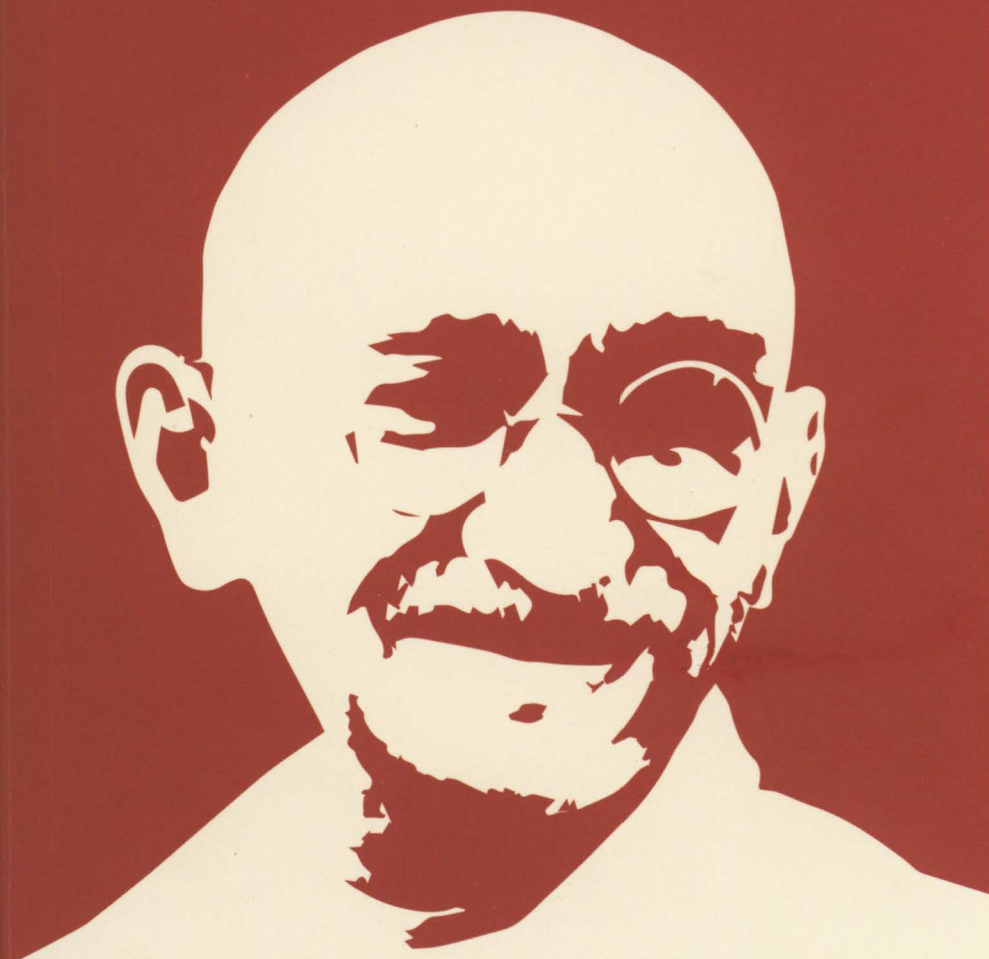
Stanley Wolpert

Gandi'nin Tutkusu

Mahatma Gandi'nin Hayatı ve Mirası

İngilizce'den Çevirenler: Ahmet Ergenç & Serap Işık

AYRINTI

Ayrıntı: 756
Biyografi-Otobiyografi Dizisi: 6

Gandi'nin Tutkusu
Mahatma Gandi'nin Hayatı ve Mirası
Stanley Wolpert

İngilizce'den Çevirenler
Ahmet Ergenç & Serap Işık

Yayıma Hazırlayan
Arlet İncidüzen

© 2001 by Stanley Wolpert

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 244
Topkapı/İst. Tel.: (0212) 612 31 85
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: İstanbul, 2014
Baskı Adedi 2000

ISBN 978-975-539-791-7
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım Tic. San. ve Ltd. Şti.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Gandi'nin Tutkusu

Mahatma Gandi'nin Hayatı ve Mirası

Stanley Wolpert

AYRINTI

BİYOGRAFİ-OTOBİYOGRAFİ DİZİSİ

HAYATIN MUCİZELERİ
J. G. Ballard

DÜŞMANLA OYNAMAK
John Carlin

BİTMEYEN YOLCULUK
Söyleşi: Adnan Bostancıoğlu

MICHEL FOUCAULT
Didier Eribon

GECE YARISINDA AYDINLIK
Erica Wallach

İçindekiler

— Önsöz 9
— Giriş 17

1. Kalküta'da Gece Yarısı 23
2. Gucerat'ta Şafak Vakti 31
3. Viktorya Londrası'nın Etkisi 41
4. Evde Kısa bir Ara 54
5. Güney Afrika'daki İlk Travmalar ve Galibiyetler 62
6. İki Dünya Arasında 74
7. Güney Afrika'da Satyagraha 86
8. Acılarla Gelen Zafer 112
9. Birinci Dünya Savaşı'nın Etkisi 133

10. Savaş Sonrası Kıyım ve Yurt çapında Satyagraha 158
11. Pamuk Eğirme 182
12. Zehrin Yükselişi 199
13. Satyagraha'ya Geri Dönüş Yolu 210
14. Tuz Yürüyüşü ve Hapishane Sonrası 222
15. Londra'dan Hapishaneye ve Tekrar Londra'ya 250
16. Hindistan'ın Mahkûm Ruhu 269
17. Kırsal Kalkındırma Çalışmalarına Dönüş 282
18. Savaş ve Ayrılık Öncesi Dönem 294
19. Savaş ve Barışçıl Direniş 307
20. Parmaklıklar Ardında Savaş 328
21. Barış Yok 339
22. Yalnız Yürümek 355
23. Özgürlüğün Sert Ekmeği 374
24. Büyük Ruhun Delhi'de Ölümü 383
25. Hindistan'a Bıraktığı Miras 403
26. Gandhi'nin Küresel Mirası 412

— Kaynakça 419

Hindistan'a olan sevgisini,
dostluğunu ve bilgeliğini
büyük bir cömertlikle paylaşan
John Kenneth Galbraith'e

Önsöz

Hindistan'a ayak bastığım ilk günden, yani Gandi'nin küllerinin yedide birinin Bombay açıklarında denize döküldüğü 12 Şubat 1948'den beri yarım yüzyıldan uzun zamandır, Hintlilerin "Yüce Ruh" (*Mahatma*) ve "Baba" (*Bapu*) dedikleri adamın olağanüstü hayatından ve trajik ölümünden etkilenmişimdir.

Hindistan'ın capcanlı giriş kapısı Bombay'da karaya çıkar çıkmaz kendimi, o güne kadar asla görmediğim bir kalabalıkla kuşatılmış halde buldum. Beyazlar içerisindeki yaslı milyonlar, Gandi'den arta kalanların bir kısmıyla dolu vazoyla taşıyan pırıl pırıl beyaz geminin bulunduğu Chowpatty plajına gidiyorlardı. Bu ışıltılı gemi koydan demir aldığında binlerce insan, deniz yutmadan önce Mahatma'nın küllerine dokunmak umuduyla geminin ardından suda ilerlemeye çalışmıştı.

O güne kadar Gandi hakkında, ona Hindistan'ın Babası dendiği ve kısa süre önce kendisi gibi Hindu inancına sahip bir Hintli tarafından öldürüldüğü dışında pek bir şey bilmiyordum. O gün görüp duyduklarımla ortaya çıkan pek çok soru hayatımın akışını, gemi mühendisliğinden Hindistan tarihine doğru değiştirdi. Uğradığı suikastın kurgusallaştırılmış bir hikâyesi olan ve *Nine Hours to Rama** ismiyle basılan Gandi'ye dair ilk kitabımı, bu tarihten on küsur yıl sonra Kaliforniya Üniversitesi'nde ders vermeye başladığımda yazdım.

Sonraki kırk yıl boyunca belirli aralıklarla, Gandi'nin yaşamının tarihini ve Hindistan Ulusal Kongresi'ndeki başkanlığını yazmayı tasarladım. Bir ya da iki sene Gandistan denen okyanusun birbirine zıt akıntıları arasında boş yere derinlere inmeye çalıştıktan sonra başka konulara ve daha az gizemli hayatlara kafa yormayı tercih ederek hevesle öğretmenliğe geri döndüm. Gandi'nin anlaşılması zor kişiliğinden ve arşivinin genişliğinden her daim gözüm korksa da, Hindistan'ın yüce olgunluğunun ve derin bilgisinin, Mahatma'nın düşünce tarzını ve çoğu zaman çelişkili olan davranışlarının sebeplerini anlamama yardımcı olacağına dair umudumu korudum.

*India***, *A New History of India*, *Morley and India*, *Jinnah of Pakistan*, *Zulfi Bhutto of Pakistan**** ve *Nehru: A Tryst with Destiny* kitaplarımı tamamladıktan sonra zorlu Gandi görevine geri dönme vaktinin geldiğine karar verdim. Bu kararı verişim, *The Collected Works of Mahatma Gandhi*'nin doksan cildinin de Navajivan Yayınları***** tarafından, Gandi'nin ilk Hindistan Aşramı'nı****** kurduğu Ahmedabad'da yayınlanmasından beş

* Stanley Wolpert, *Nine Hours to Rama*, Random House, New York, 1962. (y.h.n.

** Stanley Wolpert, *India*, University of California Press, Kaliforniya, 1990. (y.h.n.)

*** Stanley Wolpert, *Zulfi Bhutto of Pakistan: His Life and Times*, Oxford University Press, New York, 1993. (y.h.n.)

**** Navajivan Trust (Press): Mahatma Gandi tarafından 1929 yılında Ahmedabad, Hindistan'da kurulmuş olan yayınevi bugüne kadar İngilizce, Gucerat dilinde, Hintçe ve başka dillerde 800'den fazla eser yayınlamıştır. (y.h.n.)

***** Aşram: Antik Hindistan'da orman içinde ya da dağda, bilgelerin dünyanın telaşından uzak, huzur içinde yaşadıkları yerlere verilen Sanskritçe bir addır. Bu yerler inzivaya çekilmek için kullanıldığı kadar eğitim için de kullanılır. Dolayısıyla aynı sözcük, guru ve öğrencilerinin yaşadığı, ustalarının öğretilerini izledikleri yerleri de kapsar. Aşramlar Hindistan'da en azından MÖ 4000 yılından beri var olmuşlardır. 20. yüzyıl aşramları arasında Mahatma Gandi tarafından kurulan ve bağımsızlık mücadelesi sırasında merkez olarak kullanılan Ahmedabad'daki Sabarmati Aşramı ve Bengalli düşünür Aurobindo Ghose tarafından Pondichéry'de kurulan aşram sayılabilir. (y.h.n.)

sene evveldi. Meşhur Satyagraha Aşramı'nı ilk ziyaretimde mektup ve makalelerinin beş cildinden daha azı basılmış olmasına rağmen, kendisinin yazdığı ve ona yazılan bütün mektuplar müritleri tarafından kataloglandırılıyor ve kronolojik sırayla dosyalanıyordu.

Gandi'nin sadık yazmanları, Mahadev Desai ve Pyarelal Nayat'ın günlükleri ve biyografik çalışmaları da D. G. Tendulkar'ın *Mahatma* isimli sekiz ciltlik teferruatlı kroniği gibi daha sonra basıldı. Mahadev'in erken ölümünden sonra Pyarelal görevi üstlendi ve *Mahatma Gandhi: Last Phase* isimli iki büyük cilt yayınladı. Öldüğünde halen *Mahatma Gandhi: The First Phase* isimli diğer iki cilt üzerinde çalışmaktaydı. Gandi'nin en samimi olduğu müritlerinden Pyarelal'in kız kardeşi Dr. Sushila Nayar, evinde akşam yemeğine konuk olduğum yıl yani dört yıl önce ağabeyinin çalışmasını tamamladı. Hayatının "açık bir kitap" olduğunu söyleyen bu olağanüstü adam hakkında bilinenlere muhtemelen ekleyecek bir şeyim olmadığını hissederek ve altmış sekiz yaşında araştırmamı tamamlamak ve yazmak için yeterli ömrümün kalmayacağından korkarak, kendi "Gandi"mden neredeyse bir kez daha vazgeçiyordum.

Derken 11 Mayıs 1998'de Hindistan Uluslararası Merkezi'nde konuşmak için Delhi'ye uçtum ve Hindistan'ın kısa bir süre önce Pokaran'da üç yeraltı nükleer bombası patlattığını öğrendim. Birkaç gün sonra, Başbakan Vajpaye bir dizi başka başarılı patlamanın ardından Hindistan'ın "çok büyük bir bombaya" sahip bir "nükleer silah devleti" olduğunu ilan etti.[1] Yeni Delhi'de ve Hindistan'ın büyük bir kısmında halkın geneli sevinçten havalara uçtu. Beni en çok şaşırtan, Mahatma Gandi'nin erişkin yaşamı boyunca inandığı ve öğretmeye çalıştığı şeylerden tamamen ayrılmaya neredeyse hiçbir Hindistanlının ses çıkarmamasıydı. Kendisinin şiddetsiz sevginin *(ahimsa)* barışa giden en kati yol olduğuna dair tüm inancı gibi Hinduizm'in en kutsal inancı da bu yeni militan, gururlu varislerinin çoğu tarafından unutulmuş görünüyordu. "Nefret sadece sevgiyle aşılabilir" diyordu Gandi, "Kalplerimizi ve ellerimizi temiz tutmamıza izin verin. Böylece bütün dünyanın önünde adalet isteyebilelim... [S]ilahlar bıra-

1. Stanley Wolpert, *A New History of India*, Oxford University Press, New York ve Oxford, 6. baskı, 2000, s. 453.

kılmalıdır. Kendimizi silahla savunamayız."[2] Bazı Amerikalılar tarafından Gandi'ye atom bombasının başka hiçbir şekilde yapılamayacak kadar *ahimsa*nın evrenselleşmesine yardım edip edemeyeceği sorulduğunda o şöyle cevap vermişti: "Şimdiye dek görebildiğim kadarıyla atom bombası insanlığın yüzyıllardır varlığını sürdürmesini sağlayan en güzel hisleri yok etti... İnsanlık şiddetten ancak şiddetsizlik sayesinde kurtulabilir."[3]

O Mayıs ayında, Mahatma Gandi'nin hayatı ve mirası üzerine bu kitabı yazmaya kesin bir şekilde karar verdim. Gandi'nin hayatına dair anılarını ve iç görülerini benimle paylaştıkları için birçok bilge arkadaşıma son derece müteşekkirim. Sanskrit gurum ve arkadaşım Profesör W. Norman Brown, Gandi'nin nasıl da eşi görülmemiş bir bilge olduğunu söyleyen ilk öğretmenlerimden biriydi. Birkaç yıl sonra 1957'de Hindistan'a geri döndüğümde Mahatma Gandi'nin önde gelen takipçilerinden Vinoba Bhave ile tanışma ve birlikte yürüme ayrıcalığını edindim. Poona'daki komşularımız Rao Sahib ve Pama Patwardhan, Vinoba'nın yakın arkadaşlarıydı ve onların sayesinde karım ve ben, otuzuncu doğum günüm olan 23 Aralık 1957'de, Vinoba'nın Güney Maharaştra Eyaleti *Gramdan** (Toprak Armağanı) hac yolculuğunda, sıcak bir karşılamayla maiyetine katıldık. Vinobaji'nin sade, narin bedenini, bütünüyle mütevazı ve doğal ruhunu olduğu kadar dâhice zekâsını da bugün gibi hatırlıyorum ve her zaman olduğu gibi bugün de onunla tanışmanın ve konuşmanın Gandi'nin

2. Gandhi, "Speech at Prayer Meeting", Yeni Delhi, 18 Eylül 1947, M. K. Gandhi, *Collected Works of Mahatma Gandhi*, (bundan sonra *C.W.M.G.* olarak anılacak), Cilt 89, (1 Ağustos-10 Kasım 1947), Navajivan Trust, Ahmedabad, Eylül 1983, s. 202.

3. M. K. Gandhi, "Atom Bomb and Ahimsa", *Harijan*, 7.7.1946, *C.W.M.G.*, Cilt 84, (14 Nisan-15 Temmuz 1846), Kasım 1981, s. 394.

* Gramdan/The Bhoodan Movement/Land Gift Movement: 1951 yılında Acharya Vinoba Bhave tarafından başlatılan gönüllü toprak reformu hareketi. Hareketin amacı zengin toprak sahiplerini alt kastlardan köylülere topraklarının bir kısmını gönüllü olarak vermeye ikna etmekti. Bhave'nin topraksız köylülere toprak bağışlama düşüncesi, 1951'de Andra Pradesh köylerinde dolaşırken, bir grup topraksız Harijan (paryalara Tanrı'nın Çocukları anlamında Gandi tarafından verilen ad) adına yardım isteğinde bulunmasına karşılık, bir arazi sahibinin kendisine arazi teklif etmesi üzerine oluştu. Bunun üzerine köy köy dolaşarak, toprağı olmayanlara dağıtılmak üzere toprak bağışlanmasını istedi ve bağış uygulamasını Gandi'nin *ahimsa* öğretisiyle bağdaştırdı. Bhave'e göre toprak reformu devletin zorlamasıyla değil, herkesin bunu gönülden istemesiyle gerçekleştirilmeliydi. Sonraları, köylü topraklarının birleştirilerek bir kooperatif sistemi altında yeniden örgütlenmesini öngören Gramdan sistemini savundu. (y.h.n.)

kendisiyle tanışmaya en yaklaştığım an olduğunu düşünüyorum. Patwardhan kardeşler akşam sohbetlerimizde Gandi'ye dair anılarından söz ederek onun hakkındaki bazı efsaneleri ve hatırasını saran sis perdesini dağıtmama oldukça yardımcı oldular. Rao Sahib'in ve Achyut Patwardhan'ın başka bir yakın arkadaşı, Jaya Prakash (J. P.) Narayan, ben halen Hindistan'dayken Vinoba'nın *Jivandani* (Hayatın Armağanı) hareketine gönüllü olarak katıldı ve ben de hem J. P. ile hem de Gandi'nin uzun yıllardır en yakın müritlerinden biri olan güzel insan eşiyle tanıştım.

Mahatma Gandi'nin hayat boyu takipçisi olmuş iki kişiden bir diğeri, ortak arkadaşımız ve Gandi'nin müritlerinden D. C. Jha sayesinde 1996'da Yeni Delhi'de tanıştığım Dr. Sushila Nayar da Vinoba Bhave gibi bütünüyle sahtelikten yoksundu ve zihni, en önemli hastasına dair anılarını hatırlamakta olduğu kadar onun lekesiz karakterini savunmak konusunda da aynı ölçüde netti. Hayatının son on yılında Yeni Delhi'de birlikte pek çok kez çay içtiğimiz Madam Vijaya Lakşimi (Nan) Pandit, bir keresinde bana Mahatma Gandi'nin "iyi olana yönlendiren etkisinin", kendisi için, hayranı olduğu ağabeyi Jawaharhal Nehru'nun etkisi "kadar büyük" olduğunu söylemişti. Gandi'nin oğullarından hiçbiriyle tanışmadım. Fakat son zamanlarda, Gandi'nin iki harikulade torunuyla yani *Good Boatman** kitabıyla Gandi'nin kişiliğinin ve aklının, duyarlı ve açıklayıcı bir portresini çizen Dr. Rajmohan Gandi'yle ve yakın arkadaşımız eski başbakan Inder Kumar Gujral sayesinde Ocak 2000'de Delhi'deki Başkanlık Sarayı'nda tanıştığım, Başkan K. R. Narayanan'ın daha sonra yardımcılığını yapan Büyük Elçi Gopal Gandi'yle ayrıntılı bir konuşma yapmayı istiyorum.

Son kırk yıldır Gandi hakkında şu an tamamından bahsedemeyeceğim veya Gandi'nin hayatı ve mirasına dair anlayışıma katkılarından dolayı layıkıyla teşekkür edemeyeceğim, onun yerine sadece birkaçının adını anmakla yetinmek zorunda olduğum pek çok araştırmacı ve dosttan çok şey öğrendim. Kaliforniya-Santa Barbara Üniversitesi'nden, hayatının büyük bir kısmını Gandi'nin yaşamının ilk yılları ve zamanları hakkında titiz bir çalışma sürdürmeye adayan sevgili dostum Prof. Stephen Hay, yayınlanmış mükemmel makalelerini ve Gandistan kütüphanesini benimle paylaşarak en büyük cömertliği ve yardımseverliği gösterdi. Steve

* Rajmohan Gandhi, *Good Boatman: A Portrait of Gandhi*, Penguin Books, Hindistan, 2000. (y.h.n.)

sayesinde Jainizmin* Gandi'nin felsefesindeki önemini kavradım ve erken yaştaki evliliği de dahil olmak üzere onun gençliğine dair şimdiye dek bilinmeyen pek çok şey öğrendim. Felsefesine dair çığır açıcı çalışmasıyla beni ilk kez Gandi'yle tanıştıran eski dostum merhum Profesör Raghavan Iyer ve harikulade eşi Profesör Nandini Iyer da Gandi'nin karmaşık fikirlerinden birçoğunu ve fevkalade öngörüsünü daha iyi anlamamda bana yardımcı oldular. Ayrıca arkadaşım Profesör Judith M. Brown'a da, politik faaliyetlerine ve her bir Satyagraha mücadelesine son derece titizlikle odaklanarak Gandi'nin hayatına dair yaptığı zekâyla parıldayan çalışması için teşekkür ederim. Kaliforniya Üniversitesi'ne ilk girişimden kısa bir süre sonra Profesör Joan Bondurant'la ve Berkeley'de Margaret Fisher'la tanışma şerefine nail oldum ve onların Satyagraha üzerine nefis çalışmalarından yararlandım. Yakın arkadaşım Profesör Sibnarayan Ray *Gandhi, India and the World* isimli mükemmel uluslararası sempozyumunun metin düzenlemesini ve yayımını yapmadan önce kampüsümüze kısa bir ziyarette bulunmuştu; ben kendisiyle ve ortak arkadaşımız Profesör J. Richard Sisson'la, Gandi ve Gandi'nin küresel etkisi üzerine yaptığımız bilgilendirici tartışmaları hâlâ zevkle anımsıyorum. Dr. Martin Luther King Jr.'la tek karşılaşmam suikasta uğramasından birkaç yıl önce, Kaliforniya Üniversitesi'nde Üniversite Din Konferansı'nda yaptığı konuşmanın ardından birlikte yediğimiz öğle yemeğiydi. O zamanlar bildiğim, şimdilerde çok daha iyi anladığım şey, Martin Luther King'in tüm insanlığın kurtuluşu için şiddet olmaksızın mücadele etmeye ve sevgiye duyduğu inancında ve hayatında, Mahatma Gandi'nin yöntem ve öğretilerinin etkisinin nasıl da esaslı ve önemli olduğudur.

Bütün araştırmamı tamamladığım halde çalışmamdan vazgeçmişken bu işin peşini bırakmamam için beni cesaretlendiren Profesör J. Kenneth Galbraith'e ve Newfane'de olduğu gibi Cambridge'te da sıcak misafirperverliğini esirgemeyen sevgili eşi Kitty'e bilhassa teşekkürü borç bilirim.

Müthiş yazmanım Jane Bitar'a, dağınık el yazmalarımı mucizevi bir şekilde elektronik dosyalara çevirdiği için teşekkür ede-

* Jainizm: Cainizm veya Caynizm, geleneksel anlamda Jain Dharma olarak bilinen Güney Asya kökenli din ve felsefe. Jainizm, yaklaşık MÖ 500 yıllarında Hindistan'da başlamıştır. Kurucusu Nataputta Vardamana'dır. Ruhani özgürlük ve kurtuluş kavramı temelinde kurulmuş olan Jainizm, tüm canlıların eşit olduğunu ve özellikle şiddet karşıtlığını savunur. (y.h.n.)

rim. Kitabımın tamamlanmasından önce ne yazık ki Princeton Press'in kaptığı, Oxford'daki özgün ve zeki editörüm Thomas LeBien'e, yaratıcı editörlük çalışması ve yapıcı eleştirileri için ne derece minnettar olduğumu ifade edecek kelime bulamıyorum. Ayrıca nazik desteği için yeni editörüm Susan Ferber'e ve eli çabuk işbirliği için Oxford'un ürün editörü Joellyn Ausanka'ya da teşekkür ederim.

En genç dostum Mimi Perloff'a bitmez tükenmez sevgi dolu iyi yürekliliği için teşekkür etmeliyim. Her biri kendi yollarında Gandi'nin uygulanabilir, bencillikten uzak hizmet felsefesini alışkanlık haline getiren ve muhtemelen farkında olmaksızın bu yaşlı adama, *ahimsa* ve Satyagraha'nın kendine özgü güçlerini öğreten oğullarım Daniel ve Adam'a tekrar teşekkür ederim.

Son olarak bu kitabı, bencillikten uzak sevgisi, sonsuz sabrı ve her türden acıyı sessizce kabul edişiyle benim fark ettiğimden çok daha uzun bir zamandır, neredeyse yarım yüzyıldır bana Mahatma Gandi'nin tutkusunu anlamayı öğreten ruh eşim Dorothy'e, müridinin sevgi dolu bir armağanı olarak sunuyorum.

S. W.
Los Angeles, Temmuz 2000

Giriş

Acı çekmek ve ıstırap *çile*nin [*passion*] başlıca tanımlarıdır. Oxford İngilizce Sözlüğü'nde *çile* sözcüğü için verilen ilk örnek *İsa'nın çarmıhta çektiği ıstırap*tır. Mahatma Gandi'nin hayat hikâyesi, ıstırabın bile isteye davet edildiği bir gösteri olarak yorumlanabilir. Keza Gandi'nin çile dolu yaşamı da şehitlikle son buldu.

Gandi'nin çilesi, İsa'dan iki bin yılı aşkın bir zamana ait Hindistan'a özgü tarihsel kökenlere dayanıyor. Hinduizm'in Yüce Tanrısı Şiva, yoga inancına göre Hayvanların ve Dansın Efendisi, ilk kez MÖ üçüncü yüzyıla dayanan bir Hindu Vadisi mühründe betimlenmiştir. Yogiler tarafından geliştirilen, aralarında nefes ve zihin kontrolünün de yer aldığı yeteneklerin hiçbiri Sanskritçe

ıstırap anlamına gelen *tapas* kadar etkili ve önemli değildir. *Rig-Veda*'da* ilk kez kullanıldığında *tapas,* antik Hindistan'ın tekçi ve cinsiyetsiz ilk tanrısı *Tad Ekam*'ı[1] doğurmuş olan, özünden üreyen yaratıcı güç, sıcaklık anlamına geliyordu. Daha sonraki kutsal metinlerde *tapas,* lazer benzeri ışınlarıyla nötr bir ilahi varlığın bile hayata uyanışını sağlayacak denli sıcak gibi görünen tefekkür ve meditasyon benzeri yoga güçlerini ifade ediyor.

Gandi, muazzam Satyagraha [Hakikate Tutunma] hareketini Güney Afrika'da başlatmasının hemen ardından, 1906'da yazdığı üzere adanmanın, yaşamın kanunu olduğu sonucuna varmıştır. Natal ve Transvaal'deki Hintli göçmenlere ve sözleşmeli çalıştırılan halka yardım etmek, ırksal ön yargılardan ve ayrımcılıktan kurtulmak için, çilesinin sıcaklığına odaklanmaya ant içip, İngiltereli bir avukat olarak sahip olduğu bütün nimetlerden, Saville Row'daki dairesinden ve karısıyla arasındaki cinsel münasebetten vazgeçti. Gandi'nin ağabeyi, Londra'da hukuk okurken üç yıl boyunca kardeşine yaptığı cömertçe yardımlardan sonra kendisini ihanete uğramış ve terk edilmiş hissetti. Gandi'nin karısı ve en büyük oğlu, onun Hindistan halkına verdiği özverili hizmetleri sırasında, düşmanlığı ve şiddetli aşağılamaları davet edişini anlaşılmaz buldular. Aile ocağının her türlü rahatından ve servetinden, *kötülük* kanununa karşı gelmek için vazgeçme ve uzun süreli hapis cezalarını olumlu karşılama hevesini kavrayamadılar. Gandi'nin tutkusu**, herkesin iyiliği için çektiği her acıdan haz alarak, fedakâr yoga ruhuna oruç tutmayı *nefis lezzeti*nin tadına varmak olarak öğretirken, bulunduğu bütün hapishane hücrelerini de kendi kendini var eden bir tapınak veya saraya dönüştürüyordu.

Gandi ilk olarak, şahsının pasif direniş konusundaki büyük kararlılığıyla bağdaşmayan üyelere sahip, radikal devrimci bir kanadı da bünyesinde barındıran Hindistan Ulusal Kongresi'nin en önemli liberal liderlerinin takdirini ve etkin desteğini kazandı. İn-

---

* Rigveda: Hinduizm'in kutsal metinleri olan Veda'ların ilk bölümü olan Rigveda, aynı zamanda en eski ve en önemli bölümdür. 1028 ilahi içeren Rigveda tanrılara şükür ve saygı için yazılmış on kitaptan oluşur ve dünyanın en eski kutsal metnidir. (y.h.n.)

1. Rig-Veda'nın çevirisi: x, 129, W. Norman Brown, *Man in the Universe*, University of California Press, Berkeley ve Los Angles, 1966, s. 29-30; alıntılayan, Stanley Wolpert, *A New History of India*, Oxford University Press, New York ve Oxford, 6. baskı, 2000, s. 35-36.

** *Passion* kelimesi yerine göre "çile" veya "tutku" olarak çevrilmiştir. (ç.n.)

giliz hayranı daha muhafazakâr diğer Hintliler tabii ki Gandi'nin Batı kisvesini reddedişini ve hapishane sicilini nefret verici buldular. Fakat yirmi yıl boyunca Güney Afrika'daki Hintlilerin mücadelesine başarılı bir biçimde liderlik ettikten sonra Gandi, Gucerat ve Bihar'daki haksızlıklara karşı verdiği bir dizi Satyagraha mücadelesi sırasında gösterdiği tutkulu cesaret sayesinde, Birinci Dünya Savaşı sırasında Hindistan'a çoğunluğun takdirini kazanmış olarak geri döndü. Savaş bittikten hemen sonra Kongre'nin başkanlığını üstlenmeye, tüzüğünü yeniden yazmaya ve genellikle ılımlı olan siyasi reform lobisini, emperyalist sömürüsü ve tahakkümü altında bulundukları İngilizlerden Hindistan'ın özgürlüğünü talep eden güçlü kitlesel bir harekete dönüştürmeye hazırdı.

Ne var ki bir önceki yüzyılda İngiliz yönetimindeki herhangi bir Hintlinin sahip olabileceğinden çok daha fazla siyasi güç elde etmişken, tüm dünyanın gıpta ettiği bu ekstra gücü geri çevirdi. Yürümek veya üçüncü sınıf tren vagonlarını kullanmak dışında herhangi bir yolla seyahat etmeyi reddetti ve İngiliz hapishanelerinden birinde hapsedilmediği zamanlarda bizzat kurduğu ücra köy aşramlarının konforsuz sadeliğinde inzivaya çekildi. Gandi'nin görünüşte alışılmadık ya da en olmadı ilginç gelen aykırı tavrını, maddi manevi bütün *normal* hazları reddedişini ve galibiyetin eşiğinden mükerrer geri çekilişlerini anlayabilmek için, Hindistan'ın en yoksul köylülerinin ve kast dışında kalanların* katlandıkları tüm acıları ve derin kederi gündelik hayatında deneyimleyip acılarına ortak olmak için duyduğu tutku dolu kararlılığı göz önünde bulundurmak gerekir. O, kışın çıplak kalıp tıpkı onlar gibi titredi ve yazın orta Hindistan'ın kavuran sıcağına şikâyet etmeden katlandı. Kongre ona başkanlık tacını ve ulusal sistem üzerinde tam bir kontrol teklif ettiğinde, tımarlı genç adamları, kendi deyişiyle dikenli tacı giymeyerek reddetti. Diriltiği kuruluşu, kendi tutkulu doğası için fazla büyük ve kudretli, fazla zengin ve doyumsuz hale geldiği anda terk etti.

* Hint kast sistemi: Hindu dinine inananların toplumsal olarak örgütlenmesi amacıyla yaratılmış bir sosyal merdiven sistemidir. Her Hindu bir 'kast' içine doğar. Kast, toplumda özel bir konumu olan ve bu konumu nedeniyle öteki gruplardan ayrılan bir insan topluluğudur. Çocuklar, anne ve babalarının kastına bağlıdır. *Parya*lar, Kast sistemine dahil edilmezler. "Dokunulmazlar" olarak adlandırılırlar. Bu sisteme göre insanlığın en aşağı tabakasında yer alırlar. Hindistan'da 3000'nin üzerinde *Parya* yaşamaktadır. Ayrıca *Harijan* olarak da adlandırılırlar. Bu kavram, Hindistan'ın büyük milli lideri Mahatma Gandi'nin soyundan gelenler için kullanılır. (y.h.n.)

Tutkusundan aldığı güç sayesinde, Hindistan'daki yoksul, aç, çıplak milyonların mütevazı ve korunmasız suretinde kendini yeniden yaratan Gandi, içsesiyle harekete geçtiğinde, bizzat çıplak bedeninde acılarını yansıtıp yücelttiği bu silahsız ve perişan ordudan, özgürlüğe giden yolda Hindistan'ın Via Dolorosa'sına* kadar yalınayak onu takip etmesini artık isteyebilirdi. Ve milyonlarca insan hiç tereddüt etmeden onu izledi, hem de modern siyasi bir lider ya da ortaçağa özgü savaşçı bir mihrace olarak değil kendi öz *Mahatma*ları, Hindistan'ın Yüce Ruhu olarak. Bu sıfat, acı dolu ruhu için taşınması zor bir saygı ifadesi haline gelene kadar onun hoşlandığı tek sıfattı.

"Istırap ne denli saf olursa" diyordu Gandi, "ilerleme o denli büyük olur. Bu sayededir ki İsa'nın feda edilmesi keder dolu bir dünyanın kurtuluşu için kâfi geldi... Eğer Hindistan yeryüzünde Avrupa'yı kuşatan Şeytanın Krallığı yerine Tanrı'nın Krallığının kurulduğunu görmek istiyorsa... ıstıraba katlanmalı[yız]."[2] Zeki bir yogi olan Gandi, yüceltilmiş çilekeş ruhunun tutkulu güçlerini dünyanın en zorlu imparatorluğuyla mücadeleye sokmakta kararlıydı. Bu yaratıcı dini dehası ona, Batı'nın ana akım çile anlayışı ile Hindistan'ın geleneksel *tapas*ını birleştirerek, bu ikisine has ıstırabı kendi Yüce Ruh'unda harmanlama olanağı sağladı. Kendi kendisini iyilik ve ışıkla çevrelenmiş, ışıldayan bir acı kazanına dönüştürdü, öyle ki milyonlar onun bir çağrısıyla çekinmeden hapse girecek ve hatta eğer isterse onun için ölecek haldeydi.

Ne var ki Batı'nın *çile*sinin anlamı da, cehennem çağrışımlı sıcaklıktan ıstıraba doğru küçük bir farklılık geliştiren *tapas*ın anlamsal değişimi gibi, çok geçmeden karşıt duyguları, arzu ve isteksizlik, umut ve korku, sevgi ve nefret gibi hisleri kapsar oldu.[3]

---

* Via Dolorosa (Acılar Yolu): Kudüs'te, Eski Şehir bölümünde bulunan, Hz. İsa'nın haçını taşıdığı, sonunda da çarmıha gerildiği yoldur. Dolambaçlı yol Antonia Kalesi'nden başlayıp Yeniden Diriliş Kilisesi'ne kadar gider ve yolun uzunluğu yaklaşık 600 metredir. (ç.n.)

2. M. K. Gandhi, "The Law of Suffering", *Young India*, 16 Haziran 1920. Mahatma Gandhi, *Young India 1919-1922*, B. W. Huebsch, New York, 1924, s. 230-31.

3. New York City Üniversitesi'nde dilbilim profesörü olan Samuel R. Levin'e ve Klasikleri araştıran eşi Dr. Flora R. Levin'e, beni yardımsever bir şekilde Latin, Yunan ve Gotik etimolojileri ve temel kısımları hakkında bilgilendirdikleri ve Latince *patior*, Yunanca *pascho* ve *epaphon* ve Gotik *fijan* kelimelerinin karmaşık anlamlarını bana açıkladıkları için minnettarım. Ayrıca Pensilvanya Üniversitesi'nden Profesör Henry Hoenigswald'a da *tapas* kelimesinin Veda'lara dayanan Sanskritçe eski anlamına "cehennem çağrışımlı"ya dayanan "sıcaklık" anlamını eklememi sağladığı için teşekkürü borçluyum.

Gandi'nin çilesi benzer bir değişkenlik gösterdi. Yetişkinlik yaşamı boyunca, üremek dışında herhangi bir amaçla eşiyle ilişkiye girmesinin şer olacağına inanarak, aktif cinsel gücünü bastırmak için mücadele verdi. Her türlü şiddete karşı hissettiği antipati, onu cinsel vahşiliğin olası şiddetine karşı daha da hassas hale getirdi. Bu hususa bir çare bulmak için eski Hindistan'ın derin kökenlerine indi ve çareyi, üst kasta mensup geleneksel bir Hindu'nun evlilik yoluyla cinselliğinin başlamasının öncesinde, yaşamının ilk aşaması olan Brahmaçarya'da (cinsellikten uzak durulan öğrencilik) buldu. Gandi yaşamının son kırk yılından da fazla bir süre, sınırsız perhiz yeminine bağlı kalmak için tutkuyla çabalayarak, bu ilk lekesiz duruma dönmek ve orada kalmak için uğraştı.

Gandi *ahimsa*yı ya da onun deyimiyle *sevgi*yi Tanrı'yla özdeşleştiriyordu. Keza "Tanrı doğruluktur (*Satya*)" inancında olan Gandi, ömrünün büyük bir kısmını, Tanrı'nın üstün vasıflarıyla mükemmel bir uyum içinde yaşayıp tutkuyla onu *görme* arayışına adadı. Gandi'nin *tapas*ı tutkuyla kucaklaması zamanla ona korkuyu unutmayı öğretti. Bu korkusuz mantrayı, takipçilerini korkunun kendi prangalarının yanı sıra yabancı zorbalar tarafından yaratılmış daha kolay fark edilen zincirlerinden de kurtarmak olan hayat misyonuna dahil etti. *Ahimsa, Satya* ve *tapas*la kuşanan Gandi, kırılgan, çıplak bedenini ve korkusuz ruhunu adeta ele geçirilmez bir kaleye dönüştürdü. Ancak otobiyografisi (*An Autobiography: The Story of My Experiments with Truth** [Doğruluğa Dair Deneyimlerimin Hikâyesi]) için alt başlık seçiminden ve kitabın içeriğinden de anlaşılacağı üzere Gandi, gerek sosyal gerek kişisel yaşamında ne sıklıkta hataya düştüğünü dobraca ortaya koyuyordu. Bir kusur saptarsa ya da stratejik bir hataya (Satyagraha'yı vaktinden evvel başlatmak dediği Himalaya acemiliği gibi) düşmüş olduğunu hissederse, Tanrı'nın sesi olduğuna inandığı *içsesi*ne uyarak hatasını kabul eder ve aksi yöne dönmekte asla tereddüt etmezdi.

İdeal olan en yüksek seviyeye ulaşmak, soylu ilkelere ve onun deyişiyle yöntemin saflığına büyük bir kararlılıkla bağlı kalmak; Gandi Hindistan için umduğu her şeyi gerçekleştiremedi. Ancak ihtişamlı rüyasıyla milyonlara ve şehitliğe uzanan çileli dar yollarda ateşli bir sevgiyle ıstırap çeken birkaç müridine ilham vererek,

* M. Gandhi, *Otobiyografi*, Çev. Emre Miyasoğlu, Konak Yayınları, İstanbul, 2009. (y.h.n.)

ülkesine ve bu dünyaya bıraktığı en büyük miras hayatındaki tutku oldu. Gandi'nin tutkusunda onun içsel acılar mabedinin anahtarı bulunuyor. O, bir gün Hindistan Ana için iyiliğin ve hakikatin destansı Altın Çağını yeniden canlandırma rüyasını koruyarak neşeyle ıstırap çekti. Ve Gandi'nin acıklı güçsüzlüğü, uğrunda en çok çalışıp, ıstırap çektiklerini kazanmadaki nihai başarısızlığını açıklamaya yardım ederek, tutkusunun çok yönlü prizmasından benzersiz gücünün öbür yüzü olarak yansıyor.

1
Kalküta'da Gece Yarısı

Mahatma Gandi en koyu umutsuzluğa Hindistan'ın bağımsızlığının arifesinde, Ağustos 1947'de düştü.[1] Acımasız savaş Pencap ve Kuzey-Batı sınırından Doğu Bengal'e ve Bihar'a yayılmıştı. Bir yıl öncesinden Kalküta'da Müslüman caniler sayesinde zincirlerinden boşalan acımasız şiddet, Hinduların karşı saldırılarını ve Bihar'da daha fazla Müslüman'ın öldürülmesini tetiklemişti. Sakatlama, tecavüz ve cinayet Bengal'in köylerine yayılırken, bir yandan da her bir haber daha fazla masumun katlini tetikliyor, toplumsal nefret Güney-Asya alt kıtasının büyük bir bölümünü kasıp kavuruyordu.

1. Pyarelal, *Mahatma Gandhi: The Last Phase,* Navajivan Publishing House, Ahmedabad, 1958, Cilt 2, s. 309-10.

17 Temmuz 1947'de Hindistan'ın hazırda bekleyen başbakanı Cevahirlal Nehru'nun tavsiyesi ve Pakistan'ın halihazırdaki Genel Valisi M. A. Cinnah'ın izniyle hareket eden Genel Vali Lord Mountbatten, İngiltere'nin Hindistan'dan çekilmesi öncesinde Pencap ve Bengal'i dini hatlara bölmek için hükümetinin nihai onayını aldı. Onların Britanya Hindistanı'nı paylaşma planlarını asla onaylamasa ya da kabul etmese de Gandi, en yakın yoldaşları ve müritlerinin ilkeden çok güçle ilgilendiğini ve Hindistan'ın özgürlüğü için şiddetsiz bir mücadele verildiği yanılsamasıyla öngörüsünün uzun süredir bulanıklaşmış olduğunu çok geç fark etti.

Umutsuz Gandi, "Bugün beni kim dinler?" diye mırıldanıyordu. "Ve niye dinlesin ki?" O Mahatma ki üzgün müritlerine hayal âleminde yaşadığını kabul edip, iflasını rahatça itiraf ediyordu.[2] Yine de milletinin yetmiş yedi yıllık naçiz Babası (*Bapu*) kedere teslim olmadı. O Yüce Ruh'tu ve gündelik hayati tehditleri ısrarla görmezden gelerek, hükümete yönelttiği eleştirilerine son vermeyi reddederek ve 15 Ağustos 1947'de gece yarısı Hindistan'ın özgürlük şafağını kutlamak için Yeni Delhi'de kalması çağrılarını geri çevirerek yoluna devam etti. "Burada kutlanacak ne var?" Ana'nın diri-kesimi olarak yorumladığı bölünme, havai fişeklere, gururlu nutuklara ve şarkılara değil dualara ve derin vicdan muhasebelerine uygun düşüyordu.[3]

Gandi, varisi aristokrat, İngiliz hayranı Nehru'yu, Hindistan'ın demokrasi tahtından vazgeçmesi, oturmayı planladığı muazzam evi bırakması ve onun yerine bir köy kulübesine taşınması için teşvik ederek, sade yaşamın faziletlerine olan inancı üzerinden kazanmayı denemişti. "Eğer Hindistan ve Hindistan vasıtasıyla bütün dünya, gerçek özgürlüğe ulaşmak istiyorsa, o zaman... inanıyorum ki gidip köylerde, kulübelerde yaşamalıyız, saraylarda değil" diyordu.[4] Gandi artık Hindistan'ın, bir pervane böceği gibi gücün sıcak ışığı etrafında kanatları yanana kadar dönüp durarak kıyametine yaklaşıyor olmasından korkuyordu. Hindistan'ı bu üzücü yazgıdan kurtarmayı kendine görev edinmesine rağmen bunun ıstıraplı son nefesini de alabileceğini çok iyi görüyordu. Delhi, kendini millerce uzanan elektrikli festival ışıklarıyla ve

2. D. G. Tendulkar, *Mahatma: Life of Mohandas Karamchand Gandhi*, Hindistan Hükümeti Yayın Bürosu, Yeni Delhi, 1963, Cilt 8 (1947-48), s. 20.
3. Pyarelal, *Mahatma Gandhi*, s. 311.
4. *C.W.M.G.*, Cilt 81 (17 Temmuz-31 Ekim, 1945), s. 319.

Hindu-Sih-Müslüman birliği temennisini sembolize eden şaşaalı Hindistan milli bayrağının renklerinde –safran sarısı, beyaz ve yeşil– bezlerle sarmalarken, Bapu kutsal yolculuğunda barış için dua etmek üzere tek başına trenle Bengal'e doğru yola çıktı.

O Kasım ayında, Doğu Bengal'in acı dolu deltasındaki Noakhali Bölgesi'nin kavrulmuş köylerinin kana bulanmış çamurunda yalınayak yürürken her gün mırıldandığı *mantra,* "Ne yapmalı?"ydı.[5] Oraya, kocalarının Müslümanlar tarafından katledişine tanık olmuş Hindu dullarla tanışmış, eski arkadaşı ve bir Quaker* olan Muriel Lester'ın kişisel ricası üzerine gitmişti. Kocalarının cesetleri henüz yakılamadan bu dullar din değiştirmeye ve aynı katillerle evlenmeye itilmişlerdi. "Bu kadınlarda ölü bakışı var" diye yazmıştı Muriel ona, bomboş bir bakış.[6] Gandi çok geçmeden Noakhali'de daha da beter şeyler gördü. Hâlâ "Tanrı doğruluktur" düşüncesine inanan Gandi, Hindistan'ın büyük bir hataya düştüğü hakkındaki görüşünün ne kadar doğru olduğunu anlayamadı.

Ölümleri durdurmak için Gandi'nin bilge tavsiyelerini almak isteyen yeni valinin ricalarını kırmayan Bapu, Delhi'ye geri döndü ve tavsiyelerini takdim etti. Fakat Moutbatten bu çıplak *yaşlı aptal*ın kendisine söyledikleri karşısında afalladı. Akıl danıştığı Nehru, *yaşlı kurt*un dünyadan bihaber olduğunu ve krallık vekiline derhal kendi Meclis müttefiki ve varisini, Müslüman Birliği mensuplarından en çok nefret ettikleri Cinnah'la değiştirmesi için çağrıda bulunmasının ciddiye alınacak bir yanı olmadığını açıkladı.[7] Nehru, Nehru'nun yakın arkadaşı V. K. Krişna Menon ve zeki eşi leydi Edwina'nın açıklamalarıyla Hindistan hakkında az çok fikir sahibi olan Mountbatten, Nehru'yla hemfikir oldu. Hepsi de Gandi'nin bir aziz olduğunu kabul ettiler fakat azizler asla nesnel politikaya bulaşmamalı ya da milletleri yönetmemeliydi, değil mi?

Gandi çok geçmeden bütün bunların bir maskaralık, kibar, soylu bir başından atma olduğunu fark etti; çay partisi biter bit-

5. Nirmal Kumar Bose, *My Days with Gandhi*, Nishana, Kalküta, 1953, s. 72.

* Quaker: Üyeleri Quakers ya da Friends olarak adlandırılan Dostların Dini Derneği (*Religious Society of Friends*), mevcut Hıristiyan mezheplerinden ve tarikatlarından memnun olmayanlar tarafından 17. yüzyıl ortalarında İngiltere'nin kuzeybatısında ortaya çıkmış bir mezheptir. (y.h.n.)

6. Pyarelal, *Mahatma Gandhi*, s. 296-97.

7. Stanley Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, Oxford University Press, New York, 1984.

mez arabalar çağrıldı ve hizmetkârlar kendisine çıkışa kadar *eşlik* ettiler.* O an Yeni Delhi'den ayrılarak, kendilerinden bir şey isteyeceğinden korkmak için fazla fakir, dalkavukluk ve iki yüzlülük yapmak için fazla çekingen ve samimiyetsiz olmak için fazla eğitimsiz olan köylülere, ilahlaştırılmadıysa bile en azından dinlendiği Noakhali'ye dönme kararı aldı. Onlar en sevdiği, yanlarında kendini en rahat ve evindeymiş gibi hissettiği insanlardı. Kaybetmekten korkacakları hiçbir şeyleri olmadığından saklayacak bir şeyleri de olmayan, neredeyse çıplak bu insanlar, Mountbatten ve Nehru'dan, Noakhali'nin Yeni Delhi'den uzaklığı kadar uzaktı.

Fakat Noakhali'ye varmadan önce, treni buharını, *Dehşetli Gecelerin Şehri*[8] dumanlı ve ihtişamlı Kalküta'nın gürültülü ve hareketli istasyonuna beş saat gecikmeyle saldı. Müritlerinin *puja* ayini için Ana Tanrıça Kali'nin antik rahmine taç yaprakları serip keçi ve koyun kurban ettikleri Hughli Nehri'nin yanlış tarafında, hayvan gübresiyle doldurulmuş çamurun üzerine inşa edilmiş bu dişi şehrin aklına, dünyanın en görkemli imparatorluğunun en zengin, en seksi, en hastalıklı başkenti olduğu fikrini imparatorluk zorbaları sonradan soktular. Gandi bütün modern şehirleri şeytani ve Batı medeniyetinin en çirkin meyveleri olarak görüyordu. Uzun süre şehirlerin insanın ruhunu ufalayan gürültüsünden, endüstriyel hızından ve zehirli havasından kaçıp sığınacak yer aramış ve Hindistan'ın kadim köy hayatının uyumunu tercih etmişti. Ve tren yolculuğu çok yorucuydu (uçmayı kati surette reddediyordu). Her durakta gürültülü kalabalıklar itişip kakışarak onun varışını bekliyor, bağırıyor ve vagonunun camına vuruyorladı. Dindar Hindular için Mahatma'nın bir anlık görüntüsü –*darşanı***– bile bir kutsama olarak algılanıyordu. Onları görmezden gelmeyi, başını başka tarafa çevirip huzurla dua etmeyi denedi ama sabrını denercesine onu asla rahat bırakmadılar. Çoğu zaman sabrının taşmasına ve dişsiz damakları arasından öfkeyle bağırmasına neden oldular. Hemen Doğu Bengal'e hareket etmek için fazla yorgundu, kendisini, Bengalli müridi Satish

---

* Orijinal metinde kelime oyunu yapılmış ve "*lead down the garden path*: kandırmak" deyimine atıfta bulunularak "*servants escorted him down the garden path*" denmiş. (ç.n.)

8. Geoffrey Moorhouse, *Calcutta*, içinde Rudyard Kipling, "City of Dreadful Night", Harcout Brace, Jovanovich, New York, 1971, s. 17.

** Darshan/Darśana: Hindu inanışında ilahi gücün bir insan ve hayvan suretinde görülmesine, çok kutsal bir insana veya nesneye verilen isimdir. (y.h.n.)

Chandra Das Gupta'nın pamuk eğirmek için kurmuş olduğu bir inziva merkezinin bulunduğu Sodepur banliyösüne götürmek için Kalküta istasyonunda bekleyen arabaya bindi.

Hiçbir zaman çok sonrası için plan yapmadı. "Benim için bir adım yeterli" derdi sık sık, Kardinal Newman'ına ait "*Lead, Kindly Light*"[9] isimli en sevdiği ilahinin son sözlerine atıf yaparak. Bir sonraki hareketinden önce her zaman *içsesi*nden gelecek talimatları beklerdi. Oysa şimdi pek çok ses duyuyordu ve bunların çoğu Kalküta'da kalması için ısrar eden endişeli Müslümanlara aitti. Buradaki Müslüman azınlık, Batı Bengal'de iktidarın bir Hindu Meclisi yönetimine geçmesinin, bir yıl önce 16 Ağustos'ta başlayan ayaklanmaları alevlendireceğinden korkuyordu. Bu Doğrudan Eylem Günü*, Müslüman Birliği'nin başkanı *Kaydi Azam* (Büyük Lider) Cinnah tarafından kamuya ilan edilmişti. Tüm başarısızlıkları arasında Gandi en çok, Cinnah'ı, bir hata olan bölünme ısrarından, Pakistan'ın doğumuna ve Hindistan'ın neredeyse kan kaybından ölmesine yol açan bu dehşet verici operasyondan vazgeçmeye ikna edememekten pişmandı. Keşke Mountbatten ve Nehru, geçen Nisan'da Cinnah'ı ayartarak ona başbakanlığın dikenli tacını önermeye yanaşsalardı! Artık çok geçti ve Gandi'nin ödeyebileceği tek kefaret hayatının geri kalan günlerinde Pakistan'da kalarak buradaki azınlıkları Müslüman çoğunluğun uygulayacağı zorbalık ve şiddetten korumaya çalışmaktı. Bu son hac yolculuğunda ya Karaçi ya da Lahor'a hareket ederek Hindistan'ı terk etmeye kesinlikle karar verdi ancak önce, savunmasız varlığının orada her gün ölüm korkusuyla yaşayan Hindulara verebileceği tüm naçizane huzuru götürmek için, bir kez daha Noakhali'yi ziyaret edecekti.

Kalküta'da önceki yılın çılgın terörünün tekrar edebileceğine dair endişeleri, ona en yaratıcı sorun çözme girişimini başlatması için yine de ilham verdi. Hinduların toplu katliamında ve Doğrudan Eylem Günü'nü takip eden günlerde ve haftalarda malvarlıklarının kundaklanmasında en fazla suçlanan adam Bengal Müs-

9. Kardinal John Henry Newman'ın ilahisi, "Yol göster, sevecen Işık, etrafı kuşatan karanlığın ortasında, Sen yol göster bana" diye başlıyor ve "Çok uzakları görmeyi dilemiyorum; bir adım ötesi yeter bana" diye bitiyor. Vincent Sheean'ın Gandi'yle ilgili kitabı, *Lead, Kindly Light*, Random House, New York, 1949.

* Direct Action Day: Kalküta'da yaşanan geniş çaplı ayaklanmanın ve Müslümanlar ile Hindular arasında meydana gelen katliamın başladığı 16 Ağustos 1946 tarihi, daha sonra bu isimle anılmıştır. (y.h.n.)

lüman Birliği'nin Siyasi Lideri Huseyn Shaheed Suhrawardy'ydi. Genel Vali Sör Frederick Burrows ve Doğu Birliği'nin Başkomutanı General Sör Francis Tuker de dahil olmak üzere bütün İngiliz görevliler, Kalküta polisine Doğrudan Eylemi[10] *kutlamaları* için verdiği özel izinden sonra ortaya çıkan terörün asıl sorumlusu olarak Suhrawardy'yi gösteriyorlardı. Tabii ki bu ukala İngiliz görevliler, kumanda ettikleri ordunun, isyancılar en ağır eylemlerini tamamlayana kadar neden kışlada tutulduğunu açıklayamıyorlardı. Askeri birlikler Garden Reach, Metia Bruz, Beliaghatia ve Lower Circular caddelerinde görünür görünmez, katiller usulca sıvıştılar. Kalküta'nın Marwarlı tüccarları ve bankerleri de Suhrawardy'yi suçladılar. Böylece onların, intikam için Müslüman mahallelerindeki evleri ve dükkânları aylar boyunca yağmalamaları için haydutlar kiralayan dalkavukları da bütün meydan ve pazarlarda aynı suçlamayı yaptılar.

Suhrawardy, o zamana dek başbakanlık görevinden alınmış, yerine Batı Bengal Hindu Meclisi'nin çoğunluk eyalet hükümeti lideri Dr. Profullah Chandra Gosh geçirilmişti. Suhrawardy Doğu Pakistan'ın eyalet başkanı olarak da seçilemezdi; bunun yerine Cinnah tarafından o makama Dakka'da, Müslüman Birliği'nden daha az popüler olan rakibi Khwaja Nazimuddin geçirildi. Cinnah, Suhrawardy'nin rüyasının, bağımsız Bengal ulusuna ve Britanya Hindistan'ının Doğu bölgesinde oluşturmak için büyük bir gayretle kulis yaptığı yeni ulus devlete –Bangladeş– başkanlık etmek olduğunu biliyordu. Hayali, Hinduların çoğunlukta olduğu Batı Bengal ile Müslümanların çoğunlukta olduğu Doğu Pakistan'ı, dili ve kültürü, dini doktrin ve uygulamaların üstüne geçen, Bengal dilini konuşanların oluşturduğu tek bir birleşik ülkeye dahil etmekti. Ne var ki Mountbatten, tıpkı Gandi'nin Nehru yerine Cinnah'ı getirmesi önerisini görmezden geldiği gibi, Suhrawardy, dâhice planını da dikkate almadı. Suhrawardy, Bengal kralı olma rüyası bu yüzden yarıda kalmış olsa da on yıldan az bir süre sonra Pakistan başbakanı olarak (ancak sadece kısa bir süreliğine) ortaya çıkmak üzere hayatına devam etti. Askeri darbeyle devrildi ve birkaç yıl sonra Beyrut'ta öldü.

Gandi, Suhrawardy'yi uzun süredir tanıyor ve seviyordu; o da Gandi'ye otuz yıldan fazla bir süredir hayrandı. Bu yüzden Müslüman dostları en azından Bağımsızlık Günü sonrasına ka-

10. Sir Francis Tuker, *While Memory Serves*, Cassell, Londra, 1950, s.152 vd.

dar Kalkütada kalması için ona baskı yaptıklarında, Mahatma bu isteklerini bir şartla kabul etti; Shaheed Suhrawardy'yle aynı çatı altında bulunacaktı. Böylece Müslümanlara ve Hindulara, Hindistan'ın bu en güzel şehrinde barış içinde yaşayabileceklerini dair sesleneceklerdi. "Güçlükler tuhaf dostluklar yaratır" dedi Gandi 11 Ağustos'taki dua meclisinde.[11] Suhrawardy bu isteği kabul etti ve korkup kaçan Müslüman sahipleri tarafından çapulcular ve serseriler elinde yağmalanmaya ve mahvedilmeye terk edilmiş, bir zamanların ihtişamlı konağı Hydari Konutu'na taşındılar. Neredeyse çıplak olan Bapu ile titizlikle giyindiği beyaz ketenden ya da bej ipekten takımlarıyla Bengal'in Büyük Babacığı tuhaf bir çift oluşturuyordu. Ancak Gandi'nin sembolik jestler konusundaki dehası hiçbir zaman bu Hindu-Müslüman birlikte yaşam deneyimindeki kadar bilgece olmamıştı. Bu deneyim gözle görülür bir şekilde, Kalkütada öfkeli ve korkmuş milyonlarca Hindu ve Müslüman'a, Mahatma'nın ve birçok kez geçen yılın en kötü ayaklanmasını başlatmakla suçlanmış Müslüman Birliği liderinin aynı çatı altında barış içinde yaşayabildiklerini kanıtlıyordu. Burada, en muhalif ve öfkeli soruları olabildiğince dürüstçe ve sürdürdükleri olağanüstü hayatları gibi korkusuzca cevaplayarak neredeyse birlikte bir hafta geçirdiler. Buradan, barışçıl bir biçimde bir arada yaşamanın, dayanışmanın ve sevginin gücünün tatbiki olasılığı bakımından etkili bir ders çıktı. Gandi'nin hayatının büyük bir kısmında öğretmek için çabalamış olduğu derslerin en önemlilerinden biriydi bu. Bununla birlikte Suhrawardy'yle verdiği bu mola, onun, sevginin mucizevi kudretini, bir adamın dostunda ve hakikatte bulduğu güven ve inancın değerini son defa kanıtlamasıydı. Başkanı olduğu Dostlar Derneği [Quakers] nedeniyle ilk kez 1929'da Hindistan'a gelen pasifist Horace Alexander, Gandi tarafından Hydari Konutu'nda kendilerine katılması için davet edilmişti. Alexander'ın orada bulunması, ilk gece kızgın Hindu kalabalığının zorla eve girmesini engelleyerek faydasını gösterdi. "Neden buraya geldin?" diye bağırıyorlardı Gandi'ye. "Neden Hinduların kaçtığı yerlere gitmedin?"[12]

"Buraya sadece Müslümanlara değil Hindulara da hizmet etmeye geldim" diye açıkladı. Holiganlar ona *def olmasını* söylediler

11. Begum Shaista Suhrawardy Ikramullah, *Huseyn Shaheed Suhrawardy: A Biography*, Oxford University Press, Karaçi, 1991.
12. Tendulkar, *Mahatma*, s. 73.

ama Gandi hiçbir zaman kolayca vazgeçirilecek ya da doğru bildiğini yapmaktan alıkonulacak biri olmadı. "Benim işimi zorlaştırabilirsiniz, hatta beni öldürebilirsiniz. Polisi yardıma çağırmayacağım. Bu evi terk etmeme engel olabilirsiniz fakat bana Hinduların düşmanı olarak seslenmenizin faydası ne? Ben bu damgayı kabul etmeyeceğim." Mahatma onlara 1946'da yapılan yanlışların *öcünü almanın* ne yarar sağlayacağını sordu.

14 Ağustos'ta Gandi, bir önceki gün kendisine son derece öfkeyle meydan okuyan genç Hindularla tekrar tartıştı. Akşam olduğunda onların zihinlerini de kalplerini de kazanmıştı. "Bu yaşlı adam ne büyüleyici bir konuşmacı!" diyerek haykırdı bir tanesi. "İhtimaller ne kadar ağır olursa olsun o mağlubiyet nedir bilmiyor..."[13] Fikir değiştiren bu zat, Hydari Konutu'nun gelecek saldırılardan korunmasına gönüllü olarak yardım etti. O akşam Gandi'nin duasını dinlemek için tahminen on bin kişi toplandı. "Toplumsal çekişmenin alevleri tüm ülkeyi sararsa" diye sordu Bapu, "yeni doğan özgürlüğümüz nasıl hayatta kalabilir?"

Gece yarısı Nehru'nun "Kaderle Buluşma" söylevi sürerken uyudu ve 15 Ağustos sabahı ikide uyandı. Sabah yürüyüşü için Hydari Konutu'ndan ayrıldığında, sadece bir anlığına da olsa Mahatma'yı görme hevesiyle kalabalıklar onu takip etti. Dönüşünden kısa bir süre sonra Batı Bengal Kabinesi, hayır duasını almak için konuta geldi. "Dikenli tacı giyin" dedi Gandi. "Hakikati ve şiddetsizliği yetiştirmek için durmaksızın çabalayın. Alçakgönüllü olun. Sabırlı olun... Güce dikkat edin; güç yozlaştırır. Onun gösterişinin ve şatafatının tuzağına düşmeyin. Unutmayın ki sizler Hindistan'ın köylerindeki fakir halka hizmet etmek için görev başındasınız."[14]

Gücün bilgece kullanılması gerektiğine dair bu nasihat, şimdi ona nasıl da aşikâr görünüyordu, oysa kendisinin bunu öğrenmesi ne kadar da uzun zaman almıştı. Hayatın ayartmalarından ve tuzaklarından, gösterişlerden ve yanlış tutkulardan kaçınmak ne kadar zordu.

13. Pyarelal, *Mahatma Gandhi*, s. 365-67.
14. A.g.e., s. 368-70.

2
Gucerat'ta Şafak Vakti

Mahatma'nın babası, Hindistan Prensliklerinin Gucerat'taki eyaleti Porbandar'ın başbakanı Karamçand (*Kaba*) Gandi, bir güç ve gösteriş adamıydı. Kaba aynı zamanda, kendisi kırkını geçmişken[1] on beş yaşında var yok dördüncü karısı (ilk üç karısı ölmüştü) Putlibai'yi alacak bir tutku adamıydı da. En küçük çocukları, geleceğin Bapu'su Mohandas Karamçand, 2 Ekim 1869'da doğdu. *The Story of My Experiments with Truth* isimli otobiyografisi yayımlandığında Gandi ellisinin üzerindeydi ve babasından *bedensel zevklere düşkün* bir adam olarak bahsederken, annesini

1. Mohandas K. Gandhi, *An Autobiyography: The Story of My Experiments with Truth*, Beacon Press, Boston, 1957, s. 3-4. (Bundan sonra "G., *A*." olarak anılacaktır.)

azize gibi ve derinden inançlı tabiatıyla hatırlamaktaydı. Annesinin küçük Moniya'sı bir taneydi. Üç ablası (ikisi üvey) ve *küçük prens*inin bir dediğini iki etmemek için annesine yardım eden Rambha isminde ona çok düşkün bir *aiya*sı (dadısı) vardı. İki de ağabeyi vardı. Gandi'den altı yaş büyük olan Lakshmidas nihayetinde Hindistan'da hukuk okudu ve Porbandar mali hizmetlerine girdi; üç yaş büyük olan Karsandas reşit olunca komşu eyalet Rajkot'un kolluk kuvvetlerine yazıldı. Karsandas'ın en yakın arkadaşı Müslüman polis şefinin uzun boylu, yakışıklı oğlu Şeyh Mehtap, genç Mohan'ın (Mohandas'ın kısaltılmışı) önce ilk kahramanı ardından da baş düşmanı olacaktı.

Moniya yedi yaşına geldiğinde, Porbandar'ın Arap Denizi kıyısından yüz milden fazla daha kuzeyde olan iç kısımlardaki Rajkot Eyaleti'ne taşındılar. Babası artık daha güçlü bir Hindu prensine hizmet ediyordu ve Moniya da yakında, İngilizce'yi ve kriket oynamayı öğreneceği Rajkot'taki Alfred Lisesi'ne kaydettirilecekti. Daha lisedeki ilk yılında yani on bir yaşındayken beş yıl önce ailesi, Vaişnava* rahipleri ve astrologlar tarafından kendisi için seçilen bir çocuk gelinle evlendirildi.[2] Varlıklı Porbandar tüccarlarından Gokuldas Makanji'nin kızı olan Kasturba, İkinci Dünya Savaşı'nın büyük kısmında Gandi'yle beraber İngilizler tarafından hapsedildiği, eski Pune'deki sıtma bürümüş Ağa Han Sarayı'nda ölene kadar, altmış iki yıl boyunca onun eşi olarak kaldı.

Gandi'nin de dahil olduğu Modh Vania Hindu kastının tüccarları, varlıkları, tutumlulukları, iş hayatındaki uyanıklıkları ve dürüstlükleriyle ünlüydüler. Gandi'nin babasının ve amcasının evlenmemiş sadece üç çocuğu kalmıştı; Mohan, ağabeyi Karsandas ve bir erkek kuzeni. Bu üçünün düğününü de Porbandar'da aynı zamanda, aynı festival çadırında gerçekleştirerek kaynaklarını ortak kullanmaya karar verdiler. "Daha az masraf daha büyük şöhret" diye not düşmüştü Gandi. "Babam ve amcam her ikisi de

---

* Vaişnavizm: Hinduizm'de Nihai Gerçek veya Tanrı olarak Vişnu'ya inanların mezhebi. (y.h.n.)

2. Bu bilgiler için dostum ve meslektaşım Santa Barbara'lı Profesör Stephan Hay'e, Rajkot ve Porbandar kayıtlarına dayanan itinalı kişisel çalışması için minnettarım. Gandhi "on iki" ya da "on üç" yaşındaki evliliğine dair açıklamalarını kısmen de olsa, alışılmış Hindu hesabına göre kişinin yaşının gerçek doğum tarihine göre değil ana rahmine düşme tarihine göre belirlenmesiyle izah ediyor ve muhtemelen bu denli genç yaşta evlenmesinden utanç duymuş olmalı ki otobiyografisinde evlilik yaşını gerçek doğum tarihine göre biraz da olsa yükseltiyor; bkz. G., *A.*, s. 8-14.

yaşlıydılar ve... hayatlarının son mürüvvetini en iyi şekilde geçirmek istiyorlardı."[3] Fakat Rajkot'tan yola çıktıkları kraliyet arabası düğüne yetişmeye çalışırken devrilir ve keskin kayalara savrulan Kaba'nın pek çok kemiği kırılır. Kaba neredeyse hayatına mal olan bu kaza yüzünden görkemli düğünü, yüzünde bandajlarla oturduğu yerden izlemek zorunda kalır.

"Aileme düşkündüm. Fakat bedenin mirasçısı olduğu* tutkulara da bir o kadar düşkündüm... Bir gün babamı beni daha çocuk yaştayken evlendirdiği için sert bir biçimde eleştirmem gerekeceğini hayal bile etmezdim... Ve ah! O ilk gece. Kendilerini farkında olmaksızın hayat denen okyanusa atıveren iki masum çocuk... Birbirimizin suratına bakamayacak kadar tedirgindik... çok da utangaç... Aynı yaştaydık. Fakat ben bir koca olarak hâkimiyetimi varsaymakta fazla gecikmedim."

Bebekliğinden beri, sevgi dolu annesi, kız kardeşleri ve dadısı tarafından şımartılan Gandi, elbette ki aynı derecede gönüllü olan genç eşi de dahil olmak üzere bütün kadınların, onun en ufak arzusuna istediği biçimde, hiç tereddüt veya itiraz etmeden kral buyruğuymuşçasına itaat edeceklerini varsayıyordu. Ancak Kasturba onun şovenliğine, huysuzluklarına ve egoizmine uygun bir eşten daha fazlası olduğunu kanıtladı. Gandi nasıl büyütüldüyse, o da bir Vaişnava prensesi olarak büyütülmüştü. Örgün eğitimden yoksun kalmış olsa da, kâbuslar görmeden, uğursuz hayaletlerin ya da devasa yılanların saldırısından korkmadan karanlıkta uyuyamayan kocasından daha cesurdu. Onun kadar inatçı ve sabırlı olabilirdi. Bazı açılardan, özellikle de çocukların yetiştirilmesinde ondan daha bilge, daha müşfikti.

Mohan daha sonra kabul ettiği gibi kesinlikle hiçbir sebep olmaksızın, acımasız olduğu kadar kıskanç da bir kocaydı. "Kasturba benim iznim olmadan hiçbir yere gidemezdi."[4] Kendisi nereye isterse oraya gidiyordu ve çok geçmeden bilhassa arkadaşı Mehtap sayesinde tuhaf ve nahoş deneyimlere düşkünlük göstermeye başladı. Bütün dindar Hindular gibi Gandiler de her zaman çok sıkı vejetaryenler olmuştur. Bununla birlikte Gandi'nin annesi, kişisel olarak etkilendiği ve daha çok keşişlere özgü olan Jainizm

3. G., *A.*, s. 9; bir sonraki alıntı, s. 10-11.

* Burada Shakespeare'in Hamlet'ine gönderme yapılıyor; perde 3 sahne 1: "*that flesh is heir to...*: insanoğlunun çektiği bütün kahırlar..." (ç.n.)

4. A.g.e., s.12.

geleneğine göre daha uzun ve kurallı oruçlar içeren günlük beslenme biçimi konusunda özellikle katıydı.[5] Gandi'nin daha sonraları oruç tutmayı politik bir silah olarak kullanışı annesinin miraslarından biridir.

Ne var ki Mehtap'la bir aradayken Mohan sadece et yemekle kalmadı, çalıntı ya da evin hizmetçilerinden çalınan bakırlarla satın alınan sigaraları da içti. Kasturba onu Mehtap'tan uzak durması için uyardı. "Ben karımın uyarısını dikkate almak için fazla gururluydum."[6] Gandi, yemek odasına girebildikleri gizli bir evde, Şeyh Mehtap ve kendisi için eyaletin baş aşçısı tarafından özellikle hazırlanmış *et ziyafetleri*nin tadını bir yıl kadar gizlice çıkardı. Bütün bu ziyafetlerden sonra, Mohan'ın annesinin yemekleri için tabii ki hiç iştahı kalmadı. Annesi endişeyle sebebini sorduğunda hazım sorunu gibi bir şeyler uydurdu. Yalan söylemek onu yasak et yemekten daha çok rahatsız etti ve bu yüzden sonunda arkadaşına et ziyafetinden daha fazla keyif alamayacağını söyledi.

Mehtap onu ayrıca mahalli bir geneleve götürdü, kendisi ve misafiri için peşin ödeme yaptı. "Kıl payı kurtuldum... Tanrı o sonsuz merhametiyle beni korudu... Yatağında kadının yanına oturdum fakat dilim tutulmuştu. Doğal olarak sabrı taştı, beni küfürler ve aşağılamalarla kapı dışarı etti. O zaman erkekliğim zarar görmüş gibi hissettim." Yine de cinsel arzu duyduğunu itiraf ediyordu Gandi, kaçış için ilahi merhamete şükrederek. En iyi arkadaşıyla yaşadığı maceralar, geleneksel kısıtlamalara karşı ergen isyanından biraz daha fazlası olarak görülebilir.

"Karımla aramızdaki farklılıkların bir sebebi de kuşkusuz bu arkadaşımla [Mehtap] olan birliktelikti" diye sonuca varıyor Gandi otobiyografisinin *Trajedi* isimli bölümünde. "Ben hem bağlı hem de kıskanç bir kocaydım ve bu arkadaş benim karıma karşı olan şüphelerimi körükledi. Dürüstlüğünden asla şüphe edemedim. Ve ondan duyduklarımla hareket edip, karıma sık sık üzüntü

5. Stephen N. Hay, "Gandi'nin İlk Dönem Fikirlerinde Jainizm Etkisi", *Gandhi, India and the World: An International Symposium* [Gandi, Hindistan ve Dünya: Uluslararası Sempozyum], Der. Sibnarayan Ray, Temple University Press, Philadelphia, 1970, s. 29-38; Stephen Hay, "Gandi'nin Swaraj Arayışında Jainizm İdealleri ve Disiplinleri", *Rule, Protest, Identity: Aspects of Modern South Asia*, Der. Peter Robb ve David Taylor, Curzon Press, Londra, 1978, s.120-32.
6. G., *A.*, s. 19; ve bir sonraki alıntılar, a.g.e., s. 20-24.

vererek suçlusu olduğum şiddet için kendimi asla affetmedim."[7] Gandi, Mehtap'ın sinsice, kıskanç bir kocanın kulağına fısıldadıklarına dayanan, düpedüz haksız suçlamalarının veya Kasturba'yla yaşanan öfkeli yüzleşmelerinin ayrıntılarını vermiyor. Kaldı ki sonunda karısıyla bir daha asla yatmamaya kesin karar vermesinden önce, yirmi sene ve pek çok hamilelik geride kalıyor. Buna rağmen yeterince anlamlı bir biçimde, Brahmaçarya (bekârlık) yeminini otobiyografisinde Mehtap'la yaşadığı deneyimlerin *trajedi*sine bağlıyor.

"Kuşkunun yarası ancak Brahmaçarya'nın mutluluğunu anladığımda ve bir eşin kocasının esiri değil dostu –bütün sevinçlerine ve kederlerine ortak– ve kendi yolunu seçmekte kocası kadar özgür olduğunu fark ettiğimde yok oldu. Ne zaman şüphe ve kuşkularla dolu o karanlık günleri hatırlasam, budalalığımdan ve kösnül gaddarlığımdan duyduğum tiksintiyle doluyorum ve arkadaşıma körü körüne bağlılığıma teessüf ediyorum."

Gandi, *olumsuz kimliğinin* geçmişe yönelik budalalık ve gaddarlıklarından iğrenmesine rağmen Şeyh Mehtap'la samimiyetini daha on yıllar sürdürdü.[8] Hatta Gandi Mehtap'ı bir süre kendisiyle yaşaması için Güney Afrika'ya bile getirdi; onu ancak evinde bir fahişeyle çıplak bir şekilde bastıktan sonra *Cennet*lerinden kovdu. Psiko-tarihçi Erik Erikson, Gandi'nin, din değiştirerek Müslüman olan, adını değiştiren, bir ayyaş ve serseri haline gelen en büyük oğlu Harilal'la yaşadığı şiddetli sorunları, oğlanın Şeyh Mehtap'la yani *aziz* babasının *bozulmuş benliği*yle kurduğu özdeşliğe bağlıyor.[9] Gandi'nin *arkadaş*ının güçlü etkisine karşı ikircikliği, şüphesiz, onun karmaşık karakterinin oluşumuna dair en muammalı sorulardan biri olmayı sürdürüyor. Gandi'nin kendi öz babasına karşı ikircikliği de tabii ki Moniya'dan Mahatma'ya muazzam dönüşümün kökenlerini beslemesi açısından en azından aynı derecede biçimlendirici.

"Et yiyen ağabeyimin kolçağından bir parça altın çaldım" dediği zaman Moniya sadece on beş yaşındaydı.[10] Moniya ve Mehtap'la birlikte keyfini sürdüğü et yeme alışkanlığı yüzünden,

7. G., *A.*, s. 24; ve bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 25.
8. Erik H. Erikson, *Gandhi's Truth: On the Origins of Militant Nonviolence*, W. W. Norton, New York, 1969, s. 135.
9. A.g.e., s. 140.
10. G., *A.*, s. 27; ve bir sonraki alıntı, a.g.e.

ağabey Karsandas'ın yirmi beş rupi kadar bir borcu birikmişti. Karsandas'ın kolçağının yumuşak som altınını kırpmanın zor olmadığını anımsıyor Gandi. O küçük altın parçası borçlarını kapattı fakat geriye büyüyen suçluluk duygusunun ağırlığı kaldı. "Konuşmaya kalkışmadım. Babamın beni dövmesinden korktuğumdan değil. Yo hayır, babamın hiçbir zaman içimizden birini dövdüğünü hatırlamıyorum. Ona verebileceğim acıdan korkuyordum." Bu yüzden yazılı bir şekilde *temiz bir itirafta* bulunmayı kararlaştırdı. "Babama titreyerek itirafımı uzattım. O zamanlar bir fistülden muzdaripti ve yatağa mahkûmdu." Kaba, oğlunu azarlamadı fakat notu okuduktan sonra yaşlar, parçaladığı kâğıdı ıslatarak *inci taneleri* gibi *yanaklarından süzüldü.* "Ben de ağladım" diye anımsıyor Gandi. "Babamın ıstırabını görebiliyordum... hâlâ zihnimde capcanlıdır."

Gandi'ye göre bu babacan inci taneleri *ahimsa* dahilinde bir *ibret*ti, yüreğinde Tanrı'yla, iyiliğin en büyük gücüyle eşitlenmekte olan şiddetsizlik ya da saf sevgiydi. "Onun gücünün sınırı yoktur" diye inanıyordu Gandi. Yine de bunu Kaba'da bulmanın onu ne denli şaşırttığının bir göstergesi olarak ekliyordu: "Böylesine arınmış bir bağışlama babamın doğasına aykırıydı."[11] Sonunda bunun sebebini buldu: "Sebep temiz itirafımdı... Asla tekrar günaha girmeyeceğime dair sözümle birlikte en saf şekilde tövbe edişimdi."

Bu hadiseden kısa bir süre sonra Mohan, bacaklarına masaj yaparak ve ilaçlarını içirerek hasta babasına bakıcılık yapıyordu. Birdenbire o sırada loğusa olan karısına karşı *cinsel arzu* hissetti. Kaba çok hastaydı, öyle ki o gece kardeşi özellikle onu görmeye geldi ve böylece on bir civarında genç Mohan serbest kaldı. "Memnundum ve doğruca yatak odasına gittim. Karım, zavallıcık derin uykudaydı... Onu uyandırdım. Ne var ki beş ya da altı dakika sonra hizmetçi kapıyı çaldı... 'Baba çok hasta.' Bunu biliyordum tabii ki... öyle ki yataktan aniden kalktım. 'Ne oldu? Söylesene!' 'Baba artık yok.' Derin bir utanç ve aşağılık duygusu hissettim. Babamın odasına koştum... Eğer hayvani tutku gözlerimi kör etmiş olmasaydı, onun son anlarında yanında olarak babamdan ayrılmanın eziyetini azaltmış olabilirdim... Bu, ömrümün sonuna kadar yok edemeyeceğim ya da unutamayacağım bir kara lekeydi."[12] Daha da kötüsü, Mohan'ın çocuğu dört günden fazla yaşamadı.

11. A.g.e., s. 28.
12. A.g.e., s. 30-31.

Erikson, Kierkegaard'ın* dinsel yenilikçilerin yaşamlarına dair analizlerini takip ederek, buna Gandi'nin yaşamının *laneti* diyor. Babasıyla olan bu *hesap* ömür boyu sürecek *varoluşsal bir borç* bıraktı ve hiçbir zaman kapanmadı.[13] Babasının ölümü ile ilk çocuğunun ölümünü birbirine bağlayan ve *çifte utanç* dediği bu olay, hayatının son yıllarında üzerinde dikkatle durduğu Brahmaçarya'ya tutkunluğunu açıklamaya yardım ederek, Gandi'nin zihninde her zaman cinsel arzunun bir neticesi olarak kaldı.

Davranışlarıyla ilgili duyduğu tuhaf haberler hakkında bilgi almak isteyen, endişeli ve yaşlı bir kadın müridine, "Benim Brahmaçarya'dan anladığım bu" diye yazmıştı Gandi. "Asla kösnül niyeti olmayan, daima Tanrı'nın hizmetinde olan biri, ne kadar güzel olursa olsun, cinsel olarak hiçbir şekilde uyarılmadan çıplak bir kadının yanında çıplak olarak yatabilir. Böyle biri yalan söyleyemez, hiçbir kadın ya da erkeğe zarar veremez, öfkeden ve kinden arınmıştır ve tarafsızdır."[14]

Mohan, Bombay'da Hindistan Ulusal Kongresi'nin kuruluşundan iki yıl sonra, 1887'de liseyi bitirdiğinde on sekiz yaşındaydı; kaderinde önderlik ve devrim yapmak vardı. Yeterlilik sınavına girmek için delikanlının küçük Rajkot Eyaleti'nden Ahmedabad'a seyahat etmesi gerekiyordu. Britanya Hindistanı'ndaki Gucerat'ın başkenti Ahmedabad'ın 100.000'in üzerinde nüfusunun çoğunluğu Hindu'ydu; yine de on yedinci yüzyılda yarım milyon Müslüman askeri ve Hindu tüccarı barındırdığı, büyük Mughal iktidarındaki altın çağından çok uzaktaydı. Küçücük Porbandar'ın 15.000'den az nüfuslu limanı ile Rajkot'un kısmen daha geniş, eyalete ait prenslik başkenti arasında büyüyen yeni mezunumuz için Ahmedabad gördüğü en kalabalık, en heyecan verici şehirdi. Mermerden saraylarının –Guceratlı ve Marwarlı tüccarların afyon ticaretinden, altın, mücevher, ipek ve safran satışından elde

---

* Soren Aabye Kierkegaard (1813-1855): Danimarkalı filozof ve teolog. Kierkegaard, din ve Tanrı'yı tamamen bireysel bir konu olarak değerlendirdi. Bu yönde giderek sistematik felsefenin bireyi göz ardı eden bütüncüllüğünü de reddetti. Felsefesinde bireyi merkeze aldı. Kierkegaard, varoluşçuluğun öncülerinden de sayılır. Kierkegaard'ın belli bir felsefî sistematik geliştirmediği doğru olmakla birlikte, kullandığı kavramlar ve felsefe yapma tarzı sonradan varoluşçu felsefelerde görülen nitelikleri barındırır. (y.h.n.)

13. Erikson, *Gandhi's Truth*, s. 128.

14. Bapu, "Rajkumari Amrit Kaur", alıntılayan Tendulkar, *Mahatma,* Cilt 7, s. 324.

ettikleri gelirlerle satın aldıkları şahane evlerinin– tek rakibi, geniş yollarından güneş kasklarını giymiş birinci sınıf vatandaşlarını ve onların çiçeklerle bezenmiş beyaz uzun eldivenli hanımlarını taşıyan kupa arabalarının geçtiği, cafcaflı bahçelerle çevrilmiş İngiliz sayfiye evleriydi. Bu kadar çok insanı daha önce hiçbir arada görmemişti: aralarında zarif uzun örtüleri, gergin türbanlarıyla Persler, sakallı Yahudiler, Hindistan'ın zengin giyimli tüccarları ve kendisi gibi basit giyinmiş diğer insanlarıyla haşır neşir olan beyaz yakalı Hıristiyan misyonerler vardı. Develer şişkin pamuk balyaları taşıyor ve triportör işçileri ipek sariler giymiş kadınları çekiyordu.

Buraya tek başına gelmişti ve Ahmedabad'ın bu çok yönlülüğünden büyülenmişti, öyle ki yıllar sonra, Güney Afrika'dan döndükten kısa bir süre sonra nehir kenarındaki banliyölerinden birini, Sabarmati'yi ilk Hindistan Aşramı'nın yeri olarak seçti. "Tercihim Ahmedabad'dan yanaydı... Bir Guceratlı olarak ülkeye en iyi hizmeti Gucerat dili vasıtasıyla verebileceğimi düşünüyordum. Ve... Ahmedabad Gucerat'ın başkenti olduğundan, maddi destek için zengin vatandaşlara ulaşmak mümkün olacaktı."[15]

Gandi, babasının halefi olarak Gucerat prenslerinden birinin kıdemli danışmanlığını yapabilmek için, liseden sonra üniversiteye gitmeye mecbur olduğunu hissetti. Aslında o, şahsen tıp okumayı tercih ederdi. Hasta babasına gösterdiği bakım travmatik sonuna rağmen, asla kaybetmediği bir tutkuyu, hasta ve engellilere hizmet etmek için duyduğu şevk ve arzuyu fazlasıyla tetikledi. Fakat en büyük ağabeyine mesleki tercihinden bahsettiğinde, bir hukukçu olan Lakshmidas, "Babam bundan asla hoşlanmazdı... Biz Vaişnavaların ölü bedenleri kesip incelemekle hiçbir ilgisi olamayacağını söylerdi. Babamızın senin için hedeflediği yer baroydu" diyerek sözünü kesti.[16] Açıkgöz ve bilgili [Maharaştralı] bir Brahman olan baş aile danışmanları Mavji Dave Joshi, hukuki çalışmalar lehine ağırlığını koydu, "Tıp eğitimi almak seni bir Diwan [Başbakan] yapmaz... Yapılacak en akıllıca şey avukat olmak."

Ancak avukat olmak, daha önce hiçbir aile üyesinin gitmediği Londra'ya gitmek demekti. "Hayallere kapılmaya başlamıştım" diye anımsıyordu Gandi, bunun ihtimali bile onu heyecanlandırmıştı. Porbandar'a kıyasla Ahmedabad bile neredeyse Londra

15. G., *A.*, s. 395.
16. A.g.e., s. 36; ve bir sonraki alıntı, a.g.e.

gibiyken, beş milyonun üzerinde nüfusuyla Kraliçe Viktorya'nın efsanevi dünya başkenti gerçek Londra kim bilir nasıldı? "Londra'nın neyin nesi olduğunu öğrenme merakımı tatmin etmek için zihnimde buraya gelişimin gizli bir planı vardı" diye itiraf ediyor Gandi, Londra Günlüğü'nde varışının hemen ardından yazılan ilk satırlarda.[17]

Ne var ki Londra'ya gitmek için önce, Britanya Hindistanı'nın ticari başkenti ve her ay dev P&O şirketinin yolcu gemilerinin gidip geldiği Batı'ya geçişin ana limanı Bombay'a gitmek gerekiyordu. Bombay'dan Londra'ya Southampton üzerinden bir aydan kısa bir zamanda varılıyordu fakat ne var ki uzaktaki kirlilikten dolayı kastın kayba uğraması korkusuyla dindar bir Hindu'nun *kara sular* denilen denizaşırı yerlere gitmesi yasaktı. Gandi'nin üyesi olduğu, meclisi Bombay'da toplanan Modh Vania kastının yaşlı üyeleri, genç bir üyenin Londra gibi sığır-yiyenlerle ve şarapiçenlerle dolu bir *günahkâr*lar istikametine gitmek için, karanlık ve kirletilmiş suları geçme isteğini açıklamaya cüret etmesi karşısında şoke oldular. Onların katı yasaklarına itaatsizlik ederse onu cemiyetten aforoz etmekle tehdit ettiler. Ama Gandi de ağabeyleri de bu eski batıl inançlardan korkmuyordu ve biliyorlardı ki kast konseyinin bu İngiliz egemenliği devrinde yapabileceği en kötü şey, günaha karşı ibadet etme cezası talep etmek ya da cemiyetlerinin itaatsizlik eden üyelerine sınırlı para cezaları vermekti.

Gandi'nin annesi, bu seyahatin sevgili oğlunun ruhundan çok sağlığına yönelik oluşturduğu tehditler hakkında daha fazla endişeliydi. "Birileri ona delikanlıların İngiltere'de kaybolduğunu söylemişti. Birileri de ete alıştıklarını söylemişti; ve... içkiye."[18] Belki de oğlunun eve döndüğünü görecek kadar yaşamayacağını seziyordu. Yine de oğlunun, dünyayı keşfetmeye, ihtişam, güç ve şanın yanı sıra Britanya İmparatorluğu'nun tehlike ve gözdağı da barındıran Londra'sının *ne olduğunu* kendi gözleriyle görmek için ne kadar gözü kara, ne kadar heyecanlı ve hevesli olduğunu biliyordu. Bu yüzden en aziz ve güvenilir Jainist danışmanına başvurdu ve Becharji Swami ona güvence verdi: "Oğlanın kutsal bir şekilde üç yemin etmesini sağlayacağım, ondan sonra gidebilir."[19]

17. Gandi'nin, 12 Kasım 1888'de başlayarak Londra'da yazdığı *London Diary*'den, yeniden basılan 1. Cilt (1884-1896), *C.W.M.G.*, 1958, s. 3.
18. G., *A.*, s. 38.
19. A.g.e., s. 39.

Gandi Londra'da *şarap*, *kadın* ve *et*e dokunmayacağına yemin etti ve ardından gözü yaşlı annesi ona ayrılma iznini verdi.

Mohandas Gandi'nin taşralı gözlerinden bakınca Londra dünyaya açılıyordu. Londra'da hiç yaşamasaydı, Rajkot ve Porbandar gibi prenslikle yönetilen eyaletlerde babasının siyasi gücünün çok iyi bir varisi olabilirdi. Hatta Gucerat veya Bombay'da bir ya da iki kademe yükselebilirdi de ancak ondan fazlası düşük bir olasılıktı. Londra'dan sonraysa, Westminster'ın tüm muazzam kuleleri de dahil olmak üzere bütün dünya, onun meraklı aklına, hevesli yüreğine ve yüce ruhuna ardına kadar açılacaktı.

3
Viktorya Londrası'nın Etkisi

Gandi Southampton'a bir cumartesi günü vardı. Doğum gününe üç gün kalmıştı ve tarih 29 Eylül 1888'di.[1] S.S. Clyde yeni Tilbury İskelesi'ne yanaştı ve yüzden fazla yolcunun arasında gemiden üzerinde beyaz pazenlerle inen tek kişi Mohandas'tı. Grindlay&Co.'nun* kendisini beklemekte olan temsilcisine vermek üzere bagaj takımının anahtarını elinde tutuyordu. Fakat temsilci onu eşyalarının pazartesi gününe kadar büyük Viktor-

1. G., *A.*, s. 43-44.

* Grindlays Bank: Hindistan Merkez Bankası, 1863 yılında kurulan, Hindistan alt kıtasında ve Hint Okyanusu çevresindeki topluluklarda faaliyet gösteren banka, Londra'nın büyük yurtdışı bankalarından biri oldu. (y.h.n.)

ya Oteli'ne getirilemeyeceği konusunda uyarmayı unuttuğu için, Londra'nın güzünden ziyade Bombay'ın yazına uygun giyinmiş olan genç Gandi, üşüdü ve bu duruma canı sıkıldı.

Daha önceden babasının pek çok arkadaşına yazmıştı ve ancak içlerinden bir tanesi, Dr. P. J. Mehta cumartesi günü Northumberland Bulvarı'ndaki lüks oteline varmasının hemen ardından onun ziyaretine geldi. Mehta'nın parıltılı silindir şapkasından büyülenen Gandi, "Elimi uygunsuzca şapkaya doğru uzattım ve kürkünü elledim" diyor anılarında. Mehta öfkeyle şapkasını çıkardı ve yeni geleni, "İngiltere'de asla diğer insanların eşyalarına dokunma ve kimseye asla Hindistan'da sık sık sorduğumuz kişisel soruları sorma" diyerek uyardı. "Bu benim Avrupa adabına dair ilk dersimdi." Gandi çok geçmeden daha da fazlasını öğrendi. Londra'nın asansörleri ve elektrik lambaları gözlerini kamaştırdı, konforunun bedeli onu dehşete düşürdü. Fahiş fiyatını öğrenir öğrenmez derhal gösterişli odasından taşındı. Mehta ona Richmond'da, bir arkadaşının yanında kalacağı daha ucuz bir yer buldu fakat tescilli bir vejetaryene uygun yemek bulmak hâlâ ciddi bir sorundu.

"Kahvaltıdaki oldukça doyurucu yulaf ezmesi dışında her zaman açtım" diye anımsıyor Gandi.[2] Yeminlerini asla bozmamaya kesin karar vermişti ve ne zaman açlık sancıları ya da iyi niyetli Hintli arkadaşları bir sığır eti ya da biftekle aklını çelmeye çalışsa Tanrı Rama'nın* adını tekrarlıyordu. *Aiya*sı Ranbha, Rama'nın adını tekrarlayarak ona sığınmayı öğretmişti. Vurulduğunda Gandi'nin çıkardığı son ses muhtemelen "Ram" olmuştur.

Richmond'da bir ay boyunca açlık çektikten sonra Gandi, Batı Kensington'da, Baron's Court Caddesi 20 numaradaki bir Anglo-Hintlinin evine taşındı.[3] "Ev sahibesi bir duldu. Ona yeminimden bahsettim... Burada bile hemen hemen aç kalmak zorundaydım."[4] Dulun bu genç pansiyonere kibarca fazladan bir iki dilim ekmek ikram eden iki kızı vardı fakat Gandi'nin otobiyografisi bu kızların ikisinden de daha fazla bahsetmiyor. Gandi'nin dersleri daha başlamamıştı. O da çabucak Londra gazetelerinin müptelası oldu.

---

2. A.g.e., s. 46.

* Lord Rama: Râmachandra veya daha sık kullanılan kısa ismiyle Rama, Vişnu'nun yedinci avatarıdır. Ayrıca Hinduizm'de Tanrı alametlerinin (görünüşlerinin) en önemlilerindendir. (y.h.n.)

3. James D. Hunt, *Gandhi in London*, gözden geçirilmiş basım, Promilla, Yeni Delhi, 1933, Ek 2, en ayrıntılı "Guide to Gandhi's London'da, s. 220-35.

4. G., *A.*, s. 47.

Daily News, Telegraph ve liberal John Morley'in *Pall Mall Gazette*'si favorileriydi.[5] Vejetaryen bir restoran ararken bütün çevreyi de öğrendi. Sonunda, "İngiltere'ye gelişimden beri yediğim en doyurucu yemeğimdi" dediği yemeği, Farringdon Sokağı'nda bir restoranda buldu.[6] Onun için bir vaha olan bu restoranda, H. S. Salt'ın uzun eleştirisi *A Plea of Vegetarianism* de dahil olmak üzere vejetaryenlik üzerine kitaplar, Gandi'nin ileride abone olacağı ve Londra'dan ayrılmadan önce birkaç makaleyle katkıda bulunacağı (yayımlanan ilk çalışması) *The Vegetarian* isimli haftalık dergi de satılıyordu.[7] Gandi'nin üye olduğu ve çok geçmeden idare heyetine seçildiği Vejetaryen Derneği, Londra'nın Viktoryen sosyal hayatıyla arasındaki en önemli bağlantı haline geldi. Vejetaryenlik, bu utangaç delikanlıya evlerini ve kalplerini açan pek çok İngiliz arkadaş edinmesini sağladı. Pek çoğu 1891'de Londra'dan ayrıldıktan sonra da, politik tutkularını ve paylaştıkları mutfak inancını destekleyerek onunla bağlantılarını korudular.

O zamanlar Paris ve New York'un iki katından büyük olan Londra, pek çoğu işletme ya da hukuk okuyan iki yüz civarında Hintlinin de aralarında yer aldığı, yeryüzü üzerindeki her milletten insanı ağırlayan dünyanın en büyük ve en modern metropolüydü. Gandi, Mehta ve arkadaşı Şukla gibi kendini hemşerisi Guceratlıların cemiyetine adayabilir ve zamanını Hindistan Ulusal Kongresi'nin Tecrübeli Eski Toprağı Parsi Dadabhai Naoroji'yle geçirebilirdi. (Yanında Dadabhai'ye verilmek üzere bir referans mektubu taşıyordu fakat bu mektubu Londra'dan ayrılmadan hemen önce kullanmayı tercih etti.) 1892'de Avam Kamarası'na üç oyluk çoğunlukla seçilmesinin ardından, genelde İngiltere'de Bay Küçük-Çoğunluk olarak tanınan Dadabhai, Hindistan Ulusal Kongresi'ne üç defadan az olmamak kaydıyla başkanlık edecekti.[8] Gandi ayrıldıktan iki sene sonra Londra'ya gelen genç Muhammed Ali Cinnah, Dadabhai'nin kampanyasına gönüllü yardım edecek, gayretle dostluğunu ve desteğini kazanarak onun si-

5. Stanley Wolpert, *Morley and India, 1906-1910*, University of California Press, Berkeley ve Los Angles, 1967.
6. G., *A.*, s. 48. Gandi'nin Londra'ya yaptığı bu ilk ziyareti hakkında daha fazla bilgi için ayrıca bkz. Stephan Hay, "The Making of a Late-Victorian Hindu: M. K. Gandhi in London, 1888-1891", *Victorian Studies*, Londra, Cilt 3, Sayı 1, Güz 1989, s. 86.
7. Gandi'nin *The Vegetarian*'da yayınlanmış ilk makaleleri (1891) *C.W.M.G.*'de yeniden basılmıştır, Cilt 1 (1884-1896), 1958, s. 24-52.
8. Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, s. 10-11.

yasi sekreteri olacaktı. Fakat kafası vejetaryenlik ve din felsefesiyle meşgul olan Gandi henüz siyasetle ilgilenmiyordu.

Vejetaryenliği, Hinduların ineklere duydukları saygıdan kaynaklanıyordu. Çok sonra Hinduizm'i tanımlaması istendiğinde, ineğe-tapmak olarak cevap verdi. İnekler için, *merhamet şiiri* diyordu ve bütün dindar Hindular gibi onları kutsal addediyordu. Tümü inekleri korumak için bir araya gelmiş İngiliz müttefiklerden oluşan bir cemiyet bulmaktan duyduğu sevinç pek de abartılı değildi. Gandi Londra'da, sağlığa yararlı değerler kadar dini erdemlerini de ateşli bir şekilde savunan vejetaryen arkadaşlarıyla ilişkisini sürdürdü. 1892'de Bayswater, Stephen Gardens'da 52. Cadde'ye taşındığında, Vejetaryen Derneği'nin, sekreterliğini de üstlendiği mahalli bir şubesini açtı; *The Vegetarian*'ının editörü, dostu ve ev arkadaşı Dr. Josiah Oldfield, West London Food Reform Society [Batı Londra Gıda Reformu Derneği] toplantılarına başkanlık etmeyi kabul etti.[9] Tam bir Hıristiyan olan Oldfield, genç Hintli arkadaşını İncil'i okumaya teşvik ederek Anglikan inancına döndürmeye uğraştı.[10] Gandi, ilk okuyuşunda onu cezp eden, doğruca kalbine işleyen Dağdaki Vaaz'ı* da içeren Yeni Ahit'i, Eski Ahit'ten çok daha dokunaklı buldu. Böylece Hint literatüründe konu üzerine fazla bir şey okumamışken, Hıristiyan kaynaklarından şiddetsizliğe dair kutsal bir onaylamayla karşılaşmış oldu.

Edwin Arnold'ın *The Song Celestial*** isimli şiirsel tefsirini kullanarak Hindu *Bagavad Gita*'sını (Tanrı'nın Şarkısı) inceleyen iki bekâr vejetaryen *birader*i, Gandi'den, bu destansı şiiri Sanskritçe orijinalinden onlarla birlikte okuyarak tercüme etmesini istediler. İleride Edwin Arnold, Gandi'nin Bayswater Gıda Reformu Derneği'nin başkan yardımcılığını kabul edecek ve Mohan onun Buda'nın hayatına dair *Life of Asia*'sını***, *Gita* üzerine yaptığı

9. G., *A.*, s. 58.
10. A.g.e., s. 59.

* Dağdaki Vaaz: Matta İncili'nin 5., 6. ve 7. bölümlerinde yer alan, İsa'nın dini ve ahlaki öğretilerinin toplandığı kısımdır. İsa'nın, havarilerin de içinde bulunduğu büyük bir topluluğa, düşmanlara dahi uygulanacak yeni sevgi kanununu, gerçek mutluluk, kutsal yasa, öfke ve cinayet, zina ve boşanma, yemin etmek, intikam, düşmanları sevmek, yoksullara yardım, dua, oruç, göksel hazineler, kaygı, başkasını yargılamak ve Tanrı'dan bir şey dilemek konularında öğretilerini aktardığı vaazdır. Ayrıca birçok açıdan Budist öğretilerle büyük benzerlikler taşımaktadır. (y.h.n.)

** Edwin Sir Arnold, *The Song Celestial or Bhagavad-Gita*, Echo Library, Teddington, 2008. (y.h.n.)

*** Edwin Sir Arnold, *The Light of Asia*, Kessinger Publishing, Montana, 2010. (y.h.n.)

çalışmalar kadar saygıdeğer bulacaktı. İsimsiz bekâr *birader*ler Teozofisttiler* ve Gandi'yi de bu batıni cemaate çekmek için uğraştılar. Bir gün onu, sonraları ölümcül bir hastalığa yakalanan Teozofi'nin kurucusu Madam Helena Blavatsky'yle tanışacağı, Londra'daki Bravatsky Konutu'na götürdüler. Madamın *Key to Theosophy*** adlı eseri için Gandi, "İçimde Hinduizm'e dair kitaplar okuma isteğinin canlanmasını ve misyonerler tarafından desteklenen Hinduizm'in batıl inançlarla dolu olduğuna dair anlayışın yanlışlığını görmemi sağladı" demişti.[11] Londra Teozofi Cemiyeti'nde ilk tanıştığı kişi, Madamın yeni iman değiştiren en akıllı müridi Annie Besant oldu.[12]

Annie, Madam Bravatsky'yle tanışmasından uzun zaman önce, ateist radikal Charles Bradlaugh'ın, doğum kontrolünü savunan bir kitabın üzerindeki yasağın kaldırılmasında kendisine yardımcı olan aşığı, Londra'daki ilk kadın (kibrit üreticisi) grevinin lideri, George Bernard Shaw'ın Fabian Derneği'nin*** üyesi ve daha sonra Hindistan Özerk Yönetimi için olacağı gibi İrlanda Özerk Yönetimi'nin de aktif mücadelecisi olarak kötü bir ün kazanmıştı. Hindistan Ulusal Kongresi'ne başkanlık etmek için seçilen ilk ve tek İngiliz kadındır. Annie daha sonra Motilal Nehru ve tek oğlu Cevahirlal'ın inancını değiştirecek dokunaklı konuşmalarından en iyisini, Gandi'yi Teozofi'ye çekmek için denedi ama Gandi, tıpkı Dr. Oldfield'in onu İsa'ya *bağlama* girişimlerine olduğu gibi

* Teozofi/Teosofi: Batı teozofisi, kaynağını esas olarak Hint mistisizminin insan ile evren ve Tanrı arasındaki ilişkileri açıklayan felsefesi denebilecek Hint teozofisinden almıştır. Tüm din ve inançların İlahi olanı bulmak, ona ulaşmak için araç olduğunu öngören ve böylece her din ve inancın hakikatın bir bölümüne sahip olduğunu ileri süren düşünceler bütünüdür. Teozofiyi Batı'da kurumsallaştıran kişi H. P. Blavatsky'dir. (y.h.n.)

** Helena Petrova Blavatsky, *The Key to Theosophy*, Trust Books, Londra, 2009. (y.h.n.)

11. A.g.e., s. 67-68.

12. Annie Besant, *Speeches and Writings of Annie Besant*, Madras, 3. Baskı; Arthur H. Nethercot, *The First Five Lives of Annie Besant*, Rupert Hart-Davis, Londra, 1961; Arthur H. Nethercot, *The Last Four Lives of Annie Besant*, University of Chicago Press, Şikago, 1963.

*** Fabian Socialist Society (Fabian Derneği): Devrimci yöntemler yerine tedrici ve reformist yollardan demokratik sosyalizmin ilkelerini ilerletmeyi amaçlayan Britanyalı sosyalist harekettir. 19. yüzyılın sonlarından Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar süren dönemdeki çığır açan çalışmalarıyla bilinir. Birleşik Krallık İşçi Partisi'nin temellerinin birçoğunu oluşturan Dernek, başta Hindistan olmak üzere, Britanya İmparatorluğu'nun dekolonizasyon döneminde bağımsızlığına kavuşan devletlerin politikalarını etkilemiştir. (y.h.n.)

Annie'nin bütün ayartmalarına da kayıtsız kaldı.[13] Gandi sonraları, "Ancak Hıristiyanlarla karşılaştıktan sonra bir Hindu olarak adlandırılmam gerektiğine kesinlikle karar verdim" demişti.[14]

Yeni Teozofist arkadaşları tarafından *Gita*'yı incelediği için ayıplanan Gandi, Hinduizm'in yanlış adlandırılan *Yeni Ahit*'ini, en sevdiği Hıristiyan vaazının verdiği mesajla bağdaştırmayı denemeye karar vererek ona, önceden okuduğu Dağdaki Vaaz'ın objektifinden baktı.[15] Görülmemiş bir çaba! Tanrı Krişna'nın, destansı bir savaşın hemen öncesinde kendi gurusu ve kuzenleriyle yüzleşecek cesareti yitiren asil savaşçı Arjuna'ya öğrettiklerini tekrar okudu. Krişna, Arjuna'ya, kutsal kasttan gerçek bir savaşçının *görev* duygusuyla, korku ve kin olmaksızın, serinkanlılıkla savaşmayı ve öldürmeyi öğretti. *Gita*'nın temel mesajı olan nefissiz amel (*karma yoga*), Bal Gangadhar Tilak* gibi devrimci milliyetçiler tarafından sonraları İngiliz görevlileri vuran ya da bombalayan genç Hintli suikastçılara ideolojik geçerlilik sunmak için en etkin biçimde kullanıldı ve hatta Gandi'ye suikast düzenleyen Nathuram Godse'ye bile ilham verdi.[16] Krişna, Hinduizm'in güçlü güneş ilahı, Tanrı Vişnu'nun en bilinen dünyevi tezahürlerinden biriydi.

Gandi'nin, bütünleştirici zihninin kendi etkili şiddet müdafaası ile İsa'nın "sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin"** mesajını bağdaştırmasını sağlayan, şaşılacak derecede yaratıcı *Gita* yorumu***; *Mahabharata* destanında bahsedilen, eski Delhi civarındaki *meydan savaşı*nın aslında insanoğlunun

13. Stanley Wolpert, *Nehru: A Tryst with Destiny*, Oxford University Press, New York ve Oxford:, 1996, s. 36 vd.

14. G., *A.*, s. 68.

15. A.g.e., s. 68-69. Bkz. *The Bhagavad Gita*, Çev. Franklin Edgerton, Harvard University Press, Cambridge, 1972, 2 Cilt.

* Bal Gangadhar Tilak (1856-1920): Hint bilim insanı, hukukçu, matematikçi, düşünür ve milliyetçi önder. 1914'te Hint Yönetsel Özerklik Birliği'ni kurarak başkanlığını üstlenmiş, 1916'da Muhammed Ali Cinnah'la bağımsızlık mücadelesinde Hindu-Müslüman birliğini sağlayan Lucknow Paktı'nı imzalamıştır. Gandhi'nin "Çağdaş Hindistan'ın Kurucusu" dediği Tilak, Cevahirlal Nehru tarafından da "Hint Devriminin Babası" diye anıldı. (y.h.n.)

16. A.g.e. Tilak ve hususi *Gita* okumaları ve Gandi'yle fikir ayrılıkları hakkında daha fazla bilgi için, bkz. Stanley A. Wolpert, *Tilak and Gokhale: Revolution and Reform in the Making of Modern India*, University of California Press, Berkeley ve Los Angles, 1962, s. 259-64.

** Matta 5:39. (y.h.n.)

*** M. K. Gandhi, *Bhagavad Gita: Gandhi'ye Göre*, Çev. Seda Çiftçi ve Vehici Karadoğan, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2004. (y.h.n.)

*ruh*unda meydana gelen iyi ve kötü arasındaki savaş olduğunu öne sürer. Gandi sevdiği, ilham aldığı ve hassas ruhunda son derece güçlü yankı uyandıran idealist Hıristiyan inancına geçmektense, Hinduizm'in öldürmeye dair en bilinen felsefi gerekçesini, Hıristiyan edilgenliğinin bir zafer şarkısı biçiminde yeniden yorumlamaya çalıştı. Eski Hindu mantıkçıları gibi karşıtları uzlaştırmaya çabaladı ve ister İngiliz ister Müslüman ister Hindu olsunlar, analizlerindeki yumuşak başlı iyimserlik sayesinde en kararlı muhaliflerini bile silahsızlandırmayı umdu. İronik bir biçimde yöntemi en büyük etkiyi Hıristiyanlarda ve en az geçerliliği de kendi inancının fanatik bir ucu olan Brahmanlarda gösterdi.

Özünde sadık bir Hindu olsa da genç Mohandas, Londra'da geçirdiği yıllar içinde kendini tam bir İngiliz beyefendisine dönüştürdü. Smokinlerini Bond Street'ten aldı, ne zaman yemeği dışarıda yese *silindir* şapka ile papyon taktı ve siyah papyonunu bağlama *sanat*ını kendi kendine öğrendi. "Her gün kocaman bir aynanın karşısında boyun bağımı düzeltmek ve saçımı ayırmak için on dakika harcıyordum."[17] Dans, Fransızca, diksiyon ve keman dersleri aldı. Bir keman satın almış olmasına rağmen keman derslerini ve tempo tutmayı *imkânsız* bularak da dans derslerini hemen bıraktı.

Gandi Londra'ya gittikten iki ay sonra, tarihi dört avukat loncasından en pahalısı ve aynı zamanda en büyüğü olan Inner Temple'da hukuk eğitimine başlamak için harcını ödedi ve kaydını yaptırdı. O zamanlar avukat olmanın başlıca önkoşulu, Inner Temple'ın büyük yemek salonunda her dönem düzenlenen akşam yemeklerinin en az altısına katılarak (yemeseniz de olur!) ve ödeme yaparak *hazır bulunmak*tı. Senede dört dönem vardı ve avukat olmayı amaçlayan bir kimse, en az üç yıl Londra'da kalmak ve baroya çağrıldığında en az yirmi bir yaşında olmak zorundaydı. Roma Hukuku, İngiliz Hukuku ve Hakkaniyet Hukuku alanlarında yazılı imtihanları geçmek de mecburiydi.

"O zamanlar anlayamadığım gibi bu güne dek de anlayamadım" diyordu Gandi otuz sene sonra, "O akşam yemekleri öğrencileri nasıl oluyordu da baro için daha yeterli hale getiriyordu. Az sayıda öğrencinin bu yemeklere katıldığı, böylelikle birbirleriyle ve yargıçlarla sohbet etme fırsatı yakaladıkları, bazı konuşmaların yapıldığı zamanlar varmış. Fakat benim zamanımda böyle

17. G., *A.*, s. 50.

bir şey mümkün değildi."[18] Loncanın yönetim kurulu üyelerinin (Benchers) kendi yüksek masalarında ihtişamlı bir yalıtılmışlıkla oturup başkanlık ettikleri siyahlar içerisindeki avukatlarla birlikte, her masaya dört kişi düşecek şekilde oturan yüzlerce öğrenci salonu doldururdu. Ne var ki, Gandi'nin de gördüğü gibi hazır bulunma *geleneğ*i anlamını tamamen kaybetmişti... Ama yine de muhafazakâr İngiltere bunu devam ettirdi. İngiliz avukatlardan alaylı bir biçimde *sofra avukatları* diye bahsedilir oldu. Gandi'nin, Cinnah'ın ve Nehru'nunki gibi zengin Hintli aileler, en parlak oğullarını, Thames Rıhtımı'nın kuzeyindeki güzel bahçeli araziler arasına oturtulmuş Londra avukat loncalarında yemeğe yollamaya hevesliydiler. Burada masumiyet iddiasıyla rengi, inancı veya kastı ne olursa olsun herkesin fikirlerini ve görüşlerini sözlü veya yazılı olarak ifade etme hürriyeti gibi Ortak Hukuk'unun devrim niteliğindeki kavramlarını içlerine çekerek özgürlüğün tatlı havasını soludular. Londra avukat loncaları (Gandi ve Nehru için Inner Temple; Cinnah için Lincoln's Inn) Hindistan ve Pakistan'ın milliyetçi liderlerini beşiğine aldığından bihaber, bu akıllı avukatları İngilizlerin hak arama yöntemleri konusunda eğitti ve onlara gerek sözlü gerek yazılı başvuruda bulunmayı, kendilerini takip eden milyonlarla birlikte hareket edip, özgürlük taleplerini en etkili şekilde dile getirmeyi öğretti.

Londra'daki Hintli öğrencilerin pek çoğu gibi Gandi de İngiliz arkadaşlarından hiçbirine, karısından ve oğlundan (Harilal o ayrılmadan birkaç ay önce doğmuştu) asla bahsetmedi. Bu kadar genç yaşta evlenmiş olmaktan utanç duyuyor ve onun yerine bekârmış gibi davranıyordu. Gerçeği gizlemesinin sebeplerinden biri de kendisinin de itiraf ettiği üzere evli öğrencilerin birlikte yaşadıkları ailelerin genç kızlarıyla *flört* etmelerinin *imkânsız* oluşuydu.[19] Mohandas açıkça şunu gördü: "Bizim gençliğimiz baştan çıkarılmaya karşı koyamıyor ve arkadaşlık aşkına gerçek olmayan bir hayatı seçiyordu... Ben de bu hastalığı kaptım." Fakat tanıştığı İngiliz kadınların hiçbirinden, pek çoğu annesine ettiği kutsal yeminlerden en az birini bozması için onu kışkırtarak, *utangaçlık zırh*ını delmeye pek hevesli göründükleri halde, asla *yararlanmadı*.

Baştan çıkarıcı şeylerle genelde Ventnor ve Brighton gibi yerlerdeki kısa tatillerinde karşılaştı. Deniz kıyısındaki otelinin ye-

18. A.g.e., s. 79.
19. A.g.e., s. 63.

mek salonunda Fransızca menüyü okumasına yardımcı olma nezaketinde bulunan yaşlı bir dulla tanıştı. Tanışıklıkları dostluğa dönüştü ve çok geçmeden Gandi her pazar dulun Londra'daki evine yemeğe gider oldu. Yaşlı kadın, çekingenliğini yenmesine yardımcı olmak için genç hanımları onlara katılmaya davet etti. Bir an önce bir karısı ve oğlu olduğunu söylemezse, kadının kendisine bu hanımlardan biriyle randevu ayarlamaya niyetli olduğundan korktu. Bu konudan bahsetmekten çok utanan Gandi bir mektupla gerçeği itiraf etti. "Ben sizin yakınlığınızı hak etmiyorum... Ancak Tanrı bana şu an gerçeği söyleyecek cesareti verdiği için mutluyum. Beni affedecek misiniz? Sizi temin ederim ki genç hanımlardan hiçbirine herhangi bir saygısızlık etmeyeceğim."[20] Hanımlar utancına da özrüne de içten bir kahkahayla karşılık verdiler ve istediği zaman pazar yemeklerine geri dönmesi konusunda onu cesaretlendirdiler.

1890'ların sonlarında Portsmouth'ta bir vejetaryen konferansında, başka bir genç İngiliz kadınla tanıştı ve onunla, adı çıkmış tam anlamıyla fahişe olmamakla birlikte ahlakları konusunda pek özenli olmayan kadınların bulunduğu, bir *misafirhane*de rober briç* oynadılar. "Kartları ve oyunu bırakıp, sınırı aşmama ramak kalmışken Tanrı [briçte] iyi eş olmamız vasıtasıyla bana kutsal uyarısını gönderdi: 'Bu şeytan senin içine nereden girdi oğul? Çabuk, kaç!' ...uyarıyı aldım... Annemin önünde ettiğim yemini hatırlayarak oradan ayrıldım. Odama tir tir titreyerek ve kalbim çarparak girdim... Karım dışında bir kadınla ilk münasebetim beni ihtirasa sürüklemişti. O geceyi uykusuz geçirdim."[21]

Londra'daki üçüncü yılının başlarında Gandi'nin Hıristiyanlığın faydalı çalışmalarına olan ilgisi o kadar arttı ki, kendisini ziyarete gelmiş Hintli şair Narayan Hemchandra'yı** da yanına ala-

---

20. G., *A.*, s. 64-65.

* Rober Briç: Briç, elli iki kartlık standart iskambil destesiyle oynanan bir iskambil oyunudur. Rober Briç 4 kişiyle oynanır ve oyun roberlere bölünmüştür. Bir kez manş yapan taraf zona girer ve iki kez manş yapan taraf roberi kazanır, puan farkı hesaplandıktan sonra yeni bir robere başlanır. Oyunlar, önceden anlaşılan sayıda rober oynandığında biter. Şans önemli bir faktördür ve bricin kumar olarak oynandığı durumlarda tercih edilen versiyonudur. (y.h.n.)

21. A.g.e., s. 71.

** Narayan Hemchandra (1855-1904): Mohandas K. Gandhi'yi etkilemiş Guceratlı bir yazar, çevirmen ve şair. Gandhi onunla İngiltere'de tanışmıştır ve onu, acayip görünümlü ve giyimli olmasına rağmen görüntüsünden, kıyafetlerinden ve kötü İngilizcesinden utanç duymayan biri olarak tanımlamıştır. (y.h.n.)

rak, 1889'da Londra'daki hayatı felce uğratan tersane grevinin* sonuçlandırılmasında müdahalesiyle şahsen etkili olmuş Kardinal Henry Edward Manning'le** tanışmaya gitti. O zamanlar seksenin üzerinde olan Manning, genç konuklarını konutunda karşıladı. "Sizi fazla meşgul etmek istemiyorum" dedi Gandi, "Sizin hakkınızda o kadar çok şey duydum ki grevciler için yaptıklarınızdan dolayı gelip size şükranlarımı sunmak istedim."[22] "Gelişiniz beni çok mutlu etti" dedi Kardinal, "Umarım Londra'da kalmak size iyi gelmiştir... Tanrı'ya emanet olun."

Daha sonraları pek çok önemli iş uyuşmazlığını çözme ve Hindistan'ın ilk sendikalarının kurulmasına yardımcı olma zahmetine girmesi için Gandi'ye ilham veren, belki de Manning'in etkili bir örnek olan grev müdahalesiydi. Böyle sosyal bilince sahip lider Hıristiyanlarla kişisel temasları, hiç olmazsa onların yoksul İngiliz işçilerine bağlılıklarını takdir etmesine yaradı ve doğrudan esin kaynağı olmasa da *Sarvodaya* yani "Evrensel Gelişim" olarak adlandırdığı Gandi Sosyalizmi'nin oluşumuna katkıda bulundu. Büyük olasılıkla Gandi ile Nehru arasındaki en büyük uçurumun kaynağı da kendilerine en fazla hitap eden sosyal eylem biçiminin farklılığıydı: Gandi, erken dönem Hıristiyan inancında ve eski kırsal Hindu inanışındaki sevgi ve toplumsal paylaşım ideallerinden ilham alıyordu; Nehru ise Marksist-Leninist bir kavram olan zorunlu sınıf çatışmasından; ki bu çatışma proletaryanın zaferini doğuracaktı.

Gandi Londra'daki son yıllarında, *The Vegetarian*'daki başyazılarıyla ortak inançları olan vejetaryenlikle Hıristiyanlığın ruhani bağlantılarını anlamasını sağlayan sanayici Arnold Hills'le tanıştı. Hills de William Morris, Edward Carpenter ve John Ruskin gibi

---

* London Dock Strike of 1889 (Londra Tersane Grevi): 14 Ağustos 1889'da patlak veren ve Dock, Wharf, Riverside ve General Labourer's Union gibi önemli ulusal sendikaların kurulmasını sağlayan sanayi anlaşmazlığı. Londra liman işçileri açısından, greve katılan 100.000 işçi ve kurulan güçlü sendikalar sayesinde bir zaferle sonuçlandı. Grev yaygın olan meslek birlikleri dışında vasıfsız ve düşük ücretli işçilerin kurduğu yeni sendikaları simgeler ve İngiliz işçi hareketinin gelişiminde bir dönüm noktası olarak kabul edilir. (y.h.n.)

** Henry Edward Manning (1808-1892): Westminster Başpiskoposu ve bir İngiliz Katolik kardinal. Manning, 1889 Londra Tersane Grevi'nin sonuçlanmasında etkin bir rol oynadı. Ünlü İngiliz yazar Hilaire Belloc'un annesi Elizabeth Belloc gibi birçok önemli şahsiyet üzerinde etkisi vardı ve grevde bir orta yol bulunmasına katkıda bulundu. (y.h.n.)

22. A.g.e., s. 75.

modernliğin getirdiği kentsel kirliliğin ve insani yozlaşmanın yarattığı anormal korkunçlukların, kuvvetli Viktoryen bir eleştirmeniydi. Onun çalışmaları ve sözleri, Hindistan ve bütün insanlık için daha basit, daha gerçek bir dünya görüşü arayışındaki Gandi'ye ilham verdi. "Ne zaman ki iffetsiz olan biri ruha savaş açmak anlamına gelen nefsi günahlardan tiksinmeyi öğrenir, o zaman Tanrı'nın ebedi varlığının bir işareti ve mührü olan kutsal saflığı sevmeyi öğrenir" diye yazıyordu Hills, "ve Tanrı'yı tanımaya başladığı bedeninde, ebedi kurtuluş süreci de başlar."[23]

Gandi'nin Londra'daki karısının cinsel kışkırtmalarından uzak ve annesinin zorladığı üçlü perhizle kısıtlanmış, hayatı Hindu bir kocanın ve babanınkinden ziyade pek çok açıdan bir Hıristiyan rahibinkine benziyordu. Londra'ya giderek aynı zamanda geleneksel Hinduların ideal dört aşamalı yaşamın ikinci aşaması olan aile reisliğini (*gryhasta*), ilk aşama olan cinsellikten uzak durulan öğrencilik yaşamı Brahmaçarya aşamasına dönerek terk etmiş oldu. Stajyer avukat Gandi, erken yaşta kararlaştırılan evliliği yüzünden mecburen sahip olduğu *şehvet* hayatından çok, cinsel arzuların kontrol altına alındığı bekârlığı, utangaç ve hassas kişiliğine daha uygun bulmuş görünüyor.

Evliliğiyle ilgili hiçbir bağı ya da zorunluluğu olmayan Mohandas, baro için gerekli son koşulları yerine getirirken bir yandan da Londra Üniversitesi'nden yeterlilik almak için gereken derslere ve sınavlara girmeye karar verdi. Fransızca ve fiziğin (ısı ve ışık) yanı sıra Latince ve kimya okudu. İlk Latince ve kimya sınavlarından kalsa da yeniden denemeyi kafasına koyarak ümitsizliğe kapılmadı. Latince'yi ikinci seferde verip fen bilimlerinden başarılı olma mecburiyetini yerine getirmek için de kimya yerine fiziği seçti.

1891'de, eve dönmek için yola çıkmasının arifesinde, *Vegetarian* muhabirlerinden biri Gandi'yle röportaj yaptı ve ona oraya kadar gelmesi için onu neyin teşvik ettiğini sordu. "Tek kelimeyle hırs" diye cevapladı Gandi.[24] Avukat olma hırsı onun gençlik hevesiydi. Londra'nın, onu inancının tüm bilinen gerçekliklerini sorgulamaya iten, gereğinden fazla sayıdaki mezhepleri ve çan kuleleri, Meclis ibadethaneleri ve din meclisleri sayesinde canlanan daha derin bir anlayış peşindeki manevi arayışına, Adalet *Tapına-*

23. Arnold Hills, "Salvation", alıntılayan Hunt, *Gandhi in London*, s. 21.
24. Gandhi's Interview, *C.W.M.G.*, Cilt 1, s. 53.

ğının* etrafına inşa edilmiş sayısız avukat loncasının bu muhteşem başkentine daha varır varmaz hevesle girişti. Onu Londra'ya çeken hırs olabilir ancak orada kalmasını sağlayan öz farkındalıktı. Mohandas Gandi bu dünya başkentinde her gün, inanç ve felsefenin yanı sıra hukuk, Hindistan, İngiltere ve aynı zamanda İngiliz iktidarının kökenleri hakkında daha fazla şey öğrenmeye teşvik ediliyordu.

12 Haziran 1891'de yani Baro'ya kabul edilişinden bir gün sonra Gandi Londra'yı terk etti ve Bombay'a dönüş yolculuğuna başladı. Liverpool Caddesi durağından Southampton rıhtımına giden ekspres trene bindi fakat, "P&O'nun *Oceana* isimli buharlı gemisine adımımı atana kadar Hindistan'a gitmekte olduğuma inanamadım" diyor. *Vegetarian*'dan arkadaşlarına itiraf ettiği gibi, üç yıldan az bir zamanda Londra'ya ve ortamına çok fazla bağlılık geliştirmişti. "Kim geliştirmezdi ki? Londra, öğretim kurumları, herkese açık galerileri ve parklarıyla, müzeleri, tiyatro salonları, uçsuz bucaksız alışveriş imkânları ve vejetaryen restoranlarıyla, bir öğrenci için, bir gezgin için, bir tüccar için ve vejetaryen muhaliflerinin deyimiyle bir *maymun iştahlı* için gayet uygun bir yerdi."[25]

Eve dönüş yolculuğunun ilk bölümü konforluydu; *ücretsiz* çayını yudumlayan, kibar ve *yardımsever* bir uşak tarafından birinci sınıf salonundan alt kattaki ikinci sınıf kamarasına getirilen, körili sebze ile pilavdan, taze meyve ve esmer ekmeğe kadar geminin zengin çeşitlilikteki vejetaryen yemeklerinin tadını çıkaran Avukat Gandi'ye, altı bin tonun üzerindeki *Oceana* muazzam büyüklükte yüzen bir ada gibi göründü. Ancak Kızıl Deniz'e vardıktan sonra Hindistan'a gidilmekte olduğunu ilk kez hissettirecek şekilde sıcaklık fazlasıyla yükseldi. Üstelik Aden'de, o ve diğer Bombay yolcuları, *Assam* isminde küçük ve eski bir gemiye geçmek zorunda kaldılar.

"Londra'yı sefil bir köy için terk etmek gibiydi" diyor. "Aksilikler hep üst üste gelir; *Assam*'la yolculuk ederken okyanusta fırtınaya yakalandık çünkü muson zamanıydı... Pek çok kişi hastaydı. Güverteye çıkmaya cesaret etsem sular üstüme saçılıyordu... Ka-

* Inner Temple'a yani Temple loncasına gönderme yapıyor. *Temple* İngilizce tapınak demektir. (ç.n.)

25. "On My Way Home Again to India", *The Vegetarian* (09.04.1892), *C.W.M.G.*, Cilt 1, s. 64.

marada uyuyamıyordunuz... Bavullarınız oynamaya başlıyordu. Yatağınızda kıvrılıp kalıyordunuz... Böylece bir aşağı bir yukarı sallanarak 5 Temmuz'da Bombay'a vardık. Çok şiddetli bir yağmur yağıyordu... İnsan aklı nasıl da umut dolu ve yine de çoğu zaman bir o kadar hayal kırıklıklarıyla karşılaşıyor!"[26]

26. *C.W.M.G.*, Cilt 1, s. 69-70.

4
Evde Kısa bir Ara

Ağabey Lakshmidas onu Bombay'da sağanak altındaki rıhtımda karşıladı ve Dr. P. J. Mehta'nın evine götürdü. Geceyi orada geçirdiler ve Mohan'ın burada öğrendiği ilk şey narin annesinin geçirdiği son hastalık ve kısa süre önceki ölümü oldu. Duyduğu üzücü haberleri hiç gözyaşı dökmeden, hiçbir şey olmamışçasına yaşamı olduğu gibi kabul ederek, metanetle karşıladı.[1]

Oğlu ve karısı Rajkot'ta kalmıştı fakat onların yanına dönmeden önce, ağabeyi eşliğinde, karanlık sulardan geçerken kaptığı kirlilikten arınmak için Darna Nehri'nin kıvrılarak akan sarı

1. G., *A.*, s. 87-88.

çamurlu sularında yıkanıp temizleneceği Hindu tapınak kenti Nasik'e kutsal bir yolculuk gerçekleştirdi. Modh Vania kast meclisi, Lakshmidas'a, aforoz edilmiş asi kardeşinin kastlarına geri alınmasının ilk şartı olarak onu Nasik'te yıkanma ayinine getirmesini emretti. Ayrıca avukat Gandi, Rajkot'un bütün Vania yaşlılarından eğilip tevazuyla af dileyerek, (kutsal geri dönüşünün haricinde) hepsine bağrı açık olarak şahsen tek tek hizmet edeceği bir ziyafet verecekti. Son olarak da ödemesi beklenen oldukça fahiş bir para cezası vardı. Mohandas ilk iki şartı istemeyerek de olsa kabul etti ancak herhangi bir para cezası ödemeyi doğrudan reddetti.[2] Bu itiraz onu, Kasturba'nın bütün ailesinin oturduğu Porbandar'da aforoz edilmiş bir halde bıraktı. Zengin kayınbiraderlerinin Umman Denizi kıyısındaki gösterişli evlerinden hiçbirine bir daha adımını bile atmayacaktı. "Evlerinde su bile içemezdim. Gizliden yasağı savuşturmaya hazırlanıyorlardı fakat bu benim tabiatıma aykırıydı."[3]

Kasturba'nın, inatçı kocasının dik başlılıkla bir daha anne ve babasının, kız ya da erkek kardeşlerinin evine girmeyi reddedişine tepkisi tahmin edilebilirse de Gandi bu konuda bir şey belirtmiyor. Ne de olsa yaklaşık üç yıldır, kendisini, babasının yüzünü zar zor anımsatan bebek yaştaki oğluyla, annesinin himayesinde ağabeyinin evinde bırakan kocasının destek verici varlığından ve sevgisinden mahrum kalmıştı. Üstelik Gandi'nin karısıyla bir araya gelmesiyle, şehvet ve kıskançlığın gün ve gecelerini karartması bir oldu. "İngiltere'de kalmam bile kıskançlığıma çare olmamıştı."[4] Kasturba'nın onun görüş alanı dışındaki her hareketinden kuşku duyuyordu. Şeyh Mehtap da bu yersiz, budalaca korkuları şiddetlendirmek için en sinsi kötülüklerini yapmaya devam ediyordu. Ne var ki henüz Mohandas, Mahatma'dan ziyade tutkulu genç bir kocaydı. "Bir defasında onu babasının evine yollayacak kadar ileri gittim" diyor Gandi. Kasturba'nın babasının kastının, kendisine uyguladığı aforozu o da karısına uyguluyordu adeta. Onu ancak tamamen perişan ettikten sonra geri aldı. Çok sonra, bu üzücü olayı tarafsızca tamamen kendi *budala*lığı olarak değerlendirebildi.

2. Pyarelal, *Mahatma Gandhi: The Early Phase*, Navajivan Press, Ahmedabad, 1965, Cilt 1, s. 281.
3. G., *A.*, s. 91.
4. A.g.e.

Bu kendini beğenmiş avukat, derhal, eğitimsiz karısı ve oğlunun yanı sıra ağabeyinin onlarla aynı büyük evde yaşayan oğullarını da Viktoryen Londra'nın kültürlü yansımaları arasında *ıslah* etmeye karar verdi. Kasturba'ya İngilizce öğretmeye çalıştı ve çocukları daha güçlü olmaları için her gün düzenli beden eğitimi egzersizleri yapmaya zorladı. Onlara İngilizler gibi giyinmeyi öğretti. Her daim gözü üzerilerinde olan Gandi'nin baskısıyla, artık Batılıların mutfak takımlarının kullanıldığı yemek masalarında kakao ve yulaf lapası, çay ve kahveyle yer değiştirdi. Hatta her biri acı verecek derecede rahatsız olan ve pahalı görünen İngiliz ayakkabıları ve Avrupai giysiler getirdi.

Arkadaşları –hiç şüphesiz aralarında zavallı karısı ve afallamış ağabeyi de vardı– bir süreliğine Bombay'a gitmesini tavsiye etti. İngiltere'de yaşadığı farklı deneyim ve çalışmaları açıkça onu geri kalmış küçük Rajkot'ta avukatlık yapmak için fazla mühim ve asil kılmıştı! Üstelik Bombay'ın Yüksek Mahkemesi de vardı. Arkadaşları bu yüzden burada dava almayı denemesini tavsiye ettiler çünkü o, kendini çok önemli sansa da Rajkot'ta gelir elde edecek herhangi bir dava alamamıştı.

Ne var ki Bombay da pahalı İngiliz avukatlık sıfatını (*Bart-at-Law*) kullanacağı daha kârlı fırsatlar sunmadı. Ama o yine de her gün Girgaum'daki dairesinden yürüyerek Yüksek Mahkeme'ye gidip, kendisi gibi davasız avukatlarla birlikte yasal otoritenin kalabalık koridorlarında vekilliğine muhtaç bir müvekkil tarafından seçilmeyi umarak beyhude bekledi. "Avukatlık mesleğinin kötü bir iş olduğunu anladım" diyordu, "bol gösteriş ve azıcık bilgi."[5] Meslektaşlarından, deneyimsiz bir avukatın kendisini geçindirmeye yetecek ünü kazanana kadar neredeyse yedi yıl kadar sürünmesinin normal olduğunu öğrendi. Ona yurtdışında okuması için küçük bir servet harcayan ağabeyi şimdi de Mohan'ın dava alabilmesi için elinden geleni yapıyordu.

Gandi, kendini, kayınpederinin evine henüz gelmiş *yeni gelin* gibi korkak ve çaresiz hissettiğini tuhaf bir biçimde itiraf ediyordu.[6] Ve sonunda Asliye Mahkemesi'nde gerçek bir *savunma* yaptığı günü şöyle hatırlıyor: "Yüreğim ağzıma geldi." Aklına soracak hiçbir şey gelmedi ve hâkimin içten içe ona gülmesinden korktu. Acizliğinin utancıyla mahkemeyi terk eden Gandi, davayı da ücretleri de bu davayı çocuk oyuncağı olarak gören Bay Patel'e

5. A.g.e., s. 93.
6. G., *A.*, s. 94.

devretti. Mahkeme salonundaki soğukkanlı tavrı ve retorik dehasıyla kısa süre içerisinde Bombay Barosu'nun zirvesine fırlayan Cinnah'nın aksine Gandi, ağabeyinin kendisi için seçtiği meslekte tamamen başarısız olduğunu kanıtladı. Fakat bu isabetli başarısızlık onu devam etmeye, başka dünyaları fethetmeye ve başka görevleri yerine getirmeye zorladı.

Önce Rajkot'a geri döndü ve birçoğu ağabeyinin ortağı tarafından gönderilen dilekçe ve bildiri yazma işlerini yaptığı bir büro açtı. Bu angarya işlerden kıtı kıtına kazandığı meblağ ancak babasının on yıllar önceki maaşı kadar bir şeydi. Bu, hiç de genç Gandi'nin Viktoryada titrerken, Richmond'da açlık çekerken ya da Bayswater'daki Vejetaryen Derneği'nde heyecanlı konuşmalar yaparken hayal ettiği türden bir hayat değildi. Ticari belgelerin tomar tomar standart metinlerini okuma ve yazmanın anlamsız sıkıntısı, eve hiç dönmemiş olmayı dilemesini sağladı. Derken bir gün ağabeyi ondan, Genel Vali'nin Prenslik Eyaletleri Rajkot ve Porbandar'daki temsilcisi, İngiliz Politik Delegesi Sör Edward Charles Ollivant'a kendisi için *olumlu referans* vermesini istedi.[7]

Lakshmidas, Rajkot'un genç Prensi'ne, İngiliz delegenin öncelikli zorunlu iznini almadan eyaletin kıymetli mücevherlerini hazinesinden çıkarma *tavsiyesinde bulunmakla* suçlanmıştı. Prenslik Eyaleti'nin bağımsızlık efsanesi çok uzun süredir, Hindistan'ın 570 kukla hükümdarı tarafından da, eyalet tebaasının rahat ve saltanatlı kalmasına yardım eden siyasi bir gölge oyunu olarak anlaşılmıştı. Bu *doğuştan* varis olan yerli prensler, Büyük Britanya'nın dışarıdan hükmeden otoritesine karşı komplo kurmadıkça saraylara özgü konfor ve zevklerinin tadını çıkardılar. İngiliz askeri liderler ve Batı'nın silahları, geçen yüzyıl boyunca ve hatta son büyük Anglo-Hint Savaşı olan 1857-58 Savaşı'nı başlatan Sepoy İsyanı'ndan* sonra bile, Hindistan askerlerini Güney Asya'nın

7. Pyarelal, *M. G. The Early Phase*, 1, s. 285-86.

* Sepoy Mutiny/Indian Rebellion of 1857 (Hint Ayaklanması 1857): 10 Mayıs 1857'de Meerut şehirinde bulunan Britanya Doğu Hindistan Şirketi ordusuna bağlı olan sepoy askerlerinin isyanıyla başlamıştır. Sepoy, Avrupa kolonicilerine hizmet etmiş eski Hint askeri birliği üyelerine verilen İngilizce bir unvandır. Bu ayaklanma İngilizlere bağlı Yukarı Ganj Nehri ovası ve orta Hindistan'a, diğer Hindistan bölgelerindeki askerlere ve sivil halka yayıldı. Esas askeri çarpışmalar günümüzdeki Hindistan eyaletleri olan Uttar Pradesh, Bihar, kuzey Madhya Pradesh ve Delhi'de oldu. Bu ayaklanma, Hindistan'da ana idare ajanı görevi yapan İngiltere'nin Batı Hindistan Şirketi'nin özellikle yukarı Ganj ile merkezi Hindistan bölgesine yayılmış olan iktidarını büyük ölçüde sarsıntıya soktu ve ancak 20 Haziran 1858'de Gwalior Devleti'nin Britanyalılar tarafından kontrol altına alınmasıyla bastırılabildi. (y.h.n.)

bütün prenslerini ezmek ve ele geçirmek için yetiştirdiler.[8] Daha sonra Viktorya'nın Genel Valileri Kalküta'dan, her Hintli prensin sarayına, orada ikamet edecek Sör Edward gibi bir İngiliz görevli gönderdi. Komutaları altındaki İngiliz birlikleriyle bu görevliler, emirleri hiçe sayıp asıl hükümdar olan delegenin öncelikli izni olmaksızın eyaletin kıymetli hazinesini tasfiye etmeyi deneyecek ya da delegeyi rüşvetle satın alabileceğini sanacak kadar aptal olan her prensi ya da danışmanını yenilgiye uğratmaya hazırdılar.

Mohandas, Ollivant'la Londra'da ayaküstü tanışmış ve bundan ağabeyine tabii ki bahsetmişti. Ağabeyi bu *üstünkörü* tanışıklığın, kudretli İngiliz delegesini prensin mücevherlerinin aşırılması gibi utanç verici bir konuda etkilemeye yeteceğini sanmıştı. Avukat Gandi, kuşkusuz masumsa ağabeyinin kendini aklayacak bir ikna edişe ihtiyaç duymayacağını düşünüyordu, tek yapması gereken *bir dilekçe sunmak*tı.[9] Fakat Lakshmidas erkek kardeşinin seyahat ve eğitimi için o kadar masrafı böylesine hayati bir konuda aile avukatının hiçbir işe yaramayacağını duymak için yapmamıştı.

Gandi endişelerine rağmen kendini, Rajkot'un gölge hükümdarını aramaya mecbur hissetti ve gerçekten de onunla görüşmek için derhal bir randevu aldı. Kırk sekiz yaşındaki Ollivant büyük ve meşgul bir adamdı. Çeyrek yüzyıldır, üst düzey görevinin getirdiği bu *Beyaz Adam yükü*nü ve ağır imparatorluk sorumluluğunu üzerine almış olan Ollivant, tanıştığı hiçbir *yerli* hakkında yanılsamaya kapılmadı, yönettiği prenslerin kendisine teşekkür edeceklerine dair bir beklenti barındırmadı ve ağırbaşlı bir kendini beğenmişlikle sürdürdüğü görevlerini asla mizah duygusuyla ya da büyük bir zevkle yapmadı. "Sizin ağabeyiniz bir düzenbaz" dedi, konuya daha henüz giriş yapmış olan Gandi'ye. "Sizden başka bir şey duymak istemiyorum. Hiç vaktim yok." Ve kuşkusuz tek meziyeti bir İngiliz beyefendisi gibi giyinmek olan cılız avukatın tepesinde yükselerek ayağa kalktı.

Gandi huzura kabulünün sona erdiğine inanmak istemedi. Kardinal Manning'in sarayında kendisine daha uzun bir zaman ayrılmıştı. Her şeyden önce, o Dr. Josiah Oldfield'le aynı odayı paylaşmıştı. Vejetaryen arkadaşları onun onuruna Londra'nın en güzel restoranlarından birinde, çok sayıda kişinin katıldığı şık bir veda partisi düzenlemişler ve *The Vegetarian* en az yedi tane ma-

8. Wolpert, *A New History of India*, s. 233-38.
9. G., *A.*, s. 98.

kalesini yayınlamıştı! Bu siyasi delege nasıl olurdu da onu böylesine buyurgan bir şekilde kovabilirdi? Şüphesiz ki İngiliz terbiyesi daha vakur bir sabır gerektiriyordu. Sözünü bitirene kadar dinlenmeyi rica eden Mohan kapı dışarı edildi. "Ollivant, beni omuzlarımdan tutup dışarı çıkartan emir erini çağırdı... *Sahib** çekip gitti ve ben somurtarak ve burnumdan soluyarak oradan ayrıldım."[10]

Bu olay, Londra'dan döndüğünden beri başına gelen en onur kırıcı deneyimdi. Babasının ölümünün laneti gibi Ollivant'ın ofîsinden şiddet uygulanarak kovulması da, İngilizlerin şerefî, adaleti, terbiyesi ve dostça davranışlarına dair kafasında oluşturduğu parlak imajı ani bir şekilde değiştirdi. "Siz beni aşağıladınız" diye yazdı anında Sör Edward'a, "Bana emir eriniz vasıtasıyla fiili saldırıda bulundunuz. Eğer kusurunuzu telafî etmezseniz size karşı dava açmak zorunda kalacağım." Mohan bu haksızlık karşısında çok büyük bir öfkeye kapılmıştı ve kendi başına mahkemeye çıkıp zihninde delegenin sesi ve emir erinin kızgın elleriyle alazlanan şu sözcükleri bağıracak kadar deliye dönmüştü: *aşağılama ve saldırı!* Hiç şüphe yok ki böylesine kötü bir davranış dava edilmeliydi.

Ne var ki Ollivant'ın hızlı cevabı, Gandi'nin hassas kulaklarına sesinden daha soğuk geldi. "Siz bana karşı kabaydınız. Ben gitmenizi istedim fakat siz gitmediniz. Emir erime size kapıyı göstermesini emretmekten başka bir seçeneğim yoktu... O da bu nedenle sadece sizi dışarı göndermeye yetecek kadar zor kullandı. Dilerseniz dava açma hürriyetine sahipsiniz."[11]

"İngiliz görevlilerinin nasıl olduklarını duymuştum" diyor Gandi daha sonra otobiyografisinde, "fakat o ana kadar içlerinden biriyle karşılaşmamıştım." Bu haşin bir uyanışı ortaya çıkardı. Fakat Londra'daki yıllarından sonra, Mohandas asla bir görevliye o kadar övgüyle yaklaşmamalıydı, en azından herhangi bir iyilik için. Lakin İngiltere'ye ve İngiltere'den yaptığı yolculuklar, ona, İngiliz hanımlarının ve beylerinin Hindistan dışında her yerde, herkese karşı nasıl da kibar, nazik, sıcakkanlı ve cömert olduklarını öğretmişti. Hâkimiyet bu insanların bazılarını despotlara ve canavarlara çevirmişe benziyordu. Hiçbir İngiliz kendi memleketinde onunla böylesine nahoş, böylesine kaba bir şekilde konuş-

* *Sahib*: Hindistan'da yabancı kökenli yöneticilere verilen isim. (y.h.n.)

10. A.g.e.

11. A.g.e., s. 98-99.

madı. Şimdi, birinin kendi vatanında Gandi'yle bu şekilde konuşması iki misli onur kırıcıydı! Kuşkusuz Ollivant, Büyük Britanya Egemenliği'ne derinden bağlı ürkek bir avukatı, Hindistan'ın en büyük ulusal devrimci liderine dönüştürmeye bizzat ne denli katkıda bulunduğunu asla düşünmemiştir.

Gandi'nin Ollivant'ın kabalığı karşısında duyduğu aciz hiddet ve öfke, bir görevliye böylesine yanlış bir tutumla yaklaşarak ne denli hata ettiğine dair idrakıyla birleşip artıyordu. Ağabeyinin, kuralları yabancı hakemlerce koyulan ve uygulanan bu oyunda, en azından hatalı olduğunu biliyordu. Yalnızca Inner Temple'daki akşam yemeklerinden bile, ağabeyi ondan bu iyiliği istediğinde akıbetinin başarısızlık olacağını sezecek kadar İngilizlerin çokbilmiş zihniyetini görmüştü. Ancak bir büyüğünün ricasını geri çeviremeyecek kadar da Hintliydi.

Serveti ve gururu pek çok İngiliz görevliden çok daha büyük olan Bombay'ın *Taçsız Kralı* Sör Ferozeşah Mehta, tesadüfen Mohan'ın Ollivant'ın ofisinden saygısızca kovulmasından hemen sonra Rajkot'a geldi. "Eğer [Gandi] para kazanmak ve burada rahat yaşamak istiyorsa mektubu yırtıp atsın ve aşağılamayı da sineye çeksin. *Sahib*'e karşı dava açarak hiçbir şey elde edemez ve büyük olasılıkla kendini mahveder" diye tavsiyede bulundu Mehta.[12] Bu, Gandi'nin Sör Ferozeşah Mehta'dan istediği tek tavsiyeydi ve ona da uymamayı tercih etti. Gandi ne Ollivant'ın mektubunu yırttı ne de aşağılamayı sineye çekti, bunun yerine bir ulusun tek bir temsilcinin şahsında, daha büyük, daha köklü, daha medeni bir başka ulusun her bir üyesine yönelttiği, böylesine küstah ve akıldışı bir hor görünün anlamını kavramaya çalışarak, aşağılanma hissini besledi.

"Bu şok hayatımın gidişatını değiştirdi" diyor Gandi. Lakshmidas'a hâlâ borçluydu fakat artık borcunu asla ağabeyinin dilediği şekilde ödeyemeyeceğini biliyordu. İngiliz İngilizcesi konuşmak ve hakiki İngiliz giysileri giymek, onu, İngilizce ve Latince eğitimi almamış ve asla bir baroya kabul edilmeyecek cahil bir emir erinin kaba kirli ellerinden veya küçük düşürülmekten koruyamamıştı. İngiltere'den döneli bir yıl bile olmadan uğradığı bu hakaret Gandi'yi, doğduğu bu durgun taşra prensliğindeki hayatını asla memnuniyetle sürdüremeyeceğine hararetli bir şekilde ikna etti. Kendi ağabeyleri de dahil *sahib*in emrettiklerini

12. G., *A.*, s. 99.

yapmaya hazır sayısız yalaka emir erinin hizmet ettiği aciz yerli soyluların ve kibirli despotların gölgesinde rahat etmekten daha fazlasını, daha engin ve daha muazzam bir dünyayı görmüştü o.

"[Ollivant] benden kibarca gitmemi isteyebilirdi" diye belirtiyor Gandi bu travmatik olay hakkında düşünmeden ve yazmadan edemeyerek. "Fakat güç onu aşırı derecede kendinden geçirmişti... Benim işlerimin çoğu onun sorumluluk alanındaydı. Onunla uzlaşmak beni aşan bir şeydi... Prensler daima başkalarının insafına kalmış ve kulaklarını dalkavuklara kiralamaya hazırdılar. Hatta *sahib*in emir eri bile tavlanmalıydı... Burada *sahib*in iradesi kanundu. Çileden çıkmıştım."[13]

Kaçmaya istekli Gandi, Rajkot dışındaki herhangi bir yerden gelecek iş fırsatını hiç düşünmeden kabul edebilirdi. Tam da bu sırada ağabeyi, Meman bir Müslüman tüccardan, Dada Abdullah & Company şirketinin Güney Afrika'da *büyük bir davaya* onlar adına bakacak bir avukat aradığını öğrendi. Natal'a gidiş-dönüş birinci sınıf seyahat ve 105£ ücretin yanı sıra bir yıl boyunca konaklama masraflarının karşılanmasını teklif ediyorlardı.

"Oraya avukat olarak gitmek zordu... Ancak ben Hindistan'dan bir şekilde gitmeyi istiyordum" diye yazmıştı Gandi. "Hiçbir pazarlık yapmadan anlaştım ve Güney Afrika'ya gitmeye hazırlandım."[14] Böylece 1893 Nisan'ında eve döneli iki yıldan az bir zaman olmuşken, yirmi üç yaşındaki avukat bu defa Durban'a, sosyal hizmet kariyerinde kendi yeniden doğuşuna, dini ve siyasi liderlik hayatına doğru yelken açtı.

13. A.g.e., s. 100-101.
14. A.g.e., s. 102.

5
Güney Afrika'daki İlk Travmalar ve Galibiyetler

"Afrika'ya gitmek için yola çıkarken ayrılık acısı hissetmedim... İngiltere'ye giderken o acıyı yaşamıştım" diye itiraf ediyor Gandi. "Sadece karımdan ayrı düşmenin sızısını hissettim. Bir bebeğimiz daha olmuştu, teselli olsun diye 'Bir yıl içerisinde mutlaka tekrar görüşeceğiz' dedim ona."[1]

İkinci oğulları Manilal, Gandi'nin onu, Kasturba'yı ve dört yaşındaki diğer oğulları Harilal'ı Rajkot'taki evlerinde bırakıp, yine gayet rahat bir şekilde Bombay'a gidişinden sadece altı ay önce

1. G., *A.*, s. 102.

1892 Ekim'inde doğmuştu. Gandi'nin, kendisiyle aynı refah seviyesindeki pek çok Hintli çağdaşından daha şovenist olduğu söylenemez ancak onlardan aşağı kalır yanı da yoktu. Karısının öğretmeni ve yol göstericisi olmakla övünse de, "Henüz sevgimizin şehvetten arındığı söylenemezdi" diye itiraf da ediyor.[2] Kasturba'nın onun gitmesinden duyduğu rahatlama, Gandi'nin gitmek için duyduğu hevesten belki de daha fazlaydı.

Natal'ın en zengin Guceratlı tüccarı Dada Abdullah, frak giymiş beyaz filini* (Gandi'nin daha sonra kendine yakıştırdığı bir sıfat) firmasının antrepo binasına götürmek için Durban'daki iskelede bizzat bekliyordu. Çoğunluğunu güneyden gelen ve senet karşılığı çalıştırılan Tamillerin oluşturduğu *amele* Hintliler, 1860'tan beri bu tarım sömürgecilerinin çay ve şeker tarlalarında gayrı resmi köleler olarak çalışmak için gemilerle buraya geliyorlardı. Senede bağlanmış beş yıllık sözleşmeleri sona erdikten sonra özgürce evlerine dönebilir veya Güney Afrika'da kalabilirlerdi. Çoğu kalmayı seçiyor ve Natal kolonisinden Transvaal Cumhuriyeti'ne doğru, Kuzey'e sürükleniyordu.[3] Guceratlı tüccarlar vakit kaybetmeden bu fakir işçilerin peşine düştüler ve onlara, pamuktan kap kaçağa, kibrite kadar her çeşit ürünü satarak daha da zenginleştiler. Natal'ın beyaz yöneticileri, 1893'te sayıları artık kendi nüfuslarından bir miktar fazla olan bu Hintlilerin gittikçe büyüyen akınlarını endişe, öfke ve ırkçı bir tiksintiyle karşıladılar.

Gandi, Durban'a vardıktan bir hafta sonra, Dada Abdullah'ın kuzeni Tyeb Hacı Han Muhammed'e karşı açılan davanın ayrıntılarını hukuk danışmanıyla görüşmek için işvereni tarafından Transvaal'daki Pretoria'ya gönderildi. Trende birinci mevkide seyahat edecekti ve çok uzun bir yolculuk olduğundan kendi döşeğini de yanına almıştı. Tren saat 21 civarında Maritzburg istasyonuna vardığında, Gandi'nin kompartımanına başka bir yolcu girdi.

---

2. A.g.e.

* *White elephant* (beyaz fil): Hindistan'da nadir bulunan albino bir fil türüdür. Ayrıca bir dönem çok nadide ve pahalı sayıldığı halde artık sahibine hiçbir kazanç sağlamadığı gibi külfet olan eşyalar için kullanılan bir deyimdir. (ç.n.)

3. M. K. Gandhi, *Satyagraha in South Africa*, Çev. V. G. Desai, Academic Reprints, Stanford, 1954, s. 40 vd. (bundan sonda "Gandhi, *S.S.A.*" olarak anılacaktır). Ayrıca bkz. Maureen Swan, *Gandhi: The South African Experience*, Raven Press, Johannesburg, 1985; Robert A. Huttenback, *Gandhi in South Africa*, Cornell University Press, Ithaca, 1971.

"Beni baştan aşağı süzdü. Gördü ki 'siyahım' çıkıp gitti ve geri geldiğinde yanında iki görevli vardı."[4] Gandi'ye *amele*lerin bulunduğu yük vagonuna gitmesini söylediler. Yerinden kımıldamayı reddetti. "Beni dışarı çıkarması için bir polis memuru aradılar. Bagajım da dışarı çıkarıldı. Başka bir kompartımana geçmeyi reddettim ve tren buharını bırakarak uzaklaştı." Evinden binlerce mil uzaktaki bu bomboş istasyonun bekleme odasında uzun ve soğuk bir gece geçirdi. "Haklarım için savaşmalı mıyım ya da Hindistan'a geri mi dönmeliyim veya aşağılamaları görmezden gelip Pretoria'ya mı gitmeliyim?" diye düşünüp taşındığını hatırlıyor Gandi. "Görevlerimi yerine getirmeden koşarak Hindistan'a dönmek korkaklık olurdu."[5] Bu defa bir emir eri değil bir polis memuru onu aşağılamıştı ve bu kovulmanın ardındaki sebep Ollivant'ın nezaketsiz tahammülsüzlüğünden çok daha çirkindi. Kaba ve çabuk öfkelenen İngiliz vekilin, kendisinin suçlu ağabeyi için nüfuzunu kullanma girişimini reddederken bir nebze haklı olduğunu biliyordu. Natal'da şiddetle maruz kaldığı onur kırıcı durum ise kökleri çok derin olan *ten rengi önyargısı* hastalığının bir semptomuydu.

Gandi'nin, hayatının en akıl almaz, en mesnetsiz önyargılarından biriyle karşılaşması için Güney Afrika'ya seyahat etmesi gerekmişti. Saltanatlı Hindistan'da ayrıcalıklı ve nüfuzlu bir çocuk olarak büyütülen, İngiltere'de Hıristiyanların arkadaşlığına ve desteğine nail olan Gandi gibi biri, Ollivant ve onun emir eri yüzünden uğradığı tek bir travma olmasaydı Afrika'daki bu işi kabul etmeyerek hayatının geri kalanında ırkçı önyargıdan kaçabilirdi. Britanya İmparatorluğu yetkililerinin küstahlıkları, beyaz Afrikaner* yerleşimcilerin ve onların polislerinin küstahlıklarının yanında sönük kalıyordu. Kaçıp gitmekten ya da onuruna ve insan haklarına yöneltilen böylesi aşağılamaları sessizce sindirmektense gençliğinin ilhamıyla bir kez daha kalıp savaşmaya karar verdi. "Eğer mümkünse bu hastalığın [ten rengi önyargısı] köklerini söküp çıkarmayı denemeliyim ve bu sürecin zorluklarına katlanmalıyım. Yapılan yanlışlar için istediğim telafi sadece gerektiği ölçüde olmalı."

4. G., *A.*, s. 111.
5. A.g.e., s. 112.
* Güney Afrika Cumhuriyeti'nde doğmuş veya uzun süredir orada yaşayan ve Afrika dili konuşan beyaz ırktan Avrupalı sömürgecilere verilen isim. (ç.n.)

İşvereninin yanı sıra demiryolları genel müdürlüğüne de bir dilekçe yazdıktan sonra Pretoria'ya giden ilk trene bindi. Dada Abdullah genel müdürle görüşmeye gitti fakat müdürün korumaları hazırda bekliyordu. Abdullah ayrıca, yol boyunca her ne şekilde olursa olsun Gandi'ye yardım etmelerini isteyerek bütün yakınlarını ve arkadaşlarını uyardı. Onu karşılamak için bekleyen bütün bu yardımsever arkadaşlar, Mehta'nın Rajkot'ta tavsiye ettiği gibi uysalca kabullenmeyi tercih ettikleri, kendilerinin mağduru olduğu benzer bir önyargı hikâyesi anlatarak Gandi'yi rahatlatmaya çalıştılar. Gandi daha yaşlı, daha uysal veya kolay bir hayat yaşamakla ve daha çok para kazanmakla ilgileniyor olsaydı, sessizce başını öne eğip ağzını kapalı tutabilirdi. Ama bu tavır, genç Avukat Gandi'nin haksızlıklarla mücadele etme fikrine pek de uygun değildi.

Yine de en haklı taleplerinden birinin dahi karşılanmadığını gördüğü bir zamanda, daha faydacı bir yaklaşım sergileyebilirdi. Gerçekten de sonraki gün tren onu Charlestown'a götürdükten sonra Johannesburg'a gitmek için atlı bir arabaya binmek zorundaydı çünkü raylar henüz oraya varmıyordu. Birinci mevki bileti ona arabanın içerisinde rahat bir koltuk hakkı tanıyordu ancak *iş başındaki beyaz adam* ona arabacının yanındaki koltuğa oturmasını emretti. "Bunun tamamen bir haksızlık ve aşağılama olduğunu biliyordum fakat sineye çekmenin daha iyi olduğunu düşündüm. Kendimi zorla içeri aldıramazdım ve eğer şikâyette bulunursam araba beni bırakıp giderdi. Kaybedilen bir gün daha... Bu yüzden her ne kadar kendi kendimi yesem de ölçülü bir biçimde arabacının yanına oturdum."[6]

Hâlâ bükülecek kadar esnek olan Gandi, sadece bu ırkçı despotizme uyum sağlayacak kadar öne eğilmeye razı oluyordu. Aynı beyaz adam, Gandi'nin oturduğu koltuktan temiz hava almaya karar verip ona Sami* diye seslenerek basamağa gelmesini emrettiğinde, "Aşağılama dayanabileceğimden fazla bir hale geldi.... Titreyerek ona dedim ki 'Gelmeyeceğim ama içeride oturmaya hazırım.'"[7] Zorba ona bir tokat attı ve kendi deyişiyle onu yıkmaya çalıştı fakat inatla direnen Gandi olayı şöyle hatırlıyor: "Pirinç tırabzanlara yapıştım, bilek kemiklerimi kırmak pahası-

6. A.g.e., s. 113.

* Hindu dilinde hoca ya da guru için kullanılan "*swami*"den bozma bir söz. (ç.n.)

7. G., *A.*, s. 114.

na dahi olsa sımsıkı tutunmaya kararlıydım." Cesareti ve öfkeli kararlılığı diğer yolcularda sempati uyandırdı, zorbayı suçlayıp Gandi'yi içeride yanlarında oturmaya davet ettiler. Böylesine insani feryatlardan utanan zorba onun yerine bir Hotanto* hizmetçiyi arabacı koltuğundan uzaklaştırıp, Tanrı'ya yardım ettiği için dua ederek sessizce yerinde oturan Gandi'yi rahat bıraktı. Bir sonraki durakta, Dada Abdullah'ın arkadaşları rahat ve güvenli bir gece geçirmesi için onu derhal alıp götürmeyi bekliyorlardı. Araçlarında gördüğü muameleden şikâyetçi olmak için arabanın bağlı olduğu firmaya bir dilekçe yazdı ve kendisine ertesi gün onu Johannesburg'a götürecek daha geniş bir arabada iyi bir koltuk garanti edildi.

Ancak Gandi, kalabalık Johannesburg'da Dada Abdullah'ın yardımcısını kaçırdı ve bu yüzden de bir taksi tutup Grand National Hotel'e gitti ve bir oda istedi. Müdür, ona soğuk soğuk bakarak, "Çok üzgünüm, tamamen doluyuz" dedi. Gandi taksi şoförüne onu Abdullah'ın arkadaşlarının dükkânına götürmesini söyledi ve onları da kendisini beklerken buldu. Bir otel odası tutmayı denediğini öğrendiklerinde ona bayağı güldüler. "Sadece *biz* böyle bir ülkede yaşayabiliriz çünkü para kazanmak için aşağılanmaları sineye çekiyoruz" diye açıkladı gülümseyen Müslüman tüccar. "Bu ülke senin gibi bir adama göre değil."[8] Transvaal'a üçüncü mevkide seyahat etmesini önerdi fakat mağrur avukat henüz Mahatma değildi ve kendisine söz verilen birinci mevki biletinde ısrar etti. Abdullah'ın arkadaşı isteneni yaptı fakat onu uyardı, "Korkarım görevli seni rahat bırakmayacak." Beklenildiği gibi üçüncü mevkiye gitmesini emretmek için bir görevli geldi. Ancak bu defa birinci mevki arabada ona bir İngiliz yolcu eşlik ediyordu. "Neden beyefendiyi rahatsız ediyorsunuz?" dedi bu yolcu, "Birinci mevki bileti olduğunu görmüyor musunuz? Ben kendisiyle seyahat etmekten katiyen rahatsız değilim." Bunun üzerine bağnaz görevli homurdandı, "Bir *amele*yle seyahat etmek istiyorsanız siz bilirsiniz."[9] Böylece Gandi Pretoria'ya huzur içinde gitti.

Bir pazar günü biraz geç bir saatte vardığı Pretoria'da kendisini hiç kimse beklemiyordu. Tek başına bir otele gitmekten korktu-

* Hotanto: Koikoiler, hotanto adıyla da anılan ve Afrika'nın güneyinde yaşayan bir halktır. (ç.n.)

8. A.g.e., s. 115.

9. A.g.e., s. 117.

ğu ve geceyi nerede geçireceğinden emin olmadığı için, kendisini istasyon yakınındaki Johnston's Family Hotel'e götürmeyi teklif eden Amerikalı bir *zenci*yle gitti.[10] Bay Johnston ona bir geceliğine oda vermeyi kabul etti. Gandi'ye yardım eden Amerikalı'nın, 1893 yılında Pretoria'ya tam olarak ne işi olduğu belirsizliğini korusa da Etiyopya Kilise hareketiyle bağlantısı olabilirdi.[11] Böylelikle Pretoria'da karşısına çıkan ve ona yardımcı olan ilk kişi, "Hiçbir ten rengi önyargım yoktur"[12] diyerek onu rahatlatan bir adamın işlettiği otele götüren, bir Afrikalı-Amerikalıydı.

Ertesi sabah Gandi, ona öncelikle bu işte bir avukata ihtiyaç olmadığını söyleyen ve sonra da onu Hıristiyan inancına çevirmek için elinden geleni yapan, Abdullah'ın hukuk danışmanı A. W. Baker'a gitti. "Ben doğuştan Hindu'yum" diye yanıtladı Gandi, "ve buna rağmen Hinduizm'in büyük bir kısmını bilmiyorum... Kendi inancımı tam olarak anlamadan başka bir inancı benimsemeyi düşünmemem gerek."[13] Güney Afrika Genel Misyonu'nun başkanlarından biri olan Baker, vaktinin ve enerjisinin büyük bir kısmını Pretoria'da bir kilise inşa etmeye adamıştı. Kendisi her öğlen buraya dua etmeye gidiyordu ve Gandi'yi dua meclislerinden birine katılmaya davet etti.

Pretoria'da kurduğu misyoner Hıristiyan bağlantılar dışında Gandi için asıl önemli olan, buradaki Hintli toplumuna örgütlenmeleri ve etkinleşmeleri için yardım etmekte üstlenebileceği rolün farkına varmasıydı. Dada Abdullah'la aralarında ihtilaflı olan Pretoria'daki Hintli tüccarların tasdikli lideri, varlıklı Tyeb Hacı Han, Gandi'yi ilk karşılaşmalarında sevdi ve onu Hacı Muhammed Hacı Joosab'ın geniş evinde yapılacak olan bir toplantıda, Transvaal'deki önde gelen Hintli tüccarlara seslenmesi için davet etti. Hayatında bir topluluk önünde yaptığı ilk konuşmada Gandi, yaşadığı ve gözlemlediği ırk ayrımcılığından bahsetti ve dinleyicilerini iş hayatında her zaman dürüst olmaları, temizlik alışkanlıklarını geliştirmeleri ve genel olarak toplumlarının beyazlara karşı verdikleri adalet ve eşitlik mücadelesinin gücünü azaltan zayıflatıcı kastsal ve dinsel ayrımcılığı unutmaları için teşvik etti. "Sonuç

10. G., *A.*, s. 188.
11. Chandran D. S. Devanesen, *The Making of the Mahatma*, Orient Longmans, Madras, 1969, s. 242.
12. G., *A.*, s. 119.
13. A.g.e., s. 120-121.

olarak ben Hintli yerleşimcilerin sıkıntıları konusunda yetkililere beyanda bulunması için bir dernek kurulmasını öneriyorum"[14] dedi. Seyirciler üzerinde büyük bir etki bıraktı ve akabinde gerçekleşen tartışmalar sırasında yeni arkadaşlarına İngilizce öğretmeyi önerdi. Oraya bir avukat olarak çalışmak için gittiği halde, çok geçmeden kendini bir topluluk liderine ve öğretmene dönüştürmeye başladı.

Bu toplantının sonuçlarından memnuniyet duyan Pretoria'nın Hintli cemaat liderleri, toplantıları haftada bir yapmaya karar verdi ve Gandi kısa bir süre sonra, "Elinden geldiğince bize yardım etmeyi kabul eden İngiliz Görevli'yle tanışmayı istediğini söylemeyen bir tek Hintli bile bilmiyordum" diyor.[15] Daha sonra Gandi, demiryolları müdürüne demiryolu mevzuatında yaptığı dikkatli inceleme sonucunda, birinci ve ikinci mevki bileti olan uygun şekilde giyinmiş Hintlilerin, bu vagonlarda seyahat etmelerine engel olacak hiçbir neden bulamadığını bildiren bir dilekçe yazdı. Müdür kimin uygun şekilde giyindiği konusunda karar vermeyi istasyon şefinin takdirine bırakmayı kabul etti. Sabırlı ve ısrarcı bir eylemci-müzakereci olan Gandi, bu sayede iyiden iyiye Hintli tüccarların çıkarlarının sözcüsü olma yolundaydı. Önce elit Hint topluluğu için, ardından eskiden senetle çalıştırılan altsınıf işçileri de kapsayacak şekilde topluluğun tamamı için adaletsizliklere çözüm bulma yolunda yavaş yavaş, adım adım hareket etti. Bir yılın sonunda hatta belki daha önce eve dönmeyi düşünüyordu fakat Tanrı aksini istedi.[16]

Güney Afrika, Gandi için bir tecrübe sahası ve oradaki Hintli göçmen toplumunun sonraki yirmi yıl boyunca baş liderliğine yükselişi için bir rampa oldu. Hindistan'a temelli döneceği gün geldiğinde, giyinişi ve günlük yaşam biçimiyle olduğu kadar düşünüşü, konuşması ve nihai hedefiyle de kendini tamamen dönüştürmüş olacaktı. Onu daha önce bilenler için tanınamayacak olan fraklı beyaz fil, Mahatma olarak yeniden doğacaktı.

Yine de önce onu Güney Afrika'ya çeken hukuki uyuşmazlığı çözüme kavuşturmaya karar verdi. Gandi'nin zihni hiçbir zaman hukuki çekişmelerin şiddetle tartışılmasına yatkın olmadı. O eğer mümkünse, ihtilafların dava ikamesi yerine müzakere yoluyla

14. A.g.e., s. 126.
15. A.g.e., s. 127.
16. A.g.e., s. 128.

çözülmesinden yanaydı. Sosyal ve politik meselelerde olduğu kadar dini-felsefi çekişmelerde de uzlaşmaya varılmasına dair geleneksel Hindu eğilimi, Gandi'nin hukuki sorunlara yaklaşımının temeliydi. Dada Abdullah, azımsanmayacak bir tutardaki 40.000 sterlinlik kaybının tüccar kuzenin hatası olduğunu iddia ederek, elinde bulunan imzalı senetle kuzenine dava açmıştı. Kuzeni de hatanın kendisinde olmadığı konusunda gayet ikna ediciydi. Gandi iki tarafın da öne sürdüğü iddiaları dinledikten sonra yasal ücretleri bir servete mal olacak davanın yıllar süreceğine inandı. Taraflara anlaşmazlığın arabulucu vasıtasıyla çözülmesini önerdi ve kısa süre sonra bir arabulucu atandı.

Gandi'nin mülayim makullüğü, alçakgönüllü Vania tabiatı ve kaynakların boşa harcanmasından nefretle uzak duruşu, hukuki kariyerinin daha en başında dava takibinin en külfetli yönlerini, para-öğütme, düşmanlık-üretme kabiliyetlerini tanımasına ve reddetmesine yardımcı oldu. Avukat olarak başarısızlığı, büyük ölçüde insani açıdan güçlü yönlerinin ve değerlerinin, uzun bir savaşın ardından elde edilen bir Pirus zaferi* yerine iyice tartışılmış bir mutabakatı tercih edişinin yansımasıdır. Aslında söz konusu davada kazanan kendi müvekkiliydi. Gandi'nin ikna gücü sağ olsun, Dada Abdullah hasmını iflasa düşmekten kurtararak ödemelerin yıllık olarak, uzun bir dönemde ve düşük miktarlarda yapılmasını kabul etti. "Sonsuz bir memnuniyet duydum. Gerçek bir hukuki uygulamanın, insanların kalplerine girerek ve insan doğasının en iyi yanlarını ortaya çıkararak, birbirinden kopup ayrı düşmüş tarafları bir araya getirerek nasıl gerçekleştiğini öğrenmiştim."[17]

Gandi daha sonra Güney Afrika'da geçirdiği bu bir sene için hayatımın en değerli tecrübesi[18] diyecekti. Kamu çalışmalarını başlattı ve inançlı ruhu yaşayan bir güç haline geldi. Kanunlar hakkında daha fazla şey öğreniyor ve müvekkillerinin davalarını kazanıyor olmasına rağmen hukuk işleri onun için üçüncül önemdeydi. Yıl sonunda bir avukattan çok bir dost, bir yol gös-

* Pirus Zaferi: MÖ 280-279 yıllarında Grek kolonisi Tarentum'un Kralı Pirus, Roma'ya saldırır ve ne pahasına olursa olsun savaşı kazanmak için her şeyini feda eder. Sonunda savaşı kazanır ancak ordusunun tamamını kaybeder. Günümüzde bu tabir, kazanan tarafın başka bir zafer kazanamayacak kadar fazla yıprandığı imasıyla kullanılır. (y.h.n.)

17. A.g.e., s. 133-34.

18. G., *A.*, s. 131.

terici, örgütleyici ve Hint toplumunun her türlü kamusal sorununu dile getirecek bir konuşmacı olarak kalmayı istiyordu. Orada kalması şüphesiz ilk önce, onu oraya getirmek için ödeme yapan ve kalabilmesi için onu finanse eden dostları, elit tüccarları temsil etmesi anlamına geliyordu.

Dada Abdullah, 1894 Nisan'ında evine, ailesine geri dönmesinin arifesinde Gandi için bir veda partisi düzenledi. Aynı ay Natal'ın ilk bağımsız Parlamentosu'na, daha önce oy kullanan çok az sayıdakiler haricinde *Asyalı* Hintlilerin çoğunluğuna karşı ayrımcılığa sebep olacak bir Oy Hakkı Değişiklik Tasarısı sunuldu. Gandi, Dada Abdullah'ı, "Eğer bu tasarı yasalaşırsa tabutumuza çakılan ilk çivi olur" diye uyardı. "Öz saygımıza kökten bir darbe indiriyor bu."[19] Fakat hali vakti yerinde olan tüccar arkadaşı zaten hiç kullanmadığı oy hakkını kaybetmekle pek de ilgilenmiyordu. Ancak Gandi'yi seviyor ve ona saygı duyuyordu, bu yüzden ne önerdiğini sordu. Partide onlara kulak misafiri olan diğerleri konuşulanları duyar duymaz genç dostlarından bir istekte bulundular: "Yolculuğunu iptal et, burada bir ay daha kal ve biz de yönlendirdiğin şekilde mücadele edelim." Bu istek Gandi'nin bir lobici-danışman ve Natal'ın Hintli tüccar cemaatinin özel avukatı olarak yeni görevinin doğuşuna damgasını vurdu. Bir ay oldu birkaç yıl.

"Böylece Tanrı hayatımın temellerini attı ve ulusal öz saygı mücadelesinin tohumlarını ekti."[20] Bütün gece uyumayıp taslak bir metin üzerinde uğraştı ve ertesi gün Haziran 1894'te Natal Konseyi'ne ve Meclisi'ne yaklaşık beş yüz Hintli sakinin imzasıyla sunulacak dilekçeyi dolaşıma soktu. "Bu dilekçeyi naçizane saygılarımızla sunarız: Başvuruda bulunanlar İngiliz yurttaşıdır ve pek çoğu oy kullanma ehliyetini haiz seçmenler olarak kaydedilmiştir ve Yüce Meclisinize en derin saygılarımızla, çeşitli konuşmacıların görüşlerinden tamamen ayrılarak istirhamda bulunma ve asıl durumun, bu uygunsuz kanunu gerekçelendirmede ileri sürülen nedenlerin desteklenmekte başarısız olunduğunu söyleme zarureti hasıl olmuştur."[21]

Ayrıca Gandi bir yandan, Londra'da öğrendiği ve aynı dönemde harekete geçirdiği göçmen toplumuna da öğrettiği, İngilizcesini

19. A.g.e., s. 139.
20. A.g.e., s. 140.
21. "Petition to Natal Assembly", Durban, 28 Haziran 1894, *C.W.M.G.*, Cilt 1, s. 92; ve bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 93-94.

değerlendirirken, bir yandan da Natal'ın yeni parlamento liderlerine de Hindistan tarihi hakkında pek çok şey öğretti. "Hindistan ulusu Anglo-Sakson ırklardan çok önce seçme yetkisini öğrenmiş ve kullanmıştır... Hindistan'ın her köyünde ve şehrinde yer alan kastların kendi kuralları vardır ve kendi temsilcilerini *seçerler*... *Panchayat* kelimesi Hindistan'ın her yerinde her gün kullanılan bir kelimedir ve ait oldukları sınıf tarafından seçilmiş beş kişiden oluşan Beşler Meclisi anlamına gelir."

Gandi'nin dilekçesi pek çok kaynağa atıfta bulunuyor ve olayları yanlış değerlendiren milletvekillerinin konuşmalarından alıntılar yapıyordu. Ayrıca içerilerinde, en meşhur methiyesinde, "İnsan, zihninin en seçkin armağanlarını hangi göğün altında en etraflıca geliştirdi diye sorsalar Hindistan'ı seçmem gerekirdi" diyen Oxford profesörü Max Muller'in de olduğu İngiliz otoritelerinin eski Hindistan medeniyeti hakkında yazdıklarını da kullandı.[22] Buna benzer ikna edici en az yirmi beş paragrafın ardından, Gandi sonuca varıyordu. "Hakkaniyetiniz ve insafınız için, Ricacılarınız, size sonsuza dek minnet ve şükranlarını sunmayı borç bilirler."

Natal Parlamentosu, genç Gandi tarafından tüm tabanına yapılan bu ilk atıştan sonra, tabii ki önerilen ayrımcı tasarıyı geri çekmedi. Durban'ın yeni işe alınan sözcüsü-tasarıcısı da Hintli tüccarlar için hızlı kapitülasyonlar beklemiyordu. Karşı karşıya kaldığı ırkçıların tepeden bakan zihniyetlerini anlıyor, uzun ve meşakkatli bir mücadele için plan yapıyordu. Gandi kendi toplumunu daha etkili bir şekilde harekete geçirebilmek için, neredeyse on yıl önce Bombay'da kurulan Hindistan Ulusal Kongresi'ne benzeyen daimi bir siyasal birliğin gerekli olduğunu biliyordu. "Benim önerim kuruluşa Natal Hint Kongresi isminin verilmesiydi."[23] 22 Mayıs 1894 gecesi, çoğunluğu Müslüman fakat aralarında pek çok Hıristiyan ve Parsi'nin yanı sıra az sayıda Hindu'nun da bulunduğu, Saygıdeğer Genel Sekreter M. K. Gandi tarafından toplantıya çağırılan Natal'ın yetmiş altı tuzu kuru tüccarı Dada Abdullah'ın evinde toplandı. Kongre resmen üç ay sonra kuruldu, o zamana kadar iki yüzün üzerinde üye aylık beş şilinlik aidatı ödemeyi taahhüt etmişti.

Bu yeni Kongre'nin ilk hedefi, kolonide yaşayan bütün Hintliler

22. A.g.e., s. 96.
23. G., *A.*, s. 149.

ve Avrupalılar arasında anlaşma ve uyumun desteklenmesiydi.[24] İkinci hedef, Hindistan'daki insanları gazetelere yazılar yazarak ve konferanslar vererek Natal'da olup bitenden haberdar etmekti. Üçüncü olarak Gandi bütün *Koloni-doğumlu* Hintlileri, Hindistan tarihi ve edebiyatı çalışmaya teşvik etti. Bu tanıtımların, bilinçlendirme çalışmalarının ardından Kongre artık bütün Hintlilerin koşullarını soruşturabilir ve onların sıkıntılarını ortadan kaldırmak için adımlar atabilirdi. Listede son olarak Gandi, ahlaki, sosyal ve siyasi koşullarını iyileştirmek için fakirlere ve muhtaçlara yardım edilmesini gerektiğini öngörüyordu. Gandi haziran ayında, Natal başbakanı Sör John Robinson'a dilekçeyi hatırlatmak için ziyarette bulunan bir temsilciler heyetine başkanlık etti. "Sayın başkan bu dilekçeyi size sonsuz saygılarımızla sunuyoruz...(ve) Anglo-Sakson ve Hint ırklarının her ikisinin de aynı soya ait olduklarını saygılarımızla belirtiyoruz."[25] Gandi, eski Veda'ların yazıldığı diller ve Kafkasya kabileleri ile Hint-Avrupa dilleri arasındaki bağları kanıtlamak için saygıdeğer Batılı araştırmacıların görüşlerini ileri sürerken, beyazların o zamanlar Afrika'daki siyah çoğunluğa karşı uyguladıkları ayrımcılıkla ilgilenmiyordu. "Max Muller ve pek çok yazar hep bir ağızdan açıkça söylüyorlar ki her iki ırk da aynı Hint-Avrupa Aryan soyundan gelmektedir."

Bir hafta sonra 1894 Temmuz'u başlarında Gandi, dilekçesinin bir kopyasını da valiye bırakmak için aynı heyetle Natal Valisi Sör Walter Francis Hely-Hutchinson'u ziyarete gitti. Ortak *Britanyalı* bağlarına güvenerek valiye başvuruda bulunan Gandi, Majesteleri'nin, emrindeki her bir Hintli Britanyalı yurttaşın Natal'daki oy kullanma hakkını yok sayan böylesine haksız bir kanunu onaylamaması için valiye istirhamda bulunuyordu.[26]

Ayrımcı Oy Hakkı Yasası'nın yanı sıra Natal'ın yeni bağımsız Parlamentosu eskiden senetle çalıştırılan ve beş yıllık sözleşmelerinin bitiminde Güney Afrika'da kalmayı seçen bütün Hintlilere 25 sterlinlik bir vergi yüklemeye çalışıyordu. "Bu teklif beni hayrete düşürdü" diye anımsıyordu Gandi. Hemen bu vergiyi 3 sterline düşürmeye yetecek kadar etkili ve tam da Kongre'nin ihtiyacı olan bir muhalefeti başlattı.[27] Yine de bu yüz kızartıcı verginin

24. "The Objects of the Natal Indian Congress", *C.W.M.G.*, Cilt 1, s. 131-32.
25. "Deputation to Natal Premier", Durban, 29 Haziran 1894, *C.W.M.G.*, Cilt 1, s. 97-98.
26. "Deputation to Governor", Durban, 3 Temmuz 1894, *C.W.M.G.*, Cilt 1, s. 102-103.
27. G., *A.*, s. 155.

tamamen kaldırılması için bir yirmi yıl daha kışkırtmaların sürmesi gerekecekti.

Gandi, Güney Afrika'daki ikinci yılında Hintli bir avukat ve vekil olarak konumuna uygun bulduğu, Durban'ın deniz gören en iyi bölgelerinden birinde bir hane kurdu.[28] Karısı yerine eski dostu Şeyh Mehtap'ı yanına çağırdı ve onun yol parasını da ödedi. Gandi daha sonra, "Bu eski arkadaş çok zekiydi ve ben bana sadık olduğunu düşünüyordum. Fakat bu konuda aldandım. Benimle kalan bir büro memurunu kıskanır oldu ve benim bu memurdan şüphelenmemi sağlayan, adeta kördüğüm bir ağ ördü" diyecekti otobiyografisinde. Bir kez daha Iago* rolünü oynayan Mehtap, masum Mohandas'ın kıskançlık ve şüphelerini tahrik etti ve en nihayetinde de bu sinsi davranışlarında çok ileri giderek bir öğle vakti eve fahişe getirdi. Vefalı aşçısı tarafından durumdan haberdar edilen Gandi, onları çırılçıplak yakaladı ve ikisini de kovdu.

Şeyh Mehtap'a şöyle bağırıyordu, "Şu andan itibaren seninle hiçbir alakam kalmadı. Adamakıllı aldatıldım ve kendimi budala durumuna düşürdüm. Sana güvenimin karşılığı bu mu olacaktı?" Mehtap özür dilemek yerine Gandi'yi ifşa etmekle tehdit etti. Gizleyecek hiçbir şeyi olmayan Gandi bir zamanki dostuna istediğini *ifşa* etmesini söyledi ve ekledi, "Ama şimdi beni rahat bırak."[29]

Bu olaydan sonra Gandi, ailesini çok uzun zamandır yalnız bıraktığını düşündü. Bu yüzden 1896'da eve gidip karısını ve çocuklarını almaya ve dönüp Afrika'ya yeniden yerleşmeye karar verdi.[30] Patron-müvekkillerinden 1896 yılının ortasında Durban'dan Bombay'a değil Kalküta'ya giden *S.S. Pongola* gemisiyle ayrılıp geri dönmek için altı aylık izin istedi ve aldı. Hint Okyanusu'nu geçmek, Bengal Körfezi'nde ve Hughli Nehri'nde kuzeye doğru yol alıp Britanya Hindistanı'nın başkentine varmak için yirmi dört günü denizde geçirmesi gerekti. Gandi Kalküta'ya ayak bastığı gün Bombay trenine bindi.

---

28. A.g.e., s. 162.

* Iago: William Shakespeare'in Othello oyununda yer alan fitneci kötü karakter. Othello Mağripli siyah bir komutandır ve Venedik'te şehrin ileri gelenlerinden birinin kızı olan Desdemona'ya âşık olup onunla evlenir. Iago ise dedikoduları ve kışkırtmalarıyla bu aşkı bir trajediye çevirir. Bir repliğinde Gandhi'nin durumuna uygun olarak 2. perde, 3. sahnede şöyle der: "...Desdemona'nın faziletli yüreğinden öyle bir ağ kuracağım ki hepsi yakalanacak." (ç.n.)

29. A.g.e., s. 163.

30. G., *A.*, s. 165.

6
İki Dünya Arasında

Gandi Bombay'a 1896 yılında, Çin'den deniz yoluyla taşınan ilk yıkıcı hıyarcıklı veba salgınının gelişinden kısa bir süre sonra vardı. Eve, herkesin paniğe kapıldığı bir sırada dönmüştü ve derhal devlete hizmetlerini sundu. Hayatı boyunca devam edecek yükümlülüklerinden biri haline gelecek tuvaletlerin teftişi ve temizlenmesi işini yüklenerek, Rajkot sağlık heyetine atandı. Hastabakıcılığa ilgisi, kuşkusuz hasta babasının günlük bakımını üstlendiği maziye dönüştü fakat normalde Hinduizm tarafından *dokunulmazlar*a ayrılmış bir işi yapma dürtüsü, etkili bir sosyal reform anlamı içerebileceği gibi derin psikolojik kökenlere de dayanıyor olabilir.

"Fakir insanların, tuvaletlerinin teftiş edilmesine hiçbir itirazları yoktu. Fakat asilleri teftişe gittiğimizde bazıları içeri girmemize bile izin vermedi." Gandi, Rajkot'un zengin sakinlerinin tuvaletlerini *karanlık ve pis kokulu* olarak hatırlıyor. Heyet, *parya*ların mahallesini de teftiş etmek zorundaydı. Bu Hindu heyetinden sadece bir kişi ona eşlik etmeyi kabul etti oysa gittikleri mahallede giriş kapıları gayet iyi süpürülmüş, zemin tezekle güzelce sıvanmıştı ve sahip oldukları az sayıdaki kap kacak tertemiz parlıyordu.[1]

Gandi'nin, İngiliz özentisi avukat giysilerinden ve yüksek kaliteden, köylü sadeliğine geçme ve mülksüzleşme düşüncesi, önce kalbinde ve zihninde başladı, yine de henüz kıyafetleri ve ev eşyaları değişmemişti. 1896-1906 yılları arasındaki on yıllık süreç Mohandas'tan Mahatma'ya geçişteki en dikkate değer dönüşüme damgasını vurdu. Hastabakıcılığa yatkınlığı mutlak bir tutku haline geldi ve 1896'da ölüm döşeğindeki kayınbiraderini Rajkot'taki evine getirtti. Karısıyla beraber bütün ev halkını da seferber ederek birkaç ay boyunca ona gece gündüz baktı. Kasturba kocasının bu tuhaf baskılarına artık epey alışmıştı fakat muhtemelen kocası uzaktayken fazlasıyla yaptığı bir iş olduğu için hasta bakmayı onun kadar cazip bulmuyordu. Gandi, "Böylesine bir hizmet keyif almadan verilemez. Yapılan işi keyfe dönüştüren bu ruh haliyle verilen hizmetten önceki bütün diğer zevkler sönük kalıyor" diye yazmaktaydı.[2]

Kayınbiraderinin ölümünden sonraki gün Gandi, Bombay'a gitmek için yola çıktı. Hindistan Ulusal Kongresi'nin liderlerini Natal ve Transvaal'deki kardeşlerinin kötü durumundan haberdar etmek için kendi isteği üzerine düzenlenen kamuya açık bir toplantıda konuşma yapacaktı. Sör Ferozeşah Mehta, Bombay'ın tarihi hükümet salonunda yapılan toplantıya başkanlık etti ve neyse ki sesinin zayıf kalacağını belirterek, anlaşılır ve etkili olabilmesi için konuşmasının tamamını kaleme almasında ısrar etti. Gandi gür sesli eski bir arkadaşından konuşmasını okumasını istedi fakat seyirciler onun yerine tatlı dilli Sör Dinshaw Wacha'yı istediler, çoğu zaman kendi isteğiyle Mehta'nın gölgesinde kalan bu ufak tefek adam konuşma için kürsüye gelene kadar, "Wacha, Wacha!" diye bağırdılar.

1. G., *A.*, s. 169-70.
2. A.g.e., s. 175.

Gandi, Bombay'dan yola çıkarak Batı Ghat Sıradağları'nı geçip Poona'ya, İngilizlerden önce Maharaştra'yı yöneten Chitpavan Brahman başbakanlarının eski başkentine geldi. İlk olarak *Lokamanya* [Halkın Sevgilisi] B. G. Tilak'la görüştü. Kısa bir süre sonra İngiliz yargıçlar tarafından yayınlarının on dokuzuncu yüzyılın Maharaştralı Brahman gençleri arasında şiddeti körüklediği iddia edilerek, *isyana teşvik*ten tutuklanacak olan Tilak, Hindistan ulusal hareketinin radikal kanadının lideriydi. Tilak, Gandi'de, karanlık suları her daim tehlike ve yok etme olasılığı taşıyan *okyanus*a benzer kötü bir önsezi uyandırdı. Ancak Tilak, genç Hindistan'ın ilk büyük halkçı lideriydi. Marathi dilinde yayın yapan gazetesi *Kesari** (aslan) Tilak'ın Hindu milliyetçiliğine dair haftalık mesajlarını, Kongre'nin Mehta, Wacha ya da Gokhale gibi İngiliz hayranı ve daha ılımlı liderlerinin hiçbir zaman ulaşamadığı milyonlarca Maharaştralıya iletiyordu.

Gopal Krishna Gokhale** de Poona'da yaşıyordu ve daha sonra Gandi tarafından *Politika Gurum* diye tanımlanarak onurlandırılacaktı. İlk görüşmelerinden sonra Gandi, Gokhale'i okyanusun fırtınalı sularından çok Ganj Ana'nın şifalı sularına benzetti. "Beni sevecenlikle karşıladı ve tavırlarıyla hemen kalbimi fethetti."[3] Gokhale'in dürüstlüğü, dehası ve doğruluğu Gandi'nin kamu çalışmalarına ve siyasi faaliyetlerine ilham kaynağı oldu, tıpkı yumuşak başlı makullüğü ve her kademeden İngiliz yetkiliye hitap ederken kullandığı korkusuz fakat aşırıya kaçmayan dili gibi. Bunun yanı sıra Gandi, çoğu hayatlarında İngilizce tek bir kelime öğrenmemiş sıradan Hindistan halkının anladığı yerel dilleri etkinleştirerek, Hindu dinine ait sembolleri, kutsal mekânları ve bayram kutlama-

* Bal Gangadhar Tilak, Marathi dilinde Kesari ve İngilizce Mahratta adlı haftalık iki gazete aracılığıyla halkta siyasi bilinç uyandırmaya çalıştı. Marathi dilini kullanması, kendilerine okunan Kesari'yi topluca dinleyen köylüleri çok etkiledi. Böylece İngiliz yönetimini olduğu kadar ılımlı toplumsal reformcuları da şiddetle eleştirmesiyle ünlenen Tilak, Batı'yı örnek alan toplumsal reformların bağımsızlık için siyasal mücadeleyi zayıflatacağı görüşündeydi. (y.h.n.)

Gopal Krishna Gokhale (1866-1915): Hindistan'daki İngiliz İmparatorluğu'na karşı ** Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nin sosyal ve siyasi liderlerinden ve kurucularından biri oldu. Gokhale, Hindistan Ulusal Kongresi'nin baş liderlerinden biri ve Servants of India Society'nin (Hindistan Hizmetkârları Derneği) kurucusu oldu. Kongre, dernek ve katkıda bulunduğu diğer yasama organları vasıtasıyla, sadece bağımsızlığı değil, aynı zamanda sosyal reformu da savundu. Gokhale hedeflerine ulaşmak için iki kapsayıcı ilkeyi izledi: şiddetsizlik ve mevcut devlet kurumları içinde reform. (y.h.n.)

3. A.g.e., s. 178.

larını kitlesel destek sağlamak için kullanmanın etkili gücünü de Tilak'tan öğrendi. Annie Besant, birbirlerine duydukları güvensizlikle Kongre'nin bölünmesine sebep olabilecek Tilak ve Gokhale'i uzlaştırmak için başarısız bir girişimde bulundu. Gandi'nin her insanda ve kesimde değerli bir şey bularak, zıtlıkları bütünleştirmeye dair emsalsiz yeteneği daha sonraları kendisinden eski bu iki büyük milliyetçi tarafından temsil edilen politik işlevselciliğin üstesinden gelmesini sağlayacaktı. Her ikisi de öldükten sonra o, hem kültürel milliyetçiliğin ana akımlarını hem de şiddetsiz reformu savunan yeniden birleşmiş bir Kongre'ye geçit verdi.[4]

Gandi 1896'nın ikinci yarısında Hindistan'da geçirdiği altı ay süresince Madras'ta ve Kalküta'da kitlelere konuşmalar yaptı ve Natal'daki ırkçı ayrımcılık hakkında etkili *Yeşil Kitapçık*'ı yazdı.[5] Bu eser, Hindistan'ın pek çok İngilizce gazetesi tarafından alıntılandı ve Reuters, Gandi'nin Güney Afrikalıların Hintli tüccarlara ve sözleşmeli işçilere *haksız* ve *merhametsiz* davrandığına dair iddiasını açıklayınca, Güney Afrika'nın beyaz liderlerinin ve yerleşimcilerinin öfkesini uyandırdı.

Aralık 1896'da Dada Abdullah telgrafla Gandi'nin, eşi ve çocuklarıyla Durban'a dönmesi için hepsine şirketin yeni buharlı gemisi *Courland*'ten ayrılmış birinci mevki biletlerini gönderdi. Bu minnetle kabul edilen bir teklifti. Abdullah'ın şirketine ait *Naderi* isimli bir diğer buharlı gemi de Bombay'dan aynı zamanda hareket etti. Gemilerin her ikisi de aynı gün Natal limanına vardı ve Bombay'dan geldikleri için veba taşıma ihtimalleri yüzünden beş gün karantinada tutuldular. Fakat Gandi ve gemilerdeki sekiz yüz Hindistanlının pek çoğu bu uzun karantina emrinin, yeni gelen Asyalıları ülkelerine geri dönmeye zorlamak için Durban'ın beyaz sakinlerinin kışkırtmaları sonucunda verildiğine inanıyordu. Beyaz liderler, eğer iki gemiyi de geri göndermeyi kabul ederse Abdullah'ın şirketinin zararını ödemeye bile razıydılar. Fakat Abdullah *ne pahasına* olursa olsun yolcuları karaya çıkarmaya kararlıydı.[6]

4. Tilak, Hindu "kültürel ulusalcılığını" ve "devrimci" ana akımı, Gokhale ılımlı "İngiliz hayranı liberal reformist" ana akımı temsil ediyordu. Bu yüzden *Tilak ve Gokhale* başlığımın alt başlığı "Modern Hindistan'ın Oluşumunda Devrim ve Reform."

5. Gandhi'nin yeşil bir kapakla basıldığı için "yeşil kitapçık" da denen kitapçığının başlığı: *The Grievances of the British Indians in South Africa: An Appeal to the Indian Public*, Ahmedabad, 1896.

6. G., *A.*, s. 188-89.

Gandi, *Yeşil Kitapçık*'ın yazarı olarak asıl hedefin kendisi olduğuna inanıyordu. Ve karantina kaldırıldıktan sonra karaya ayağını basar basmaz kızgın bir güruh tarafından kovalandı. "Bana taşlar, tuğla parçaları ve çürük yumurta fırlattılar. Biri türbanımı çekiştirirken diğerleri beni yumruklayıp tekmelemeye başladı. Bir an kendimden geçtim ve bir evin çitlerine tutunup nefes almaya çalıştım...Yumruklar ve tekmeler savurarak üzerime geldiler. Emniyet amirinin beni tanıyan karısı tesadüfen oradan geçiyordu. Bu cesur kadın yanıma kadar sokulup güneş şemsiyesini açtı ve kalabalık aramda durdu. Bu hareket güruhun öfkesini yatıştırdı."[7]

Emniyet amiri Mr. Alexander derhal saldırıdan haberdar edildi ve Gandi'ye karakola sığınmasını önererek, onu kurtarmaları için adamlarını gönderdi. Fakat Gandi güruhun artık onu rahat bırakacağından emindi. Karakola sığınmak yerine polis eşliğinde, karısı ve oğullarının apar topar götürüldükleri zengin Parsi arkadaşı Rustomji'nin evine gitti. Yaralarına ve sıyrıklarına pansuman yapmak için bir doktor geldi. Gece öfkeli bir linç güruhu toplandı ve Gandi dışarı çıkmazsa zorla içeri gireceklerini haykırdı. Emniyet amiri güruhun yatıştırmaya çalışıyordu, öte andan Gandi'ye, bir görevlinin üniformasını giyerek sessizce arka sokaktan kaçmasını ve Alexander'ın tehlike altında olduğuna hükmettiği kendi hayatını ve arkadaşının mülkünü kurtarmasını tembihledi.

"Hintli bir polis memurunun üniformasını giydim ve başıma kask işlevi görecek bir tabağın etrafına sardığım bir Madrasi eşarbı taktım. Biri Hintli kılığına girmiş iki dedektif bana eşlik etti." Özel bir pasajdan bitişikteki dükkâna ve onları götürmek için bekleyen bir arabayla da daha önce Alexander'ın Gandi'ye *sığınak* olarak önerdiği karakola ulaştılar.[8] Böylece Gandi ancak Kipling'in* *Kim*'inde** rastlanabilecek şekilde tehlikeden sıyrılmaya yetecek esnekliği gösterebileceğini ve hatta kolonilerden sorumlu Bakan

7. A.g.e., s. 192.
8. A.g.e., s. 193-94.

* Joseph Rudyard Kipling (1865, Bombay- 1936, Londra): İngiliz şair, roman ve hikâye yazarı. Lahor'da gazeteciliğe başlayıp, genç yaşta yazılarıyla kendini kabul ettirdi. 1889'da Londra'ya yerleşti. Kipling çocuklar için birçok kitap yazdı. Tüm yazılarında, hayata ve insanlara duyduğu bağlılık ve hayranlığı hissettirmeyi bildi. İngiliz dilini ustalıkla kullanması, Hindistan'daki hayatı yazılarında konu alması, romantizm ile realizmi birleştirmeyi başarması ona 1907 yılındaki Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandırdı. (y.h.n.)

** Rudygard Kipling, *Kim*, Çev. Egemen Berköz, Nesin Yayınevi, İstanbul, 2013. (y.h.n.)

Joseph Chamberlain'in saldırganlar hakkında kovuşturma başlatma teklifini yazılı olarak reddedecek kadar metanetle şiddetsizliğe inandığını kanıtlamış oldu. Şikâyette bulunmadığı gibi bakana bilgece teşekkür etti ve beyaz yerleşimcilerden hesap sorulmasını gerektirecek bir öç alma peşinde olmadığını söyledi. "Gerçek açığa çıktığında davranışlarından dolayı pişmanlık duyacaklarına eminim."[9] Bu nazik ılımlılığı Gandi'nin ve temsilcisi olduğu Natal Hintli toplumunun itibarını anlaşılır bir biçimde arttırdı.

Dört gün sonra Gandi ve ailesi, limana nazır kayalıklardaki evlerine taşındılar. Kıl payı kurtuluşuyla artan ünü ve mesleki faaliyeti onu topluluğunun en tanınmış üyesi haline getirdi. Sekretaryasını iskân ettirmek için bir ofis kiraladı, yeni Natal Kongresi için daimi bir fon oluşturdu. Oğulları, dokuz yaşındaki Harilal ve beş yaşındaki Manilal'ın bakımını üstlenmesi için bir İngiliz mürebbiye tuttu.[10] Üçüncü oğulları Ramdas yıl sona ermeden doğacaktı; dördüncüsü Devdas, 1900 Mayıs'ında Gandi tarafından bizzat doğurtulacaktı.

Evde bakım tutkusuna daha sonraki tarihlerde ebelik de dahil oldu. Evde eğitimin yanı sıra sağlığa yararlı programlar ve tedaviler uygulamak konusunda da herkesle kendisi ilgilenmeye çalıştı. Fakat en büyük oğlu, babasının öğretimine asla kıymet vermedi ve sonraları Gandi'nin, yurtdışında okuma ve mesleki eğitim alma isteğini reddedişine derinden içerledi.

"Çocuklara onlara ayırmak istediğim kadar çok zamanımı adayamadım... [ve] onlar okulda eğitim alma isteğinin handikabını hissetmiş gibilerdi" diye itiraf ediyordu Gandi.[11] Evde eğitim deneyimlerinden pişmanlık duymadığını iddia etse de en büyük oğlunda keşfettiği *istenmeyen* kişilik özellikleri için kendi hayatının ilk aşamalarındaki *disipsinsizliği* ve o yıllarda sahip olduğu gençliğe özgü *şehvet* ve *vurdumduymazlığı* suçluyordu. Harilal, beklendiği üzere isteğinin reddedilmesini, halis riyakârlıkla Gandi'nin Londra'da tecrübe ettiği ayrıcalıkları ve zevkleri yaşamak için bir izin olarak algıladı. Gandi büyük oğlunun ithamlarını hiçbir zaman tam anlamıyla cevaplandıramadı. Sadece çok belirsiz ve iyimser bir şekilde, istikbal, tecrübelerimin nihai sonuçlarına gebedir fikrini ileri sürdü. Harilal'ın trajik ve hovarda hayatı, Gandi'nin en acı hatalarından biri olup çıkacaktı.

9. G., *A.*, s. 195.
10. A.g.e., s. 199.
11. A.g.e., s. 200.

Boer Savaşı* öncesinde ve savaş boyunca Gandi, kamusal yaşamında Britanya'nın emperyalist genişlemesinin hitabet yeteneği en güçlü savunucusu haline geldi. Hintlilerin pek çoğu Boerleri, Büyük Britanya ve baskıncıları tarafından altın madenlerini çalmak ve cumhuriyetlerine saldırmak için girişilen küstah teşebbüslere karşı Transvaal'deki zor kazanılmış bağımsızlıklarını korumaya çalışan Hintli toplumu gibi *küçük bir ulus* olarak görüyordu. Jameson Baskını, 1895'te Joe Chamberlain tarafından ve 1897'den sonra da Britanya'nın Güney Afrika Yüksek Komiseri, *ileri* emperyalist Alfred Milner tarafından desteklendi. Hintlilerin çoğu, "İngilizler bize Boerlerle eşit derecede eziyet etti" diyor ve Başkan Paul Kruger'in Afrikaner savaşçılardan oluşan cesur grubunu destek vermeye çağırıyordu.[12]

"Güney Afrika'da ancak Britanya tebaası sıfatıyla varlık gösterebiliriz" diyerek karşı çıkıyordu Gandi. "Britanya tebaası olmaktan gurur duyduk ve hâlâ koruduğumuz birkaç hakkımız varsa Britanya tebaası olduğumuz içindir. İngilizler çöküşle burun buruna gelmişken eli kolu bağlı oturmak bir ulus olarak itibarımıza yakışmaz... Eğer özgürlüğümüzü kazanmak ve Britanya İmparatorluğu'nun üyeleri olarak refaha kavuşmak istiyorsak, bu, sahip olduğumuz bütün imkânları kullanıp İngilizlere savaşta yardım ederek özgürlüğe ve refaha kavuşmamız için altın bir fırsat."[13]

Gandi, Tilak da dahil olmak üzere Hindistan Ulusal Kongresi'nin bütün liderleri gibi, Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde de bu temel görüşü savunacaktı. Fakat Gandi için Boer Savaşı'nın emperyalist kökenlerinin farkındayken gösterdiği bu fırsatçı tutum muhtemelen daha sarsıcıydı. Zira, "Adalet Boerlerin tarafında. Ancak bir devletin her bir vatandaşı her durumda kendi kişisel görüşünü kabul ettirmeyi ummamalı. Yetkililer her zaman haklı olmayabilirler fakat vatandaşlar tabiiyet ve bağlılığa sahip olduğu sürece, devletin çıkarları doğrultusunda hareket etmek onların en tabii görevidir" diyordu.[14]

---

* II. Boer Savaşı (11.10.1899-31.05.1902): Güney Afrika Savaşı, İngiliz-Boer Savaşı olarak da bilinir. Britanya İmparatorluğu ile Transvaal Cumhuriyeti ve Özgür Orange Devleti adlı iki Boer (Afrikaner) Cumhuriyeti arasındaki savaştır. Güney Afrika'ya yaklaşık yarım milyon kişilik askeri yığınak yapan Britanya İmparatorluğu, Boerleri yenilgiye uğratmıştır. İngiltere'nin Napolyon Savaşları ile Birinci Dünya Savaşı arasında girdiği en büyük ve en pahalı savaştır. (y.h.n.)

12. Gandhi, *S.S.A.*, s. 71.
13. A.g.e., s. 72.
14. A.g.e., s. 73.

Gandi kendini tanımlamaya çabalıyordu, gündelik yaşamın tezat gerçeklikleri ile inancın uyumlu bir bağlantısını kurmayı deniyor, din felsefesinin daha derin meselelerini araştırırken, politik pragmatizmin hareketli gelgitleriyle çalkalanıyordu. Kendi tutumunu, *yumuşak* tavırları nedeniyle gelebilecek muhtemel bir Boer intikamından korkanlara karşı çıkarak güçlendirmeyi denedi: "Bir İngiliz, İngilizler savaşı kaybederse kendisine ne olacağını bir anlığına kendi insanlığını kaybetmeden düşünebilir mi?" Gandi'nin Boer Savaşı'na müdahil oluşu, pek çoğu hâlâ sözleşmeli çalışan işçilerden oluşan, en az 1.100 kişilik bir Hintli ambulans birliği yetiştirilip çalıştırılmasını sağlayacaktı. Rahip Dr. Booth, ilk yardım eğitiminden sorumlu başhekim olarak görevlendirildi ve Hint Ambulans Birliği, General Buller'in genel yönetimi altında Avrupa Ambulans Birliği'yle birlikte çalıştı. Hintliler aralarında Gandi'nin de yer aldığı neredeyse kırk kişiye madalya kazandıracak bir cesaretle görevlerini yerine getirdiler. "Bir adam ne kadar cesaretsiz olursa olsun" diyordu Gandi, "zora koşulduğunda en yüce kahramanlığı gösterebilir."[15] Ambulans Birliği can almaktansa can kurtardığına göre yaptıklarıyla *ahimsa* inancı arasında hiçbir çelişki görmüyordu.

Ambulans Birliği, Boer Savaşı bitmeden çok önce lağvedildi lakin Gandi de Kongre'de, bir ihtimal Gokhale'in tam zamanlı yardımcısı olarak, yer almayı umarak 1901 yılında Hindistan'a dönmeye karar verdi. Yapacağı işin artık Güney Afrika'da değil de Hindistan'da olduğu hissine kapıldı. Hindistan'da daha yapılacak çok şey olduğunun bilinciyle hizmet alanını genişletmek istiyordu.[16] Wacha, aralık ayında Kalküta'da yapılacak olan Kongre toplantısına başkanlık etmek için seçilmişti ve Gandi'yi, Sör Ferozeşah Mehta ve Gokhale'le birlikte Bombay'dan başlayıp Hindistan boyunca sürdürecekleri yolculuğa katılması için davet etmişti. Gandi, Güney Afrika'daki Hintlilerin eşitliğini ve 3 sterlinlik verginin kaldırılmasını desteklemek için bir önerge kaleme almıştı. Bu önerge için Ulusal Kongre'den güçlü bir destek kazanmayı umuyordu fakat Mehta kayıtsız bir karşılık verdi: "Gandi, kendi ülkemizde hiçbir gücümüz yokken kolonilerde daha iyisini yapamazsın."[17]

15. Gandhi, *S.S.A.*, s. 79.
16. G., *A.*, s. 219.
17. A.g.e., s. 222.

Kongre'ye aşina oldukça, reform ve devrim hevesi daha da kaçtı. "Her sene üç günlüğüne toplanıp daha sonra uykuya dalardı. Ve vekiller kendi başlarına hiçbir şey yapmazdı" diye yazmıştı.[18] Beş yıl önceki ziyaretinde ünlü liderleri çok kısa bir süreliğine görmüştü. Hindistan'ın ulusal çalkalanmalarının kaynağından mahrum kaldığı hissiyle Güney Afrika'yı terk edip vatanına döndü ve onlara yakından bakınca, önyargıları ve kibirleri onu hayal kırıklığına uğrattı. Gösteriş ve rehaveti silip süpürmek, ulusal hizmetin temizleyici sularında milyonlarca Hintlinin yükselişini vadeden özverili akıntılara geçit vermek için gerekli olan devrimin, nerede ve nasıl yapılacağını bilemez hale geldi. Kalküta Kongresi'nde uğradığı hayal kırıklığına, kastsal ayrımcılığın ve Hinduizm'in *dokunulmazlar*a karşı barındırdığı en zalim önyargının, ulusun en yüce gönüllü kurumu olması gereken bu kurumu nasıl zehirlediğini fark etmesi de dahildi.

Tamil vekillere göre yemek yedikleri sırada diğerlerini görmek bile kirlilik demekti. Bu yüzden onlar için hasır örgü duvarlarla çevrilmiş özel bir mutfak yapılması gerekmişti. Gandi, bütün temizlik işlerini *çöpçü işi* olarak gören üst kasta üye gönüllüler tarafından Kongre içerisindeki ihmal edilmiş alanlarda, kir ve pisliğin haddi hesabının olmadığını not almıştı. Diğer yüzlerce kişi tuvaletlerini çürümeye ve kokmaya terk ederken, Gandi'nin bir çalı süpürgesi bulup kendi tuvaletini temizlemesi onları hayrete düşürdü. Bu Kongre bir hafta daha uzarsa bir salgın hastalığın patlak vermesinden korkuyordu.[19]

Otuz ikisinde olan Gandi, sabırsızdı, her gittiği yerde değişim gerçekleştirme gayretindeydi. Onu yere göğe sığdıramayan Bengalli iki Kongre sekreterine de, "Ben kapasitem dahilindeki her şeyi yapmak için buradayım" dedi. Kısa bir süre sonra bir yığın mektupla uğraşmak ve cevaplamakla görevlendirildi. Ardından Bakan Ghosal'ın gömleğini düğmelemeye gönüllü oldu ve bunu yapmaktan, yaşlılara her zaman büyük bir saygı duyduğu için keyif aldığını söyledi.[20] Ayrıca kendi kendine ütü yapmayı öğrendi ve Gokhale'in ipek eşarplarını dikkatlice ütülemekten özel bir haz almaktaydı.

Kongre Halk Komitesi'ne sunduğu önerge, Gokhale arka çıktıktan ve Wacha da destekledikten sonra oybirliğiyle kabul edildi.

18. A.g.e., s. 223-24.
19. G., *A.*, s. 224-25.
20. A.g.e., s. 226.

Gandi teklif özetini okumak için ayağa kalktığında başının döndüğünü ve konuşamayacağını fark etti. "Usul hiç de memnuniyet verici değildi. Hiç kimse önergeyi anlama zahmetine katlanmamıştı, herkes bir an evvel gitmek istiyordu."[21] Kongre'nin usul ve politikalarıyla ilgili öğrendiği neredeyse her şeyden hayal kırıklığına uğradı ve hatta gurusu Gokhale'in bilardo oynamak için sık sık şatafatlı Hint Kulübü'ne giderek zaman *harcadığını* fark etti. Gokhale'e eşlik etti ve zengin Hintlilerin giyim kuşamlarından duyduğu sıkıntıyı kaydetti. "Zenginlik, güç ve itibarın insanoğluna dayattığı günahlar ve yanlışların bedeli ne kadar ağır!"[22]

Bir ay boyunca Gokhale'in stajyerliğini yaptı. Onun çalışkanlığına ve doğruluğuna hayran kaldı fakat Genel Vali'nin Yasama Konseyi'ne her zaman atlı arabayla gitmesinden de hoşlanmadı. Hassas Gokhale, öğrencisinin kendisini kınamasından *acı* duydu ve yüksek bir mevkide olmanın kaçınılamayacak mutlak görevler getirdiğini açıklamaya çalıştı. "Benimki gibi yaygın bir tanınmışlığın kurbanı olursan senin için de tramvayla dolaşmak imkânsız olacaktır" diye açıkladı Gokhale.[23] Fakat makineleşmiş modern dünyanın bütün şık tuzaklarını reddeden Gandi'nin kabullendiği alışkanlıklar daha sade ve süssüz hale gelecekti. O zamanlar hâlâ uzun bir Parsi paltosu ve pantolon giymekteydi; pek yakında özensizce elde örülmüş bir Hint giysisi veya peştamal giyecekti.

1901-2 yıllarında Hindistan'a yaptığı kış ziyaretleri boyunca Gandi, Kalküta'dan Rajkot'a trenle üçüncü mevkide seyahat ederek, uzun mesafe seyahatlerinin en ünlü vasıtası haline gelecek yöntemi başlattı. Üçüncü mevki yolcuların *meşakkat*lerinden haberdar olmak istiyordu.[24] Öğrendikleri can sıkıncıydı, anladı ki üçüncü mevki yolculara *koyun gibi* davranılıyordu, kompartımanlar sadece tıklım tıklım değil aynı zamanda çok da pisti. Yolcular, zemine her türlü çöpü atıyor, sigara içiyor ve betel cevizi* çiğneyip kan kırmızı salgılar tükürüyor, vagonu adeta *tükürük hokkası*na çeviriyor ve bağıra çağıra küfürlü konuşuyorlardı.[25]

21. A.g.e., s. 228-29.
22. G., *A.*, s. 230.
23. A.g.e., s. 232-33.
24. A.g.e., s. 238.
* Betel cevizi/yaprağı: Genellikle Hintlilerin yemekten sonra hazmı kolaylaştırsın diye çiğnedikleri tambul ağacı yaprağı veya tohumu. Uluslararası Kanser Araştırmaları Ajansı, çok çiğnenmesinin kansere yol açtığını ortaya çıkarmıştır. (y.h.n.)
25. G., *A.*, s. 240.

Mahatma olma yolunda ilerleyen genç avukat için bu, acı vererek eğiten bir yolculuk oldu.

Londra'da yetkilendirildiği mesleğe devam etmek için Rajkot'a döndü. Babasının eski dostu Dave Joshi'ye dava dilekçeleri hazırlamakta yardımcı oldu ve artık mahkeme salonunda kalkıp konuşmak konusunda da o kadar çekingen değildi. Fakat Rajkot hâlâ pek gelişmemiş bir yerdi. Bu yüzden Dave, Gandi'yi Gucerat'ta saplanıp kalmak yerine Bombay'a gitmesi için cesaretlendirdi.

Bombay'ın hareketli bölgesi Fort'ta yüksek mahkemenin yakınlarında bir büro kiraladı ve Girgaum'da bürosuna yürüme mesafesinde bir ev buldu. Deniz seviyesinin altında, sivrisinek dolu, kirletilmiş bir semt olan Girgaum, akciğer iltihabının artırdığı akut tifo nöbetlerinden kıvranan oğlu Manilal'in neredeyse ölümüne sebep oluyordu. Gandi, ateşler içinde yanan bedenini ıslak çarşaflarla sararak, portakal suyu ve sudan oluşan bir diyetle, doktorun salık verdiği yumurtalara da tavuk suyuna da dokunmasına dahi izin vermeyerek oğluna gece gündüz baktı. Islak çarşafların yanı sıra Gandi oğluna oturma banyoları aldırdı ve bütün gece Rama'nın adını tekrar ederek dua etti. "İyileşmesini sağlayan, Tanrı'nın lütfu mu su kürü mü ya da özenli perhiz yemekleri ve bakım mı, kim bilebilir?"[26] Manilal iyileştikten kısa bir süre sonra Gandi ailesiyle birlikte havanın, suyun ve ışığın daha temiz olduğu Santa Cruz banliyösünde, rahat bir sayfiye evine taşındı.

Loncasına yürüyerek gitmek için uzun bir yoldu ve bu yüzden Santa Cruz'dan Churchgate'e indirimli fiyata gidiş-dönüş *sezonluk* bilet alarak 1902 yılında aylarca banliyö treninde birinci mevkide seyahat etti. Ancak yüksek mahkemede yeni yetme avukatlara göre pek bir şey yoktu. Bu yüzden Gandi de kıdemli avukatların duruşma salonu tartışmalarını izlemektense vaktinin çoğunu mahkemenin kütüphanesinde geçiriyordu. Tam da kendini ihmal edilmiş hissettiği ve sıkılmaya başladığı sırada Güney Afrika'dan bir telgraf geldi. İngilizler Transvaal'de ve Orange Free State'te Boerleri mağlup etmiş, bu iki eski cumhuriyetin kontrolünü ele geçirmişti ve Koloniler Bakanı Joe Chamberlain, Güney Afrika'daki durumu bizzat gözlemlemek için Durban'a yollanmıştı. Dada Abdullah ve arkadaşları, Gandi'den, derhal dönüp kendileri adına Hindistan toplumunun durumu hakkında Kraliyet Bakanı'na baskı yapmasını istiyorlardı.

26. A.g.e., s. 248.

"Bu işin beni en az bir sene meşgul edeceğini düşündüm, bu yüzden sayfiye evini muhafaza ettim ve karımla çocuklarımı orada bıraktım."[27] Bununla birlikte, yakında en sadık müridi ve sırdaşı olacak Maganlal Gandi'nin de aralarında olduğu *dört ya da beş* kuzenini ve yeğenini yanına aldı. Karısıyla bu uzatmalı ayrılığı, sadece yıllardır uymaya çalıştığı ancak pek de başarılı olamadığı cinsel perhiz yeminini tutmasına yardımcı oldu. Daha önceki hatalarından kendi *zayıf irade*sini ve *şehvet*ini sorumlu tuttuğunu şöyle belirtiyordu: "Karıma karşı adil olmam gerekirse, onun hiçbir zaman baştan çıkaran bir kadın olmadığını söylemeliyim."[28] Dolayısıyla bir yıllık ayrılık ihtimali ikisinin de gözünü pek korkutmadı. Ancak Gandi karısıyla bir daha asla cinsel münasebette bulunmamaya ve nihai olarak yeminini tutmaya hazır olana kadar dört sene daha geçmesi gerecekti.

"Eş ve çocuklardan ayrı olmak bir an için çok acı vericiydi fakat ben kendimi belirsiz bir hayata katlanmaya alıştırdım... Doğruluğun kendisi olan Tanrı dışında her şey geçicidir."[29]

27. A.g.e., s. 250.
28. G., *A.*, s. 205.
29. A.g.e., s. 250.

7
Güney Afrika'da Satyagraha

Gandi Durban'a 1902 sonunda, Joe Chamberlain'in İngilizlerin Boerlere karşı kazandıkları zaferi kutlamak için Güney Afrika'yı ziyaretinden hemen önce döndü. Dada Abdullah ve arkadaşları, avukatlarının eve dönüşünü memnuniyetle karşıladılar ve onu derhal Hindistan temsilciler heyetinin Koloniler Bakanı'yla gerçekleştireceği görüşmede sunacağı bildiriyi hazırlaması için işinin başına oturttular. Ancak, "Chamberlain esasen, Transvaal altınlarına erişimi serbest hale gelen İngiliz yerleşimcilerden 35 milyon poundluk bir hediye almaya gelmişti ve bu yüzden Hindistan temsilciler heyetine yüz vermedi" diye yazıyor Gandi.[1]

1. G., *A.*, s. 255.

Kolay kolay cesareti kırılmayan Gandi, kayıtsız Kraliyet Bakanı'nı Natal'dan Pretoria'ya kadar izleyerek ona Hintlilerin daha eşit muamele görme taleplerini iletmeye karar verdi. Boer yönetimini ele geçiren İngilizlerin zaferi, Transvaal'in kapılarını Hintli yerleşimcilere değil sadece beyaz İngilizlere açmıştı. Hintlilerin Transvaal'e girmek için özel bir izin almaları gerekiyordu ve yeni Asya Bürosu'ndaki yetkililere binliklerle ifade edilen miktarlarda rüşvet verecek durumda değillerse izin talepleri reddediliyordu. Ancak Gandi eski arkadaşı Emniyet Amiri Alexander'a başvurdu ve kısa bir süre sonra Pretoria'ya doğru yola çıktı. Transvaal yetkilileri, onun *sehven* izin almayı başarmasına sinirlendiler, aşağılık bir güç gösterisinde bulundular ve Pretoria temsilciler heyetinde sadece burada *ikamet eden* Hintlilerin yer alabileceğini iddia ederek Chamberlain'le görüşmesini bir kez daha engellediler. Arkadaşları, görüşmeyi iptal etmeyi önerecek kadar rencide edilmişlerdi fakat Gandi güçlü bildirilerini yazarak onsuz da devam edebileceklerini iddia etti. "Hakaretin acısını ben de hissettim fakat geçmişte pek çok hakareti sineye çektiğim için artık alışmıştım."[2] Artık Ollivant'ın ofisinden atılmasını emrettiği alıngan genç avukat değildi ve hayal kırıklığının onu mağlup etmesine bir daha asla izin vermeyecekti.

Pretoria'nın despot Asya Bürosu'nun küstahlığı, Gandi'nin Durban'a dönmesine değil Transvaal'e yerleşmeye ikna olmasına yaradı. "Asya Bürosu'nun Hintliler için dehşet verici bir zulüm makinesi olduğunu görebiliyordum... İşe en başından başlamam gerektiğini anladım."[3]

Bir sene önce eve büyük umutlarla ve ister Rajkot ister Bombay olsun Hindistan'da kalma niyetiyle dönmüştü. Planı, önemli milli çıkarlar için Gokhale ve Kongre'ye hizmet etmek ve oraya yeniden yerleşip ailesini geçindirecek kadar adli işler bulmaktı. Fakat Bombay Barosu'nda iş bulmadaki başarısızlığı bir yana Mehta'nın soğuk ilgisizliği, Kalküta Kongresi sırasında göze batan çarpıklıklar ve Gokhale'le geçirdiği bir ay, Dada Abdullah'ın ve Natal Hindistan topluluğundaki sadık arkadaşlarının ona ihsan ettikleri sevgi dolu destek ve güvene yeniden kıymet vermesini sağladı. Aralarına geri dönmüştü. "Güney Afrikalı Hintlilerin başına gelecek büyük tehlikenin tamamen farkındayken daha geniş

2. A.g.e., s. 259.
3. Gandhi, *S.S.A.*, s. 83.

bir alanda hizmet vermek gibi boş bir hayalle Hindistan'a geri dönersem, edindiğim hizmet ruhunun yavaş yavaş yok olacağını görebiliyordum" diyordu.[4]

İşi, Bombay ya da Kalküta'da değil Transvaal'deydi ve ona hayranlık duyan, güvenilir, fedakâr Guceratlı tüccar arkadaşları Güney Afrika'da kalması için yalvardılar. İçlerinden on tanesi hukuki hizmetleri için ona senelik sabit bir ödenek sağlamaya dünden razıydı. Böylece Johannesburg'taki Transvaal Yüksek Mahkemesi'ne avukat olarak kaydoldu ve Britanya'nın en yeni altına hücum kolonisinin sınırdaki başkentinin göbeğinde büro açtı. Transvaal'de bir İngiliz Hint Derneği kurdu, Asya Bürosu'nun *rüşvetçi* memurlarından şikâyetçi oldu ve bir temsilciler heyetinin Transvaal'in İngiliz Valisi Lord Milner'ı ziyaret etmesini sağladı. Ayrıca Güney Afrika'daki Hint Sorunu'nun ikna edici bir özetini kaleme aldı ve birer nüshasını doğrudan Dadabhai Naoroji'ye ve Hindistan Ulusal Kongresi'nin Londra'daki İngiliz Komitesi'ni yöneten Sör William Wedderburn'e gönderdi. Wedderburn kendisine gönderilen nüshayı İngiliz Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı'na, o da Kalküta'daki Genel Vali Lord Curzon'a gönderdi.

Gandi ayrıca haftada bir gönderdiği mektuplar ve belge nüshalarıyla Gokhale'i durumdan haberdar etti ve aynı şekilde Londra'daki *The Vegetarian*'ın editörüne de yazdı. Dolayısıyla bir avukat, yayıncı, organizatör ve artık sayıları elli bini aşan Natal ve Transvaal Hint toplumunun resmi lobicisi olarak çok meşguldü. "Hintliler bu İngiliz kolonisinde Avrupalılarla eşit ayrıcalıklara sahiptirler" diye iddia etti Gandi *The Times of India*'ya, "Öncelikle İngiliz tebaası oldukları için ve ikinci olarak da çalışkan, kanaatkâr, ağırbaşlı ve makbul vatandaşlar oldukları için."[5]

4 Haziran 1903'te Hindistan toplumuna ve onların ihtiyaçlarına adadığı *Indian Opinion* isimli ilk gazetesini çıkardı. İlk başyazısında geçen, "Kolonicilerin zihinlerindeki önyargı ve Takdir-i İlahi sadık Hint topraklarını Britanya bayrağı altına aldığından beri Hindistan'ın, Anavatan'ın verdiği büyük hizmetlere talihsizce kayıtsız kalışı"[6] gibi tabirler Hint milliyetçisinden çok bir

4. A.g.e., s. 84-85.
5. M. K. Gandhi, Johannesburg, 23 Şubat 1903, *C.W.M.G.*, Cilt 3 (1898-1903), 1960, s. 280-82.
6. "Ourselves", *Indian Opinion*, 4.6.1903, *C.W.M.G.*, Cilt 3, s. 313. (Bundan sonra *I.O.* olarak geçecektir.)

İngiliz izlenimini bırakıyordu. Hem Hindistan toplumuna hem de büyük Anglo-Sakson ırkının üyelerini, *aynı* kudretli imparatorluğun farklı kesimleri arasında uyum ve iyi niyet sağlamak için kurduğu gazetesini desteklemeye çağırıyordu. Bununla birlikte sonraki sayıda imparatorluk kardeşlerine yönelttiği eleştiriler çok daha sertti.

Gandi'nin en sert eleştirdiği kişi Asya Bürosu'nu, eskiden sözleşmeli işçi olan bütün Hintlilere uygulanan 3 sterlinlik vergiyi ve sırf Hintliler siyahi olduğu için Hintlilerin Transvaal'e girişleri ile mülkiyet haklarına getirilen kısıtlamaları savunan Lord Milner'dı.[7] Gandi'yi en çok kızdıran, Milner'ın Hindistan Hükümeti'ne Transvaal'deki madenciliğini geliştirmek için sözleşmeli çalışacak daha fazla Hintli işçi göndermesini talep etmesi fakat sözleşmeleri bittiğinde bu işçilerin derhal Hindistan'a geri gönderilmesi gerektiğinde diretmesiydi. Gandi, "İlla ki Hintli işgücü almanız gerekiyorsa, adil olun, hakkaniyetli olun ve size davranılmasını istediğiniz gibi davranın"[8] diyerek Milner'ı kınadı. Böylelikle, İncil hakkındaki bilgisinden* faydalanarak kendi toplumunun kahramanı, Johannesburg'dan Durban'a kadar İngiliz memur sınıfının belası haline geldi.

Haziran 1903 sonunda Gandi başlatmış olduğu kamusal görevin bir ya da iki senede sona ermeyeceğini anlamıştı. Rajkot'taki avukat arkadaşı Haridas Vora'ya yazdı ve ondan okuma yazması olmayan Bayan Gandi'ye orada kocası olmaksızın üç ya da dört yıl daha kalmayı kabul eder mi diye sormasını istedi. "...Eğer etmezse tabii ki yıl sonunda buraya gelebilir ve ben on yıl kadar Johannesburg'a yerleşmekten memnun olurum" dedi. Bütün ilgisini kamu işlerine verebilmek için karısının Hindistan'da kalmaya razı olmasını umuyordu. "Kendisinin de malumu olduğu üzere, Natal'da ona çok az refakat edebilmiştim; büyük ihtimalle Johannesburg'da bu daha da azalacak. Yine de hayatımı tamamen onun ellerine bırakıyorum. Eğer gelecekse hazırlık yapabilir ve kasımda yola çıkabilir."[9]

---

7. "Lord Milner on the Asiatic Question", *I.O.*, 11.6.1903, *C.W.M.G.*, Cilt 3, s. 337.
8. A.g.e., s. 338.

* Buradaki İncil atfı için bakınız Matta, 7:12 ya da Luka 6:31: "İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın. Çünkü Kutsal Yasa'nın ve peygamberlerin söylediği budur." (y.h.n.)

9. M. K. Gandhi, "Haridas V. Vora", Johannesburg, 30 Haziran 1903, *C.W.M.G.*, Cilt 3, s. 352-53.

Şimdiye dek Kasturba'ya bağlanmaksızın ve karısıyla çocuklarının dikkatini dağıtmasına izin vermeksizin, açıkça bir bekâr gibi çalışma hayatını sürdürmüştü. Fakat kendisi istemediği sürece Kasturba'ya onu bir yıl içinde Afrika'ya getireceğine dair verdiği sözden dönmesine izin vermeyecek kadar köklü bir sorumluluk duygusuna sahipti. Kasturba içinse kocası olmadan kocasının akrabalarıyla yaşamak, kendi kardeşlerini ve anne babasını neredeyse hiç görememek bütün olasılıkların en kötüsüydü. Halbuki Gandi onun kendisine katılmaktan vazgeçmesi için elinden gelini yaptı, Haridas Vora'ya gönderdiği mektubun bir kopyasını Rajkot'taki yeğeni Chhaganlal'a gönderdi ve ona, "Teyzeni, Hindistan'da kalmasının onun için en iyisi olacağına dair ikna etmeye çalış" diyerek baskı yaptı.[10] Kasturba her zaman inatçıydı ve Gandi'nin ayrılırken verdiği söze istinaden bir sene sonra kocasının yanına gitmeye karar verdi.

Gandi'nin Johannesburg'un gürültülü patırtılı merkezindeki hukuk bürosunda, sabahın köründen gece geç saatlere kadar, en az onun kadar meşgul dört Hintli yazman çalışıyordu. Kendi masasının arkasında İsa'nın yakışıklı bir tablosu asılıydı ve diğer duvarları Dadabhai Naoroji, Gokhale ve Annie Besant'ın resimleri süslüyordu. Her ikisi de İngiliz Yahudisi olan tam zamanlı asistanları da kendisine çekmişti: sonraki on yıl boyunca Gandi'nin en sadık takipçilerinden biri olmayı sürdürecek yirmi üç yaşındaki Henry S. L. Polak ile altına hücum heyecanına kapılarak Transvaal'e gelen fakat yeşermekte olan Mahatma'nın hizmetinde kalmayı tercih eden diğer bir cesur girişimci Teozofist Louis W. Ritch.[11] Polak ve Ritch azınlık hakları ve etnik kökeni, rengi veya dini ne olursa olsun bütün insanların onuru için mücadele etmeye istekli olduklarını kanıtladılar. Gandi'nin Johannesburg'daki sekreterleri genç ve hoş iki Batılı kadındı. Biri Miss Dick diye çağırdığı bir İskoç güzeliydi. "Beni anında cezp etmişti ancak çok geçmeden sadece bir stenograf olmanın ötesinde bir kız kardeş ya

10. Mohandas, "My Dear Chhaganlal" (Gandhi), 30 Haziran 1903, *C.W.M.G.*, Cilt 3, s. 353-54.

11. "İngiliz Ulusal Operası'nın Yöneticisi sevgili dostum David Ritch'e ve aramızdan ayrılan sevgili annesi Beryl Ritch'e, benimle çok değerli incelemelerini ve Beryl'in babası, David'in büyükbabası olan Lous W. Ritch'in hatırlanmaya değer anılarını paylaştıkları için minnettarım." H. S. L. Polak, H. N. Brailsford (Lord Pethick-Lawrence), "Early Years, 1869-1914", *Mahatma Gandhi* içinden, Odhams Press, Londra, 1949, s. 9-94.

da kız evlat haline geldi" diyordu Gandi.[12] Lakin Miss Dick onun için çalışmaya başladıktan birkaç ay sonra evlendi. Gandi çok geçmeden dikkat çekici bir başka genç kadını, koyu renk gözleri de zekâsı kadar ışıldayan on yedi yaşında bir Rus Yahudisi Sonja Schlesin'i stenograf-muhasebeci ve ofis müdürü olarak işe aldı. Miss Schlesin de tıpkı Henry Polak gibi mücadeleyle geçecek sonraki on yıl boyunca Gandi'nin yanında kaldı. Sonraları Gokhale, Miss Schlesin'in fedakârlığı, saflığı ve korkusuzluğu karşısında hayrete düşecek ve onu Gandi'nin çalışanları arasında *ilk* sıraya yerleştirecekti.[13]

1903 sonunda, her ne kadar yıllık 5.000 sterlinlik kazancı Johannesburg'un dışındaki geniş hanesinin yanı sıra Yüksek Mahkeme'nin karşı caddesindeki ferah ofisini geçindirmeye yetse de, toplumsal hizmet ilkesini sosyal reformun aktif bir birimi olarak bütünleştirebileceği ve geliştirebileceği zeminin arayışı içindeki Gandi huzursuzdu. Çok geçmeden, 1904'ün şiddetli yağmurları altın madenlerini ve Johannesburg'un Hint pazarlarını sular altında bırakıp bir akciğer vebası salgınını tetiklediğinde, bir gaye buldu. Özellikle de pazar gettolarına tıkılmış, çöplerle kaplı ara sokaklarıyla aşırı kalabalık mahallelerde yaşayan fakir Hintli maden işçileri çok zarar gördü. Irmak olup akan mikroplu yağmur suları vebayı öyle yoğun bir biçimde yaydı ki Gandi ofisini kapattı ve kendisi de dahil olmak üzere dört Hintli yazmanı ve hukuki asistanlarıyla gönüllü bir hastabakıcı birliği oluşturdu.

"Fedakârlık hayatın kanunudur. Bir bedel ödemeden hiçbir şey yapamayız ya da hiçbir şeye sahip olamayız... İsa hayatını Kalvari Haçı'nda kaybetti ve muhteşem bir miras olarak geride Hıristiyanlığı bıraktı... Jan Dark bir cadı olarak yakıldı ancak geride onun ebediyete uzanan onuru ve katillerinin sonsuza dek sürecek utancı kaldı... Güney Afrika'daki Hintliler, özellikle de Transvaal'dekiler pek çok sıkıntıya maruz kalıyorlar, korkmadan ve geçici hayal kırıklıkları karşısında yılmadan birlikte ve omuz omuza direnmeye hazır olmadığımız sürece başarısızlık tek ödülümüz, daha doğrusu cezamız olacaktır" diye yazdı o ay *Indian Opinion*'da.[14]

Güler yüzle ve nazik vaatlerle karşılanmış olsalar bile, Chamberlain'den Milner'a ve Asya Bürosu'ndaki en düşük rütbeli

12. G., *A.*, s. 282-83.
13. A.g.e., s 284.
14. "Self-Sacrifice", *I.O.*, 21.1.1904, *C.W.M.G.*, Cilt 4 (1903-1905), 1960, s. 112-13.

görevliye kadar İngiliz görevlilere yaptığı tüm azimli başvuruların başarısızlığa mahkûm olduğunu duyumsayarak, toplumunu en amansız mücadelelere hazırlıyordu. En büyük fedakârlığın kişisel çıkarlar düşünülmeden yapıldığını çok iyi biliyordu. Gerek mahkemede gerek dışarıda hizmet etmeye hazır olduğu tüm Natal ve Transvaal Hint toplumunun çıkarları da artık Gandi'nin kişisel çıkarlarına dahildi. Makalelerini, birçok Hintlinin onun tutkulu mesajını anlayabileceği fakat neredeyse hiçbir İngilizin bilmediği Gucerat dilinde yazmaya başladı.

Transvaal muayene memurları Hintlileri, Bombay'dan Johannesburg'a hıyarcıklı veba getirmekle suçladılar fakat Gandi vebanın, Hintlilerin yaşamak zorunda bırakıldıkları, mevcut kötü hava durumu sebebiyle daha da ağırlaşan sağlıksız koşullardan ve aşırı kalabalıktan kaynaklandığını ısrarla belirtti. Gandi daha yüz binlerce insanın ölmesini engellemenin tek yolunun, hastalığın bulaştığı tüm alanı yakıp kül etmek ve burada ikamet edenleri geçici kamplara yerleştirmek olduğunu ileri sürdü.

"İnsanlar müthiş bir korku içerisindeydiler fakat benim daimi mevcudiyetim onlar için bir teselliydi" diye hatırlıyor Gandi.[15] Pek çok fakir Hintli gümüş ve bakırdan oluşan birikimlerinin tamamını evlerinin altına gömmüştü ve bölge yakılmadan önce bu paraları çıkarmak için çılgınca toprağı kazıyorlardı. Gandi şimdi de onların bankacısı olmuştu. Her şahsın birikimleri için özenli kayıtlar tuttu, tüm madeni paraları *sterilize* etti ve her bireye ait birikimleri birkaç yıl içerisinde iade etmek üzere, kendi hesabına yaklaşık 60.000 sterlin yatırdı.

1904 sonbaharında, üyelerini toplumun tümünün çıkarını ilgilendiren güncel meselelerden haberdar eden *Indian Opinion*, Güney Afrika Hint toplumunun en önemli yayın organı haline gelmişti. Fakat haftalık gazetenin, kendi imkânlarıyla gerçekleştirdiği yayın ve dağıtımı Gandi'nin bütçesinde ağır bir yük olmayı sürdürüyordu, o kadar ki Ekim 1904'te gazeteyi tekrar organize etmek için gece treniyle gazetenin basıldığı Durban'a gitmeye karar verdi. Henry Polak onu Johannesburg İstasyonu'ndan uğurladı ve okumasını isteyerek John Ruskin'in* *Unto This Last*** kitabını eline tutuşturdu. Ruskin'in sanatsal hassasiyete dayalı sosyal

15. G., *A.*, s. 296.

* John Ruskin (1819-1900): 19. yüzyılda yaşamış İngiliz yazar, şair, sanat ve toplum eleştirmenidir. (y.h.n.)

** John Ruskin, *Unto This Last*, Cosimo Classics, New York, 2006. (y.h.n.)

reform görüşü Manchester'ın endüstriyel çirkinliğini, bozulmuşluğunu ve kirliliğini reddetmesine sebep olmuştu; bütün bunlar Gandi'nin kendi endişelerinin ve güçlü duygularının da yansımasıydı. Ruskin'in, kısmen Jeremy Bentham'ın* faydacılığından ve Robert Owen'ın** ütopyacılığından ilham alan idealizmi, tüm bedensel işlerin eşit değerde olduğunu ve her bir insanın yaratıcı gelişiminde zanaatkârlığın önemini vurguluyordu.

Tüm gece boyunca okuduğu kitabı, "Kenara atılması mümkün olmayan bir kitaptı. Hayatımı bu kitaptaki idealler doğrultusunda değiştirmeye karar verdim" diye anımsıyor Gandi.[16] Anladığı kadarıyla bu idealler her şeyden önce bireyin iyiliğinin toplumun iyiliğinde yatıyor olmasıydı, öyle ki bir avukatın işi ile bir berberin yaptığı iş aynı değere sahipti ve çiftçi ile esnafın hayatı yaşamaya değerdi. Daha sonra, Ruskin'in hayatını dönüştürmesine yardımcı olan ufuk açıcı eserini, kutsal kitaptan alıntılanmış başlığını, Sanskritçe'deki karşılığı olan birleşik sözcükle yani kelimenin tam karşılığıyla Evrensel Gelişim anlamına gelen ve aynı zamanda Gandi Sosyalizmi'ne de isim olarak seçtiği *Sarvodaya* ile değiştirerek Gucerat diline tercüme etti.

Gandi, Durban'da bir ay içerisinde hayatı boyunca kuracağı sayısız kırsal komünden yani aşramlarından ilki olan yüz dönümlük Phoenix çiftliğini satın alıp Ruskin'in ateşli ideallerini uygulamakta ivedi davrandı. Vejetaryen bir İngiliz arkadaşı Albert West, *Indian Opinion*'da çalışmak için ailesiyle birlikte Güney Afrika'ya geldi ve Henry Polak ile Chhaganlal'a katıldı. Tüm gazete çalışanları gibi bir yandan küçük güzel bir pınarı, birkaç portakal ve mango ağacı olan yeni *yerleşim*de yaşayıp çalışıyor ve ancak geçimlerine yetecek 3 sterlinlik maaşı kabul ediyorlardı. Sene bitmeden Phoenix canlı ve sağlıklı bir camia, Gandi'nin hayatını propagandasını yapmaya adayacağı bir sosyal dönüşüm modeli haline geldi.

"Maksat yeterince geniş ve şehrin koşuşturmasından uzakta, her çalışanın kendi arsasına sahip olduğu sağlıklı koşullara

* Jeremy Bentham (1748-1832): İngiliz filozof, hukukçu ve toplum reformcusu. Faydacılığın kurucusu olarak da bilinir. Hayvan haklarının ilk savunucularındandır ve liberalizmin gelişiminde büyük katkıda bulunmuştur. Medeni hukuğun reform yoluyla herkese güvenlik, eşitlik ve huzur sağlayacağını ileri sürmüştür. (y.h.n.)

** Robert Owen (1771-1858): 19. yüzyıl başlarında büyük etki uyandıran öncü ütopyacı sosyalist ve reformcu. (y.h.n.)

16. G., A., s. 298-99.

sahip, büyük masraflar istemeyen bir parça topraktı... Çalışanlar lüzumlu masraflarını karşılayacak bir aylık avans alabilirdi... Böylesine koşullarda ve Natal'a Garden Colony ismini veren bu güzel çevrenin ortasında, çalışanlar daha doğal yaşayabilirdi. Ruskin ile Tolstoy'un fikirleri katı çalışma prensipleriyle [istenirse] birleştirilebilirdi."[17]

Gandi, sekiz sene önce Transvaal'e ilk ziyareti sırasında okuduğu Tolstoy'un *The Kingdom of God is Within You** kitabının altında ezilmişti. "Üzerimde baki bir etki bıraktı" diyerek anımsıyordu bu kitabı. Tolstoy'un bağımsız düşüncesine, bilge ahlakına ve doğru sözlülüğüne gıpta ediyordu.[18] Beş yıl sonra kurulacak ikinci aşramının ismi Tolstoy'un Çiftliği olabilirdi. Gandi yeğenini, Phoenix'in işlerini idare etmesi, West'i de gazetenin editörlüğünü üstlenmesi için orada bırakarak işine yakın mesafede kalmak adına bir yıldan fazla bir süre Johannesburg'ta yaşamaya devam etti.

Hindistan için olduğu gibi Güney Afrika Hint toplumu için de 1905 ve 1906 yılları çok büyük tarihi öneme sahip oldu. Kongre Başkanı Gokhale'in, Benares Kongresi'ndeki konuşmasında *amansız bir hata* olarak adlandırdığı Bengal'in ilk bölünmesi, Hindistan ulusal hareketini uyandırdığı gibi, Kalküta ve Bombay'daki İngiliz mallarını boykot eden kitlesel direnişleri de başlattı ve İngiliz emperyalizminin pederşahi tavrı ile *parçala ve yönet* politikasına öfke duyan milyonlarca Hintlinin "Sva-raj" (özerklik) ya da "Özgürlük!" çığlıklarını yükseltti.[19] İngiliz bürokratlar, idari verimlilik adı altında Hindistan'ın en eski ve büyük eyaletini, Bengalce konuşulan merkezinin kalbini, bölerek Doğu Bengal ve Assam adında, başkenti Dakka olan, Bengalce konuşan Müslüman bir çoğunluğa sahip yeni bir eyalet oluşturarak parçalara ayırdılar. Ulusal Kongre'nin açıksözlü, Kalküta-merkezli, Hindu ve Bengalce konuşan liderleri, ileride Bihar ve Orissa isimli farklı eyaletlere (günümüzde devlet) bölünecek kendi eyaletleri Batı Bengal'de, Bihari ve Oriya dillerini konuşan milyonların içinde azınlık olarak kaldılar. Surendranath (*Surrender Not* [Teslim

17. "Ourselves", *I.O.*, 24.12.1904, *C.W.M.G.*, Cilt 4, s. 320.

* Lev Nikolayeviç Tolstoy, *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir*, Çev. Dominik Pamir, Kaos Yayınları, İstanbul, 2005. (y.h.n.)

18. G., *A.*, s. 137-38.

19. Wolpert, *A New History of India*, s. 273 vd.

Olmayan]) Banerjee* boykot direnişine öncülük etti ve *Gurudev* (Kutsal Guru) Rabindranath Tagore** Hindistan'ın ilk milli marşı haline gelecek *Vande Mataram*'ın (Selam Sana Anne) müziğini besteledi.

"Bengal o zamanlar gerçekten uyanıyor gibi gözüküyordu" diye yazdı Gandi Gucerat dilindeki yayınında. Kalküta'da Bengallilerin bölünmeyi protesto etmek ve İngiliz kumaşlarına uygulanan boykotun Hint-yapımı (*swedashi*) malların satışını nasıl da çabucak artırdığına işaret etmek için düzenledikleri *dev* buluşmayı kastediyordu.[20] Ancak bir ay bile geçmeden Batı Bengal'in Müslüman çoğunluğu, 1971'den sonra bağımsız Bangladeş'in başkenti olacak Dakka'da, ansızın ortaya çıkan eyaletlerinin başkentini memnuniyetle karşılamak için toplandılar. Gandi destekçilerinin çoğu Müslüman tüccarlarken, Bengal Müslümanlarının bu *zalim* bölünmeye kitlesel olarak destek vermelerinden duyduğu rahatsızlığı şaşkın bir şekilde duyurdu. "Biz, bu hareketin kendiliğinden oluşmasının mümkün olabileceğine inanamıyorduk. Görünüşe bakılırsa bu olanaksızdı. Hindular açısından hiçbir sıkıntının olmadığını farz edersek rahatlama, bölünme olmadan da sağlanabilirdi çünkü bir toplumu diğerine karşı korumak için İngiliz kuvvetleri oradaydı."[21] Gandi gibi ateşli bir milliyetçinin toplumlararası çatışmalardan veya Kalküta'da olduğu gibi çoğunluk olan Hinduların güçsüz Müslüman azınlığa karşı haksızca ayrımcılık yapmasından kaçınmanın en iyi yolunun adil İngiliz *koruması* olacağını iddia etmesi çelişkili görünüyor. Aynı zamanda bu görüş kâhinceydi. Kuşkusuz, kırk yıl sonra Bengal'in bölünüşü, alt

---

* Sör Surendranath Banerjee (1848-1925): Britanya Hindistanı döneminin erken Hint siyasi liderlerinden ve Hindistan Ulusal Kongresi'nin üst düzey yöneticilerinden, ilk Hint siyasi organizasyonlarından Hindistan Ulusal Derneği'nin kurucusu. 1905 yılında Bengal eyaletinin bölünmesini protesto eden önemli halk liderlerinden biriydi. Banerjee 1912 yılında İngilizler bölünme konusunda geri adım atana kadar Bengal ve Hindistan'da protestolar ve dilekçeler düzenledi, geniş halk desteğiyle bölünme karşıtı hareketin öncüsü oldu. İngilizler daha sonraki yıllarda, ona ve kararlılığına duydukları saygıdan kendisini, telafuzu ismini çağrıştıran ve İngilizce "teslim olmayan" anlamına gelen *Surrender Not* Banerjee şeklinde anacaklardı. (y.h.n.)

** Rabindranath Tagore (1861-1941): Hintli yazar. Hindistan'ın İngiliz emperyalizminin boyunduruğundan kurtulması için büyük çabalar sarf etmiş ve bunu ılımlı bir üslupla yapmıştır. Hint ve Batı kültürünü kaynaştırmak için yaptığı çalışmalar ve seyahatlarle bilinir. Rabindrasangit olarak bilinen Hint müziği kalıplarında bir vokal müzik üslubu geliştirmiştir. Gandi'nin yakın dostudur. (y.h.n.)

20. "Brave Bengal", *I.O.*, 28.10.19005, *C.W.M.G.*, Cilt 5 (1905-1906), 1961, s. 114.

21. "Divide and Rule", *I.O.*, 4.11.1905, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 121.

kıtanın bölünüşü olarak yeniden gündeme geldiğinde oluk oluk kan akacaktı.

Rusya'nın Baltık Donanması'nın 1905 yılında Japon Denizi'nde uğradığı şaşırtıcı yenilgi, Hindistan'ın da imparatorluk zulmünden kurtularak benzer bir şekilde tüm dünyayı şaşırtabileceğine dair Gandi'nin umutlarını ateşledi. "Genel Vali, Çar'dan kesinlikle daha güçsüz değildi. Nasıl ki Rusya halkı vergi ödüyorsa, biz de aynı şekilde ödüyorduk... Rusya'da olduğu gibi Hindistan'da da ordu mutlak güce sahipti" diye yazdı Gandi. "Bengal'de *swadeshi* malların kullanımı için başlayan hareket* hemen hemen Rus hareketi gibi. Eğer Hindistan halkı birleşir ve sabırlı olursa, ülkesini sever ve anavatanının iyiliğini düşünürse, işte o gün prangalarımızı kıracağız... Hindistan'ın yönetimi yalnızca ona hizmet eden insanlar olduğu sürece var olabilir."[22] İngiliz hâkimiyetine karşı yurt çapında çok yönlü ilk direnişi başlatmasından on sene önce Gandi, yalnızca devrimci gücünü değerlendirmedi aynı zamanda Güney Afrika'daki yurttaşlarıyla düşüncelerini de paylaştı.

Britanya Hindistanı'nda *prangaların* en iyi nasıl kırılabileceğini düşünmeyi sürdüren Gandi, Transvaal'in yeni İngiliz Valisi Lord Selborne'la görüşmeye giden bir tüccarlar heyetine öncülük etti. Gandi, tüccar dostlarının sürekli olarak güvenilir memurlar ve emin adamlar için Hindistan'dan yararlandıklarını açıklayarak, valiye, sert Göçmenliği Kısıtlama Kanunu kapsamında şehre alınmayan Hintlilerin Transvaal'e girmesine izin verilmesi için başvuruda bulundu.[23] Dahası yerel kurulların ve kent konseylerinin, kabul edilemez ölçüdeki yavaş işleyişinin çabuklaştırılması için yeni ticaret ruhsatları düzenlemek üzere yetkilendirilmelerini talep etti. Son olarak, eskiden sözleşmeye bağlı çalışan Hintli işçilere ve tüm yeni göçmenlere yüklenen 3 sterlinlik verginin kaldırılmasını istedi. "Bizim istediğimiz siyasi güç değil; dileğimiz tüm

* Swadeshi Hareketi (The Swadeshi Movement): Vali Lord Curzon'un Bengal'i bölme kararının ardından 1905-1911 yılları arasında ortaya çıkan bu hareket, Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nin ve gelişmekte olan Hint milliyetçiliğinin bir parçası olarak, İngiliz hâkimiyetinin kaldırılmasını ve Hindistan'daki ekonomik koşulların iyileştirilmesini amaçlayan bir ekonomik strateji oldu. İsmini, Sanskritçe yerli malı anlamına gelen "*swadeshi*" kelimesinden alan hareketin amacı, İngiliz ürünleri yerine yerli ürün tercih edilmesi ve böylelikle yerli üretim süreçlerinin yeniden canlandırılmasıydı. Hareket kısmen başarıya ulaşmıştır. (y.h.n.)

22. "Russia and India", *I.O.*, 11.11.1905, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 132.

23. "Deputation to Lord Selborne", Johannesburg, 29 Kasım 1905, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 144.

diğer İngiliz tebaasıyla yan yana, barış ve dirlik içerisinde şerefimiz ve özsaygımızla yaşamak ki biz, buna, Britanya Krallığı'nın hâkimiyeti altında yaşarken paha biçilmez bir miras olarak değer vermeyi öğrendik."[24]

1905 sonuna kadar Gandi, Majesteleri'nin sadık vatandaşı olmayı sürdürdü. Fakat Lord Selborne, Gandi'nin ve İngiliz Hint Derneği delegasyonunun söylemek istediği her şeyi, hiçbir umut vaat etmeden katı bir sessizlikle dinledi. Yine de 1906 yılı Gandi'ye göre hayırlı değişimler umut ettirecek sebeplerle başladı. Öncelikle Hindistan gayesinde haklıydı ve ayrıca Büyük Britanya'da iktidara seçilen yeni Liberal hükümet, *Dürüst* John Morley'yi Londra'daki Hindistan Bakanlığı'nın başına getirmişti. Gandi, "Zayıf olan tarafa duyduğu sempati herkesçe biliniyor" diyerek okurlarına güven veriyordu. "Bu nedenle ona yapılacak ılımlı bir çağrı, iyi bir görüşme temin etmek konusunda başarısızlıkla sonuçlanamaz."[25] Ancak iki ay sonra Morley, Gandi'nin Bengal halkının adalet bulamayacağı sonucuna varmasına neden olarak, Bengal'in bölünmesinden *değişmez bir gerçek* olarak söz etti. Gerekli çaba olmaksızın Transvaal'in Hintlileri de adaleti bulamayacaktı.[26]

Mart 1906'da Natal Yerli Sorunu olarak baş gösteren durum bir ay sonra tam anlamıyla bir Zulu Ayaklanması'na dönüştü. Gandi hemen hemen Boer Savaşı'na gösterdiği tepkinin aynısını gösterdi. "Biz İngiliz hegemonyası sayesinde Natal'deyiz. Bizim varlığımız tümüyle buna bağlı. Bu yüzden de elimizden gelen her türlü yardımı yapmak bizim görevimiz."[27] Gandi Durban'daki Natal Hindistan Kongresi'nde yeniden bir Hint Ambulans Birliği önerisi sundu. Önerisi Koloni Bakanı'na iletildi ve kabul edildi.

Nisan 1906'da kardeşi Lakshmidas, Gandi'yi aylık kazancını Rajkot'a göndermeyi bıraktığı, ailesiyle ve sülalesiyle hiçbir açıdan bir bağı kalmamış göründüğü ve bir Hindu olarak bir küçük erkek kardeşin geleneksel görevlerini ihmal ettiği için öfkeyle azarlayan bir mektup yazdı. "Bana karşı haksız hükümler veriyorsun" diye cevap verdi Gandi. "Sahip olduğum tek şey kamu yararı için faydalı bir şeyler yapmak... Kendini kamu hizmetine adayanlarla

24. A.g.e., s.150.
25. "The Outlook", *I.O.*, 6.1.1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 175.
26. *I.O.*, 10.3.1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 228-29.
27. *I.O.*, 14.3.1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 282.

bir bağ kurmak mümkün... Beni reddedebilirsin fakat yine de senin için her zaman neysem o olacağım... Ne olursa olsun hiçbir dünyevi hazza istek duymuyorum. Yaşamın temeli olarak mevcut faaliyetlerimle iştigal ediyorum. Bu iştigalim sırasında ölümle karşılaşmak zorunda kalırsam, onu sukünetle karşılayacağım. Ben artık korkuya yabancıyım."[28]

Gandi yaklaşık yirmi sedye taşıyıcısından oluşan ekibinin, Natal Kolonisi'nin Aktif Milis Kuvvetleri'ne *sadakatle* hizmet etmeye söz vererek, Majesteleri Kral Yedinci Edward'a, Mirasçılarına ve Varislerine gerçek bağlılık andı içmelerinde öncülük etti.[29] Birkaç hafta sonra Gucerat dilinde, "Önde gelen beyazlar üzerinde çok olumlu bir etki yaratıyor. Bu bir çeşit piknik gibi görülebilir. Katılan kişi yeterince egzersiz yapıyor ve böylece bedenini formda tutup sağlığını düzeltiyor... İnsanlar onu seviyor ve övüyor" diye yazdı ve bu durum daha fazla Hintliye gönüllü olmak için cesaret verdi.

Tam da bilfiil yaralı bedenleri savaş alanından çıkarma işine girişmişken, Gandi'nin düşünceleri kendini kontrol etme yönünde değişti... "Üremenin ve neticesinde çocuk bakımının kamu hizmetiyle bağdaşmadığı kanaatine vardım. Johannesburg'taki hanemi dağıtmak zorunda kaldım... Çocuklarımı ve karımı Phoenix'e götürdüm ve zihnimde bir fikir parladı... Çocuklar, zenginlik ve hane himayesinde bir emekli hayatı istemekten vazgeçmeliydim."[30] Ettiği bekârlık yeminini artık kendisine gerçek özgürlüğün kapısını açan bir anahtar olarak görüyor ve şöyle ekliyordu: "Beni ısıracağını bildiğim yılandan kaçmaya yemin ettim."[31] Çocukken yılanlardan korkardı, bu korku kırsal Hindistan için hiç de şaşırtıcı değil, yine de bu bağlamda yılan benzetmesini kullanması daha çok Hıristiyanlık'taki günaha teşvik etmenin bir yansıması olarak görünüyor. Yaklaşık kırk yıl sonra hayatının sonlarına yaklaşırken, Brahmaçarya yemini konusunda daha tehlikeli deneyimlerini de içeren çok daha derin bir analize kalkışacaktı. Artık Kasturba'yla daha fazla fiziksel temas yaşamaktan kaçınmak konusunda bir sıkıntısı yoktu, ona göre arzu

28. Gandhi, "Respected Brother" (orjinali Gucerat dilindedir, İngilizce'ye Çev. V. G. Desai), Johannesburg, 27 Mayıs 1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 334-35.
29. *I.O.*, 16.6.1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 357; bir sonraki alıntı, a.g.e.
30. G., *A.*, s. 206.
31. A.g.e., s. 207.

yok olduğunda feragat yemini bunun doğal meyvesiydi. Kasturba açıkça ilan edilen bu isteği sessizce kabul etti ve galiba Gandi'nin kendisiyle seks yapmaktan kaçınma kararı onu rahatlattı.

Başçavuş Gandi, 1906 yazında altı hafta boyunca birlikleriyle cesurca çalıştı. Temmuz'un sonunda her bir Hintli sedye taşıyıcısına Natal Hindistan Kongresi tarafından birer gümüş madalya verildi ve hepsi terhis edildi. Gandi, Kongre'ye kalıcı bir ekip kurmayı denemeyi önerdi: "Bu süreçte beyazların Hintlilere karşı önyargıları tamamen yok olabilirdi."[32] Fakat yok olacağı yerde önyargılar şiddetlendi. Topluluk, Gandi ve önde gelen tüccarlardan birinin de içinde bulunduğu bir delegasyonu Londra'ya, Güney Afrikalı Hintliler lehine lobi yapmaya göndermek için oylama yaptı. O zamanlar bakanlık çalışanı bir kolonici olan Winston Churchill'in, küstahça, İngiliz tebası Hintlilerin oy kullanma hakkından mahrum bırakılmasını haklı çıkarmaya çalıştığını, tüm Avrupalı olmayan Yerlilerin siyahi insanlar olduğunu ve bu yüzden de yönetimin temsilcisi veya sorumlusu olmaya uygun olmadıklarını ileri sürdüğünü anlatıyor Gandi.[33] Böylece Gandi ve Churchill arasında, gelecek kırk sene boyunca şiddetlenecek ve Hindistan için olduğu kadar Büyük Britanya için de talihsizlik denebilecek sert bir düşmanlık başladı.

Transvaal Yasama Meclisi acilen, kadınlar ve çocuklar dahil tüm Hintliler için sicil kaydı oluşturulup parmak izlerinin alınmasını ve daima kimlik kartı taşımak zorunda bırakılmalarını gerektiren bir Asyalılar Kararnamesi Tasarısı sundu. Gandi ilk başyazısında bu tasarıyı *tiksindirici* diye nitelendirerek tepki verdi. Bir hafta sonra ise tasarıya *suç* dedi.[34] Tüm Hintliler, sırf onlardan hoşlanmadıkları için kendilerini kovabilme yetkisine sahip *keyfi* görevliler yüzünden *hakarete* maruz kalacaktı.

9 Eylül 1906'da Gandi, Johannesburg'taki Hamidiye Müslüman Topluluğu'na seslenerek, Kara Yasa olarak isimlendirdiği kararnamenin aleyhine sözler sarf ediyor ve dinleyicilerini *keyifle* hapis cezası çekmek için hazır olmaya teşvik ediyordu. "Bunun yanlış bir tarafı yok. İngilizlerin ayırt edici erdemi cesaretti. Bu nedenle eğer biz de bir araya gelir, cesaret ve dayanıklılıkla direnirsek

32. *I.O.*, 28.7.1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 373-34.
33. *I.O.*, 25.8.1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 399.
34. *I.O.*, 1.9.1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 404.

eminim ki Hükümet'in yapabileceği bir şey kalmayacaktır."[35] İki gün sonra, tüm ahlak anlayışını yitirmiş Hükümet'e karşı herkesin dini bir yemin etmesini önerdiği kitlesel bir gösteri düzenledi. Böylesine kötü bir Hükümet'e karşı koymanın alçaklık olmayacağını savundu, yine de herkes kendi kalbini dinlemeli ve eğer içsesi başarması için ihtiyacı olan güce sahip olduğunu söylüyorsa ancak o zaman yemin etmeliydi.[36] Bu gösteri, Hindistan'da defalarca tekrarlanacak, yalnızca imanlıların itikat ettiği kutsal bir yeminle başlayan, Gandi'nin devrim niteliğindeki Satyagraha ya da "Hakikate Tutunma" yönteminin doğuşuydu. Bu, daha sonra Hakikatin kendisi Tanrı'nın sesi olarak tanımlayacağı *içsesi*nden umuma ilk bahsedişiydi. Onlara Transvaal Hint toplumunun çoğunluğu bu yemini ederse kararnamenin yürürlüğe girmeyebileceğini fakat yine de çok fazla iyimser olmamalarını söyledi.

"Hakarete uğrayacağımız hapishanelere girmemiz gerekebilir. Aç kalmamız gerekebilir... Kaba saba gardiyanlar tarafından dövülebiliriz. Ağır para cezalarına çarptırılabiliriz ve mülklerimize haciz konabilir... Sınır dışı edilebiliriz... Bazılarımız hastalanabilir ve hatta ölebilir." Ölüm tehlikesi gözünü korkutmuyordu. "Diğer herkes beni yüzüstü bırakıp gitse ve ben tek başıma tüm güçlüklere göğüs germek zorunda kalsam bile, şuna eminim ki yeminimi asla bozmayacağım. Lütfen beni yanlış anlamayın. Bunu kibirden söylemiyorum."

Yine de teslim olmaktansa ölmeyi yeğleyeceğini söylediği bu nutukta bir parça olsun kibir yok muydu? Her şeye rağmen bu konuşma, katliam alanlarından yaralı askerleri taşımak için çekinmeksizin her gün ölüm riskiyle karşılaşmasından iki ay sonra oluyordu. Savaş alanının ortasına korkusuzca silahsız ambulans birliklerini sokan Başçavuş Gandi, bu denli haklı bir gaye uğruna hapsedileceği veya dayak yiyeceği için tir tir titreyecek değildi. Tıpkı imrendiği İngiliz görevlilerin en cesurları gibi görevini yapacaktı. Cesaret, onlara söylediği gibi İngilizlerin ayırt edici erdemiydi ve Gandi'nin ruhunun büyük bir kısmı artık tam bir *İngiliz* haline gelmişti. Hindu ve Hintli olmayı sürdüren geri kalanı da değişmişti. Lakshmidas'a yazdığı Nisan 1906 tarihli mektubu bunu belirginleştiriyor: "Hiçbir dünyevi hazza karşı isteğim yok... Ölümle yüz yüze

35. *I.O.*, 9.9.1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 418.
36. "The Mass Meeting", 11 Eylül 1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 420-21; ve bir sonraki alıntı, a.g.e.

gelmek zorunda kalırsam, onu soğukkanlılıkla karşılayacağım." Kendini hakiki bir yogi gibi kişisel ve ailevi hislere ya da bedensel hazlara karşı katılaştırmıştı, fiziksel ya da cinsel arzulardan yoksundu, yalnızca sözcüsü ve baş savunucusu haline geldiği topluma hizmet etmek için yaşıyor, sadece ortak amaçlar için çalışıyordu. İngilizler askeri cesaretinin kaya gibi sertliğini ve çıplak bir Sadhu yoginin* sıcak ya da soğuk karşısında, çivilerden ya da korlardan oluşan yatağında kayıtsız duruşunun çelik gibi dayanıklılığını, savaşın katılaştırdığı bedeninde birleştiren Gandi, tüm gücünü ve güçlü cinsel enerjisini, ırkçı yobazlar tarafından çıkarılan Hintli karşıtı ayrımcı yasalara karşı mücadele ederek arıttı. Hiçbir şeyden korkmadan, ne karısına, ne büyük oğluna ne de ağabeyine sevgi göstermeden, kendini, her çeşit fiziksel baskıya ve kararlılığı yeterince güçlü olmayan erkekleri kolayca tuzağa düşürüp yeminlerini bozduran beşeri ayartmalara karşı yenilmez kılmıştı.

Gandi'nin oybirliğiyle kabul edilen önergelere yüklenen güçlü bir konuşma yaptığı, Yasama Meclisi'ni kararnamesini geri çekmeye davet ettiği ve aksi takdirde böyle *zorbaca* geçirilen bir yasaya uymaktansa tüm Hint toplumunun kodesi tercih edeceğini söyleyerek uyardığı, Johannesburg'un hıncahınç dolan İmparatorluk Amfi Tiyatrosu'ndaki mitinge üç bin Hintli katıldı. Ancak Meclis kararnamesini değiştirmeye yeltenmedi. Aynı şekilde eski Hindistan Genel Valisi, Elgin Kontu ve artık Koloni Bakanı olan Victor Alexander Bruce da Büyük Britanya'nın onayını geri çekmedi. Transvaal Eyalet Valisi, Selborne İkinci Kontu William Waldegrave Palmer, aslında Lord Elgin'in tasdik belgesini, Gandi'nin kurduğu derneğe Eylül ortalarında iletti. Bu haber tam da Gandi'nin planlanan İngiltere ziyaretinin arifesinde bir bomba etkisi yarattı. Topluluğun pek çok üyesi eğer Gandi yanlarından ayrılırsa sendeleyebileceklerinden ve Kara Yasa'ya uygun kayıt belgelerini çıkarabileceklerinden korktular.[37] Ancak diğerleri, Lord Elgin,

* Sadu veya Sadhu: Kendini dünya nimetlerinden çekmiş ya da yoga yapan (yogi) kişiler için kullanılan bir terimdir. Bu kişiler hayatın ilk üç Hindu amacının peşinden koşmaya boş vermiştir: *kama* (eğlence), *artha* (pratik amaçlar) ve *dharma* (görev). Sadular sadece, meditasyon yoluyla özgürlüğe erişmeye ve Tanrı'yı düşünmeye adanmıştır. Sadular tüm maddi ve cinsel bağlarını bırakarak Hindistan'ın dört bir yanındaki inlerde, ormanlarda ve tapınaklarda yaşarlar. Karma etkisinin ortadan yok olması için, kendilerine acı çektirmek amacıyla, zor pozisyonlar alarak o şekilde senelerce dururlar. (y.h.n.)*

37. *I.O.*, 6.10.1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 454.

Gandi'ye, kendisine bir temsilciler heyeti gönderilmesinin hiçbir işe yaramayacağını Lord Selborne aracılığıyla bildirmiş olmasına rağmen, Gandi'nin gitmesi gerektiği konusunda ısrar ettiler ve gidebilmesi için gereken parayı sağlamayı önerdiler. Gandi derhal cevap vererek toplumunun, sahip olduğu Kararname'ye karşı direnme kararlılığına bağlı kalması gerektiğini söyledi.[38] Dolayısıyla 1 Ekim 1906'da, Gandi ve Johannesburg Hamidiye Müslüman Topluluğu'nun Başkanı Hacı Ali, Cape Town'a giden posta arabasına bindiler ve iki gün sonra S.S. *Armadale Castle* isimli gemiyle Londra'ya gitmek üzere denize açıldılar.

Gandi gemide, toplumunu 1 Ocak 1907'de yürürlüğe girecek olan kararnameye karşı koymaları için hazırlamaya yardımcı olacak bir makale yazdı ve bu makalede Wat Tyler'ın, John Hampden'in ve John Bunyan'ın esaslı cesaretlerinden bahsetti. Tyler on dördüncü yüzyılda ağır kraliyet vergilerine karşı düzenlenen Köylü Ayaklanması'na liderlik ederken hayatını kaybetmişti. Yine de bu ayaklanma, Tyler Londra Belediye Başkanı tarafından başı kesilerek idam ettirilmeden önce, pek çok çiftçinin ona katılmasını sağlamıştı. Gandi, Oliver Cromwell'in kuzeni ve I. Charles'ın Avam Kamarası'ndaki donanma vergisi talep eden haraççılarına karşı mücadeleye öncülük eden Hamden'dan da övgüyle söz ediyordu. Bu despot kral tarafından neredeyse bir yıl hapsedilen Hampden'ın esaslı direnişi, Cromwell'i harekete geçirdi ve halk için gerçek parlamenter gücü getiren İngiliz İç Savaşı'na giden yoldaki özgürlük mücadelesinin tohumlarını ekti.[39] John Bunyan, yürekten inancı sayesinde dönemin piskoposlarının dinsel baskılarına karşı koyabilecek kadar aziz bir adamdı. Bedford Hapishanesi'nde on iki sene hapsedildikten sonra, Gandi tarafından İngiliz dilinin en güzel kitabı olarak nitelendirilerek göklere çıkarılan *The Pilgrim's Progress*'i* yazdı. Gandi yeterli sayıda Transvaalli Hintli hapse girerse onları temin ediyordu ki bu çilelerinin meyvesi, zincirlerini kırmak, zorbalık ve zulmü yenmek ve bir gün en az İngilizler kadar özgürleşmek olabilirdi.

Gandi'nin temsilciler heyeti 20 Ekim 1906'da Southampton'a vardı ve Cecil Otel'e götürülmek için beklendikleri Waterloo

38. *I.O.*, 29.9.1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 457.
39. "Tyler, Hampden and Bunyan", *I.O.*, 20.10.1906, *C.W.M.G.*, Cilt 5, s. 476-77.
* John Bunyan, *The Pilgrim's Progress*, Oxford University Press, New York, 2009. (y.h.n.)

İstasyonu'na gitmek üzere trene bindi. Dadabhai Naoroji ve Parlamento'daki Parsi meslektaşı Sör Muncherji Bhownaggri, Sör Henry Cotton ve Sör George Birdwood, Elgin Lordu'nu ziyarete giderken onlara eşlik etmeyi kabul etti. Londra'ya yeni varmışlardı ki kendisine acı veren romatizması ve aralıksız içtiği purolar yüzünden Hacı Ali'nin ateşi yükseldi ve derhal Bromley'deki Margaret Hastanesi'ne götürüldü. Gandi'nin eski dostu Dr. Josiah Oldfield burada çalışmaktaydı ve Hacı Ali'yi her gün ziyaret edeceğine söz verdi.

Lord Elgin, heyetle 8 Kasım 1906 Perşembe günü görüşmeyi kabul etti. Bu görüşmeden bir gün önce Gandi ve Ali, Avam Kamarası'nın Büyük Meclis Salonu'nda Liberal, İşçi ve Milliyetçi partilerin yüz kadar sempatizan üyesinin katıldığı bir toplantıda konuşma yaptılar. Heyetin amaçlarını destekleyen bir önerge oybirliğiyle kabul edildi. Gandi Elgin'deki toplantıda, yeni yürürlüğe giren kararnamenin tüm Hintlileri satehkârlıktan ve yasadışı eylemlerden suçlu birer sabıkalı olarak kabul ettiğini ve renk önyargısını en saldırgan şekilde vurgulayarak kesinlikle Hintlileri *Kaffir*lerden [zenci] bile daha aşağı bir seviyeye indirdiğini ileri süren bildirisini sundu.[40] Lord, temsilciler heyetinin söylediği her şeyi sabırla ve samimi bir şekilde dinledi fakat yanıt vermek için kılını bile kıpırdatmadı. Bunun üzerine Gandi, heyetin şikâyetlerini incelemek için özel bir komisyon atanmasını isteyerek ve Lord Elgin'in Transvaal'den edindiği yanlış bilgileri düzeltmek için ikinci bir randevu talep ederek, Lord Hazretleri'nin değerli zamanından bir dakikayı daha kendilerine ayırması için ısrar etti.

Gandi, Londra'da geçirdiği neredeyse her saati tanıdığı veya iletişime geçebileceği insanlara yazmakla, ulaşabildiği tüm muhabirlere röportaj vermekle ve Whitehall'de kendisiyle görüşmek isteyen ne kadar Parlamento üyesi ve memur varsa hepsini ziyaret etmekle geçirdi. Güney Afrika'da hiçbir zaman uygulamadığı kadar sıkı bir programa uyarak, nadiren sabaha karşı üç buçuktan önce yattı ve hep şafak sökmeden uyandı. Otuz yedi yaşındaki Gandi, fiziksel olarak hayatının baharındaydı ve amansız bir yoğunlukla kendini zorluyordu.

Görüşmenin ertesi günü kaleme aldığı dilekçenin bir nüshasını, *her bir* Parlamento üyesine nazik bir ön yazıyla ibraz etti.[41]

40. "Memorial to Lord Elgin", Londra, 8 Kasım 1906, *C.W.M.G.*, Cilt 6 (1906-1907), 1961, s. 111.
41. "Deputation Notes-1", Hotel Cecil, 9 Kasım 1906, *C.W.M.G.*, Cilt 6, s. 139.

Aldığı hukuk eğitimi ve halkla ilişkiler konusunda gelişmekte olan vasıfları, yaptığı her hareketin en geniş, en zorlu izleyici kitlesine ulaşacak kadar yayılmasını sağlıyor ve Gandi her kıymetli andan en iyi şekilde yararlanıyordu. Ayrıca, huzuruna kabul edilmeyi talep ederek Hindistan Bakanı John Morley'ye de yazdı ve Afrika'ya gitmek üzere yola çıkmasından kısa bir süre önce heyetiyle birlikte Hindistan Ofisi'ne davet edildi. Sör Muncherji'yi ve diğer arkadaşlarını, Güney Afrikalı Hintliler için Londra'da kalıcı bir komite kurmaya teşvik etti, böylece başladığı iş *boşa* gitmeyecekti.[42] Yorulmak ve tükenmek bilmeden karşısına çıkan herkesi, toplumunun sıkıntılarını giderebilmek için ona yardımcı olabilecekleri ne varsa yapmaları için zorlayarak yoluna devam etti. Louis Ritch komitenin daimi sekreteri olmayı kabul etti ve Gandi'nin Londra'daki temsilcisi oldu.

Gandi, Transvaal'deki koşulları incelemek ve raporlamak için bir komisyon atanması çağrısında bulunarak ve bu komisyonun raporunda söz konusu Kararname için öngörülen Kraliyet yaptırımlarının durdurulmasının beklendiğini belirterek, *Times*'ın editörüne de yazdı. "Eğer Koloniler dışlama politikalarında ısrar ederlerse, anavatan için çok ciddi bir sorun yaratacaklardır... 'Hindistan İngiliz Dominyonlarının bir parçası olarak kalacak mı kalmayacak mı?' İsteyen bu soruyu, Hindistan'ı egemenlikleri dahilinde tutmanın, İngiliz Kolonilerine göç eden Hintliler barbar bir ırka aitlermişçesine aşağılanmaya ve onur kırıcı muameleye maruz kalmaya devam ettikleri sürece, İngilizlere ağır geleceği şeklinde okuyabilir."[43] Londra'ya bu kısa ama etkileyici dönüşün, Gandi'nin stratejik düşünme biçimi ve devrim niteliğindeki barışçıl protesto hareketinin gelişimi için taşıdığı önem ne kadar abartılsa azdır. Gelecek kırk yılda kendisinin ve sayıları gittikçe artan takipçiler ordusundakilerin açıkça dile getireceği talepleri ileriye taşıyacak, yeni yeni gelişen örgütlenmeler oluşturan ve etkili ajitasyon fikirlerinden yenilerini türeten zihni, on yıllar sonrasını öngörecek şekilde işlemeye başladı.

Hatta kolonilerden sorumlu müsteşar Winston Churchill'e bile yazdı ve daha önce karşısında bulunduğu konumu tamamen değiştirmek için kendisiyle özel bir röportaj yapma ve Londra'dan

42. Gandhi, "Sir Lepel Griffin", 12 Kasım 1906, *C.W.M.G.*, Cilt 6, s. 159.
43. Gandhi, "The Editor, *The Times*", Londra, 13 Kasım 1906, *C.W.M.G.*, Cilt 6, s.159.

ayrılmadan önce kısa bir resmi görüşme için huzura kabul edilme talebinde bulundu. Churchill birkaç gün önce Lordlar Kamarası'nda sorulan bir soruya, arzu edilenin *Beyaz*ların ve *Siyah*ların semtlerini ayrı tutmak olduğu yanıtını vermişti.[44] Gandi, Churchill'i bakış açısının insani olmadığına ikna etmeye çalıştı ancak Hindistan ve İngiltere için yüzyılın en önemli iki lideri herhangi bir konuda nadiren görüş birliğine vardılar. Hatta Winston, sonraları Gandi'ye hilekâr ve alçak diyerek çamur attı.

Diğer taraftan liberal John Morley, Gandi'yi ve temsilciler heyetini Hindistan Ofisi'nde sıcak bir şekilde karşılamakla kalmadı, dinlediklerine tamamıyla destek verdi ve Elgin ile Liberal Başbakanları Campbell-Bannerman'ın yanı sıra Büyük Britanya Kabinesi'nin geri kalanını da Transvaal Kararnamesi'ni veto etmeye yönlendirdi. Londra'daki Hindistan Ofisi'nin başında olduğu beş sene içerisinde Morley, Britanya Hindistanı'nın adeta despotik olan yönetiminde örnek teşkil edecek sağlam değişiklikler yapmak için muazzam emek harcadı. Ancak kanıt toplaması genellikle çok uzun zaman alan ve konuyla alakası olmayan bir rapor sunacağı daha en başından belli bir başka kraliyet komisyonu atama fikrini faydasız buldu.

Gandi, Morley'nin ve diğerlerinin yardımsever sözlerini, anlayışlarını takdir etti ancak ertesi gün kaleme aldığı Heyet Notları'nda keskin bir politik öngörüyle şöyle diyor: "Beyazlar kadar güç kazanmadan çözüme ulaşamayacağız... Kurtuluşumuz kendi ellerimizde, bunu anlamalıyız."[45]

Heyet, R.M.S. *Briton* gemisiyle Cape Town'a geri döndü ve yıl sonundan önce Johannesburg'ta düzenlenen karşılama resepsiyonları onları teselli etti. 1 Ocak 1907'de Gandi, Durban'daki Natal Hindistan Kongresi'nde konuşma yaptı ve onlara şöyle seslendi: "İngiliz yönetimi haddi zatında hakkaniyetli... Ancak bu başarımıza çok sevinmemeliyiz. Mücadelemiz daha yeni başlıyor. Şimdi vaziyeti buradaki politikacılara anlatmalıyız."[46] Bu, tabii ki kolay olmayacaktı.

---

44. Gandi'nin 24 Kasım 1906 tarihli mektubunun 2 numaralı dipnotu, *C.W.M.G.*, Cilt 6, s. 225.
45. "Deputation Notes-3" , 23 Kasım 1906, *C.W.M.G.*, Cilt 6, s. 222.
46. "Reply to Welcome at Natal Indian Congress", Durban, 1 Ocak 1907, *C.W.M.G.*, Cilt 6, s. 264.

İki gün sonra Gandi, Durban Müslüman Derneği'ne, İngiliz Hükümeti'ni vazgeçirmekte başarılı olmalarının Sayın Ali'yle aralarında yakaladıkları mükemmel uyum sayesinde gerçekleştiğinden emin olduğunu söyledi. "Biz sevgi ve uyum içerisinde hareket ettik... İnançlarımız farklı da olsa mücadelemizde birlik olduk. İkinci olarak da hakikat ve adalet bizim yanımızdaydı. Ben inanıyorum ki Tanrı hep benimle. O asla uzağımda değil."[47] Tanrı'nın daimi yakınlığına dair bu ilk açıklamasıydı fakat sonuncusu olmayacaktı. Hâlâ bir İngiliz avukat gibi giyinse de Gandi, artık daha çok Mahatma gibi konuşmaya başlamıştı.

Gandi'nin Londra'ya yaptığı kısa ziyaret sırasında kadınlara oy hakkı tanınması için başlatılan hareket sürmekteydi ve Gandi toplumuna, Maliye Bakanı Herbert Asquith'in, "Büyük Britanya'nın kadınlarının eğer hep birlikte talep ederlerse oy kullanma hakkının kendilerine verilmesinden başka çarenin olmadığını" söylediğini anlattı. Gandi destekçilerine, "İngiliz yönetiminde adalete çoğu zaman bir çeşit güç gösterisi olmaksızın sahip olunamaz ve bu kalemin, kılıcın ya da paranın gücü olabilir. Bize düşen, sadece birlikten ve hakikatten gelen gücü kullanmak. Demek ki halkın tümü, taleplerinde birleşse ve başlarına gelecek her türlü zorluğa hazır olsa, Hindistan'daki esaretimizden bugün kurtulabiliriz" dedi.[48] Hayatının geriye kalan kırk yılı, Hindistan halkının, daha da doğrusu köleleştirilmiş ya da politik olarak baskı altına alınmış tüm halkların, özgürlüklerini kazanmalarını sağlayacak bu tutkulu ve heyecanlı öğüdü açıklamak, yinelemek ve uygulamakla geçecekti.

Gandi şubat ayında hapse girmeyi göze alarak korkusuzca Parlamento'ya yürüyen ve sayıları sekiz yüzü bulan İngiliz kadınlar hakkında yazmakta gecikmedi. "İnanıyoruz ki bu kadınlar erkekçe davrandılar."[49] Toplumunu önlerindeki mücadeleye hazırlıyordu ve biliyordu ki Merkez İngiliz Hükümeti'ni Transvaal Kolonisi'nin kararnamesini reddetmeye ikna etmiş olsa da aynı hükümet artık tüm idari sorumluluğu Transvaal yönetimine vermişti. Bu da aynı kararnameyi artık kendi başlarına çıkarabilecekleri anlamına geliyordu. O yüzden heyetin zaferi toplumu-

47. 3 Ocak 1907, *C.W.M.G.*, Cilt 6, s. 265.
48. "When Women Are Manly, Will Men Be Effeminate?", *I.O.*, 23.2.1907, *C.W.M.G.*, Cilt 6, s. 335.
49. A.g.e., s. 336.

na sadece kısa bir soluklanma fırsatı tanımıştı. Boer Savaşı'nda İngilizlerle savaşmış ve Churchill'i esir almış olan General Louis Botha, Mart 1907'de bağımsız Transvaal'in ve üç yıl sonra da Güney Afrika Birliği'nin ilk başbakanı seçildi. Botha'nın en büyük asistanı ve varisi, Güney Afrika'nın en önemli hukuki zekâsı ve devlet adamı yaratıcısı, aynı zamanda Gandi'nin en zeki Güney Afrikalı hasmı Jan Smuts'tı.

Transvaal'in yeni Boer Parlamentosu, Hintlileri hayrete düşürecek bir süratle ilk resmi iş olarak Asyalı Kayıt Kararnamesi'ni yeniden çıkardı.[50] Gandi, büyük bir miting çağrısı yaptı ve toplumuna, bu Kara Yasa'ya itaat etmektense memnuniyetle cezaevi-palasa girmeye ant içtiklerini hatırlatarak tepkisini gösterdi. Tabii ki Lord Elgin'e, yeni idare tarafından çıkarılan yasayla ilgili Kraliyet düzeyinde karar alınmasını en azından erteletmesini telkin eden bir telgraf çekti. Ve Gandi Nisan başında, Koloni Bakanı Smuts'ı ziyaret etmeleri ve yeni yasaya karşı çıkmaları için Pretoria'ya bir heyet gönderdi.

Transvaal'in Asyalı Kayıt Yasası, Mayıs'ta Kraliyet düzeyinde onaylandı. Gandi, asla kayıt yaptırmayacağına dair daha önce verdiği sözü tekrar etti ve Hint toplumunun tüm üyelerine ödün vermemeleri, vazifelerini yerine getirmekte başarısız olmamaları için çağrıda bulundu.[51] Ancak pek çok arkadaşı ona *nasıl* diye sordu. Gandi, bu sorunun cevabını Martin Luther King'den* çok önce vermişti:** "Şimdi yenileriyle birlikte eski izinleri de yakma özgürlüğünü kazandık. Tek bir kişi bile İzin Ofisi'ne girmemeli...

---

50. "Cable to South Africa British Indian Committee", 23 Mart 1907, *C.W.M.G.*, Cilt 6, s. 379.

51. *I.O.*, 11.5.1907, *C.W.M.G.*, Cilt 6, s. 458.

* Dr. Martin Luther King, Jr. (1929-1968): Afrikalı-Amerikalı Baptist papaz ve Amerikan yurttaş hakları hareketi önderi. Dünya genelinde şiddet karşıtı ve ırksal eşitlik görüşleriyle tanınmaktadır ve 1964 yılında Nobel Barış Ödülü'nü kazanmıştır. King, belki de en çok 1963 yılında "İş ve Özgürlük İçin Washington'a Yürüyüş" sırasında Lincoln Anıtı önünde yaptığı "*I Have a Dream*" [Bir Hayalim Var] konuşmasıyla ünlüdür. Tennessee eyaletinin Memphis kentinde, 4 Nisan 1968'de bir suikast sonucu öldürülmüştür. (y.h.n.)

** Muhtemelen King'in ünlü konuşmasının bu kısmına atıfta bulunuluyor: "...Adalet sarayına giden sıcak eşiğin üzerinde durmakta olan halkıma da söylenecek bir çift sözüm var. Haklı davamızı gerçekleştirme yolunda yanlış tutum ve davranışların esiri olmamalıyız... Mücadelemizi daima vekar ve disiplinin yüce kanatları altında sürdürmeliyiz. Yaratıcı protestolarımızın fiziksel bir şiddete dönüşmesine asla müsaade etmemeliyiz. Her zaman, fiziksel güce, manevi gücümüzün sonsuz yücelikleriyle karşılık vermeliyiz..." (y.h.n.)

Yeni izinlerin çıkarılması için nihai bir tarih belirlenecektir. Ancak bu tarihten sonra cezaevi-palasın kapıları bizim için açılabilir."[52]

Hintlilerin kayıt yaptırmasını mecbur eden yeni yasa, 1 Temmuz 1907'de resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi. 30 Haziran Pazar günü Gandi'nin toplumunun, Pretoria'daki hiçbir eve sığmayacak kadar fazla sayıda olduğu ortaya çıktı. "Büyük ya da küçük herhangi bir Hintli bu yasayla getirilen kölelik tescilini kabul ederse, diğerleri onu izlemeyecek... Özgürlüklerini koruyanlar sonunda kazanacaklar" dedi Gandi muazzam kalabalığa.[53] Pretoria'daki Hintliler izin almaya yeltenenleri vazgeçirmek için İzin Ofisi'nin önünde gözcülük yapmaya başladılar ve çok geçmeden Gandi bu boykotu Durban'a kadar genişletmelerini istedi. Ancak bir hafta sonra bazı Hintliler Jan Smuts'a başvurarak, kayıt yaptıranların ana adı verme veya *Kaffir* [siyah] polisler tarafından parmak izlerinin alınması zorunluluğunun kaldırılmasını istediler. Smuts, Gandi'yi çileden çıkaran uzun ve *çok yaratıcı* bir cevap verdi. Müslümanlar için çok rahatsız edici olan ana adı verilmesi şartını kaldırmayı kabul ediyor ve ayrıca artık hiçbir Hintlinin parmak izinin siyah polisler tarafından alınmayacağını taahhüt ediyordu. "Bizi yaşayan ölülere çevirdikten sonra ölüyü tekmelemek için küstahça bir değişiklik yapılabilir mi?" diyerek öfkeyle cevap verdi Gandi. "Dikkat edilmesi gereken nokta Sayın Smuts'ın bir nebze olsun inadından vazgeçmediğidir... Tanrı şahidimizdir ki biz bu yasaya direnmeye ant içtik. Tanrı cesaretimizi kanıtlamamıza da şahitlik edecek."[54]

Gandi'nin kendini şehitliğe hazırladığı hayatında, öfkeye kapılarak serinkanlı makulluğunun yerini hararetli bir kızgınlığa bıraktığı nadir anlardan biriydi bu ve Smuts'ın müzakere becerilerine verilen apaçık bir ödüldü. "BOYKOT ET, BOYKOT ET, İZİN OFİSİNİ BOYKOT ET! KODESE GİRSEK DE... HEPİMİZİN İYİLİĞİ İÇİN VE ÖZSAYGIMIZ İÇİN ACI ÇEKECEĞİZ" diye yazdı Gandi, Pretoria'daki İzin Ofisi'nin kapısına asılan Luther-vari postere. "KRAL'A BAĞLILIK TANRI'YA BAĞLILIĞI GEREKTİRİR. HİNTLİLER ÖZGÜRLEŞİN!"[55]

52. *I.O.*, 11.5.1907, *C.W.M.G.*, Cilt 6, s. 470.
53. "Mass Meeting at Pretoria", 30 Haziran 1907, *I.O.*, 6.7.1907, *C.W.M.G.*, Cilt 7 (Haziran-Aralık 1907), 1962, s. 81.
54. "Johannesburg Letter", 15 Temmuz 1907, *I.O.*, 20.7.1907, *C.W.M.G.*, Cilt 7, s. 104.
55. "Poster", Pretoria, *I.O.*, 27.7.1907, *C.W.M.G.*, Cilt 7, s.117.

"Transvaal'deki Hintliler bir damla kan dökmeden insanlığı hayrete düşürecek" diye yazdı Gandi daha sonra haftalık gazetesinde. Soylu İsa, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük pasif direnişçisi olarak örnek aldıkları kişiydi... "Reddedilen ve yine de, en az hırsızlarla soyguncularınki kadar şerefsiz bir şekilde öleceğini bilerek, zalimlerin Tanrı'ya küfretmek için ona çektirdikleri ıstıraba direnmeyen İsa değil miydi? Fakat şimdi onun kanlı başını, o dikenli taç, elmaslarla bezenmiş bir taçtan çok daha iyi süslüyor... Evet, O öldü, fakat hâlâ Tanrı'nın gerçek çocuklarının anılarında yaşıyor... Onun için Transvaalli Hintliler eğer Tanrılarına sadık kalırlarsa, çocuklarının anılarında yaşamaya devam edecekler... O çocuklar ki bir gün, 'Atalarımız bir hiç uğruna bize ihanet etmedi' diyebilecekler."[56]

Londra'daki İngiliz Komitesi, Gandi'nin mücadelesine destek sağlamak için elinden geleni yaptı ve Komite'nin sekreteri Louis Ritch, Gandi'yi Parlamento'da ve Kabine'de kurduğu tüm temaslardan telgrafla her gün haberdar etti ve ayrıca tüm gazete röportajlarını ona gönderdi. Tabii ki Gokhale de, Hindistan Ulusal Kongresi'nin tüm üyelerinin yanı sıra Genel Valilik Yasama Konseyi'nde yer alan ve aralarında o zamanlar hâlâ Kongre liderlerinden biri olan Cinnah'ın da yer aldığı meslektaşlarının da Güney Afrikalı Hintlilere destek vermesini sağlamak için var gücüyle uğraştı. *Surrender-not* Banerjee de, William Wedderburn'ün Londra'dan yolladığı gibi Kalküta'dan telgrafla *en sıcak sevgilerini* yolladı. Nitekim Gandi'nin cesur çabaları 1907 güzünde üç kıtanın en ilkeli ve en büyük liderlerince takdir ediliyordu. Ne var ki Johannesburg'daki bazı Hintliler kayıt yaptırıyorlardı; Gandi nöbetçilerini bu kişilere saldırmamaları için uyardı ve bu tür saldırıların başarıya gölge düşüreceğini söyledi.[57]

Yeni yasaya dayanarak hakkında yasal takibat yapılan ilk Hintli, 8 Kasım 1907'de Germiston'da tutuklanan, bir Hindu rahibi Ram Sundar Pundit oldu. Gandi, Ram'ı temsilen mahkemeye çıktı fakat savunma yapmadı çünkü müvekkili izne sahip olmadığını kabul ediyor ve çok sayıda Hintli kefaletini ödemek istese de o kefalet ödemek istemiyordu.[58] Gandi'nin temyiz başvurusuyla

56. "Staggering Humanity", *I.O.*, 27.7.1907, *C.W.M.G.*, Cilt 7, s. 119.
57. "Duty of Volunteers", *I.O.*, 28.9.1907, *C.W.M.G.*, Cilt 7, s. 258.
58. "Trial of Ram Sundar Pundit", Geriston, 11 Kasım 1907, *C.W.M.G.*, Cilt 7, s. 352.

Ram kefaletsiz serbest bırakıldı. Ram daha sonra Asya Yasası gereğince bir ay hapse mahkûm edildi. Kitlesel protesto mitingleri düzenlendi ve Gandi konuşmalar yaptı. "Pundit'i kodese gönderdikten sonra bu iğrenç yasaya boyun eğen bir Hintli, bizce artık kendisine adam denmesini hak etmiyor demektir... Hindular ve Müslümanlar tamamen birleştiler... Bu uğraş tüm Hintlileri ilgilendirmektedir" diye yazdı Gandi Kasım'da *Indian Opinion*'da.[59]

Gandi ilk kez 28 Aralık 1907'de tutuklandı ve Johannesburg Ceza Mahkemesi tarafından yargılandı. *Kayıt belgesi*ne sahip olmamakla suçlandı, suçlu bulundu ve koloniyi kırk sekiz saat içerisinde terk etmesi emredildi.[60] Ancak o itaat etmeyi reddetti ve 10 Ocak 1908'de tekrar mahkemeye çağrıldı, toplumun pek çok diğer ileri geleniyle birlikte hapse mahkûm edildi. Terk etme cezasına itaat etmediği için mahkemeye saygısızlıkla suçlandı ve *iki aylık* hafif hapis cezası aldı.[61] Polisler onu bir hapishane hücresine götürdüler ve kapıyı kapattılar.

İlk hapse girişi, onu, düşündüğünden çok daha fazla etkiledi. "Oldukça tedirgindim ve derin düşüncelere daldım. Ev, çalıştığım mahkemeler, mitingler –bütün bunlar bir rüya gibi geçip gittiler... Cezanın tamamını çekmem gerekiyor muydu? Eğer çok sayıda insan hapsedilmeyi isterse cezaların tamamının çekilmesi söz konusu olmazdı. Fakat ya başaramazlarsa... İki ay bir asır kadar usandırıcı olabilirdi... Nasıl da boş düşüncelere kapılmışım! Ben, diğer insanlardan hapishaneleri Majesteleri'nin otelleri gibi görmelerini ve hayatlarını feda etmeyi en yüce haz olarak addetmelerini isteyen ben! Bütün o bilinç o an nereye kaybolmuştu?"[62]

Gandi'nin ilk kez güney Afrika'da ortaya koyduğu mücadeleyi tanımlamak için İngilizce'de genellikle *passive resistance* [pasif direniş] kavramı kullanılıyordu. Ancak Gandi mücadelesi için Hintçe bir kelime bulmak istiyordu ve *Indian Opinion*'da yaptığı çağrıya en iyi öneri, "hakikat" anlamına gelen *Satya* ile "sıkıca tutunmak" anlamına gelen *agraha*'nın Sanskritçe'deki birleşimini öneren kuzeni Maganlal'dan geldi. "Hakikate Tutunmak" anlamına gelen Satyagraha, yerine göre "Hakikatin-gücü" şeklinde

59. "Punditji's Patriotic Service", *I.O.*, 23.11.1907, *C.W.M.G.*, Cilt 7, s. 378.
60. Gandhi, "Trial at Johannesburg", 28 Aralık 1907, *I.O.*, 4.1.1908, *C.W.M.G.*, Cilt 7, s. 463-64.
61. Rex v. Gandhi, *I.O.*, 18.1.1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8 (Ocak-Ağustos 1908), 1962, s. 38.
62. Gandhi, *S.S.A.*, s.149.

de çevrilebilir veya Gandi, *sevgi*yi yani aslında kelimenin tam anlamıyla *şiddetsizliği* ifade eden *ahimsa*yı Hakikat ile eşit saydığı için "Sevginin Gücü" de denebilirdi. Hapse girmeden hemen önce, "İşte bu *satya agraha*'nın mucizevi gücü" diye yazmıştı. "Tanrı'nın, her daim hakikatin dostu ve koruyucusu olduğunu kulağıma fısıldadığını duyar gibiyim. Kampanyamızı bu aşamaya getirme başarımız hakikatin zaferidir."[63] Fakat Gandi'nin mücadelesi daha yeni başlamıştı.

63. Gandhi, "Johannesburg Letter", 10 Ocak 1908'den önce, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 23.

8
Acılarla Gelen Zafer

İki haftadan biraz daha uzun bir süreyi hapiste geçirdikten sonra Gandi ve onunla birlikte tutuklanan arkadaşları, eğer General Smuts Asya Kayıt Yasası'nı *zorunluluk* esasıyla birlikte geri çekmeyi kabul ederse Transvaal'in tüm Hint toplumunun gönüllü olarak kayıt yaptırmasına rıza gösterdiler.[1] Gandi'ye göre yasadaki onursuzluk, izin çıkarılmasından ya da topluluk üyelerinin –iğrenç bulsalar dahi– razı gelebilecekleri parmak izi alınması uygulamasından değil, bunların hükümet tarafından dayatılıyor olmasından kaynaklanıyordu.

1. Gandhi, "Colonial Secretary of the Transvaal", Johannesburg Hapishanesi, 28 Ocak 1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 40-42.

"Önerilen mutabakatın özü, Hintlilerin gönüllü olarak kayıt yaptırması, kanuni zorunluluk olmaması" diye açıklıyordu Gandi. 30 Ocak 1908'de emniyet amiri onu General Smuts'la görüşmeye götürdü. Smuts iyi geçen görüşmede, Gandi'yi, o hapisteyken sağlam duruşunu sürdüren Hint toplumu adına tebrik etti.[2] Ardından Gandi, Johannesburg'a giden ilk trene bindi ve doğruca arkadaşlarını anlaşmadan haberdar etmeye gitti. Bir miting çağrısı yapılması gerektiğini düşünüyordu. Mitinge, kısa bir çağrıyla, hemen o gece ve cami meydanında yapılmasına rağmen yaklaşık bin Hintli katıldı.

Ancak mitinge katılanların hepsi Gandi'nin verdiği bilgilerden hoşnut değildi. Hepsi de Gandi'nin serbest kalmasına ve General Smuts'la görüşmüş olmasına şaşırmış olsa da bazı kuşkucular generalin sözünü tutacağından şüpheliydiler. Hatta bazıları çok daha ileri gidip fikrini *değiştirmesi* için Smuts'ın, Gandi'ye bir şey *ödeyip ödemediğini* sordular. "Duyduk ki toplumuna ihanet edip bizi Smuts'a 15.000 pounda satmışsın" diye bağırdı kalabalığın arasından ızbandut gibi bir Paştun. "Tanrı şahidim olsun, kaydolmak için ilk başvuran adamı öldüreceğime yemin ederim" dedi bir başkası.[3] Bu, bazı takipçileri tarafından Gandi'nin dürüstlüğünün ilk sorgulanışıydı fakat sonuncusu olmayacaktı.

Gandi hiçbir zaman tutum değiştirmekte tereddüt etmedi. Özellikle de takipçilerinin şiddet taktikleri kullandığını öğrendiğinde ya da Smuts gibi bir rakibinin gerçekten fikir değiştirdiğini hissettiğinde... İhanetten korkanlara şöyle söyledi: "Bir Satyagrahacı korkuyla vedalaşır. Böylece rakibine güvenmekten de asla korkmaz... İnsan doğasına duyduğu tam güven, itikatının gerçek özünü oluşturur."[4] Kendisi tehditlere de kulak asmadı.

"Bu mücadeleye başlarken ben Tanrı'ya itimat ettim. Bize bu beklenmedik zaferi kazandıran da Tanrı'dır ve bu yüzden şükranlarımızı sunmamız gereken de O'dur" diye sakince açıkladı.[5] Ertesi gün Smuts'a söz verdiği gibi, gönüllü kayıt yaptıran ilk kişi olmak için kararlı bir şekilde İzin Ofisi'ne gitmek üzere yola çıktı. Gandi o sabah kendi Satyagraha ofisinde aynı güçlü kuvvetli

2. Gandhi, *S.S.A.*, s. 155-56.
3. A.g.e., s. 162.
4. A.g.e., s. 159.
5. Gandhi, "Speech at Meeting of British Indian Association", Johannesburg, 31 Ocak 1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 45-46.

Paştun'u, İzin Ofisi'ne giderken onu takip etmek üzere beklerken buldu. Daha kayıt ofisine varmadan adam bir yığın ağır darbeyle Gandi'yi yere serdi, Gandi'nin ağzından, "*He Rama*" (Tanrım) kelimeleri döküldü.[6] Otuz dokuz yıl 364 gün sonra, kalbini üç kurşun delip geçtiğinde de yine aynı sözcüğü haykıracaktı. Bu defa sadece başındaki birkaç yara ve kaburga kemiklerindeki incinmeyle kurtuldu. Tutuklanan Paştun hakkında dava açmadı fakat her güvenilir Hintlinin görevinin, Hükümet'e ve Koloni'ye azami ölçüde yardım etmek olduğu konusunda ısrar ederek Smuts'a olan güvenini tekrar tekrar vurguladı.[7]

Gandi, arkadaşları Johannesburg'un Baptist Papazı, Peder Joseph J. Doke ve karısının evinde haftalarca bakılarak yeniden sağlığına kavuştu. Şubat ayında şöyle yazdı: "Bu suçu işleyenler ne yaptıklarını bilmiyorlardı. Onlara karşı hiçbir işlemde bulunulmamasını istedim. Saldırganın bir Müslüman olduğunu öğrendiklerinde Hindular büyük bir ihtimalle incinmiş hissedeceklerdir... Fakat tam tersine biz bugün dökülen kanın –tıpkı canı gönülden ettiğim dua gibi– iki toplumu ayrılmaz bir biçimde dost kılmasını sağlayalım."[8]

Bir yenilgiye uğradıklarını düşünen pek çok Transvaalli Hintli, Gandi bir *zafer* kazandıklarını söylediğinde şaşırdı. Gandi, zorunlu ve gönüllü davranışlar arasındaki temel ve büyük farklılıkları yazılarıyla uzun uzun açıkladı. Satyagraha'nın Sırrı'nı izah etmek için Henry David Thoreau'nun *Duty of Civil Disobedience** adlı eserinden alıntılar yaptı.[9] Almanya'nın özgürlüğünü borçlu olduğu Luther'e de bir kez daha atıfta bulundu. Ayrıca topluma karşı koyan Galileo ve geriye dönmek isteyen tayfaları tarafından ölümle tehdit edildiğinde, "Ben öldürülmekten korkmuyorum fakat bence devam etmek zorundayız" diyerek, tam bir Satyagrahacı gibi davranan Columbus vardı. Pek çok cesur karakterden ilham alan Gandi açıklamasına şöyle devam ediyordu: "Satyagraha aslında bir düşünce tarzıdır... Her kim [onu] kazanırsa daima muzaffer kalacaktır... Karşısında bir devlet veya bir yabancı, arkadaş veya akraba olup olmadığına bakılmaksızın."[10] Kendisi de son

6. Gandhi, *S.S.A.*, s. 167.
7. A.g.e., s. 170.
8. Gandhi, "My Dear Friends", 10 Şubat 1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 75-76.
* Henry David Thoreau, *Sivil İtaatsizlik*, Çev. Melis Olçum, Kafe Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2013. (y.h.n.)
9. "Secret of Satyagraha", *I.O.*, 22.2.1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 91.
10. A.g.e., s. 91-92.

dönemlerde en azından Lakshmidas, Harilal ve Kasturba'nın yanı sıra Şeyh Mehtap ve Smuts'a ve de içindeki *şeytan*a karşı bu tür savaşlar başlatmış ve kazanmamış mıydı?

Gandi, Güney Afrikalı Hintliler arasında gittikçe büyüyen Hindu-Müslüman çatışmasını ve toplumsal güvensizliği örtbas etmek için elinden geleni yapsa da, bu sorun, 1908 Şubat'ı sona ermeden Hinduların uzlaşma için onu desteklemesine rağmen Müslümanlardan kınayan mektuplar aldığını, *Indian Opinion*'a yazdığı mektupta açıklamasını gerektirecek kadar ciddi bir hale geldi. İngiltere'de ona eşlik eden Hamidiye Müslüman Topluluğu'nun kurucu başkanı Hacı Ali artık ona tam olarak güvenmeyenler arasındaydı ve Gandi üzülerek bunun sebebini belirtiyordu: "Çünkü ben bir Hinduydum." Ali endişelerini İngiltere'de tanıştığı Müslüman Danışma Meclisi üyesi Seyyid Emir Ali'ye bir telgrafla bildirdi ve Gandi'ye olan güvensizliği ile Satyagraha'ya karşı duruşunu açıkladı. Ali'nin korkusu, Gandi'nin direnişinin hepsi de seyyar satıcı veya işportacı olan Güney Afrikalı Hintlilere hiçbir zarar vermezken, kendisi gibi yüzlerce Müslüman tüccarın iflasına yol açma ihtimaliydi.[11] Bu korku yersiz değildi; Satyagraha'nın başlamasından hemen önce Hindistan'a döndüğünde bir zamanlar sahip olduğu kazançlı işlerin büyük bir kısmını kaybetti. Sonunda Paştunlar da Cinnah'a, Gandi'nin zayıflığın en acınası göstergesi olarak tanımladığı Müslüman kuruntularını bildiren bir telgraf gönderdiler. Bu telgraf birilerinin Cinnah'a, Gandi'nin Hindu yanlılığından ilk bahsedişiydi. Ne var ki Cinnah hayatının geri kalanında çoğu zaman Gandi'yi alenen bu önyargılara sahip olmakla ve Müslüman karşıtlığıyla suçlayacaktı.

Gandi, seyahat edebilecek kadar iyileştiğinde Natal'daki tedirgin Hint toplumuna Smuts'la yaptığı anlaşmayı açıklamak için Durban'a doğru trenle yola çıktı. Eli sopalı ve öfkeli bir Paştun tarafından neredeyse bir kez daha öldürülüyordu. Neyse ki gönüllüler etrafını sardı ve yara almadan kaçabildi. Kesinlikle hiç korkmamıştı. "İçtenlikle hakikat arayışındaki bir Satyagrahacı için umulmamış bir ölümden daha iyisi olamaz."[12]

Ancak Smuts'la yaptığı anlaşmadan üç ay sonra Gandi ihanete uğramış hissetti. Smuts'un tüm Hintliler gönüllü olarak kaydolur olmaz Kara Yasa'yı yürürlükten kaldırmaya dürüstçe söz

11. "A Brief Explanation", *I.O.*, 22.2.1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 99-100.
12. Gandhi, *S.S.A.*, s. 184-85; ve son alıntı, s. 187.

vermiş olduğuna inanıyordu. Ancak Mayıs sonunda dokuz bin Hintliden yedi bini gönüllü kayıt işlemini tamamlamış olmasına rağmen Smuts, 9 Haziran'dan sonra kayıt yaptırmamış olan tüm Asyalıların eski yasaya göre kayda zorlanacağını veya derhal sınır dışı edileceğini duyurdu. Smuts'a neden güvendiği sorulduğunda Gandi, "Siyasi ilişkiler her zaman böyle olmuştur ve olacaktır... Genaral Smuts'ın sahtekârlığı boşa çıkacaktır" demişti.[13] Gandi toplumundan bir kez daha Satyagraha'ya hazırlanmalarını istedi. Bu arada onunla röportaj yapmak isteyen her muhabirle görüştü ve mümkün olduğunca fazla kişiye yazdı. Her zaman hasımlarıyla meseleleri tartışmak istediğinden Smuts'la da yeniden görüştü ancak Smuts'ın *laf anlamaz*lığını gördü ve ona sahtekâr olduğunu söyledi. Haziran sonunda Smuts, iğrenç yasayı Gandi'nin kabul edilemez bulduğu belli şartlarla yürürlükten kaldırmayı önerdi.[14] Toplumu, Gandi'nin katı tavrının arkasında durarak birlik oldu ve mahkemede kendilerini en azami ağır hapis cezası talebiyle Gandi temsil etti. Hintliler kısa duruşmaların ardından yeniden hapse yollanmaya başladılar. Gandi, Satyagrahacıların her zaman en ağır cezaları memnuniyetle karşılaması ve asla müsamaha dilememesi gerektiğini ileri sürdü.

Temmuz 1908 sonlarında hapse atılan Hintliler arasında, daha sonra Güney Afrika'da yaşayan ve en azından o dönem için babasının izinden gitmek isteyen Gandi'nin oğlu Harilal da vardı. Gandi, aralıksız bir sürenin sağlıkları için daha iyi olacağını iddia ederek oğlu için ağır bir ceza talep etti ve müşterek olarak suçlanmasını istedi.[15] Sulh hâkimi Harilal'a sadece yedi gün hapis cezası verdi. Oğlunu neden hapse gönderdiği sorulan Gandi, "Bu Harilal'ın eğitiminin bir parçası olacak... Statüsü ne olursa olsun her Hintli ülkesi uğruna hapse girmeli" diye yanıt verdi.[16]

Gandi, toplumuna, "Her büyük savaşta birden fazla mücadele verilmelidir" dedi. "Bu, Transvaal'deki Hintlilerin Satyagraha'sı için de geçerli... General Smuts daha önce yüzüstü bırakılan imkânın şimdi uygulanmasına fırsat tanıyor... Liderlere mücadeleyi vakitsiz sona erdirdikleri için öfkeli olanların artık bir şansı

13. Gandhi, "The Editor, *Indian Opinion*", *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 272
14. "Satyagraha Again", *I.O.*, 27.6.1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 323.
15. "Trial of Harilal Gandhi and Others", Johannesburg, 28 Temmuz 1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 405-406.
16. Gandhi, "The Editor, *Indian Opinion*", 8.8.1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 432-33.

var... Hayatlarını Hintlilerin onuru ve haklarına adamak... [C]esur Hintliler, ayaklanın... Satyagraha kılıcını kuşanın ve kazanana dek mücadele edin! Doğu'nun halkları bir daha asla ama asla küstah beyazların aşağılamalarına boyun eğmeyecek."[17]

Bengal'in bölünmesiyle doğan Tilak'ın devrimci sosyalist Yeni Partisi o güne dek Hindistan'da popülerlik kazanmıştı. Eski ılımlı Kongre partisinden ayrılan Yeni Parti, bomba ve tabanca gibi *muska*ların kullanılmasını desteklediği gibi *Swaraj* [milli istiklal] ya da özerklik hedeflerine giden yoldaki mücadelelerinde İngiliz olan her şeyin boykot edilmesini de destekliyordu. Ancak Gandi, şiddet içeren yöntemlerle elde edilen sonuçların yanılsamalarına karşı uyarıda bulundu. "Gerçek *Swaraj* direnişe bağlıdır" diye yazdı. "Pek çok kişi bombaların patlamasıyla iftihar ediyor. Bu sadece onların cehaletini gösterir... Eğer tüm İngilizler öldürülürse onları öldürenler Hindistan'ın hâkimi olurdu ve... Hindistan bir köle ülkesi olmaya devam ederdi. İngilizleri öldüren bombalar İngilizler gittikten sonra da Hindistan'ın üstüne yağmaya devam edecek."[18] Nitekim, göz alıcı parlaklığıyla altın ve gümüş birikimleri dahil şiddetin her türlüsünü reddetti.

"Hatırlanmalıdır ki Batı medeniyeti sadece yüz yaşındadır. Hindistan'ın asla Avrupa'yla aynı duruma düşmemesi için dua ediyoruz. Batılı uluslar birbirlerine saldırmak için sabırsızlanıyorlar... Bu [durum] patlak verdiğinde Avrupa'da gerçek bir cehennemin ortaya çıkışına tanık olacağız." Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından altı yıl önce, oluşma çağındaki Mahatma, ta Güney Afrika'dan, ortaya çıkması beklenen böylesi bir *cehennem*in düşüncesiyle tüyleri diken diken ediyordu.

1908 Ağustos ortalarında Gandi, Johannesburg Hapishanesi'ndeki altmış mahkûmla birlikte Smuts'a yazarak, Asyalılar Yasası'nı derhal yürürlükten kaldırması için çağrıda bulundu ve aksi takdirde bu yasaya karşı büyük bir Satyagraha hareketiyle karşı karşıya kalacağını belirtti. İki gün sonra toplumuna bir mitingde seslendi ve güçlükleri aşmak için vakitsiz hapisten çıktığını belirterek, orada toplanan herkesi yeni edindikleri kayıt belgelerini yakmaya çağırdı. Hintlilerin hakarete maruz kaldıklarını görmektense tüm hayatını parmaklıklar ardında geçirmeyi tercih

17. "Satyagraha Again", *I.O.*, 27.6.1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 324.
18. "Sarvodaya: What Is Just?", *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 373-34.

ediyordu.[19] O gün yüzlerce kayıt belgesi yakıldı ve bir hafta sonra daha büyük bir mitingde 525 kişi daha neşeyle *Asyalı* kimlik kartlarını yaktılar. "İlan ediyorum ki bizim kavgamız, benim kavgam" diye gürledi Gandi, "her zaman bir ilke uğruna oldu... General Smuts ortaklık talep ettiğimizi söylüyor... Evet ediyoruz... Bunu hemen şimdi talep ediyorum fakat bunu bir küçük kardeş olarak talep ediyorum. Hıristiyanlık onlara tüm insanoğlunun kardeş olduğunu öğretir. İngiliz Anayasası bize öğretiyor ki –hatta bana daha çocukken öğretildi ki– her İngiliz vatandaşı hukuk karşısında eşit muamele görür ve ben bu eşitliği talep ediyorum."[20] Böylece Hıristiyanlığın kardeşlik ve İngilizlerin kanun önünde eşitlik temellerine dayanan Gandi, Smuts'a ve tüm İngiliz kurumlarına en değerli ideallerini hatırlattı, hasımlarını ileri sürdükleri kendi prensiplerine uymaları için uyardı.

Yaklaşan mücadele daha şiddetli ve daha kapsamlı olabilir diye öngörüyordu Gandi. Ağustos sonunda 2.300 Hintli kayıt belgelerini yakmış olsa da Gandi bu sayının en az iki katını umut etmişti. Bazıları Transvaal'de aylarca sürecek hapis cezalarına çarptırılırken diğer Hintliler Johannesburg'da ve başka yerlerde gizlice kayıt yaptırmak için başvuruda bulunuyorlardı. Ekim 1908'de Gandi'nin kendisi de Volkrust'ta hapsedildi. Hücresinden yolladığı mesajda pasif direnişi övüyor, tutkuyla acı çekmenin tek çareleri ve zaferin kesin olduğunu söylüyordu.[21]

Hapsedilmesinden üç hafta sonra Kastruba çok ciddi bir biçimde hastalandı, o kadar ki hükümet hastayı görebilmesi için onu salmayı teklif etti. Fakat Gandi, karısına yeğenleri tarafından okunacak Gucerati dilinde olağanüstü bir mektup yazdı ve hükümetin teklifini reddetti. "Çok büyük bir üzüntü içerisindeyim fakat oraya gelip sana bakacak durumda değilim. Kendimi tümüyle Satyagraha mücadelesine adadım... Eğer yeterince cesur olur ve gerektiği gibi beslenirsen iyileşeceksindir. Eğer benim makûs kaderimde dünyaya gözlerini yumduğunu görmek de varsa bunda senin bir suçun yok... Seni o kadar içtenlikle seviyorum ki ölsen bile benim için yaşıyor olacaksın... Bir daha evlenmeyeceğim."[22]

19. Gandhi, "Speech at Mass Meeting", 16 Ağustos 1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 458.
20. Gandhi, "Speech", 23 Ağustos 1908, *C.W.M.G.*, Cilt 8, s. 475.
21. Gandhi, "Message to Indians", Volksrust, 14 Ekim 1908, *I.O.*, 24.10.1908, *C.W.M.G.*, Cilt 9 (Eylül 1908-Kasım 1909), Nisan 1963, s. 104.
22. Mohandas, "Beloved Kastur", Volksrust, 9 Kasım 1908, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 106.

Kasturba hayatta kaldı ve Gandi 12 Aralık 1908'de serbest bırakıldı. Ertesi gün Johannesburg Müslüman Topluluğu'na seslendi: "İnsanlarımızın çektiği çileler sayesinde kazandık. 1.500 üyesi hapse atılan bir toplum kesinlikle zafer kazanmış addedilmelidir. Bu mücadelenin yankıları Hindistan'da ve dünyanın geri kalanında çoktan duyuldu."[23] Noel Günü, Natal'a gitmek üzere yola çıktı ve 26 Aralık'ta Kasturba'nın başucundaydı. Dört gün sonra Harilal tekrar tutuklandı ve Yılbaşı gecesi ona beş Hintli daha katıldı.

Gokhale ve Ferozeşah Mehta, Kongre'yi Transvaal'deki İngiliz Hintlilerine uygulanan sert ve kötü muameleyi kınayan bir önerge geçirmeye ikna ettiler. Gandi artık *Indian Opinion*'da okurlara son basamakların her zaman en zorlu çıkılanlar olduğunu hatırlatarak, Transvaal mücadelesinin üçüncü evresini yazıyordu. "Bu mücadelenin başlıca amacı bizim davar olmayı bırakıp aslan olmayı, erkek olmayı, bir ulus olmayı öğrenmemiz ve tüm dünyaya tek vücut olduğumuzu göstermemiz gerektiğidir. Hindistan'ın çocukları, onun için hayatlarını vermeye hazırdırlar."[24] Bunlar Gandi'nin hedefinde önemli bir değişikliğe işaret ediyor: artık Hintlilerin ne kadar düzgün İngilizler olduklarını kanıtlamaya değil onları cesur, birleşmiş Hint aslanları yapmaya odaklanıyordu.

Milli gururu inşa etmeye yardımcı olmak için Gandi, Hintlilerin artık kendi aralarında yazışıp konuşurken sadece Hint dillerini kullanmalarının önemini vurguluyordu. "Kendi özgünlüğünün değerini bilen her ulus, kendi dilini sevmeli ve onunla gurur duymalıdır" diye yazdı Gucerat dilinde. "İngilizce öğrenmek kişinin anadilini öğrenmesinin yanında ikinci sırada gelmeli."[25] Birkaç yıl sonra Gokhale, Gandi'nin isteği üzerine Güney Afrika'yı ziyaret etti. Gandi, Gokhale'in topluluğa kendi anadili Marathi dilinde hitap etmesinde ısrar etti. Gokhale, en iyi bildiği dil İngilizce'yi kullanmak için Gandi'yi ikna etmeye çalıştı ancak sonunda, "Her şeyde olduğu gibi bu konuda da kendi bildiğini okuyacaksın" diye söylenerek pes etti. Esasen Güney Afrikalı Hintlilerin hiçbiri Maharaştra'dan gelmiyordu, bu yüzden Gandi Gokhale'in söyle-

23. "Speech at Hamidia Islamic Society", Johannesburg, 13 Aralık 1908, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 109-11.
24. "What Does the Struggle Mean?", *I.O.*, 23.1.1909, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 159.
25. "English Influence in the Air", *I.O.*, (Gucerat dilinden çeviri), 30.1.1909, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 177-78.

diği her şeyi, toplantılara katılan tüm tüccarların anladığı Gucerat diline tercüme etti.

Şubat 1909 sona ermeden Gandi üç ay hapis cezasına çarptırıldı ve hapse, Thoreau'nun zorba bir ülkede özgür bir adam için en uygun yerin hapishane olduğu düşüncesini tekrar ederek neşeyle gitti. Henry Polak'la birlikte tutuklandı ve ilk olarak Volksrust'a götürüldü fakat bir hafta sonra Pretoria Merkez Hapishanesi'ne nakledildi. 10 Mart'ta elleri kelepçeli mahkemeye getirildiğinde zayıf ve sağlıksız görünüyordu. Papaz Doke kelepçeleri protesto etti: "Sayın Gandi karakterinde ve pozisyonunda bir adamın bu şekilde aşağılanmasından utanç duyuyorum."[26] Gandi 24 Mart'ta serbest bırakıldı ve o gün Pretoria camisinde bir miting konuşması yaptı: "Hapishane yaşamının tadını alan biri ondan bir daha çekinmez... Ben hapishanenin dışında bir mutluluk görmüyorum. Hapishanedeyken kendimi düzenli olarak ibadete verebildim."[27]

Gandi artık Johannesburg'da, Hinduların ve Müslümanların Kralı olarak göklere çıkarılıyordu. Ne var ki o aksini söylüyordu: "Bu doğru değil. Ben toplumun kralı değil sadece bir hizmetkârıyım. Tüm hayatımı hizmet etmeye adayabilmem için Tanrı'dan bana güç vermesini diliyorum."[28] Bu sözleri söylerken birkaç dakika konuşamayacak kadar duygulandı ancak sonra devam etti. "Eğer bir Hintli mağlubiyetten bahsederse, o kendisi mağlup demektir. Eğer hapse gidecek kişi azimliyse, o kişi daima galiptir." Gandi'nin üç yıldan uzun bir süre önce başlayan içsel dönüşümü artık bütünüyle tamamlanmıştı. Hapisten demir kelepçelerle çıkan İngiliz avukat, toplumunun tutkulu lideri olarak yeniden doğmuş, çok yakında ona Mahatma olarak tapacak milyonlarca Hindu'nun gözünde bir kraldan çok daha yüce bir rol üstlenmişti.

"Bir Satyagrahacı asla bedenini düşünmez" diyordu dönüşümünü tamamlayan Gandi. "Korku ona hiçbir suretle yaklaşamaz. Herhangi bir silah kuşanmamasının sebebi de budur. Daimi hakikat arayışında bir Satyagrahacı servete kayıtsız kalmalıdır. Bu bir Satyagrahacı'nın hiç servete sahip olamayacağı anlamına gel-

26. "The Reverend", "Chronology" ekinde yer alan Papaz J. J. Doke'un protestosu, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 614.
27. "Speech at Pretoria Meeting", 24 Mayıs 1909, a.g.e., s. 215.
28. "Speech at Johannesburg Meeting", 24 Mayıs 1909, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 218; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 219.

mez. Eğer hakikat arayışıyla uyumlu bir biçimde kullanılırsa para memnuniyetle karşılanır."[29] Diğer taraftan bir Satyagrahacı aile bağlarından kurtulmaya, hakikatin keskin kılıcının sırtında tek başına yürümeye, tüm ayartmalara, korkulara veya zorbalıklara kayıtsız kalmaya, tüm ilgisini yalnızca ve bir tek Tanrı'ya olan inancına vermeye mecburdur. "Eğer Satyagraha silahından yararlanmayı öğrenirsek, bu silahı haksızlıklardan kaynaklanan tüm zorlukların üstesinden gelmek için kullanabiliriz. Sadece burada değil kat be kat kendi ülkemizde de..."[30]

Böylece Gandi'nin, adaletsizliğin her türlüsüne karşı maneviyattan ilham alan ve şiddet içermeyen mücadele yönteminin evrensel etkisi, bizzat olağanüstü yaratıcısı tarafından ilk kez açıkça ifade edildi. Ruhunu ıslah eden çile ve zorlukların ateşiyle sadece kendi dönüşümünü tamamlamamış, aynı zamanda hususi derdini, Kara Yasa üzerinden Transvaal ve Natal'daki küçük toplumu namına başlatılan bir mücadeleyle muazzam bir mesaja dönüştürmüştü. Bu mesaj, ister imparatorlukta ister vilayette olsun, dünyanın tüm karanlık köşelerinde zorbalar tarafından baskı ve ayrımcılığa maruz bırakılan milyonlar için, özgürlüğe giden sayısız yolu aydınlatmaya gönderilmiş bir meşale haline geldi.

Haziran ortasında Gandi Londra'ya gidecek başka bir temsilciler heyetine daha öncülük etmek için görevlendirildi ve 10 Temmuz 1909'da Southampton'a vardı. Ne yazık ki Gandi gelmeden kısa bir süre önce Lord Morley'nin yaveri Yarbay Sör William Curzon-Wyllie, bir Pencap terörist öğrenci tarafından suikaste uğramıştı. Nazik, güler yüzlü, özverili ve yardımsever olarak anımsanan Curzon-Wyllie, Hindistan'a dair her şeye duyduğu sempatiyle biliniyordu.[31] Gandi, Westminster Palace Oteli'nden Henry Polak'a, Sör Curzon-Wyllie'nin başına gelen ve mevcut durumu karmaşıklaştıran korkunç trajediye dair bir mektup yazdı.[32] Lord Ampthill, Güney Afrika'daki Hintlilerin suikastçinin üye olduğu radikal Hint partisiyle bir bağlantıları ya da o partiye bir sempatilerinin olmadığının garantisini vermesi halinde Gandi'yi desteklemeyi kabul etti. Gandi, yine mümkün olduğunca ayrıntılı

29. "Who Can Offer Satyagraha?", *I.O.*, 29.5.1909, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 225.
30. A.g.e., s. 227.
31. Wolpert, *Morley and India, 1906-1910*, s. 124.
32. Gandhi, "My Dear Henry" (H. S. L. Polak), Westminster Palace Hotel, Londra, 14 Temmuz 1909, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 284.

bir biçimde toplumunun mücadelesinin tarihi hakkında yazmaya devam etti ve kendisiyle görüşmek isteyen herkesle görüşüp, tüm soruları cevapladı ve her muhabire röportaj verdi.

Koloni Bakanı Lord Crewe'la da bir görüşme istedi ancak bezdirici bir şekilde bu isteği hemen kabul edilmedi. Londra'ya ilk gelen temsilciler heyetini harekete geçiren sabra ya da iyimserliğe artık sahip değildi. "Yetkili makamları işgal edenler adaleti sağlamak için çok az bir eğilim gösteriyorlar. Onların tek derdi aynı pozisyonda kalmak... Kendimizi bu tür çabalarla tüketmekten ve bu kadar masrafa girmektense daha fazla acıya katlanmak çok daha iyi olacak diye düşünüyorum... Çekilen acılar mutlaka çareyi getirir."[33] Kongre'nin Gokhaleleri ve Mehtaları tarafından genel valilere, bakanlara ve başbakanlara boş yere gönderilen eski liberal-ılımlı siyasi dilekçe yöntemlerine olan inancını da neredeyse yitirmişti. Yine de Tilak'ın şiddet söylemini ve tüm terörist eylemleri reddetti. Kırkıncı yaşının arifesinde İngiliz avukatların kulaklarının ve gözlerinin alışkın olduğu dilde, kibar itirazlarla hapsedilmeyi ve tutkuyla acı çekmeyi tercih etti. Hiçbir şeyden korkmuyordu fakat vakti çoktan geçmiş adaleti beklemekten bıkmıştı.

Bu ziyaretindeki en önemli görüşme, İngiliz Hükümeti Hindistan Bürosu'nun başındaki son yılı olan Lord Morley'ye yaptığı görüşmeydi. Morley dikkatle dinledi ve Gandi'nin görüşmelerinden kısa süre sonra Temmuz sonunda bildirdiği gibi yardım etmeye söz verdi. Gandi hâlâ Güney Afrika'daki arkadaşlarını hapishaneleri doldurmaları için teşvik ediyor ve dünyada hiçbir gücün, ruhun gücüyle yani Satyagraha'yla kıyaslanamayacağı konusunda diretiyordu.[34] O sırada Smuts da Güney Afrika bütünleşmesini kısa süre sonra başkanlığını da üstleneceği bir birliğe dönüştürmek için ayrıntılar üzerinde çalışmak amacıyla Londra'daydı. Lord Ampthill tıpkı Gandi'yle görüşen Sör Mucherji gibi, Gandi'nin pozisyonu konusunda Smuts'ın düşüncesini değiştirmek için elinden geleni yaptı. Gandi Londra'da, Temmuz sonunda büyük bir süfrajet*

33. "Deputation Notes-IV", 24 Temmuz 1909, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 313.
34. "Deputation Notes-V", 26 Temmuz 1909 sonrası, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 318.

* Süfrajet (Suffragette): 20. yüzyılın başlarında Birleşik Krallık ve ABD'de pasif direniş, kamu toplantılarını bölme, açlık grevi yapma gibi yollarla kadınların seçme ve seçilme hakkını savunan, az çok organize olmuş radikal kadın hakları savunucuları. (y.h.n.)

toplantısına katıldı ve Emmeline Pankhurst'le* tanıştı. "Bu bayanlardan ve onların hareketinden öğreneceğimiz çok şey var" diye yazdı Polak'a ve ona Pankhurst'ün Phoenix'e gönderilen *Votes for Women* ile diğer broşürlerini de yolladı. *Indian Opinion*'a Gucerat dilinde yazdığı bir sonraki makalesinde, "Kimi erkekler kanlarıyla inşa etmediği sürece başarı asla inşa edilemez" diyen süfrajet Bayan Pethick-Lawrence'tan alıntı yaptı.[35]

"Hindistan'ı seven herkes bu sözcükleri iyice düşünmelidir. Eğer özgürlük istiyorsak onu başkalarını öldürerek veya yaralayarak değil, ölmeye ve acı çekmeye boyun eğerek kazanabiliriz. Transvaal mücadelesi onurumuzu korumak içindir... Özgürlüğümüz içindir. Bunu gerçekleştirmek uğruna hayatını ortaya koymak, hayatta kalmak kadar değerlidir. Onsuz yaşamak ölmekten daha beterdir."[36] Bunları, mantrası "*Karega ya marega!*" [Başar ya da öl!] olan son Satyagraha mücadelesini, yani 1942'deki "*Quit India*" [Hindistan'ı Terk Et] hareketini başlatmasından otuz sene evvel yazdı. Zira daha 1909 yılı ortalarında Gandi için Hindistan'ın özgürlüğünün, Transvaal ya da Hindistan'da tek onurlu alternatifi ölümdü.

Gandi için Londra daha önceki cazibesini büyük ölçüde kaybetmişti. Ağustos'ta oğlu Manilal'a şöyle yazdı: "Buradaki vaziyeti gözlemledikçe, burasının herhangi bir türde daha iyi eğitim almak için özellikle uygun bir yer olduğuna inanacak hiçbir sebep olmadığını anlıyorum. Ayrıca burada uygulanan eğitimin bir kısmının hatalı olduğunu da görüyorum."[37] Oğullarının bir süreliğine Londra'yı ziyaret etmesine karşı değildi fakat onları, kendisinin veya aşramında yaşayan öğretmenlerin eğitmesinin öneminden çok emindi. Evlilik ve cinsellik hakkındaki fikirleri de katılaşmıştı. Erken yaşta yapılan her evliliğe karşıydı ve şöyle yazdı: "Günümüzde çok az Hintlinin evlenmeye ihtiyacı oldu-

* Emmeline Pankhurst (1858-1928): Radikal-feminizm kuramcısı, süfrajet ve kadın hakları savunucusudur. Süfrajetler, Birleşik Krallık'ta bulaşıcı hastalıklar yasası olan Contagious Diseases Acts'ın karşıtlarından meydana gelmiştir. Emmeline Pankhurst, 1903 yılında Birleşik Krallık'ta radikal kadın hareketi olan, ilerleyen yıllarda ise protestolar ve açlık grevleriyle dikkat çeken Kadınların Sosyal ve Politik Birliği'ni (Women's Social and Political Union/ WSPU) kurmuştur. (y.h.n.)

35. "London"-"Suffragetes", 30 Temmuz 1909, *I.O.*, 28.8.1909, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 326.

36. A.g.e.

37. Bapu, "Manilal", Londra, 10 Ağustos 1909, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 352; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 352-53.

ğuna inanıyorum... Cinsel arzularını tatmin etmek için evlenen bir kişi hayvandan bile daha aşağıdır. Evli biri içinse cinsel ilişki ancak evlat sahibi olmak için münasip sayılır. Kutsal yazılar da böyle söyler." Aklında hangi kutsal yazıların olduğu şüpheli olsa da muhtemelen bahsettikleri Katolik kutsal yazılarıydı, Hindu ya da Dharmashastra yazıları veya daha eski Hint Avrupa metinleri değil.

Oğlunu evliliğin yanı sıra üremeye karşı da uyararak devam etti ve şunu savundu: "Bugün doğan bütün evlatlar ahlaksız ve inançsız ve böyle olmaya da devam edecekler. Sakın 25 yaşından sonra dahi [Manilal on sekiz yaşındaydı] evlenmene mani olmak istediğimi düşünme. Senin ya da bir başkasının üzerinde aşırı bir baskı uygulamak istemiyorum... Sana sadece nasihat vermek istiyorum, sen daha bir çocuk olsan da..." En büyük iki çocuğunun doğumlarına sebep olan cinsel şehvetin suçluluk duygusu onu rahatsız ettikçe, olgunlaşmalarına rağmen Harilal ve Manilal'ın ikisinin de çocuk olduğunu düşünmeye devam ediyordu. Harilal çoktan evlenmişti ve bir kız evlat sahibiydi. Gandi bu yüzden onu ahlaksız ve inançsız olarak görüyor, Manilal'ı Londra kadar uzak bir mesafeden dahi, benzer bir düşüşten korumaya çalışıyordu.

Ne yazık ki azizlere yakışan erdemliliği ve dehasına rağmen Gandi, hayatının sonuna kadar kafasına takılan ve asla aklından çıkmayan mantık dışı Puritanizminin karanlık kökenlerini dizginlemeyi başaramadı. Bu durumun en azından sevgili oğullarından biriyle ilişkisini bozduğu kesin. Asla akrabalarından birini çocuk sahibi oldukları için tebrik etmedi. Daha yeni bir kız çocuğu doğurmuş olan yeğeni Chhaganlal'ın karısı Kashi'ye, Londra'dan şöyle yazdı: "Ne yazabilirim ki...? Eğer bunun iyi bir şey olduğunu söylersem yalan söylemiş olacağım. Üzüntümü belli edersem bu da zorbalık olacak... Söyleyebileceğim tek şey duygularınızı kontrol etmeyi öğrenmenizi dilediğimdir."[38]

Gandi'nin Londra'ya ve Batı medeniyetine karşı hissettiği gittikçe büyüyen hayal kırıklığı, Louis Bleriot'un Fransa'dan yola çıkıp İngiliz Kanalı üzerinden ilk uçuşu gerçekleştirmesinden ve Amerikalı Dr. Frederick Cook'un Amiral Peary tarafından çürütülen bir iddia ortaya atarak Kuzey Kutbu'na ulaştığını ileri sürmesinden sonra doruk noktasına ulaştı. Bütün dünya alkış-

38. Mohandas, "Dear Kashi" (Gandhi), Londra, 28 Ağustos 1909, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 374.

larken Gandi umursamaz kaldı. "Batı medeniyetine karşı hayal kırıklığım büyüdü. Yolda tanıştığınız insanların hepsi yarı deli. Günlerini lüks içerisinde veya kıt kanaat geçinerek harcıyor ve geceleri iyice bitkin halde uyumaya gidiyorlar... Kendilerini ibadet etmeye ne zaman verebiliyorlar anlayamıyorum. Diyelim ki Dr. Cook gerçekten de Kuzey Kutbu'na gitti, ee sonra? İnsanlar bu sayede acılarına en ufak bir çare elde etmeyecekler. Batı medeniyeti hâlâ genç olmasına rağmen, işler o kadar sarpa sarmış ki bu sistemden bütünüyle vazgeçilmezse insanlar pervane böcekleri gibi kendi kendilerini yok edecekler."[39] Gandi'nin Batı medeniyetine dair olumsuz görüşü asla değişmeyecekti, seyahatlerinde tren ve gemiyi kullanmaya devam etse de asla uçağa binmeyecek, endüstriyel kent sisteminin kirliliğinden ve zorbalığından her zaman tiksinecekti.

Smuts, Gandi'nin taleplerini karşılamayı reddetti ve Crew kolonyal meslektaşına daha fazla baskı yapmak istemeyip, onun artık Hintlilerin taleplerine daha anlayışlı yaklaştığını ileri sürdü. Bu sebeple Gandi, bu görevin para ve zaman açısından çok yüksek bir bedel karşılığında çok küçük bir getirisi olduğunu düşündü. Londra'dan ayrılmasından bir gün önce, 12 Kasım akşamı Peder F. B. Meyer, Gandi'nin kaldığı Wesminster Palace Oteli'nde bir veda yemeği düzenledi. Bu yemeğe katılanlar arasında Harrow School'dan yeni mezun olan ve Cambridge'teki Trinity College'a kaydını yaptıran yirmi yaşındaki oğlu Cevahirlal'ı da yanında getiren Motilal Nehru da vardı. Gandi, Peder Meyer'e ve orada bulunarak kendisine moral veren herkese teşekkür etti ve yaşadığı sürece İmparatorluk'ta eşitlik ve ortaklık için *pasif direniş* mücadelesini sürdüreceğini bildirdi. Görüşme, Transvaal İngiliz Hintlilerine vatandaşlık hakları için verdikleri barışçıl ve özverili mücadelelerinde en samimi desteklerin sunulmasıyla sona erdi.[40]

Heyet, Güney Afrika'ya dönmek üzere 13 Kasım'da yola çıktı ve 2 Aralık 1909'da Johannesburg'a vardı. Denizde geçen bu haftalar Gandi'nin en verimli dönemlerinden biri oldu zira *Hind Swaraj* (Hint Özerk Yönetimi) isimli başlıca ilk eserini yazdı. Gucerat dilinde yazılan eser, o yıl *Indian Opinion*'ın iki sayısında yayınlan-

39. Gandhi, "This Crazy Civilization", 4 Eylül 1909'dan önce, *I.O.*, 2.10.1909, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 388-89.
40. "Speech at Farewell Meeting", Londra, 12 Kasım 1909, *C.W.M.G.*, Cilt 9, s. 539-43; alıntı, s. 542'den.

dı ve İngilizce'ye çevrilerek 1910 başında kitap olarak basıldı. Gucerat dilindeki pek çok eserde ve antik Hint felsefi anlatımlarında olduğu gibi Gandi de ilk eserini, kendisi yani *editör* ile durmaksızın soru soran *okur* arasındaki bir diyalog olarak yazdı. İlhamını, yaşamından ve *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir* isimli kitabından derinden etkilendiği Tolstoy'un yanı sıra Ruskin, Thoreau ve Emerson'a atfederek muhteşem eserinin özgünlüğünü tevazuyla inkâr etti. Ancak Batı medeniyetine ve Hindistan'daki İngiliz yönetimine yönelttiği eleştiri, İngiliz yetkililerinin derhal kitabı toplatmasına sebep olacak kadar özgündü. Gandi bu durumdan daha sonra şöyle söz etti: "Bana göre bu el koyma İngiliz Hükümeti tarafından temsil edilen medeniyetin bir başka mahkûm etme şeklidir... Hindistan'daki İngiliz yönetimi, Şeytanın Krallığı olan Çağdaş Medeniyet ile Tanrı'nın Krallığı olan Kadim Medeniyet arasında bir savaş başlatmıştır."[41]

Hind Swaraj diyoloğunun *okur*u, "Eğer medeniyet böylesine bir illetse, bu hastalığa yakalanan İngilizler nasıl oluyor da Hindistan'ı ele geçirebiliyorlar?" diye soruyor, Gandi'nin bilge *editör*ü şöyle cevaplıyordu: "İngilizler Hindistan'ı ele geçirmediler, Hindistan'ı onlara biz verdik... Görür görmez onların gümüşüyle kim baştan çıktı? Onların mallarını kim satın aldı? ...Zengin olmak için Şirket yetkililerini biz bağrımıza bastık... Hindistan'ı elde tutmak için kılıç hiçbir işe yaramaz. Yalnız biz onları burada tutuyoruz... Kendi aşağılık çıkarlarımız için İngilizleri Hindistan'da biz tutuyoruz. Onların ticaretini seviyoruz; kurnaz yöntemleriyle bizi memnun ediyorlar... Birbirimizle dalaşarak onların nüfuzunu daha da güçlendiriyoruz."[42]

Ancak *okur*unun sorduğu ve kendinden emin *editör*ün kolayca cevaplayamadığı bir soru vardı. "Nasıl tek millet olabilirler? Hindular ve Müslümanlar eski düşmanlardır. Atasözlerimiz bile bunu kanıtlıyor. İbadet ederken Müslümanlar Batı'ya, Hindular Doğu'ya döner... Hindular ineklere tapar, Müslümanlarsa onları öldürürler... Hindistan nasıl tek millet olabilir?" Bu soruyu, "Hindistan, sırf üzerinde başka inançlardan insanlar yaşıyor diye tek millet olmaktan vazgeçemez" diye yanıtladı Gandi'nin iyimser

41. Gandi'nin İngilizce baskıya Önsözü, M. K. Gandhi, *Hint Swaraji and Other Writings*, Der. A. J. Parel, Cambridge University Press, Cambridge, 1997, s. 7.
42. *Hint Swaraj*, Bölüm 6: "Civilization", *C.W.M.G.*, Cilt 10 (Kasım 1909-Mart 1911), Eylül 1963, s. 20; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 21-22.

*editör*ü. "Eğer Hindular Hindistan'da sadece Hinduların yaşaması gerektiğine inanıyorlarsa, bu hayal aleminde yaşadıkları anlamına gelir." Hindular ile Müslümanlar arasındaki husumetin, İngilizler gelmeden çok önce sona ermiş olduğunu ileri sürdü. İngilizlerin, böl ve yönet politikalarına yardım edecek şekilde, Hindistan halkları arasında toplumsal çekişmeleri kışkırttıklarını iddia etti. Ancak bunlar, her on yılda bir, daha yüksek sesle tekrarlanan ve nihayetinde bölünmenin başlangıcında ve sonrasında yankısını bularak gittikçe şiddetlenmiş bir nefretten mülhem, acıyla yeniden hatırlanan sorular için pek yeterli cevaplar değildi.

Gandi ayağını Johannesburg'da karaya basmadan önce kitabını bitirdi ve üç gün sonra büyük Camii'de 1.500 Hintlinin katıldığı bir mitingde konuşma yaptı. Onların ölüm kalım mücadelesinin tüm Hindistan adına, aslında tüm İmparatorluk adına olduğunu savundu.[43] Bu kitlesel miting, mücadelenin hapsedilme ve başka şekillerde şahsen acı çekmek suretiyle devam etmesi kararıyla son buldu. Ertesi gün Gandi, Gokhale'e, Hindistan'ın en zengin Parsi sanayicisi Rajanti Jamsetji Tata'nın kendisine gönderdiği 25.000 rupilik hediye için teşekkürlerini ileten ve ay sonuna kadar hapsedilmeyi beklediğini haber veren bir telgraf çekti. Ancak şaşırtıcı bir şekilde, 22 Aralık günü Manilal ve diğerleriyle birlikte Natal'dan Transvaal'e geçtiğinde tutuklanmadı. Belli ki Smuts, Gandi'nin, Londra'da gerek en yüksek gerek en düşük mevkiden ne kadar çok dost edinmiş ve pasif hapishane şahadetinin, tüm dünyanın vicdanında ne kadar güçlü bir itiraz yaratmış olduğunu öğrenmişti. Gandi'nin dönüşünü görmezden geldi.

Oğlu Manilal'la birlikte cezaevi-palasa geri dönmeye hazırlanan Gandi hayal kırıklığına uğradı. Bunun yerine memnuniyetle karşılandı, gazetesi pohpolama ve maddi yardımla desteklendi. *Indian Opinion*'ı çıkarmaya başladığından beri ilk kez borçtan arınmıştı ve Phoenix Aşramı, kurulduğundan beri ilk kez maddi sorunlar ve personel sıkıntısı olmadan işler durumdaydı. Transvaal Yasası'na karşı koyma kararlılığına rağmen, hâlâ tamamen özgür bir adamdı, üstelik Natal ve Transvaal sınırlarından ceza almadan giriş çıkış yapmasına izin verilmişti. Başarının pişmanlığı veya bıkkınlığı, yeni bulunmuş güvenin sebep olduğu hoşnutsuzluk onu rahatsız etti ve endişelendirdi. Modern hayatın sağladığı böylesi bir bolluk ve güven zaten nasıl *doğru* olabilirdi ki?

43. A.g.e., s. 28; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 29-30.

Gandi, Mart 1910'da hatırı sayılır sayıda pasif direnişçiyi Transvaal'e getirdi. Ancak Hükümet onları bir kez daha hayal kırıklığına uğrattı ve hiçbirini tutuklamadı. "Bu tutuklamamazlık Hint toplumu için büyük bir para ve enerji kaybı anlamına geliyor. Transvaal Hükümeti kaynaklarımızı tüketmeyi amaçlıyor... Onların karşısında korkusuzca durmak için hazır olmalıyız" diye yazdı *Indian Opinion*'da.[44]

1 Haziran 1910'da Natal, Transvaal, Orange Free State ve Ümit Burnu bölgelerini birleştiren Güney Afrika Birliği kuruldu. Pretoria'dan yönetildiği için Birlik Parlementosu, Cape Town'un bin mil kadar güneyinde toplandı. Louis Botha birliğin ilk başbakanı seçildi ve bu sembolik başbakanlık yetkisini 1919'da ölene dek muhafaza etti. Onun halefi Smuts, birliğin yaratılmasının ardındaki asıl mimardı ve birliğin yönetici siyasal gücü olmayı sürdürdü.

Smuts, Mart 1911'de nefret edilen 1907 tarihli Asyalılar Yasa'sını yürürlükten kaldıran yeni bir yasa tasarısının Cape Parlamentosu'na sunulmasına öncülük etti. Gandi yeni yasa tasarısının dolambaçlı kanunculuğuna dair pek çok soru sorsa da Maganlal'a yazdığı gibi mücadelenin kesinlikle sona ermeyeceğini söylüyordu.[45] Gandi, 1911'in büyük bir kısmı boyunca Smuts'ın, Birlik Parlamentosu'nu bir sonraki toplantısında Asyalılara karşı tüm ayrımcı hükümleri ortadan kaldırmaya ikna edeceğine ve böylece ilerideki Satyagraha mücadelesini engelleyeceğine inandı. "Bu zafer sadece hakikat ve inancın peşinden gidenlerindir" diyerek dostlarına güven verdi. "Bunun gibi büyük bir mücadele Tanrı inancı olmaksızın sürdürülemezdi."[46] Fakat Smuts da Tanrı'nın kendisiyle olduğuna inanıyordu. Güney Afrikalı beyazların büyük bir kısmı hâlâ Hintlileri hakir görüyor ve onlardan *coolie* diye bahsediyordu. Şubat 1912'de, Smuts'ın yeni Asyalılar için Göç Yasası tasarısı ilk kez görüşülmek üzere Parlamento'ya sunuldu. Gandi, kendini de toplumunu da yeniden başlatılacak bir Satyagraha için hazırlayarak bu tasarıyı, daha çok Asyalılar için Sınır Dışı Etme Yasası diye değerlendirdi. Siyasal gurusu Gokhale'i yeni bir protesto hareketi başlatmayı planladığından haberdar

44. "More Crusaders", *I.O.*, 19.3.1910, *C.W.M.G.*, Cilt 10, s. 186.
45. Mohandas, "Maganlal" (Gandhi), 9 Mart 1911, *C.W.M.G.*, Cilt 10, s. 446.
46. Gandhi, "What Has Satyagraha Achieved?", *I.O.*, 3.6.1911, *C.W.M.G.*, Cilt 11 (Nisan 1911-Mart 1913), Mart 1964, s. 104.

etti. Gokhale, Londra'dan dönerken Güney Afrika'ya kısa bir ziyarette bulunarak bu durumu yatıştırmayı denedi. Gokhale, 22 Ekim 1912'de Cape Town'a geldi ve özverili hayat gayesini takdir eden Gandi tarafından içtenlikle karşılandı. Cape Town Belediye Başkanı Harry Hand karşılama törenine başkanlık etti. Dört gün sonra Gokhale şerefine Kimberly'de verilen ziyafet, Hintlilerin ve İngilizlerin birlikte akşam yemeği yediği kayıtlara geçen tek etkinlikti. Gokhale'in gelişiyle, batıl inançlı Hintlileri onun fevkalade güçleri konusunda ikna edercesine, nihayet Güney Afrika'da beklenen yağmurlar da yağmaya başladı. Yine de Gandi bu toplantılara katılanları, Gokhale'in ziyaretinden çok fazla bir şey beklememeleri için uyardı. Moralleri bir anlığına düzelse de Güney Afrikalı Hintliler, Gokhale'in gidişinin ardından devam eden ayrımcılıkla ve uzun, can yakıcı bir mücadeleyle karşı karşıya kalacaklarını biliyorlardı.

27 Nisan 1913'te Johannesburg yakınlarındaki Vrededorp'ta, Gandi'nin yeni göç yasasına karşı neden Satyagraha'yla direnmeleri gerektiğini açıkladığı kitlesel bir miting yapıldı. Orada toplananlar bunu yapmaya kesinlikle karar verdiler ve hapis de dahil olmak üzere gelecek her türlü ıstıraba hazırlandılar. Gokhale, İmparatorluk Yönetimi'nden, Gandi'yi Birlike karşı verdiği mücadelede desteklemelerini istemek için hemen Londra'ya döndü ve Gandi'yi de kendisine katılmaya davet etti. Ne var ki Temmuz geldiğinde kılıçlar tüm keskinliğiyle çekilmişti. Ekim sonunda neredeyse yüz Hintli hapsi boylamış ve Gandi de 7 Kasım 1913'te Palmford yakınlarında tutuklanmıştı. Kefaletle serbest bırakıldı ve ertesi gün Standerton'da yeniden tutuklandı. Yasaklı kişileri Transvaal'e sokmakla suçlandı. Transvaal'e seksen beşi Hintli maden işçisi olan iki bine yakın pasif direnişçiyle gelmişti. 50 sterlin kefaletle yeniden salıverildi ve yürüyüşçülere yeniden katılmak için otomobille hareket etti. Gandi, Büyük Yürüyüş'e General Botha'nın çiftliğinin az ilerisinde yetişti. Onu alkışladılar ve "*Bapu!*" diye seslenerek, saygıyla selamladılar.[47] O hafta üçüncüye tutuklanan Gandi, Dundee Tutukevi'ne götürülmeden önce ilan etti: "Artık sınıra ulaştık. Sözleşmeli işçilerin gösterdiği cesaret ve çektikleri ıstırap sınırsızdı... Kadınlar öğle sıcağında yürüdüler, başlarında yükler ve kollarında çantalarla... Ne için? Hindistan

47. "The Great March", Volksrust, 8 Kasım 1913, *I.O.*, 19.11.1913, *C.W.M.G.*, Cilt 12 (Nisan 1913-Aralık 1914), Ağustos 1964, Ek 11, s. 592.

için. Böylesi bir fedakârlık şüphesiz 3 sterlinlik verginin yürürlükten kaldırılması sonucunu doğuracak fakat bunun da ötesinde Hindistan'ın saygınlığını arttıracak."[48]

Gandi, Dundee'de Hintlilere grev yapma fikri vermekten suçlu bulundu ve kasten yasalara karşı gelmekten 60 sterlinlik para veya dokuz aylık ağır hapis cezasına çarptırıldı. Berrak ve sakin bir sesle şöyle dedi: "Hapse girmeyi ben seçiyorum."[49] Üç gün sonra daha önce tutuklandığı Volksrust'ta mahkemeye çıkarıldı ve üç ay daha ceza aldı. Bir ay sonra salıverildi. Hintli sorununu değerlendirmek üzere özel bir komisyon atandı. Salıverildiği için minnettar değildi ve dostlarına, Hint toplumuna danışmaksızın atandığı için komisyonu bir aldatmaca olarak gördüğünü söyledi.

Büyük Yürüyüş'e katılan pek çok sözleşmeli Hintli, meşru müdafaada bulunduklarını iddia eden beyaz askerler tarafından vurularak öldürüldü. Salıverilmesinden sonra o kurşunların kendi kalbini delip geçtiğini hisseden Gandi, son yirmi yıldır giydiği avukat kıyafetlerinden vazgeçti ve onlar yerine sözleşmeli bir işçinin giysilerinin özensiz sadeliğini benimsedi, saçlarını kazıttı ve bir daha asla Batı tarzı saç tıraşına ve giysilere geri dönmedi.[50] Toplumunu, hükümet komisyona Hintlilerin atanması taleplerini kabul etmediği takdirde, daha da büyük bir arındırıcı ıstıraba hazırlanmaları için tutkuyla uyardı. 1 Ocak 1914'ü, başarı veya ölüm için yeniden Satyagraha'ya başlamasının nihai tarihi olarak belirledi. Noel arifesinde Smuts kan dökülmesini önlemek niyetiyle Gandi'ye görüşme teklif etti. Gandi, Gokhale'in telgrafı üzerine son karar tarihini ertelemeyi kabul etti. 1914'ün yılbaşı günü Gokhale'in barış elçileri, Papaz Charles Freer Andrews ve Papaz William W. Pearson, Hindistan'dan Durban'a geldi. Gandi'den iki yaş küçük olan Charlie Andrews kısa zamanda Gandi'nin en yakın dostlarından ve en sadık destekçilerinden biri oldu. Pearson, şeker arazilerindeki sorunları incelemek için Natal'a gitti fakat Charlie bir hafta boyunca Phoenix Aşramı'nda Mohan'la kaldı.

9 Ocak 1914'te Gandi ve Andrews, Smuts'la görüşmek üzere Pretoria'ya gittiler. O sırada Güney Afrika, İngiliz işçilerin ekonomiye büyük zarar veren, felç edici genel greviyle kuşatılmıştı. Eğer

48. Gandhi, "Letter to Indians", 11 Kasım 1913'ten önce, *C.W.M.G.*, Cilt 12, s. 262.
49. "Trial at Dundee", 11 Kasım 1913, *I.O.*, 19.11.1913, *C.W.M.G.*, Cilt 12, s. 264-65.
50. Gandhi, "Speech at Mass Meeting", Durban, 21 Aralık 1913, haberleştiren *The Natal Mercury*, 22.12.1913, tekrar basımı *C.W.M.G.*, Cilt 12, s. 274-75.

Hintli pasif direnişçiler de onlara katılırlarsa bu, Botha ve Smuts için ezici bir hal alabilirdi. Gandi'yle, Smuts'ın ofisinin dışında karşılaşan *Pretoria News*'ün editörü, Hintlilerin genel greve katılıp katılmayacağını sordu. "Hayır, kesinlikle katılmayacağız" diye cevapladı Gandi. "Biz temiz bir kavganın peşindeyiz. Pasif direniş askıya alınacak." Editör, "Bunu yayınlayabilir miyim?" diye sordu. Gandi'nin ilk cevabı, "Hayır, buna gerek yok" oldu. Bunun üzerine editör Andrews'a, "Onu mutlaka ikna edin Bay Andrews... On iki saat içinde sıkıyönetim olacak" dedi.[51] Charlie arkadaşına, "Mücadeleyi askıya almakta tabii ki haklısın ancak bütün iyi etkisini kaybetmemesi için insanlar bunu çok geç olmadan öğrenmeli" dedi. Gandi ikna olana kadar volta attılar ve Gandi'nin makul işbirliğinin haberi Reuters tarafından Cape Town'un yanı sıra Londra ve Hindistan'a da geçildi.

General Smuts, sabırlı ve uzlaştırıcıydı. Tuhaflıkları rahatsız edici de olsa ilgi çekicilikten yoksun olmayan Bay Gandi'nin, görüşmede sıra dışı bir insaniyet ile cana yakın bir alaka gösterdiğini belirtiyor hazırlanan gizli raporda.[52] Bu belge Gandi'nin Avrupalılarla müzakere becerilerini açıklamak konusunda yardımcı oldu. "Vicdanının işleyişi Batılı aklı için esrarengizdi... Mistisizmin ve dirayetliliğin garip bir birleşimi olan ahlaki ve düşünsel duruşu, sıradan düşünce süreçlerini şaşkına çeviriyor." Gandi, Ocak sona ermeden Smuts'la anlaşmazlığın tüm unsurları konusunda geçici bir mutabakata vardı. 3 sterlinlik vergi sonunda kaldırılacak, Güney Afrika doğumlu Hintlilerin Cape ve Orange Free eyaletlerine özgürce giriş yapmalarına izin verilecek ve diğer pek çok *hak* sağlanacak ya da güvence altına alınacaktı. 25 Ocak 1914'te Durban'da, Gandi'nin durumu açıkladığı kitlesel bir mitingde anlaşma oybirliğiyle uygun bulundu.

Gandi, Mart'a kadar kalıcı bir anlaşma olacağını umuyordu fakat anlaşmazlığın ikincil unsurları konusunda uzlaşmak beklendiğinden çok zaman aldı. 1914 Nisan'ında beraberinde yirmi kadar erkek, kadın ve çocuğu da götürerek Hindistan'a dönmek hevesindeydi. "Benim Poona'da, Hindistan'ın Hizmetkârlarının mahallelerinde yaşamamı hâlâ isteyip istemediğinizi bilmiyo-

51. Benarsidas Chaturvedi ve Marjorie Sykes, *Charles Freer Andrews: A Narrative*, George Allen&Unwin, Londra, 1949, s. 95-96; bir sonraki alıntı, a.g.e.
52. "Interview with General Smuts", Pretoria, 16 Ocak 1914, *C.W.M.G.*, Cilt 12, s. 324, dipnot 1; bir sonraki alıntı, a.g.e.

rum" diye yazdı Gokhale'e. "Tamamen sizin ellerinizdeyim. Sizin dizinizin dibinde öğrenmek istiyorum."[53] Gokhale bir yıllığına "sessiz" kalmaya ant içirdikten sonra onu davet etmişti ancak bu fevri müridinin Hindistan'a döndüğünde ne kadar lafını esirgemez olabileceğini ve devrimci programının, yaşlı Hintlilere ne kadar nahoş geleceğini biliyordu. "Sessizlik sözüme titizlikle riayet edeceğim ancak anladığım kadarıyla bu söz Güney Afrika sorununu içermiyor ve her ikimizin de aynı görüşte olduğu herhangi bir projenin sürdürülmesi söz konusu olduğunda sizin arzunuz dahilinde bu sözden dönülebilir. Benim şu an tek isteğim bakıcınız ve hizmetkârınız olarak sizin yanınızda yer almak."[54] Rahatsızlığı sebebiyle Gokhale o zamanlar hâlâ Londra'daydı. Gandi de Poona'ya daha sonra siyasi gurusuyla birlikte dönmeyi planlayarak, Güney Afrika'dan doğruca Londra'ya gitti.

53. M. K. Gandhi, "G. K. Gokhale", Cape Town, 27 Şubat 1914, *C.W.M.G.*, Cilt 12, s. 360.
54. A.g.e., s. 360-61.

9
Birinci Dünya Savaşı'nın Etkisi

Gandi Londra'ya Ağustos 1914'te, Birinci Dünya Savaşı patlak verdikten birkaç gün sonra vardı. Pek çok Londralı gibi Gandi de iyimser bir şekilde savaşın birkaç ay içerisinde sona ereceğini düşünüyordu. İngiltere'ye, Güney Afrika'da da yapmış olduğu gibi Batı Cephesi'nde hizmet etmek üzere derhal bir Hint Ambulans Birliği yetiştirmeyi önerdi. Kasturba'nın sağlığı Londra'da önemli ölçüde iyileşti ancak Gandi'nin bir bacağında çok şiddetli bir ağrı vardı ve sonunda sağlığı tamamıyla bozuldu. Elden ayaktan düşmüş olsa da talihliydi çünkü bu sayede ölümcül cepheden kurtulmuş oldu. Londra'da geçirdiği ilk altı haftada hastabakıcılık dersleri aldı ve mümkün olduğunca çok zamanını, sonucu başa-

rılı olmasa da, diyabetik Gokhale'in bakımını üstlenerek geçirdi. Eylül ortası geldiğinde Gandi zehir diye bahsettiği Londra'dan usanmıştı. "Ruhum Hindistan'da" diyordu.[1]

Albay R. J. Baker, 1 Ekim'de Gandi'nin sağlık birliğine komuta etmek üzere atandı ve iki hafta sonra Gandi istifa etmeye hazırdı. Baker manga liderlerini ona danışmadan atamıştı. Gandi tam bir *kötürüm* olduğu için Baker'ı karşılıklı görüşme için odasına davet etti.[2] Ancak Albay, Er Gandi'ye ziyarette bulunmayı ya da *birliğinin* kendi onbaşılarını seçmesine müsaade etmeyi reddetti. "Sizi temin ederim, pek münasip otoritenizi zayıflatmak aklımdan geçen en son şeydir" diye yanıtladı Gandi, "Fakat eğer bizi eğitmek istiyorsanız, bunun, size önermeye cüret ettiğimden başka bir yolu yok ve beni mazur görün ama benim naçizane teklifimi kabul etmekle sizin popülerliğiniz ve saygınlığınız artacaktır."[3] Albay bundan hoşlanmadı ve kararlı çıktı. Böylece Gandi de kendi yetiştirdiği birlikten istifa etmek zorunluluğunu hissetti. Ekim ortasında kanlı kanlı öksürmeye başladı ve yataktan en az iki hafta çıkmamak gibi sıkı tıbbi buyruklar altında kaldı.[4]

Kasım ortasında, Gandi Hindistan özlemi çekiyordu fakat sağlığı yolculuğa müsaade etmedi. Ay sonuna doğru durumu yeniden kötüleşti ve Aralık'ta hâlâ yataktan çıkamıyordu. Bir deri bir kemik kalan, halsiz düşen ve o sıralar en kötü ihtimalin gerçekleşmesinden korkan Gandi şunları yazdı: "Sadece tarım ve el emeğiyle yaşamımızı sürdürmeyi öğrenirsek, kazanmamız ya da öğrenmemiz gereken başka hiçbir şey kalmayacak. Benim öğrenmem gereken de bu. Ancak bunu yapamadan göçüp gidebilirim."[5] Kırk beş yaşında, nasıl yaşayacağına kesin olarak karar vermişken ölmekten korkuyordu. Yalnızca bir hafta sonra Westminster Palace Oteli'nde kendisi ve [Kastur]Ba için verilen veda yemeğine katılacak kadar güçlü hissediyordu. Hindistan'a, tekrar gücüne kavuşmayı umduğu evine dönüyordu.[6]

1. Mohandas, "Dear Chhaganlal" (Gandhi), Londra, 19 Eylül 1914, *C.W.M.G.*, Cilt 12, s. 533.
2. M. K. Gandhi, "Col. R. J. Baker", Londra, 13 Ekim 1914, *C.W.M.G.*, Cilt 12, s. 536-37.
3. M. K. Gandhi, "Dear Colonel Baker", Londra, 14 Ekim 1914, CWMG, Cilt 12, s. 539.
4. M. K. Gandhi, "C. Roberts", Londra, 25 Ekim 1914, *C.W.M.G.*, Cilt 12, s. 543-45; bir sonraki alıntı, s. 545.
5. Mohandas, "Dear Maganlal" (Gandhi), Londra, 10 Aralık 1914, *C.W.M.G.*, Cilt 12, s. 560.
6. Gandhi, "Speech at London Farewell", 18 Aralık 1914, *C.W.M.G.*, Cilt 12, s. 564-65.

Beş gün sonra S.S. *Arabia*'dan Chhaganlal'a, "Tanrı'nın işine bak! Beklenmedik bir şekilde Londra'dan erken ayrılmam mümkün oldu... İkimizin de sağlığı iyi... Bakalım eski gücümü tekrar kazanabilecek miyim, göreceğiz" diye yazdı. Yolculuk boyunca muzlu bisküvi ve suya batırılmış kuru meyve perhizine uydular. 9 Ocak 1914'te, Bombay'da sevgili yaşlı Anavatanlarını görmekten son derece memnun halde karaya ayak bastılar.[7] Sağlığı düzelmeye devam ediyordu ve Ocak ortasında, Ba'yla birlikte Rajkot'taki ailesini ziyaret etmek için Bombay'dan ayrıldı. Fakat oraya vardıklarında Gandi'nin sağlığı çok kötüleşti. Gördüğü candan karşılama Gandi için cesaret vericiydi ve ay bitmeden dul baldızlarını ziyaret etmek için Porbandar'a gitmeyi göze alacak kadar güçlü hissetti. Ayın yedisinde Poona'ya gitmek üzere Şubat'ta Bombay'a geri döndü.

Gandi, Gokhale'in, ileride Deccan platosundaki Poona'nın bir banliyösü haline gelecek Hindistan'ın Hizmetkârları Topluluğu'na ulaştı. Orada sadece birkaç gün kaldı ancak hemen, bulduğu tüm idrar ve dışkı kaplarını boşaltıp temizlemeyi kendisine görev edindi. Bir sabah Gokhale ve Poona Üniversitesi'nde profesör olan arkadaşı M. R. Jayakar gölgelikli verendada otururlarken, tedirgin bir çöpçü duraksayarak Baba Sahib'e (Gokhale) yaklaştı. Jayakar'ın ona doğru dönmesi üzerine selam vererek ve ürkek bir şekilde yeni misafirin işini elinden aldığını söyledi. Gokhale asabice başını salladı ve zavallı adamcağıza sert bir şekilde, Gandi'ye bunu yapmayı bırakmak zorunda olduğunu haber vermesini söyledi. Bunun üzerine, Gandi'nin tuhaf hobileri hakkında başkalarının şikâyetlerini daha önce de duymuş olan Jayakar, Gokhale'e bu kadar sıkıntı vericiyse neden onu misafir ettiğini sordu. "İnatçı ve zaman zaman çok zor biri fakat bir gün Kongremizin ve ulusumuzun lideri olacak!" diye cevapladı Gokhale.[8]

Hasta olan Gokhale'in ölümünden bir hafta kadar önce Gandi ve Ba, Poona'dan ayrıldılar ve Hindistan'ı baştan sona geçip, Bombay'dan Bengal'e kadar seyahat ettiler. Burada Rabindranath Tagore'un kırsal Santiniketan Okulu'nda yaşamaya giden

7. Mohandas, "Dear Chhaganlal", S.S. *Arabia*, 23 Aralık 1914, *C.W.M.G.*, Cilt 12, s. 566-67.

8. M. R. Jayakar, bana bu hikâyeyi, Kasım 1957'de bilimsel araştırmam için kendisiyle, Tilak ve Gokhale üzerine röportaj yaptığım ferah sayfiye evinin oturma odasında anlattı.

Maganlal ve kırk kadar Güney Afrikalı hacıya katıldılar. Gandi, Gokhale'in ölümünü burada bir telgrafla öğrendi.

Veda konuşmasını dinlemek için toplananlara, "Acı çeken ve hizmet edenlerin dostluğunu kazanmaya çalışmalıyız" dedi Gandi. "Bay Gokhale böyle biriydi. O öldü ancak eserleri yaşıyor çünkü ruhu yaşıyor... Yanında bulunan Hindistan'ın Hizmetkârları Topluluğu üyelerine söylediği son sözler, 'Hiçbir anıt ya da heykel istemiyorum. Sadece erkeklerinin Hindistan'ı sevmelerini ve hayatları pahasına ona hizmet etmelerini istiyorum' oldu. Bu tüm Hindistan için bir mesajdır."[9]

Gandi daha sonra aynı ay içerisinde, Hindistan'ın Hizmetkârları Topluluğu'nda yaşamayı ve Gokhale'in liderlik gömleğinin varisi olmayı umarak Kasturba'yla birlikte Poona'ya geri döndü. Ancak diğer üyeler onun radikal fikirlerinden ve yaşam tarzından endişeliydiler. Gokhale'in ölümünden sonra topluluğun sorumluluğunu üstlenen V. S. Srinivasa Sastri, işinin ehli bir yöneticiydi fakat Gandi'nin yüceliğinden yoksundu. Gandi'yi sıcak bir şekilde karşılamak yerine, dönüşünün hemen ardından korkuyla onu Poona'dan uzaklaştırdı. Mart'ta eski bir arkadaşına, "Saygıdeğer Gokhale'in ölümüyle sığınaksız kaldım" diye yazdı Gandi.[10] Oysa maddi sıkıntısı yoktu ve zaten kısa bir süre sonra Ahmedabad'ın kenar mahallelerinde, Sabarmati'nin kıyısında aşramını kuracaktı. Fakat önce, tekrar Bengal'e gitti ve Kalküta'da, Harilal'la tamamen kopmalarına vesile olan üzücü bir yanlış anlaşılma yaşadı.[11]

Nisan'da Gandi ve Ba, büyük Kumbh Mela kutlamasına katılmak ve Mahatma Munshiram'a (daha sonraki adıyla Swami Shraddhanand) saygılarını sunmak için Hardwar'a gittiler. Munshiram, Gandi'yi görüp kutsadıktan sonra ona, Hindistan'ın fener ışığı diyecekti.[12] Oradan Madras'a devam ettiler. Gandi burada, "Kahramanımız çok yaşa!" diye bağıran kalabalık bir grup Tamil tarafından karşılandı.[13] Madras'taki bir resepsiyonda Gandi, Gokhale'den saygıyla, *raja gurum* ve kutsal siyasetçi olarak bah-

9. Gandhi, "Speech at Santiniketan on Gokhale's Death", 20 Şubat 1915, *C.W.M.G.*, Cilt 13 (Ocak 1915-Ekim 1917), Kasım 1964, s. 27.
10. Mohandas, "Bhaishri" (D. B. Shukla), 2 Mart 1915, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 31.
11. Mohandas, "Dear Narandas" (Gandhi), Rangoon yolunda, 14 Mart, 1915, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 36.
12. "Speech at Gurukul", Hardwar, 8 Nisan 1915, *The Hindu*'dan alıntı, 12.4.1915, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 46-47.
13. "Speech on Arrival at Madras", 17 Nisan 1915, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 47.

setti.[14] Mayıs 1915'te aşramını kurmaya hazır olarak Gucerat'a dönmüş, ihtiyaçların ayrıntılı bir listesini hazırlayıp tahmini giderleri hesaplıyordu. "Liderlerin sadece Ahmedabad'da bir yıl boyunca deneme yapmamız gerektiğini düşündüklerini anladım" diye yazdı Sheth Girdharlal'a. "Eğer öyleyse, Ahmedabad bu yükün tamamını taşımalıdır... Artık altyapıyı değiştirdiğimize göre, ben Ahmedabad'ın bir yıl boyunca tüm yükü taşıması gerektiğine inanıyorum."[15] Gandi para konularında her zaman dikkatliydi ve sözleşmeye dayalı anlaşmaların müzakeresinde hep katı oldu. Benzersiz bir şekilde gelişmiş maneviyatı ve idealizmine rağmen Gandi, her ikisini de yeri geldiğinde en etkili şekilde kullanarak, doğuştan gelen pazarlık becerisini ve sonradan edindiği hukuki dehayı asla yitirmedi.

Gandi'nin ilk ismiyle Satyagraha Aşramı, 20 Mayıs 1915'te Ahmedabad yakınlarındaki Kochrab'da törenle açıldı. Aşramın Gandi tarafından yazılan anayasası, acemilik aşamasındaki müritler ve öğrenciler de dahil olmak üzere herkesin altı yemin etmesini gerektiriyordu: hakikat, şiddetsizlik, bekârlık, damak zevkinin kontrolü, çalmama ve mülk edinmeme. İlk altısından sonra üç ek yemin: el yapımı giysiler kullanmak ve ithal giysilerin hiçbir çeşidini asla giymemek ya da satın almamak anlamına gelen *swadeshi*; tüm aşramlıları kralların ya da toplumun, kastların ya da ailelerin, hırsızların, soyguncuların, vahşi hayvanların ve hatta ölümün korkusundan arınmış kılan korkusuzluk[16]; ve son olarak, Gandi'nin Hindu dinine sürülen bir leke olarak nitelendirdiği ve korkunç bir günah olarak gördüğü *dokunulmazlık* karşıtı yemin geliyordu. Gandi tüm aşramlıları *dokunulmazlık* kötülüğünü ortadan kaldırmak için herkese dokunmaya teşvik ediyordu.

O Eylül, Gandi ilk *dokunulmaz* aileyi aşrama kabul etti ve Kasturba bu kast dışı Guceratlı ailenin hanımı Dudabhai'yle bir arada yaşamaktan, Mohandas'ı terk etmekle tehdit edecek kadar rahatsız oldu. "Bayan Gandi'ye beni terk edebileceğini ve iyi dostlar olarak ayrılabileceğimizi söyledim" diye yazdı Srinivasa Sastri'ye. "Bu adım çok önemli çünkü bazı *Dhed* mahallelerinin yerlerini değiştirme ve onların hayatını paylaşma fikrini hayata geçirmek

14. "Speech at Public Reception", Madras, 21 Nisan 1915, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 51.
15. "The Ashram", 11 Mayıs 1915, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 85.
16. "Draft Constitution for the Ashram", 20 Mayıs 1915'ten önce, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 91-94.

için kısa süre önce edindiğim, baskı altına alınmış sınıflara karşı misyonumla bağlantı kuruyor... Benim için önem taşıyor çünkü pasif direnişin toplumsal sorunlarda etkinliğini göstermemi sağlıyor ve son adımı attığımda özgürlüğü kucaklayacağım."[17]

Kasım 1915 geldiğinde Gandi kalabalık aşramına otuz üç kişiyi kaydetmişti ve bunlardan üçü *Dhed*'di. Ahmedabad'ın üst kastlara mensup liderleri, şimdiye dek *dokunulmaz* olan bu aileyi benimsediği için tüm aşramı kast dışı ilan etmekle tehdit edecek kadar çok öfkelenmişlerdi.[18] Gandi kararlıydı.

Aynı yılın Aralık ayında Gandi, Bombay'da Hindistan Ulusal Kongresi'nin otuzuncu yıl genel kuruluna ve Müslümanlar Birliği'nin toplantısına katıldı. 1916 Şubat başında Banaras Hindu Üniversitesi'nin açılış töreninde Teozofi Derneği Başkanı Annie Besant ve Gandi birer konuşma yaptılar. "[Bayan Besant'ın] emsalsiz hitabet gücünün etkisi altındaki arkadaşlarım" dedi Gandi onun ardından kendi konuşmasını yaparken, "dua edin, üniversitemizin nihai bir ürün haline geldiğine inanmayın... Bu akşam bu okulun gölgesinde, bu kutsal şehirde, kendi hemşerilerime yabancı bir dilde hitap etmek zorunda bırakılmam derin bir aşağılanma ve utanç meselesidir."[19] Çektiği tüm acılardan ve Güney Afrika'da başarı sağlamak için cesurca verdiği mücadelelerden sonra Gandi, değerli taşlarla süslenmiş bunca mihracenin, ithal ipekler ve atlaslardan yapılma İngiliz giysileriyle övünen Britanya İmparatorluk Yönetimi'nin saltanatlı kuklalarının önünde sert eleştiriler yapmaksızın konuşmayı imkânsız buldu. Bayan Besant bile, son derece korkusuz ve açık sözlülükle konuşan, dokuma kumaşlarla örtünmüş, baldırı çıplak bu küçük adamın arkasında, sahnedeki konforlu sandalyesinde gittikçe huzursuzlanmaya başladı.

"Kongre özerklikle ilgili bir önergeyi onayladı... Fakat kâğıt üzerinde kalan hiçbir yazı bize asla özerklik getirmeyecek... Bizi buna götürecek olan sadece kendi davranışlarımızdır. (Alkışlar) ...Mihrace Hazretleri, Hindistan'ın yoksulluğundan bahsetti. Diğer konuşmacılar da bunun üzerinde ısrarla durdular. Fakat bu kurumsal törenin Genel Vali tarafından yaptırılan büyük panda-

17. Gandhi, "V. S. Srinivasa Sastri", Ahmedabad, 23 Eylül 1915, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 127-28.
18. "Fragment of Letter", 26 Kasım 1915'ten önce, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 144.
19. Gandhi, "Speech at Benares Hindu University", 6 Şubat 1916, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 210-16; alıntı, s. 210'dan.

lında* şahit olduğumuz neydi? Bir mücevher sergisi... Bunu yoksul milyonlarla karşılaştırıyorum. Ve bu soylu beylere şunu demek istiyorum: Siz bu mücevherlerden mahrum kalmadığınız ve onları hemşerileriniz için himayenizde tutmadığınız sürece Hindistan için kurtuluş yok." Gandi her soluklandığında öğrencilerden oluşan izleyiciler alkışlamaya yelteniyordu. "Duyun, duyun!" diye bağırışlar yükseliyordu. Artık sesinin Hindistan toprağında, Hindu inancına göre en kutsal antik şehir olan Varanasi'de (Banaras) duyulduğunu anlamıştı.

"Eğer Tanrı'ya güvenir ve ondan korkarsak, hiç kimseden korkmamız gerekmez" dedi onlara Gandi. Korkusuz sadeliği ve gözü pek cüretinden ilham alan ve moralleri yükselen tüm o kahverengi gözlü genç erkeklere, tutku dolu ülke sevgisi mesajını verdi; cesaretin ve *tapas*ın değerini öğretti. "Ölmeye hazır olacağımı umuyorum" dedi Gandi onlara, "Hindistan'ın özgürlüğü için kanaatimce bu, onurlu bir ölüm olurdu."[20]

Bu noktada Bayan Besant ayağa kalktı ve ona, "Lütfen kesin şunu!" diye bağırdı. Gandi, Bayan Besant'a ve kürsü başkanı mihraceye doğru döndü, "Sizin emrinizi bekliyorum. Olduğum gibi konuşarak ülkeye ve imparatorluğa hizmet etmediğimi düşünüyorsanız, elbette dururum." Öğrencilerden gelen, "Devam et!" sesleri ona cesaret verdi. "Ben Hindistan'ı her iki tarafın da dahil olduğu şüphe atmosferinden arındırmak istiyorum; eğer amacımıza ulaşmak istiyorsak, öyle bir imparatorluğa sahip olmalıyız ki karşılıklı sevgi ve güvene dayalı olsun... Bunları açıkça konuşmamız çok daha iyi... Eğer özerklik elde etmek istiyorsak onu almak zorundayız... İsterseniz Boer Savaşı'ndan ders alın." Bayan Besant, kürsü başkanı mihrace ve diğer prensler, programa ve Gandi'nin, kendisini izleyen öğrencilerin pek hoşuna giden tutku dolu konuşmasına son vererek birdenbire kürsüyü terk ettiler.

Ertesi gün Gandi tören başkanı Darbhanga Mihracesi'ne bilgi verdi: "Tek gayem tüm şiddet eylemlerine karşı sahip olduğum çok kesin görüşlerimi açıklamaktı... Benim hayattaki misyonum ülkemde özgürlüğün azami ölçüde güvence altına alınmasını telkin etmek ve buna yardımcı olmaktır fakat asla şiddetle değil."[21]

---

* Pandal: Çeşitli Hindu ve Budist dini kutlamaları sırasında kurulan geçici ya da kalıcı büyük yapı. (ç.n.)

20. A.g.e., s. 214-15; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 216.

21. "Letter to Darbhanga", 17 Şubat 1916, *The Pioneer*, 9.2.1916, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 217.

Ancak mihrace ve etkinliğe katılan diğer tüm soylu meslektaşları, Gandi'nin söylediklerine katılmadıklarını ifade ettiler. Onun ağırbaşlı ve sade giyiminin yanı sıra mücevherler ve Hindistan'ın yoksulları hakkında söylediklerinden, eğer Gandi bir gün yönetime gelirse lüks içindeki miskin günlerinin sayılı olacağını pekâlâ anladılar. Hindistan basınının kısa süre sonra adını koyduğu Banaras *olayı*, sadece Bayan Besant'ın, Gandi'nin devrimci hevesiyle ilgili korkularını doğruladı. Gandi, onu sözünü kestiği ve kürsüdeki tüm prensleri dışarı çıkardığı için kınadığında, Besant sert bir yanıt verdi: "Siz kürsüdeki herkesin şerefini tehlikeye atarken bizler nasıl hâlâ yerimizde oturabilirdik?"[22]

Gandi, durduğu her yerde konuşmalar, Gokhale'in heykellerinin ve portrelerinin açılışlarını yaparak, okulların açılış merasimlerine katılarak, Madras'tan Karaçi'ye kadar tüm tüccar topluluklarına söylevler vererek Hindistan'ı dolaşmaya devam etti. *Dokunulmazlık* kavramının günahları hakkındaki görüşleri o sırada gelişti ve var gücüyle bu geleneksel Hindu ayrımcılığının bırakılması gerektiğini savundu. "Ruhlarımızın iyiliği için, kendi iyiliğimiz için, tövbe mi etmeliyiz? Uygulanabilir çözüm ne? ...İlk önce şunu kesin olarak anlamalıyız ki okullarımıza vb. yerlere kabul ederek onlara eşit davrandığımızda, günahlarından kurtulacak olan onlar değil bizleriz."[23] Onlar için henüz, o dâhice *Harijan* [Tanrı'nın Çocukları] sözcüğünü bulmamıştı fakat onların aşramdaki diğer ailelerle kaynaşmalarında ısrarlıydı. Sonunda Hindistan özgürlüğünü kazandığında ilk devlet başkanının bir *Harijan* olmasını umuyordu. Bu ileriyi gören rüya, bağımsızlıktan sadece elli sene sonra *Harijan* kökenli K. R. Narayanan, 1997'de Hindistan'ın onuncu devlet başkanı olarak seçildiğinde gerçekleşti.

Gandi 1916 Ekim sonunda, Ahmedabad'da her yıl düzenlenen Bengal Eyalet Konferansı'na katıldı ve Cinnah'ın başkan olarak seçilmesini destekledi. "Başkan seçilecek kişi saygın bir konuma sahip olmalı... Kültürlü Müslüman bir beyefendi olmalı... Başkanlığın bir kılıcın sırtında yürümeye benzediğini biliyorum... Tanrı'ya, bu konferansın çalışmalarını yönlendirmek için ona gereken gücü, bilgeliği ve beceriyi vermesi için dua ediyorum."[24]

22. "Reply to Mrs. Besant", 17 Şubat 1916'dan önce, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 240.
23. "Speech at Conference for Elevation of Untouchables", 18 Mart 1916, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 259.
24. "Speech at Bombay Provincial Conference", Ahmedabad, 21 Ekim 1916,

Gandi Gucerat dilinde konuştu ama Cinnah onu gayet iyi anladı. Tertemiz giyinmiş, başarılı bir Lincoln Loncası avukatı olarak Hintliden çok bir İngiliz gibi görünen ve konuşan Cinnah, Gandi'den yedi yaş küçük olsa da Gokhale'in siyasi öğrencisi olmuş ve iki yıl önce Devlet Bakanı Lord Crewe'a gönderilen bir Kongre temsilciler heyetine Londra'da başkanlık etmişti. Eyalet Kongresi'nde seçilmesi ve Kongre ile en büyük İslami kuruluş olan ve başkanı olduğu Müslüman Birliği'ni ulusal taleplerin yer aldığı ortak bir platformda birleştirmedeki dâhice başarısı, onu yıl sonunda, Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra ulusu tam egemenliğe götürecek benzersiz bir aday durumuna getirdi.

O senenin Aralık ayında Gandi, ne zaman İngilizce konuşsa bir günah işlediği ve Hindu dilinin Hindistan'ın resmi dili olması gerektiği konusunda ısrar ediyordu. Tüm Hindistan'da Ortak Alfabe ve Ortak Dil Konferansı'na başkanlık etti.[25] Ayrıca Lucknow Kongresi'ne katıldı ve Kongre'de çalışma dili olarak İngilizce yerine Hindu dili kullanılmadığı sürece özerkliğin imkânsız olduğunu savundu. "Eyaletle ilgili işlerde eyalete ait diller kullanılabilir" diyerek ödün verdi. "Ama ulusal sorunlar ancak ulusal dilde görüşülmeli."[26] Yalnızca bu değişiklik bile Cinnah gibi liderleri ulusal odak noktasından kaydırmak için yeterliydi. Gandi, Hintlilerin kolonilerde kötü muamele görmelerini protesto eden bir önerge sunmak için Müslüman Birliği toplantısına da katıldı. Başkan Cinnah konuşmasını istediğinde, ona ve destekçilerine daima Urdu dilinde konuşmaları gerektiğini söyledi. Onları ayrıca Hindu edebiyatını okumak konusunda daha hevesli olmaya ve hükümetten korkmamaya teşvik etti: "Hükümet İngiliz doğasına sahiptir yani güçlünün karşısında eğilir, güçsüzü ezip geçer."[27] Bu yersiz son iki tavsiye, İngilizlikte Gandi'den açık ara önde olan Cinnah'a hususiyetle itici gelmiş olmalı.

Bu arada Gandi zamanının büyük bir kısmını aşramında geçiriyordu. İkinci oğlu Manilal onunla birlikte Sabarmati Aşramı'nda yaşıyordu. 1917'nin başında Manilal'ın tüm yeminlerine sadık kalamaması yüzünden tartıştılar ve Bapu onu Afrika'ya geri gön-

---

C.W.M.G., Cilt 13, s. 303-304.

25. "Speech at Common Language Conference", Lucknow, 29 Aralık 1916, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 321.

26. "Interview at Lucknow", 31 Aralık 1916, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 324.

27. "Speech at Muslim League Conference", Lucknow, 31 Aralık 1916, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 326.

derdi. "Gitmene izin vermek bana, belki de senin gittiğin için hissettiğinden *çok daha büyük bir acı verdi" diye yazdı yirmi dört yaşındaki oğluna. "Fakat çoğu kez bunun senin yararına olduğunu düşünüyor ve kalbimi çelikten daha katı hale getiriyorum."*[28] *Ümitsizliğe kapılan Manilal, Phoenix*'e vardıktan kısa bir süre sonra hiçbir iş yapamayacak kadar hastalandı. Gandi *ona* tekrar yazdı, bu defa reçete vermek için. "Öksürüğün için uygun tedavi derin nefes almak ve bir çay kaşığı zeytinyağı içmek, bu yeterli olacaktır, domatesle de karıştırılabilir. Çay, kahve ve kakaoyu bırakmak da işe yarayacaktır... Çalışmalarına sana gösterdiğim şekilde devam et. Hesap yapmayı bırakma... Aynısı Sanskritçe için de geçerli... Ayrıca Gucerat dilinde kitaplar okumayı huy edinmen gerekiyor... Eğer hayallere dalma huyundan vazgeçersen, bütün bunlar senin için kolay olacaktır..."

Lucknow Kongresi sırasında pek çok çivit işçisi ve onların avukatları Gandi'ye, yeni adı Bihar Eyaleti olan Champaran Bölgesi'ne, Himalayaların gölgesinde koyu mavi boya bitkisi çiviti ekip biçen ve sefilce sömürülen köylülere yardım etmeye gelmesi için yalvardılar. Gandi 1917 Mart sonunda, Ahmedabad'dan Champaran'a, neredeyse tüm kuzey Hindistan'ı geçip Doğu'ya doğru uzanan bu uzun tren yolculuğuna çıkmaya karar verdi. Çivit işçileriyle görüştü ve onların şiddet görmenin yanı sıra acımasız çivit üreticileri tarafından utanmazca sömürüldüklerine dair şikâyetlerini dinledi. Bölge Komiseri Avukat L. F. Morshead'le bir görüşme yaptı. Morshead onu sindirmeyi denedi ve bir an önce gitmesini tavsiye etti.[29] Bunlara karnı tok olan Gandi, bu dar kafalı memurla daha fazla zaman kaybetmedi.

Morshead'in ofisinden ayrıldıktan hemen sonra kuzeni Maganlal'a yazdı: "Hakkımda Bölge'yi terk etme emri çıkarıldı ve ben bu emre uymayı reddettim... Her an tutuklama emri çıkarmaları mümkün."[30] Mağdur köylüler hakkında soruşturma yürütmek için bir köye giderken yolda tutuklandı. "Burada bu koşullar altında hapse girmek benim için büyük bir sevinç. Hayırlı bir sonuç ortaya çıkarabilir." Bölge Hâkimi W. B. Heycock'a

28. Bapu, "Manilal", Ahmedabad, 7 Mart 1917'den önce, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 355; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 356.
29. G., *A.*, s. 410.
30. Bapu, "Maganlal" (Gandhi), 16 Nisan 1917, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 365; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 366.

bölgeyi terk etmeye veya para cezası ödemeye niyeti olmadığını bildirdi. Sonra da Bölge Hâkimi'nin bürosundan, Genel Vali Lord Chelmsford'un Özel Sekreteri Maffey'e şöyle yazdı:

"Ben, bu bölgeye köylülerin çiftlik sahipleri hakkında ileri sürdükleri suçlamaların doğru olup olmadığını bizzat öğrenmek için geldim." Gandi kendisini harekete geçirenin insancıl bir vatani hizmet olduğunu açıkladı. Değerlendirmesine sunulan deliller, çiftlik sahiplerinin yasadışı güç kullanarak köylülerin sırtından zengin oldukları hususunda ikna ediciydi.[31] Maffey'den bu meseleyi Genel Vali'ye götürmesini ve meselenin araştırılması için bağımsız bir komisyon atanmasını talep etmesini istedi.

Böylece Gandi, Hindistan topraklarındaki ilk Satyagraha mücadelesini başlatmış oldu. Ancak Vali Yardımcısı tarafından Bölge Hâkimi'ne Gandi'nin hapsedilmeden salıverilmesi, kendisine soruşturmasını yürütmesi için gerekli olanakların ve resmi yardımın sağlanması talimatını verildi. Henry Polak'ın yanı sıra Charlie Andrews ve Pearson da Kalküta, Allahabad ve Simla'daki dostlarıyla konuşarak Gandi için uğraştılar ve hem Kongre'nin hem de Müslüman Birliği'nin liderleri onun yararına eyleme geçti. İsmini Swami Shraddhanand olarak yeni değiştirmiş olan Mahatma Munshiram'a yazdı. "Buradaki görev muazzam. Tiranlık, Tanrı'nın yardımıyla son bulacak."[32] O sıralar Champaran'da en azından dört ay kalmayı umuyordu. Çivit işçilerini her gün kulübelerinde ziyaret etti ve katlanmak zorunda bırakıldıkları ağır çalışma koşullarına dair ifadelerini asistanlarıyla birlikte kayıt altına aldı.

Tabii Gandi çok geçmeden Hint köylülerinin, çiftlik ve büyük arazi sahipleri tarafından sömürüldüğü tek yerin Bihar Bölgesi olmadığını anladı. Ancak kırsal kesimdeki eşitsizliklere ve kanun ihlallerine karşı yurt çapında bir Satyagraha başlatmaya hazır değildi. Güney Afrika'da belirlediği değişmez Satyagraha kuralına bağlı kalarak asıl amacını asla genişletmedi, bunun yerine yoga güçlerini seçtiği tek bir hedefe odakladı. "Altına bakılmadık taş kalmıyor" diyordu. Bunu yaparken amacının sınırlı olduğunu da kabul ediyordu.[33] "Arzumuz, Hükümet'i çiftlik sahipleriyle kesin

31. M. K. Gandhi, "Mr. Maffey", Motihari, 16 Nisan 1917, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 368.
32. Gandhi, "Mahatma Munshiram", Bettiah, 26 Nisan, 1917, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 378.
33. Gandhi, "Notes on the Position in Champaran", Bettiah, 14 Mayıs 1917,

olarak anlaşmaya davet ederek, Hindistan'ı çalkalayacak bir raporun yayınlanmasından kaçınmaktır." Fakat Bihar'daki ağır taşları yerinden oynattığında, temel eğitim almaları gerekirken bütün gün çalışmaya zorlanan aç çocuklardan, yoksulluğun ve çaresizliğin her türlü rezilliğine katlanan kadınlara ve tabi tutuldukları fiili kölelikten şikâyet etmeye bile ürken, guatr büyümesinden deforme olmuş, iki büklüm erkeklere kadar birden fazla sosyal sorun hızla ortaya çıktı.

Çivit üreticileri, köylülerin gözünü korkutarak, tanıklık etmemeleri yönünde uyararak, birçoğunu kaba kuvvetle sindirerek, bazılarına da rüşvet vererek işi bozmak için ellerinden geleni artlarına koymadılar. Yine de Gandi'nin varlığı ve şahsi korkusuzluğuyla açığa çıkan büyük aydınlanmayı durdurmayı başaramadılar. Genel Vali'ye önermiş olduğu bağımsız komisyon, Vali Yardımcısı Sör Edward Gait tarafından çok geçmeden atandı. Başkanlığına Sör Frank Sly getirildi ve Gandi de üye olmaya davet edildi. Gandi hizmet etmeyi elbette kabul etti. Üreticilerin en kötüleri, kundakçılık dahil her türlü kaba kuvvetle gözdağı vererek komisyonu devre dışı bırakmak istedi. Köylülerin, neredeyse yüz yıldır çiftlik ve arazi sahiplerinden ücret almadan çalışmaya zorlandığı sömürücü köleliği (*tinkathia* sistemini) yürürlükten kaldıracak kadar adil sonuçlara ulaşıldı.

Gandi Bihar'dan, "Burada bana sevgi yağdırıyorlar" diye yazdı Maganlal'a.[34] Mazide kalan kırsal Bihar macerası, ıstırap dolu son yıllarında Gandi'yi tekrar bu sevgi yağmurunu, dürüstlüğün mitsel altın çağının yani *Ram Rajya*'nın (Rama'nın Hükümranlığı) doğduğu, Hindistan'ın masalsı kalbi Rama ve Sita'da başlayıp başarıyla sonuçlanan ilk mücadelesinde tattığı görkemli gururu aramak için oraya geri götüren nedendi.

1917 yazında Madras Valisi, kendi Özerklik Yönetim Birliği'ni kuran Annie Besant'ı tutukladı. Hakkındaki suçlama fesatçaydı ve Vali onu tutuklayarak bir baş belasından, bir kurbana ve halk kahramanına dönüştürdü. Salıverilmesinden kısa bir süre sonra Bayan Besant, Aralık'ta Kongre'nin senelik toplantısına başkanlık etmek için seçildi. Gandi'nin tepkisi, geliştirmekte olduğu strateji çerçevesinde konuya göz atmasını sağladı. Temmuz'da bir mektup yazarak, Besant'ın tutuklanmasının büyük bir hata olduğu konu-

C.W.M.G., Cilt 13, s. 391-93, alıntı, s. 393'ten.

34. Bapu, "Maganlal" (Gandhi), Bettiah, Mayıs 1917, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 430.

sunda Genel Vali'yi uyardı. Gandi açıklamasında, "Pek çoğumuz, saygılı olmakla birlikte Bayan Besant'la aynı fikirleri paylaşmıyoruz fakat hepimiz onun gücünü ve özverisini kabul ediyoruz... Sizden tüm samimiyetimle bu hatayı kabullenmenizi, hapis emrini geri almanızı ve bu ülkede şiddetten tamamıyla arınmış her türlü propagandanın varlığını sürdürmeye hakkı olduğunu beyan etmenizi istirham ederim..." diye yazdı. Hapis kararının bozulmasını sağlayamazsa, bunun, tüm hayatını engel olmak için adadığı bir şiddet kültünün yayılmasına sebep olabileceğinden korkuyordu. "Ben gençliğe ve genel olarak Hintlilere, daha iyi ve daha etkili bir yöntem gösterdim... Bu yöntem ruhun ya da hakikatin ya da sevginin gücü... Bu yöntem kişinin kendisinin çile çekmesini gerektiriyor ve sırf bu yüzden dünyadaki hiçbir hükümet masum insanları durmadan hapsetmeyi ya da taciz etmeyi göze alamaz."[35]

Danimarkalı Hıristiyan arkadaşı Esther Faering'in, İsa'nın şiddetsizliği üzerine sorduğu bir soruya cevaben, Gandi mektubunda bu görüşünü açıklayarak genişletti: "Bence İsa'nın buyruğu çok net. Öldürmenin her türlüsü kötüdür... Bir yılana acıyan ve ondan korkmayan kimse onu öldürmeyecektir... Bu masumiyet düzeyine ulaşmalıyız. Fakat çok azımız oraya ulaşabilir... Bir ulusun haklı olabilmesi için ancak ruh gücüyle mücadele etmesi gerekir. Böyle bir ulus henüz doğmadı. Fakat ben Hindistan'ın o ulus olduğunu umut etmiştim. Korkarım yanılmışım. Hindistan'dan en fazla büyük bir direniş gücü haline gelmesini bekliyorum."[36]

O senenin Ağustos ayında Gandi, çeyrek yüzyıl boyunca özel sekreteri ve müridi olacak genç Mahadev Desai'yle tanıştı. Gandi, Mahadev'i üç gün gözlemledikten sonra, "Sende tam da son iki yıldır aradığım genci buldum" dedi. "Daha önce sadece üç kişiyle böyle konuştum: Bay Polak, Bayan Schlesin ve Shri Maganlal... Sende öne çıkan üç nitelik gördüm: düzenlilik, sadakat ve zekâ."[37] Otuz üç yaşındaki Mahadev çok şaşırdı, öyle gururu okşandı ki ne diyeceğini bilemedi, adeta fısıldayarak Gandi'ye, "Henüz yazdığım ya da yaptığım hiçbir şeyi görmediniz" dedi. Fakat Gandi kendinden emin bir biçimde yanıtladı: "İnsanlara çok kısa sürede

35. M. K. Gandhi, "Mr. Maffey", Bankipore, 7 Temmuz 1917, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 464-65.
36. Bapu, "Dear Esther" (Faering), Nadiad, 3 Ağustos 1917, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 485.
37. "Talk to Mahadev Desai", 31 Ağustos 1917, *C.W.M.G.*, Cilt 13, s. 510-11.

değer biçebilirim." Gandi, Kasım 1917'den 1942'deki ani ölümüne kadar güvenilir sekreteri ve gayri resmi *oğlu* olarak gördüğü Desai konusunda da tabii ki tamamen haklıydı. Kasturba, ölümünü öğrendiğinde duygusal bir şekilde Desai için Gandi'nin *sağ ve sol eli* diyecekti.

Gandi, Champaran'daki başarısının ardından Gucerat Aşramı'na geri döndü ve Kasım 1917'de Godhra'daki ilk Gucerat Siyasi Konferansı'na başkanlık etti. Kalabalık seyirciye, "Hizmet etmenin en yüksek din olduğu inancıyla ateşlenmiş çok sayıda insan ortaya çıkarsa, bizler ancak o zaman büyük sonuçlar görmeyi umabiliriz. ...Neyse ki Hindistan zengin bir dini ruha sahip ve bilgeler ile azizler bu işin arkasında oldukça, ben Hindistan'ın sıkı sıkıya bağlı olduğu amaçlarına ulaşacağına inanıyorum" dedi.[38]

Son zamanlardaki olaylar iyimser düşünmesine sebep olmuştu. Annie Besant daha yeni hapisten salıverilmiş ve Morley'in Hindistan Bürosu'ndaki hamisi yeni devlet bakanı Edwin Samuel Montagu, İngiliz Kabinesi'nin savaştan sonra Hindistan'ın dominyon statüsü almaya dair taleplerini nasıl karşılaması gerektiğine karar vermek için hususi bir ziyarette bulunmak üzere yola çıkmıştı. Unutulmamalıdır ki tüm Hintli ılımlılar için olduğu gibi İngiliz liberaller için de *Swaraj*, dominyon statüsü anlamına geliyordu, tam bağımsızlık ya da özerklik değil. Kongre ve Müslüman Birliği'nden karma bir heyet, Cinnah –Montagu en çok ondan etkilendi– başkanlığında kendisini ve Genel Vali Chelmsford'u ziyaret edecekti. Gandi de Montagu'yla görüştü ancak Montagu onu fazla ruhani ve ciddiye almak için fazla kılıksız buldu. Tabii ki de Gandi, Cinnah'nın Lucknow Paktı'nı* *Swaraj* olarak değil sadece bu yolda büyük bir adım olarak değerlendirdi. Gerçi Gandi için Bayan Besant ve Kongre'deki Tilak gibi radikallerin bahsettiği *Swaraj* dahi, modern ordu ve ağır sanayiyle dopdolu Batı'dan ithal yabancı bir üründü. "Hindistan'ın misyonunun diğer ülkelerin-

38. Gandhi, "Speech at Godhra", 3 Kasım 1917, *C.W.M.G.*, Cilt 14 (Ekim 1917-Temmuz 1918), Mart 1965, s. 49 ve s. 53.

* Lucknow Paktı (Aralık 1916): Hindistan Ulusal Kongresi ile Müslüman Birliği'nin ortak oturumunda yapılan anlaşma. Bu toplantıda Kongre'nin radikal ve ılımlı kanadı arasında bir birleşme oldu. Kongre'ye ve Müslüman Birliği'ne üye olan Muhammed Ali Cinnah bu paktın mimarı sayıldı. Britanya Hükümeti'ne, Müslümanların güvenliğini sağlamanın yanı sıra Hindistan için daha liberal bir yaklaşım benimsemesi ve Hintlilere kendi ülkelerini yönetmede daha fazla yetki tanıması için baskı yapılması fikrinde birleşildi. (y.h.n.)

kinden farklı olduğunu düşünüyorum. Hindistan dünyanın dini üstünlüğüne yatkın [ve] onda çelik silahlar işe yaramaz. Diğer uluslar kaba kuvvetin ateşli taraftarları olmuştur... Hindistan hepsini ruh gücüyle fethedebilir" dedi Gandi.

Yine Godhra'daki Gucerat Sosyal Konferansı'nda Gandi, dokunulamama günahı dediği bu büyük suça karşı her zamankinden daha güçlü bir söylev verdi. "*Dokunulmazlar* Hinduizm'in dışında görülmemeli... Bu inanç, böylesi bir çağrıda bulunabiliyorsa benim burnuma çok kötü kokular geliyor... Bu riyakârlıkla gerekirse bir başıma mücadele edeceğim."[39] Daha sonra, *Harijan*ların saf Hindu olduğunda ısrar ederek, dokunulamama fikrini kabul etmektense ölüm orucuna girecek ve dokunulamamaya karşı bir Satyagraha başlatacaktı.

1917 yılı boyunca Sabarmati Aşramı'na maddi yardım yağdı. Ocak 1918'de, Gandi özellikle büyükbaş hayvanlara daha iyi bakma konusunda köylüleri eğitmeye çalıştığı Champaran'a geri döndü, o sırada birdenbire bu kadar parayı kendi adına elinde bulundurmasının ne kadar tehlikeli olabileceğini fark etti. İngiliz yönetiminin, varlığına karşı politik meydan okumalarla karşılaştığında ne kadar kindar olabileceğini biliyordu. Maganlal'a, "O zaman öfkesi çekilmez hale gelecek... Sana bundan, ardından gelecek fırtınada, aşram için ister bilgelikle ister ahmaklıkla elde ettiğimiz parayı kaybetmemek konusunda uyarmak için bahsediyorum... Hiçbir yerde benim adıma bir şey olmamalı. Her şeyi kendi adına muhafaza et... Senin adına aktarılacak meblağlar senin mülkiyetine geçmeyecek, faaliyetlerimize yardım için yapılan bağışlar olarak işletilecekler" diye yazdı.[40] Gandi'nin pratik zekâsı ve iktisadi açıkgözlülüğü, aşramın müdürü, kuzenine yazdığı bu mektuptaki kadar açık bir şekilde nadiren su yüzüne çıkmaktadır. Aslında yine aynı mektupta bu aşramın el dokuma tezgâhında üretilen kumaşlara odaklanmasının önemine dair de yorum yapar. Savaş enflasyonunun geçen altı ayda pamuklu kumaş fiyatlarını iki katına çıkarmış olması, elde iplik eğirme ve dokumanın değerine dikkat çekmesini daha da haklı çıkarıyordu.

Gandi o zamanlar üç farklı Satyagraha mücadelesi başlatmayı düşünüyordu: biri Gucerat'ın Kheda (veya Kaira) bölgesinde,

39. "A Station on India's Forehead", Godhra, 5 Kasım 1917, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 74.
40. Bapu, "Maganlal" (Gandhi), Motihari, 20 Ocak 1917, *C.W.M.G.*, Cilt 14, 160-61.

oradaki İngiliz tahsildarların aşırı miktardaki arazi vergisi talepleri üzerine; diğeri Ahmedabad'daki fabrika işçileri adına ve üçüncüsü Genel Vali'yi, Şevket ve Muhammed Ali adında iki açık sözlü Müslüman kardeşi –kısa süre sonra Gandi onları kendi kardeşi kabul edecekti– isyana teşvik edici bulunan yazıları yüzünden atıldıkları hapishaneden çıkarmaya ikna etmek için. Gandi, Şevket ve Muhammed'le arasındaki kırılgan kardeşlik bağının, Hinduizm'i İslam'dan ayıran derin doktrinsel farklılıkların oluşturduğu boşluk için bir köprü olmasını ve Hindistan'ın iki büyük bölgesindeki üç yüz milyon kadar yandaşı birleştirerek tek bir ulus haline getirmesini umdu. Fakat Şevket ve Muhammed'le arasında son derece dikkatlice kurulan bu kardeşlik köprüsü sadece birkaç yıl sonra, her ikisi de Gandi'ye olan inancını yitirince çöktü.

Gandi oğul edinmek konusunda kardeş edinmekten daha şanslıydı; Mahadev Desai böyle bir ruhla aşrama katıldı, tıpkı Hindistan'ın Yürüyen Azizi Vinoba Bhave gibi.[41] Vinoba, Brahmaçarya yeminini on yaşında etmişti ve dilleri hatmetmek konusunda olduğu kadar arzularını dizginlemek konusunda da bir dâhiydi. *Bhagavad Gita*'yı ezberleyerek önce Sanskritçe'yi yendi, sonraysa uzun hayatı boyunca *Gita*'yı muhtelif tercümelerden okuyarak her yıl yeni bir dil öğrendi. Her zaman en aziz öğrencisi olarak kalan genç Vinoba'ya Gandi, "Bir Herkül, bir Samson!" diyordu.[42] Gandi Şubat 1918'de, "Senin sevgin ve kişiliğin beni büyülüyor. Bana göre bir baba ancak erdemlilik konusunda onu aşan bir oğula sahip olursa gerçek bir babadır... İşte sen bunu yaptın... Tanrı sana uzun ömür versin ve seni Hindistan'ın yükselişi için kullansın" diye yazdı oğlum dediği Vinoba'ya.[43] Vinobaji, Hindistan'ın dört bir yanında sosyal açıdan devrim niteliğinde hareketler başlatarak, *Bhoodan*'dan [Toprak Armağanı] *Jivandan*'a* [Hayat Armağanı] pek çok reform yaparak, Mahatma'sının suikastinden sonra otuz yılını *Sarvodaya*'ya [Evrensel Gelişim] adadı. Onun kutsal hayatı ve sosyal reformlarının etkisi, Gandi'nin modern Hindistan'a bıraktığı en değerli miras olarak kaldı.

41. Hallam Tennyson, *Story of Vinoba Bhave* içinde, "India's Walkind Saint" başlığı, Gandi'nin en büyük destekçisinin kısa hayat öyküsü, Garden City, New York, 1955.
42. Mahadev H. Desai, *Day-to-Day with Gandhi*, Cilt 1, (Kasım 1917-Mart 1919), Der. N. D. Parikh, Sarva Seva Sangh Prakashan, Varanasi, Ocak 1968, s. 26.
43. Bapu, "Vinoba Bhave", Sabarmati, 10 Şubat 1968'den sonra, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 188.

* Jeevandan: Bu terim kişinin tüm hayatını Bhoodan Hareketi'ne adaması anlamına geliyordu. (y.h.n.)

Nitekim Gandi genç liderlere ilham veriyordu ve onları yaklaşan mücadelelere hazırladı. Kasturba'yı köy okullarının düzenini sağlamaya ve sıtma gibi salgın hastalıklar için köylülere ilaç dağıtmaya yardımcı olmak için Champaran'da bıraktı. Tüm dikkatini, önce Ahmedabad'da daha sonra da Kheda Bölgesi'nde başlamak üzere olan Satyagraha'ya vermişti.

Ahmedabadlı milyoner fabriktör Ambalal Sarabhai'nin bekâr kız kardeşi, Gandi'nin merhametli arkadaşı ve aşram bağışçısı Anasuyabehn Sarabhai, abisinin fakir işçilerinin ücretlerinin iyileştirilmesi için Gandi'yi yardıma çağırdı. Savaş enflasyonuyla karşı karşıya kalan bu işçiler, tam zamanlı çalışsalar bile ailelerini layıkıyla geçindiremiyorlardı. Gandi, Ambalal'a yazdığı Aralık 1917 tarihli bir mektupta şöyle diyordu: "Neden fabrika sahipleri işçilere biraz daha fazla ücret ödemekten memnuniyet duymasınlar? Onların hoşnutsuzluğunu gidermenin tek hayırlı yolu onları sevginin ipek liflerıyle birbirine bağlamak." Anasuyabehn'in acı çekmesinin abisini çifte bir sorumluluk –işçileri memnun etmek ve kız kardeşinin hayır duasını kazanmak– altına soktuğunu sözlerine ekledi.[44] Ambalal hiç de Gandi gibi düşünmüyor, iş hayatına ve ailevi sorunlarına izinsiz müdahale ettiği için onu bir çifte işgüzar olarak görüyor ve her ikisine de burnunu sokmamasını istiyordu.

8 Şubat 1918'de Gandi, ücretlerinde yüzde 50-60 civarı artış yapılmasını isteyen işçilere birdenbire bu kadar artış beklememelerini söyledi. Onlara sabırlı olmalarını ve kendisinin de seve seve görev alacağı bir hakem komitesi durumu araştırıp, bu iş uyuşmazlığına uygun bir çözüm bulana kadar beklemelerini tavsiye etti. Ekonomik endişelerine değindikten sonra onlara daha kişisel tavsiyeler verdi. İşçilere, temiz olmayı öğrenmek ve muhtelif alışkanlıklardan kurtulmak gerektiğini, hepsinin çocuklarının eğitim aldığını görmek istediğini söyledi.[45] Gandi, biri daha sonraları Satyagrahalardaki en sağlam yardımcısı ve en özverili siyasi müridi olacak Guceratlı avukat arkadaşı Vallabhbhai Patel olmak üzere, iki kişiyle birlikte hakem komitesinde görev almayı kabul etti. Ahmedabad'daki ücretleri Bombay'daki benzer fabrika işçile-

44. M. Gandhi, "Dear Bhai Ambalalji" (Sarabhai), Motihari, 21 Aralık 1917, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 115.

45. Gandhi, "Speech to Ahmedabad Mill-Hands", 8 Şubat 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 185-86.

rinin ücretleriyle kıyaslayarak, yüzde 35'lik bir artışın uygun olacağına karar verdiler. Ambalal ve diğer fabrika sahibi arkadaşları bu artışı kabul etmediler. Sadece yüzde 20'lik bir artış önerdiler ve bu öneriyi yetersiz bulan dokuma işçileri topluca iş bıraktılar. Lokavt 28 Şubat 1918'de başladı ve yirmi bir gün devam etti. Gandi grevdeki işçilerle her gün konuştu, onlara asla şiddette başvurmayacaklarına, sadaka kabul etmeyeceklerine dair verdikleri sözleri hatırlattı. Onları Satyagraha mücadelesini sürdürmek ve her türlü uyuşmazlığı barışçıl bir şekilde çözmek için gerekli olan çile çekme teknikleri konusunda eğitti. Sabarmati'nin kıyısında, dev bir akasya ağacının altında onlara, "İşçilerin hiç parası yok ama paradan daha üstün şeylere sahipler... Elleri, cesaretleri ve Tanrı korkuları var" dedi.[46]

Onlara grev boyunca kendilerini en iyi nasıl meşgul edebileceklerini ve böylece kumar oynamak, bütün gün uyumak gibi zarar verici alışkanlıklardan nasıl uzak durabileceklerini öğretti. Onları, marangozluk ya da terzilik veya hayatlarını kazanmalarına yardımcı olacak başka ek bir meslek öğrenmeye, dil üzerine çalışmaya, kendi evlerini ve ortak yapılarını onarmaya teşvik etti. Bu mesleki terapi onların çökmüş ruhlarını yükseltmeye yardımcı oldu. Gandi grevdeki işçilerden bazıları ya da tamamı lokavt sırasında açlık çekerse, beslenme ve giyinme için onlara yardım edeceğine yemin etti. Anasuyabehn de grevdeki işçilerin yanında yer alacağına dair sözüne sadık kaldı. Gandi 1 Mart 1918'de, Ambalal Sarabhai'ye "Sevgili Dostum" hitabıyla başlayan bir mektup yazdı:

"Eğer başaran sen olursan, fakir ve zaten baskı altındaki insanlar daha da berbat duruma düşecekler ve paranın herkesi hizaya sokabileceğine dair kanı doğrulanmış olacak... İstediğin işçilerin mutlak bir boyun eğişe mahkûm olması mı? Görmüyor musun senin asıl başarın başarısız olmanda gizli, başarı sandığın şey senin için tehlikelerle dolu? ...En içten dileklerimle kalbinin derinliklerine sesleniyorum, içindeki cılız sesi dinlemen ve ona itaat etmen için sana yalvarıyorum."[47]

Daha sonraları pek çok Genel Vali'ye ve Başbakan'a da aynı şekilde hitap edecek, başlattığı her mücadelede muhaliflerini "Sevgili Dost"u sayacaktı. Gandi karşıtlıkların seyrini değiştirmek ya

46. Gandhi, "Mill Hands", 26 Şubat 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 217.
47. Gandhi, "Dear Friend" Ambalal, 1 Mart 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 229-30.

da sahte ve kötü yöntemlere inatla bağlananları vazgeçirmek için yalvarmaktan asla bıkmadı. İddialarının mülayim makullüğü en katı yürekleri bile yumuşattı ve hemen zafere götürmese de her mücadelenin süresini kısalttı, hatta bazen kimilerini iyi yürekliliğe yöneltti ve iddialarının doğruluğu kabul edildi.

Grev üçüncü haftasına girerken Gandi, işten çıkarılan işçilerin evlerini ziyaret etti ve fabrikanın yakınlarındaki bu yoksul mahallenin dar sokaklarında havasızlık ve pislikle karşılaştı. Dokuma işçilerinin çocukları yırtık pırtık kirli giysiler içerisindeydi ve hiçbiri okula gitmiyordu. Şahit olduğu yoksulluk karşısında yüreği burkulan Gandi, ücretleri iki katına çıksa bile işçilerin hayatlarının sefalet içerisinde süreceğini fark etti. Sevgili Ahmedabad'ında hizmet ettiği bu Gucerat Hinduları, Champaran'da gördüğü pek çokları gibi yoksul ve perişandılar. Hindistan toplumunun temelini daha derinden araştırdıkça, daha amansız gözüken hastalıkları su yüzüne çıkarıyordu.

12 Mart'ta fabrika sahipleri lokavtı kaldırdılar ve yüzde 20'lik ücret artışında ısrar ederek grevdeki işçileri tekrar fabrikaya dönmeleri için ayartmaya çalıştılar. Gandi bu öneriyi yüzde 35'lik zamda ısrar ederek kesinlikle reddetti ve grevdeki işçilerden de yeminlerini tutmalarını istedi. Ambalal, bir başka parçala ve ele geçir girişimiyle aynı gün Gandi'yi kendi evine taşınmaya davet etti; Gandi mücadele devam ettiği sürece bunu düşünmeyi bile reddetti. Tabii ki bazı işçiler artık açık olan fabrikalara dönmeye yeltendiler ve Ambalal, işçilerin fabrikaya dönmelerinin sözde zorbalar tarafından tehditle engellendiği suçlamasında bulundu. Fakat Gandi arzu ederlerse, grevdeki işçilerden çalışmak isteyenlere şahsen refaket etmeyi önerdi. Hiçbiri böyle bir talepte bulunmadı; sözlerine sadık kaldılar.

Üç gün sonra Gandi, bazı grevcilerin kendisi ve Anasuyabehn hakkındaki şikâyetlerini işitti: "Arabayla gelip gidiyorlar ve pahalı yemekler yiyorlar. Bizse burada can çekişiyoruz, toplantılara katılmak insanı açlıktan kurtarmıyor."[48] O gece Gandi, grev bitene kadar oruç tutmaya karar verdiğini açıkladı. Üç gün sonra, 18 Mart 1918'de fabrika sahipleri işçilerin ücretlerini yüzde 35 arttırmayı kabul etti. Üç hafta boyunca her gün buluştukları ağacın altında yapılan ve binlerce işçinin katıldığı toplantıda Gandi anlaşmayı açıkladı. O gece Ambalal, Gandi'yi evinin dışındaki devasa alan-

48. 15 Mart 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 256, dipnot 2; ve s. 256-257.

da yapılan kutlamaya davet etti. İşçilere şeker dağıtıldı ve Gandi tıpkı Ambalal gibi kısa bir konuşma yaptı: "Umuyorum ki barışı her zaman korursunuz. Her iki taraftan da [işçilerden ve fabrika sahiplerinden] tek istediğim hizmetlerimden sonuna kadar istifade etmeniz."[49]

Ahmedabad'daki işi biter bitmez tüm dikkatini Kheda'ya yöneltti. Yıllık mahsulün bir kısmı bozulmuştu ve kıtlık koşulları yaklaşıyordu fakat hükümet gelir vergisi taleplerini askıya almayı ekseriyetle reddediyordu. 600 köyden sadece biri için gelir vergisi tamamen askıya alınmıştı ve sadece 103 köyün, tahsildarların mahsulün yarısı üzerinden hesapladıkları vergiyi ödemesine izin verilmişti. Şubat başında Gandi Bombay Valisi'nden, halktan kişilerin yanı sıra yetkililerin de yer aldığı bağımsız bir komite tarafından gelir getiren mahsulün hesaplanması için düzgün bir araştırma yapılana kadar, tüm bölgede vergi toplama işlemlerini askıya almasını talep etti. Şubat ortasında Kheda'ya giderken kendisine katılmasını sağlamak için İngiliz komisyon üyesini de haberdar etti. "Tahkikatım sırasında bana katılması için bir temsilcinizi göndermek isterseniz, buna hiçbir itirazım olmaz."[50] İngiliz komisyon üyesi F. G. Pratt, Gandi'ye refakat etmesi için bir temsilci göndermediği gibi vergi toplama işlemini askıya almayı da kabul etmedi. Bir ay sonra, yani Ahmedabad'daki mücadelenin bitmesinden dört gün sonra Gandi, bu komisyon üyesine Kheda'da bir Satyagraha başlatmadan önce vergi toplama işlemlerinin askıya alınmasını istemek için son bir kez daha yazdı. Komisyon üyesi bu isteği yine reddetti.

22 Mart 1918'de Nadiad'da, beş bin köylünün katıldığı bir toplantıda Satyagraha'yı ilan etti. Oradaki köylülere tutkulu bir şekilde, "Bizi burada bir araya getiren sebep o kadar önemli ki hayatlarınız boyunca anısını kalbinizde taşıyacaksanız" dedi. "Ayaklanan her ulus bunu yaparken acılar çekmiştir. Eğer bir halk ülkesini feda etmek zorundaysa bunu yapmaya ve acı çekmeye hazır olmalıdır... Bir şeyi hakikat adına katı bir şekilde reddetmek –işte bu Satyagraha'dır."[51] Tanrı'nın huzurunda edilen bir yeminin asla bozulmaması gerektiğini hatırlattıktan sonra, yemin etmek iste-

49. Gandhi, "Speech", 18 Mart 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 268-69.
50. Gandhi, "Commissioner", Kuzey Bürosu, 15 Şubat 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 195.
51. "Speech at Nadiad", 22 Mart 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 275-77.

yenler için bir metin hazırladı. O gün iki bine yakın kişi yemini imzaladı, bu sayı daha sonra arttı. Böylece, Haziran başına kadar sona ermeyecek bir mücadele başladı.

Mart ayında, Batı'nın musibetleriyle kıyaslamalar yaparak bir kez daha kadim Hint medeniyeti hakkında konuştu. "Batı medeniyetinin şeytani olduğunu kendi gözlerimizle görüyoruz. Bunun en açık kanıtı sürmekte olan berbat savaştır... Hindistan'ın kurtuluşunu sağlayacaksak, bu ancak hakikat ve şiddetsizlik sayesinde olacaktır... Sevgi, can düşmanını dahi dosta çevirebilecek nadide bir şifalı bitkidir ve bu bitki şiddetsizlikle büyüyüp yetişir... İngiliz ya da Müslüman herkesi sevmeliyiz... Hakikat, sevgi ve şiddetsizliğe dair sarsılmaz bir inanca sahip olmadığımız sürece, hiçbir ilerleme gösteremeyiz."[52]

Nisan'da Satyagraha iyice güçlendiğinde Gandi, Khedalı kadınları kocalarının yanında yer almaya, gerekirse hapse kadar onların peşinden gitmeye çağırdı. Zorlukları kabul ediyor, "Mallarımıza el konuluyor, sığırlarımız çalınıyor fakat bu zorluklar ateşin altını saflaştırdığı gibi bizleri de arındırıyor" diye ekliyordu.[53] Artık Londra'da olan arkadaşı Henry Polak'a yazdı. "Bir dizi pasif direniş gerçekleştirmek ıstırap verici bir çaba. İnsanı yücelten bir ıstırap bu. Çocuk doğurmanın ıstırabı da böyle bir şey olmalı."[54] Her gün farklı köylü gruplarıyla konuştu. Onları varlığıyla olduğu kadar, kurtuluşlarının korkusuzca hakikate tutunmalarıyla geleceğine, özürlüğün peşine düşmek zorunda olduklarına dair sözleriyle de cesaretlendirdi.

Nisan ayında cesur Satyagraha güruhuna, "Bu sadece bu yılın vergi ödemesinden kaçınmak için başlatılmış bir mücadele değil" dedi. "Kendi halkının karşısında yer alan hiçbir kral iktidarda kalmaya devam edemez. Bunu kanıtlamayı hayatımın başlıca görevi kabul ediyorum."[55] Çok geçmeden İngilizler bu konudaki kararlılığını test ettiler. Talep edilen vergiyi ödemeyi reddeden Khedalı köylülerin ve arazi sahiplerinin tüm menkul ve gayrimenkullerine haciz koymaya başladılar, pek çoğu sahip oldukları her şeyi kaybetme korkusuyla ödeme yapmaya karar verdi. "Korkuya ka-

52. "Speech on Indian Civilization", Indore, 30 Mart 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 299-300.
53. "Speech at Uttarsanda", 6 Nisan 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 313.
54. Gandhi, "My Dear Henry", 10 Nisan 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 322.
55. "Speech to Satyagrahis of Vadod", 11 Nisan 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 328-29

pılırsak, mertçe çaba göstermekten aciz kalırız" dedi Gandi kararlılıklarını koruyan, güvenilir Nadiadlı köylülere. "Çiftçilerin neredeyse yüzde sekseni bu korku yüzünden vergi borçlarını tamamen ödediler, bu nedenle herkesin şerefini kurtarmak geri kalan yüzde yirmiye düşüyor."[56]

Gandi, Gucerat köylülerine onların dilinde yaptığı konuşmaları, iyi bildikleri ve sevdikleri Hindu töresel bilgilerine yapılan sayısız atıfla, *Bhagavad Gita*'dan ezbere okunan parçalarla ve *Puranas*'tan alınan, eski Hindu tanrılarının mücadeleleri ile mucizelerinin anlatıldığı eski zaman hikâyeleriyle zenginleştiriyordu. Kendisini sadece bir an görebilmek için bunaltıcı güneşin altında saatlerce bekleyen bu sevgi dolu seyirci için, Hindistan'ın Hıristiyanlık öncesi, Veda ve Upanişad* devirlerinin halk deyişlerini ve dini felsefesini diriltiyordu. Onu, güneş sönüp gidinceye kadar dinlemeye hazırdılar.

Köyleri dolaşmadığı zamanlarda Bombay'a ve Ahmedabad'a gitti. Güney Afrika'daki Satyagrahalarda yaptığı gibi İngiliz Valilerle, Gelir İdaresi Başkanlarıyla ve komisyon üyeleriyle görüştü. Dahası, kendisi dönene kadar Kheda mücadelesinin sorumluluğunu Vallabhbhai Patel'e bırakarak, Genel Vali Lord Chelmsford tarafından çağrıldığı savaş konferansına katılmak üzere Nisan'da Delhi'ye doğru yola çıktı. Ne Tilak ne de Annie Besant konferansa davet edilmediğinden ve tutuklu Ali kardeşler de konferensa katılamadığından Gandi, bu konferansa katılıp katılmamak konusunda son ana kadar tereddütteydi.

Chelmsford endişelerini gidermek için konferansın yapılacağı 27 Nisan 1918 günü arifesinde onunla bir görüşme yaptı. "Korku ve endişe içerisinde görev gereği konferansa katılmaya karar verdim" diye yazdı Gandi Genel Vali'nin özel sekreterine. Sekreter şöyle cevap verdi: "Genel Vali sizin korku ve endişe içerisinde olduğunuza inanmıyor. Ben de! Ekselansları katılacağınızı duyduklarına doğrusu memnun oldular."[57] Gandi, konferanstan çıkan savaş kuvvetlerine katkı sağlama ve mümkün olan her yoldan asker

56. "Message to Sayagrahis of Nadiad", 17 Nisan 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 346.

* Upanişad: Hinduizm'in felsefi ve daha çok mistik yapıdaki kutsal kitaplarıdır, Şruti kategorisinde yer alırlar. Anlamı "yanı başına oturmak"tır. Bu metinler geçmişte Hindu rişilerinin (peygamberlerin) öğrencilerine öğrettiği gizli bilgilerdi, Veda'ların sonu (Vedanta) ve tamamlayıcısı olarak görülürler. (y.h.n.)

57. M. K. Gandhi, "Dear Mr. Maffey", Delhi, 27 Nisan 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 374 ve dipnot 3.

toplama kararını tüm kalbiyle destekledi.[58] Ayrıca Genel Vali'ye başka hizmetleri de karşılık beklemeden verebileceğini söyledi. "Çünkü İngiliz ulusunu seviyorum ve her Hintlide İngilizlere karşı sadakat duygusu uyandırmak istiyorum."[59]

1918 Haziran başında Kheda mücadelesi, hükümetin fakir köylülerden vergi toplanmasını askıya almayı ve sadece Kheda Bölgesi'nde oldukça az sayıdaki hali vakti yerinde arazi sahibinden vergi toplamayı kabul etmesiyle sona erdi. Gandi anlaşmanın nezaketten ve haysiyetten yoksun olduğunu hissetse de, "Halkın duaları sonunda kabul edildi" diyerek resmi bir duyuru yaptı.[60] Gerçi Gandi'ye göre bu mücadele dikkatleri Gucerat'a çekmiş, köylüler arasında bir bilinçlenme yaratmış ve halkın, kurtuluşun kendisine, çile çekme ve kendini feda etme kapasitesine bağlı olduğunu anlamasını sağlayacak gerçek siyasi eğitimleri için bir başlangıç olmuştu.[61]

Bir hafta sonra Gandi, Nadiadlı köylülere orduya yazılmaları için çağrıda bulunan bir konuşma yaptı. "Hindistan'ın göndereceği yarım milyon erkeğe ihtiyaç var ve askeri eğitim almak Özerklik elde etme yolunda bir ilerleme vasıtası."[62]

Gandi, Satyagraha için eğitilen bu köylülerin orduya katılma çağrısına coşkuyla karşılık vereceklerini düşünüyordu. Derhal gerçeğin farkına vardı. "İyimserliğim, 'Siz ateşli bir *ahimsa* savunucususunuz, nasıl olur da bizden silah kuşanmamızı istersiniz? Hükümet bizim işbirliğimizi hak edecek ne yaptı?' sorularıyla saygısızca şoka uğratıldı..."[63] Bu tür sorular Gandi'nin uykularını kaçırdı, Genel Vali'nin sarayındaki sarhoş edici atmosferde kabul ettiklerini mantığa uygun kılmayı denediyse de çağrısına inandırıcılık katamadı ve bu konuda, hem sabahlara dek uykusuz kalan kendini hem de halen onu azarlayan ve küçük düşüren köylüleri rahatsız edecek kadar ikircikli kaldı. Çelişkili davranışını meşru göstermeyi ve *ahimsa*dan fırsatçı bir biçimde ayrılışını mantıklı hale getirmeyi deneyerek, Kheda Bölgesi'nden bir arkadaşına

58. Gandhi, "Speech at War Conference", Delhi, 28 Nisan 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 375.
59. M. K. Gandhi, "Sir" (Viceroy Chelmsford), Delhi, 29 Nisan 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 380.
60. "Letter to People of Kheda", Nadiad, 6 Haziran 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 417.
61. G., *A.*, s. 440.
62. "Speech at Nadiad", 17 Haziran 1918, *C.W.M.G.*, Cilt 14, s. 434.
63. G., *A.*, s. 445-46.

onları bir grup ödlekler sanacaklarını yazdı. "Bu yüz karasından kurtulmayı istiyorsak, silah kullanmayı öğrenmeliyiz. Bizim belli başlı amacımız İmparatorluk içerisinde Ortaklık... Dolayısıyla *Swaraj*'ı kazanmanın en kolay ve en kestirme yolu İmparatorluk'un savunmasında yer almak... Eğer İmparatorluk bizim ordumuz sayesinde kazanırsa, istediğimiz hakları güvence altına alacağımız aşikâr."[64] Ancak bu söyledikleri, onu yere bakarak dinleyen köylülerin hiçbirini askere yazılmak için ikna edemedi.

"Asker toplama kampanyası sırasında bünyemi mahvetmeme ramak kaldı" diyerek anımsıyordu Gandi o uykusuz, sıkıntılı günleri. "Şeytan sadece bir fırsat kolluyordu... Akut dizanteri ortaya çıktı... Aşramdaki yatağımda acılar içerisinde kıvranırken Sjt. Vallabhbhai [Patel] Almanya'nın tamamen yenilgiye uğratıldığına ve hükümet temsilcisinin artık asker toplanmasına gerek olmadığını bildirdiğine dair haber getirdi. Asker toplamak konusunu artık kendime dert edinmek zorunda olmadığım haberi gerçekten ilaç gibi geldi. Ölümün eşiğindeydim."[65] Gandi bu haberden sonra hayatının uzun süren ilk ciddi hastalığını çabucak atlattı.

Müttefiklerin 1918'deki zaferiyle Hintliler, doğal olarak Büyük Britanya'ya verdikleri asker ve malzeme desteği karşılığında hak ettikleri, özgürlüğe yakın bir şeyler umdular. Oysa Genel Vali'nin yasama konseyinden, dominyon statüsü yerine, konseyde görev alan tüm Hintli vekillerin muhalefetine rağmen sıkıyönetim kanununun uzatılması kararı çıktı. Genel Vali'nin hukuki temsilcisi Justice Rowlatt, isyana teşvik ve terörist faaliyetlerin tehlikeleri konusunda bir çalışma hazırlamıştı. Bunun sonucunda da 1915'te onaylanan Hindistan Savunma Yasaları'nın altı ay uzatılmasını talep etti. Gandi'nin daha sonra Rowlatt Tasarıları diyeceği bu Uğursuz Yasalar, aslında tüm muhalif görüşler saygısızca görmezden gelinerek onaylandı. Cinnah istifa etmeden önce bu yasaları onaylayan bürokrasiyi, etkili ve güçlü bir biçimde, halka karşı sorumluluk hissetmeyen ve gerçekten kamuoyundan haberdar olmayan, aşırı huysuz ve beceriksiz bir bürokrasi olarak tanımladı.[66]

"Eğer bu [Rowlatt] Tasarılar dürüstlükten ve adaletten sapmanın tek tük rastlanan örneklerinden biri olsaydı, onları dikkate al-

64. "Appeal for Enlistment", Nadiad, 22 Haziran 1918, G., *A*., s. 440.
65. G., *A*., s. 450-52; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 452.
66. Wolpert, *A New History of India*, s.298.

mazdım ancak bilinçli bir baskı politikasının apaçık işaretleri oldukları vakit, sivil itaatsizlik kişisel ve kamusal özgürlükleri seven herkese yüklenmiş bir görev olarak gözüküyor" diye yazdı Gandi. "Kendi adıma eğer bu Tasarılarla yola devam edilirse, böyle şeytancasına kanun koyan bir iktidarın hukukuna artık barışçıl bir şekilde itaat edemeyeceğimi seziyorum."[67] Gücünü topladı ve bu mücadeleye, "Hayatımın en büyük savaşı" dedi. Savaş sona ermişti fakat İngiltere'nin zaferi bir dominyon statüsü önerisi getirmemiş sadece baskıyı tazelemişti. Bu yüzden Gandi, Kongre'nin en öfkeli liderleriyle birlikte, *Swaraj*'ı kısa sürede gerçekleştireceğine kesin gözle bakılan mücadeleye kendini iyice hazırladı. Hiçbiri bu mücadelenin, otuz meşakkatli yıl daha devam edeceğini düşünmemişti.

67. Gandhi, "Srinivasa Sastri", Bombay, 9 Şubat 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15 (Ağustos 1918-Temmuz 1919), Mart 1965, s. 87-88; bir sonraki alıntı, "Pragiji Deasi", a.g.e., s. 88.

10
Savaş Sonrası Kıyım ve Yurt çapında Satyagraha

24 Şubat 1919'da Gandi, Chelmsford'a, hükümetinin sıkıyönetimi uzatan, Rowlatt Tasarıları ya da Uğursuz Yasalar denilen tasarıları yasalaştırma kararını yeniden gözden geçirmesi için ona bir fırsat sunduğunu bildiren bir telgraf gönderdi. Eğer bu tasarılar yasalaşırsa, takipçilerini bu yasalara karşı sivil itaatsizlik göstermeleri için bizzat cesaretlendireceğine ve Satyagraha başlatacağına dair ant içti. Önerilen adımın ciddiyetinin bilincinde olduğunu da ekledi.[1] Ertesi gün elli takipçisi bu tasarılara itaat

1. Gandhi, "Telegram to Viceroy", Ahmedabad, 24 Şubat 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 102.

etmeyeceklerine dair bir yemine imza attı. Hemen hemen aynı zamanda Gandi de, etkili bir protesto yürütebilmek ve Satyagraha yeminine her gün daha fazla imzacı toplayabilmek için Satyagraha Cemiyeti'ni kurdu.

Yemin metninin kopyalarını basına yolladı. Bunun belki de Hindistan tarihindeki en mühim adım olduğunu yazdı.[2] Mart başında Genel Vali'yle son bir kez görüşmek için Delhi'ye gitti. İkisi de birbirinin fikrini değiştiremedi. "Bir İngiliz erkeğiyle boyun eğerek tartışılmaz... O manevi gücün önemini bilir ve muhtemelen zorla da olsa ona boyun eğer. Bizim kullandığımız da işte bu manevi güç ve eğer gerçekten maneviyse kazanacağız."[3]

30 Mart 1919'da Delhi'de polis, Rowlatt karşıtı protestoculara ateş açtı ve ardında birçok ölü bıraktı. Ne yazık ki bu trajedi, yaklaşan kıyımın küçük bir alametiydi. Uğursuz Tasarıların yasalaşmasının protesto edildiği 6 Nisan 1919 Pazar günü, Gandi tarafından ulusal aşağılanma günü olarak ilan edildi. O sabah Gandi dua etmek ve oruç tutmak için Bombay'ın Chowpatty kumsalına gitti. Çok geçmeden dindar Hindular tarafından kuşatıldı. Gandi onlara Tanrı Rama'nın doğum günü 9 Nisan'da Satyagraha Yemini'ni imzalamalarını öğütledi. Dindar Hindu Swami Shraddhanand, Delhi polisinin ateş açtığı kalabalığa öncülük etmişti. Gandi topluluğa, Swami'den Delhi'deki katliam alanından dokuz cenazenin kaldırıldığını bildiren bir telgraf aldığını açıkladı. "Hiçbir ulus fedakârlıkta bulunmadan var olmamıştır" dedi tutkulu Gandi o sabah kumsaldaki müritlerine. "Bu Satyagraha kötü bir başlangıç değil."[4] Yine de Swami'nin takipçilerinin Delhi'de yaptıkları tek hata, istasyonda grev gözcülüğü yaptıkları için tutuklanan mahkûmların salıverilmelerini talep etmeleriydi. Gandi, "Bizim aradığımız tutuklanmak ve hapsedilmek" diye öğütledi.

Gandi ibadetini tamamladıktan sonra birkaç müridiyle birlikte, caminin önündeki Grant Road'da Müslümanlar tarafından düzenlenen kitlesel mitinge katılmak için kumsaldan ayrıldı. Balkona kadar kendisine eşlik edildi ve Gandi, Müslüman kardeşlerine büyük gruplar halinde Satyagraha hareketine katılmaları için çağ-

2. "Letter to Press", 26 Şubat 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 120-22.
3. Bapu, "Devdas", Delhi, 5 Mart 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 126.
4. Gandhi, "Chowpatty Speech", 6 Nisan 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 186; bir sonraki alıntı, a.g.e.

rıda bulundu.[5] Müslüman yoldaşlarına onu kutsal mekânlarında konuşma yapmaya davet ettikleri için teşekkür etti ve onlara Satyagraha'nın Hindistan'ın iki büyük toplumunu birleştirmeleri için en iyi yol olduğunu söyledi.

Satyagraha mücadelesi popülerlik ve hız kazandıkça, Gandi'nin coşkusu artıyor ancak diğer Kongre liderlerinin çoğu durumu ihtiyatla izliyor ve ona katılmıyorlardı. Özerk Yönetim lideri Annie Besant, Wacha ve Srinivasa Sastri gibi ılımlılar, şiddetin artmasından korkuyorlardı. Rowlatt Yasaları konusunda olumsuz düşünmesine ve Genel Vali'nin yasama konseyindeki yerinden bu yasalara karşı giriştiği ilkeli bir protestoyla istifa eden ilk üye olmasına rağmen, Cinnah da Gandi'nin konuşmasından ikna olmamıştı. Gandi'nin, sadece gittikçe artan bir yabancılaşma ve ürpermeyle izleyebildiği devrimci, mistik yöntemleri Cinnah'ın tabiatına ve siyasi sorunlara yaklaşımına son derece yabancıydı. Bu yüzden Gandi, onu Satyagraha Cemiyeti'ne katılmaya davet ettiğinde bu teklifi reddetti. Gandi'nin olağanüstü programı, görgüsüz ve eğitimsiz kişileri cezp ediyor ve ülkenin her yanında bölünmenin ilerlemesine yol açıyordu. "Bunun akıbetinin ne olacağını düşününce irkiliyorum... Hemşerilerimin parçalanmak maksadıyla uçurumun kenarına sürüklenmelerini arzu etmiyorum."[6]

Ancak İngiliz yasalarına karşı çıkmak için ardı ardına başlatılan protestolar, Gandi'nin kendi yöntemine olan inancını arttırdı. Gandi, 7 Nisan 1919'da tutuklanmak için neler yapılması gerektiğine dair talimatlar içeren *Satyagrahi* isimli kayıt dışı bir gazete yayınladı. Takipçilerine cezaya asla direnmemeleri ve gizli kapaklı faaliyetlerden kaçınmaları çağrısında bulundu.[7] Yine *Satyagrahi* vasıtasıyla Gandi, tüm Hintlilerden sahip oldukları tüm yabancı menşeli giysileri imha etmelerini istedi.[8] *Swadeshi*nin tüm Hintliler için dini bir kavram ve tabii bir görev olduğunu, Rowlatt Yasaları yürürlükten kaldırılana kadar İngiliz mallarını protesto etmeyi sürdürmenin de buna benzediğini söyledi. Burada da yine, her iki büyük topluma da karşılıklı dostluk bağıyla birleşmeleri için çağrıda bulunduğu Hindu-Müslüman Yemini'ni yayınladı.

5. Gandhi, "Speech on Hindu-Muslim Friendship", Bombay, 6 Nisan 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 188-89.
6. Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, s. 70.
7. "Satyagrahi"-I, Bombay, 7 Nisan 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 190.
8. "The Swadeshi Vow"-I, 8 Nisan 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 195-97.

Bu yemin Gandi'nin felsefesini yansıtıyordu ve bir kısmı şöyleydi: "Tanrı'nın şahitliğinde biz Hindular ve Müslümanlar, birbirimize aynı anne babanın çocuklarıymışız gibi davranacağımızı ilan ediyoruz... Din adına birbirimize karşı şiddet uygulamaktan daima kaçınacağız."[9] Asil bir düş. Ne yazık ki, beyhude bir yemin.

Gandi 8 Nisan 1919'da Delhi'ye gitmek üzere Bombay'dan trene bindi ve 9 Nisan'da kendisine Kosi'de, Delhi ya da Pencap'a girmeme emri verildi. Elbette bu emre itaat etmeyi reddetti ve tutuklanarak polis refakatinde Bombay'a geri götürüldü. Ancak Gandi'nin tutuklandığı haberi Bombay'da yayılınca ayaklanmalar çıktı, kitleler İngiliz binalarını taşladılar ve zor kullanarak tramvayların geçişini engellediler.

Gandi şiddet kullanıldığını öğrenir öğrenmez bunun Satyagraha olmadığı uyarısında bulundu. "Eğer bu hareketi bizim tarafımızdan en ufak bir şiddet kullanılmadan yürütemeyeceksek, hareketten vazgeçmeliyiz."[10] Ne var ki Gandi'nin müritlerinin şiddeti, Britanya Hindistanı polislerinin ve askerlerinin şiddetinin yanında sönük kalıyordu. Gandi Bombay'dan, tutuklandığı haberi yayılınca çok daha ciddi ayaklanmaların çıktığı Ahmedabad'ın kenar mahallelerindeki Sabarmati Aşramı'na gitti. O, kitleleri yatıştıramadan elliye yakın kişi öldürüldü ve 250 kişi yaralandı. Hindistan'ın en kötü katliamının yaşandığı o gün, 13 Nisan 1919'du. Güneş Amritsar'da Jallianwala Bagh'ın üzerine vurmaya başlamışken, İngiliz General Reginal Dyer en zorlu Gurkha ve Baluchi birliklerine, ilkbahar hasadını kutlayan silahsız Pencaplı köylülerin üzerine uyarıda bulunmadan ateş açmalarını emretti.[11] Dört yüz kişi öldürüldü, bin iki yüz kişi de yaralandı. Cephaneleri tükenmekte olan birlikler, yaralılara aldırmaksızın ve tıbbi yardım çağrısı yapmaksızın geri çekildiler. Bütün Pencap bölgesinde sıkıyönetim ilan edildi. Böylece Amritsar vahşetine dair haberlerin sızması yavaşlatıldı ve Gandi'yle birlikte Hindistan'ın geri kalanı da aylarca yaşanan olayların ehemmiyetinden habersiz kaldı.

Dolayısıyla Gandi, Jallianwala Bagh kıyımından habersiz, 14 Nisan'da Genel Vali Sekreteri Maffey'e özürlerini iletti.

9. "The Vow of Hindu-Muslim Unity", 8 Nisan 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 202-203.
10. "Satyagraha Leaflet", Sayı 3, 11 Nisan 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 211.
11. Stanley Wolpert, *Massacre at Jallianwala Bagh*, Penguin, Yeni Delhi, 1988.

Ahmedabad'ı Bolşevizmin sınırında bir hukuksuzluk şehri olarak bulmuştu. "Bu benim için derin bir aşağılanma ve pişmanlık meselesi" diye yazdı.[12] Aynı gün ilerleyen saatlerde onu dinlemek için aşrama kadar yürüyen on bin kişiye, son birkaç gündür Ahmedabad'ın itibarını düşüren şiddetten utanç duyduğunu söyledi. "Satyagraha şiddete, yağmaya, kundakçılığa hiçbir surette izin vermez; ve biz yine de Satyagraha adına binaları yakıyoruz... Trenleri durduruyoruz, telgraf tellerini kesiyoruz, masum insanları öldürüyor, onların evlerini ve dükkânlarını yağmalıyoruz."[13] Gandi Satyagraha'ya ilintilenen bu şiddet saldırılarının kefareti olarak, üç gün oruç tutmaya karar verdi ve Ahmedabad'daki şiddet olayları son bulmadığı sürece hayatı yaşamaya değer bulmadığını itiraf etti.

Cuma günü Bombay'a döndü ve orada ortamın ne denli patlamaya hazır olduğunu görünce, 18 Nisan 1919'da sivil itaatsizlik kararını geçici olarak askıya aldığını ilan etti. Vicdanının sesini dinleyerek verdiği askıya alma kararından üç gün sonra, Dyer'ın bir hafta önceki dehşet verici katliamının ardından Amritsar'ın bazı sokaklarında evlerine sürünerek değil yürüyerek giden erkeklerin yakalanarak alenen kırbaçlanması emrinin verildiği Pencap'ta, sıkıyönetim yetkililerinin takındığı vahşice tutumu öğrendi. "Bu kırbaçlamalar ağır bir infial yaratabilir. Endişeleri ortadan kaldıracak bir açıklama olduğunu umuyorum" diye yazdı Gandi Maffey'e çektiği telgrafta.[14] Amma velakin böyle bir açıklama yoktu. Hindistan tarihinin o en kara ilkbaharında, Gandi'yi ve Hindistan'ın liderlerini, Dyer ve destekçisi Vali Yardımcısı Michael O'Dwyer emriyle gerçekleşen insanlık dışı eylemlerden haberdar edecek daha fazla ayrıntı yavaş yavaş yayıldı.

Mayıs sonunda Gandi artık daha fazla sessiz kalamadı. Genel Vali'ye, "Halkın önünde bir şeyler demekten kaçındım çünkü elimde güvenilir bir bilgi yoktu. Hal böyleyken sıkıyönetim kanununu da suçlayacak durumda değildim... Fakat Pencap'ta yaşanan olayları kuşatan gizlilik çok daha hasmane eleştirilere mahal verdi. En büyük burukluğu Hint basınının tamamen suskun kalması

12. Gandhi, "Maffey", Sabarmati, 14 Nisan 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 218.
13. "Speech at Mass Meeting", Ahmedabad, 14 Nisan 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 221.
14. Gandhi, "Telegram to Maffey", Bombay, 21 Nisan 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 246.

yarattı" diye yazdı.[15] Tarafsız ve bağımsız bir araştırma komitesi görevlendirmesi için çağrıda bulundu. Bu biraz zaman alacak ve ancak Dışişleri Bakanı araya girdikten sonra gerçekleşecekti. Kongre de daha sonra Gandi'nin başkanlığında kendi komitesini görevlendirecekti.

Sonbaharda, İskoçya Başsavcısı Lord Hunter oluşturulan özel Pencap Komitesi'nin başkanlığına getirildi. Komitenin altı üyesinden ikisi, Hintli hâkimler Sör Chimanlal Setevad ve Sahipzade Sultan Ahmet'ti. Genel Vali, İmparatorluk Yasama Konseyi'nin yasama yılı toplantısında özel bir soruşturma başlatılacağını duyurdu ve Gandi'ye Pencap vahşetine dair tam bir adli tahkikat başlatmakta serbest olduğunu bildirdi. Ancak çok geçmeden, resmi komitenin Hintlilerin iddia ve suçlamalarını araştıracak veya umulduğu gibi hayatta kalanların tazminat taleplerini karşılayacak kadar geniş bir soruşturma yürütemeyeceği ortaya çıktı. Gandi, Kongre'nin, Pencap'taki vahşet hakkında soruşturma yapmak için bağımsız bir Hint komitesi atanması isteğini canı gönülden destekledi. Gucerat dilinde çıkardığı *Navajivan* [Yeni Hayat] isimli haftalık dergide, "Halkın gözünde, Sör Michael O'Dwyer'ın Vali olmaya uygun olmadığı kanıtlanmıştır... Eğer Delhi'ye gitmemi engellememiş olsaydı huzursuzluklar bu kadar şiddetlenmezdi. Bu görüş biraz çeki düzen verilmesi gerekse de isabetlidir... Sadece öfkemiz ve kayıtsızlığımız yüzünden heba oluyor" diye yazdı. [16]

Gandi, Genel Vali'den Pencap'a girmesini yasaklayan Nisan tarihli emri kaldırmasını istedi. 15 Ekim 1919'da şehre girmesine izin verildi. "Lahor'a vardığımda karşılaştığım manzara hafızamdan asla silinmeyecek" diye anımsıyordu Gandi o günü. "Tren yolu bir uçtan öbür uca kalabalık insan yığınlarıyla dolup taşıyordu. Bütün kitle uzun bir ayrılığın ardından sevilen bir akrabayı karşılayacakmış gibi ve sevinçten çılgına dönmüş bir halde kapılara doğru yönelmişti."[17] Pandits Malaviya ve Motilal Nehru'nun yanı sıra Swami Shraddhanand da Lahor'da onu karşılamak için bekliyordu. Bu, Gandi'nin, Aralık ayında Kongre'ye başkanlık eden ve çok geçmeden Gandi'nin destekçilerinden biri olacak Cevahirlal Nehru'nun babasıyla kurduğu ilk yakın kişisel temastı. Fakat

15. Gandhi, "Maffey", Bombay, 30 Mayıs 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 334.
16. "Disappointment", *Navajivan*, 21.9.1919, *C.W.M.G.*, Cilt 15, s. 163-64.
17. G., *A.*, s. 476.

Motilal asla Cevahirlal'ın on yıl boyunca yapacağı gibi Gandi'nin müridi olmayacaktı. Çok geçmeden hem Pandits, hem Swami hem de Mahatma*, Hunter Komitesi'ni boykot etme kararı aldı. Bunun yerine Kongre adına resmi olmayan bir araştırma komitesi görevlendirdiler. Motilal Nehru'nun yanı sıra, Subhas Chandra Bose'nin gurusu ve Bengal'in büyük lideri avukat C. R. Das'ın de yer aldığı Kongre Komitesi'nde, Gandi de diğerleriyle birlikte görev almayı kabul etti. Charlie Andrews da oradaydı. Gandi için onun durmak bilmez çalışmalarıyla, hiç sıkıntı vermeden ettiği hizmet, gizlice verilmiş en saf yardımdı.[18]

Kasım ortasında Gandi ve Charlie Andrews Amritsar'a gittiler. Gandi'nin başında olduğu bu bağımsız komiteye duyulan ihtiyaç ve gösterilen rağbet ortadaydı. "İstasyonun dışındaki alan tamamıyla Amritsarlılar tarafından sarılmıştı. Alkış ve çığlıkları beni adeta şaşkına çevirdi... Dört bir yanda binlerce kişi vardı."[19]

Gandi, Hindistan Müslüman toplumuna ustaca planlanmış ve ilkeli çağrısını o zaman yaptı. Pencap'tan Delhi'ye kadar, mümkün olan her fırsatta pan-İslamcı liderlerin toplantılarına katıldı ve savaş boyunca verilen aksi yöndeki Anglo-Fransız vaatlerine rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nun Müttefiklerce parçalanmasını protesto etmek için Hilafet Konferansı'nda bir araya gelen geniş bir Müslüman izleyici kitlesine hitap etti. Aynı anneden doğan, aynı toprağa ait olan Hinduların ve Müslümanların birbirlerini sevmeleri gerektiği üzerinde durdu. "Hinduların, Hilafet sorunu konusunda Müslümanlarla birlikte hareket etmesi gerektiği söylendiğinde bazıları şaşırıyorlar fakat ben, eğer Hindular ve Müslümanlar kardeşseler, birbirlerinin üzüntülerini paylaşmak boyunlarının borcudur diyorum."[20] Gandi'nin en zekice ve en tartışmalı stratejilerinden biri, haklı olarak Hindu-Müslüman birliği olmaksızın Hindistan'ın tümüyle bağımsız olamayacağını kabul eden bu stratejisiydi. Fakat geleneksel Hindu yoldaşları, Gandi'nin pan-İslamcı davaya birdenbire samimi bir şekilde sahip çıkışına çok

* Sanskritçe'de, *Pandit*, Hindu bilge; *Swami*, Hindu keşiş ve *Mahatma*, Yüce Ruh anlamına gelmektedir. (ç.n.)

18. "Punjab Letter", 17 Ekim 1919, 2.11.1919, *C.W.M.G.*, Cilt 16 (Ağustos 1919-Ocak 1920), 1965, s. 263.

19. "Punjab Letter: Amritsar's Love", Lahor, 17 Kasım 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 16, s. 296-98.

20. Gandhi, "Speech at Khilafat Conference", Delhi, 24 Kasım 1919, *C.W.M.G.*, Cilt 16, s. 307-308; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 309-12.

şaşırdılar ve hatta kendilerini hakarete uğramış hissettiler çünkü Swami Shraddanand ve önce-Hindular diyen milyonlarca destekçisi inek-katili Müslümanları, sadece Hinduizm'e döndürmeye ya da kutsal inekleri öldürmekten zorla vazgeçirmeye çalıştıkları, kendi inançlarına düşman kişiler olarak görüyorlardı. Ancak Gandi, Hindistan'ın özgürlüğe kavuşmasının en iyi yolunun hem Hindular hem de Müslümanlar için anavatana hizmet etmekte birleşmek olduğunu ısrarla belirtti. Konuşması sevinç çığlıklarıyla, uzun ve aralıksız alkışlarla karşılandı.

Gandi'nin Kongre'yle birlikte Pencap vahşeti üzerine araştırma yapması, Şevket ve Muhammed Ali kardeşler ile onları destekleyen kitlelerin Hilafet davasını üstlenmesi, ona, daha önce hiçbir milliyetçi liderin sahip olmadığı kadar büyük bir ulusal popülarite kazandırdı. Üstelik bir *Mahatma* olarak, hizmet etmeye adanmışlığı, *swadeshi*yi yaygınlaştırması ve Champaran, Ahmedabad ve Kheda Satyagrahalarının sınırlı da olsa iyi duyurulan başarılarıyla, 1919 sonuna doğru Hindistan'ı en azından eşi görülmemiş bir biçimde *Swaraj*'ın vaat edilmiş topraklarına götürmeye hazırdı.

O senenin Aralık ayında Amritsar'da yapılan Ulusal Kongre toplantısına on beş bin Hintli katıldı. Ilımlı muhafazakâr Motilal Nehru başkanlık nutkunu gürleyerek okudu: "Hindistan yabancı ve tutucu bir bürokrasinin boyunduruğu altında çok acı çekti ancak Pencap bu hususta en kötü üne sahip... Fakat baskı ve terörizm şimdiye dek asla bir milletin varlığını yok edemediği gibi itaatsizliği artırdı ve zaman zaman şiddet olaylarıyla ortaya çıkan o milleti yeraltına sürükledi. Ve bu daha fazla baskı getirdi... Bunların sorumlusu, huzursuzlukların sebeplerine gözlerini kapayan ve kızgın bir boğa gibi kendisine karşı gelmeye cesaret eden herkese karşı atağa geçen yürütmenin inatçılığıdır."[21]

Gandi, Motilal'ın söylevinin çok sert buldu fakat yine de Kongre'nin *swadeshi*ye ve Hilafet meselesine dair kararlarının birkaçını memnuniyetle destekledi. Ayrıca, hâlâ büyük ölçüde muhafazakâr olan organizasyonu, esas itibarıyla Mahatma Gandi'nin fikirlerini ve *Swaraj* yolundaki liderliğini de yansıtacak, devrimci bir kitle partisine dönüştürmeyi amaçlayan bir değişiklikle Kongre Anayasası'nı baştan yazmak için kurulacak küçük komitede görev almayı da kabul etti.

21. Amritsar, 27 Aralık 1919, *The Voice of Freedom. The Speeches of Pandit Motilal Nehru*, Der. K. M. Panikkar ve A. Pershad, Asia Publishing House, Londra, 1961, s. 3-9.

Gandi'nin hayatının çetrefilliği, ulusal ve kişisel tecrübelerine itinayla yaklaşmayı gerektiriyor. Gandi, 1920'de ellisinde ve en büyük ulusal çaplı başarısının eşiğindeyken genç, sarışın ve mavi gözlü Danimarkalı bir güzele, Esther Faering'e karşı yoğun bir kişisel tutku hissetti. Sadık bir Hıristiyan misyoner olan Esther, Mahatma Gandi'nin bencillikten uzak hizmet etme maneviyatına âşık oldu ve Gandi'nin, *sevgili çocuğu*na Sabarmati Aşramı'na katılma izni verdiği gün Danimarka misyonunu bıraktı. Aslında Kasturba'nın, aşk dolu birçok müridini ne kadar kıskandığının farkında olan Gandi, karısının şüphelerini önce Esther'den Ba'ya mutfakta yardım etmesini isteyerek gidermeyi denedi. Fakat *sevgili çocuğu*nu, "Ba sakin biri değildir. Her zaman nazik olmaz. Ve dar kafalı olabilir... Bu yüzden böyle dar kafalılıklara karşı geniş düşünerek karşılık verebilmek, seni küçük gören insana merhamet edebilmek için tüm Hıristiyan hayırseverliğini yardıma çağırman gerekecek... Bu nedenle sevgili Esther, Bayan Gandi'nin senin sinirlerini bozmaya çalıştığını fark edersen sana önerdiğim yakın arkadaşlıktan kaçınmalısın" diye uyardı.[22] Bu öneri tabii ki işe yaramadı. Kasturba mutfağında *onun* sevgili çocuğuna o kadar sert davrandı ki Esther buna daha fazla katlanamadı. "Dün bütün gün ve bütün gece benimle birlikteydin. Zihninin, bedeninin ve ruhunun daha sağlıklı olabilmesi için dua edeceğim, en derin sevgilerimle" diye yazdı Bapu, sevgili çocuğu Esther'i avutmak için. Birkaç gün sonra Esther, onu her zaman bir yabancı olarak gören Ba'yı memnun etmenin çok zor olduğunu bildirmek için Gandi'ye yazdı. Gandi zor karısı hakkında ona içini döktüğü için memnun oldu. Esther'in derhal ayrı bir mutfağı olması gerektiği konusunda üsteledi. "Tüm kalbimle acını paylaşıyorum."[23]

Nerede olursa olsun Esther'le ilgili düşüncelerini saplantı haline getiren Gandi, birkaç gün sonra ona şöyle yazdı: "'Kötülüğe direnmeyin' sözü göründüğünden daha derin bir anlam ifade ediyor. Ba'nın içindeki kötülüğe örneğin, diretilmemesi gerekiyor; şöyle ki sen ya da bu hususta ben, bunu kendimize dert edinmemeliyiz veya sabırsız davranıp kendimize, 'Neden bu kadın gerçeği görmüyor ya da benim ona verdiğim sevgiyi iade etmiyor?' dememeliyiz. Nasıl ki bir leopar desenlerini değiştiremezse o da

22. Bapu, "My Dear Child" (Esther Faering), Delhi, 16 Ocak 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 16, s. 486-87; bir sonraki alıntı, a.g.e.
23. Bapu, "My Dear Child" (E. F.), *C.W.M.G.*, Cilt 16, s. 499-500.

artık kendi doğasına karşı gelemez. Eğer sen veya ben seversek, doğamıza uygun davranmış oluruz. Eğer o karşılık vermezse o da doğasına uygun davranmış olur."[24] Esther'e kendisine her gün yazması için yalvardı.

Kısa bir süre sonra Esther'in izin istemeden bir partiye katılmış olmasına gücenen Gandi, günlük tezkereler dediği aşk mektuplarından bir tane daha yazdı. "Bu kadar gündür bana bir tek satır yazmadığın için sen çok kötü bir çocuksun. Ama ben yine de senin hakkında başkalarından haber aldım. Bir düğüne gitmişsin. Biraz huzursuzluk hissettim. Bu da nereden çıktı? Nasıl oldu da yabancıların arasında yer alabildin? Yanlış bir şeydi... Nerede uyumak zorunda kaldın? Sana oraya gitmeyi kim teklif etti? Bütün bunlar bana çok tuhaf geliyor. Haberim olmadan böyle deneyimler yaşamanı istemiyorum... Senin için çok endişeleniyorum. Endişelenmenin budalalık olduğunu biliyorum. Yukarıda Tanrı var... Fakat seni merak etme ayrıcalığını bana tanı çocuğum. 'Asırlık Kaya, bir yarık aç benim için; izin ver sana sığınmama'* En derin sevgilerimle."[25] Dört oğlundan hiçbirine asla bu denli endişeli mektuplar yazmamıştı. Ve tuhaf mektubunun sonunda bütün o dini öğütler içinden, Esther'e acı vermek için, ona, "Bir yarık aç benim için; izin ver sana sığınmama" ilahi dizelerini tercih ettiren kim bilir neydi?

Aynı gece Esther'e: "Kalbim senin için ağlıyor... Vicdanını dik başlılıklarınla rahatsız etmemelisin. Disiplinli bir vicdan, itaat gerektirir. O, Tanrı'nın sesidir. Disiplinsiz bir vicdan cehennem azabına yol açar, şeytan onun vasıtasıyla konuşur. Keşke seninle olsaydım... Senin için dua edeceğim ve seni dik başlılığınla daha da çok seveceğim" diye yazdı.[26] Çok geçmeden Esther, Gandi'ye Danimarka misyonunun kadınlar manastırına geri dönmeyi ne kadar çok istediğini yazdı. Gandi, derhal cevap verdi: "Seni incittiğimi anladım. Beni affet... Sana öyle yazdım çünkü seni çok seviyorum."[27]

---

24. Bapu, "My Dear Child" (E. F.), 25 Ocak 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 16, s. 506-507.

* Rock of Ages: 1763 yılında Rahip Augustus Montague Toplady tarafından yazılmış, "Rock of Ages, cleft for me,/Let me hide myself in Thee..." şeklinde başlayan ve ilk kez 1775 yılında The Gospel Magazine'de yayımlanan popüler bir Hıristiyan ilahisine gönderme yapılıyor. (y.h.n.)

25. Bapu, "My Dear Child" (E. F.), 1 Şubat 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17 (Şubat-Haziran 1920), Eylül 1965, s. 3.

26. A.g.e., s. 3-4.

27. Bapu, "My Dear Child" (E. F.), 4 Şubat 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17, s. 12-13.

Bir yıl önce Pencap'ta yaşanan zulümlere dair komitesinin hazırladığı ayrıntılı raporu bitirmek için Lahor'da gece gündüz çalışıyordu. Bu meşakkatli dönem boyunca Gandi, *sevgili çocuğu* hakkında kendisine hükmeden korkular ve endişelerle uğraştı. Ona dizanterisi için çokça oturma banyosu içeren reçeteler gönderirken mahcup bir biçimde, "Sen bunları hak etmeyen bir çocuk musun?" diye sordu. Psikanalitik eserleri hiç okumamış olan Gandi, Freud'un parlak çalışmasından tamamen habersizdi ve hayatının geri kalanında, müridi olarak ona yaklaşan pek çok Batılı ve aşramlarında yaşayan pek çok bakire Hintli kadına karşı hissettiği cinsel arzulardan adeta bihaber kalacaktı. "Olağanüstü sevgin ve vicdanlılığınla kendini benim gözbebeğim yaptın" diye yazdı Esther'in güvenini tekrar kazanmak için. "İnatçılığının gözümdeki değerinde bir değişiklik yaptığını bir an olsun düşünmemelisin. Vücut kutsal olanın tapınağı ise en büyük özeni gerektirir... En derin sevgilerimle."[28]

İki gün sonra Esther hasta babasına bakmak için Danimarka'ya dönmeye karar verdi. Gandi bu kötü haberi, en saf sevginin kılıç sırtında yürümeye benzediğini anlatmak için yanıtladı. "Herkesi seviyor olduğumuzu sandığımızda bile bencil olup olmadığımızı asla bilemeyiz... Sevgi ve hakikat bir madeni paranın iki yüzü gibidir, aynı anda iksini birden tatbik etmek zordur ve yaşanmaya değen bir tek onlardır... Bu yüzden sen ve ben, ikimiz de bunu tam karşılığıyla gerçekleştirebilelim diye dua edeceğim."[29]

Esther'i kaybetme ihtimali karışmış ve cezp olmuş zihnine ve kalbine daha gerçek gelmeye başlayınca Gandi, her gün daha da çok işkence çektiğini hissediyordu. "Daima aklımdasın... İyi misin, mutlu musun? Beden sağlığın nasıl? Dönmeni istiyorum... Sevgilerimle."[30] Esther, Madras'taki manastıra geri dönmüştü ve bir yandan hasta bedenini dua ederek iyileştirmeye bir yandan da ona evlenme teklif eden Dr. E. K. Menon'la evlenip evlenmeyeceğine karar vermeye çalışıyordu. Gandi, kendininkileri de ekleyerek, Tennyson, Lowell ve George Herbert'tan şiirler gönderdi. Mektuplarını, "Sevgiyle" ya da "Beni seninle ilgili düşüncelerle dolduracak bir gece daha geliyor" diye bitirerek her

28. Bapu, "My Dear Child" (E. F.), Lahor, 5 Şubat 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17, s. 13.
29. Bapu, "My Dear Child" (E. F.), Lahor, 10 Şubat 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17, s. 22.
30. Bapu, "My Dear Child" (E. F.), Aşram, 22 Şubat 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17, s. 43.

gün yazmaya devam etti.[31] Gece gündüz Lahor'dan Bombay'a, Delhi'ye, Banaras'a seyahat etti ve Ahmedabad'a geri döndü. Yine de Esther'den ve sahip olduğu karşılıksız özlemden bir kaçış bulamadı, kısa bir süre için bile soluklanamadı.

Gandi, Esther'in Menon'la evlenme planlarını ilk öğrendiğinde şöyle tepki verdi: "Mektubunun bana verdiği üzüntü kelimelerle tarif edilemez... Fakat gerçek mutluluk ilahi olarak gelecektir... Sevgiyle."[32] Hasta düşen Gandi aşramından ayrılarak, Maharaştra'da denizden çok yüksekteki Dekan platosunda yer alan Aslan Kalesi, *Sinhgadh*'a çekildi. Pencap'taki eziyetlerin ve bir önceki yılın hengâmesinin anısına oruç tutarak ve ibadet ederek geçen yoğun iki haftanın ardından, suskunluğunun sebebini açıklamak için Esther'e tekrar yazdı. "Suskunluğum asla seni daha az düşündüğüm anlamına gelmiyor... Evliliğini bir hayli kabullendim. Bu evlilik aleyhinde konuşmayacağım, kesinlikle Tanrı'nın seni yönlendirdiği gibi hareket et. Sadece seni yönlendirenin Tanrı'nın sesi olduğundan her daim emin ol."[33]

Gandi Bombay'dan uzağa gidemeyecek kadar halsiz olduğu için, Hindistan'ı terk etmeden önce Esther, *Sinhgadh* tepesinde onu görmeye geldi. Esther'in iki günlük ziyareti ardından Gandi, "Senden ayrılmak hiç de hoşuma gitmiyor" diye itiraf etti. "Fakat bunun sağlığın için hayırlı olduğunu biliyorum."[34] Esther, 20 Mayıs 1920'de S.S. *Berlin* gemisiyle Bombay'dan ayrıldı. "Sağlığımı soracak olursan, halsizlik dışında bilhassa bir sorun yok" diye yazdı Gandi aynı gün en küçük oğluna. "Yürüyemeyecek kadar halsizim. Bacaklarım tüm gücünü kaybetti. Sebebini anlayamıyorum."[35] Fakat kısa bir süre sonra ulusal ilk Satyagraha'sını, dünyanın en güçlü imparatorluğunu sarsacak kadar zorlu bir kitlesel sivil itaatsizlik hareketini, başlatması için gereken gücü toplayacaktı.

1920 yazı geldiğinde, İtilaf Devletleri'nin Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalara ayırma kararı, Türkiye'nin yanı sıra Almanya ve İtalya için de çok acımasız ve aşağılayıcı hale geldi. Gandi, Gucerat dilinde yayınladığı gazetesinde

31. Bapu, "My Dear Child" (E. F.), Bombay, 17 Mart 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17, s. 93.
32. Bapu, "My Dear Child" (E. F.), Bombay, 21 Mart 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17, s. 108.
33. Bapu, "My Dear Child" (E. F.), 30 Mart 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17, s. 298.
34. Bapu, "My Dear Child" (E. F.), Aşram, 9 Mayıs 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17, s. 402.
35. Bapu, "Dear Devdas" (Gandhi), Bombay, 20 Mart 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17, s. 436.

bu konudaki şaşkınlığını ve hayal kırıklığını yazdı: "Bir tarafın diğer tarafa isteği dışında bir şeyi zorla kabul ettirmesine, kaba kuvvetle diğer tarafı ezip geçmesine barış demek, Hakikat adı altında Tanrı'ya karşı işlenmiş ağır suçtur."[36] 1920 tarihli Sevr Antlaşması, Türk İmparatorluğu'na savaş süresince İngiliz ve Fransız yönetimleri tarafından verilen tüm taahhütleri, yani sadece Mekke, Medine ve İslamiyet'te kutsal sayılan diğer şehirlerin değil, bunlarla birlikte tüm Yakın Doğu kıyı şeridinin ve Arap yarımadasının Osmanlı İmparatorluğu Halifesi'nin kontrolünde kalacağı vaatlerini ihlal etti. Aksine, Hindistan ve İslam dünyasındaki diğer her yerde, Müslümanlarda haklı bir öfke uyandıracak ve coşkulu pan-İslamcı protestolara sebep olacak şekilde, Halife'nin kutsal yerler üzerinde savaştan önce sahip olduğu hâkimiyet elinden alındı. Hindistan Genel Valisi Müslümanlara, kendilerine hâkim olmaları ve sakin kalmaları için çağrıda bulundu fakat Gandi, "Eğer Müslümanlar hiçbir şey yapmadan otururlarsa son dört yıldır yaptıkları her şey boşa gider. Müslümanların huzuru yoksa Hinduların da olamaz. Dostluk yasası böyledir" diyerek Hilafet davasına katıldı. Bununla birlikte, Müslüman yoldaşlarına Satyagraha mücadelesine katılma çağrısını yineleyerek onları şiddete karşı uyardı.

22 Haziran 1920'de Gandi Genel Vali'ye yazdı. "Barış Şartları ve Ekselanslarınızın bu şartları savunması, Hindistan'daki Müslümanlarda atlatılması çok zor bir şok yarattı... Benim naçizane fikrime göre, onlar sadece Müslüman askerlerin kendi Halifelerini cezalandırmak veya topraklarından etmek için savaşmadığını ileri sürüyor. Müslümanlar ve Hindular, İngiliz adaletine ve şerefine olan inançlarını tümüyle yitirdiler. Hunter Komitesi'nin üzerinde Ekselanslarınızın Gönderme Emri bulunan Çoğunluk Raporu ve Mr. Montagu'nun yanıtı bu güvensizliği daha da arttırdı... Ben İngiliz Anayasası'na inandığım için Müslüman dostlarıma, Bakanların dini vaatleri ve Müslümanların hassasiyetleri doğrultusunda Barış Şartları değiştirilmediği takdirde, Ekselanslarınızın Hükümetine verdikleri desteği geri çekmelerini ve Hindulara da bu durumda onlara katılmalarını tavsiye ettim."[37]

Temmuz'da Gandi, destekçilerini 1 Ağustos 1920'de başlaması planlanan Satyagraha'ya hazırlıyordu. Avukatlara mahkemelerde-

36. "What Shall We Do Now?", *Navajivan*, 23.5.1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17, s. 439-40; ve bir sonraki alıntı, a.g.e.
37. Gandhi, "Viceroy Chelmsford", 22 Haziran 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 17, s. 502-503.

ki tüm çalışmalarını bırakmaları ve davacılara da tüm ihtilaflarını tahkim yoluyla çözmeleri çağrısında bulundu. "Uzun yıllardır, her devletin gücünü avukatlar aracılığıyla sürdürmeye çalıştığına inandım."[38] Aynı şey idare tarafından, Hindistan'ın geleceğinin bağlı olduğu çocukların zihinlerini çarpıtmak için kullanılan okullar için de geçerliydi. Tüm öğrencilere, evde ya da kendisininki gibi okul işlevi görecek aşramlarda yapılan tamamen ulusal bir eğitim talep ederek boykot yapmaları çağrısında bulundu. Kongre lideri Lala Lajpat Rai, Pencap'a dönmüş ve çoktan Montagu-Chelmsford Hükümeti'nin 1919 Hindistan Yasası'na dayanarak yapılması planlanan seçimlerini boykot etme niyetini açıklamıştı. Gandi, Lala Lajpat'ın boykotunu samimiyetle destekledi. "Ülkenin dikkatini seçim kampanyasına çekmenin boşa harcanacak bir zaman olduğunu düşünüyorum" diye yazdı. "Mesele ortada. Hilafet şartları da Pencap olayları da İmparatorluk meclislerinin gözünde Hindistan kamuoyunun pek bir değeri olmadığını gösterdi. Bu aşağılayıcı bir durum ve eğer bu aşağılanmayı ses çıkarmadan sineye çekersek reformları gerçekleştiremeyiz."[39]

Gandi, Güney Afrika'dayken yaptığı çalışmalar için kendisine verilen madalyaları, 1 Ağustos 1920'de Hilafet hareketiyle bağlantılı olarak o gün başlatılan hükümetle işbirliğini reddetme planı gereğince Genel Vali'ye iade etti.[40] Bombaylı zengin Müslüman Mian Muhammed Çotani, Ağustos'un ilk haftasında Bombay genelinde yapılan bütün Hilafet Günü mitinglerini finanse etti ve Gandi, Şevket ve Muhammed Ali kardeşlerin yanı sıra Pencaplı Dr. Kitchlew ve Müslüman Birliği'nden Hasret Mohani'yle birlikte her platformda yer aldı. Kongre'deki muhafazakârların çoğu destekçilerini, Gandi'nin işbirliğini reddetme çağrısını görmezden gelmeye zorladı, bazılarıysa Gandi'den bu çağrının uygulanmasını Kongre'nin Eylül ayında Kalküta'da yapılacak olan özel oturumundaki oylamadan sonraya ertelemesini istediler. Fakat Gandi ısrarla, "İçimden bir ses bana aksini söylüyor" dedi. Kongre'nin oylamasını ve kararını beklemenin mümkün olmadığını söyledi. "Benim omuzlarımda kutsal bir mesuliyet vardı. Ben

38. "Non-Co-Operation", *Navajivan*, 4.7.1920, *C.W.M.G.*, Cilt 18 (Temmuz-Kasım 1920), Kasım 1965, s. 6-7; ve bir sonraki alıntı, a.g.e.
39. "Letter to the Press", Temmuz 1920 öncesi, *Young India* (bundan sonra *Y.I.*), 7.7.1920, *C.W.M.G.*, Cilt 18, s. 12.
40. M. K. Gandhi, "Sir" (Chelmsford), 1 Ağustos 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 18, s. 104.

Müslüman hemşerilerime tavsiyede bulunuyordum ve onların şerefini omuzlarımda taşıyordum. Ben kendi vicdanlarından başka, herhangi bir kararı beklemelerini onlardan istemeye cüret edemem" diyordu.[41] Gandi, onu dinleyen ve onunla aynı fikirde olan herkesi Kalküta'da yapılacak Kongre'ye katılmaları ve onunla aynı şekilde oy kullanmaları için derhal bir araya topladı. Çotani gibi başlıca Müslüman destekçileri, Müslümanların Bombay'dan yarımadayı geçip Eylül başında Kalküta'ya varmaları, Kongre pandalını doldurmaları, Gandi ve Hilafet işbirliğini reddetme hareketi lehine oy vermeleri için gereken tren ücretlerini ödedi.

5 Eylül 1920'de Gandi, Kongre'nin Vatandaşlar Komitesi'ne İngiliz bürokratlara artık hiç güveninin kalmadığını açıkladı ve onları da işbirliğini reddetme önergesine katılmaya çağırdı. Onları, İngiliz anayasal reformlarının kendilerini ilkesiz adamların merhametine bırakacak bir tuzaktan başka bir şey olmadığı konusunda uyardı.[42] Sonra da onları yeni yasa uyarınca yapılacak olan seçimleri boykot etmeye çağırdı. C. R. Das ve artık Gandi'nin aleyhtarı olan Cinnah'ın da aralarında olduğu kıdemli devlet adamlarının çoğu, faaliyetlerinin Kongre'yi ve ulusu tehlikeli bir biçimde bölebileceği konusunda Gandi'yi ikaz ettiler. Buna rağmen Gandi 8 Eylül'de önergesini sundu. Hareketinin fazla devrimci olduğunu, ülkede sadece daha fazla şiddet ve bölünmeye yol açacağını düşünen çok sayıda Kongre liderine rağmen kazandı. Onlara, korku ve şiddet olmaksızın önerdiği rotayı inançla izledikleri takdirde bir yıl içerisinde *Swaraj* vaat etti.

"Ülke hazır mı?" diye sordu. "Mülkiyet sahipleri mülkiyetlerinden vazgeçmeye hazır mı? Ebeveynler çocuklarının yazınsal eğitimini ülkenin geleceği için feda etmeye hazır mı? ...İslam'ın ve Pencap'ın onuru için içinizde benim içimde olduğu gibi yakıcı hisler varsa o zaman önergemi koşulsuzca kabul edersiniz."[43] Programı uygulamak için hep birlikte çalışır ve ülkenin dört bir yanına seyahat ederek biriktirilen toplumsal şikâyetleri, yetkililerin ilgisine sunarlarsa hükümetin gözlerinin açılacağı sözünü verdi. Gandi tutkusu, sağlam inancı ve sarsılmaz kararlılığı, kısmen de Pandit Motilal Nehru sayesinde, Kongre'de ikiye karşı birden

41. "Position of the Congress", *Navajivan*, 8.8.1920, *C.W.M.G.*, Cilt 18, s. 123.
42. "Speech at Subjects Committee", Kalküta Kongresi, 5 Eylül 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 18, s. 232-33.
43. A.g.e., s. 234.

daha fazla bir başarı sağladı. Baba Nehru, çok yakında Hindistan köylerinin mahşeri sıcağında ve daha sonra dokuz yıl boyunca İngiliz hapishane hücrelerinin soğuk tecridinde Gandi'nin izinden gidecek olan, kendisinden daha radikal oğlu Cevahirlal tarafından Mahatma'ya yönlendirildi.

Sonraki hafta Vallabhbhai Patel, Genel Valilik Konseyi'nden istifa etti ve Gandi'yle birlikte tüm bölgesel ve yerel komitelere dağıtılmak üzere işbirliğini reddetme boykotu için talimatlar hazırladılar. *Swadeshi* talimatları sadece Lancashire kumaşlarını değil aynı zamanda tüm vatanseverler tarafından uzak durulması gereken Japon ve Fransız ipeğini de içeriyordu. Bütün ülkede elde ip eğirme ve dokumacılık dersleri başlatıldı. Lady Tata'nın yanı sıra, kendisiyle birlikte seyahat eden Rabindranath Tagore'un yeğeninin kızı ve Gandi'nin ruh eşim dediği Saraladevi Chaudhrani'nin de aralarında olduğu yüksek mevkiden bayanlar da gayretle ip eğiriyorlardı.[44] Özel bir *Swaraj* Fonu'nun yanı sıra bir de Gönüllüler Birliği kuruldu.[45]

Gandi, Esther'in gidişinin ardından fiziksel zayıflığından kurtuldu ve zihnini, Aralık'ta Nagpur'da yapılacak devrim niteliğindeki Kongre toplantısına odakladı. Bu arada, özgürlük umutlarını uyandırmak için yeni bir tura başladı. Gittiği ve konuştuğu ya da sadece göründüğü her yerde kalabalıklar, "*Mahatma Gandhi ki jai!*" (Mahatma Gandi'ye zafer) diye tezahhüratta bulunuyorlardı. Bir süre sonra istirahat etmesi imkânsız hale geldi çünkü her istasyonda ısrarcı, zorlayıcı ve gürültücü kalabalıklar vardı. "Bayan Gandi'nin ve diğerlerinin kalabalıklara kendilerine hâkim ve sessiz olmaları için yalvarmaları boşunaydı... Sevgiden deliye dönülen eşsiz bir gösteriydi bu. Istırap ve aşağılanmaya maruz kalan sabırsız ve inançlı insanlar, onlara umut verecek bir mesajım olduğuna inanıyor." Her zamanki gibi Gandi uyarı niteliğinde bir söz etti: "Fedakârlık, disiplin ve irade olmaksızın, kurtuluş ve umut olmaz."[46] Fakat önünde eğilmek, çıplak ayaklarına veya bacaklarına dokunmak için birbiriyle kavga eden, Mahatma'ya yaşayan tanrılarıymışçasına tapınan ve onun saçsız başını bir anlığına

44. "Upper House" (Gandhi), "My Dear Lower House" (Henry Kallenbach), 10 Ağustos 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 18, s. 130.
45. M. K. Gandhi, V. J. Patel'e, "Report on Draft Instruction for Congress Organizations", 22 Eylül 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 18, s. 279-84.
46. "Necessity of Discipline", *Y.I.*, 20.10.1920, *C.W.M.G.*, Cilt 18, s. 360-61.

da olsa görmek için tüm gün ve gece yürüyen eğitimsiz kalabalıklar, bu ihtiyatlı uyarısını neredeyse hiç kavramadılar. Gandi, Hindistan'ın çok uzun zamandır ihmal edilmiş, terk edilmiş, yok sayılmış milyonlarını, uyurken üzerine atlamaya cesaret ettiği bir kaplan gibi uyandırmıştı. Artık gidişat onu sersemletiyor ancak şimdilik duracak güç de cesaret de bulamıyordu.

Kongre'nin yaşlı liderleri, Annie Besant ve dostlarının çok daha önce yaptığı gibi onunla aralarına mesafe koydular. Cinnah ve Bombaylı M. R. Jayakar, öncülüğünü yaptıkları Yönetsel Özerklik Birliği'nden, Gandi başkan seçilip ismini karşı çıkmalarına rağmen *Swaraj Sabha* (Swaraj Cemiyeti) olarak değiştirince, ayrıldılar. Avukat Cinnah, Yönetsel Özerklik Birliği'nin yazılmasına titizlikle yardım ettiği tüzüğünün ve mevzuatının bu sonradan görme tarafından geçersiz kılınmasından hiç hoşlanmamıştı. *Sabha*'dan istifasını bildirdiği mektubunda Cinnah, Gandi'nin yeni tüzüğünün, tüzüğe aykırı ve yasadışı olduğunu yazdı ve Genel Vali Chelmsford'un, Gandi'nin işbirliğini reddetme hareketi için söylediklerini tekrarladı: "Tüm aptalca tasarıların en aptalcası."[47] Fakat bu, o can alıcı senede Mahatma Gandi ve onun, pek çoğu Gandi'nin benimsediği Cinnah'ın daima ilgisiz kaldığı Hilafet davası sayesinde Müslümanlardan oluşan, çoğunluğu genç ve ateşli taraftarlarıyla hukuki bir ağız dalaşına giren Bay Cinnah'ın dayanması gereken sadece ilk darbeydi.

Britanya Hindistanı'nda seçimler, 1920 Kasım sonundan Aralık'a kadar devam etti. Bombay'da seçmen katılım oranı çok düşüktü ve buna dayanarak Gandi, "Meclisler üzerindeki işbirliğini reddetme kararının başarısı kanıtlandı" iddiasında bulundu.[48] Gandi Banaras Üniversitesi'ni yeniden ziyaret etti, öğrencilere okulu terk etme çağrısında bulundu ve yaptığı konuşmalarla çoğunu ikna ederek desteklerini sağladı. Kadın dernekleriyle konuşmaya gittiğinde kampanyasına altın takılar bağışladılar, kampanya her geçen gün hız ve para kazandı. Nereye giderse gitsin, ona dokunmak ya da Mahatma dedikleri bu fevkalade adamı sadece bir an görmek için yanıp tutuşan ve tezahhürratta bulunan kalabalıklar etrafını sarıyordu. "Özgürlük kimseden korkmadan hissettiğimiz gibi konuşabilmek ve hareket edebilmektir" dedi

47. "Non-Co-Operation", 23 Kasım 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 19 (Kasım 1920-Nisan 1921), Mart 1966, s. 16, dipnot 1.
48. "Council Elections", *Y.I.*, 24.11.1920, *C.W.M.G.*, Cilt 19, s. 21.

Gandi.[49] Derken dinleyenlerin gözlerinde, onu izlerken ve dinlerken kapıldıkları hayran bakışı gördü ve endişeyle devam etti: "Hükümetin kölelik düzenini, sonrasında benim kölem olmanız için yıkmanızı istemiyorum."

Gandi Aralık ortasında, Hindistan'ın neredeyse tam merkezindeki Nagpur'da varlıklı müridi Jamnalal Bajaj ve onun karşılama komitesi tarafından karşılandı. Her istikametten bir günlüğüne oraya gelen delegeleri görmekten memnuniyet duydu. Gandi, Nagpur'da Hindistan Ulusal Kongresi'nin amacını, Sorumlu Koloni Hükümeti'nden meşru ve barışçıl tüm yöntemler kullanılarak Hint halkı tarafından *Swaraj*'ın kazanılması olarak değiştiren yeni bir Kongre amentüsü hazırlamak için harekete geçti.[50] Hintçe'nin Hindistan'ın resmi dili olması ve tüm Kongre toplantılarının Hintçe yapılması gerektiğini iddia ederek, Hintçe hazırladığı yeni bildiriyi savundu. "Biliyorum giriştiğimiz bu savaş bitene kadar muhtemelen ve büyük bir ihtimalle bir kan gölünden geçmek zorunda kalacağız fakat bizim kan döktüğümüzün söylenmesine izin vermeyelim, söylenen sadece bizim kanımızın döküldüğü olsun." O gece, yeni bildiriyi önerdiği Genel Kongre toplantısında bir uyarıda bulundu: "Kuvvet kullanarak ne kendimizi ne toplumsal kurallarımızı, ne de İmparatorluğu, hiçbir şeyi kurtaramayız."[51]

Yeni amentü ve Kongre Tüzüğü, pandalın içerisindeki on dört bin beş yüzden fazla delege tarafından tezahüratlarla ve uzun süre ayakta alkışlanarak kabul edildi. İki gün sonra Gandi bu tarihi Kongre'ye, üç ay önce Kalküta'da kabul edilen işbirliğini reddetme hareketini yeniden tasdik eden son bir önerge sundu. Cinnah daha fazla şiddet ve yasadışı faaliyete neden olacağından korkarak, komitede bu önergeyi boşu boşuna değiştirmeye çalışmıştı. Komitede başarısız olmasının ardından, bir kez de Kongre'nin son genel toplantısında değişiklik önerilerini sunmayı denedi. Fakat Gandi'nin adını telafuz eder etmez ayıplamalar ve siyasi sahtekârlıkla suçlandı ve ona, "*Mahatma* Gandi" diye hitap etme-

49. Gandhi, "Students in Allahabad", 30 Kasım 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 19, s. 47; ve bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 50.
50. "Speech on New Congress Creed", Nagpur, 28 Aralık 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 19, s. 159; ve bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 161-62.
51. "Speech on Creed Resolution at Plenary Session", 28 Aralık 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 19, s. 165.

si telkinleriyle yuhalanarak susturuldu.[52] Cinnah bir kez daha, "Bay" diye yineledi fakat öfkeli izleyiciler, "*Mahatma*" diye bağırdı. Seslerin azalması için bekledi. "Bu platformda duruyorum, meclisteki çoğunluğa onun hükmettiğini bilerek, kendisinden bunu durdurmasını, çok geç olmadan buna bir son vermesini rica ediyorum" diyerek Gandi'ye döndü. Fakat Gandi cevap vermedi, Cinnah'ın platformdan inmesine, Kongre dışına kadar korkunç ıslık ve yuhalamalarla izlenmesine, Hindistan'ın En iyi Hindu-Müslüman Birliği Elçisi olarak kariyerinde bir sayfanın kendisinin onursal unvanıyla kapanmasına müsaade etti.

Gandi'nin önerisi, son gün alkışlarla ve yine Mahatma Gandi'ye zafer temenni eden tezahüratlarla kabul edildi. Sonrasında Gandi ateşli destekçilerine, "Eğer düşüncenizde, eylemlerinizde ve sözlerinizde ister hükümetle ister kendimizle ilgili olsun şiddet göstermezsek amacımıza ulaşmak için bir yıla, hatta dokuz aya bile ihtiyacımız kalmaz" dedi.[53] Bu, cüretkâr, görkemli ve imkânsız bir vaatti.

Şubat 1921'de Bihar'da dükkânların yağmalandığını öğrendikten sonra Gandi, mahcup bir şekilde *Swaraj*'ın erteleneceğini yazdı. Şubat'ta Pencap'ta, Sih* inancının kurucusu Guru Nanak'ın doğum yeri olan Nankana'daki tapınağın Sihizm adına iade edilmesini isteyen ve bu tapınağa girmeye çalışan 150 silahsız Sih, yozlaşmış bir Hindu tapınak şefinin kiralık muhafızları tarafından katledildi. Sihlerin Akali (Ölümsüz) Partisi'nin şiddete başvurmayan üyelerinin katledilmesi, Dyer'ın Jallianwala Bagh'daki katliamının Hindistan Ulusal Kongresi'ni harekete geçirip birleştirmesi gibi, o zamana dek dağılmış olan Sihleri birleştirdi ve harekete geçirdi. Mart başında Nankana'yı ziyaret eden Gandi, Sih dostlarına, "Benim bir özelliğim var ki başkalarının ıstırabıyla bedbaht oluyorum. Bu yüzden Nankana trajedisini duyduğum zaman kurbanlar arasında olmayı istedim" dedi.[54] O günden iti-

52. Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, s. 71-72; ve bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 72.

53. "Speech on Non-Co-Operation Resolution", Nagpur, 30 Aralık 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 19, s. 187.

* Sihizm/Sih: Genel olarak 16. ve 17. yüzyıllarda Kuzey Hindistan'da yaşamış olan on gurunun öğretilerini temel alan tektanrıcı bir dindir. 1500'lü yıllar civarında ortaya çıkmıştır. Dünya'daki büyük dinlerden sayılan Sihizm'in 23 milyondan fazla inananı vardır. Sihizm sözcüğü Sih sözcüğünden türemiştir. Bu dine inananlara Sih denir. (y.h.n.)

54. "Speech at Nankana Saheb", 3 Mart 1920, *C.W.M.G.*, Cilt 19, s. 397.

baren, Akali Partisi'yle birlikte Kongre'ye katılan Sihler, Hindistan Ulusal Hareketi'nin öncü kuvvetleri oldular. Gandi'nin gelecekteki Satyagraha mücadelelerinin ateşli savunucuları arasında yer aldılar ve genç Sih devrimcileri, Hindistan'ı yabancı hâkimiyetinden kurtarmak için hayatlarını seve seve tehlikeye attılar.

6-13 Nisan tarihleri arasındaki Satyagraha Haftası'nın ikinci yıldönümü yaklaşırken Gandi, 1919'da başlattığı boykot hareketinin çok yönlü bir şekilde kitlesel olarak uygulanması, eğirme ve dokuma faaliyetlerine devam edilmesi için çağrıda bulunarak tüm Hindistan'ı dolaştı. Orissa'nın başkentinde öğrenci ve avukatların yoğun katılım sağladığı devasa bir mitingde şu soruyu sordu: "Hindistan'ın özgür insanları olarak ölmekten daha asil ne olabilir?"[55] *Swaraj*'ı elde etmek için artık konuşma devrinin bittiği ve yeni bir eylem devrinin başlaması gerektiği üzerinde durdu. Bu eylemler, yeniden yapılandırılan Kongre'ye her vilayetten, köyden kadın ve erkeklerin üye olmasını, yerel Kongre komitelerinin devamlılığı için yeterli paranın toplanmasını ve Hindistan'ı tamamıyla kendi kendine yönetilen, barışçıl, uyum içerisinde ve üretken insanlardan oluşan bir toplum haline getirmek için çalışılmasını içeriyordu. Gittiği her yerde kendisini dinleyenlerden içki içmeyi bırakıp pamuk eğirmeye başlamalarını istedi. Gandi, eğer her köylü ailenin bir çıkrığı olursa ve bunu düzenli kullanırlarsa Hindistan'ın ezici yoksulluğunun yok olacağına inanıyordu.

Satyagraha'sını Hilafet hareketiyle uyum içerisinde başlattığından beri, birlikte yer aldıkları tüm platformlarda Şevket ve Muhammed Ali'yi, kendi kardeşleri gibi benimsedi. Ancak hükümet yetkililerince, sık sık kendi başlarına konuşma yapan Ali kardeşlerin, Müslüman izleyicileri şiddete yönelttikleri ve Hindistan'ın Afganlar tarafından işgaline sıcak baktıkları bildirildi. Genel Vali Lord Reading, Pandit Malaviya'ya, hükümetinin Ali kardeşler için cezai takibat başlatmak zorunda olduğunu iletti. Malaviya Genel Vali'den bu tür bir takibatın kendisi Gandi'yle görüşene kadar tecil edilmesini istedi. Gandi Simla'ya gitti ve Genel Vali'yle dört görüşme yaptı. Vali, kendisine rapor edilen pek çok konuşma metninden, uygunsuz paragrafları gösterdi. Gandi, bu paragrafların hükümetin yaptığı gibi şiddet içerikli olarak yorumlanmaya müsait olduğunu kabul etti fakat Ali kardeşlerin izleyicileri şiddete

55. "Speech at Mass Meeting", Cuttack, 24 Mart 1921, *Y.I.*, 13.4.1921, *C.W.M.G.*, Cilt 19, s. 478.

teşvik etmeyi amaçlamadıklarına ikna olduğunu söyledi.[56] Gandi, Ali kardeşlerin, kendi yayınladığı bir ret belgesini kabul etmelerini sağladı fakat bu, sadece olayı geçiştiren bir hamleydi. Gerçekte Ali kardeşler hiçbir zaman Gandi gibi şiddetsizliğe inanmamışlardı ve Hilafet için yapılan işbirliği, Hindu-Müslüman düş kırıklıklarıyla büyüyen toplumsal nefret nedeniyle kısa sürede sona ermeye mahkûm, siyasi bir mantık evliliğinden başka bir şey değildi.

Gandi'nin pek çok Hindu Brahman destekçisi, bu radikal Müslüman kardeşleri neden böylesine istekli bir biçimde sahiplendiğini zaten hiç anlamamıştı. Oysa Gandi'nin Güney Afrika'daki deneyimi, başarısının büyük oranda Guceratlı Müslüman tüccarların desteğine ve işbirliğine dayanıyor olması, onun hatalı bir kanıya, Hindistan'ın Müslüman çoğunluğunun kendisi gibi şiddet uygulamama yeminini kabul edip aynı prensiplere bağlı kalacağını varsaymasına, yol açtı. Şevket ve Muhammed Ali, Hindu kalleşliği ve riyakârlığı olarak nitelendirecekleri suçlamalar ileri sürerek Gandi'yi çok geçmeden reddettiler.

Fakat İngiltere'deki yedi yıllık aristokratik eğitiminin ardından, evine Allahabad'a yeni dönmüş, Gandi öncesi Hindistan siyasetinin korkaklığı yüzünden fazlasıyla hayal kırıklığına uğramış ve hem geri kafalı Britanya Hindistanı toplumundan hem de babasının siyasi uygulamalarından sıkılmış olan Cevahirlal Nehru gibi gençler, Hindistan'ın kalbinin attığı köylerin pisliğinde ve yoksulluğunda ve de hapishanelerde Gandi'yi hevesle takip ettiler. Otobiyografisinde bahsettiğine göre Nehru, 1921 yılı boyunca bir çeşit sarhoşluk halinde yaşadı. "Bir amaç uğruna savaş veren birinin mutluluğunu, bütün olmanın büyük heyecanını, kitleleri etkilemenin gücünü duyumsuyorduk."[57] Ancak pek çok ateşli radikal genç saflarına katıldıkça Mahatma Gandi, gücün korku verici gizli tuzaklarını derinden fark etti. Yıl ortasında uyardı: "Vaat edilmiş topraklara yakınız fakat tehlikenin en büyüğü zafer yakın gözüktüğünde ortaya çıkar. Tanrı'nın son sınavı şimdiye kadarkilerin en zorlusu. Şeytanın son ayartması şimdiye kadarkilerin en baştan çıkarıcısı... Şiddette başvurmama, işbirliği yapmamanın en hayati ve tamamlayıcı parçası. Geri kalan her şeyde başarısız olabiliriz fakat şiddetsizliğimizi sürdürürsek mücadelemizi yine de devam ettirebiliriz."[58]

56. Gandhi, "Interview with Viceroy Reading", Ek 3, *C.W.M.G.*, Cilt 19, s. 536-37.
57. Jawaharlal Nehru, *Autobiography*, s. 69; alıntılayan Wolpert, *Nehru*, s. 49-50.
58. "Non-Voilence", *Y.I.*, 28.7.1921, *C.W.M.G.*, Cilt 19, s. 439.

Ancak bu açık uyarılara rağmen hareket ivme kazandıkça, Komutan Mahatma'nın arkasında daha da artan ateşli bir coşkuyla kitleler toplanıyordu. Tüm bölge hapishanelerinin her bir hücresini dolduran bu kitle için, 1922 yılında İngiliz yönetiminin –dünyanın en kudretli imparatorluğunun– en değerli görünen topraklarındaki güneşi neredeyse sonsuza dek batıyordu. Yerine, delice bir şiddetin karanlığı çöküyordu. Her şey 4 Şubat 1922'de Chauri Chaura'da gerçekleşti. Gandi, Mahatma'nın hareket emrini bekleyen, disiplinli 87.000 Guceratlının yaşadığı Bardoli'de Satyagraha mücadelesinin son ve en etkili adımı olan vergi ödememe kampanyasını başlatmaya hazırlanıyordu.

Lord Reading'e, işbirliğini reddetme hareketine katıldığı için hapsedilen mahkûmların serbest bırakılması, acımasız tutuklama politikasının bir daha gözden geçirilmesi ve sivil itaatsizliğin önünü kapayan idari engellerle eli kolu bağlanan Hindistan basınının özgür bırakılması için çağrıda bulunan, son bir uyarı mektubu gönderdi. Genel Vali'ye olumlu bir yanıt vermesi için 11 Şubat'ta sona erecek on günlük bir süre tanıdı. Fakat bu sürenin dolmasına iki gün kala, oğlu Devdas'tan Chauri Chaura'daki korkunç şiddet olaylarını doğrulayan bir telgraf aldı. Birleşik Eyaletlerin kalabalık Gorakhpur bölgesindeki bir köyde, sözde Satyagraha'ya katılanlardan oluşan bir grup, köyün polis karakolunun önünde bir geçit töreni düzenlemişti. Yürüyüşe katılan köylülerden bazılarının, kendileriyle alay eden polislerin kışkırtılmaları nedeniyle karakolu yakıp kül ettikleri ve korkunç yangından boşu boşuna kurtulmaya çalışan bir polisi linç ederek öldürdükleri bildirildi. Yangında, komiser yardımcısının oğlu da dahil olmak üzere yirmi bir masum insan öldü. Gandi Kongre'nin Çalışma Komitesi'ni, 11 ve 12 Şubat tarihlerinde Bardoli'de toplantı yapmaya çağırdı. Komite, kanlı Chauri Chaura çetesinin insanlık dışı hareketlerinden duyduğu üzüntüyü bildirerek tüm sivil itaatsizlik eylemlerini askıya aldı.

"Konumumuzu sağlamlaştırdığımız ve tüm cephelerde ilerlediğimiz böylesi bir zamanda mücadelemizin kesintiye uğradığını öğrendiğimizde öfkelendik. Fakat hayal kırıklığımızın ve öfkemizin hapisteyken bize bir faydası yoktu... Pasif direniş durdurulmuştu ve işbirliğini reddetme hareketi de solup gitmişti" diye yazdı tutuklu Cevahirlal Nehru.[59] Bu, genç Nehru'nun, Gandi'nin lider-

59. Wolpert, *Nehru*, s. 54.

liğinde yaşadığı ilk acı hayal kırıklığıydı fakat bunu Hindistan'ın iki büyük ulusalcısı arasındaki uçurumu derinleştirecek pek çokları takip edecekti. Hele de Mahatma Gandi'nin Kongre'deki varisiyle ilgili hayal kırıklıkları daha ağır ve şaşırtıcı olacaktı.

Gandi mücadelesini yarıda keserken, Chauri Chaura'da işlenen suçun sorumluluğunu tümüyle üzerine aldı. "Hepimiz yas tutmalıyız. Tanrı Hindistan'ın onurunu korusun" dedi dua ederek.[60] Hemen ardından, her başarısızlığında yapmayı âdet edineceği gibi kendisine kefaret türünden bir ceza uygulamaya karar verdi. 12 Şubat 1922'de oruç tutmaya başladı. "Daha azını yapamazdım. Bir nezaketsizlik atmosferinde pasif direniş başlatmak, bir yılan deliğine elini sokmaya benziyor. Lütfen bunu örnek alma. Bu, [daha çok] diğerlerinin sadece yardımcı olabildiği, sadece bir kadının bütün acıyı çekerek çocuğunu dünyaya getirmesine benziyor. Ben de şiddetsizlik ve hakikat ülkülerini dünyaya getirmek istiyorum. Bu nedenle oruç tutmanın zahmetlerine tek başıma katlanmam gerekiyor" diye yazdı Devdas'a.[61] Çocukluğundan beri her zaman yılanlardan korkmuştu. Kendisini çocuk dünyaya getiren bir kadınla ilk karşılaştırması dikkat çekiciydi ama sonuncusu olmayacaktı.

Gandi sadece beş gün oruç tuttu ve sonrasında hiçbir kötü etkiden muzdarip olmadı. Fakat Genel Vali ve emrindeki memurlar, pek çok destekçisinin ve özellikle de işbirliğini reddetme hareketi için daha önce yaptığı hararetli çağrıya istinaden hapse girmeyi memnuniyetle kabul etmiş ateşli gençlerin gözünde ve kalbinde, Gandi'nin siyasi açıdan artık ne denli güçsüz düştüğünün farkındaydılar. Bu yüzden savaşı durdurduktan bir ay sonra Komutan Gandi'nin de tutuklanıp altı yıl hapis cezasına çarptırılması hiç şaşırtıcı değildi. Diğerlerinin yanı sıra o gün sevgili çocuğu Esther'e de mektup yazdı: "Umarım tutuklandığımı öğrenince mutlu olmuşsundur. Bu, bana büyük bir memnuniyet verdi. Senin çıkrık gerçeğini anlamanı istiyorum. O başlı başına, insanlığın iç dünyasının gözle görülür açık bir ifadesi. Eğer Hindistan'ın açlık çeken insanlarının acısını paylaşıyorsak çıkrığı onların evlerine sokmalıyız... Bir ayin gibi her gün eğirmeliyiz. Eğer çıkrığın sırrını anlarsan, insanoğlunun sevgisinin bir sembolü olduğunu fark edersen, başka hiçbir fiziksel faaliyetle uğraşmazsın."[62]

---

60. "Gorakhpur's Crime", *Navajivan*, 12.2.1922, *C.W.M.G.*, Cilt 22 (Aralık 1921-Mart 1922), Kasım 1966, s. 386-87.
61. Gandhi, "Son Devdas", Silence Day, 12 Şubat 1922, *C.W.M.G.*, Cilt 22, s. 397.
62. Mohan, "My Dear Child" (E. F.), Sabarmati Hapishanesi, 17 Mart 1922,

Böylece, Bombay şehirlerinde ve Bardoli köylerinde yabancı hâkimiyetinden kurtulup siyasi bağımsızlık kazanmak ve *Swaraj*'ın tüm güzellikleri için savaşmak yerine, Chauri Chaura'nın berbat acısı ve dehşetinin ardından Mahatma Gandi, bir kez daha maneviyata ve kalbindeki Hakikat'e yöneldi. O olmasa boş kalacak olan hücresinin fedakârlıktan ibaret ıssızlığında her gün, sadece tutkuyla çevirdiği evrensel Sevgi çıkrığının müziğini ve kendi içsesini dinleyerek tam bir U dönüşü yaşadı.

C. W.M.G., Cilt 23 (Mart 1922-Mayıs 1924), Mart 1967, s. 99.

11
Pamuk Eğirme

20 Mart 1922'de Gandi, gece yarısı özel bir trenle Sabarmati Cezaevi'nden güneye, Poona'daki gri taşlarıyla dev bir kaleye benzeyen heybetli Yeravda Hapishanesi'ne nakledildi. Burada hapsedildiği iki yılda, özgürlüğü bir gecede kazanmayı bekleyen, hazırlıksız, şiddete meyilli ve dizginlenemez o kadar insanı harekete geçirerek yapmış olduğu hatalara kafa yoracak bol bol zamanı olacaktı. O sıralar, kullanan her Hintliye aynı toprağın çocukları oldukları hissi verebilecek tek araç saydığı, çıkrığıyla, hiç konuşmadan pamuk ipliği eğirmeye karar verdi.[1] Gandi sessizlik

1. M. K. Gandhi, "Hakim Ajmal Khan", Yeravda Hapishanesi, 14 Nisan 1922, *C.W.M.G.*, Cilt 23, s. 135.

yemini ettiği bir hafta boyunca durmadan eğirdi, ziyaretçi istemedi. Sadece birkaç mektup yazdı, zihninde ve kalbindeki derin yaraları eğirmekle ve sessizlikle iyileştirmeye çalıştı. Kısa bir süre sonra, "Bir kuş kadar mutluyum" diye yazdı. "Ve eğer dualarımı içten ve en mütevazı hislerle edebildiysem, biliyorum ki onlar işgüzar faaliyetlerin tümünden çok daha tesirli olacaktır."[2]

Ancak, günde iki kez, olabilecek en küçük porsiyonlarda yemek yediği için zayıf düşen, sık sık oruç tutan ve yaklaşık 52 kilodan 45'e inen Gandi güçsüz kalmıştı. Durdurulamaz bir biçimde titriyordu. Hapishane doktoru Albay C. Maddock tarafından özenle muayene edildikten sonra apandisit iltihabından muzdarip olduğu anlaşıldı. Altı ay süren acı ve ağrının ardından nihayet Gandi, 12 Ocak 1924'te Poona'da Sasoon Hastanesi'nde, Albay Maddock'un hayatını kurtaracak ameliyatı yapmasına izin verdi.

Ameliyatın ardından Gandi, zaten asgari düzeydeki beslenme miktarını azaltarak daha fazla perhiz yapar oldu. Bundan kısa bir süre sonra Genel Vali Lord Reading, sağlık durumu göz önünde tutularak Gandi'nin kayıtsız şartsız serbest bırakılmasına karar verdi. O yıl Kongre'nin başkanı seçilen Muhammed Ali'ye, "Hükümet beni sağlığım yüzünden vaktinden evvel salıverdiği için üzgünüm" diye yazdı Gandi. "Böyle bir salıverme bana ne keyif ne de rahatlama getirebilir... Taburcu edilmeye uygun olmadığım için hissettiğim sorumluluk duygusunun altında eziliyorum, önümdeki işlerle uğraşacak yeterlilikten tam anlamıyla yoksun oluşum gururumu kırıyor."[3]

Lord Reading'in kararı daha çok siyasi sebeplere dayanıyordu. 1920 kışındaki seçimler, 1919 tarihli yeni Hindistan Hükümet Yasası'na göre yapılmıştı ve her ne kadar Gandi ile destekçileri bu seçimlere boykot uygulamış olsa da, pek çok ılımlı Kongre lideri yakın bir zamanda genişletilen Yasama Meclisi'ne seçilmek için adaylığını koymuştu. Motilal Nehru, M. A. Cinnah ve C. R. Das gibi ulusalcı kahramanlar, 9 Şubat 1921'de Kral-İmparator George namına Connaught Dükü tarafından ihtişam ve tantanayla açılan oluşma aşamasındaki mecliste birer koltuk edinmişlerdi. Hatta işbirliğini reddetme hareketinin ve siyah bayrak boykotlarının (siyah bayrakların binaların üzerinde dalgalandırıldığı ve yürü-

2. A.g.e.
3. M. K. Gandhi, "My Dear Friend and Brother" (Maulana Mohamed Ali), Poona, 7 Şubat 1924, *C.W.M.G.*, Cilt 23, s. 199-200.

yüşlerde taşındığı) tırmandığı o yıl, genç Galler Prensi Edward en sevdiği kuzeni genç Lord Luois (Dickie) Mountbatten'le Hindistan turuna çıktı. Yirmi bir yaşındaki Mountbatten, çeyrek yüzyıl sonra başına geçeceği imparatorluğa şöyle bir göz atmakla kalmadı ayrıca, şaşaalı bir mirasın varisi ve o sırada Reading Lordu Rufus Isaacs'ın misafiri olan Edwina Ashley'ye de evlenme teklif etti. Britanya İmparatorluğu'nun kademeli yetki devri süreci, her ne kadar bu süreci tanımlayan en uygun tarif kağnı gibi olsa da, tüm ihtişamıyla Hindistan'ı dominyon statüsüne hazırlamak olarak beyan edilen hedefine doğru ilerliyordu.

Chauri Chaura ve sonuçları, ayaktakımından oluşan ordusunun çok ilerisinde giden ve genç nesil tarafından savaşı durdurduğu için, yaşlı nesil tarafından da sorumsuzluğu için suçlanan Gandi'yi sarstığı kadar, ulusalcı liderlerin çoğunu sarsmamış ve gündelik hayatı onunki kadar sekteye uğratmamıştı. Fakat bir Mahatma olarak Hindu köylüleri arasında popülaritesini hâlâ koruyor, her ne kadar pek çok entelektüel Kongre lideri onun idealist stratejisiyle hayal kırıklığına uğramış olsa da, eşsiz yeteneklerini ve yüce ruhunun yoga gücünü herkes kabul ediyordu. Gandi, misafir kabul edecek hale gelir gelmez, siyasi hacılar Poona'ya doğru yola çıktı. Akali Sihleri heyetler halinde mücadeleleri için onun bilge tavsiyelerini ve desteğini almaya geldiler, tek başına ya da çiftler halinde gelen diğerleri de kısa süreli de olsa onu görebilmenin umudu içerisinde sabırla beklediler.

Mart başında Bombay'ın dışındaki Juhu kumsalında, varlıklı arkadaşı Narottam Morarji'nin Palm Bun isimli ihtişamlı yazlığında kalmaya başladı. Kısa süre sonra pek çok hasta-müridini buraya götürdü. Vallabhbhai Patel'in zayıf ve kırılgan kızı Maniben, Maganlal Gandi'nin sağlıksız kızı Radha ve müridi olduktan kısa süre sonra papazlığı bırakan ve de Gandi için Londra'daki egemen çevrelere, İngiliz-Hindistan hiyerarşisine ve İngiliz basınına açılan bir iletişim kanalı haline gelen, astımlı arkadaşı Charlie Andrews bu kişiler arasındaydı. Yaralarının çok yavaş iyileştiği bahanesiyle misafirlerini gelmekten vazgeçirmeye çalışıyordu fakat insanlar, Charlie'yle birlikte gün batımında kumsalda yaptığı yürüyüş sırasında onu bir anlığına da olsa görme umuduyla geliyorlardı. Önemli ziyaretçiler de geldi: Motilal Nehru, C. R. Das, Swaraj Partisi'nin Yasama Meclisi'nde, eski Kongre'de ve ayrı ayrı Uttar Pradesh ile Bengal eyaletlerindeki liderleri. Hepsi de

Gandi'yi siyasi hayata geri dönmesi için ayartmaya çalıştılar fakat o hâlâ, destekçilerini ve İngiliz egemenliğinin gücünü ne kadar yanlış değerlendirdiğini düşünerek hayıflanıyordu. Bu yüzden, kimseye büyük bir iş veya parti sözü vermedi, ne yapacağını kararlaştırmak için içsesini dinleyerek sessizce pamuk eğirdi.

O sırada onun en çok canını sıkan şey, Hindular ve Müslümanlar arasındaki ilişkilerin, hapiste olduğu yıllarda giderek bozulmuş ve önce Türkiye'de sonrasındaysa Hindistan'da çökmüş olmasıydı. Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki ateşli Genç Türkler, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1922'de ilk olarak Osmanlı Sultanlığı'nı devirmiş ve nihayetinde Mart 1924'te Hilafetin kendisini de ortadan kaldırmışlardı. Hindistan'ın Müslüman liderleri, ilk duyduklarında bu haberlere inanmak istemediler, daha sonra Mustafa Kemal'in Türk kılığına girmiş bir muhbir, Batılı, emperyalist bir İngiliz ajanı olduğunu düşündüler. Gandi de bu haberi duyduğunda şoke oldu: Hindu-Müslüman dayanışması için Ali *kardeşleriyle* birlikte itinayla inşa ettiği Hilafet köprüsü, Hindistan'da gerçekleşecek olası bir Hindu-Müslüman birliğinin tüm umudunu ve ihtimalini yerle bir ederek yıkılmıştı.

Gandi *Indian Opinion*'da, Hilafet'in intikalini öğrendikten sonra, "Benim için *Swaraj*'ın kazanılması, İngiliz Kabinesi'nin ne düşündüğüne ya da ne dediğine değil, tamamıyla Hindu-Müslüman sorununun münasip bir biçimde çözümüne bağlı" diye yazdı. "Çözüm yoksa önümüz sadece karanlık. Çözüm varsa *Swaraj* yakın."[4] Gandi'nin pasifist çözümü, kendisini destekleyen herkesi elde ip eğirerek, dokuyarak ve onun gibi sessiz, dürüst, ihtiyatlı iş yaparak zaman geçirmeye çağırmaktı.

Fakat Hindu-Müslüman ayaklanmaları daha da şiddetlendikçe iki dinden de pek çok inanan, Gandi'yi, o kadar insana şimdi çaresizce yıkılışlarını izlemek için umut vaat etmekle suçladılar. Şevket ve halihazırda Kongre'nin başkanlığını yapan Muhammed Ali, Gandi'den gelecek Kongre'de başkanlığı almasını istediler. Başlangıçta bu davete direndi. Fakat daha sonra Motilal, ona, kendisi ve Swaraj Partisi adına tam destek sözü verdi. Sarojini Naidu, Birla ve her biri Gandi'nin sadece varlığıyla bile köylü kitleleri kendine çekip mücadeleye katılacak milyonlarca kişiyi tek başına bir araya getireceğinin farkında olan neredeyse Hindistan'ın diğer büyük ulusalcı liderlerinin tamamı gibi, ona

4. Gandhi, "Plea for Patience", *Y.I.*, 3.4.1924, *C.W.M.G.*, Cilt 23, s. 350-51.

ricada bulundu. Ağustos sonunda Gandi "Sevgili Motilalji" diye başlayan teslimiyet belgesini kaleme aldı. Kongre'nin her üyesinin el yapımı kumaştan giysiler giymeyi ve her ay en az iki bin yarda ip eğirmeyi kabul etmesi şartıyla başkanlık yapmaya söz verdi. Cevahirlal Nehru'nun artık Saville Row gardrobundan tamamıyla vazgeçmiş şık babasına, "Kongre kurumunu gerçek ve yaşayan bir şey haline getirmek için başka bir yol göremiyorum" diye açıkladı Gandi. "Hindistan'ın yoksulları için de çıkrıktan başka bir umut göremiyorum ve bizler kendimiz eğirmediğimiz sürece onların hayal gücünü canlandıramayacağız."[5]

Gandi'nin Kongre ve Hindistan için hazırladığı programın temelinde çıkrık yer alıyordu. Ayrıca *dokunulmazlığın* yok edilmesi ve fakirlere yardım üzerinde de durdu. Herkesi onlara ip eğirmeyi ve yiyecek yetiştirmeyi öğretmeye çağırdı ki ısınmış ve güçlenmiş olabilsinler. Gandi'nin tutkulu samimiyeti ve derin tevazusu, konuştuğu her yerde değişim yarattı, hatta Bombay'daki en varlıklı izleyiciler bile onun verdiği mesajı, cesaretini, tutkusunu ve bilgeliğini ayakta alkışladılar.

Fakat toplu katliamlar, yağmalamalar, cami ve tapınakların yakılması devam etti. Her iki taraftan da birbirlerinin farklılıklarına alışmak ve geçmişteki hataları unutmak için çaba göstermelerini isteyen Gandi, "Yeterince aklı başında Hindu ve Müslüman'ın var olduğuna eminim" diye haykırdı.[6] Oysa, kasten öldürmeler Gandi'nin boş yere yeniden inşa etmeye çalıştığı her Hindu-Müslüman birliği köprüsünü yıkmaya devam ederken bu temenni bile bir yanılsamaydı. 1924 Eylül ortasında aşramından ayrıldı ve Kongre iktidarını ele alma hazırlıklarını tamamlamak için, görevi bırakmak üzere olan Kongre lideri Muhammed Ali'nin evinde yaşamak üzere trenle Delhi'ye gitti.

Ancak Muhammed Ali'nin evine taşınmasından iki gün sonra, Kuzey-Batı Hudut Vilayeti Kohat'tan korkunç bir toplu ayaklanma ve katliam haberi geldi. Sarojini Naidu, tüm kabile üyelerinin silahlarıyla uyuduğu bu sınır kasabasında yüzden fazla Hindu ve Müslüman'ın öldüğünü veya ölmek üzere olduğunu bildirdi. "İki geceyi uykusuz ve acı içerisinde geçirdim" diye yazdı

5. Gandhi, "Dear Motilalji" (Nehru), Bombay, 30 Ağustos 1924, *C.W.M.G.*, Cilt 25 (Ağustos 1924-Temmuz 1925), Mayıs 1967, s. 53-54.
6. Gandhi, "Speech at Excelsior Theatre", Bombay, 31 Ağustos 1924, *C.W.M.G.*, Cilt 25, s. 6-7; ve bir sonraki alıntı, s. 57.

Gandi. "Çarşamba günü çarenin ne olduğunu anladım. Kefaret ödemeliydim."[7] Yirmi bir gün oruç tutmaya karar verdi. Ancak Müslüman ev sahibine danışmamıştı ve Muhammed Ali şayet misafiri üç hafta aç kalmaya dayanacak kadar güçlü değilse, bu oruçla onarmak istediği Hindu-Müslüman birliğinin sonsuza dek yıkılmasından korktu. Gandi dayandı fakat birlik onarılamadı. Korku içerisindeki binlerce Hindu'nun Kohat'tan Rawalpindi'ye toplu göçü, o karanlık günde başladı ve yıl boyunca sürdü.

Belgaum Kongresi'nde başkan seçilen Gandi, kız ve erkek *kardeş*lerine önce Hintçe sonra İngilizce seslendi. Gelecek dönem Kongre'ye başkanlık etme şerefine nail olma külfetini önceleri bir hayli vesvese yaptıktan sonra kabul etmişti. Son birkaç yıldır başarısızlığa uğrayan hareketin merkezinde çaresizliğin pasif şiddetsizliği yer almaktaydı. Sonuçta, şiddetin boykot edilmesinden hoşgörüsüzlük patlak verdi.[8] Şimdi artık, ithal giysileri ulusal olarak boykot etmeye ve çıkrığın Hindistan genelinde kullanılmasını sağlamaya devam ederek, şiddet karşıtı becerileri aydınların da geliştirmesi için çağrıda bulunuyordu. "Çıkrık, Hindu-Müslüman birliğinden daha az önemli değil. O yaşamımızda ekmek kadar su kadar önemli." Son olarak *dokunulmazlığ*ın, kast sistemi içerisinde yer alan Hinduların, Hinduizm'e ve kendilerine borçlu oldukları bir kefaret olarak ortadan kaldırılması gerektiği üzerine konuştu.[9] Çok geçmeden tüm tutkulu yogi dikkatini bu eski Hindu önyargısı üzerine odaklayacaktı.

Gandi, 1925 yılında Kongre başkanı olarak tüm Hindistan'ı dolaştı ve gittiği her yerde ip eğirmenin önemi üzerine konuştu. Parti üyelerinden, her ay paylarına düşen 2.000 yardalık pamuk ipliğini kendi elleriyle eğirmelerini veya bunu yapması için bir başkasına para ödemelerini istedi. Annie Besant eğirmeyi denedi fakat asla çok fazla eğiremediğinden şikâyet etti. Nehru bir süre eğirdi fakat özellikle hapisteyken okuyup yazmayı tercih etti. Gandi, elde pamuk ipliği eğirme konusundaki bu ısrarının pek çok meslektaşına çılgınca geldiğinin farkındaydı fakat ne kadar az olursa olsun her Hintli her gün ip eğirirse, çıkrığın ulusu başka hiçbir şeyin yapamayacağı biçimde birleştireceğini düşünüyordu.

7. "All about the Fast", *Y.I.*, 22 Eylül 1924, *C.W.M.G.*, Cilt 25, s. 200.
8. Gandhi, "Presidential Address at Belgaum Congress", 26 Aralık 1924, *C.W.M.G.*, Cilt 25, s. 470-72; ve bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 477.
9. A.g.e., s. 479.

Eğirmenin sağaltıcı etkisinin yanı sıra ekonomik değeri üzerinde de durdu. Ancak sınır bölgelerinde ve ülke genelinde toplumsal kopuş devam ettiğinden, ip eğirmenin Hindu-Müslüman birliği üzerindeki onarıcı etkisi konusunda o kadar iyimser değildi.

"Hindu-Müslüman birliğini ne kadar çözmeye çalışırsanız o kadar düğüm olur ve akıllı bir eğirici sabrını yitirdiğinde dolaştırdığı düğümü o an bir kenara bırakmayı bilir" dedi Madhas'taki bir mitingde. Gandi'ye göre Hindu-Müslüman sorunu çaresiz bir kördüğüm haline gelmişti. Yine de o, Hintlilere inançlarını yitirmeme, Hindu bedeninde de Müslüman bedeninde de aynı Kutsal Ruh'un ikamet ettiğini hatırlayarak birbirlerine karşı sevgi dolu olma çağrısında bulundu.[10] Fakat Hilafet adına işbirliği günleri geride kalmıştı. *Kardeş*leri Şevket ve Muhammed Ali, ne Kohat'taki ne de Lucknow'daki ayaklanmaların sebeplerini Mahatma'nın gördüğü açıdan görmüyor ve ona artık gerçekten güvenmiyorlardı.

Bu yüzden Gandi, sadece ruh eşleri arasında doğal olarak bulduğu huzur sebebiyle değil, aynı zamanda en karanlık uygulamalarını değiştirmeye yardımcı olmak için de Hinduizm'e yöneldi. "Hinduizm'i *dokunulmazlık* lekesinden temizlemediğimiz sürece, gerçek Hindu-Müslüman birliğini elde etmemiz imkânsız" diyordu.[11] Pek çok Müslüman arkadaşı açıkça, kendi milyonlarca üyesini küçük gören bir inanca pek de saygı duyamayacaklarını söylemişlerdi. Güney Hindistan'ın Malabar sahilindeki Travancore Eyaleti'nde yer alan Vykom'da, bir yıldan uzun bir süre önce, *dokunulmazlar* tarafından kullanılmak üzere, bir Hindu tapınağının çok yakınından geçen ana yol açılması için bir Satyagraha mücadelesi başlatılmıştı. Ameliyatının hemen ardından başlatılan bu mücadeleye Gandi'nin katılımı zayıf kalmıştı ancak mücadelenin hapisteki liderleriyle irtibatını her zaman korumuştu ve artık onları ziyaret etmeye karar verdi.

"Bence *dokunulmazlık*, insanlığın dolayısıyla da Hinduizm'in üzerinde kara bir lekedir. Mantığa yenik düşmemesi imkânsızdır. Hinduizm'in temel ahlaki öğretileriyle çelişmektedir" dedi, 10 Mart 1925'te Vykom'da alkışlarla karşılandığı bir mitingde.[12] Er-

10. Gandhi, "Public Speech", Madras, 7 Mart 1925, *C.W.M.G.*, Cilt 26 (Ocak-Nisan 1925), Kasım 1967, s. 244; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 245.
11. Gandhi, "Speech in Rajkot", 15 Şubat 1925, *C.W.M.G.*, Cilt 26, s. 152.
12. Gandhi, "Speech at Public Meeting", Vykom, 10 Mart 1925, *C.W.M.G.*, Cilt 26,

tesi gün Gandi, Vykom aşramlarında elli civarında Satyagraha mensubuna bir konuşma yaptı ve onlara önlerindeki uzun yolda nasıl beklentiler içerisinde olmaları gerektiğine dair tavsiyelerde bulundu. "Hinduizm'i en büyük kara lekesinden temizlemeye uğraşıyoruz. Mücadele etmemiz gereken önyargı, asırlık bir önyargı."[13] Onlardan temiz, alçakgönüllü ve dakik olmalarını, her gün ip eğirmelerini istedi. "Ulus olarak tembelleştik, zaman mefhumunu yitirdik. Hareketlerimizi bencillik yönlendiriyor. En yükseklerde bulunanlarımızın arasında karşılıklı kıskançlık var. Birbirimize karşı acımasızız." Bu sayede onlara bir yol açmaktan çok daha fazlasını öğretiyor; güçlüklerle dolu pek çok mücadelede büyük acılarla kazandığı bilgeliği onlarla paylaşıyordu. Yıl bitmeden Vykom çevresindeki tüm yollar tamamıyla *dokunulmazlar*ın kullanımına açıldı fakat *dokunulmazlığ*ın küflü lekesi hâlâ Hinduizm'den temizlenmek istiyordu.

Vykom zaferinin ardından gücü ve morali yerine gelen Gandi, Bengal'den başlayarak Hindistan turuna çıktı. Mayıs sonunda Santiniketan'daki taşra üniversitesinde, Hindistan'ın Nobel ödüllü şairi Gurudev Rabindranath Tagore'la tanıştı. Gandi için çok moral bozucu olduğu anlaşılan ve neredeyse diğer tüm konuşmalarının, röportajlarının, sözlü tartışmalarının, kendisine yazılan veya onun yazdığı mektupların tamamının yer aldığı *Collected Works* isimli çalışmasında hiç bahsetmediği tartışmalarla dolu üç gün boyunca beraberdiler. Gandi'nin elde ip eğirme konusundaki ısrarının yanı sıra Batı medeniyetine ve modern bilime dair sahip olduğu olumsuz yargılar, Tagore için eskiden beri kabul edilemezdi ve öyle de kaldı. Gandi, Hindistan'ın bu en büyük edebi ismini kazanmak için elinden geleni yaptı fakat başarılı olamadı. Gandi'nin Tanrı'ya olan inancı ile Tagore'un sanata olan inancı örtüşüyordu fakat Bengal'in Kutsal-Öğretmen şairi ile Gucerat'ın Yüce Ruhlu-Azizi, sevgili anavatanlarının derin yaralarını nasıl iyileştireceklerine dair asla bir anlaşmaya varamadılar.

Gandi, o dönemde Bengal'in en büyük siyasi lideri olan C. R. Das'ı ziyarete, Santiniketan'dan Darjeeling'e gitti. Öğrenmeye hiç de istekli olmayan Das'a, "İp eğirmeyi öğrenmeni istiyorum" dedi. "Bu işi aklına koyarsan öğrenebilirsin... Nasıl yapıldığını öğ-

---

s. 265; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 267.

13. Gandhi, "Talk to Inmates Of Satyagraha Ashram", Vykom, 11 Mart 1925, *C.W.M.G.*, Cilt 26, s. 269-72; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 273.

ren ve milyonların hatrına, Tanrı'nın namına inançla yarım saat eğir. Sana huzur ve mutluluk verecektir."[14] Fakat Das, 16 Haziran 1925'te ip eğirmeyi öğrenmeden öldü.

Birçok kişi aksini söylediyse de Gandi, Das'ın ölümü ardından mevcut tüm partilerin katılacağı bir Konferans çağrısı yapmamaya karar verdi. Hinduların ve Müslümanların bugün bir araya gelmeye [geçen yıl] Delhi'de olduğundan daha fazla hazır olmadığını ileri sürdü.[15] Teşkilatlanma ve yönetimde Das'ın yardımını alan ve Swaraj Partisi'nin artık tek lideri kalan Motilal Nehru biraz rahatsızdı. Avukat oğlu Cevahirlal ne hukuk bürosunun ne de Swaraj Partisi'nin yönetiminde kendisine yardımcı olmak niyetinde değildi. Motilal, Gandi'nin Kongre genel sekreterliği teklifini kabul etti. Genç Nehru'nun eşi tüberkülozdan muzdaripti, o da çok geçmeden Avrupa'ya ve Londra'ya dönme hevesiyle eşini tedavi için İsviçre'ye götürme kararı aldı.

Gandi'nin de kendisine yabancılaşmış bir oğlu vardı: Harilal. Harilal'ın yöneticilerinden olduğu Mağazalar Birliği'nin Müslüman bir hissedarı, Harilal'ın yerini tespit etmek ve hisselere yatırmış olduğu parayı geri talep etmek için (boş yere) bir avukat tutmuştu. Avukat başarısız olunca yardım için Gandi'ye başvurdu. "Doğrudur, Harilal M. Gandi'nin ezkaza da olsa babasıyım ancak ahlaki veya değil, en yakınımda ve en sevdiğim kişilerin dahi benimle birlikte veya benim iznimle, benim adıma hareket etmedikleri sürece hatalı davranışlarından kaynaklanan tüm sorumluluğu reddediyorum. Ateşkesi asla kabul etmeyenler ile şahsım arasında sürmekte olan sonsuz düello boyunca çektiğim sıkıntı ve kederleri bir tek ben biliyorum... [H]atta *Swaraj* faaliyetimin bile bu düelloyla bir alakası var. Onunla meşgul olan ruhumun en üst seviyede tatmini için gerekli. 'Bu çifte damıtılmış bencillik' demişti bir arkadaşım bana bir keresinde. Fikrine hemen katıldım."[16] Gandi'nin bu denli açıkça ve kederlenerek pek seyrek bahsettiği en dipteki şiddetli acılar yani kalbindeki sonsuz düello, Harilal'ın mahvıyla harekete geçmişti. Harilal'ın ticari teşebbüslerinin iflasla sonuçlandığından haberdar edilen yaralı baba,

14. Gandhi, "Letter to C. R. Das", 13 Haziran 1925 öncesi, *C.W.M.G.*, Cilt 27 (Mayıs-Temmuz 1925), Mart 1968, s. 229.
15. "Are We Ready?", *Y.I.*, 18.6.1925, *C.W.M.G.*, Cilt 27, s. 257.
16. "A Domestic Chapter", *Y.I.*, 18.6.1925, *C.W.M.G.*, Cilt 27, s. 259-61; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 261-62.

"Harilal'ın işlerinden haberim yok" diye yazdı. "Benimle nadiren görüşür fakat ben asla onun yaşamına burnumu sokmam... İşlerinin şimdiki haline nasıl geldiğini bilmiyorum fakat şu anda kötü bir durumda olduğunu biliyorum... Harilal'ın hayatında hoşlanmadığım daha çok şey var. O da bunu biliyor. Fakat hatalarına rağmen onu seviyorum. O kabul edilmeyi istediği anda bir baba olarak, onu bağrıma basmaya hazırım."

İngiliz Tory Partisi 1925 sonunda, Stanley Baldwin'i Downing Caddesi 10 numaraya* ve sofu Hıristiyan Genel Vali Lord Irwin'i de şehirde on yıllardır yaşanan en kanlı toplumsal ayaklanmanın arifesinde Kalküta'ya getirerek tekrar başa geçti. Baldwin'in önde gelen muhafazakârlarından Hindistan Devlet Bakanı Lord Birkenhead, 1927 başında, Hindistan'daki anayasal reformların bir sonraki aşamasını planlamak için yedi İngiliz'den oluşan bir Resmi Komisyon göreve getirdi. Sör John Simon başkanlığındaki bu komisyonda hiç Hintli yoktu. Tüm Hint partileri, Kongre ve tüm oturumlarını boykot etmeye ant içen Müslümanlar Birliği, bu komisyonu da genel bir muhalefetle karşıladı. Birkenhead'in küstahlığı, Kongre ile Birliği, 1916'da Lucknow'da işbirliğinin sağlandığı en parlak devrinin eşiğine kısa yoldan getirerek neredeyse Hindu-Müslüman ilişkilerindeki düğümü çözmeye yeterli olacaktı.

Ancak Gandi, İngiltere'nin seçimlerde sağa doğru yön değiştirmesine ve Birkenhead'in ırkçı uzlaşmazlığına tepki olarak, ciddi tereddütlerden sonra döndüğü siyasetin ön saflarından bir kez daha geri çekildi. Kongre başkanlığını Aralık 1925'te Sarojini Naidu'ya devrettikten sonra, bir yıl boyunca aşramında istirahata çekilmeye karar verdiğini açıkladı. Kendini ip eğirmeye, yazmaya ve aşram ailesine adayacaktı. İster İngilizlerden ister Hintlilerden oluşsun parlamento komisyonlarının, Hindistan'ın kökleri çok derinlerde olan anlaşmazlıklarını ve meşakkatli sorunlarını çözmek için bir işe yarayacağına artık inanmıyordu. Simon Komisyonu'nun da Birkenhead gibi Hindistan'ı kendi çıkarları için esaret altında tutan İngiliz emanetçilerinin de ona ne yapacağını söylemesine ihtiyacı yoktu.[17] Çıkış yolunu bildi-

* 10 Downing Street: Halk dilinde "Number 10" [10 numara] olarak da bilinir. İngiltere Başbakanı'nın resmi konutu ve ofisidir. (ç.n.)

17. "A Deceptive Speech", 18 Temmuz 1925, *Y.I.*, 23.7.1925, *C.W.M.G.*, Cilt 27, s. 390-91.

ği gibi, bu yolun, yalınayak hacılar ordusu için ne büyük acılarla dolu olduğunun da gayet farkındaydı. Güney Afrika'ya gitmeden yirmi yıl önce yaptığı gibi, gururlu ve aşırı beslenmiş lordlara, açlıktan ölmek üzere olan çıplak çocukları adına yalvarmak için Londra'ya gitmek yerine aşramına geri döndü. Orada tutkuyla ip eğirip dokumacılık ve restorasyon yapmak, daha iyi bir gelecek için tohumlar dikmek ve Hint medeniyetinin ölümsüz inancına faydasının dokunması umuduyla, oradaki her bir kalbi ve ruhu onarmak için uğraştı.

Elbette Birkenhead'in Hindistan ve liderlerine dair ileri görüşlülükten aciz fikirlerine tüm İngiliz aristokratlar katılmıyordu. İngiltere'nin en iyi ve akıllı oğullarının, kızlarının pek çoğu Gandi'yi artık sadece uzaktaki ulusalcı bir partinin eski başkanı olarak görmüyor, ona çok daha fazla önem veriyorlardı. İngiliz Amiral Slade'in parlak zekâlı kızı Madeleine Slade, 1924'te arkadaşı Romain Rolland'ın İsviçre'deki şatosunu ziyaret ettiğinde Gandi'nin ikinci bir *İsa* olduğunu öğrendi.[18] Rolland'ın önce Fransızca basılan kısa fakat ikna edici *Mahatma Gandhi* değerlendirmesi, Batı Avrupa'da o zamanlar pek çok yeni Gandi hayranının ortaya çıkmasını sağladı. Ancak hiçbiri Bayan Slade kadar sadık değildi. Gandi tarafından yeniden kutsanıp, Mirabehn olarak isimlendirilen kız kardeş (*behn*) mürit, kısa bir süre sonra aşrama katıldı. Gandi'nin en sevdiği takipçilerinden biri oldu, pamuk eğirmeyi ve dokuma yapmayı öğrendi. Sevgili Usta'sı Mahatma'ya, tam bir bağlılık ve yorulmazlıkla Doğu ile Batı arasında bir köprü olarak hizmet etti.[19] Mira, onun en ünlü ve siyasi açıdan en yararlı Batılı takipçisi olsa da, elbette ki kutsal şöhretine ve gittikçe büyüyen uluslararası ününe kapılıp aşramına katılan tek Avrupalı kadın değildi. Gandi'nin Serçe diye çağırdığı Alman bir şarkıcı, Helene Haussding de 1926'da son derece kalabalık olan aşrama katılmaya geldi. Ancak zavallı Serçe hasta düştü ve bir yıldan kısa bir süre sonra kendini uçup evine gitmek zorunda hissetti. Gandi, onu, ruhsal soğukkanlılığını bu denli çabuk kaybettiği ve hastalığını, Mira'nın sıtmaya, dizanteriye ve bıkkınlığa kapıldığı her seferinde azimle yaptığı gibi def etmektense kucakladığı için

18. Madeleine Slade, *The Spirit's Pilgrimage*, Coward-McCann, New York, 1960, s. 58.
19. Gandhi, "Dear Friend" (Romain Rolland), 13 Kasım 1924, *C.W.M.G.*, Cilt 25, s. 320.

kınadı. Gandi her hastalığı, bilinçli ya da bilinçsiz bir günahın veya Doğa yasalarının ihlalinin sonucu olarak görürdü.[20] Kendi tutkulu doğasında sonsuz bir düellonun, Jekyll ve Hyde'ın* garip bir karışımının var olduğunu itiraf ettiği zamanlarda bilinci kesinlikle yerindeydi.[21]

Yakalandığı ruhsal ve fiziksel musibetleri beslenme şekliyle def etme deneyine bağlı kaldığı halde dua etmek, Gandi'nin ilk savunma seçeneğiydi. Gandi, zengin dostu ve koruyucusu G. D. Birla'ya, "Tuzu ve saflaştırılmış yağı bırakırsan, bunun tutkularını yatıştırmaya kesinlikle katkısı olacaktır. Baharatların yanı sıra betel yaprağı ve benzerlerini bırakmak da şart. Birinin cinsel ve buna benzer tutkularını sadece beslenme biçimini kısıtlayarak bastırması imkânsız... Arzunun mutlak surette kesilmesi ancak Yüce Tanrı'nın açığa çıkmasıyla mümkün" diyordu.[22] Brahmaçarya uygulamanın damak tadını katı bir şekilde kısıtlamaktan daha kolay olduğunu iddia ederek, tüm çocuklarını ve dostlarını cinsellikten uzak durmaya çağırır ve azla yetinmenin erdemlerinden bahsederdi. Vinoba ve Mirabehn gibi en adanmış müritleri hiç evlenmedi fakat aşramlıların çoğu evlendi. Aşramda, hediyeler, mücevherler veya çiçekler olmadan ağırbaşlı evlilik törenleri düzenlenir ve Gandi, çiftlerden her birini, hep aynı şekilde cinsel olarak kendini tutması için uyarırdı.

Enerjisini aşram ailesine ve elde ip eğirme işlerine odaklayarak, sevgi ve hakikat ilkeleri üzerine inşa edilmiş uyum içerisindeki bir topluluğun erdemleriyle, tüm Hindistan'a ve dünyanın geri kalanına örnek teşkil edecek ideal bir toplum yaratmayı ümit etti. Böyle başlayan *Sarvodaya* (evrensel gelişim) sosyalist devrimi, ona göre Hindistan'ın gerçek özgürlüğü için İngilizlerin tüm

20. Gandhi, "Helen Haussding", 2 Haziran 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 33 (Ocak-Haziran 1927), Mayıs 1969, s. 420-21.

* Dr. Jekyll ve Mr. Hyde (Strange Case of Dr. Jekyll and Mr Hyde): İskoçyalı yazar Robert Louis Stevenson'ın 1886 yılında yayımladığı kısa romanı. Kişilik bölünmesi üzerine olan romanda, Viktorya Devri İngiltere'sinde, nazik bir insan olan saygın hekim Dr. Henry Jekyll'ın, zaman zaman şehvet düşkünü bir canavara yani Mr. Edward Hyde'a dönüşmesi olayı anlatılmaktadır. Dr. Jekyll ve Mr. Hyde insan ruhundaki iki farklı kişiliğin, iyinin ve kötünün çatışmasını anlatmaktadır.[Robert Louis Stevenson, *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde*, Çev. Osman Çakmakçı, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2013.] (y.h.n.)

21. "From Europe", *Y.I.*, 8.10.1925, *C.W.M.G.*, Cilt 28 (Ağustos-Kasım 1925), Nisan 1968, s. 303; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 304.

22. Gandhi, "G. D. Birla", 17 Ağustos 1925, *C.W.M.G.*, Cilt 28, s. 878-79.

masraflı komisyonlarından ve hantal anayasalarından daha fazlasını yapabilirdi.

Birçok Amerikalı arkadaşı, Gandi'yi, yararlı olabilecek bir konuşma turu düzenleme önerisiyle Birleşik Devletler'e davet etti. Gandi'nin bu teklifleri reddedişi, ihtiraslı umutlarını ve önceliklerini en açık şekilde dile getirişlerinden birini ihtiva ediyor. "Ben genel olarak insanoğlunun iyiliği adına düşünmek istiyorum. Bu yüzden Hindistan'a hizmet etmem insanlığa hizmet etmeyi de kapsıyor. Fakat eğer Batı'dan yardım almak için yörüngemden ayrılırsam yörüngemin dışına çıkmış olacağımı hissediyorum... Eğer Amerika'ya gideceksem güçlü olduğum zamanda gitmeliyim, bugün hissettiğim gibi zayıfken değil –bahsettiğim zayıflık tabii ki ülkemin zayıflığı. Hindistan'ın özgürlüğü için gereken her şey, iç direncin geliştirilmesine dayanıyor. Bu bir kendini arıtma planı... Ben düşünce gücüne, yazılı ya da sözlü kelimelerin gücünden daha çok inanıyorum. Ve eğer temsil etmeye uğraştığım hareket, içerisinde dayanma gücü taşıyorsa ve ilahi bir şekilde kutsanmışsa, bütün dünyaya yayılacaktır... Hindistan sınırının dışına çıkabilmek için önümün açıldığını görene kadar, Hindistan'daki ağır ve zahmetli ilerleyişime sabırla devam etmeliyim."[23]

Bilahare aşramına gelen Amerikalı bir ziyaretçiye şöyle dedi: "Mesajım Amerika'ya ancak bu çıkrığın vızıltısı gibi gelir. Benim içinse, Hindistan'daki milyonlara kendine güven ve umut mesajı getirdiği için silahlı gücün yerine geçer... Bir asır önce her kulübe çıkrık sayesinde kendi kaynaklarını ikmal edebiliyordu... Fakat şimdi hepsi adeta kaybolup gitti."[24] Artık siyasi baskıyla ve hatta başarılı bir Satyagraha'yla gelen hızlı devrimsel değişikliklere odaklanmıyor, daha ziyade her köylünün saatlerce ip eğirerek kendi yaşamında gerçekleştirebileceği, nihai *Swaraj*'a hizmet eden, yavaş ve gündelik sosyo-ekonomik değişimler üzerinde duruyordu. "Anavatanımız yoksulluktan inim inim inliyor. Kadının hiç sütü yok... Ben bu milyonlardan ne yapmalarını isteyebilirim? Bebeklerini öldürmelerini mi? ...Ben onlara umudun müjdesini, çıkrığı götürüyorum."[25] Gandi, dikkatinin yönünü dünyadan ve ulusal sahneden, en fakir köylü hanelerine doğru neden bu denli tutkuyla değiştirdiğini böyle açıklıyordu.

---

23. "To American Friends", *Y.I.*, 17.9.1925, *C.W.M.G.*, Cilt 28, s. 186-87.
24. Gandhi, "Interview to Katherine Mayo", 17 Mart 1926, *C.W.M.G.*, Cilt 30 (Şubat-Haziran 1926), Eylül 1968, s. 119-20.
25. A.g.e., s. 120-22.

Londra'da yaşayan Hintli bir muhabir, Hindistan'ın dünya barışına katkısının ne olabileceğini sorduğunda Gandi, "Eğer Hindistan şiddet içermeyen yöntemlerle hürriyetini geri kazanmakta başarılı olursa, dünya barışına bilinen en önemli katkıyı yapacaktır" diye yanıtladı aşramından.[26] Zira öncülüğünü yaptığı devrimci hareketin, insanlığın kurtuluşu için nasıl bir potansiyel güç taşıdığının ve evrensel öneminin gayet farkındaydı. Ancak o an, çıkrığının küçük tekerleğinin dönüşüne konsantre olmuştu, o tekerlekten çektiği pamuk ipliğinin hassas tellerinden birini bile koparmamakla uzaktaki dünya barışından çok daha fazla ilgileniyordu.

Mahatma'nın sıradan bir insan olmadığını düşünen ve mesajının uygulanabilirliğini sorgulayan Amerikalı bir şüpheciye, ısrarla şu cevabı verdi: "Ben de herkes kadar dayanıksız bir ölümlüyüm ve hiçbir olağanüstü özelliğim olmadı... Dostum olan tüm diğer ölümlüler gibi hata yapması muhtemel basit bir kul olduğumu iddia ediyorum. Ancak hatalarımı itiraf etmeye ve geri adım atmaya yetecek tevazuya sahibim. Tanrı'ya ve onun iyiliğine sarsılmaz bir inanç duyduğumu, hakikat ve sevgiye tüketilemez bir tutku beslediğimi kabul ediyorum. Fakat bunlar zaten her insanın içerisinde gizli olan şeyler değil mi?"[27]

İp eğirmeyi kendi dini arayışıyla bir tutuyor ve Keralalı genç bir muhabire Tanrı'yla yüz yüze gelmek olarak açıklıyordu. "Hindistan'da asla tek bir din olacağını düşünmedim... Fakat başkalarının dinine karşı içten bir saygı ve hoşgörü olacaktır ve olmalıdır... Eğer herkes düzenli olarak ip eğirirse, ihtiyaç fazlası eğrilmiş ip olmayacak aksine herkese yetecek kadar ip olacaktır."[28] Bu yüzden, yumuşak vızıltısı kepçe kulaklarına cennetten çıkma bir müzik gibi gelen çıkrık tekerinin başında saatlerce –bazı günler on saatten fazla– çalışarak ip eğirdi. Biri Çin'den diğeri Avusturya'dan ve birkaçı da Amerika'dan olmak üzere pek çok seyahat davetini, meşgul olduğu işe sebatla odaklanma azmiyle reddetti. İp eğirme meşgalesinin de tıpkı eğirirken varlığını içinde hissettiği Tanrı'ya tutkulu adanmışlığı gibi, onca sefalete tanık olduktan sonra, onu, gözü dönmüş bir ruh hastası olmaktan kurtardığını ileride itiraf

26. "How to Help?", *Y.I.*, 15.4.1926, *C.W.M.G.*, Cilt 30, s. 293.
27. "From Far-Off America", *Y.I.*, 6.5.1926, *C.W.M.G.*, Cilt 30, s. 415.
28. Gandhi, "P. G. K. Menon", 13 Nisan 1926, *C.W.M.G.*, Cilt 30, s. 226-27.

etti.[29] Hassas ve ıstırap çeken Mirabehn'e, Hindistan'ın sefalet okyanusunda kendini ümitsizliğe düşmüş hissettiğinde, yogi aklının yanı sıra kalbini de açarak insanlığı, insanlığa rağmen sevmeyi öğretmeye çalıştı. "Nihayetinde aşram Sabarmati'de değil senin içinde" diye açıkladı Gandi. "İçine kök saldıkları halde sudan etkilenmeyen nilüferler gibi birbirlerinden etkilenmeden kalan bu zıtlıklar âlemine, en aşağılık mahluklar bile temizlenerek girmeli... ...Sevgiyle, Bapu."[30]

1926-1927 yıllarındaki Hindu-Müslüman çatışmaları, Britanya Hindistanı'nda önceki on yıldan daha fazla can aldı. "Bu iş artık insanın kontrolünden çıktı ve bir tek Tanrı'nın kontrolüne geçti" diye haykırdı Gandi. "Onun yeryüzünü, onun adını ve bu kutsal toprakları birbirimize karşı korku ve güvensizlikle küçültüyoruz. Aynı anavatanın kızları ve oğulları olmamıza rağmen birbirimize tahammülümüz yok."[31] 23 Aralık 1926'da, yaşlı ve hasta Hindu Brahman Swami Shraddhanand, Kalküta'da, radikal bir Müslüman tarafından göğsüne yakın mesafeden sıkılan iki kurşunla öldürüldü. Gandi haince işlenen bu suçtan, farklı inançlara sahip tüm Hintlilerin bitmez tükenmez çatışmalarla bir arada yaşayamayacakları dersini çıkarması için dua etti.[32]

Swami Shraddhanand suikastının hemen ardından Gandi, eski dostunun anma törenine katılmak için aşramından ayrılmaya razı oldu. Swami'nin, pek çoğu Arya Samaj'a mensup ve Hindistan'ın mitolojik altın çağında Ayodhya'yı yönettiğine inanılan kutsal Raca Rama'nın dönüşünü vaat eden ilahi Veda kitaplarını araştıran Hindu zahitleri, şimdi artık Gandi'yi *Mahatma* olarak selamlıyor, tıpkı Rama gibi onun da Tanrı Vişnu'nun dünyevi tezahürü olduğuna inanıyorlardı.

Gandi'nin tansiyonu korkutacak kadar çok yükseldi. Doktor Wanless'in reçete ettiği *deva*lar, kimyasal ilaçlar ve ip eğirmenin dahi yasak olduğu tam bir istirahat, her zaman kendini kendisinin en iyi doktoru olduğuna inanan Mahatma tarafından redde-

29. Gandhi, "Speech at Meeting of Missioneraries", 18 Temmuz 1925, *C.W.M.G.*, Cilt 27, s. 439.
30. Bapu, "Mirabehn", 3 Ocak 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 32 (Kasım 1926-Ocak 1927), Nisan 1969, s. 503-504.
31. Gandhi, "Speech at Public Meeting", Comilla, 5 Ocak 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 32, s. 511.
32. Gandhi, "Speech at Gauhati", 24 Aralık 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 32, s. 452; bir sonraki alıntı, a.g.e.

dildi. Mahadev Desai'nin inme diye belirttiği, hafif bir kalp krizi geçirmiş olabilirdi fakat istirahat etmek bir yana neredeyse hiç tedavi olmadı. Gandi, başka bir hasta arkadaşını rahatlatmak için, "Kuruntularım vardı ve fazlasıyla çalıştım, bu yüzden Tanrı beni yatağa düşürdü" diye yazdı. Müridi ve koruyucusu olan Jamnalal Bajaj'a, "Işık bir gün sönmeye mahkûm; şu anda sadece biraz karardı" dedi.[33] 1 Nisan 1927'ye gelindiğinde artık yatağa bağlı kalmıştı. Dr. Jivraj Mehta inatçı dostunu, eski sıhhatini kazanmak için hafif okumalar yapıp biyografisini yazmayı bitirebileceği, daha serin, daha ılık bir iklimi olan Nandi Dağları yakınlarındaki Bangalore'ye gitmeye ikna etti.[34]

Her gün sıkıntılarını ve zayıflıklarını yazan Mira, onsuz çok umutsuzdu. Ancak Nisan sonunda cevap alabildi: "Ayrılık dayanılmaz hale gelirse benden bir cevap ya da telkin beklemeksizin gelmelisin... Ne olursa olsun bir çöküntü yaşanmayacak... Şeytan her daim peşimizde ve zayıf bir anımızı kolluyor. Beni zayıf anımda yakaladı ve tuzağa düşürmek istiyor. O yüzden orucun beni endişelendirmiyor... Çelik gibi sinirler geliştirmelisin. Bu amacımız için şart. Tanrı seninle olsun."[35]

Gandi 3 Temmuz 1927'de Bangalore'de düzenlenen *Khadi* (elde eğrilmiş ipten el dokuması kumaş) Sergisi'nin açılışını yapmak üzere hasta yatağından kalktı. "Karşınızda Hindistan'ın yarı aç sessiz milyonları adına gönüllü bir temsilci olarak bulunuyorum" dedi. Çeşitli el yapımı ürünlerin sergilendiği harika sergi tezgâhlarının dışında zengin bir kalabalık toplanmıştı. "*Khadi*ye destek için yaptığınız her bağış, satın aldığınız her bir yarda *khadi*, bu milyonlar için çok daha somut bir iyi niyeti ifade edecektir. Yıl boyunca elli bin eğirici çalıştı... Bu eğiricilerin elde ip eğirmeye başlamadan önce hiçbir gelirleri ve meslekleri yoktu... Doğrusu şu ki bu elli bin kadın, bizim acınacak düzeyde bulduğumuz bir ücreti çalışmak için yeterli buldu ve hevesle çalıştı ki bu da elde ip eğirmenin kâr getirmeyen, faydasız, bir öneri olmadığını kanıtlıyor... Tanrı'nın izniyle, şu anda harabeye dönen köylerimizin en yakın zamanda bu güvenilir ve dayanıklı meşguliyetin uygulandığı yerler olduğunu göreceğiz... Tanrı'nın hizmetinde tasarruf ede-

33. İlk alıntı, Bapu, "Radha", 28 Mart 1927; ikinci alıntı, Bapu "Jamnalalji", 28 Mart 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 33, s. 202-203.
34. "Discussion with Dr. Mehta", 3 Nisan 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 33, s. 209-10.
35. Bapu, "Mira", 25 Nisan 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 33, s. 250-51.

nin aslında zengin olduğunu ileri sürmeye cüret edebilirim."[36] Zengin ya da fakir, köylü ya da asil, asla eğiricileri çalıştırmaktan veya ip eğirmekten bıkmadı.

Ertesi gün Bapu, fedakâr Mira'ya açılış töreninin iyi geçtiğini yazdı. Mira, Jamnalal Bijaj tarafından Gandi'ye müritleri için bağışlanan Wardha'daki arazide, aşram inşa etmeye başlayan Vinoba Bhave'e katılmak için yola çıkmadan önce onun yanına geldi ve bir hafta kaldı. "Ardından doktorlar geldi ve nabzımda bir değişiklik olmadığını görüp rahatladılar" diye yazdı Gandi.[37] Böylece, ilk ulusal Satyagraha'yı durdurmasına sebep olan trajik travmanın ardından gelen beş yılda, tüm dikkatini ip eğirmeye, kendi sağlığına ve aşram ailesinin faaliyetlerine odakladı. Fakat silahsız ordusunu yeniden bir araya getirme, bir sonraki büyük hamle için kendi gücünü toplama umudunu asla yitirmedi ve onu harekete geçirmesi için Tanrı'nın sesini beklemeye devam etti.

36. Gandhi, "Speech at Openning of Khadi Exhibition", Bangalore, 3 Temmuz 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 34 (Haziran-Eylül 1927), Haziran 1969, s. 101-104.
37. Bapu, "Mira", 4 Temmuz 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 34, s. 107.

12
Zehrin Yükselişi

Gandi, Cevahirlal Nehru'ya 1927 yılı ortasında, "Her şey gittikçe daha da kötüleşiyor ve belli ki biz daha dibini görmemişiz. Ancak ben, zehrin yüzeye doğru bu yükselişini ulusal toparlanmada gerekli bir süreç olarak görüyorum" diye yazdı.[1] İngiltere'nin Muhafazakâr Parti hükümeti, Morley ve Montagu gibi bakanlarla başlayan tüm özgürlükçü işbirliği girişimlerini, onlar yerine Birkenhead gibi ırkçı aşırı sağcılara güvenerek sona erdirdi. Londra'dan daha iyisini beklemeyen genç Nehru, ideolojik ilham için Moskova'ya yöneldi. Gandi'yse fısıldanacak mesajı kendi içinde aramaya devam ederek bekledi.

1. Gandhi, "Jawaharlal Nehru", 20 Temmuz 1927, *C. W.M.G.*, Cilt 34, s. 207.

Ağustos ayında yok edici seller Gucerat'ın tüm civar bölgelerini silip süpürdü ve bereketli tarlaları ıssız çöllere çevirdi.[2] Gandi sellerle şoka uğrasa da, Lord Krişna'nın Arcuna'ya söylediği kaçınılmaz olandan pişmanlık duymamalı öğüdünü hatırlayarak, sakinliğini asla yitirmedi.[3] Kaldı ki ona göre bu sel baskını nihai tufanın sadece başlangıcıydı. "Şüpheye mahal yok... Hepimiz doğduğumuz andan itibaren ölüme mahkûmuz."[4] Sel altında kalan Nadiad'daki kurtarma faaliyetlerine Vallabhbhai Patel öncülük etti ve hastalığının nüksetmesi pahasına şahsen gelip yıkılan köyleri kurtarmak için verilen ağır ve sıkıntılı çabaya katılmasına gerek olmadığını telgrafla bildirerek Gandi'yi rahatlattı. Ancak başkaları, en çok yardıma ihtiyaç duyduğu anda koşarak evine gelip kendi şehrini kurtarmaya yardımcı olmadığı için ona sitem ettiler. Fakat o kendini, sadece Gucerat'ın değil tüm Hindistan'ın hayati organlarını kemiren ağır hastalıkla pençeleşmekle tamamen meşgul hissediyordu.[5]

Gandi, önemliden ziyade ivedi meseleleri tartışmak isteyen Genel Vali Lord Irwin'den telgrafla bir davet aldı. O sırada Güney Hindistan turunu bitirmeye ve Bombay'dan Colombo'ya doğru denize açılmaya hazırlanıyordu.[6] Genel Vali'nin 2 Kasım'da kendisini ziyaret etme ricasını Mahatma kabul etti. Hastalığı yeni yeni atlattığı için hâlâ hassas bir durumdaydı fakat Mangalore'den 1.200 mil ötedeki Delhi'ye, sırf, Charlie Andrews'un dostu, haşin görünüşlü yeni Hıristiyan valinin ne istediğini öğrenmek için dopdolu bir trene bindi. Genel Vali'nin Whitehall'den gönderilen Simon Komisyonu'na dair kısa notu ilettiği ilk görüşme, bir saatten az sürdü. Mahatma bu komisyonun Hintli üyeler olmadan hiçbir şey başaramayacağı konusunda uyardı ve Irwin'in neden bu kâğıt parçasını basitçe kendisine postalamadığını merak etti. Onun, hiçbir yetkisi olmayan iyi bir adam olduğu sonucuna vardı.[7] Irwin, kendisini elde ip eğirmeye ikna etmeye çalışan

2. "Help Gucerat", *Y.I.*, 11.8.1927, *C.W.M.G.*, Cilt 34, s. 282.
3. *Bhagavad Gita*, II, Gandi'nin oğlu Ramdas'a yaptığı alıntı, 11 Ağustos 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 34, s. 331.
4. Gandhi, "Ramdas", 15 Ağustos 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 34, s. 358.
5. "But What about Me?", *Y.I.*, 18.8.1927, *C.W.M.G.*, Cilt 34, s. 363.
6. "Viceroy's Telegram", 24 Ekim 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 35 (Eylül 1927-Ocak 1928), Ağustos 1969, s. 182.
7. Mohan, "My Dear Charlie", 11 Kasım 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 35, s. 228; bir sonraki alıntı, a.g.e., n.1.

Gandi'yle olan görüşmesini, daha çok başka bir gezegenden gelmiş biriyle konuşmak gibi diye tarif etti. Her ikisi de diğerinin siyasi açıklığını ve gücünü küçümsemişti.

Eylül 1927'de Cinnah, Hindu-Müslüman birliğinin 1916 Lucknow ruhunu canlandırmayı umarak, Simla'da Hindu ve Müslüman liderler için boş yere bir konferans düzenledi. Ayrıca Kongre de Ekim 1927'nin sonunda Kalküta'da, savaş sonrasında Hindistan'ın en büyük iki dini topluluğu arasındaki işbirliği duygusunu diriltmeyi denedi. Gandi davet edilmesine rağmen benzer toplantılara inancı kalmadığı için ikisine de katılmadı. "Güvensizlik, korku ve çaresizliğin fazlasıyla yer bulduğu bir ortamda, bana göre bu eğilimler birliğin özüne faydadan çok zarar getirir."[8]

Gandi'nin sağlığı, özellikle de kaynağı tam olarak bilinmeyen her hastalığa bir günahın yol açtığına dair inancı, onu meşgul ediyordu. Kendini nasıl dizginleyeceği konusunda tavsiye isteyen bir arkadaşına, "Kişi, iffetsiz düşüncelerle huzursuz olan zihnini kişi bir takım işlerle meşgul etmeli... Gözlerin asla istedikleri şeyi izlemelerine izin verilmemeli. Eğer bir kadına rastladılarsa derhal kaçırmalı... Cinsel haz için duyulan arzu, ister kişinin karısına isterse başka bir kadına yönelsin, her durumda eşit derecede iffetsizdir" diye yazdı.[9] Elli sekiz yaşındaki Mahatma, Ba'yla Sri Lanka'ya yaptığı ziyaretten yeni dönmüştü. Mira ona katılmak için aşramdan ayrılana kadar tek başına Orissa'yı dolaştı. Kongre'nin Madras'taki yıllık toplantısına katılmaya zahmet etmedi çünkü on yıldan az bir süre önce şeklini bizzat kökten değiştirdiği kuruma yabancılaşmıştı.

Bolşevik Devrimi'nin onuncu yılını kutlayan Kremlin'i ve Moskova'yı ziyaretinin ardından, Avrupa'dan dönen Cevahirlal Nehru doğruca Madras Kongresi'ne gitti. Nehru, "Bu Kongre Hindistan halkının, ülkenin savunma kuvvetleri üzerinde tam kontrole sahip olunan tam bir bağımsızlık hedefini ilan eder" açıklamasında bulunan ilk önergesini burada sundu.[10] Gandi uygulanması mümkün olmayan bu talebi duyduğunda şoke oldu ve bu kararı Nehru'yla yaptığı yazışmada eleştirdi. Kongre'nin iki büyük lideri arasında Chauri Chaura'dan sonra açılan çatlak böy-

8. "Hindu-Muslim Unity", *Y.I.*, 1.12.1927, *C.W.M.G.*, Cilt 35, s. 353.
9. Gandhi, "Letter to Harjivan Kotak", 11 Aralık 1927, *C.W.M.G.*, Cilt 35, s. 378-79.
10. Wolpert, *Nehru: A Tryst with Destiny*, s. 77.

lece genişledi ve büyümeye devam etti. Gandi'den sadece yirmi yaş küçük olması bir yana, tepeden tırnağa Marksist diyalektikle kuşanmış olan Cevahirlal sordu: "Öyleyse başka ne yapılabilir? Bu konuda bir şey söylemiyorsunuz –sadece eleştiriyorsunuz ve sizden yardımcı olacak hiçbir yol gösterme gelmiyor."[11] Nehru'nun elde ip eğirmeye hiç inancı yoktu ve Gandi'nin eski Hindu ideallerini gerici olmasa bile mantıksız ve köhne buluyordu. Cevahirlal, yaşlı Bapu'nun Batı medeniyetini çok yanlış değerlendirdiğini, endüstriyelleşmenin etkili gücünü görmezden gelerek Batı medeniyetinin zayıflıklarına ve hatalarına fazla önem yüklediğini düşünüyordu.

Gandi, Nehru'nun bağımsızlık önergesini neden bu denli uygunsuz bulduğunu açıklamaya çalıştı. "Şahsi olarak hiç anlamadığım bağımsızlık için can atıyor değilim, fakat İngiliz boyunduruğundan kurtulmanın hasretini çekiyorum. Bunun için her türlü bedeli ödeyebilirim. Onun karşılığında kaosu bile kabul ederim. İngilizler için huzur mezardaki huzurdur."[12] Gandi'ye göre İngilizler'in şeytani egemenliği, Hindistan'ı sadece maddi olarak değil ahlaki ve ruhsal olarak da mahvetmişti. Üç yüz milyon Hintlinin ruhu, yüz bin İngilizin topukları altında ezilmişti. Nehru, sınıf savaşının Hindistan'ı özgürleştirmek için silahlı mücadeleyi kaçınılmaz hale getirdiğini ileri sürdü. Gandi şahsen acı çekmeye duyduğu yogi inancını yineleyerek, zorlamadansa şiddetsiz dönüşümden yana olduğunu belirtti. Onun tutkusu bağımsızlıktan daha üstündü ve o, "Hindistan'ın kurtuluşu sayesinde, sözüm ona yeryüzünün en zayıf ırkını Batı sömürüsünün ezici boyunduruğundan kurtarmayı istiyorum" diyordu. Nihayetinde Gadhi, İngiltere ve Hindistan'ın, dünya devletleri arasına iki barışçıl ortak olarak katılmasını sağlamak için yeterince İngiliz'i kendi inancına döndürmek istiyordu. Nehru'nun sert eleştirisi Gandi'yi uzun vadeli planını açıklamaya itti. Gerçekte dünyayı, kendi yüce ruhunun şahsi acılarının gücüyle, sevgi ve hakikate dayanan dini felsefesine inanmaya ikna edecekti. Her şeye rağmen Mirabehn'i amiral kızından kendi sevgi dolu kız kardeşine, Papaz Charlie Andrews'u Muriel Lester, Henry Polak ve Dr. Joseph Doke gibi çok sevdiği erkek müritlerinden birine çevirmişti.

---

11. Jawaharlal, "Gandhi", 11 Ocak 1928, Ek 10, *C.W.M.G.*, Cilt 35, s. 540-42; bir sonraki alıntı, s. 543-44.
12. Gandhi, "Independence v. Swaraj", *Y.I.*, 12.1.1928, *C.W.M.G.*, Cilt 35, s. 455-57.

Geriye kalan yirmi yılında Gandi, Büyük Britanya, Amerika ve Avrupa'dan, sadece ağır imparatorluk zincirlerinden kurtulup milyonların özgür kalması için değil, aynı zamanda nüfusunun yarısından çoğu açlık çeken bu kıtanın fakir halklarını, ailelerinin geçimini sağlayabilen eğiricilere ve dokumacılara dönüştürmek için de Hindistan'a yardım edecek milyonlarca iyi ve özverili ruhu bir araya toplayacaktı. Nehru, Marks ve Lenin gibi çok farklı türde bir devrimi destekliyor olsa da, gençlerden oluşan bir sol koalisyona kendi başına liderlik etmek için Kongre'den ayrılmak yerine, güçlü Mahatma'nın seçilmiş halefi kalmayı tercih edecek kadar zekiydi.

Ocak 1928 sonunda Gandi aşramından, Cevahirlal'a, onu azad eden bir mektup yazdı. "Eğer vereceğim herhangi bir özgürlüğe ihtiyacın varsa sana gereken tüm özgürlüğü veriyorum. Senin, bana ve benim fikirlerime karşı daha açık bir mücadele sürdürmen gerektiğini görüyorum. Çünkü, eğer ben hatalıysam, ülkeye geri dönüşü olmayacak zararlar veriyorum demektir ve senin görevin bana karşı bir ayaklanma çıkarmaktır... Bana yayınlanmak üzere kendi farklılıklarını gösteren bir mektup yaz. Onu *Young India*'da kısa bir yanıtla birlikte basacağım... Sevgiyle Bapu."[13] Bu açık sözlü, öneri en azından o zaman için genç Nehru'nun eleştirilerini kesmeye yetti. Babasının girişimleri ve Gandi'nin desteğiyle Kongre'ye başkan seçildikten sonra kendi yargılarına olan güveni çok daha fazla arttı.

Şubat 1928'de Gandi'nin tansiyonu o kadar yükseldi ki doktorlar tercihen aşramında ve mümkün mertebe yatakta kalmasını tavsiye ettiler. "Bu yüzden ip eğirmediğim zamanlarda hep sırtüstü yatmaktayım" diye yazdı Danimarka'daki sevgili çocuğu Esther'e.[14] Gandi, siyah bayraklarla bezeli Bombay'da düzenlenen ve Simon Komisyonu'nu boykot eden kitlesel gösterilere katılmadı. Bombay'daki Cinnah, Delhi ile Ahmedabad'daki Nehrular, Ansari ve de tüm diğer Kongre liderleri, bu gösterileri memnuniyetle karşıladılar. Gösterilere destek veren liderlerin hepsi de Hindistan gençliğini üniversite amfilerini terk etmeye ve imparatorluk paternalizminin ırkçı kibrini protesto etmeye çağırdılar. Ansari'nin başkanlık ettiği Delhi'deki Tüm-Partiler

13. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 17 Temmuz 1928, *C.W.M.G.*, Cilt 35, s. 469-70.
14. Bapu, "My Dear Child" (Esther Menon), 18 Şubat 1928, *C.W.M.G.*, Cilt 36 (Şubat-Haziran 1928), Ocak 1970, s. 32-33.

Kongresi'nden bir tek Gandi uzak durdu. Genç Nehru bir haftadan uzun bir süre Kongre'ye katıldı. Kongre'deki Hindu ve Müslüman partiler arasında derin farklılıklar vardı. Bu sebeple herkesi kapsayan eksiksiz bir formülün nasıl kaleme alınacağına dair bitmek bilmeyen tartışmalar, Cevahirlal'ı ayaklanma ve isyandan kaçınma fikrinden uzaklaştırdı.[15] Genç Nehru, Gandi'ye, en azından bu faydasız konferanstan uzak durmak konusundaki bilgeliğini takdir ettiğini bildirdi. Cinnah, Delhi Konferansı'nın nihai çöküşünden, aşırılıkçı Hindu Mahasaba'nın (Büyük Toplum) Kongre liderlerini geri çekilmeye zorlayan baskısını sorumlu tuttu. Bu konferans, Hindu ve Müslümanların siyasi taleplerini, beklentilerini ve özlemlerini uzlaştırmak için ele geçirilen en önemli fırsatlardan biriydi. Ancak bu sonuncu hamle, Güney Asya'nın en patlamaya hazır yerel problemini çözme konusunda yapılan bir başka trajik hataydı.

Büyük Britanya, Hindistan'ın siyasi liderleri Simon Komisyonu boykotları konusunda ayak diremeye devam ederlerse kendi anayasalarını kendilerinin yazmaları gerekeceğini bildirdi. Motilal Nehru, bu meydan okumaya nasıl cevap verilmesi gerektiğine dair Gandi'nin tavsiyesini almak için Cevahirlal'ı derhal Sabarmati'ye yolladı. "Şahsen bir anayasa yazmaya hazır olmadığımız kanaatindeyim. Ben, bir anayasa yerine, tüm taraflar için işlerliği olan bir anlaşma hazırlanmasını tercih ederdim... Hindu-Müslüman anlaşması, bağışıklıklar, Yerel Eyaletlere ilişkin politika... İthal kumaşın kullanımını kesin olarak hariç tutar ve yasaklardım" dedi Gandi.[16] Baba Nehru ve parlak zekâlı oğlu böylece, Mahatma'yı aşramındaki köşesinden tüm Güney Asya ve İngiliz İmparatorluk yönetimi arasındaki muazzam siyasi mücadelenin merkezine geri çektiler. "Kendimiz bazı güçler yaratmazsak, dilencilikten öte bir pozisyona geçemeyeceğiz ve ben, bütün zamanımı bir tek bu soru üzerine düşünerek geçiriyorum" diye ekledi Gandi. "Fakat ithal kumaşları boykot etmekten başka hiçbir şey bulamıyorum." İngiliz pamuğunu boykot etmek Hindistan'da, Gandi'nin hâlâ kafasını kurcalayan, el yapımı kumaşların değerini artırmıştı. Ancak çok geçmeden aklına başka bir güç gelecek ve lazerimsi yogi tutkusunu pamuktan tuza yöneltecekti.

15. Wolpert, *Nehru*, s. 81.
16. Gandhi, "Motilal Nehru", 3 Mart 1928, *C.W.M.G.*, Cilt 36, s. 76; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 77.

Artık pek çok dostu siyasi arenaya geri dönmesi ve uzun soluklu özgürlük mücadelesine liderlik etmesi için onu çağırıyordu. "Ben uygun zamanı bekliyorum ve ülke buna hazır olduğunda beni siyaset alanında liderlik ederken göreceksiniz" diye yanıtladı bir keresinde.[17] Sonra Mayıs'ta, kendisine faal siyasi vazifeye dönmesi için baskı yapan Motilal Nehru'ya şöyle yazdı: "Toplumsal sorunların yasamayla çözüleceğine hiç inancım yok. Ayrıca benim neredeyse her konuda zorlayıcı fikirlerimi kim dinleyecek ki?"[18] Yine de büyük Nehru'nun, Bombay'da yapılacak Kongre Çalışma Komitesi toplantısına katılmayı planlayanlar için orada hazır bulunma çağrısını yanıtladı.

Motilal o sıralarda, oğlu Cevahirlal'ın bir sonraki Kongre'de başkan olabilmesi için Çalışma Komitesi'nin desteğini kazanmayı umuyordu. Bazı Kongre liderleri, Sardar Vallabhbhai Patel'i özellikle de Bardoli Bölgesi'nde öncülük ettiği destansı Satyagraha'yı göz önünde tutarak Nehru'ya tercih ediyorlardı. Bengalli üyeler eğer Cevahirlal başkan olursa Kongre'yi Kalküta'da istemiyorlardı. Bu yüzden Gandi, Motilal'ı, şimdilik yükü deneyimsiz oğluna devretmektense son bir kez daha üzerine alması için teşvik etmeye karar verdi. Hindistan bağımsızlığını kazandığında çoktan ölmüş olan Motilal, yine de Hindistan'daki Nehru hanedanlığının kurucusu sayılır.

Vallabhbhai Patel'in 1928 Ağustos'unda Bardoli Satyagraha mücadelesinde kazandığı zafer, Gandi'nin, 1921'de harekete geçirmiş olduğu şiddetten uzak orduyu tekrar bir araya getirebileceğine dair, kaybettiği inancı büyük oranda onardı. "Vallabhbhai'nin önderliğinde hizmet etme ayrıcalığına sahip soylu gönüllüler topluluğu, bağlılıkları ve müthiş disiplinleri için en büyük övgüleri hak ediyor" diye yazdı Gandi.[19] Bir hafta sonra vefalı *Young Indian* okurlarına bir hatırlatmada bulundu: "En büyük savaş hâlâ önümüzde duruyor –mücadelesi 1921'de planlanan ve şimdi kazanılması gereken özgürlük savaşı."[20] Motilal Nehru, acilen özerk dominyon statüsü verilmesi için Hindistan'ın Tüm-Partilerinin ortak anayasal talebi hakkındaki raporunu tamamlamıştı. Ne ya-

17. Gandhi, "Dr. B. C. Roy", 1 Mayıs 1928, *C.W.M.G.*, Cilt 36, s. 287.
18. Gandhi, "Dear Motilalji" (Nehru), 8 Mayıs 1928, *C.W.M.G.*, Cilt 36, s. 299.
19. "All's Well", *Y.I.*, 9.8.1928, *C.W.M.G.*, Cilt 37 (Temmuz-Ekim 1928), Şubat 1970, s. 147.
20. Gandhi, "Speech at Valod", *Y.I.*, 16.8.1928, *C.W.M.G.*, Cilt 37, s. 152.

zık ki bu rapor, konseylerde Müslümanlara ayrılan seçim koltuklarını ortadan kaldırdığı için belli başlı Müslüman partileri ya da liderleri tatmin etmedi. Şevket Ali ve Cinnah, Motilal'ın zihninin geleneksel Hindu Mahasaba liderleri tarafından esir alındığına, bu yüzden de toplumsal çatlağı onarılamaz şekilde derinleştirdiğine inanıyorlardı.

Kasım 1928'de Gandi, özellikle Hindu-Müslüman ayaklanmalarının artan sayısından bahsederken her tarafta derin bir karanlık olduğunu belirtiyordu. Simon Komisyonu'nun yol açtığı gerilim, popüler olan oturum boykotlarını ve siyah bayraklı protestoları tetikledi. Pencap'ın başkenti Lahor'da, Lala Lajpat Rai önderliğindeki bir yürüyüş polisler tarafından girişilen şiddetli bir saldırıyla son buldu. Polislerin demir uçlu bambu copları, Lala'nın göğsünde ve sırtında inip kalkarak onu öldüresiye yaraladı. Gandi, Lala Lajpat'tan Hindistan'ın şehidi olarak övgüyle söz etti ve tüm vatansever Müslümanları Pencap'ın düşen korkusuz lideri için yaslı Hinduların dualarına katılmaya çağırdı. Ancak Şevket Ali bu çağrıyı öfkeyle ve Hindu karşıtı bir söylemle yanıtladı. Her ne kadar Gandi söylediklerini geri alması için eski kardeşine yalvardıysa da Şevket, Gandi'nin gelecekteki toplumsal anlaşmazlıklardan kaçınmanın yollarına dair sohbet davetini reddetti.

Cevahirlal Nehru, Simon Komisyonu'na karşı bir Lucknow mitingi düzenledi ve o da polis coplarıyla ciddi şekilde dövüldü. "Sana sevgilerimi yolluyorum" diye yazdı Gandi olayı öğrendiğinde. "Tanrı gelecek yıllar boyunca canını bağışlasın ve seni Hindistan'ı özgürlüğe kavuşturmak için seçilmiş vasıtası yapsın."[21] Oğluna karşı yapılan bu polis saldırısına çok öfkelenen Motilal, ikinci ve son kez başkanlığını yapacağı Kongre'nin yeni dönemine hazırlandı. Gandi, Aralık sonunda Kongre'nin toplantısına katılmak üzere yirmi beş aşramlıdan oluşan bir grupla Kalküta'ya gitti.

Hindu Mahasaba lideri Nagburlu Dr. B. S. Moonje, seçim arifesinde Gandi'yi tüm Hinduların lideri olmaya davet etti fakat bu davet Gandi tarafından, "Bulutlarda yaşayan bir Mahatma nasıl liderlik yapabilir?" şeklinde şaka yollu reddedildi. Gandi ayrıca, Hintli Müslümanlara karşı şiddet içeren hislerini pek de saklayamayan bu aşırı sağcı, bağnaz Hindu'ya, "Neden Hindistan'daki

21. Bapu, "My Dear Jawahar" (Nehru), 3 Aralık 1928, *C.W.M.G.*, Cilt 37, s. 150.

Müslümanların, Hindu olmalarını umuyorsunuz?" diye sordu.[22] Gandi tüm Hintlilerin, Hindu, Müslüman, Yahudi ve Hıristiyan, eşit bir şekilde kendi dinlerini sürdürmelerine izin verilmesi gerektiğini savunuyordu. Açık fikirlilikle, çok kültürlü yaşam politikasını desteklediği için, yirmi sene sonra Dr. Moonje'nin en az onun kadar fanatik bir müridi Gandi'nin yaşamına son verecekti.

Gandi, Kongre'nin Vatandaşlar Komitesi toplantısında, Motilal Nehru'nun Hindistan için bir sonraki anayasal adımın tam dominyon statüsü olduğu iddiasındaki 26 Aralık 1928 tarihli raporu lehinde bir konuşma yaptı. Cevahirlal Nehru ve onun Kongre'deki genç destekçi kadrosu, dominyon statüsünün Hindistan'ı İngiliz imparatorluk yönetimine esir bırakacağını ileri sürerek, tam bağımsızlığın tek onurlu hedef olduğunu savundular. "Bağımsızlık ateşi benim içimde de, bu ülkede göğsünde en yakıcı şekilde bu ateşi taşıyan herkes kadar yanmakta fakat yol ve yöntemler farklı olabilir" diye yanıtladı Gandi hararetle. "Özgürlük asla çalınarak elde edilmez. O, kanayarak gelir ve sadece bu raporda teşebbüs edilenleri elde etmek için bile kanamak zorundasınız."[23] Lahor Başkomiser Yardımcısı Mr. Saunders'in, Lala Lajpat Rai'nin katline misilleme olarak, Bhagat Singh ve Sukhdev tarafından öldürülmesiyle daha fazla kan döküldü. Gandi bu kalleşçe eylemi kınadı ve heyecanlı gençliği böyle bir intikamın tamamıyla anlamsız olduğuna ikna etmeye dair değişmeyen temennisini ifade etti.[24] Suikastçılar daha sonra asıldılar ve ulusun özgürlük savaşının birer şehidi olarak anıldılar.

Gandi, Motilal Nehru'nun raporuna destek verdiği önergesini, sunduktan sadece iki gün sonra geri çekme gereği duydu ve yeni bir önerge yayınladı. Bu davranışı esasen, yaşlı Nehru'nun oğlunun, tam bağımsızlık ısrarının önayak olduğu fikirlerine öfkeli bir karşılık olarak gelişmişti. Artık bıkkın olan Gandi, yeni uzlaşma hareketini başlatırken ulusal hayatın bitmez tükenmez bir mücadele olduğu yorumunu yaptı. "Genellikle kendi kadememizdeki insanlarla mücadelemiz daha uzatmalı, daha heyecanlı ve hatta bizlerin dışındaki çevreye karşı giriştiğimiz mücadeleden

22. Gandhi, "Dr. B. S. Moonje", 16 Aralık 1928, *C.W.M.G.*, Cilt 37, s. 231-32.
23. Gandhi, "Speech on Resolution on Nehru Report", Kalküta Kongresi, 26 Aralık 1928, *Amrita Bazar Patrika*, 27.12.1928, *C.W.M.G.*, Cilt 37, s. 270.
24. "Curse of Assassination", *Y.I.*, 27.12.1928, *C.W.M.G.*, Cilt 37, s. 274-75.

daha sert olur."[25] Uykusuz geçen birkaç gecenin ardından tavrını tersine çeviren Cevahirlal, küsüp çadırında oturmayı tercih etti ve Gandi'nin konuşma yaptığı Vatandaşlar Komitesi toplantısına katılmadı. Gandi, genç Nehru'nun idealist sabırsızlığına sempati duyuyordu. Ancak biliyordu ki İngiliz muhafazakârlarının hükümeti, o an yapılacak herhangi bir bağımsızlık talebiyle sadece alay eder hatta muhtemelen daha ılımlı bir çağrı olan dominyon statüsünün verilmesini bile önemsemezlerdi.

Gandi'nin, Cevahirlal'ın değişken tabiatı, Hamlet-vari ruhu ve mizacıyla empati kurabilen iç görüsü ve gece gündüz demeden iki uzun gün ve öfkeli akşam boyunca her iki Nehru'yla da tartıştığı o Kalküta Kongresi, ona siyasetin ön saflarına dönme kararı verdirdi. Zeki avukat Cevahirlal, Motilal'ın sabır ricalarıyla derinden hayal kırıklığına uğramıştı. Babasının İngilizleşen liberal Hintli kuşağının, burjuva değerlerini ve fikirlerini o kadar hakir görüyordu ki devrimci bir Hint-Bolşevik partisine öncülük etmek için Kongre'den istifa edecek kadar tehlikeli bir biçimde sabırsızlanıyordu. Gandi ise, idealize ve romantize ettikleri zorluklarla dolu, erdemli ve fakir köylü yaşantısı sürdürdüğü için Cevahir'i ve yoldaşlarını sadece Kongre'nin ulusal teşkilatında tutacak otoriteye sahipti. Elbette o, bu hayatı, tercih ettiği ıstırap ve acı çekme kefareti olarak, Hindistan'ın topraksız işçilerinin, kast dışı ve aç çocuklarının sıkıntılarını paylaşmak için yaşıyordu. Fakat Nehru gibi genç bir idealisti kontrol altında tutabilmek için inzivaya çekildiği kırsal yaşamından vazgeçip, önce Kalküta'dayken çok nefret verici bulduğu kentsel siyasi kaosun karmaşasına, sonra da yine zorla İngilizlerin parmaklıklarının ve telle çevrili duvarlarının ardındaki ıssızlığa dönmek zorunda olduğunu biliyordu.

"Yaşamlarımız kendi zümremiz içerisindeki baskıcı çevrelere karşı verilen bitmez tükenmez bir mücadeledir" diye iç geçirdi bitkin Gandi. Sonrasında da 31 Aralık 1929'a kadar, bir yıl içerisinde Dominyon Statüsü Anayasası'nı öngören Motilal Nehru'nun raporuna destek veren yeni önergesini okudu. Eğer bu tarihe kadar Büyük Britanya, Kongre tarafından İngiliz devletler topluluğu içerisinde kalmak için yapılan bu öneriyi kabul etmezse, vergilerin ödememenin yanı sıra tüm İngiliz ürünlerini ve kurumlarını da boykot eden, şiddet içermeyen ulus çapında bir işbirliğini

25. Gandhi, "Speech on Resolution on Nehru Report-II", 28 Aralık 1928, *C.W.M.G.*, Cilt 37, s. 284-85.

reddetme mücadelesi başlayacaktı. Çok geçmeden *Purna Swaraj* (tam bağımsızlık) haykırışları Ulusal Kongre'nin talepleri olarak yükseldi ve Mahatma Gandi, genç Nehru ve yoldaşlarına, onları, sabırsız ve çaresizce ulaşmaya hevesli oldukları vaat edilmiş topraklara götürecek, yeni bir Satyagraha devrimine bizzat önderlik edeceği sözünü verdi. Fakat asi oğlunun dizginlerini tutmak için uğraşan Motilal tarafından, o küçük çadırdaki gece nöbetlerine sürüklenen elli dokuz yaşındaki Gandi, bu yeni önergeyi sersemlemiş bir kafayla teklif ettiğini itiraf etti.[26]

Gandi, tamamıyla revize edilmesi için çağrıda bulunduğu Kongre toplantısının uzun bir tutanağını 10 Ocak 1929'da *Young India*'da yayınladı. "Bu 'gizli kapaklı' politikayla hiçbir şey kazanamayız. Hastalığın tüm Kongre dünyası tarafından bilinmesi gerekiyor... Kalküta'da Avrupa modasına uygun giyinen gönüllüler, bence üzücü bir manzara sergiliyorlardı ve masraflar, ulusun yoksulluğunun yanında garip kaçıyordu... Kongre para kazanmak amacıyla kullanılmamalıdır... Biz aşağılanma denen uçurumdan geçmekte olan bir ulusuz. Özgürlüğümüzü güvenceye alana kadar, yıllık bütçe yapılırken ister aşırı ister sönük olsun hiçbir eğlence için gerekçemiz yok."[27] Mademki Kongre'deki siyasi görevinin başına geri çağrılmıştı, en azından Kongre'nin züppe acemilerden oluşan haylaz ordusunu adam etmeye karar verdi.

26. A.g.e., s. 287-88.
27. "The Congress", *Y.I.*, 10.1.1929, *C.W.M.G.*, Cilt 37, s. 326-28.

13
Satyagraha'ya Geri Dönüş Yolu

Gandi için eylem çağrısı arındırıcı bir şey olmuştu. 1929 Ocak ortasında, muhtemelen bir Amerika ziyaretini de içerecek Avrupa turu planını iptal etmeye karar verdi. Kalküta'da uyumaya pek vakit bulamasa da sadece yarım kilo vermişti. Sağlığı aniden, ulusal bir mücadeleye liderlik ettiği son tarihten beri geçen yedi yıl içinde olmadığı kadar iyi duruma gelmişti. Çalışmak ona her zaman iyi geliyordu. Ulusal kurtuluş için, *Swaraj* için çalışmak onun en iyi ilacıydı.

Kongre'yi yeniden aktifleştirmek için bir şema çizdi. Yerel komiteler, uluorta yakılacak yabancı menşeili kıyafetler toplamak ve her evden el örgüsü kıyafet siparişleri almak için, bütün kasaba ve

köylerde kapı kapı dolaşan gönüllüler olarak harekete geçirilmeliydi. "Yabancı kıyafet dükkânlarının işgali her nerede mümkünse yapılabilir... Bütün birimler, yapılan çalışmalara dair Merkez Ofis'e günlük raporlar vermelidir... Yurtsever hanımefendilerden yardım alınmalıdır... Küçük bir Yabancı Giysi Boykot Komitesi kurulmalı ve bu komiteye başlangıçta bir fon verilip, daha sonra da fon toplama yetkisi verilmelidir."[1] Gandi asıl vasfına geri dönmüştü, organize ediyor, talimatlar veriyor ve gönüllüleri seçiyordu; miras aldığı Vania (tüccar kastı) meziyetleri, Mahatma ruhunu ateşleyip pratik eyleme sevk ediyordu.

Gandi Sind'i turlayıp, yakında liderlik edeceği, herkesin ulusal bağımsızlık için son hamle gözüyle baktığı hareket için para ve yeni müritler topladı. Torununun, Harilal'ın on yedi yaşındaki oğlu Rasik'in, Delhi'de ölüm döşeğinde olduğu haberini aldığında bile çalışmaya devam etmişti. Ba, çocuğun annesi ve amcası Devdas, son acı dolu gün ve gecelerinde Rasik'in başucundaydı ama Gandi orada değildi, torunun ölüm haberini aldığında Larkana'daydı. Gandi, Devdas'ın telgrafını okuduktan sonraki halini şöyle anlatıyor: "Her zamanki gibi yemeğimi yedim ve çalışmaya devam ettim."[2] Haz ve acı karşısındaki karma yogi duyarsızlığı ve de Rasik'in ruhunun özgürleşip, Tanrı Rama'ya yakın daha iyi bir duruma geçtiğine dair derin inancı onu ayakta tutmuştu. Tam bir Hindu olan Gandi, sevdiği birinin ölümünden sonra asla gözyaşı dökmemişti zira böyle bir üzüntü ruhun, fani ismin ve biçimin karmasal kapanlarından, dünyevi varoluş sanrılarından kurtulmasına mani olmaktan başka bir işe yaramazdı. "Kafes eskimişti, çürüyordu ve kuğu uçup gitti" diye yazmıştı Rasik'in ölümü konusunda, "Yas tutmak için bir neden yok."[3]

Gandi Şubat ortasında Delhi'de, Genel Vali'yle, Yasama Meclisi Sözcüsü Vithalbhbhai Patel'in evinde çay içmişti. Bu görüşmeden hiçbir şey çıkmadığını yazmıştı. "Kurtuluşumuz kendi elimizde. Faydalı bir toplantı ancak gücümüzü toplayıp, bu gücün bilincinde olduğumuzda gerçekleşebilir."[4] Gandi ayrıca Motilal ve

1. "Scheme for Boycott of Foreign Cloth", *Y.I.*, 24. 1-1929, *C.W.M.G.*, Cilt 38 (Kasım 1928-Şubat 1929), Mart 1970, s. 388-89.
2. Bapu, "Devdas", 9 Şubat 1929, *C.W.M.G.*, Cilt 39 (Şubat 1929), Eylül 1970, s. 432-33.
3. Bapu, "Chhaganlal Joshi", 9 Şubat 1929, *C.W.M.G.*, Cilt 39, s. 434.
4. "What Did I Do in Delhi?", 24. 2. 1929, *C.W.M.G.*, Cilt 40 (Şubat-Mayıs 1929), Eylül 1970, s. 25-26.

Cevahirlal'ın da yer aldığı Kongre Çalışma Komitesi'yle de görüştü. İngilizler'in yıl sonundaki Raj Kongresi'ni, mücadele etmeden Hindistan'a teslim etmesini bekleyecek kadar iyimser değillerdi ve bir sonraki hamleyi planlıyorlardı.

Mart başında, Burma'ya giderken trenle Kalküta'ya geçti; ona ve mahiyetindekilere üçüncü sınıf bir vagon ayrılmıştı. Yetkililer tarafından çok fazla şımartıldığını hisseden Gandi, bir sahtekâra dönüşmekten korktuğunu itiraf etmişti.[5] Kalküta'da, onu can kulağıyla dinleyen büyük bir kalabalığa seslenip bütün yabancı kıyafetleri yakmalarını söyledi. "Bu kıyafetleri birer paçavra yakar gibi yakacağınıza ant içmenizi istiyorum... Birdenbire içkiyi bırakan bir ayyaşın içki dolabını boşaltıp, bütün brendi ve viski şişelerini yok etmesi gibi... Ülkenizin özgürlük ve onuru karşısında hiçbir bedeli yüksek bulmamalısınız."[6] Neredeyse yedi yıl önceye, Shraddhanand Park'ında platform üzerinden kendisini izleyen hayran gözler okyanusuna baktığı günün havasına geri dönüyordu. Fakat Kalküta polisi kamusal alanlarda ateş yakılmaması konusunda yasal uyarıda bulunmuştu. Gandi, İngiliz giysilerini yakma çağrısı yapmakta tereddüt ediyordu. Zira aldığı ilk hapis cezasından beri hukukla uğraşmasına izin verilmiyor ve o da şiddeti kışkırtmamaya özen gösteriyordu. Fakat polisler kalabalığın etrafını sarmış ve bu serserilerin sözlü sataşmalarının kendilerini kışkırttığını iddia ederek coplarını kullanmışlardı. Yasadışı gösteri çağrısı yapmakla suçlandı ama görevli yargıç duruşmayı Gandi Burma'dan dönene kadar ertelemeyi kabul etti. Şimdi takipçilerini, zehirli mikroplarla dolu bütün yabancı kıyafetleri boykot etmeye, Bengal'deki bütün yabancı kıyafetleri ateşlere teslim etmeye çağırıyordu.

O Nisan ayında, Hindu teröristler Delhi Meclisi'ne bomba attıktan ve Pencap'ta Müslüman bir suikastçi bir Sih'i bıçaklayıp öldürdükten sonra, Gandi bu tip çılgınca eylemleri kati bir dille kınadı. Kongre üyelerini, bombacılara prim vermemeye ve Müslümanları da bıçaklı-suikastçiyi desteklememeye çağırdı. Ardından bilgece şöyle yazdı: "Bombalar ve bıçaklar yaşam soluklarını, dünyanın, çare olarak sahte bir adaleti güvence altına almak için şiddete duyduğu inançtan alırlar... Batılı ulusların savaş hazırlığı içerisinde her saat başı, akıl almaz bir hızla yeni kitle imha silah-

5. Bapu, "Mirabehn", 4 Mart 1929, *C.W.M.G.*, Cilt 40, s. 74-75.
6. "Speech at Public Meeting", Kalküta, 4 Mart 1929, *C.W.M.G.*, Cilt 40, s. 78.

ları üretmeleri dünyayı şiddet ruhuna boğuyor... Dünya kamuoyu savaşı hoş gördüğü sürece bombacılar ve suikastçiler yaşamaya devam edecek."[7] Birinci Dünya Savaşı ve Güney Afrika'daki savaşlarda üstlendiği rol konusunda ne zaman sorguya çekilse, çok genç olduğu ve savaşa daha olumlu yaklaştığı o yıllardaki hissiyata artık sahip olmadığını söylüyordu. Daha önceki konumuna asla geri dönmeyecekti.

Savaş karşıtı Papaz B. De Light, Gandi'den savaşa dair tavrı üzerine daha fazla şey yazmasını istemişti. Gandi şöyle cevap verdi: "Biliyorum ki eğer Hindistan şiddetsiz bir biçimde kendine gelmeyi başarırsa, asla devasa bir orduya, devasa bir donanmaya ve daha da büyük bir hava kuvvetlerine sahip olmak istemeyecektir... Böyle bir Hindistan bir gündüz düşü, çocukça bir aptallık da olabilir. Ama bence şiddetsizlik aracılığıyla özgürleşecek bir Hindistan'ın varacağı nokta kesinlikle budur... Eğer Hindistan şiddet aracılığıyla özgürleşirse benim gurur duyduğum bir ülke olmaktan çıkar; bu benim için manevi ölüm demek olur. Bu nedenle, Hindistan'ın yürüteceği bir sömürü savaşına dolaylı ya da dolaysız bir biçimde katılmam söz konusu olamaz."[8]

Almora'da Nehrularla yaptığı görüşme esnasında, Gandi ve Motilal, Cevahirlal'ın bir sonraki Kongre başkanı olması konusunda uzlaştılar. Kongre liderlerinin çoğu Gandi'yi istiyor ve genç Nehru da bu dikenli tacı kabul etmeye yanaşmıyordu ama Gandi, Ağustos ayında *Young India*'da yayınladığı güçlü bir makaleyle kampanyasını başlattı. "Olayların gidişatına ayak uyduramıyorum... Geri çekilmeli ve bu çalkantılı dalgaların üzerimden geçip gitmesine izin vermeliyim" diyordu. "Bence tacı Pandit Cevahirlal Nehru takmalı... Yaşlılar sıralarını savdılar. Geleceğin savaşı daha genç erkek ve kadınlar tarafından yürütülmelidir."[9] Çalışma Komitesi'nin birçok yaşlı üyesi, Gandi'nin aday olmama kararından memnun değildi ama Gandi, Motilal'ın yıl sona ermeden boşaltacağı tahta oğlunun geçmesi yönündeki ısrarına boyun eğmekten hiç pişman olmamıştı. Taç taksın ya da takmasın Gandi yine de çok çalışıyor, yine de milyonlarca Hindistanlı ona Mahatma olarak adeta tapıyor ve Kongre Çalışma Komitesi'nin çoğu üyesi yine de onu destekliyordu.

7. "The Bomb and the Knife", *Y.I.*, 18.4.1929, *C.W.M.G.*, Cilt 40, s. 259-61.
8. "Interview", 1 Mayıs 1929, *The Hindu*, 3.5.1929, *C.W.M.G.*, Cilt 40, s. 315.
9. "Who Should Wear the Crown", *Y.I.*, 1.8.1929, *C.W.M.G.*, Cilt 41 (Haziran-Ekim 1929), Ekim 1970, s. 239-41.

Ağustos 1929'da Gandi Cinnah'la görüşmek üzere Bombay'a gitti. Bu, Hindistan ve Pakistan'ın kurucu babalarının, çok geçmeden Britanya Hindistanı'nı parçalayacak uzlaşmazlıkları çözmek için sihirli bir formül aradıkları sayısız zirve görüşmesinin ilkiydi. Gandi, Malabar Tepesi'nde Cinnah'ın konağında yaptıkları görüşmeden sonra, "Sayın Cinnah'la görüşmem konusunda spekülasyonlara gerek yok" diye açıkladı. "İki dost gibi sohbet ettik... Temsili bir kapasiteye sahip değilim... Ama doğal olarak, barış için bütün olası yolları araştırmak istiyorum... Bu esnada duaya inananlar, Hindular, Müslümanlar ve diğer topluluklar arasında barışın çok geçmeden tesis edilmesi için benimle birlikte dua etsinler."[10]

Britanya'daki Tory Hükümeti Mayıs'ta düşmüş, Cinnah'ın eski dostu İşçi Partili Başbakan Ramsay MacDonald, Downing Caddesi, 10 numaraya taşınmıştı. Hindistan'ın anayasal düğümlerini çözmek isteyen MacDonald, Genel Vali Lord Irwin'i, Hindistan'dan sorumlu yeni Devlet Bakanı William Wedgwood Benn'e (daha sonra Stansgate Vikontu) danışması için Britanya'ya çağırdı. Son Kongre tarafından kararlaştırıldığı gibi, bir yıl içinde dominyon statüsü edinme ihtimali hiç bu kadar yüksek olmamıştı. Cinnah'ın yeni başbakana ilk tavsiyesi, Büyük Britanya'nın, Hindistan'ı dominyon statüsünde tam sorumluluk sahibi bir hükümete kavuşturma politikasını, hiç vakit kaybetmeden oybirliğiyle desteklediğini deklare etmesiydi.[11] Liberal dostuna, bu kadar önemli bir deklarasyonu uygulayabilmesi için gereken şeyleri yapabilecek Hindistan temsilcilerini, en kısa sürede Londra'da bir toplantıya davet etmesini önerdi. Bu parlak öneri, hiç sevilmeyen Simon Komisyonu'nun soğuk ve ruhsuz çabalarını devre dışı bırakacaktı ve eğer hemen uygulansaydı, Hindistan'ı bölünmenin getirdiği sonsuz acılardan ve Büyük Britanya'yı da İkinci Dünya Savaşı esnasında Hindistan'ın ulusal desteğini kaybetmekten kurtaracaktı. Eğer Ramsay MacDonald'ın, parlak avukat Cinnah'ın basiretli önerisini kabul edecek cesareti olsaydı, Simon Komisyonu'nu fesheder ve Hindistan'a dominyon statüsü verip, Cinnah'ın yıl başından önce, Motilal Nehru'nun raporu üzerinde değişiklik yaparak önerdiği gibi Müslümanlara da ayrı seçim imtiyazları tanırdı. Böyle olsaydı, 1930 yılı başlarında birleşik bir Hin-

10. "Interview with Mr. Jinnah", *Y.I.*, 1.8.1929, *C.W.M.G.*, Cilt 41, s. 289.
11. Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, s. 108.

distan Dominyonu, İngiliz dostları ve müttefiklerine müteşekkir olarak ekonomik büyüme ve siyasi bağımsızlık çağına girebilirdi.

Ama Simon'un yaşlı tutucu muhafızları, hayatta kalabilmek için onların dış politika desteğine ihtiyacı olduğunu hisseden acemi başbakanın alt edemeyeceği kadar güçlüydü. Dolayısıyla Londra'da varılan anlaşma, yeni hükümetin, Hindistan Anayasası için atılacak bir sonraki adımı Simon Komisyonu raporuna dayanarak görüşmek üzere bir dizi Yuvarlak Masa Toplantısı başlatması yönündeydi. Dominyon statüsü, Devlet Bakanı Montagu'nun bu fikri ilk önerdiği 1917 yılından beri İngiltere'nin Hindistan politikasının nihai amacı olmuştu. 1929 yılında da halen geçerliydi ancak Westminister Parlementosu'nun, Hindistan'da vesayeti altındaki çocuğun özgürlük gibi ağır bir yükü taşımaya hazır olduğuna ne zaman kanaat getireceği sorusu cevap bekliyordu. Böylece altın fırsat kaçtı. Gandi ile Cinnah'ın görüşmesinin de çay sohbetinden öteye gidemeyip herhangi bir çözüm doğurmamış olması gibi, Irwin'in Benn ve MacDonald'la yaptığı görüşmeler de Hindistan'ı Britanya'nın soğuk emperyal kucağına hapseden buzları hiç eritemedi.

Cinnah'la yaptığı beyhude görüşmeden birkaç gün sonra Gandi'nin sağlığı kötüleşti. Sadece çiğ sebze ve tahıl içeren yeni beslenme deneyi, onu öyle ısrarcı bir dizanteriye maruz bırakmıştı ki bütün yıl hiç olmadığı kadar güçsüz düşmüştü. Ağustos ortasında Sabarmati'deki yatağında yatmak zorunda kaldı. Çiğ yemek diyetini bırakıp keçi sütü, sulandırılmış kaymak ve taze meyve suyu diyetine geri döndü. Bu esnada Kongre Karşılama Komitesi Lahor'da toplanmış ve ezici bir çoğunlukla Gandi'yi, Aralık'ta Pencap'ta yapılacak yıllık oturumun başkanı seçmişti. Gandi telgrafla şu cevabı verdi: "HEPİNİZE TEŞEKKÜRLER BU ŞEREFİ KABUL EDEMİYORUM. UYGUN DURUMDA DEĞİLİM. ENERJİ AZLIĞI BİR YANA... KONGRE ÜYELERİNİN YAPTIĞI ÇOĞU ŞEYDEN HABERSİZİM... PANDİT CEVAHİRLAL NEHRU'NUN SEÇİLMESİ İÇİN DUA EDİYORUM."[12] Bir ay sonra, Kongre'ye başkanlık etmek konusundaki çekincelerini açıklığa kavuşturdu. "Konsey programına hiç inanmıyorum. Hükümet okulları ve üniversitelerine hiç inanmıyorum. Adalet mahkemeleri denilen şeylere ise hiç mi hiç inanmıyorum... Şa-

12. Gandhi, "Telegram to the Indian National Congress", Lahor, 19 Ağustos 1929, *C.W.M.G.*, Cilt 41, s. 303.

şalı gösterilere de inanmıyorum. Emekçiler ve ilerici refah için iktidar istesem de, iktidarın salt bir siyasi amaç için kötüye kullanılmasını desteklemiyorum. Mutlak şiddetsizliğe inanıyorum... Hindular, Müslümanlar, Sihler, Parsiler, Yahudiler, Hıristiyanlar ve diğerleri arasındaki birliğin, *Swaraj*'a ulaşmak için elzem olduğuna inanıyorum. *Dokunulmazlığın* kaldırılmasının da aynı derecede elzem olduğuna inanıyorum... Kongre üyeleri arasından ancak mikroskobik bir azınlığın, bu uzun amentü listesi konusunda benimle hemfikir olabileceğine inanıyorum... Kongre'nin başkanı olursam, kare bir delikte yuvarlak bir insan olurum."[13] Eylül sonunda Lucknow'da yapılan Hindistan Kongre Komiteleri toplantısında bütün bu argümanları yineledi, bunun üzerine de delegeler Cevahirlal Nehru'yu yeni başkan seçtiler.

Cevahirlal seçildiği o anı şöyle hatırlıyor: "Bu kadar öfkeli ve aşağılanmış hissettiğim çok az an vardır. Bana sunulan bu şerefi umursamadığımdan değil... Ama bu şerefe ön kapıdan hatta yan kapıdan geçerek bile ulaşmadım; gizli bir kapıdan aniden çıkıverdim ve kalabalığı afallatıp kendimi kabul ettirdim."[14] İki hamisi, babası Motilal ve manevi babası Gandi, oğullarını ve varislerini Kongre tahtına çıkarmak için el ele vermişlerdi ama aksi Cevahirlal, kırk yaşına basmak üzereyken zirveye ulaştığı için kendini yüceltilmiş yerine gururu incinmiş hissedip, buruk bir kalple sessizce çekip gitmişti. Başkanlığa getirildikten bir ay sonra istifa etmeye çalışmış ve Bapu'ya şöyle dert yakınmıştı: "Kendimi işgüzar hissediyorum ve hiç huzurlu değilim... İstifa etmek zorundayım... Ben yanlış bir tercihtim."[15] Gandi kısa ama net bir cevap verdi. "Tacı senden başkası takamaz. Bu asla güllerle bezeli bir taç olmadı. Bırak sırf dikenlerden oluşsun... Tanrı sana huzur versin."[16] Cevahirlal taç konusunda Bapu'nun söylediği şeyi yaptı ama tıpkı Hamlet gibi hiç huzur bulamadı.

Vallabhbhai Patel ve kardeşi Viththalbhai, Genel Vali'ye Hindistan liderlerinin birleşik bir cephesini sunmak ve ertesi sene Başbakan tarafından Londra'da yapılacak Yuvarlak Masa Toplantısı'na katılma davetini kabul etmek amacıyla Cinnah'la bir

13. "My Limitations", *Y.I.*, 12.9.1929, *C.W.M.G.*, Cilt 41, s. 289.
14. Wolpert, *Nehru*, s. 98.
15. Jawaharlal (Nehru), "My Dear Bapuji", 4 Kasım 1929, *C.W.M.G.*, Cilt 42 (Ekim 1929-Şubat 1930), Aralık 1970, Ek 2, s. 515-17.
16. Bapu, "My Dear Jawahar", 8 Kasım 1929, *C.W.M.G.*, Cilt 42, s. 116.

uzlaşmaya varabilmek için ellerinden geleni yaptılar. Cevahirlal ne kadar kanı kaynayan bir insandıysa, ileride Hindistan'ın ilk başbakan yardımcısı olacak Sardar Vallabhbhai de o kadar soğukkanlıydı. "Sayın Cinnah'la uzun bir konuşma yaptıktan sonra sana bir telgraf gönderdim" diye yazdı Gandi'ye. "Gelecekteki bütün müzakere kapılarının kapatılmasına nihai karar verilmeden önce sen, Cinnah, Motilal, Vithalbhai ve Sapru görüşmelisiniz ya da Cinnah ve Vitalbhai'ye meseleyi seninle tartışma şansı tanınması lazım."[17] Vallabhbhai, Cevahirhal'a İngilizlerle sonu dominyon statüsüne varacak herhangi bir anlaşmaya ne kadar ters baktığını bildiğinden hiç bahsetmemişti. Genel Vali gelecek Temmuz'da toplantının yapılabileceği konusunda Cinnah'ı temin etti; genel af ilan edildi ve Londra'dan, toplantının amacının dominyon statüsü için bir çerçeve çizmek olduğu yönünde bir açıklama yapıldı.

Bu, çoğunun, Patel, Motilal Nehru ve eski kuşak liberal-ılımlı liderlerinin istediği şeydi. Vallabhbhai sevgili Bapu'ya yazdığı gizli, şahsi mektubunda, "Cinnah, Genel Vali ve İşçi Partisi Hükümeti'nin iyi niyetli olduğuna kesinkes inanıyor ve bu fırsatın kaçırılmaması gerektiğini düşünüyor" diyordu. Gandi elbette toplantı teklifini kabul etti. Yine de Cevahirlal'ın, geçen yılki Kongre'de söz verildiği gibi iki ay içinde tam bağımsızlık çığlığını yükseltmek yerine devrimci öfkesini denetleyip, Cinnah, Genel Vali ve babasıyla yapacağı uzun, meşakatli müzakere oturumlarına dönmek zorunda kalmaktan ne kadar mutsuz olacağını da biliyordu. Eğer Motilal oğlunu başa getirmekte ısrar etmeseydi, Vallabhbhai başkan seçilebilir ve o bilindik önce-Hindular tavrı ve dini önyargılarına rağmen, Cinnah'la gerçekçi bir anlaşmaya varmak konusunda Marksist-Leninist-Alaycı-Hamlet Cevahirlal'ın olduğu ya da olabileceğinden çok daha kabiliyetli olabilirdi.

Gandi, İngiliz dostlarının, yeni İşçi Partisi Hükümeti'nin teklifine karşılık vermesini öneren telgraflarına olumlu yanıt verdi. Eğer İngiliz halkı Hindistan'ı özgür ve kendine saygı duyan bir ulus olarak görmek konusunda gerçek bir arzu sergilerse, işbirliği yapmaya ve Dominyon Statüsü Anayasası'nı beklemeye hazırdı. Bununla kastettiği şey, çelik süngülerin yerine iyi niyetin konulmasıydı. Eğer Hindistan, imparatorluğun bir parçası olmaya devam edecekse, bu ancak Anglo-Hindu işbirliğini, dünyada barış ve iyi niyeti destekleyen bir işbirliği haline getirmek için olabi-

17. Vallabhbhai (Patel), "Bapuji", 11 Kasım 1929, *C.W.M.G.*, Cilt 42, Ek 3, s. 517-18.

lirdi. Emperyalist açgözlülüğün sona ermesi gerektiğinde ısrar ediyordu.[18] Sarojini Naidu, Nehru ya da Gandi'den çok Cinnah'a hayrındı. Gandi'yi, kendisi, Cinnah ve Genel Vali ile Bombay'da özel bir görüşme yapmaya ikna etmesi için Motilal'a telgraf çekti. Gandi, bu zaman diliminde Birleşik Vilayetler'e yapacağı seyaheti ertelemeyi imkânsız buldu. Zira Mahatmalarını bir anlık da olsa görmeyi bekleyen on binlerce köylüyü hayal kırıklığına uğratmak istemiyordu.[19] Bir altın fırsat daha kaçırılmıştı.

Fakat o zamanlar hiç kimse, Londra'daki bu kısa, anlayışlı İşçi Partisi yönetimi sürecinden sonra Britanya'nın emperyalist yönetiminin, on beş yıl boyunca muhazafakâr partinin çelik pençesine geri döneceğini öngörmüyordu. İngiltere'den uzun zamandır uzak olan Gandi, İşçi Partisi'nin ilk hükümetinin önemini kavrayamamış, İngiliz dostlarının ısrarcı tavsiye ve çağrılarını hafifsemiş ve bir daha savaş hariç hiçbir yöntemle çözülemeyecek sorunları bir hafta (ya da bir ay) zarfında müzakere etmeyi başaramamıştı. Nehru, İngiltere'ye dair daha fazla ilk elden bilgiye sahipti ama Londra'daki İşçi Partili bütün Liberal liderleri, Marksist yoldaşlarının tarihin can çekişen sınıfı için kullandıkları miladı dolmuş burjuva usülü şeyler çantasına atıvermişti.

Genel Vali bir kez daha Motilal, Cinnah ve Gandi'yle görüşmeyi önerdi. Gandi bunun üzerine Aralık ayında dondurucu Delhi'de bir geceliğine konakladı. Genel Vali'yle yapılan bu son-çare görüşmesi hiçbir siyasi buzu eritmedi. Lord Irwin onlara Yuvarlak Masa Toplantısı'nın sunduğu önemli fırsatı kullanırlarsa, halen büyük bir şeyler yapabilme şansına sahip olduklarını söyledi.[20] Fakat Cevahirlal toplantıya davet edilmemiş ve devre dışı bırakıldığı için içerlemişti; yapılan zirvenin de hiçbir sonuç doğurmadığını belirtmekten mutluluk duyuyordu. Kalküta Kongresi'nin nezaket yılı sona ermişti.

Lahor'da, dondurucu bir sabahın erken saatlerinde Cevahirlal Nehru, Hindistan'ın üç renkli ulusal bayrağını açtı ve Kongre'deki yoldaşlarına, bu bayrağın Hindistan'da tek bir Hindistanlı yaşadığı sürece indirilmemesi gerektiğini söyledi. Kongre, yaklaşan Londra Toplantısı'na temsilci göndermemeyi tercih etti ve tam bağım-

18. "My Position", *Y.I.*, 14.11.1929, *C.W.M.G.*, Cilt 42, s. 150-51.
19. Gandhi, "Telegram to Sarojini Naidu", 14 Kasım 1929, *C.W.M.G.*, Cilt 42, s. 162 ve dipnot 2.
20. Wolpert, *Nehru*, s. 104.

sızlıktan daha azıyla yetinmemek yönündeki yeni taleplerine istinaden, Lahor'daki bütün yasama meclislerini ve mahalli idareleri boykot etmeye karar verdi. Böylece ülke çapında yürütülecek bir işbirliği yapmama kampanyasının yeniden başlatılmasının yolu açılmış oldu. Gandi de yeni yılda yeni bir Satyagraha başlatabilecek güce erişti. Yılbaşı gecesi, Lord ve Leydi Irwin'i taşıyan tren geçtikten hemen sonra bir bomba patladı ama yaralanan olmadı. Gandi bu bomba çılgınlığını kınayan bir karar açıkladı; *Swaraj*'a barışçıl ve meşru araçlarla ulaşma inancı baki kaldığı sürece, bu tip şiddet olaylarını lanetlemenin Kongre için elzem olduğunda ısrar ediyordu.[21]

Bir gazeteci, mevcut işbirliği yapmama hareketinin 1921'de başlatılandan ne açıdan farklı olduğunu açıklamasını istediğinde Gandi, daha önce amaç Hilafet ve Pencap'ta yapılan yanlışları ele almak iken, bu seferki amacın tam bağımsızlık olduğunu söyledi. Başka bir Chauri Chaura hareketin yine feshedilmesi anlamına gelir miydi? Dışarıdan gelecek bir rahatsızlıktan ötürü hareketi askıya almanın gerekmeyeceğini söyledi Gandi.

Cevahirlal, 1930 yılında elinde Kongre bayrağıyla *Purna Swaraj* çığlığı attığı o dondurucu şafağı, "Gemileri yakmıştık ve artık geri dönemezdik" diye hatırlıyordu. "Özgür olmanın, çabalarının sonuçlarını almanın ve temel yaşam ihtiyaçlarını gidermenin, diğer bütün halklar gibi Hindistan halkının da vazgeçilemez hakkı olduğuna inanıyoruz."[22] 26 Ocak 1930'da ant içilmiş, bundan sonra bu tarih her yıl *Purna Swaraj* günü olarak kutlanmaya başlamıştı. Andı Gandi hazırlamış ve Nehru da gözden geçirip bütün ulusun okumasına liderlik etmişti: "Hindistan'daki Britanya Hükümeti sadece Hindistan halkını özgürlüğünden mahrum bırakmakla kalmamış, ayrıca kendisini kitlelerin sömürülmesi üzerinden besleyerek, Hindistan'ı ekonomik, siyasi, kültürel ve ruhsal anlamda mahvetmiştir... Ülkemizi bu dört katmanlı felakete maruz bırakan bir yönetime boyun eğmeye devam etmenin, insanlığa ve Tanrı'ya karşı işlenmiş bir suç olacağına inanıyoruz."[23]

Bu cüretkâr deklarasyonun içerdiği tehlikeler Gandi'nin zihnini son derece meşgul ediyordu ama şuna karar vermişti: "Bu ke-

21. Gandhi, "Speech at the Congress", Lahor, 31 Aralık 1929, *C.W.M.G.*, Cilt 42, s. 341-43.
22. Wolpert, *Nehru*, s. 106.
23. "Draft Declaration for 26 January 1930", *C.W.M.G.*, s. 384-85.

sişim noktasında hiçbir şey yapmadan oturmak korkaklık değilse bile aptallık olur. Kararımı verdim, en cüretkâr riskleri alacağım" demişti Charlie Andrews'a. "Lahor gözlerimi tamamen açtı. Eylemin doğası benim için henüz netleşmedi. Sivil itaatsizlik olmalı. Bunu nasıl yapacağım ve yanımda kimlerin olacağı henüz netleşmedi. Ama hakikatin üzerindeki parlak perde günden güne inceliyor ve her an yırtılabilir."[24] Bu parlak perdeden ortaya çıkacak zekice plan, zihninde daha kuluçka halindeydi: Dandi sahilinden *tuz* çalmak için yapılacak büyük yürüyüş.

26 Ocak'taki barışçıl kitlesel katılım Gandi'yi cesaretlendirmişti. Bütün Hindistan'da milyonlarca insan sevgiyle selamladıkları *Purna Swaraj* andına olan inançlarını onaylamıştı. Gandi bundan birkaç gün sonra sivil itaatsizliği engellemek için Britanya'nın yerine getirmesi gereken reformların bir listesini yayınladı. Bu reformlar arasında mutlak içki yasağı, toprak geliri talepleri, askeri harcamaların en az %50 oranında azaltılması ve tuz vergisinin kaldırılması da vardı. "Benim acil bir şekilde ele alınması için öne sürdüğüm hususlar, İngiliz basınında bir öfke fırtınasına yol açabilir. İngilizlerin elde ettikleri haksız kazançların bir kısmına veda etmesi gerekiyor" diye yazdı bir hafta sonra.[25] Gandi'nin, şiddetin ete kemiğe bürünmüş hali diye tanımlayıp, felç eden yılanlara benzettiği İngiliz yönetimi, Hindistan'dan milyonlar yağmalamıştı. İngilizler şiddeti, kamuflaj ve ikiyüzlülük ardına saklamış, iyi niyet açıklamaları ve dürüstlükten uzak toplantıları, açgözlülük ve sahtekârlıklarını gizlemek için tasarlamıştı. Emperyal şiddet kendini altın kapak altına gizlemiş, tükenmiş Hintlileri güçsüzlerin uygulayacağı şiddete teşvik ediyordu. Gandi takipçilerini böylesi bir ikili şiddetin ortasında şiddetsizce çalışmaları konusunda uyarmıştı. Ayrıca onları her yerde var olan, İngiliz yönetimi tarafından yaratılmış ve desteklenen yerel zenginler, spekülatörler, toprak sahipleri ve fabrikatörler konusunda da uyarmıştı. Onlara üzerinde kan lekeleri olan kazançlarından vazgeçmeleri öğretilmeliydi. Kendi halklarından milyonlarca insan açlıkla boğuşurken, milyonlarca rupiyi ellerinde tutmalarının bir suç olduğunu anlayacak kadar aydınlandıklarında özgürlüğe ulaşılacaktı. Ama özgürlük yaklaştıkça İngilizler kan kırmızısı pençelerini çıkaracak

24. Mohan (Gandhi), "My Dear Charlie" (Andrews), 2 Şubat 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 42, s. 444.
25. "Some Implications", *Y.I.*, 6.2.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 42, s. 450-53.

ve şiddeti kışkırtacaklardı. "O halde şiddetten uzak duran taraf iki değirmentaşı arasında un ufak olarak inancını ispat etmelidir."[26] Bu, çok iç açıcı olmasa da kendini acı çekmeye adamış, böylesi çilekeş bir lidere yaraşır bir durumdu.

Gandi *Young India*'ya, "Hava ve su ile tuz, muhtemelen en büyük yaşamsal ihtiyaçtır" diye yazmıştı. "Fakirlerin yegâne baharatıdır. Sığırlar tuzsuz yaşayamaz... Tuz ayrıca zengin bir gübredir. Sudan çıkarılmış tuz gibi başka bir madde daha yoktur. Devlet, tuza vergi koyarak açlıktan ölmek üzere olan milyonlara, hastalara, sakatlara ve biçarelere bile ulaşabilir. Dolayısıyla bu vergi, insan yaratıcılığının ortaya koyabileceği en insanlık dışı kişi başı vergidir... alış fiyatı üzerinden yüzde 2.400! Eğer insanlar özgür olsalardı, cömert sahilde geri çekilen dalgaların oluşturduğu çökeltilerden tuz toplayabilirlerdi."[27] Aradığı anahtarı, kitleleri tepkisizlikten uyandıracak ve kalplerini, yağmacı emperyal güce karşı haklı bir öfkeyle alevlendirecek evrensel sıkıntıyı bulmuştu. Emperyal gücün, açgözlülüğü ve Hindistan'ın talihsiz çiftçilerinin en fakirlerini bile acımasızca sömürürkenki kendini beğenmişliği artık tahammül sınırını aşmıştı.

Young India'nın uyanan okurlarına, "Çok kadim zamanlardan bize birçok lanet miras kaldı" diye öğretiyordu Gandi. "Ama İngilizler-öncesi günlerde hiçbir halk tuz vergisi lanetinin pençesine düşmemişti. Bu laneti bütün erkek, kadın, çocuk ve hayvanları kapsayan mükemmel bir formüle dönüştürmek de İngiliz Hükümeti'ne has bir şeydir."[28]

---

26. A.g.e.
27. "Salt Tax", *Y.I.*, 27.2.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 42, s. 499-500.
28. "History of Salt Manufacture", *Y.I.*, 27.2.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 42, s. 503.

14
Tuz Yürüyüşü ve Hapishane Sonrası

"Sivil itaatsizliğe başlayıp, yıllardır almaktan korktuğum riski almadan önce, size başvurup bir çıkış yolu bulmak istedim" diyordu Gandi, 2 Mart 1930'da Genel Vali Lord Irwin'e "Sevgili Dostum" diye hitap ettiği mektubunda.[1] "Hindistan'ın bir ulus olarak yaşaması, halkının açlıktan yavaş yavaş ölmesine bir son verilmesi için acil bir çözüm bulmak gerek. Önerdiğiniz toplantı çözüm değil... Şiddetsizliğe başvurarak 'çılgınca' olduğu söylenebilecek bir risk aldığımı biliyorum. Ama hakiki zaferler asla risksiz olmamıştır... Bu nedenle sizi, [daha önce belirtilen] bu kötü-

1. M. K. Gandhi, "Dear Friend" Lord Irwin, 2 Mart 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43 (Mart-Haziran 1930),Ocak 1971, s. 2-7.

lükleri ortadan kaldırmak için bir yol inşa etmeye ve böylece de eşit taraflar arasında yapılacak bir toplantının yolunu açmaya davet ediyorum... Fakat bu kötülüklerle baş etme yolunu bulamıyorsanız, bu ayın 11'inde, tuz yasalarının maddelerine karşı çıkmak için mümkün olduğunca aşram gönüllüsüyle birlikte yürüyüşe başlayacağım." Lord Irwin, Gandi'nin yasayı çiğnemesi ve kamu huzurunu tehdit etmesi kaçınılmaz olan bir eylem dizisine niyetlenmesini üzüntüyle karşıladığını söyleyen bir cevap verdi.

Gandi'nin, dünyanın en büyük, en zengin ve en güçlü imparatorluğuna karşı verdiği o meşhur ve zorlu mücadele böylece başlamış oldu. Aşramdaki erkeklere Sabarmati'yi 12 Mart 1930 sabahı terk etmeye ve Hindistan özgürleşene kadar geri dönmemeye hazır olmalarını söyledi. Gandi'nin, bu tarihi yolun son durağı Dandi kumsalına kadar 240 millik mesafeyi yürümekte zorlanabileceği düşüncesiyle yanlarına bir at aldılar. Yürüyüşten bir hafta önce Vallabhbhai Patel tutuklanmış, Gandi de bunu iyiye işaret diye yorumlamıştı. "Kavga şimdi başlamıştır."[2] Vallabhbai'yi sağ kolu olarak tanımlayan Gandi, onun tutuklanmasının bardağı taşıran son damla olduğunu söylemişti. O hafta aşramda üç çocuk çiçek hastalığından ölmüş ve Gandi bunu da bir işaret olarak yorumlamıştı. "Gücümüzün nihai sınanışı olacak bu yürüyüşün arifesinde Tanrı, beni ölüm elçisi aracılığıyla uyarıyor... Başlatmak üzere olduğum hareket esnasında üç değil, yüzlerce ve binlerce insanın ölümüne şahit olabilirim. Kalbim titreyecek mi... yoksa inancımı muhafaza mı edeceğim? Hayır, hepinizden bu salgının bir ceza değil, bir hazırlık ve sınama olduğuna, kalplerimiz çelik gibi sertleşsin diye gönderilmiş bir felaket olduğuna inanmanızı istiyorum."[3] Düşünceleri nihai sınama olarak gördüğü tuz mücadelesine odaklanmıştı.

Sabarmati'ye yeni gönüllüler gelmeye devam etti; yürüyüşe başlamadan önce Gandi gönüllü sayısının yüze yaklaştığını tahmin ediyordu. Bu tarihi yürüyüş başlamadan önce tutuklanmayı bekliyordu. "Ya yeryüzünden silineceğiz ya da mutlak özgürlüğe sahip bağımsız bir ülke olarak yükseleceğiz" demişti gazetecile-

2. Gandhi, "Statement on the Arrest of Vallabhbhai Patel", 7 Mart 1930, *Gujarati*, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 24.
3. "Speech at Prayer Meeting", Sabarmati Aşramı, 9 Mart 1930, *Y.I.*, 12.3.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 30-31.

re.[4] Çarşamba günü, şafaktan önce kendisini takip etmeye hazır yetmiş sekiz ateşli yandaşına, "Bu kavga... bir ölüm kalım mücadelesidir" dedi. Onlardan terk etmek üzere oldukları aşrama ancak ölü ya da *Swaraj* muzafferi olarak geri dönmelerini istedi.[5] Saat 06:30'da yola çıktılar, ilk önce yedi mil güneydeki Şandola'da durdular. Birçok gözlemci ve birçok kadın onları bu noktaya kadar takip etmişti ama artık Gandi onları uzaklaştırıyordu. "Gidin ve kendi payınıza düşeni yapın... Şu anda yolunuz eve doğru gidiyor; benimki ise doğrudan deniz-kıyısına."

İkinci durakları Bareja'da onu bekleyen insanlardan hiçbirinin *khadi* giymediğini görmek ona acı vermişti. "Burada bir *khadi* dükkânı var ve siz kesinlikle bu ayıbı ortadan kaldırabilirsiniz..." diye seslendi onlara. "Yabancı menşeili kıyafetler asla bize özgürlük getirmeyecek, lüksten kaçının ve *khadi* alın."[6]

Yürüyüşün beşinci gününde, "Şimdiye kadar ki halsizliğim sağlığıma yararlı oldu gibi" diye yazdı Mira'ya. "Zira günde bir yerine iki kez süt içmeme ve çok fazla meyve tüketmeme olanak sağlıyor. Bugün halsizliğim yüzünden gün içinde beş kez uyudum... Yani benim için endişelenme... Bu mücadele hepimiz için tam bir nimet oldu. Bu aslında, tam da olması gerektiği gibi, bir arınma süreci."[7] Ertesi gün Borsad'da onu dinlemek için toplananlara şöyle seslendi: "Bir zamanlar İmparatorluğa tamamen sadıktım... 'Tanrı Kralı Korusun'u şevkle söylerdim... Fakat gözlerimdeki perdeler nihayet açıldı. İmparatorluğun sadakati değil isyanı hak ettiğini fark ettim. Bu nedenle isyanımı *dharma* haline getirdim... Sadık olmak bir günahtır... Ülkemizden kaçırılıp götürülen on milyonlarca rupiden payımıza bir şey düşmüyor; düşerse de ancak Lancashire'dan yükselen alaylar düşüyor... *Swaraj*'ı sağlamak hakkımız olduğu kadar görevimizdir de. Bunu dini bir hareket olarak görüyorum... Bugün tuz yasasına karşı çıkıyoruz. Yarın başka yasaları da çöp tenekesine atmamız gerekecek."[8] Her gün tutuklanmayı bekliyor, hükümetin son zamanlarda tuz meselesini bütün üst düzey polis memurlarının özel işi haline ge-

4. "Interview", 11 Mart 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 38.
5. "Speech at Prayer Meeting", 12 Mart 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 60; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 61.
6. "Speech at Bajera", 13 Mart 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 69; bir sonraki alıntı, "Navagam", a.g.e., s. 70.
7. Bapu, "Mira", 17 Mart 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 89.
8. "Speech at Borsad", 18 Mart 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 100-101.

tirdiğini belirtiyordu. Ama her günün sonunda tutuklanmamak onu hayal kırıklığına uğratıyordu zira Irwin de bu kayda değer muhalifle uğraşmak konusunda Smuts kadar zeki olduğunu gösteriyordu.

Ahmedabad'da Kongre Çalışma Komitesi toplantısına katıldıktan sonra iki Nehru da onu yarı yolda ziyaret etmişti. "Bütün gece uyumayacaksınız" diye uyarmıştı Gandi, Cevahirlal'ı. "Elçi sizi buraya getirecek... Bana yürüyüşün en zorlu aşamasında ulaşacaksınız. Gece iki civarı yorgun balıkçıların omuzlarında bir ırmağı geçmek zorunda kalacaksınız –ulusumuzun en büyük hizmetçisi için bile bu yürüyüşe ara vermeyi göze almıyorum."[9] Gece yarısı onlarla birkaç saat geçirdikten sonra Bapu yoluna devam etmişti. Nehru, Gandi'yi gözden kaybolurken şöyle hatırlıyordu: "Elinde asa, takipçilerinin lideri olarak, sağlam adımlarla ilerledi."[10] Cevahirlal bir ay sonra Gandi'den önce tutuklanmış ve Motilal aracılığıyla şu şakacı mesajı iletmişti: "Senden bir adım öndeyim."

Gandi Ras'ta, Vallabhbhai'nin tutuklandığı Gucerat mülkünde halen İngilizlere hizmet eden köylülere şunu sordu: "Hükümetin yaptığı soygun konusunda hâlâ gözleriniz açılmadı mı? ...Bugün bana verdiğiniz paranın benim için bir değeri yok. Sizin paranıza değil hizmetinize ihtiyacım var... Sıra size geldiğinde tuz yasasını ihlal etmeye hazır olduğunuzu söyleyin."[11] 1920'de başlattığı hareketin, nihai mücadelede bu yürüyüşle uyandırmaya çalıştığı kitlesel sivil itaatsizlik hazırlığı olduğunu tekrar dile getirdi. Fakat bu Satyagraha'yı başarılı kılmak için kaç yurttaşının onun kadar özverili ve tutkulu olduğundan asla emin olamıyordu. "Eğer tuz tadını kaybederse, tadına nerede nasıl kavuşur ki? Öğrencilerin boş anlamsız çığlıklarla değil öğrencilere yaraşır eylemlerle bu krizi yoğunlaştırmaları gerekiyor. Öğrenciler kendilerini feda etmekle ya da şiddetsizlikle hiç ilgilenmiyor olabilirler. O zaman doğal olarak ortaya çıkmayacaklardır... Son on yılda yaşanan uyanış onları da etkiledi. Bırakalım son hamleyi de onlar yapsınlar."[12] Ama ya Gandi'nin yürüyüşünü ve çağrısını göz ardı edip evlerinde veya sınıflarında kalmayı tercih etseydiler? Ya öğrencilerin tepkisizlik-

9. Bapu, "My Dear Jawaharlal" (Nehru), 19 Mart 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 103.
10. Wolpert, *Nehru*, s. 110.
11. "Speech at Ras", 19 Mart 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 103-105.
12. *Y.I.*, 20.3.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 110-11.

leri de, hiddetini dizginleyerek ve altındakilere, ulusun bu Küçük Baba'sını istediği yere gitmesine ve istediği kadar saçma sapan konuşmasına izin vermelerini salık veren Genel Vali'nin soğukkanlığına eşdeğerdiyse? Genel Vali, Gandi'nin eylem çağrısının çok geçmeden söneceğini ve sağır, bencil kulaklara nüfuz edemeyeceğini ümit ediyordu.

Gandi belki de hareketin sönüp gidebileceğinden korkarak, şimdi bütün öğrencileri okulları ve üniversiteleri bırakmaya çağırıyordu. "Eğitiminizi askıya alın ve özgürlük mücadelesine katılın. Zafer kazanıldığında eğitiminize kendi hükümetinize ait okullarda devam edeceksiniz. Çünkü bence sonuca bu mücadeleyle varılacaktır."[13] Şimdi Hükümet'e sataşıyor, birilerinin onu tutuklaması için meydan okuyordu. "Çok sert çıkışlarda bulunmama ve yasayı ihlal etmeme rağmen Hükümet beni tutuklamaya cüret edemiyor. Böyle bir hükümetten neden korkuyorsunuz ki? ...Yanımda sadece 80 gönüllü var. Hal böyleyken bile hükümet beni tutuklayamıyor. 80.000 gönüllü olsaydı ne yapabilirlerdi ki?"[14] Köy muhtarlarını ve diğer yerel yöneticileri istifaya çağırıyordu. İlk iki haftada seksen istifa gerçekleşmişti. Fakat yürüyüşe katılanlardan yaklaşık on beşi zorluklara yenik düşmüştü. Birçok kişi çiçek hastalığından, diğerleri de fiziksel acılardan ötürü yürüyüşü bırakmak zorunda kalmıştı. Gandi bu insanları sağlıklarını geri kazanmaları için önden Broach'a gönderdi. Kendi yolculuğuysa hakikaten çok iyi gidiyordu.

Takipçilerinin yaklaşık üçte ikisini arkasına alarak Broach'taki büyük kalabalığa konuştu. "Geçen Aralık ayında Lahor'da, ufukta sivil direnişi garanti edecek hiçbir şey görünmüyordu. Ama aniden sanki bir ışımayla, aşramdaki ışığı gördüm. Özgüvenim geri geldi. İngilizler ve bazı Hindistanlı muhalifler beni olası tehlikeler konusunda uyarıyorlar. Ama içimdeki ses çok net. Varımı yoğumu ortaya koymalı ya da kamusal hayattan tamamen çekilmeliyim. Zamanın gelip çattığını hissediyorum... Bu yüzden savaşa başladım ve diz çökerek yardım istiyorum."[15] Mira'ya sağlığının mükemmel olduğunu ve iki kilo daha aldığını bildirdi.

Fakat hastalık ve sabırsızlık, yürüyüşe katılanların çoğunun sinirlerini yıpratmaya başlamıştı. "Dandi'ye ulaşmadan ayrılmak is-

13. "Interview", *The Hindu*, 25.3.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 118.
14. "Speech at Buva", 23 Mart 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 120.
15. "Speech at Broach", 26 Mart 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 126.

teyenler, ayrılabilirler" dedi Sajod dua meclisinde. "Tek başıma kalsam bile sorun değil. Gülümsemeye devam etmeliyim. Eğer dünya beni eleştirirse, ben de bu eleştiriye katılıp aptal olduğum kanısını kabul ettiğimi söyleyeceğim. Fakat buna rağmen mücadele etmeye ve tuz hazırlığıma devam etmeliyim."[16] Artık, *Swaraj* mücadelesinin beklediğinden çok daha uzun süreceğinin farkındaydı ancak tam bağımsızlıktan daha azına razı olmama yönündeki tutkulu kararı daha da kuvvetlenmişti. İki gün sonra vaazını şöyle tamamladı: "Aşrama buruk bir insan olarak geri dönmektense köpek gibi ölmeyi ve kemiklerimin köpeklere atılmasını tercih ederim." [17]

5 Nisan'da Gandi, yürüyüşünün son durağı Dandi'ye ulaştı. Nehrularla yaptığı toplantıda kitlesel sivil itaatsizliğin, Ulusal Hafta'nın ilk gününde başlatılması gerektiği konusunda uzlaştı. "İşçiler kitlelere sadece başlangıç aşamalarında rehberlik edecek" diye açıkladı Gandi. "Şiddet patlak verdiğinde, gönüllülerin şiddeti yatıştırmak için ölmeye hazır olmaları gerekir. Kusursuz disiplin ve farklı birimler arasındaki kusursuz işbirliği başarı için şart... Sivil itaatsizliğe katılmayanların diğerlerini *khadi* dikimi, likör ve afyon boykotu, yabancı kıyafet boykotu, köy temizliği gibi ulusal hizmetlere teşvik etmesi gerekir... Kesinlikle yabancı kıyafet boykot edilmeli ve tamamen yasaklanmalı... Böylece yılda 910 milyon rupi tasarruf edebiliriz."[18]

Gandi Associated Press'e yaptığı açıklamada, "Nihai özgürlük mücadelesinin, ilk aşamasının mutlu sonu diyebileceğimiz bu durum için Tanrı'ya şükürler olsun' dedi. "Tanrı'nın izniyle, yoldaşlarımın yarın sabah 06:30'da gerçek sivil itaatsizliğe başlamasını bekliyorum."[19] Dünyaya da şu mesajı gönderdi: "Haklı'nın, Güçlü'ye karşı giriştiği bu savaşta, dünyadan anlayış ve sevgi istiyorum." Dandi'de toplananlara hükümetin yürüyüşü tamamlamasına izin vereceğini hiç beklemediğini itiraf etti. Şimdiye kadar çoktan tutuklanacağını düşünmüştü. Başka birçok kişi tutuklanmış, yumruklarının içinde sımsıkı tuttukları tuzu bırakmak istemeyenler dövülmüş ve yaralanmıştı. "Ama bunlar beni etkilemiyor" dedi Gandi. "Şimdi kalbim taş kadar sert. Gerekirse, binlerce, yüz bin-

16. "Speech at Prayer Meeting", Sajod, 27 Mayıs 1930, *Navajivan*, 3.4.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 140; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 147.
17. "Speech at Bhatgam" 29 Mart 1930, *YI*, 3-4-30, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 149.
18. "Remember 6th April", *Y.I.*, 3.4.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 170-71.
19. "Statement to Associated Press", 5 Nisan 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 179; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 180.

lerce insanı feda etmeye hazırım... Bu zar oyununda zarlar istediğimiz gibi geldi. O halde ağlamalı mı yoksa gülümsemeli miyiz?"[20]

Ertesi sabah 6 Nisan 1930'da, erkenden denize doğru yürüdü. Ardından giden iki bin hayranı arasında, İngiliz tuz yasasını ihlal edişini kutlamaya gelen Sarojini Naidu da vardı. Naidu çıplak bacaklarını denize soktu ve sonra kumsalda kurumuş olan bir avuç deniz tuzunu havaya kaldırıp, "Selamlar olsun sana ey Kurtarıcı!" diye bağırdı. Sonra kalabalıktan yükselen deruni sesler, "*Jai!*" (zafer) diye ekledi.

7 Nisan'da, Dandi'den dört mil uzaklıktaki Aat köyünde birçok yürüyüşçü tutuklandı. Polis sivil direnişçilerin ellerindeki tuzu almaya çalışırken birinin bileği kırmıştı. Sonra bütün köy olay yerine koşmuş, kadınlar ve çocuklar tuz için toprağı kazmaya başlamıştı. "Satyagraha'ya katılanlar için ellerindeki tuz ulusumuzun gururunu temsil ediyor. Bu eller paramparça edilmedikçe kimse o tuzu teslim alamaz" diyordu Gandi. Sonra "Hindistan'ın Kadınlarına" başlıklı bir mektup yazıp ulusu kurtarmak için mücadeleye nasıl en iyi şekilde katılabileceklerini açıklamıştı.

"Bazı kız kardeşlerimizin bu anlamlı mücadeleye katılmak için sabırsızlanması bence sağlıklı bir işaret... Bu şidddetsiz savaşta onların katkısı erkeklerinkinden çok daha büyük olmalı. Kadınları zayıf cinsiyet diye tanımlamak tam bir iftiradır... Kadınlar daha özverili, daha dayanıklı, daha cesur değil mi?"[21] Mücadele esnasında daha önce evlerinin gizli saklı köşelerinden hiç çıkmamış ya da yüzlerini ve bedenlerini örten kara çarşafları hiç çıkarmamış yüz binlerce kadın, *Swaraj* için yapılan eyleme katılacaktı. Gandi böylece Hindistan'da, on beş yıl önce başlattığı siyasi devrim kadar güçlü bir toplumsal devrim başlattı. Hindistan'ın ikinci sınıf cinsinin özgürlüğe yaklaşan, erkek lord ve efendileriyle eşitlik talep eden bir duruma gelmesi için, Hindistan'ın dört bin yıllık tarihinde hiç kimsenin yapamadığı kadar çok şey yapmıştı. Hindu ve Müslüman kadınlar, babaları ve oğullarının yanı sıra erkek kardeşleri ve kocalarının da kadim zulmüne maruz kalmıştı. Bu, Hindistan'da her zaman çoğunluğu oluşturan kadınlar için *dokunulmazlık* köleliği dehşetinden daha da kötüydü. "Bu çağrım, iyi eğitim görmüş kadınlara kendilerini kitlelerle özdeleştirme şansı veriyor."

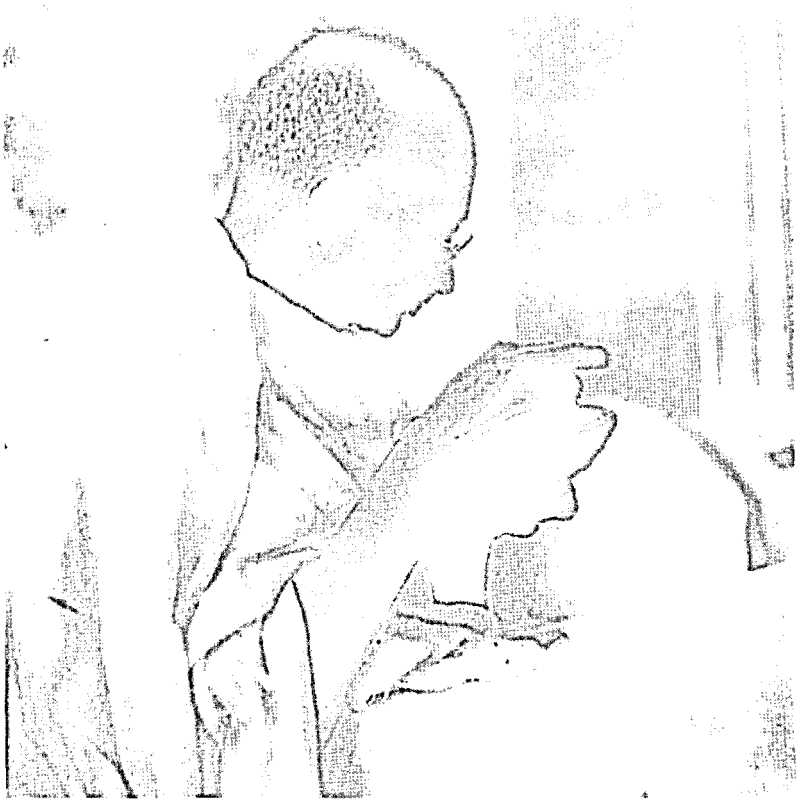
20. "Speech at Dandi", 5 Nisan 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 181-184.
21. "To the Women of India", *Y.I.*, 10.4.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 219-20; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 221.

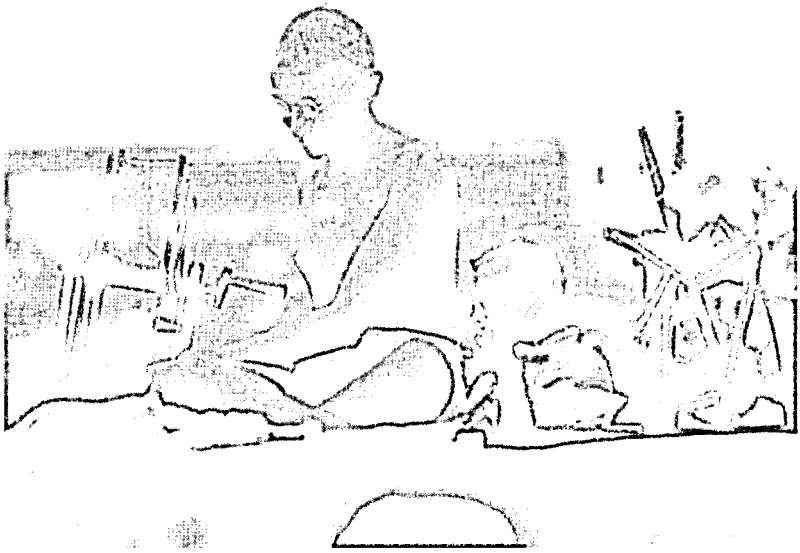
Londralı Avukat Mohandas K. Gandi, 1906. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

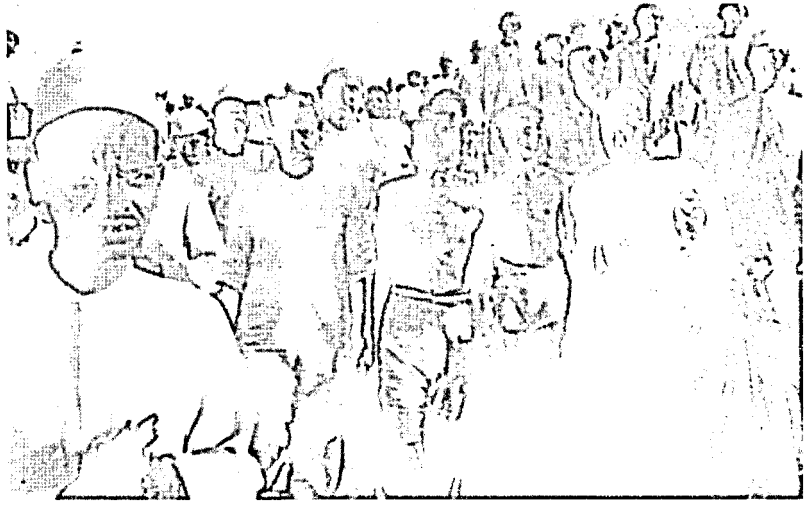
Mahatma Gandi, karısı Kasturba ile Gucerat'ta, 1922. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi aşramında yemek yiyip, gazete okuyor, 1924.
(*Hulton Getty / Liaison Agency*)

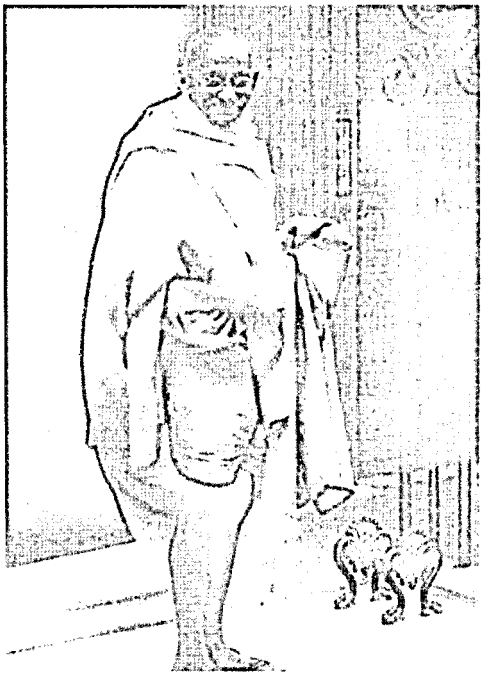
Mahatma Gandi Mirzapur'da kendi çıkrığıyla pamuk eğiriyor, 1925.
(*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi, denize doğru yaptığı meşhur Tuz Yürüyüşü'nün sonunda Dandi'ye ulaşıyor, şair Sarojini Naidu ve diğerleri onu karşılamak için bekliyor, 5 Nisan 1930.
(*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi, Londra'ya ikinci kez yapılacak Yuvarlak Masa Toplantısı'na doğru giden S.S. *Rajputana* gemisinde, istirahat eden Hindu Bilge M. M. Malaviya'nın kamarasında kendi geliştirdiği küçük çıkrıkta pamuk eğiriyor, Eylül 1931. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi, Başbakan Ramsay MacDonald'la yapacağı toplantı öncesi Downing Caddesi, 10 numaranın önünde duruyor, 3 Kasım 1931. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi, Londra Ritz Otel'in lobisinde Aga Khan ve Sarojini Naidu'yla beraber, 29 Eylül 1931. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi Canning Town, Londra'da Dr. Kaitial'in evinde Charlie Chaplin'le buluşuyor, 22 Eylül 1931. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi Londra'da. Sarojini Naidu yanında, Mahadev Desai Naidu'nun arkasında ve Mirabehn (Amiral Slade'in kızı) sağ tarafında. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi Mira'yla birlikte Darwen'deki Pamuk Fabrikası'nı ziyaret ediyor, 26 Eylül 1931. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

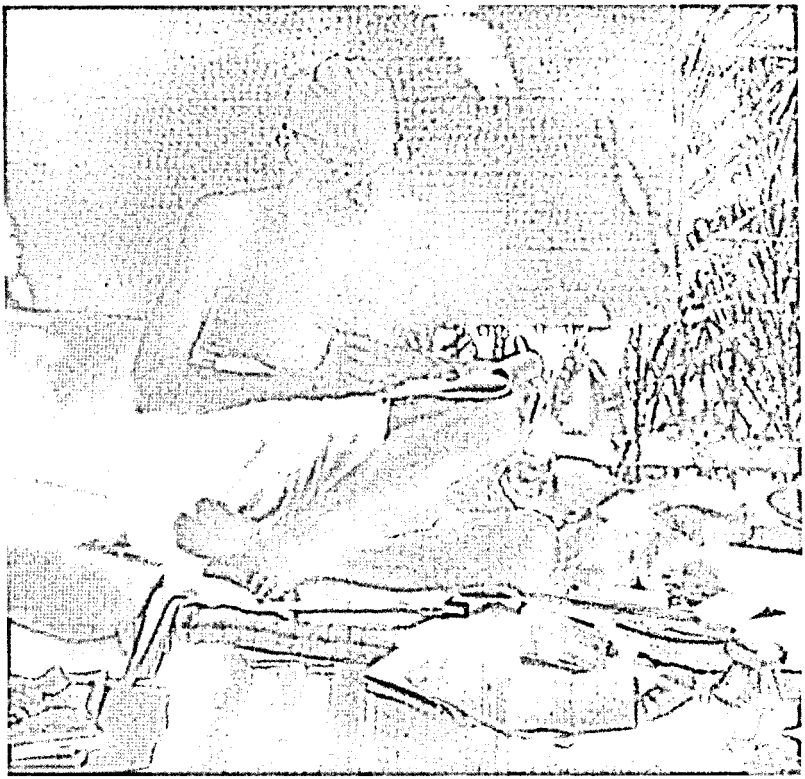
Mahatma Gandi, eski vejetaryen dostu Dr. Josiah Oldfield'le birlikte Londra'da, Eylül 1931. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

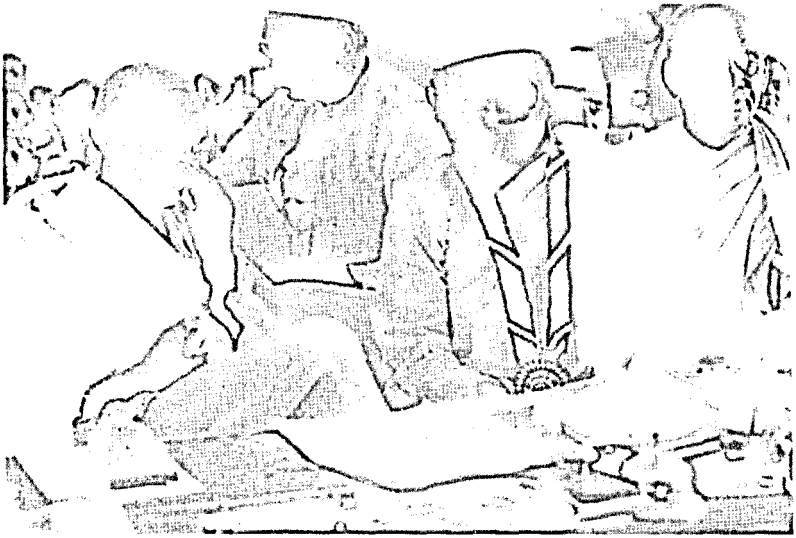
Mahatma Gandi Londra Konferansı'ndan dönerken Mussolini'yle görüştüğü Roma'da, 12 Aralık 1931. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

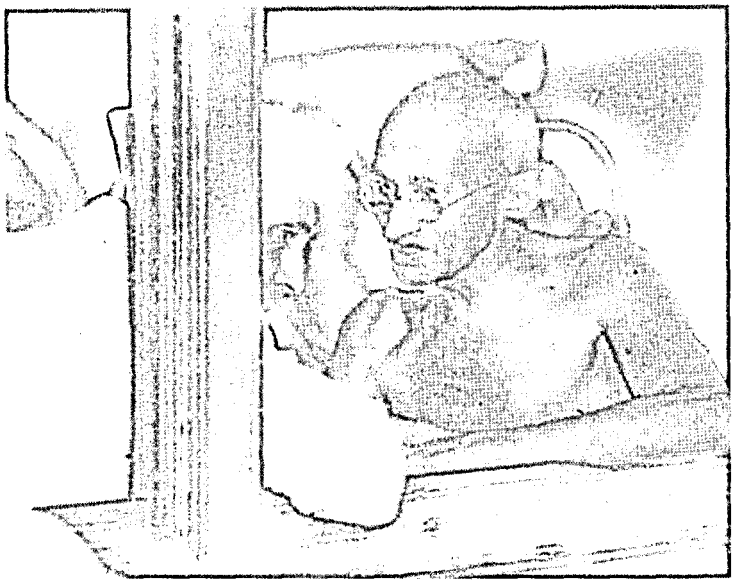
Kasturba Gandi, altmış beş yaşında, 1934. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi Gucerat kırsalı Navsari'de mektup yazarken, Mayıs 1932. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

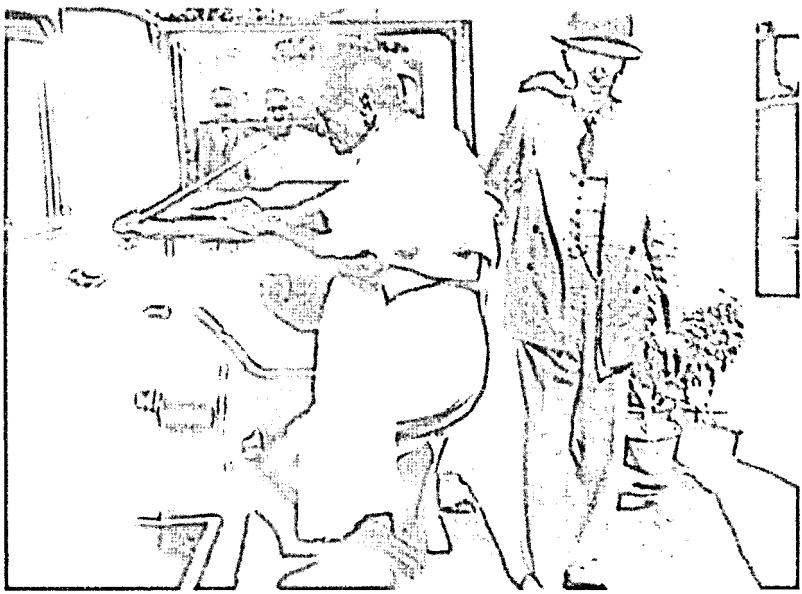
Mahatma Gandi, Haripura'da 1938'de yapılan yıllık Hindistan Ulusal Kongresi toplantısında. kurdela takmış olan Kongre Başkanı Subhas Chandra, arkasında Dr. Rajendra Prasad ve sağında Sardar Vallabhbhai Patel var. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

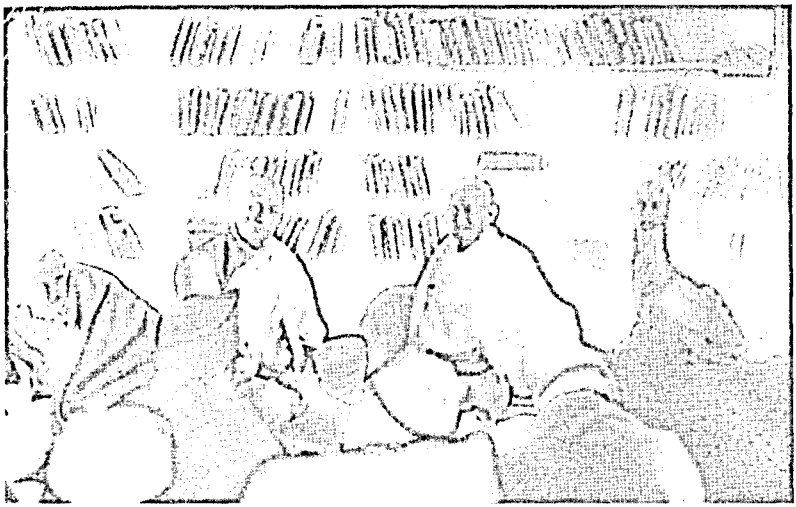
Mahatma Gandi, Kalküta'daki Kongre toplantısından sonra bindikleri arabada Cevahirlal Nehru'yla konuşuyor, 8 Mayıs 1939. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

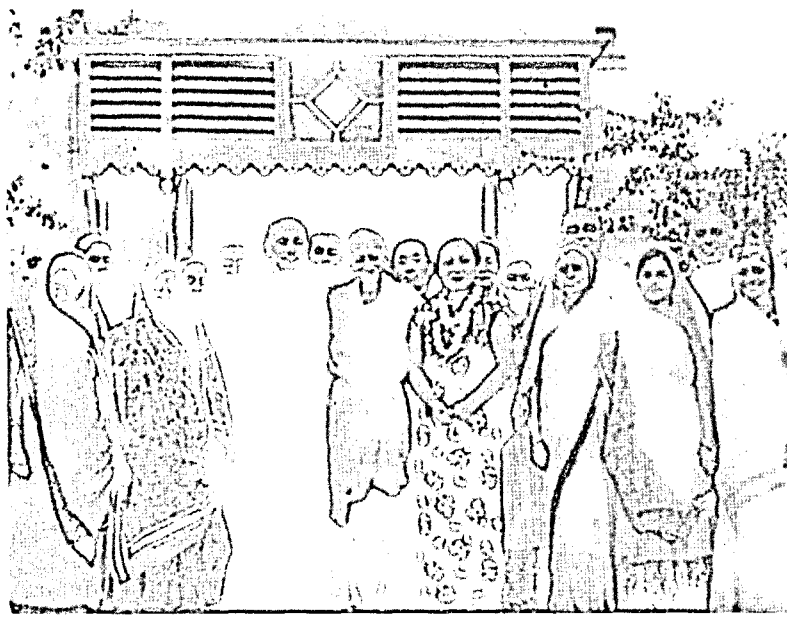
Mahatma Gandi, Simla'da Genel Vali Lord Linlithgow'la görüşmeye gidiyor, arkasında Rajkumari Amrit Kaur var, 12 Eylül 1939. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi ve Kaydi Azam Cinnah, Cinnah'ın Delhi'deki evinden Genel Vali'nin konağına gitmek için arabaya biniyorlar, 1 Kasım 1939. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi, Allahabad'da *Anand Bhavan*'da yapılan bir Kongre Çalışma Komitesi toplantısına katılıyor, solunda Vallabhbhai Patel, sağında ise Bayan Viyaja Lakshmi Pandit var. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi, savaş esnasında Hindistan'ı ziyarete gelen Çinli Başkomutan Chiang Kai-Shek ve Bayan Chiang'la birlikte, Kalküta, 18 Şubat 1942. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi, aşramında haftalık sessizlik gününde yazarken, sadık müridi Abha yemeğini hazırlıyor, yaklaşık 1942. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi Simlada, Genel Vali Lord Wavell'in arabasında, 11 Temmuz 1945. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi, 1946 yılında Delhi'de Britanya Kabine Bakanı'yla görüştükten sonra bastonlarından destek alarak yürürken, solunda Dr. Sushila Nayar, sağında ise oğlu Manilal Gandhi'nin karısı Susilaben var. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi, Kabine Heyeti'nin lideri, Hindistan'dan sorumlu Devlet Bakanı Lord Pethick-Lawrence'la beraber Delhi'de, 18 Nisan 1946. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi, Hindistan Kongre Komiteleri Toplantısı'nın ilk gününde, Kongre Başkanı Cevahirlal Nehru'yla konuşuyor, 6 Temmuz 1946. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Mahatma Gandi'nin Delhi'de, Birla Konutu'ndaki naaşı çiçekler ve yas tutan en yakın aşram müritleriyle sarmalanmış durumda, 2 Şubat 1948. (*Hulton Getty / Liaison Agency*)

Gandi hâlâ her an tutuklanabileceğini düşünüyordu. Jamnalal Bajaj ile Gandi'nin oğulları Ramdas ve Devas, 10 Nisan'da tutuklanmışlardı. Tutuklanacağı söylentileri onu geceleri uyumadan sansürsüz son mektupları olabilecek mektupları yazmaya itiyordu. 11 Nisan'da kadınlar tıpkı Dandi'de olduğu gibi Delhi'de de yabancı giysi dükkânlarını protesto etmeye başladılar. Gandi, Jivraj Mehta'nın karısı Hansa'ya yazdığı mektupta, ondan, Bombay'ın kadınlarını yabancı giysi dağıtımcılarının yanı sıra içki dükkânlarını da boykot etmeye yönlendirmesini istedi. Elbette Gucerat'tın çok uzağındaki yerlerden davetler alıyor ama olduğu yerde kalıp, olası hapishane günleri için güç toplamak istiyordu. Oğlu Devdas polis tarafından dövülmüştü. "Yabancı giysilerden bir şenlik ateşi yapılmalı" diye haykırdı Gandi. "Okullar ve üniversiteler boşalmalı."[22] Mahadav Desai'ye bir mektup yazdı. "Ba'ya Jalalpur'daki içki dükkânlarını işgal etmekle görevlendirildiğini ve bütün hazırlıkları yaptıktan sonra buraya gelmesi gerektiğini söyle."[23] Bu tip acil görevler ve ailevi meseleler dışında karısına artık hiç doğrudan yazmıyor ve yazdıklarında da ondan neredeyse hiç bahsetmiyordu.

Gandi, genç Nehru'nun tutuklandığını öğrendikten sonra babasına şunları yazdı: "Cevahir altı ay istirahat edecek. Bir Truvalı gibi çalıştı. Bu istirahate ihtiyacı vardı. Eğer olaylar mevcut hızla devam ederse, istirahati altı ay bile sürmeyecek... Köyler alt üst oldu. Bu kadar büyük bir tepkiyi hiç beklemiyordum."[24] Fakat Motilal Nehru'nun sağlığı hızla kötüye gidiyordu. Astımlı ciğerleri ve büyümüş kalbi bir yıldan kısa bir süre içinde iflas edecekti. Yine de o, bu acı sona kadar cesurca mücadele edecek, hapishanedeki oğlunun boşalttığı ve Gandi'nin yine kabul etmediği Kongre başkanlığını tekrar üstlenecekti.

Nisan ortasında Kalküta ve Karaçi'de şiddet patlak verdi. Genelde sakin olan Gucerat'ta bile Satyagraha mensupları, ellerindeki tuza öfkeyle saldıran polis güçleriyle çekişmeler yaşıyordu. Sekiz yıl öncenin aksine, artık bu tip şiddet olayları hatta ölüm haberleri Gandi'yi etkilemiyordu. Başlattığı Satyagraha'yı bu sefer askıya almayacaktı. Birkaç gün sonra Chittagong Limanı'nda bir patlama yaşandı. İki delikanlı vurularak öldürüldü ve yedi kişi ya-

22. "Arrets and Brutal Justice", *Navajivan*, 13.4.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 245-46.
23. Bapu, "Mahadev", 13 Nisan 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 250.
24. Gandhi, "Dear Motilaji" (Nehru), 14 Nisan, 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 258.

ralandı. Gandi harekete zarar verdiğini tekrar ederek bütün şiddet olaylarına son verilmesi çağrısında bulundu. Fakat hayatını feda eden cesur gençleri onurlandırdı ve ailelerini oğullarının nihai özverileri için tebrik etti. "Bir savaşçının ölümü asla üzücü bir şey değildir."[25]

24 Nisan'da Mahadev Desai Ahmedabad'da tutuklandı ama Gandi hâlâ serbestti. Genel Vali'nin onu ısrarla korumasından hayal kırıklığına uğruyordu. Bu yüzden Mirabehn'e yazdığı kısa bir mektupta, kesin bir karara yol açması gereken nihai hamle olduğunu öngördüğü şeyi başlatarak mücadeleyi yoğunlaştırmaya karar verdi.[26] Özenle korunan devasa İngiliz Tuz Deposu, Gandi ve arkadaşlarının istirahat ettiği Surat'ın yakınında, Dharasana'daydı. Sekreterinin tutuklanmasının ertesi günü, "Kimsenin buraya yaklaşmasına izin vermiyorum" diye yazdı Gandi Mahadev'e. "Buradaki stokları ele geçirmeye karar verdiğimizde, bunun için bir hacı grubunu harekete geçireceğiz."[27]

"İnsanlar bana Mahatma yerine 'tuz hırsızı' unvanını verdiler, bundan hoşlandım" diye seslendi Gandi Chharwada'da toplanan çiftçi kalabalığına. "Paçaları tutuşunca sadece tuz yasası değil, daha birçok şey ortadan kalkacak... Bana tuz hırsızı diyebilirsiniz ama ancak Dharasana'daki tuz yataklarını ele geçirdiğimizde."[28] Onları tuz yataklarını yağmalaya çağırdı, gerçek oyunun başlayacağı gün bu eğlencede ona katılmalarını istedi. Onlara eğer polis parmaklarını kırarsa, polise bileklerini ve kollarını da sunmalarını, acıyı tutkuyla kucaklayıp kafalarını cop darbelerine uzatmalarını söyledi. Ayrıca üzerindeki peştamalden daha fazlasına ihtiyaçları olmadığını belirterek, sadece *khadi* giymelerini hatırlattı.

5 Mayıs 1930'da tutuklanmasının arifesinde, Gandi, Genel Vali Irwin'e "Sevgili Dostum" hitabıyla ikinci bir mektup yazdı. "Tanrı'nın izniyle Dharasana'ya doğru yola çıkma ve tuz ocaklarının mülkiyetini talep etme niyetindeyim... Şakacı ve haylaz bir biçimde 'saldırı' diye adlandırılan bu yürüyüşü durdurmak istiyorsanız üç seçeneğiniz var... 1. Tuz vergisini kaldırmak; 2. Beni ve ekibimi tutuklamak ama ümit ediyorum ki ülkemiz, alıp

25. "The Black Regime", 21 Nisan 1930, *Y.I.*, 24.4.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 297.
26. Bapu, "Mira", 24 Nisan 1930'dan sonra, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 319.
27. Bapu, "Mahadev", 25 Nisan 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 321-22; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 322.
28. "Speech at Chharwada", 26 Nisan 1930, *Navajivan*, 4.5.1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 330-32; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 333.

götürülenlerin yerine yenilerini koyacaktır; 3. Tam zorbalık ve şiddet ama ümit ediyorum ki kırılan her kafanın yerini yenisi alacaktır."[29] Gandi kolluk güçlerinin, silahsız yürüyüşçülere karşı giriştiği vahşi ve yersiz saldırıyı son derece tutkulu bir biçimde kınıyordu. Irwin'e, Satyagraha bilimine göre, daha büyük öfke ve şiddetli baskının ancak kurbanların daha çok ıstıraba kucak açmasıyla bertaraf edilebileceğini söylemişti. Dolayısıyla, tuz vergisi kaldırılmazsa hemen tuz deposuna doğru bir yürüyüş başlatmak zorunda kalacaktı.

Gece yarısı, bu mektubu yazmasından birkaç saat sonra daha gönderme fırsatı bulamadan, silahlı polis kuvvetleriyle birlikte gelen bir İngiliz sulh hâkimi tarafından tutuklandı. Yüz yılı aşkın bir süre önce kabul edilmiş bir İngiliz Raj yasasını ihlal etmekle suçlanan Gandi, yargılanmadan belirsiz bir süre alıkonacaktı. Yatağından kaldırıldı; kamptaki bütün telefon kabloları önceden dikkatle kesilmişti. Yıkandı, dualarını okudu ve sonra onu gecenin örtüsü altında güneye, yüz milden daha uzakta olan Poona'ya götürecek trene bindirildi. Poona'dan da camları perdeli bir arabayla, altı yıl önce serbest bırakıldığı Yeravda kale hapishanesindeki hücresine götürüldü. Cevahirlal o gece haberi alır almaz, "Demek Bapu da tutuklandı!" diye yazmıştı hücresinden. "Sonuna kadar sürdürülen hakiki bir savaş bu. Güzel."[30]

Gandi'nin tutuklanma haberi yayıldıkça, insanlar büyük şehirlerde sokaklara dökülüp durumu protesto ettiler ve onları sürükleyip götürmek üzere sokaklara yığılan polislerin saldırısına uğradılar. Çok geçmeden Hindistan'daki bütün hücreler doldu. Yıl sona ermeden 60.000 Satyagraha müridi hapse atılacaktı. Gandi 18 Mayıs'ta, "İtaatsizliğin, kitleler buna başvurduğunda itaatsizlik olmaktan çıktığı gerçeğini göz ardı ediyor gibisiniz. Onlar yasayı ihlal etmiyorlar, İngilizlerden nefret de etmiyorlar... Hindistan'a olan sevginize ters hareket ediyorsunuz. Mesleğinize inanıyorum. Ama Hindistan'ın hastalığına dair teşhisinizin doğruluğunu kabul etmiyorum" diye yazdı Sevgili Dostu Genel Vali'ye.[31] Sonra da taleplerini tekrarladı: önce bütün tuz vergileri kaldırılma-

29. M. K. Gandhi, "Dear Friend" Lord Irwin, 4 Mayıs 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 389-93.
30. Wolpert, *Nehru*, s. 111.
31. M. K. Gandhi, "Dear Friend" Lord Irwin, 18 Mayıs 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 43, s. 411-12.

lı, sonra da bütün yabancı giysi ithalatına son verilmeliydi. Yüz binlerce kadın ve erkeğin Satyagraha'ya katıldığı haberlerinden güç alan Gandi, Irwin'le alay ediyor, bu inançlı Hıristiyan'a bütün bu insanları kötücül, yanlış yönlendirilmiş ya da aptal insanlar olarak mı gördüğünü soruyordu. Büyük Britanya Hindistan'a köle ulus muamelesi yapmayı bırakmadığı sürece Yuvarlak Masa Toplantısı falan işe yaramayacaktı. Bunun yerine, dünyanın daha iyi bir yer olmasına Hindistan'ın katkıda bulunmasını sağlayacak Britanya'nın, iyilik ve büyüklüğüne sesleniyordu.

Mahatma Gandi böylece, hapishane hücresinden Genel Vali Irwin karşısında zafer kazanmaya çalışıyordu; tıpkı Smuts, Morley, Charlie Andrews, Muriel Lester ve Mirabehn Slade karşısında yaptığı gibi. Sevginin ve hakikatin gücüne olan inancı, 300 milyon Hindistanlının, liderleri ne kadar güçlü ya da zengin, sinsi ya da zeki olursa olsun bu uzak, küçük adanın açgözlülüğünün tutsağı olamayacağına dair gerekçelerini ortaya koyma uğraşına devam etme gücü ve ümidi veriyordu. Gandi imparatorluğun günlerinin sayılı olduğunu ve Irwin'in de bunu fark edecek kadar zeki olduğunu biliyordu. Gelin görün ki o, kalan gün sayısının gerçekte olandan çok daha az olduğunu düşünürken, Irwin de çok daha fazla olduğuna inanıyordu. Ne olursa olsun, müzakere Gandi'nin hapishane hücresinden başlamıştı ve çok geçmeden Genel Vali'nin Yeni Delhi'deki sarayında yapılacak bir dizi konuşmaya, oradan da Londra'daki Yuvarlak Masa Toplantıları'na taşınacaktı. Fakat anlaşmanın altın şafağı ortaya çıkmadan önce, Hindistanlıların kanı nehir olup akacaktı.

Bu kan nehirlerinden ilki, 21 Mayıs 1930'da Dharasana'da aktı. *Khadi*ler kuşanmış bir Satyagraha güruhu, silahlı üst düzey polisler ve miğferli İngiliz polis memurları tarafından korunan devasa tuz deposunun dikenli tellerle çevrili kapısına doğru, Sarojini Naidu ve Manilal Gandi önderliğinde ilerledi. United Press muhabiri Webb Miller, "Çok sayıda yerel polis memuru ilerleyen kalabalığın üzerine saldırdı ve kafalarına çelik kaplama coplarla darbeler yağdırdı" diye bildiriyordu. "Yürüyüşçülerden biri bile darbeleri savuşturmak için kolunu kaldırmadı. Kukla gibi yere yığıldılar... İki üç dakika içinde zemin insan bedenleriyle kaplandı. Beyaz kıyafetlerinin üzerinde büyük kan lekeleri vardı. Ayakta kalanlar safları bozmadan sessizce ve azimle yürümeye devam ettiler ta ki yere yığılana kadar... Hiçbir tereddüt ya da korku

işareti göremiyordum."[32] Sarojini Naidu ve Manilal Gandi, polis tarafından dövülmeden tutuklandılar ama Eski Meclis Sözcüsü Viththalbhai Patel, masum insanların böyle vahşice katledilişini izledikten sonra buruk bir tonla şu açıklamayı yaptı: "Hindistan'ı İngiliz İmparatorluğu'yla uzlaştırmaya yönelik bütün ümitler sonsuza dek yok oldu."

32. Tendulkar, *Mahatma*, Cilt 3 (1930-1934), 1952, s. 50-51.

15
Londra'dan Hapishaneye ve Tekrar Londra'ya

İngiltere İşçi Partisi hükümetinin Hindistan'daki kurumsal düğümleri çözme girişimleri sonuç vermemiş ve Gandi neredeyse dokuz ay Yeravda Hapishanesi'nde parmaklıklar ardında kalmıştı. Nehru Raporu, Müslümanların çoğunu tatmin etmemişti. Simon Komisyonu'nun raporu da bütün dünyada memnuniyetsizlik ve protestolara yol açmıştı. Sonra, tam da küresel ekonomik bunalımın milyonlarca İngiliz fabrika işçisinin işten atılmasına yol açtığı esnada, Gandi'nin İngiliz mallarını boykot edişi ve Satyagraha Hareketi, Hindistan'ın bir zamanlar İngiliz pamuğu, ipeği ve diğer ürünlerine gösterdiği büyük talebi ortadan kaldırarak İngiltere'nin ekonomik sefaletini daha da artırmıştı.

"İdealizm bazen acılara yol açar ama idealizmden mahrum olan bir insan vahşi bir yaratık gibidir" diye yazdı Gandi hapishanedeyken. "Bize düşen en yüce görev, idealizmimizin doğru istikamette ilerlemesini sağlamaktır."[1] Londra merkezli *Daily Herald*'dan George Slocombe, Haziran ayında Motilal Nehru – daha hapse atılmadan– ile röportaj yapmış ve Yuvarlak Masa Toplantısı'na katılmak için ne gibi şartlar talep ettiğini sormuştu. Motilal, "Kendi evimizin efendisi olmalıyız" diye cevap vermiş ve Hindistan Kongresi'nin İngiltere'yle ancak eşit şartlarda iki ulus olarak görüşebileceğinde ısrar etmişti.[2] Slocombe daha önce Gandi'yle hapishanede görüşmüş ve İngilizlerin Satyagraha mensuplarına uyguladığı zulmü korkusuzca haber yapmıştı. Yaptığı haber ve röportajlar, Gandi'nin serbest bırakılması için bütün dünyadan yükselen çağrılara katkıda bulunmuştu. Bu nedenle Genel Vali, ikisi de eski Kongre üyesi ve artık Liberal Parti'nin Brahman liderleri olan Tej Bahadur Sapru ve M. R. Jayakar'ın elçiliği aracılığıyla uzlaşma sağlamaya çalıştı. Sapru ve Jayakar ellerindeki muhtıra taslağını, Naini Hapishanesi'nde aynı hücreyi paylaşan iki Nehru'ya götürmeden önce, onayını almak için Gandi'yi ziyaret ettiler. Gandi, Londra'daki Yuvarlak Masa Toplantısı'na ancak Kongre adına bağımsızlık meselesini gündeme getirebilirse katılacağını söyledi.[3] Sonra, içki dükkânları ya da yabancı giysi tüccarlarına uygulanan boykotu kaldırmasa da sivil itaatsizliğe son verebilirdi. Tuz ambarlarına yapılan saldırıları da sona erdirebilirdi ama önce Hintlilerin kendi tuzlarını deniz kenarından edinmelerine izin verilmeli, bütün Satyagraha mahkûmlar serbest bırakılmalı ve baskıcı Basın Kanunu uyarınca kesilen para cezaları geri ödenmeliydi. 28 Temmuz 1930'da Sapru ve Jayakar, Gandi'nin muhtırasını Naini'deki Nehrulara iletip ertesi gün geri döndüler.

Arabulucular Ağustos'ta yine yola düşüp, iki Nehru'nun yanı sıra Sarojini Naidu, Vallabhbhai Patel ve diğer iki Kongre liderininin Yeravda'da Gandi'yle buluşmasını sağladılar. Ertesi gün, 15 Ağustos'ta –bağımsız Hindistan'ın doğum gününden tam on beş yıl önce–Sapru ve Jayakar'ın Genel Vali'ye götüreceği "Sev-

1. Bapu, "Prema" (Premabehn Kantak), 30 Temmuz 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 44 (Temmuz-Aralık 1930), Mayıs 1971, s. 18.
2. Wolpert, *Nehru*, s. 114.
3. A.g.e., s. 115.

gili Dostlar" başlıklı ortak mektuba imza attılar. Cevahirlal tarafından kaleme alınan mektup, İngiliz hükümetinin Hindistan halkı üzerinde bir asırdır süren sömürüye son vermesini talep ediyordu. "Sırtımızdan inin artık ve bir asırdır devam eden İngiliz hâkimiyeti esnasında yaşadığımız geri bırakıcı süreçten çıkmamıza yardım ederek, geçmişteki kötülükleri biraz olsun telafi edin."[4] Fakat Genel Vali bu taleplerin hiçbirini karşılamaya hazır değildi. Bu nedenle yıl sona ermeden Londra'da toplanan ilk Yuvarlak Masa Toplantısı'na Hindistan Ulusal Meclisi'nden tek bir temsilci bile katılmadı.

Gandi tapınak dediği hapishane hücresinde soğukkanlılığını muhafaza etti. Ocak 1931'de serbest bırakılmadan birkaç gün önce, Vallabhbhai Patel'in fedakâr kızı Manibene, "Gökyüzü trenimin tavanıdır" diye yazmıştı.[5] Sind'e gitmekte olan çok sevgili Mira'ya daha uzun yazmıştı. "Yeniden doğmaya dair söylediğin şey doğru. Geçmiş doğumları hatırlamamamız doğanın bize bir lütfudur... Bilge bir insan birçok şeyi bile bile unutur."[6] Ertesi gün, Purna *Swaraj* Günü'nde Gandi'ye çıkarılan genel afla serbest bırakılacağı bildirildi. "Şu an huzur ve sükûneti terk edip, kargaşanın orta yerine dalacağımı hissediyorum."[7]

İlk Yuvarlak Masa Toplantısı bir hafta önce sona ermişti. Başbakan MacDonald, Hindistan'ın yeni merkezi hükümetinin, çift meclisli yasama organıyla bütün Hindistan eyaletlerini ve Britanya Hindistanı'nı kucaklayacak bir federasyon olması gerektiğini ilan etmişti. Kesin yapı, prensler ve Britanya Hindistanı'nın seçilmiş temsilcileri arasındaki müteakip görüşmeler sonucunda belirlenecekti. Merkezi yasama ve yürütme organı, Britanya Hindistanı'nın anayasasına ilk kez 1920'de dahil edilen ikicilik, yani diyarşi özelliklerini taşıyacaktı. Yürütme organı askeriye, polis ve hazine de dahil bazı özel güçleri muhafaza edecek, bilhassa eğitim ve halk sağlığı olmak üzere diğer bazı güçler de seçilmiş temsilcilerin idare edeceği bakanlıklara devredilecekti. Genel Vali, Gandi'nin merkezdeki güç paylaşımını başlatmasına yardım edeceği ümidiyle, en büyük mahkûmuna koşulsuz af bahş etmişti.

4. "Letter to T. B. Sapru and M. R. Jayakar", 15 Ağustos 1930, *C.W.M.G.*, Cilt 44, s. 81-83.
5. Bapu, "Mani" (Maniben Patel), 22 Ocak 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45 (Aralık 1930-Nisan 1931), Temmuz 1971, s. 111.
6. Bapu, "Mira", 25 Ocak 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 115.
7. Bapu, "Narandas Gandhi", 26 Ocak 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 124.

"Hapishaneden tamamen açık bir zihinle çıktım, önyargılı değilim ve mevcut durumu her açıdan incelemeye hazırım" diye açıkladı basına Gandi. Hapishaneden çıkmış, Bombay'a doğru yola koyulmuştu.[8] Ertesi gün Motilal'ın sağlık durumunun hızla kötüye gittiğini öğrendi ve Allahabad trenine binerek, gece geç saatlerde eski dostunun yatağının yanı başına ulaştı. "Ben yakında buradan gidiyorum Mahatma ve *Swaraj*'ı göremeyebilirim" dedi yaşlı Nehru ona. "Ama senin bu mücadeleyi kazandığını ve yakında *Swaraj*'a ulaşacağını biliyorum."[9] Kongre liderleri, Motilal'ın yıllar önce Kongre'ye ulusal emanet olarak vakfettiği malikânesi *Anand Bhavan*'da (barış yuvası) toplandılar. "Hükümetin vahşet potansiyeli o kadar büyük ki daha da fazlasıyla yüzleşmeye hazırlıklı olmalıyız" dedi Gandi Kongre'deki yoldaşlarına. "Dünyada özgürleştireceğimiz milyonlarca insan var, bütün dünyayı özgürleştireceğiz. Dünya, Hindistan'dan gelecek bir mucizeyi bekliyor."[10] Onlara Gucerat dilinde, yumuşak bir ses tonuyla hitap etmişti ama mesajının tutkulu yoğunluğu ve gücü değme generallerinkine taş çıkatırdı. Kongre sivil itaatsizliğe dair kararlarını geri almamaya ve bütün yabancı giysi ve içki dükkânlarını barışçıl şekilde işgal etmeye devam kararı verdi.

Motilal Nehru 6 Şubat'ta öldü ve Gandi Allahabad'daki cenaze töreninde söz aldı. "Şu an karşımızda gördüğümüz ulusal bir özveridir" dedi Hindistan'ın ölü aslanı anısına orada toplanan devasa kalabalığa. "Bugün barışa hizmet etmek için buradayız ve bu da bizim barışçıl olmamızı gerektiriyor... Tanrı size ilham versin."[11] Gandi, Anand Bhavan'da kaldı ve birkaç gün sonra Kongre Çalışma Komitesi, Vallabhbhai Patel'i yeni başkan seçmek ve sıradaki hamleyi planlamak üzere burada toplandı. Bazı ortayolcular Genel Vali'yle müzakerelere gidilmesi çağrısında bulunmuş ama Gandi, polis vahşetine dair gelen haberler karşısında, bu çağrıları tereddütle karşılamıştı. "Örgütlü despotizm altında şanssızlık bir şans, yoksulluk bir lütuf, servet bir lanettir, kötülük baş tacı edilirken iyiliğin esamisi okunmaz" diye açıklamıştı müritlerinden

8. "Interview with Associated Press of India", 26 Ocak 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 125.
9. Tendulkar, *Mahatma*, Cilt 3, s. 66.
10. Gandhi, "Speech to Congress Leaders", Allahabad, 31 Ocak 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 133-34.
11. "Speech at Motilal Nehru's Funeral", Allahabad, 6 Şubat 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 157-58.

birine. "Bütün değerler tersyüz edilir. İçinden geçmek zorunda olduğumuz ateşten çemberin ısısını sadece uzaktan hissettik. Ateşin içine dalmaya hazır olalım. Bu benim şimdi ulaştığım bir kanaat. Ve beni hazla dolduruyor. Tökezleyen bir barış tehlikeli olacaktır ve gerçek bir barışa dair de hiçbir işaret göremiyorum."[12]

Ama ateşe atlamadan önce, "Sevgili Dostu" Irwin'e bir kez daha yazdı ve Hindistan'ın Genel Valisi'nden ziyade onun içindeki insanla buluşmayı ümit ettiğini belirterek, görüşme talebinde bulundu.[13] Irwin o gece telgrafla cevap verdi. Gandi'yi 17 Şubat 1931 Salı günü Yeni Delhi'ye davet etti. Bu son derece ilginç bir zirve olacaktı; ufak tefek, yarı çıplak Mahatma, İngiltere'nin en heybetli, en şık giyimli Genel Vali'siyle baş başa görüşecekti.

"Gandi ve benden başka kimse yoktu" diye not düşmüştü Irwin ilk görüşmelerinden sonra. "İngiliz kamuoyundaki değişim üzerinde durdum, umarım bu değişimi Hindistan görmezden gelmez."[14] Genel Vali, Gandi'ye federasyon ilkelerini ve de Londra'daki ilk toplantıda şekillendirilen çekince ve ihtiyatları kabul ettirmeyi denedi. Gandi ve arkadaşlarının akıllarında kindar bir ateşkes mi yoksa kalıcı bir barış mı olduğunu sorup, kalıcı bir barış cevabını aldığında sevinmişti.

Gandi o gece toplantıya dair kendi izlenimlerini yazdı: "Çok güzel, içtenlikle konuşan ve barış imzalamak isteyen Genel Validen etkilendim."[15] Gandi'nin bütün Satyagraha katılımcılarının serbest bırakılması yönündeki ısrarına karşı Genel Vali, bunun biraz zor olacağı cevabını verdi. Irwin, şiddet ya da şiddeti teşvikten suçlu olan mahkûmlar ile diğer mahkûmlar arasında net bir ayrım yapmış ve şiddetten suçlu bulunanların erken salıverilmesi olasılığını reddetmişti. Fakat adaletin yerini bulacağına söz verdi. Gandi, bütün baskıcı yönetmelikleri ve cezalandırıcı polisi geri çekmesi konusunda bastırınca Genel Vali her iki konuda da soruşturmalar açacağına söz verdi. Irwin de karşılığında Bombay'daki giysi ve içki dükkânlarının işgalinin, tuz protestolarının tansiyonun düşürülmesini istedi. Gandi bu konuyla ilgileneceğine söz verdi. Ertesi gün tekrar buluşmaya karar verdiler.

12. Bapu, "Gangadharrao Deshpande", 10 Şubat 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 169.
13. Gandhi, "Viceroy Irwin", 14 Şubat 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 176.
14. "Lord Irwin's version of Gandhi's Interview", 17 Şubat 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 185-88.
15. "Gandhi's Report of His Interview with the Viceroy", 17 Şubat 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 188-91.

İkinci buluşmadan önce Gandi, Bombay'daki yakın arkadaşı Perin Captain'a bir telgraf çekerek, ondan, Kongre'nin işgalcilerin DOĞRUDAN DOLAYLI PASİF YA DA AKTİF BÜTÜN ŞİDDET EYLEMLERİNİ İTİNAYLA ENGELLEMESİNİ sağlamasını istedi. "Telgraf alındı" diye hemen cevap geldi, "Direktifler uygulanacak."[16] Çarşamba günü saat 13:40'ta Gandi, zirve boyunca kaldığı Dr. Ansari'nin Delhi'deki evinden çıkarken kendisini bekleyen kalabalığın sevinç çığlıklarıyla karşılaştı. "*Khadi* kullanın" dedi onlara gülümseyerek, sonra onu Genel Vali'nin sarayına götürecek arabaya bindi. İkinci buluşma ilki kadar cesaret verici değildi. Irwin'i daha temkinli bulmuş ve şu notu düşmüştü: "Bugün sadece tuz vergisi, toprak gelirlerinin toplanmasının askıya alınması ve işgaller tartışıldı."[17] Irwin, Londra'daki, yarı çıplak fakiri sarayının merdivenlerini çıkarken görünce midesi bulanan Winston Churchill gibi dostlarının tepkisinden korkmuştu. "Ona söylediğim her şeyde sadece kendi adıma konuştuğumu, birçok meselede yerel Hükümetlere ya da Dışişleri Bakanı'na danışmak gerektiğini ve bütün meselelerde de benim kendi konseyime danışmam gerektiğini söyledim."[18] Genel Vali hükümetin karşılıklı eylemine dair söylediği her şeyin Gandi'nin sivil itaatsizlik kampanyasını kesinkes bırakmasına dayandığı konusunda ısrar etti.

Gandi Satyagraha'yı bırakmaya söz vermeyi kabul etmedi ve eğer bir sonraki Londra Toplantısı'na katıldıktan sonra sonuçlardan memnun kalmazsa, harekete kaldığı yerden devam edeceğini açıkladı.[19] Bu açıklama karşısında endişeye kapılan Irwin, bunun kendisini imkânsız bir vaziyete düşüreceğini söyledi. Müteakip tartışmaların herhangi bir noktasında Kongre'nin kampanyasını yeniden canlandırmayı planladığı söylenirse, Ekselansları asla tartıştıkları adımları atmayı düşünmezdi. Bunun üzerine Gandi, konuşmalar ilerleme kaydettiği sürece böyle bir şeyden bahsetmemeyi kabul etti.

Irwin şimdi farklı seslerin de katılacağı konuşmalar başlatmak

16. "Telegram to Perin Captain", 17 Şubat 1931, dipnot 2, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 192; bir sonraki alıntı, 18 Şubat 1931, a.g.e.
17. "Gandhi's Report of Interview with the Viceroy", 18 Şubat 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 197.
18. "Viceroy's version of the Interview", 18 Şubat 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 193-95; bir sonraki alıntı a.g.e., 195.
19. "Gandhi's Report of the Interview", *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 199; bir sonraki alıntı, "Viceroy's Version", a.g.e., s. 195.

istiyor, Sapru ve Jayakar'ın da görüşmelere davet edilmesini öneriyordu. Gandi öneriyi kabul etti, ileride bu ikisinden Genel Vali'nin yardımcıları diye bahsedecekti. Cevahirlal ve Vallabhbhai'yi de kendi tarafında yer almaları için davet etmek istediğini söyledi. Genel Vali de sonra konuk listesini genişletip, çeşitli resmi görevlileri de davet etti ve böylece bu kişisel zirveyi bir mini Yuvarlak Masa Toplantısı'na çevirdi. O gece Irwin, Dışişleri Bakanı Wedgwood Benn'e bir telgraf çekerek, Hindistan Ofisi'nden Gandi'yle müzakerelerinde ne kadar ileri gidebileceğine dair açık ve net direktifler istedi. "Kongre'nin dünyaya her şeyin tartışmaya açık olduğunu ve bir katılım şartı olarak eğer tatmin olmazlarsa sivil itaatsizliği tekrar başlatacakları konusunda kesin karar aldıklarını söylemesine izin vermenin tehlikeli olacağından eminim."[20] Gandi'yi sevmiş ve konuşmalarından onun da memnun kaldığını ve barış istediğini birinci elden öğrenmişti. Fakat Irwin, Gandi'nin ilk Yuvarlak Masa Toplantısı'nda karara bağlanan anayasal meseleleri yeniden tartışmaya açmak yönündeki zekice manevrası karşısında çok endişeliydi.

Ertesi gün Irwin Gandi'ye, Londra'ya danışmak için zamana ihtiyaç duyduğunu ve gelecek haftalarda konuşmalarını daha büyük bir grupla kaldıkları yerden sürdürmeyi ümit ettiğini söyledi. Gandi bu gecikmeye sıkıldı ama sabrını hiç kaybetmedi. O hafta Delhi'de halka seslendi ve işgalcilerin şiddetten kaçınmasını istedi. Müslümanlar Birliği Konseyi'ne bir konuşma yaptı ve onlardan gelen daveti, 210 milyon biraderinden gelmiş kabul etti. "Ben bir Vania'yım ve hırsta sınır tanımam. Sadece 210 milyon değil 300 milyon Hindistanlıya seslenmek, Hindu-Müslüman birliği için mücadele etmek her zaman en içten arzum olmuştur. Bu birliğe ulaşmak hayatımın misyonu ve eğer bu mücadele uğruna ölürsem gözüm arkada kalmayacaktır."[21]

Irwin Londra'dan direktifleri aldıktan sonra, 27 Şubat'ta Gandi'yi tekrar görüşmeye çağırdı. Üç saat boyunca konuştular, daha önceki mevzuların üzerinden geçtiler ve her ikisi de değişmez konumlarını daha da sertleştirdiler. Gandi gittikten sonra Irwin, "Çok inatçı bir hali vardı. Ya blöf yapıyor ya da uzlaşmamaya

20. "Viceroy to Secretary of State", Ek 4, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 429-31.
21. "Speech at Council of Muslim League", Delhi, 22 Şubat 1931 *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 216-17.

kesin karar vermiş" diye yazdı.[22] Gandi o gece resmi bir araçla bırakılmaktansa, Ansari'nin sekiz kilometre uzakta, Daryaganj'daki evine yürüyerek gitmeyi tercih etti.

Bir sonraki görüşmelerinde, 1 Mart, boykot ve işgal konularının açılmasıyla bir çıkmaza girildi. Gandi barışçıl işgali savundu ve İngiltere hukukunun da buna müsaade ettiği konusunda ısrarcıydı. Irwin ise Hindistan'ın aşırı hararetli mevcut siyasi ikliminde barışçıl işgalin imkânsız olduğu kanaatindeydi. Daha sonra polis şiddetine değindiler ve Gandi bunu vahşet olarak tanımladı. Genel Vali onayladı ancak ama eğer bu makul iddiayı kabul ederse polise karşı bir suçlama, soruşturma ve haset selinin kapılarının açılacağını açıkladı. "Bu yüzden ona, gerçekten barış istiyorsak, bu konuyu olduğu gibi bir kenara bıraksak daha iyi olmaz mı dedim."[23] Irwin'i çok şaşırtıp memnun eden bir hamleyle Gandi bu öneriyi kabul etmişti. Sonra tuz vergisi konusuna geçtiler ve Irwin, Gandi'nin bu konuya verdiği büyük önem karşısında afalladı. Genel Vali hukuk ihlallerine uluorta göz yumamayacağını, mevcut mali durum gereği gelirlerden de feragat edilemeyeceğini söyledi.

Uzayan tartışmaların ardından Irwin, Gandi'nin Maliye Bakanı George Schuster'le görüşmesini önerdi. Gandi kabul etti ve Irwin de toplantı notlarında şunu ekledi: "Onunla tuz konusunda görüşmek için bir şeyler yapmak gerekebilir." Akşam yemeği için ayrıldılar. Gandi saat 21:30'da Irwin ve İçişleri Bakanı Bay Emerson'la görüşmelere devam etmek için geri döndü. Bu geç saatte Gandi boykota son vermeyi, giysi tüccarlarının istediklerini yapması için mutlak özgürlük tanımayı kabul etmişti. Genel Vali o kadar sevinmişti ki şu notu düştü: "Başaracağız." Sterlin borçlarının nasıl azaltılacağı konusundaysa, Irwin Dışişleri Bakanı'na telgraf çekmesi gerektiğini söyledi. O dikenli, devletin bölünmesi konusuysa çözümsüz kaldı ama ikisi de bunun diğer meselelerden çok daha az aciliyetli olduğunu biliyordu.

Böylece Gandi o Mart gecesi, kendisiyle gurur duyarak ve Hindistan'ın geleceğine dair barış beklentileri konusunda yıllardır olmadığı kadar ümitli bir şekilde, arabayla Ansari'nin evine bıra-

22. "Viceroy's version of Interview", 27 Şubat 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 235, dipnot 1.
23. "Viceroy's version of Interview", 1 Mart 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 240; bir sonraki alıntı, a.g.e.

kıldı. Ansari'nin evinde onu karşılamak için bekleyen birçok yaşlı Kongre Çalışma Komitesi üyesi de aynı şekilde coşkuluydu ama Cevahirlal duydukları karşısında derin bir üzüntüye kapılmıştı. Nehru'nun devrimci zihniyetine göre Gandi çok fazla boyun eğmişti. "Yalnız ve tamamen uzaklaşmış hissediyor gibisin" diye yazdı Gandi ona ertesi sabah. "Böyle olmamalı, benim gücüm sana bağlı."[24] Irwin'le görüştüğü bütün hususları eleştirmesi, düzeltmesi ya da reddetmesi için Cevahir'e baskı yapıyordu. Gandi ne pahasına olursa olsun Nehru'yu Kongre'de tutmaya kararlıydı, aksi taktirde Hindistan'ın ulusalcı hareketinin kalbinin dağılıp gideceğinden, hayati önemdeki genç birliklerin öfke ve hayal kırıklığı içinde kaçıp uzaklaşacağından korkuyordu.

Ertesi günkü toplantının odağında Satyagraha esnasında üçüncü taraflara satılan kamulaştırılmış topraklar vardı. Gandi bu toprakların asıl sahiplerine geri verilmesinde ısrar etti. Irwin toprak gelirlerinden yerel hükümetlerin sorumlu olduğunu ve kendisinin buna müdahale edemeyeceğini söylüyordu. Buna karşılık Gandi, Vallabhbhai Patel'in bu toprak meselesine dair bir uzlaşma sağlanmazsa, Gucerat'taki anlaşmayı sürdürebileceğinden emin olmadığını söyledi ama Genel Vali bunun yetkisi dahilinde olmadığını tekrar etmekle yetindi.[25] Sonra Irwin işgali bırakması için Gandi'ye ağır baskı uyguladı. Şimdi katı bir şekilde reddetme sırası Gandi'deydi fakat işgalin saygılı ve barışçıl bir şekilde sürdürüleceğine söz vermişti. Uzun bir münakaşadan sonra, Gandi herhangi bir istismar durumu olduğunda Kongre'nin işgali anında sona erdireceğine söyleyince, Irwin durumu kabul etti. Fakat Gandi, daha önce Genel Vali'ye söylediği gibi, güneş batmadan akşam yemeğini yemek üzere oradan ayrılmak üzereyken hâlâ tuz meselesini tartışıyorlardı. Irwin Gandi'den, babasını yakınen tanıdığı Bayan Slade'i, yemeğini saraya getirmesi için çağırmasını istedi. "Onunla buluşmaya can atıyordum... Ona derin bir saygı duyduğu çok açıktı ve insan onun yanında başka bir dünyaya geçmiş gibi hissediyordu."[26] Bu uzun boylu, *khadi* kuşanmış İngiltere doğumlu amiral kızının selam vermek için eğilip, beyaz elleriyle hazırladığı basit yemeği Üstat Mahatma olarak taptığı adamın çıplak kara ayaklarının dibine hürmetle bıraktığını görmek, Lord

24. Gandhi, "Note to Nehru", 2 Mart 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 242.
25. "Viceroy's version of Interview", 3 Mart 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 243.
26. A.g.e., s. 244.

Irwin için ne büyük bir şok olmuştur. O anda, buradaki İngiliz hâkimiyeti günlerinin sayılı olduğunu fark etmiş miydi acaba? Yoksa sadece zavallı Mira'nın delirdiğini mi düşünmüştü?

Genel Vali'nin ifadesiyle, anayasa yapma sürecinde işbirliği için bütün kalbini ve ruhunu ortaya koyacağını söyleyen bu yaşlı adamla[27] nihayet bir uzlaşmaya vardıklarında neredeyse gece yarısı olmuştu. Gandi ertesi gün Emerson'la iki saat görüşmek için geri dönmüş, Irwin ise onu anlaşmalarını yürürlüğe koymak için sadece kısa bir süreliğine kabul etmişti.

Kongre Çalışma Komitesi, 5 Mart'ta Gandi-Irwin anlaşmasını kabul etmek için toplandı, Kongre tüm komitelerini sivil itaatsizliği sürdürmemeye sevk etti. Gandi, Genel Vali'nin hassas müzakereler boyunca gösterdiği sonsuz sabrı, gayreti ve kibarlığı zarif bir edayla anlattı ve anlaşmanın bütün şartlarını açıklığa kavuşturup, bütün Kongre üyelerini barışı temin etmek için her maddeyi hürmetle ve eksiksizce uygulamaya davet etti.[28] Bir gün sonra Irwin, Gandi'ye bir teşekkür mektubu yazdı. "Benim için sizinle görüşme ve sizi tanıma şansı büyük bir ayrıcalıktı... Tarihin, Hindistan ve insanlık adına büyük bir şey yapılmasına aracılık etmemize olanak tanındığını göstermesi için dua ediyorum ve buna inanıyorum."[29]

Gandi ve Irwin'in hissettiği aşırı mutluluk ve karşılıklı hayranlık, genç arkadaşları ve İngiliz kuvvetlerinin daha alt kademelerindekiler tarafından paylaşılmıyordu. Anlaşmanın son halini okuduğunda Cevahirlal'ın üzüntüsü daha da artmıştı. "Halkımız bunun için mi bir yıl boyunca böyle cesurca davrandı? Bütün o cesur söz ve davranışlar bunun için miydi?" diye bağırdı ve T. S. Eliot'ın *Çorak Ülke*'sinden* şu alıntıyı yaptı: "İşte dünya böyle sona eriyor, bir patlamayla değil, hafif bir iniltiyle."[30] Irwin'in çelik yapıyı oluşturan sağ kanadı, güneşten kavrulmuş Sivil Hizmetler görevlileri ve İngiliz polisleri, yüzlerini asarak Genel Vali'nin, fitneci küçük fakire boyun eğmesinden duydukları memnuniyetsizliği belli ettiler. Sırf bir tuz-hırsızı Genel Validen merhamet dilen-

27. "Viceroy's version of Later Interview", *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 244-45.
28. Gandhi, "Statement to Press", 5 Mart 1931 *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 250-51; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 255.
29. Irwin, "Gandhi", 6 Mart 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 268, dipnot 1.
* Thomas Stearns Eliot, *Çorak Ülke*, Çev. Yaşar Günenç, Yaba Yayınları, İstanbul, 2011. (y.h.n.)
30. Wolpert, *Nehru*, s. 126.

di diye, Sih Bhagat Singh gibi suikastçilerin dar ağacından kurtulmasına izin vermeyeceklerdi. Londra'da, Tory muhalefetinin önderi olan Stanley Baldwin, partisinin, Gandi'nin iştirak edeceği hiçbir Yuvarlak Masa Toplantısı'na katılmayacağını açıkladı.

23 Mart'ta Gandi, Genel Vali'ye Bhagat Singh ve diğer iki terörist hakkında verilen idam cezalarının hafifletilmesini istediği bir "Sevgili Dostum" mektubu yazarak, Irwin'le kurduğu yeni dostluğun gücünü ve sınırlarını sınadı. "Kamuoyu cezaların hafifletilmesini talep ediyor" diyordu Gandi.[31] İdam cezalarının, uygulanırlarsa barışı tehlikeye atacağı uyarısında bulunuyordu. Devrimci Parti, Bhagat'ın hayatının bağışlanmasının terörist faaliyetlere son vereceği konusunda teminat vermişti. Aynı gün Bhagat ve yoldaşları asıldılar. Nehru ve Subhas Bose, bu iki şehidin ölümlerini protesto etmek amacıyla genel grev çağrısı yaptı, İngiliz hâkimiyetinden duydukları nefret, aynı yıl Karaçi'de yapılan Kongre toplantısı öncesinde iyice bilendi.

Gandi, Kongre'ye ulaştığında kırmızı gömlekler giymiş, siyah bayraklar taşıyan ve "Kahrolsun Gandicilik", "Gandi evine dön" gibi kınayıcı sloganlar atan gençlerden oluşan bir grup protestocuyla karşılaştı.[32] Gandi, bu hakaretleri gençlerin üzüntüsünün makul ifadeleri görerek sarsılmadı. Kongre Çalışma Komitesi, ileride Müslüman Pakistan'ın ilk başkenti olacak Karaçi'de müzakerelere başladığında bile, kitlesel isyanlar Kanpur'u kasıp kavuruyordu. Gandi ilk gün Kongre'de tutkulu bir konuşma yaptı: "Kılıcı bir kenara attığım için bana karşı çıkanlara, sevgi kâsesinden başka sunacak bir şeyim yok... Bu hayatta olmasa bile, başka bir hayatta bütün insanlığı dostça kucaklayabileceğim ümidiyle yaşıyorum."[33] Sonra Bhagat'ın idamını takiben, Hindu ve Müslümanların ölümcül şiddet eylemlerine giriştikleri Kanpur'daki katliama değindi. Gandi onlara aynı toprağın, tek bir Anavatan'ın çocukları olduklarını hatırlattı.

Karaçi Kongresi'ndeki birçok genç delege, Gandi'nin Irwin'le uzlaşması karşısında endişeye kapıldıklarını dile getirdiler. "Kafamda birçok şüphe var" diye kabullendi Gandi. Alçakgönüllüğü ve yanılmış olabileceğini kabul etmeye hazır oluşu, onu eleştiren-

31. Gandhi, "Dear Friend" (Irwin), 23 Mart 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 333.
32. Gandhi, "Speech at Karachi Congress", 26 Mart 1931, *Y.I.*, 2.4.1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 348-49.
33. A.g.e., s. 350-51.

leri silahlarından mahrum bıraktı. "Ama koşullar gereği görev haline gelen bir şeyi yapmamak günahtır. Eğer bir konuşma fırsatı varsa, konuşmanın denenmesi gerektiği Satyagraha'nın ilkelerinden biridir."[34]

Karaçi Kongresi'ndeki konuşmalar rekor bir hızla, iki gün içinde sona erdi. Vallabhbhai, Gandi'nin başkanlık yaptığı dönemdeki konuşmasından bile daha kısa konuştu. Nehru, kolayca kabul edilen bir temel haklar ve ekonomik değişiklikler listesi taslağı sundu. Ne var ki cinsiyete dair bir engelleme olmadan eşit haklar ve sanayi işçileri için makul bir maaş, sağlıklı çalışma koşulları, yaşlılık, hastalık ve işsizliğe karşı koruma gibi diğer birçok hedefin uygulamaya geçmesi için yüzyılın geri kalan yetmiş yılı bile yetmeyecekti. [35]

Delhi'ye dönen Kongre Çalışma Komisyonu, Gandi'nin gelecekteki Yuvarlak Masa Toplantıları'na asla Kongre'nin tek temsilcisi olarak katılmamasına karar verdi. Bu karar Gandhi'yi taşıyamayacağı bir yükün altına sokan stratejik bir hataydı. Gandi, Nehru'nun yargıları hakkındaki şüphelerinden ötürü kendisine son derece destek olan Vallabhbhai Patel'i yanında götürmeyi seçerse, Cevahirhal Kongre'den istifa edebilirdi. Karaçi ve Irwin'le yaptığı zirve toplantısı Gandi'yi hırpaladı. Nisan ayı boyunca dinlenmesine rağmen Mayıs ayı başlarında Charlie Andrews'a resmi somurtkanlık, isteksizlik ve hatta muhalefet kıskacında anlaşmayı uygulamanın çok zor bir iş olduğunu ve kendisinin bile sabrının zorlandığını yazdı.[36] Londra ve Amerika'dan, konuşmalar yapması ve arkadaşlarıyla kalması için, çok sayıda mektup ve telgraf almasına rağmen neredeyse bütün davetleri geri çevirdi.

13 Mayıs'ta, Nisan'da görev süresi dolan Irwin'den daha muhafazakâr ve katı bir emperyalist olan eski Bombay Valisi, yeni Genel Vali Lord Willingdon'la görüşmek için Simla'ya gitti. Willingdon, Gandi'ye karşı Irwin kadar zarif ve cömert değildi ve çok geçmeden Gandi'yi tutuklayacaktı.

Gandi Simla'dan, Motilal'ın eski arkadaşı Vali Malcolm Hailey'yle görüşmek için Birleşik Vilayetler'deki Nainital Konağı'na gitti. Son zamanlarda patlak veren trajik kitlesel ayak-

34. Gandhi, "Speech at Kanpur Riots", 27 Mart 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 45, s. 353.
35. Wolpert, *Nehru*, s. 128-29.
36. Gandhi, "C. F. Andrews", 5 Mayıs 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 46 (16 Nisan-17 Haziran 1931), Ağustos 1971, s. 89.

lanmaları ve Hindistan'ın en kalabalık vilayetine musallat olan, gittikçe artan tarımsal sorunları tartıştılar. Gandi, Hailey'nin yerel meclisin Birleşik Eyaletler'de paralel bir hükümet kurmak için başlatmaya çalıştığı kira almama kampanyası fikrini tamamen yadsıyordu.[37] Yıl sona ermeden Gandi, kendi vilayetinde çiftçi ayaklanmasının örgütlenmesine önderlik eden Nehru'dan, bu konuda çok daha fazla şey duyacaktı.

1931 yılı Haziran ayı sonlarında Gandi, Yuvarlak Masa gezisi için maiyetini hazırladı; Güney Afrika'dan son defa Londra'ya gitmesinin üzerinden on yedi yıl geçmişti. Karısının Hindistan dışındaki herhangi bir yere seyahat edemeyecek kadar hasta olduğuna karar vermişti ve Londra'da yemeklerini hazırlaması için sadece Mira'yı yanında götürmek istiyordu.[38] O, kendisini ondan koparmayı başarmış ve tek başına Sabarmati Aşramı'na dönmüş olan sevgili kız kardeşine, "Hep aklımdasın" diye yazdı. Diyaloga tek başına devam ederek ekledi: "Etrafıma bakıyorum ve seni özlüyorum. Çıkrığı açıyorum ve seni özlüyorum. İşte böyle. Ama bunun ne faydası var ki? Evini, halkını ve seni en çok takdir eden insanları şahsen bana değil, temsil ettiğim davaya hizmet etmek için terk ettin. Sevgini şahsen bana vererek boşa harcıyordun, ben de kendimi suçlu hissettim... Ve en ufak bir bahanede patladım. Şimdi yanımda olmadığın için, sana sarf ettiğim berbat sözler için kendime öfkeleniyorum. Ama bütün bunlar olurken ben sıcak küllerle dolu bir yatakta yatıyordum." Sonra Mira'ya çok geçmeden Londra'ya gideceklerini hatırlatmış ve bu da Gandi'nin aklına kırk yıl öncesinden kalma bir İngiliz okul anısını, sevinç çığlıklarını getirmişti. Mektubu da böyle bitirdi: "Sevinin çocuklar sevinin, artık üzülmek yok."[39]

Charlie Andrews, konaklama detaylarını Londra'dan ayarlamış ve Muriel Lester'ın Gandi'nin küçük maiyetini East End'deki sosyal konutu Kingsley Hall'da ağırlama teklifini kabul etmişti. "Her yerden çok sizin konutunuzda kalmak isterim" diye teyit etti durumu Gandi, "Zira orada, hayatımı uğruna harcadığım türden in-

37. Sör Malcolm Hailey'nin 20 Mayıs 1931 tarihli notu, Ek 7 (A), *C.W.M.G.*, Cilt 46, s. 417-19.
38. Bapu, "Nanahbai I. Mashruwala", 6 Haziran 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 46, s. 335.
39. Mira'dan yapılan alıntı, *C.W.M.G.*, Cilt 47 (Haziran-Eylül 1931), Eylül 1971, s. 49, dipnot 2; Bapu'dan Mira'ya yazılan mektuptan yapılan diğer alıntı, 24 Haziran 1931, A.g.e.

sanlar arasında yaşıyor olacağım."[40] Mahadev Desai ve Pyarelal'ı, ayrıca da Londra'daki yardımcısı olması için oğlu Devdas'ı yanında götürmeye karar verdi. Kongre'deki selefleri Vallabhbhai ve Cevahirhal, katılmaya çok istekli olmalarına rağmen davet edilmediler.

29 Ağustos 1931'de Gandi, yakın takipçilerinden oluşan samimi esvabıyla birlikte S.S. *Rajputana*'ya ağır ağır tırmandı. "Kongre'nin varlık nedeni olan milyonlarca suskun insanın çıkarlarıyla çatışmayacak bütün çıkarları temsil edeceğim" diye açıklama yaptı gemide bir Reuters muhabirine.[41] Denizde sağlığı mükemmeldi. 12 Eylül 1931'de Londra'ya vardığında hava yağmurluydu. Tiyatroya gitmeyi düşünüyor mu diye sorulduğunda buna zamanı olmadığını ama Londra'da öğrenciyken Lyceum'u ziyaret ettiğini, Shakespeare'in oyunlarını sevdiğini, eşsiz Ellen Terry'ye hayran olduğunu ve taptığını söyledi.[42] Euston Caddesi'ndeki Dostlar Evi'ne götürüldü ve orada bekleyen kalabalığa şöyle dedi: "Kongre, suskun ve aç milyonlar için katışıksız özgürlük istiyor."[43]

İkinci Yuvarlak Masa Toplantısı hali hazırda başlamış ve Gandi, Londra'ya varışından kısa bir süre sonra, 15 Eylül 1931'de Federal Yapı Komitesi'ne hitap etmişti. "Ben Hindistan Ulusal Kongresi adına söz alan naçizane, alçakgönüllü bir temsilciyim sadece" diye seslendi yüzden fazla zarif giyimli delegeden oluşan bir gruba. Bunlardan yirmi üçü Hindistan eyaletlerinin murassa prenslerini temsil ediyordu; Britanya Hindistanı'nından altmış bir, Büyük Britanya'dan ise yirmi temsilci vardı. Hindistan'ın bütün çıkar ve sınıflarını temsil ettiğini söylediği Kongre'nin tarihçesini vererek başladı konuşmasına.[44] Fakat Kongre'nin, bilhassa Hindistan'ın 700.000 köyünde yaşayan suskun, yarı aç milyonlara kendini adadığını da vurguladı. "Bağımlı bir Britanya vatandaşı olmaktan ve böyle anılmaktan gurur duyduğum zamanlar geride kaldı. Kendime Britanya vatandaşı demeyi bırakalı yıllar oldu; ba-

40. Gandhi, "Muriel Lester", kaynak Reuters, 5 Temmuz 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 101.
41. "Interview to Reuters", S.S. *Rajputana*, 4 Eylül 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 391.
42. "Interview to *The News Chronicle*", 11 Eylül 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 420.
43. "Speech at Friends House", 12 Eylül 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 2, dipnot 1; bir sonraki alıntı a.g.e., s. 2-3.
44. "Speech at Federal Structure Committee", 15 Eylül 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 13-15; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 18.

ğımlı bir vatandaş diye anılmaktansa isyancı diye anılmayı tercih ederim."

Bu esnada Charlie Chaplin ortak bir arkadaşlarının evinde Gandi'yle buluştu. Gandi, Chaplin adını hiç duymamıştı ama Charlie onunla el sıkışmak için can atıyordu. Ertesi gün, Ritz'teki suitinde Ağa Han'la buluştu ama bu buluşma Hindu-Müslüman birliğine dair çığır açıcı bir anlaşmayla sona ermedi. Britanya'nın kasvetli iç bölgelerinden uzak durması konusunda uyarılmış olsa da Gandi, Lancanshire'a gidip işsiz imalathane işçilerine seslendi; bu işçilerin çoğu işlerini kaybetmelerine yol açan zor zamanlardan ötürü Gandi'yi ve Hindistan'ın boykotunu suçluyorlardı. Gördüğü işsizliğin ona acı verdiğini ama eğer Hindistan'ın köylerine giderlerse açlık ve yaşayan cesetlerle karşılaşacaklarını söyledi. "Bugün Hindistan bir lanet altında" diyerek Hindistanlılara pamuk eğirmeyi neden öğrettiğini açıkladı. "Bu onların bildiği, kulübelerinde yapabilecekleri bir işti."[45] İşsiz Britanyalılar, Gandi'nin süsten uzak basitliğine ve savının samimiyetine ılımlı yaklaştılar.

Lancashire'dan döndükten sonra Gandi, Başbakan Ramsay MacDonald'la görüştü ve ona, diğer delegeler Hükümet'in temsilcileri olduğu için toplantının faydasız olduğunu söyledi.[46] Müslümanları ve mağdur sınıfları, onları temsil ettiğini iddia edenlerden çok daha iyi temsil edeceği konusunda ısrar etti. Eğer herkesi temsil eden biri olarak görülürse, kendisi ve Britanyalılar bütün meseleyi çözebilirdi. Başbakan ise Gandi'yi tekrar Londra'ya getirdiği için toplantının kısmen başarılı olduğunu söyleyerek alaycı bir cevap verdi. MacDonald daha sonra Gandi'ye, sivil itaatsizlik hareketinin bir hata olduğunu ve Britanya hükümetini engellemekten başka bir işe yaramadığını söyledi.

Fenner Brockway ve bağımsız İşçi Partisi, Gandi'nin altmış ikinci doğum gününü kutlamak için bir öğle yemeği verdiler ve dört yüz İngiliz konuk Westminister Sarayı'nın odalarını doldurdu. Yine de Gandi, Ekim başlarında bir Hindistan dostları toplantısında söylediği gibi kendini başarısız hissediyordu.[47] Başka ne olabilirdi ki zaten? Toplantıdaki insanlarla konuşmak, onları

45. "Speech at Lancashire", 26 Eylül 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 69.
46. "Interview with Ramsay McDonald", 30 Eylül 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 96; bir sonraki alıntı, a.g.e.
47. "Speech at Meeting of Freinds of India", 7 Ekim 1931, *C.W.M.G.*, s. 115.

dinlemek ya da okumak için pek zamanı yoktu ve Londra'nın sonbahar soğuklarında zar zor ayakta duruyordu. Bir Azınlıklar Komitesi toplantısında, "Başbakan ve Dostlar"a derin bir üzüntü ve daha da derin bir utanç içerisinde, ortak yaşam konusuna bir çözüm getirmekte başarısız olduğunu itiraf etmek zorunda kaldı.[48] Londra'da konuştuğu Müslüman delegelerden hiçbiri onun önderliğini kabul etmeye yanaşmıyor; Sihlerden de çok az insan destekliyordu. Bu nedenle Gandi, Azınlıklar Komitesi'ne son vermeyi önerdi ve *dokunulmazlar* için ayrı bir seçim formülü kabul etmeye yanaşmadı. "Hinduların vicdanı harekete geçti, çok yakında *dokunulmazlar* günahkâr geçmişimizden kalma bir hatıra olacak."[49]

Gandi, Ekim ortasında Cehavirlal'dan, Birleşik Eyaletler'deki çiftçilerin kritik durumunu bildiren bir telgraf aldı. Kiracılar mülklerinden çıkarılıyor ve sonra da mülke izinsiz girmekten tutuklanıyorlardı. Kongre önderliğinde, Gandi-Irwin barış antlaşmasına açıkça ters düşen bir eylem başlatmak istiyor bu nedenle de Gandi'den izin istiyordu. "Hiç tereddüt etmeden gerekli adımları atmalısın" diye yanıtladı Gandi. "Buradan bir şey bekleme."[50] Prensler ve Britanyalı memurlarla dolu, zengin süslemeli odalarda sesi kısılana kadar konuşmuş ama hiç kimse onun devrimci argümanlarına sempati göstermemişti. Westminister Sarayı dışında da, İngilizlerin Hindistan'ın yoksulluğunu ne kadar az dert ettiklerini bilecek kadar çok vakit geçirmişti. Elbette Bombay'dan ayrılmadan önce de Britanya İmparatorluğu'nun devasa lüks yolcu gemisinin rotasını, kendi sesi ve çıplak bedeniyle değiştirme şansının ne kadar az olduğunu biliyordu. Ama bütün uzlaşma olasılıklarını denemeye, bütün bariyerleri çıplak elleri ve cılız sesiyle yoklamaya kararlıydı.

Ekim ayında Nottingham Üniversitesi öğrencilerine seslenen Gandi, "Bağımsızlık, fedakârlıkla ve acı çekerek kazanılacaktır" dedi ve çok uzun zaman önce Güney Afrika'da aldığı dersleri tekrar etti. "Uluslar, özgürlüklerine kan nehirlerinden geçerek ulaşırlar."[51] İngiltere'nin, Hindistan'a özgürlüğünü vermesinin

48. "Speech at Minorities Committee", 8 Ekim 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 115.
49. A.g.e., s. 119.
50. Bapu, "Nehru", 16 Ekim 1931'den sonra, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 173.
51. "Speech at Nottingham University College", 17 Ekim 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 175; bir sonraki alıntı, 18 Ekim 1931, a.g.e., s. 183.

kendi hayrına olacağına ikna edilebilmesi için, Hindistan'ın da aynı ateş çemberinden geçmesi gerekiyordu. Bir hafta sonra eve dönüp, bütün ülkenin istediği şeyi, *cidden* istediğini acı çekerek kanıtlamaya karar verdi.[52] Cambridge'te, Pembroke College'da şunları söyledi: "Bütün dürüst İngilizlerin, Hindistan'ın özgürleşmesini istediğini ama Britanya ordusu çekilir çekilmez işgallerin ve öldürücü çatışmaların yaşanacağından korktuklarını biliyorum. İç kargaşanın sebebi Britanyalıların varlığıdır çünkü Hindistan'ı hep böl ve hükmet prensibiyle yönettiniz."[53]

Kasım ortasında Hindistanlı delegelerin çoğu başbakana bir mektup yazıp, ortak yaşam meselesine bir çözüm getirmesini ve bütün yeni meclislerde adilce bulduğu sayıda sandalyeyi Hindu, Müslüman ve Sihlere ayırmasını istediler. Gandi bu isteğe katılmayı reddetti. "Kongre ayrı seçim prensibinin bundan sonraki uzantıları konusunda asla uzlaşmaya varmayacaktır."[54]

Gandi 5 Aralık'ta Londra'dan ayrıldı, Mira'yla birlikte Paris'e, oradan da Villeneuve'ye, Romain Rolland'ın İşviçre'deki evine gitti. "Gözlüklü ve dişsiz küçük adam beyaz entarisine sarınmıştı" diye bildirmişti Ronald, "ama bir leyleğinkiler kadar ince bacakları çıplaktı. Tıraşlı kafası açıktaydı ve yağmurdan ıslanmıştı. Tatsız bir kahkaha atarak yanıma geldi, açık ağzı hızla soluk alıp veren uslu bir köpeğinkini andırıyordu."[55] Gemiyle Hindistan'a gitmeden önce İtalya'da mola verdiler. Roma'da Gandi, Mira'yla birlikte Rolland'ın arkadaşı General Moris tarafından Mussolini'nin yanına götürüldü. "Mussolini Bapu'yla gayet iyi bir İngilizce'yle konuştu" diye hatırlıyor Mira, "ve Hindistan'a dair sorular sordu... Yaklaşık on dakika geçmişti ki sandalyesinden kalktı ve bize kapıya kadar eşlik etti... Prensip olarak sandalyesinden hiç kalkmayan Mussolini için garip bir davranıştı bu."[56]

Gandi Bombay'a ulaşamadan İngiliz baskısı koyu şekilde başlamıştı; Cevahirlal 26 Aralık 1931'de tutuklanmış ve iki yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştı. Çiftçiler arasında baş gösteren huzursuzluk Birleşik Vilayetleri çalkalıyordu. Gandi 28 Aralık'ta Bombay'a vardığında, gazetecilerden Nehru'nun ve birçok Kong-

52. "Talk at Oxford", 24 Ekim 1931, *Y.I.*, 12.11.1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 228; bir sonraki alıntı a.g.e., s. 232.
53. "Speech at Pembroke College", 1 Kasım 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 263.
54. M. K. Gandhi, "P. M. MacDonald", 14 Kasım 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 47, s. 302.
55. Madeleine Slade, *The Spirit's Pilgrimage*, s. 147-48.
56. A.g.e., s. 150-51.

re liderinin tutuklandığını öğrendi. "Geçen yıl coplara göğüs germiştik›' dedi Gandi Bombay'da bir mitingde, "ama bu sefer kurşunlara göğüs germeye hazır olmalıyız."[57] Artık özgürlüğe ulaşmak için milyonlarca hayatı feda etmeye hazırdı ve takipçilerini, ölümü bir dostu kucaklar gibi kucaklamaya davet ediyordu. 1 Ocak 1932'de Genel Vali'ye bir telgraf çekip, böylesi acımasız bir baskının ne anlama geldiğini açıklığa kavuşturmasını istedi ama Lord Willingdon, Gandi'yle bir daha buluşmaya ya da artık Britanya'nın baş düşmanı olarak gördüğü adama kendi taktik ya da stratejilerini açıklamaya niyetli değildi.[58]

Kongre Çalışma Komitesi Bombay'da toplanmış ve Gandi'nin Yuvarlak Masa Toplantısı'na dair olumsuz değerlendirmelerini dinledikten sonra, tam bağımsızlık talebini ve içki dükkânları ile bütün yabancı giysi dükkânlarını boykot etme kararını yinelemişti. Kongre ayrıca lisanssız tuz üretimine yeniden başlanması ve bütün adaletsiz emirlere karşı sivil itaatsizlik gösterilmesi çağrısında bulunmuştu. Willingdon'ın yaptığı çağrıyı görmezden gelmesi karşısında hayal kırıklığına uğrayan Gandi Genel Vali'ye bir telgraf daha çekip, "Size ışık arayan biri gibi yaklaştığım için pişmanım" dedi.[59] Artık kendisinin de tutuklanacağını biliyordu ama kuzeye, Ahmedabad'a gitmek yerine, Bombay'da Mani Bhavan'da bekledi. Günümüzde onun anısına müzeye dönüştürülmüş olan bu üç katlı sağlam binanın çatısında uyudu. "Bapu babasının ellerine teslim edilmiş bir çocuk gibi uyuyordu" diye hatırlıyor Verier Elwin. "İsa aklıma geldi... birden... bir fısıltı duyuldu: 'Polisler geldi.' Hemen yukarı çıktık ve üniformalı bir komiserin Bapu'nun başucunda durduğunu gördüm... 'Sayın Gandi, sizi tutuklamakla yükümlüyüm.' Bapu'nun yüzüne güzel bir gülümseme yayıldı, sanki hoş geldiniz der gibiydi."[60] Tutuklanmaya hiç direnmezdi ama o gün sessiz Pazartesi olduğu için bir kalem çıkarıp, "Yarım saat içinde sizinle gelmek için hazır olacağım" yazdı. Sonra dişlerini fırçalayıp, yatağına uzandı. Mirabehn, Devdas ve Ba gitmeden önce Gandi'nin ayağına dokundular ve merdivenlerden inerken onu takip ettiler. Gandi'yi, aynı gün tutuk-

57. "Speech at Public Meeting", Bombay, 28 Aralık 1931, *C.W.M.G.*, Cilt 48 (Eylül 1931-Ocak 1932), Kasım 1971, s. 448.
58. "Gandhi's Telegram to Viceroy", 1 Ocak 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 48, s. 472.
59. Gandhi, "Willingdon", 3 Ocak 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 48, s. 487.
60. Verrier Elwin, *Tribal World of Verrier Elwin*, s. 65-68, *C.W.M.G.*, Cilt 49 (Ocak-Mayıs 1932), Ocak 1972, Ek 1, s. 531-33.

lanan Vallabhbhai'yle birlikte Yeravda Hapishanesi'ne götürecek olan arabanın etrafında bir kalabalık toplandı.

1827 tarihli, XXV numaralı Düzenleme gereği, kamuoyunda daha büyük bir ilgi uyandırmamak ve dakikası dakikasına haber yapılan bir davanın utancını yaşamamak için, Hükümet'in uygun gördüğü bir süre boyunca hapse atıldı. Hindistan'ı zaten az sayıdaki insan haklarından da mahrum bırakan dört yeni acımasız yasa kabul edildi. Bütün Kongre liderleri hızla tutuklandı. Böylece Hindistan'daki kısa süreli ateşkes, savaşa dönüştü. Dört ay içinde ülkedeki bütün hapishaneler 60.000 tutkulu direnişçiyle doldu.

16
Hindistan'ın Mahkûm Ruhu

Gandi parmaklıklar ardında asla ümitsizliğe kapılmadı. Zor koşullar tutkulu doğasını daha da canlandırıyor ve kararlılığını artırıyordu. 1932-33 hapishane dönemi iç ışığının, Hinduizm'deki en ağır adaletsizliğe, *dokunulmazlık* suçuna odaklanmasını sağladı.

11 Mart 1932'de Gandi, Hindistan'ın yeni Devlet Bakanı Sör Samuel Hoare'ye bir mektup yazarak, Yuvarlak Masa Toplantısı'nın kapanış günlerinde yaptığı ezilen sınıflara ayrı seçim hakkı verilmesine hayatı pahasına direneceği uyarısını hatırlattı.[1]

1. M. K. Gandhi, "Sir Samuel Hoare", 11 Mart 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 49, s. 190; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 191.

Britanya'nın ayrı seçim statüsü verme niyetine neden karşı olduğunu açıklayan Gandi, bunun bütün yeni meclisler için, sadece *dokunulmaz* sınıfında doğmuş adaylara ayrı sandalye vereceğini söylüyordu. Gandi, *dokunulmaz* kastının da Hinduizm'in politik bünyesinin ayrılmaz bir parçası olarak kalmasında ısrar ediyordu. İnancının siyasi olarak bölünmesine o kadar karşı çıkıyordu ki Sör Samuel'e, eğer Britanya geri adım atmayıp *dokunulmazlar* için ayrı bir seçim kotası yaratırsa, ölüm orucuna yatmak zorunda kalacağını bildirdi.

Nehru kendi ücra hücresinde, Gandi'nin kararını öğrendiğinde nihai özverisi için tali bir mesele seçmesine sinirlenmişti.[2] Cehavirlal siyasi bir meseleye böyle dini, duygusal bir yaklaşım sergilediği için Gandi'ye kızgındı. "Ve durmadan Tanrı'dan bahsetmesi –bunu bana Tanrı yaptırdı, hatta Tanrı orucumun başlayacağı günü gösterdi... İnsanlara ne kadar kötü örnek oluyor!" diye belirtmişti agnostik Nehru. Fakat Hoare öfkeli ya da kızgın değildi. "Köpekler havlar" diyordu, "ama kervanlar yoluna devam eder." Gandi'ye şu cevabı vermişti: "Bu meseleye dair kuvvetli hassasiyetinizin farkında olduğumuz için gerekli olabilecek bütün kararları, sadece ve sadece bu meselenin esasını göz önünde bulundurarak vereceğiz."[3]

Charlie Andrews, Gandi'nin ölüm orucu kararını öğrenir öğrenmez, arkadaşını bundan vazgeçirmek için bir mektup yazdı. "Ölüm orucu fikrinin yarattığı ahlaki tiksintiyi anlıyor ve hatta takdir ediyorum" diye cevap verdi Gandi, "ama bana Tanrı'nın iradesiymiş gibi gelen bu şeyin, şeytanın değil, gerçekten Tanrı'nın iradesi olduğunu elimden geldiğince açık belirtmek isterim."[4]

O sıralar çok uzaklarda, hapiste olan Mira'ya ise daha samimi detaylardan bahsetmişti: "Eğer bedenimi sadece bir hizmet aracı ve Tanrı'nın mabedi olarak kullanmayı öğrenmiş olsaydım, yaşlılık dönemimde güzel, olgun bir meyve gibi olurdum... Geçmişi düşündüğümde bulduğum tek teselli şu: yaptığım her şeyde bana, sana olan derin sevgim eşlik etti sadece."[5]

O zamanlar, yine hapiste olan oğlu Devdas'a da, Mahadev ve

2. Wolpert, *Nehru*, s. 140.
3. Sir Samuel Hoare, "M. K. Gandhi", 13 Nisan 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 49, Ek 3, s. 534-35.
4. Mohan, "My Dear Charlie" (Andrews), 7 Nisan 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 49, s. 275-76.
5. Bapu, "Mira", 8 Nisan 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 49, s. 278-80.

Vallabhbhai ile olan günlük rutinlerinden bahsetmişti: "Burada mutluyuz... Üçümüz de sabah 03:45'te uyanıyoruz. Beraber ibadet ettikten sonra Mahadev yatağına dönüyor ve biz ikimiz bal yiyip, su içtikten sonra yürüyüşe çıkıyoruz. Sonra yaklaşık on beş dakika uyuyorum. Saat 06:30'da üçümüz birlikte kahvaltı ediyoruz."[6] Gandi'nin diğer günlük öğünü saat 16:00'daydı. Fakat arada hurma ve badem atıştırıyordu. İki hapishane arkadaşından da daha fazla pamuk eğiriyordu. Mahadev, Oxford University Press'ten çıkacak yeni kitabının müsveddelerinin üzerinden geçiyor, günde yaklaşık iki saat Gandi'nin dikte ettiklerini kâğıda döküyordu. Gandi Urduca öğrendi, Ruskin (*Fors Clavigera*)* okudu ve kendi kendine astronomi çalıştı. Vallabhbhai'nin ise çoğunlukla gazete okumaktan memnun olduğunu bildirmişti Gandi; Sardar ilginç ya da eğlenceli bir yazıya denk geldiğinde bazen onlara da yüksek sesle okuyordu.

Gandi hapishanedeki tapınağından ona başvuranlara bilgece tıbbi öğütler vermeye devam ediyordu. Birine kabızlık için önerdiği reçete: "İki üç gün dene, işe yaramazsa bırak. Günde iki ya da üç kez pişmiş horozibiği çiçeği ya da ıspanak yaprağı ye –başka bir şey yeme."[7] Başka birine de migren için bulduğu acil ve kesin tedaviyi önermişti: insan yatağa girmeden önce başına çamurbandı takmalıydı.

17 Ağustos 1932'de Ramsay MacDonald, Müslümanlar ve Sihlere olduğu kadar Mağdur Sınıflara da sandalye ayıran Umumi Karar'ını ilan etti. "Sör Samuel Hoare'ye yazdığım mektupta da belirttiğim gibi" diye yazdı ertesi gün Gandi, "Sevgili Dost"u MacDonald'a, "kararınıza hayatımı ortaya koyarak direnmek zorundayım."[8] *Dokunulmazlar* için ayrı sandalyeler tahsis edilmesini protesto etmek için bir ay içinde, 20 Eylül 1932'de ölüm orucuna yatacağını ilan etti.

"Bu insanlar ne yapacak sence?" diye sordu Vallabhbhai hücre arkadaşına 6 Eylül 1932'de. "Beni 19'unda ya da daha önce serbest bırakacaklarını düşünüyorum hâlâ" cevabını verdi Gandi. "Eğer ölüm orucuna yatmama izin verir, bundan kimseyi haberdar et-

6. Bapu, "Devdas", 24 Nisan 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 49, s. 359-61.

* İngiliz yazar John Ruskin'in (1819-1900), 1870'li yıllar boyunca İngiliz işçilere hitaben yazdığı, broşürler halinde yayınlanan bir dizi mektupları. (y.h.n.)

7. Bapu, "Bhau Panse", 30 Haziran 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 49, s. 116.

8. M. K. Gandhi, "Dear Friend" (P. M. MacDonald), 18 Ağustos 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 49, s. 383-84.

mez ve sonra da bir mahkûm olarak yapmamam gereken bir şeyi yaptığımı ve onların da yapacak bir şeyleri olmadığını söylerlerse, kötülüğün üst sınırını zorlamış olurlar."[9]

Üç gün sonra MacDonald, Gandi'nin bir ölüm orucu tehdidi savurmak yerine, Mağdur Sınıfların oylarını iki katına çıkaran Umumi Kararı onaylaması gerektiğini iddia eden bir cevap verdi. "Benim karşı çıktığım şey, sınırlı bir biçimde de olsa, Hindu cemaatinden statü olarak ayrılmalarıdır" diye açıkladı Gandi. "Eğer kararınız baki kalır ve anayasa uygulanırsa, kendilerini eziyet görmüş kardeşlerini, hayatın her alanında daha yükseğe çıkarmaya adayan Hindu reformcuların kaydettiği muazzam gelişmeyi engelleyeceğinizi fark etmiyor musunuz?"[10]

Gandi ölüm orucunu öz-arınma için harika bir fırsat olarak görüyor, bütün aşram ailesini ve diğer yakınlarını onun için hüzün değil, sevinç gözyaşları dökmeye davet ediyordu.[11] "Bu benim için hem bir görev hem de ayrıcalıktır. Şiddetsizliği taçlandıracak bir eylemdir bu."[12] Basına da, "Eğer Hindu halkının zihniyeti *dokunulmazlığı* kökünden söküp atmaya henüz hazır değilse, bu zihniyet hiç tereddüt etmeden beni kurban etmelidir" dedi.[13] *Dokunulmazlar* Hinduizm'in görünmez ailesinin ayrılmaz bir parçasıydı. Mağdur Sınıflara ayrı seçim ayrıcalıkları tanınması eziyeti ortadan kaldırılırsa, ölüm orucunu bitireceğini fakat *dokunulmazlığa* karşı verdiği daha yüksek seviyeye çıkacak mücadeleyi bırakmayacağını açıklamıştı.

Ona ölüm orucunu bırakması için yalvaran Sarojini Naidu'ya, "Sevgili Annem, Ruhumun Ozanı ve Muhafızı" diye cevap vermişti. "İçimdeki kadını özlemediğini biliyorum." Böylece ucu ölüme çıkacak ıstırap dolu bir hayat sürme kararının kadınsı yönlerine atfetmişti. "Bu yüzden zayıflığımda cesaret bulmalıyım."[14] Gandi'nin bu ani, muhtemelen ölümcül adımı atmadan hemen önce, kendi acı verici derecede tutkulu motivasyonuna dair mut-

9. "Discussion with Vallabhbhai Patel", *C.W.M.G.*, Cilt 51 (1 Eylül-15 Kasım 1932), Ağustos 1972, Ek 1, s. 457.
10. M. K. Gandhi, "Dear Friend" (MacDonald), 9 Eylül 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 31-32.
11. Bapu, "Devdas", 13 Eylül 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 51; ve Bapu, "Ba", 13 Eylül 1932, A.g.e., s. 52.
12. Bapu, "Mira", 15 Eylül 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 56-57.
13. "Gandhi's Statement to the Press", 16 Eylül 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 62-63.
14. Gandhi, "Sarojini Naidu", 19 Eylül 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 70-71; bir sonraki alıntı a.g.e., s. 71.

lak öz farkındalığı manidardı. "Hayatta ölümü ve ölümde hayatı gören kadın, gerçek Şairiçe ve Kahiniçedir." "Tanrı bana bu çileli yolda şaşmadan yürüme gücü versin" diye dua ediyordu. "Hinduizm'in yaşaması için *dokunulmazlığın* ölmesi gerek."

Gandi 20 Eylül 1932'de, sabah saat üçte uyandı ve öğle vakti o ateşten kapıdan içeri girmek için hazırlıklarına başladı.[15] Çok sevdiği Mira'ya şunları yazdı: "İçimdeki ses bana şöyle diyor; 'Eğer bu kapıdan içeri gireceksen, bütün bağlılıklarından vazgeçmelisin!'... *Dokunulmazlık* günahını ortadan kaldırmak için çekilecek hiçbir acı, dayanılmaz derecede korkunç olmayacaktır... Sevdiğin ruh hep senin yanında olacaktır. O ruhu sevmene aracılık eden beden artık o sevgiyi sürdürmek için gerekli değildir."[16]

"İstediğim şey, mümkün olduğunca *dokunulmazlar*ın alt tabakasını temsil etmek ve kendimi onlarla özdeşleştirmektir" dedi Gandi basına ve sebeplerini de şöyle açıkladı: "Zira onlar zehirli kaptan çok su içtiler... Onlar bir gün tekrar ayağa kalkacaksa bu onlara sandalye ayrılması yoluyla değil, Hindu reformcuların gayretli çabalarıyla mümkün olacaktır."[17] Muhabirlerin Poona Hapishanesi'ne, Gandi'nin yatağında ölüm orucuna başladığı üstü açık bölüme girmelerine izin verilmişti. "İstediğim ve uğrunda seve seve canımı vereceğim şey, *dokunulmazlığ*ın kökünün kazınmasıdır" dedi orucuna başlarken.[18]

Bombay'daki ölüm orucu karşısında, Hindu liderlerden bir grup hızla bir toplantı yaptı. Hindistan'ın *dokunulmazlar*ının siyasi lideri, başarılı avukat Dr. B. R. Ambedkar da aralarındaydı. Ambedkar daha sonra Hindistan'ın ilk Adalet Bakanı ve Anayasa Oluşturma Komitesi'nin başkanı olacaktı. Ambedkar, Gandi'nin ölüm orucunun tek sebebi olarak kendi cemaatinin özel temsili avantajlara kavuşmasını göstermesine öfkeliydi. Yine de konuyu Gandi'yle tartışmak üzere Poona'ya gitmeyi kabul etti ve 22 Eylül'de hapishane zirveleri için bir araya geldiler.

"Cemaatim için siyasi güç istiyorum" dedi Ambedkar Gandi'ye. "Hayatta kalmamız için olmazsa olmaz bir şart bu."[19] Ambedkar,

15. Gandhi, "Rabindranath Tagore", 20 Eylül 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 101; bir sonraki alıntı, a.g.e.
16. Bapu, "Mira", 20 Eylül 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 102-103.
17. Gandhi, "Interview with the Press", 20 Eylül 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 117.
18. A.g.e., s. 118.
19. "Discussion with Dr. B. R. Ambedkar", 22 Eylül 1932, Ek 1 (B), *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 459; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 459-60.

Londra'da bizzat ısrar ettiği ve MacDonald'ın da verdiği, yetmiş bir adet özel tahsis edilmiş sandalye için tazminatını ve hakkını talep ediyordu.

"Ben *Harijan*lara hizmet etmek istiyorum" diye cevap verdi Gandi, bu kelime Tanrı'nın çocukları anlamına geliyordu. İlk olarak Gucerat dilinde şiirin babası Narasinh Mehta tarafından kullanılan kelimeyi, Gandi popülerleştirdi ve hayatının geri kalan yılları boyunca benimseyip kullandı. Bu kelime, en azından Hindistan'ın milyonlarca paryasına yeni bir nominal haysiyet kazandırmıştı. Gandi, cemaatinin yeni bir üyesi olarak son derece heyecanlı olduğu ve bir Harijanın Hindistan'ın Genel Valisi, bir Bhangi *dokunulmaz* çöpçünün Kongre başkanı olmasını istediği konusunda Ambedkar'ı temin etti. Ambedkar taleplerini özetleyen bir taslak sunmuş, Gandi de Devdas'tan bu taslağı yeniden şekillendirmesini istemişti. Kısa süre sonra bu taslağı anlaşma olarak kabul ettiler. Bu anlaşma Harijanlara, Kongre'de MacDonald'ın sunduğundan çok daha fazla sandalye vaat ediyordu ama Harijanlar seçimlere büyük Hinduizm bünyesinden ayrı girmeyeceklerdi. Oy hakkı tanınmış bütün Hindistanlılar, pozitif ayrımlıcılığa dayalı o genel sandalyeler için yarışan Harijan adaylara oy vermek için sandığa gidecekti.

Kongre'deki, güney ve kuzey Hindistan'dan gelen Brahmanlar –ki aralarında Sapru, Jayakar, Malaviya, Rajendra Prasad ve Rajagopalachari gibi önemli liderler de vardı– ertesi gün Devdas ve diğerleriyle bir araya gelip, Ambedkar'ı tatmin eden planı şekillendirdiler: Bu plan kendi cemaatine yasama meclisinde MacDonald'ın Mağdur Sınıflara sunduğunun neredeyse iki katı sandalye verileceğini garanti altına alıyordu. Bu esnada Hindistan'ın Büyük Ruh'u ve Sihirbazı'na başarılar ve uzun ömürler dileyen telgraflar yağıyordu. Mira da dahil binlerce Hindistanlı duygudaşlık içinde oruç tutmaya başlamıştı.[20]

Hindu Liderler Konferansı, 25 Eylül'de Bombay'da tekrar toplandı ve bundan sonra hiçbir Hindu'nun doğuştan *dokunulmaz* sayılmayacağına oybirliğiyle karar verdi. Şimdiye kadar *dokunulmaz* sayılanlar, kamusal su kuyuları, yollar ve diğer kamusal kurumları kullanmak konusunda diğer Hindularla aynı haklara sahip olacaktı.[21] Anlaşma telgrafla Londra'ya gönderildi ve Mac-

20. Bapu, "Mirabehn", 26 Eylül 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 143.
21. "Resolution at Hindu Leader's Conference", Bombay, 25 Eylül 1932, a.g.e., s. 139.

Donald bunu İngiliz hükümeti adına kabul etti. 26 Eylül'de Gandi orucuna son vererek, Kasturba'nın ona uzattığı bir bardak portakal suyunu içti. Bengalli Nobel adayı Gurudev Tagore *Gitanjali*'den* onun için bir şiir okurken, Gandi etrafını çevreleyen yaklaşık iki yüz kişi arasında, karyolasında yatıyordu. Gandi dua etti ve bütün Hinduların antlaşmanın her maddesini harfi harfine uygulayacağını ümit ettiğini söyledi. Fakat eğer reformların uygulanması konusunda çok yavaş davranılırsa tekrar oruca başlayacağı uyarısında da bulundu. "Harijan dostlarımı –artık onlara bu isimle hitap etmek istiyorum– antlaşmaya gönülden bağlı olduğuma ve antlaşmanın tam olarak uygulanması için hayatımı ortaya koyduğuma temin etmek isterim."[22] Kırk üç kiloya düşmüştü ama tutkulu inancı her zamankinden daha kuvvetliydi.

"Bapu olağanüstü bir adam ve onu anlamak çok zor" diyordu Nehru kızı İndira'ya yazdığı mektupta, "Ama büyük insanları anlamak her zaman zordur... Rakiplerini sevgi ve fedakârlıkla fethediyor. Ölüm orucuyla Hindistan'ın çehresini değiştirdi ve *dokunulmazlığı* tek darbede öldürdü."[23] Aslında öldürmemiş ama zayıflatmıştı.

O Kasım ayı Gandi *dokunulmazlığa* dair, neredeyse hayatına mal olan sorunun geniş ilgi görmesine yardımcı olan bir dizi makale yazdı. "Bunlar toplumsal açıdan cüzzamlı gibiler" diye hatırlatıyordu Gandi okurlarına. "Ekonomik açıdan kölelerden daha kötü durumdalar. Dinsel açıdan bakıldığında ise, bizim yanlış bir şekilde Tanrı'nın evi dediğimiz yerlere girmelerine izin verilmiyor. Kamusal yollardan, devlet okullarından, devlet hastanelerinden, kamusal su kaynaklarından ve halka açık çeşmelerden faydalanmalarına izin verilmiyor... Üst kasttan doktor ve avukatlar onlara hizmet etmiyor... Ayaklanıp isyan edemeyecek kadar mağdurlar... Her Hindu evinde, bütün pratik meselelerde ailenin bir üyesi olacak bir Harijan bulundurmalıdır."[24]

Gandi artık aklını ve kalbini Hinduizm'den *dokunulmazlık* belasının nasıl def edileceği sorusuna vakfetmişti. Harijanların Malabar'daki bir tapınağa serbest giriş hakkı elde etmelerinin en iyi

* Rabindranath Tagore, *Gitanjali*, Çev. Aytek Sever, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2010. (y.h.n.)

22. "Statement to the Press", 26 Eylül 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 139-45; alıntı, s. 145'ten.

23. Wolpert, *Nehru*, s. 142.

24. "Statement on Untouchability"-2, 5 Kasım 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 347.

başlangıç hamlesi olabileceğini düşündü. Son derece cesur bir Kerala işçisi K. Kelappan, Eylül'de Guruvayur Tapınağı'nı *dokunulmazlar*a açılması için ölüm orucuna başladı. Gandi de amacına ulaşmasında yardımcı olacağına ya da daha sonra oruca katılacağına söz vererek onu cesaretlendirdi. Kasım 1932'de C. R. Das'ın dul kız kardeşi Urmila Devi'yi elçisi olarak Kelappan'a gönderdi. Amerikalı Margaret Cousins de Urmila'ya eşlik etti. Ancak Gandi, Kelappan'ın orucuna eşlik etme niyetini ilan eder etmez, birçok ortodoks Hindu Brahman kendi kutsal tapınaklarına *dokunulmazlar*ın girmesini *önlemek* için ölüm orucuna başlayacaklarını söylediler. Gandi bu tip tehditlerden asla korkmazdı. Dolayısıyla, 2 Ocak 1933'te eğer tapınak Harijanlara kapılarını sonuna dek açmazsa, ölüm orucuna başlayacağını ilan etti.

Charlie Andrews durumdan rahatsız olmuştu zira orucun ilerici değil tutucu olabilecek talepleri zorla kabul ettirmek için fanatikler tarafından kesinlikle kullanılacağından korkuyordu.[25] Aralık ayında Guruvayus Tapınağı'na girme hakkına sahip Hindular arasında bir referandum yapıldı ve yaklaşık yüzde 55'i Harijanların tapınağa girmesinden yana oy kullandı. Gandi bu oylamanın kendi oruç kararının geçerliliğini onayladığını öne sürmüştü ama daha sonra Genel Valiliğin 15 Ocak 1933'te Madras Eyaleti'nde özel bir tapınağa giriş kararını onaylaması, onu orucunu belirsiz bir süre ertelemeye ikna etti.[26]

Ortodoks Hindular, Gandi'ye ağır küfürler ve hakaret dolu suçlamalarla saldırmış, bu da Gandi'nin kendisini çok sayıda kocasını eşit derecede tatmin edemediği için kocaları tarafından reddedilen zavallı bir kadın gibi hissetmesine yol açmıştı.[27] Bu çok kocalı toplumsal cinsiyet rolü, Gandi'nin, daha önce Sarojini Naidu'ya dişil fedakârlık acısını tercih ettiği yönündeki itirafını pekiştiriyordu. Gandi, şimdi kendisine kötülük eden bütün o kocalara sadık bir eş ve şaşmaz sadakatle bağlı olduğu konusunda ısrar ediyordu. Pasifist Horace Alexander'a müteessir bir şekilde itiraf etmişti: "Büyük Hindu halkını doğru eyleme sevk etmek için küçük bir orucun yeterli kefaret olmadığını biliyorum. *Do-*

25. "Letter from C. F. Andrews", 10 Kasım 1932, Ek 17, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 442.
26. "Statement on Untouchability"-13, 30 Aralık 1932, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 304-305; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 309.
27. "Appeal to Sanatanists", 4 Ocak 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 358; bir sonraki alıntı, a.g.e.

kunulazlığın son kırıntısı da süpürülene kadar birçok hayat feda edilmek zorunda kalabilir."[28]

Sofu Hindu olmayan Kongre üyeleri, Gandi'nin siyasi eylemi bir kenara bırakacak şekilde bu dini meseleye kendini kaptırmasını sorguluyor ve Hindistan'daki kitleleri büyülü oruca odaklayan, devlet ve toplumsal çatışmaya ilişkin konularda tanrısal rehberlik arayan bu halin tehlikeli olduğunu düşünüyorlardı. Harijan liderler de Hindu kurtarıcılarından hiçbir şekilde memnun değillerdi. Birçoğu Hinduizm'in ortodoks kadrosuna saldırmak için seçtiği alanı hayretle karşılamış ve Ambedkar gibi bazıları da önce ölüm orucuna yatma kararı alıp sonra hızla bundan vazgeçmesi karşısında afallamıştı.

Eylül ayında kapıldığı mutluluk halinden sonra artık Gandi bile kendinden şüphe etmeye başlamıştı. Ölüm orucunu ertelemesinden üç hafta sonra, Ocak 1933'ün sonlarına doğru Genel Vali'nin Madras Tapınağı'na girişe ilişkin kanun taslağını veto etme kararını öğrenmek Gandi'yi çok üzmüştü. Hapishane müdürü ne yapacağını sordu. Gandi yumuşak bir ses tonuyla cevapladı: "Beni ölüm orucuna yatmaya sevk eden bir İçses yok."[29] Kafası karışıktı ama hayatını tekrar riske atacak kadar değil.

Ay sonunda Kanpur'da yapılan belediye başkanlığı seçimlerinde bütün Harijan adayların alt edilmesi, Gandi'nin Ambedkar'ın seçimlerde hususi bir kota ayrımı yapılması yönündeki ısrarının önemini ilk defa kavramasına yol açtı. "Bu mağlubiyet beni çok üzüyor" diye itiraf etti Gandi eski bir dostuna. "Ne kadar aptal olduğumu sana söylemeden edemeyeceğim." Harika Harijan adayların seçimlerin birçoğunu kazanacağına canı gönülden inanmıştı. "Fakat şimdi, kota ayrımı olmadan şanslarının çok düşük olduğunu anlıyorum... Tabii eğer üst sınıf Hindular büyük bir haysiyet geliştirmezlerse."[30] Bu seçimler Gandi'nin, binlerce yıldır süren kibirli tahakküm ve insanlık dışı muamelenin beslediği üst sınıf Hindu önyargısının derin köklerini daha net görmesine yol açtı. Artık nizami kotanın kendi bencilliklerine uygun bir ceza olduğunu kabul ediyordu. Harijanların olumlu eylemlerini

28. Bapu, "My Dear Horace" (Alexander), 5 Ocak 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 365.
29. Gandhi, "Talk with Supt. M. G. Bhandari", 24 Ocak 1933, Ek 6, *C.W.M.G.*, Cilt 51, s. 491.
30. Gandhi, "Dear Hariji" (Kunzru), 31 Ocak 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 53 (Ocak-Mart 1933), Aralık 1972, s. 200; bir sonraki alıntı, a.g.e.

durdurmak için başladığı ölüm orucundan sonra böyle bir itirafta bulunması çok şaşırtıcıydı. Gandi'nin yenilmez bir iradeye sahip olduğunu düşünen bazı liderler, akli dengesinden şüphe etmeye başladılar.

Şubat ayında Gandi çıkardığı yeni haftalık gazete *Harijan*'ın ilk sayısını duyurdu ve Ambedkar'dan gazete için yazı istedi. "Paryalar, kast sisteminin bir yan ürünüdür" diye yazdı Dr. Ambedkar. "Üst sınıflar olduğu sürece paryalar da olacak. Paryaları, kast sisteminin yıkılmasından başka bir şey özgürleştiremez."[31] Gandi, Ambedkar'ın küskün olmakta son derece haklı olduğunu söyledi ama Hinduizm'in kast sisteminin iğrenç ya da berbat olmadığında, sadece paryalara yapılan muamelede yanlış bir yol izlendiğinde ısrar etti. Kast sistemine inancını hiçbir zaman yitirmemiş, sadece sistemin sağlıklı bedeninde kötücül bir ur gibi büyüyen *dokunulmazlık*tan şüphe etmişti.

1933 Nisan ayı sonlarına doğru Gandi, bu sefer de kendisini cezalandırmak için üç haftalığına oruca başlamaya karar verdi. "Birkaç gündür içimde fırtınalar kopuyor" diye yazdı. "Buna karşı mücadele ettim ama direniş nafileydi... Bu oruç kimseye karşı değil... Sadece kendime karşı... Kendimin ve yoldaşlarımın arınması, daha dikkatli ve tedbirli olması için gönülden okunan bir dua bu."[32] Çok sayıda genç aşramlının evlenmeme yeminini bozduklarını öğrenmişti. Birçok arkadaşı onu orucu bırakmaya ikna etmeye çalıştı yine. Ama içsesini duyan Gandi, Tanrı'nın iradesi olduğuna inandığı şeye karşı durmaya yanaşmadı. Aktardıkları karşısında büyük bir şok geçiren Ba'yı sakinleştirmesi için Mira'ya bir telgraf çekti. "Ba'ya, Baba'nın ona, kendisinden başka bir kadının ağırlığını asla taşıyamayıp öleceği bir yük yüklediğini söyle... Bu yükün adı sevgi."[33]

Sevgili Cevahirlal'a yazdı sonra: "Harijan hareketi sadece entelektüel çaba sarf edilemeyecek kadar büyük. Dünyada daha feci bir şey yok şu anda. Eğer Hinduizm beni hayal kırıklığına uğratırsa, bütün hayatım eziyete dönüşür."[34] Nehru cevapladı: "Anlamadığım konular hakkında ne söyleyebilirim ki?" Kocakarı ilaçları

31. Dr. Ambedkar, "Statement", *Harijan*, 11.2.1933, *C.W.M.G.*, Cilt 53, s. 260-61.
32. Gandhi, "Statement on Fast", 30 Nisan 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 53, s. 74-75.
33. Bapu, "Mirabehn", 2 Mayıs 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 53, s. 85.
34. Bapu, "Jawaharlal Nehru", 2 Mayıs 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 53, s. 96; bir sonraki alıntı, a.g.e., dipnot 1.

ve benzerlerinden, Bapu'nun garip yöntemleri ve büyü işlerinden korkar olmuştu; bunlar Nehru'nun rasyonel bakışına göre, insanları sorunların çözümüyle uğraşmaktan vazgeçip, mucize beklemeye sevk ediyordu.[35]

Oruca başladığı gün hapishaneden serbest bırakıldı; Britanyalı yetkililer Gandi'nin ölümünün ayaklanmaları tetikleyeceğinden korkuyorlardı. Gandi, arkadaşı Leydi Premlia'nın Yeravda yakınlarında, Poona karargâhında bulunan sayfiyesine götürüldü. "Serbest bırakılışımı sevinçle karşılayamıyorum" diye açıklama yaptı gazetecilere. Hükümetin bu serbest bırakma kararını istismar etmemesini istedi ve bütün sivil direnişçilerin kayıtsız şartsız tahliye edilmesini talep ederek, genel bir af ve barışcıl işbirliği konusundaki ümitlerini dile getirdi.

Beş günlük oruçtan sonra Gandi, Dr. Deshmukh'un tavsiyesine uyarak midesindeki asidi azaltmak için şişelenmiş kaynak suyu içmeye başladı. Yirmi günlük oruçtan sonra Devdas'a, "Hâlâ hayatta olmamı Tanrı'nın merhametine borçluyum" dedi.[36] Yirmi birinci gün Leydi Thackersey ona, orucunu bozacağı portakal suyunu getirdi. Sarojini Naidu ve Dr. Ansari, bu olayı genç yaşlı birçok Harijan'a birlikte kutlamak için oradaydılar. Ansari yanında getirdiği Kuran'dan sureler, Hıristiyan Kardeşler "O Harika Haçı Ararken" ilahisini, Profesör Wadia bir Parsi duası, akabinde Gurudev Tagore *Gitanjali*'den dua okudu ve en sonunda da Gandi'nin favorisi olan gerçek Vaishnava ilahisi okundu.[37]

Kongre liderleri Gandi'yle görüşmek için Poona'ya gelmiş ve birçoğu sivil itaatsizlik kampanyasına son vermesini istemişlerdi. Gandi böyle bir taahhütte bulunmadan önce Genel Vali'yle görüşmek istedi ama Willingdon, Irwin gibi biri değildi. Yanıt olumsuzdu ve Willingdon, Gandi'yi Satyagraha gibi bir harekete geri dönmemesi konusunda uyardı. Gandi muhalif tavrını sürdürüp Kongre'deki yoldaşlarına, dava arkadaşlarının ve ülkenin yorulmadığını ısrarla belirtti.[38] Hükümet, Harijan davasını böyle hararetle sürdürdüğü için Gandi'nin birçok güçlü Hindu'nun desteğini kaybettiğini fark etmişti. Müslüman Birliği'nden de her-

35. Wolpert, *Nehru*, s. 150.
36. "Talk with son Devdas", 27 Mayıs 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 53, s. 177.
37. "Breaking of the Fast", Ek 6, *C.W.M.G.*, Cilt 53, s. 444-45.
38. Gandhi, "Speech at Leader's Conference", Poona, 14 Temmuz 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 53, s. 265.

hangi bir destek kazanmamıştı zira Cinnah daima, Müslümanlar ve de *dokunulmazlar* için ayrı seçim sandalyelerine ihtiyaç duyulduğu konusunda ısrarcıydı. Dolayısıyla Genel Vali, Gandi'nin barış görüşmeleri önerisini küstahça geri çevirmekte bir sakınca görmedi. Gandi bunun üzerine Sabarmati Aşramı'nı dağıtma kararını açıkladı. Sadık aşram sakinlerinin çoğu, çok geçmeden yeni *Sevagram* (Hizmet Köyü) aşramı olacak Wardha'ya taşındı. Gandi Bombay hükümetini, eski aşramının malvarlığının kayıtlı güvence altında tutulduğu ve değerinin yarım milyon rupiden daha fazla olduğu konusunda bilgilendirdi. Ama aşram son iki yıldır kira ödemeyi kabul etmediği için hükümet taşınabilir malların çoğuna el koyup, bunları sattı. Gandi de toprağı ve boş binaları Harijan çalışmaları için Dokunulmazlar Topluluğu Hizmetkârları'na devretti.

Temmuz 1933 sonunda Gandi, Bombay İçişleri Bakanı'na bir telgraf gönderip, köylüleri içki ve yabancı kıyafetleri boykota sevk etmek için Ahmedabad'dan Ras'a kadar bir Satyagraha yürüyüşüne önderlik etme niyetinde olduğunu bildirdi. Fakat tek bir adım atmasına bile izin verilmedi. Gandi ve Mahadev, 1 Ağustos 1933'te gece yarısı tutuklandılar ve önce Sabarmati Hapishanesi'ne götürülüp, ertesi gün Poona'nın Yeravda'sına transfer edildiler. Orada Gandi sulh yargıcı Hyam Israel tarafından sorgulandı. Mesleği sorulduğunda Gandi, "Mesleğim eğiricilik, örgücülük ve çiftçiliktir" diye cevap verdi.[39] İkametgâhı sorulduğunda ise, "Şu anda Yeravda Hapishanesi" dedi. Kendisine yapılan suçlamalara itiraz etmeyip kısa bir açıklama yaptı. "Ben barış âşığıyım ve kendimi ait olabileceğim Devlet'in yasalarına seve seve itaat etmeye çalışan iyi bir yurttaş olarak görüyorum. Ama bir yurttaşın hayatında yasalara itaat etmemenin acı verici bir görev haline geldiği durumlar oluyor... Kısa süre önce bir özgürlük dönemi yaşadım ve insanlar arasındaydım, sürekli özgürlük ve mallarını kaybetme korkusu içinde yaşayan insanlar arasında çilekeşliğe sığınmaya çalıştım."[40] Sivil itaatsizliğe duyduğu tutkulu inancı bu şekilde yeniden teyit ettikten sonra Gandi, C sınıfı bir mahkûm muamelesi görmeyi talep etti. Fakat Sulh Yargıcı Israel, yaşını ve mevcut sağlık durumunu göz önüne alarak ona, A sınıfı mahkûm olarak bir yıl hapis cezası verdi. Gandi 64 yaşındaydı ve 45 kilodan daha hafifti.

39. "Gandhi's Trail in Poona", 4 Ağustos 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 53, s. 341-42.
40. A.g.e., s. 342.

Başladığı Harijan çalışmalarını hapishane hücresinden sürdürmek isteyen Gandi, haftalık *Harijan* gazetesini hazırlamak için asistan talebinde bulundu ama artık hapishane yetkilileri tüm desteklerini kesmişlerdi. Bu nedenle 14 Ağustos 1933'te Bombay İçişleri Bakanı'na bir mektup yazıp, iki gün içinde oruca tekrar başlayacağını bildirdi. Çalışmasına izin verilmemesinin baskısı dayanılmaz bir hal almıştı. "Harijan davasına hizmet edemediğimde hayata olan ilgimi kaybediyorum" diye açıkladı Gandi.[41] 16 Ağustos'ta oruca başladı ve sekiz gün sonra kayıtsız şartsız salıverilene kadar orucu sürdürdü. "Hapishane dışındaki bu hayatı nasıl kullanacağımı bilmiyorum" diye yazdı. Harijan davasına yapacağı hizmet devam edecek olsa da ve hayat nefesi onun için günlük ekmekten daha değerliydi."[42] 23 Ağustos 1933'te, Leydi Thackersey'in sayfiyesine geri döndü. Nihayet özgürdü ve aralıksız dokuz yıl boyunca da öyle kalacaktı.

41. Gandhi, "Dear Sir" (Home Secretary, Bombay), 14 Ağustos 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 53, s. 353.
42. "The Breath of My Life", 23 Ağustos 1933, 17:30, *C.W.M.G.*, Cilt 53, s. 366.

17
Kırsal Kalkındırma Çalışmalarına Dönüş

Serbest bırakıldıktan sonra, "Halihazırda bir planım yok" dedi Gandi gazetecilere, "Bu benim için yeni bir hayat gibi."[1] Orucunun son gününde mide bulantısı o kadar artmıştı ki öleceğini düşünerek bütün dünyevi mallarını bağışladı. Şimdi de Kongre'den istifa etmeyi ve kendisini Harijan çalışmalarına, diğer toplumsal kalkındırma programlarına –iplikçilik, dokumacılık ve içki yasağı– adamayı planlıyordu.

Hapishaneden yeni çıkmış olan Cevahirlal, 1933 Eylül ortasında Gandi'yle görüşmek üzere Poona'ya gitti. Hemfikir ol-

1. İlk alıntı, "Interview to Assosicated Press of India", 2 Eylül 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 55 (23 Nisan-15 Eylül 1933), Ağustos 1973, s. 392; bir sonraki alıntı, "Advice to Friends", a.g.e., s. 393.

madıklarını anlamalarına ancak ulusları ve halkları için halen paylaştıkları ortak amaçlara en iyi nasıl ulaşacakları konusunda uzlaşmalarına yetecek kadar uzun bir görüşme yaptılar. "Hindistan'daki çıkar grupları özel ayrıcalıklarından feragat etmek zorundalar" diye üsteledi Cevahirlal Bapu'nun yanından ayrılır ayrılmaz. Ancak feragatin mümkün olduğunca yumuşak ve kimseye zarar vermeyecek şekilde yapılması gerektiği konusunda Bapu'yla hemfikirdi.[2] Nehru bu değişimin mümkün olduğunca pürüzsüz yapılmasını istiyordu. Gandi ise amaca pürüzsüzce ulaşılmasından ziyade araçların ahlaki açıdan uygun olmasıyla ilgileniyordu. İkisi de Yuvarlak Masa Toplantıları'nın işe yaramaz olduğu konusunda hemfikirdi. Nehru bu toplantıları, çıkar ve mülk sahiplerinin oluşturduğu faşist bir gruplaşma olarak tanımlıyordu. Bu toplantılardan birine bizzat katılmış olan Gandi daha ılımlıydı ve katılanları faşist diye yaftalamak istemiyordu.

Gandi dürüst ve şiddet karşıtı olmanın önemini vurgularken, Cevahirlal gizli yöntemleri de destekliyordu: Sınıf mücadelesine ve Marksist-Leninist doktrine olan inancı, onu İngiliz emperyalizmine karşı verilen ölümüne savaşta gizliliğin önemli olduğuna ikna etmişti.[3] Gandi'yle bağımsızlığın ön koşulu olarak toplumsal birlik, el iplikçiliği ve dokumacılığın sürdürülmesi, *dokunulmazlığ*ın kaldırılması konularında fikir ayrılığı yaşıyorlardı. Nehru dinamik zihni ve gençlik dolu enerjisini siyasi özgürlük kazanma önceliğine odaklıyor, Avrupa ve Asya'daki diğer uluslararası sosyalist güçleri tüm kalbiyle destekliyordu. Yine de Gandi, Nehru ve Kongre'ye ne zaman ihtiyaç duyarlarsa bilge nasihatlarıyla yardım etmeyi kabul etti.

Gandi, 1933 yılının son çeyreğini ve 1934 yılının büyük bir kısmını Harijanların rahata kavuşması için harcadı. Bombay'dan Gucerat, Maharashtra ve Bengal'in ücra köylerine kadar hem üst sınıf Hindulara hem de Harijanlara, aynı inancı paylaştıkları bütün Hindistanlılara kan kardeşleri olarak dokunmaları, onlarla evlenmeleri ve onlara hizmet etmelerini salık verdi. Gandi birçok Kongre liderinin kendisini dindar bir manyak ve temelde bir sosyal hizmet görevlisi olarak görüp hiç tasvip etmediğini biliyor-

2. Jawahar, "My Dear Bapu", 13 Eylül 1933, Ek 14, *C.W.M.G.*, Cilt 55, s. 457-58; bir sonraki alıntı, a.g.e.
3. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 14 Eylül 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 55, s. 426-29; bir sonraki alıntı, a.g.e.

du.[4] Fakat toplumsal reformdan önce gelecek siyasi reformun, sadece duyarsız İngiliz yönetiminin yerine duyarsız Hindistan yönetimini koyacağından emindi. Gandi Ahmedabad Bölgesi'ndeki bir köyde yaşanan bir olayı tiksinti duyarak aktarıyor: "Üst sınıf Hindular bazı Harijanları kırbaçlamıştı... Çünkü içlerinden biri halka açık bir su tankında yıkanma cüretini göstermişti."[5]

Gandi seyahati sırasında, kendisine Harijan demesine ve paryalara hizmet etmesine öfkeli, safron giymiş Swamiler önderliğindeki Hinduların hararetli protestolarıyla karşılaştı. Siyah protesto bayrakları sallamışlardı Gandi'ye karşı: Simon Komisyonu ve Galler Prensi de kızgın milliyetçiler tarafından böyle karşılanmıştı. Kendinden geçmiş kabadayılar, "Gandi'ye Ölüm!" nidaları eşliğinde temsili kuklasını yakmışlardı. Bu menfur protestocular Gandi'ye acı vermiş ama onu yolundan alıkoyamamıştı. "Herkes beni yüzüstü bıraksa da *dharma*ya uymalıyım... İnsan üzerine düşen görevi elinden geldiğince yerine getirmeli."[6] Karma yoga felsefesi, bütün karanlık tehdit ve hakaretler karşısında saflığını korumuştu. Krişna'nın tutkulu bir müridi olan Gandi, *dokunulmazlık* lekesi ortadan kalkmazsa Hinduizm'in ve Hindu toplumunun telef olacağı konusunda ısrar ediyordu.[7]

Gandi 1934 yılı Ocak ayı ortalarında güney Hindistan'dayken, feci bir deprem Bihar'ı vurdu ve birçok şehri yerle bir ederek on binden fazla insanın ölümüne sebep oldu. Yüz binlercesini de evsiz bıraktı. Felaket haberini aldığında şu yorumu yaptı: "Tanrı'ya inananlar olarak bizler, bu tarifi olanaksız felaketin ardında bile insanlığın yararına, ilahi bir amaç olduğu inancından vazgeçmemeliyiz. Bana batıl inançlı diyebilirsiniz ama benim gibi bir insanın, bu depremin Tanrı'nın günahlarımız için bize gönderdiği bir ceza olduğuna inanmaktan başka seçeneği yoktur."[8] Suçu *dokunulmaz*lık günahına atıyor ve her şeyin takdiri ilahiden geldiğinde ısrar ediyordu.[9] Nehru ve Tagore, Gandi'nin depreme verdiği bu tepki karşısında afallamış ve dehşete kapılmışlardı.

---

4. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 1 Kasım 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 56 (16 Eylül 1933-15 Ocak 1934), Kasım 1973, s. 167.
5. "Two Cruel Cases", *Harijan*, 3.11.1933, *C.W.M.G.*, Cilt 56, s. 177.
6. Bapu, "My Dear Agatha" (Harrison), 16 Kasım 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 56, s. 232-34.
7. "Speech at Public Meeting", Raipur, 24 Kasım 1933, *C.W.M.G.*, Cilt 56, s. 278.
8. "Speech at Public Meeting", Tinnevelly, 24 Ocak 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 57 (16 Ocak-17 Mayıs 1934), Ocak 1974, s. 44.
9. A.g.e.

"Mahatma Gandi'nin *dokunulmaz*lığı savunan toplumsal âdetleri körü körüne devam ettirenleri, Tanrı'nın gazabını Bihar'ın belli bölgelerine çekmekle suçlaması, beni hem şaşırttı hem de derinden yaraladı... Çünkü bu tip bilimsellik dışı görüşler yurttaşlarımız tarafından hemen kabul görüyor" diye bir açıklama yaptı Gurudev Tagore.[10]

Hapishaneden yeni çıkmış Biharlı Dr. Rajendra Prasad, en ağır derece yanık ve yaralardan mustarip olanları kurtarmak için bütün gün çalışıyordu. Bu deprem çalışmaları, ileride Hindistan'ın ilk başbakanı olacak Prasad'ın adının ülke çapında ilk kez yayılmasını sağladı. Birçok insan Gandi'ye acilen Bihar'a gitmesini salık verse de o, Harijan seyahatini iptal etmeye yanaşmadı. "Bihar'a kutsal bağlarla bağlıyım" dedi Gandi. "Görev yerimi terk etmeyerek muhtemelen Bihar'a en iyi şekilde hizmet etmiş oluyorum."[11] Sonra da bu felaketin, Tanrı'nın ağır *dokunulmaz*lık günahı için verdiği bir ceza olduğu yönündeki kanısını yineledi. "Kıtlık, sel, deprem ve benzeri olaylar fiziksel kökenlere sahip gibi görünseler de bence bir şekilde insanların ahlakıyla bağlantılıdır."[12]

Pasifist Muriel Lester Hindistan'a gelmiş ve Gandi'yle görüştükten sonra, arkadaşı Bengal Valisi'ni ziyaret etmişti. Vali kendisini yemeğe davet etmişti ama Lester, valiyi Bihar'a yardım göndermeye ikna edemedi. Daha sonra Genel Vali'yi görmeye gitti. Şubat ayının sonlarına doğru Gandi Harijan seyahati programını, Bengal'e gitmeden önce Bihar'ı ziyaret edecek şekilde değiştirdi. 1934 Mart ortasında Muriel de Gandi'nin Bihar seyahatine katıldı. Londra Quaker liderlerinden Agatha Harrison iki gün sonra Bombay'a vardı ve vakit kaybetmeden Bihar'da onlara katılmak için yola çıktı. Gandi felaketin yaşandığı birçok merkezi ziyaret ettikten sonra Bihar'ın Merkez Yardım Koordinasyon Komitesi'ne seslendi. "Bu felaket karşısında Hindular ve Müslümanlar, Hindistanlılar ve İngilizler arasındaki ayrımları unutalım. Burada Kongre üyeleri olarak değil insani bir görev adına yardımseverler olarak çalışacağız..."[13]

---

10. Rabindranath Tagore, "Statement", *Harijan*, 16.2.1934, *C.W.M.G.*, Cilt 57, Ek 1, s. 503-504.
11. "Bihar ve Untouchability", *Harijan*, 2.2.1934, *C.W.M.G.*, Cilt 57, s. 89; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 87.
12. "Superstition v. Faith", *Harijan*, 16.2.1934, *C.W.M.G.*, Cilt 57, s. 165.
13. "Speech at Bihar Central Relief Committee", Patna, 18 Mart 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 57, s. 289-90.

Seyahati boyunca gittikçe uyumakta daha da güçlük çekiyor, sabah üç yerine gece birde uyanıyordu. Kardeş Vallabh'a telaşa kapılmamasını yazdı. Bir grup öfkeli üst sınıf Hindu, arabasına binerken saldırmış ve taşlarla araca feci hasar vermişlerdi. Saldırıdan kıl payı kurtuldu ve sonrasında tapınak kasabası Puri'den ayrılmaya ve araba seyahatini bırakmaya karar verdi. Orissa'nın kırsal bölgelerinde Mira ve birkaç kişiyle birlikte yaya olarak seyahate çıktı. Köy yolları ve kabilelerin yaşadığı orman patikalarında yaya olarak yaptığı bu yolculuktan memnundu. "Köyün eteklerinde açık havada kamp kuruyoruz. Benim için kulübe benzeri bir yapı inşa edildi."[14] Elbette bu seyahat biçiminin yağmurlar başladığında imkânsızlaşmasa bile zorlaşacağını biliyordu. Bu durumda iç bölgelerde kamp kurmaya hazırdı, zaten bunu, yaşlı, duyarlı mizacına şehir hayatının karmaşasından daha uygun buluyordu.

Haziran ortasında Gandi ve beraberindekiler trenle Bombay'a döndüler. Muriel ve Agatha, eve doğru gemiyle yola çıkmadan önce vedalaşmak için onları bekliyordu. Mira son anda diğer İngiliz hanımlara katılmaya karar verdi. Gandi'nin çok sevgili Mira'sına ilk ayrılık mektubu şöyle başlıyordu: "Soğuk bir ayrılıktı. Ne var ki ben bu kadar derin, zengin ama yine de bencilce olmayan bir şefkatin bana bir daha asla bahş edilmeyeceğini biliyorum."[15] Gandi, Leydi Thackersey'nin Poona'daki sayfiyesine geri döndü, Ba da orada ona katıldı. Ertesi akşam bir suikastçi, Gandi'yi Poona'nın Belediye Binası'nda yapacağı konuşmaya götüren araba ile karıştırdığı bir arabaya bomba attı. "Hayatımda o kadar çok saldırıdan kıl payı kurtuldum ki bu sonuncusu beni hiç şaşırtmadı" dedi gayet soğukkanlı bir şekilde. Vallabhbhai'ye şöyle yazdı: "Bu saldırının Harijan çalışmalarım sebebiyle yapılmasına sevindim."[16] Bombalanan arabada ölümcül yara alan olmamıştı, saldırgan yakalanamadı ama Gandi bunun öfkeden deliye dönmüş bir üst sınıf Hindu'nun işi olduğundan emindi. "Bu üzücü olay hiç şüphesiz ki Harijan davasını daha da ileri taşımıştır... Davalar uğrunda şehit olanlarla yükselir."[17] Uzun zamandır Hindu ortodoksisinin kalesi olan Poona'daki birçok kızgın Brah-

14. Bapu, "Bhai Vallabh" (Patel), 10 Mayıs 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 57, s. 477.
15. Bapu, "Mira", 20 Haziran 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 58 (18 Mayıs-15 Eylül 1934), Mart 1974, s. 94.
16. Bapu, "Vallabhbhai" (Patel), 2 Temmuz 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 58, s. 139.
17. "Statement on Bomb Incident", 25 Haziran 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 58, s. 108-109.

man, Harijan kampanyasına başladığından beri Gandi'nin ölmesini istiyordu. Bundan yaklaşık on dört yıl sonra başka bir kaçık Poonalı Brahman Gandi'yi öldürmeyi başaracaktı.

Temmuz ortalarında yoğun akli ve fiziksel yorgunluktan mustarip Gandi her fırsatta uyuyordu.[18] Mira'yı özlemiş ve ona, "hep yanımdasın, Sevgilerle" diye yazmıştı.[19] Bir haftalık kefaret ve öz arınma orucu tutmaya karar verdi. Ayrı düştüğü sevgili Mira'ya şu anda kafasında birçok şeyin değiştiğini itiraf etti. Kongre'nin yozlaşmışlığı da içini kemiriyordu. Agatha Harrison'a da yazdı: "Şu anda zihnimi, Kongre'yi nasıl arındıracağım, buradaki aşramı gizli kapaklı yalancılık ve Brahmaçarya ihlallerinden nasıl kurtacağım sorusu meşgul ediyor."[20] Oruç onu güçten düşürse de sağlığına kalıcı bir hasar vermedi. Orucun arındırıcı işkencesi zihnini dayanılmaz acılardan kurtarmıştı. Kongre üyeleri arasında yaşanan güç çekişmesi ve yaşadığı hayal kırıklıkları onu hasta ediyor ve oruç, Gandi'nin iç saflığa ulaşması gerekliliğine odaklanmasına yardımcı oluyordu.[21]

Kardeşi Vallabh'ı, Ağustos sonunda Charlie gelmeden önce Wardha'da kendisine katılmaya ikna etti. Gandi'nin kendisini, Kongre'de ona düşen pamuk kotasını eğirmektense hapishanede kişisel çalışmalarını (okumak ve yazmak) sürdürmekle suçlaması üzerine Nehru, Gandi'ye öfke dolu bir mektup yazdı. Gandi, Cevahirlal ve radikal genç destekçileri tarafından onları özgürlüğe götürmek için gerici olmasa da muhafazakâr bulunduğunu biliyordu. "Kongre'nin gelişmesine mani oluyor gibiyim" diye itiraf etti, içini dökebileceği tek Kongre lideri Vallabhbhai'ye. "Ama ne yapabilirim ki?"[22] Çoğu Kongre üyesi doğru ve yanlış, şiddet ve şiddetsizlik arasında bir ayrım yapmıyordu. Gandi Nehru'nun barikatları özlediğini ve neredeyse bütün Kongre Çalışma Komisyonu üyelerini, Hindistan'ı devrime götüremeyecek kadar yaşlı ya da iradesiz gördüğünü biliyordu. "Çalışma Komisyonu üyelerine fazla yükleniyorsun" diye yazdı Gandi Cevahirlal'a. "Onlar bizim me-

18. Gandhi, "My Dear Bihdan" (Dr. B. C. Roy), 15 Temmuz 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 58, s. 190.
19. Bapu, "Mira", 25 Temmuz 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 58, s. 244; bir sonraki alıntı, 7 Ağustos 1934, a.g.e., s. 298.
20. Bapu, "Agatha" (Harrison), 7 Ağustos 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 58, s. 299-300.
21. "Interview with the Press", 16 Ağustos 1934, *The Hindu*, 16.8.1934, *C.W.M.G.*, Cilt 58, s. 316.
22. Bapu, "Vallabhbhai" (Patel), 19 Ağustos 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 58, s. 329-30.

sai arkadaşlarımız... Ve unutma ki biz özgür bir kurumuz."[23] Ama Motilal'ın ona bir keresinde söylediği şeyi hatırladı ve artık o da kenara çekilip, politikayı ve bütün beyhude iktidar oyunlarını istekli önderlerden oluşan daha genç bir kuşağa bırakmaya hazırdı.

Eylül 1934'te Gandi, bir devrim yarattığı ve 1920'den beri önderlik ettiği Kongre'den ayrılmaya karar verdi. "Bu harika kurumu terk ederken içim hiç rahat değil" diye yazdı Vallabhbhai'ye. "Benim varlığım entelijensiyayı Kongre'den gitgide daha da uzaklaştırıyor. İzlediğim politikaların akıllarına yatmadığını hissediyorum... Gitgide büyüyen bir Sosyalistler grubu var. Cevahirlal onların tartışmasız lideri... Sosyalist grup aşağı yukarı onun görüşlerini yansıtıyor... Onlarla aramda temel farklılıklar var."[24] Böylece Gandi, Kongre'nin bağımsız Hindistan'ın kontrolünü devralmasından on üç yıl önce kendini bu kurumdan, küçük iktidar oyunlarından, gittikçe artan yozlaşma ve liderlerin şiddettinden sessizce geri çekti.

Kongre'den ayrıldıktan sonra Gandi, orta Hindistan'a dönüp bütün enerjisini kırsal kalkındırma çalışmalarına adadı. Güney Afrika'daki ilk aşramından beri, kırsal hayattaki kendi kendine yeterliği ve de topluluk harmonisini toplum için ideal hedef olarak görüyordu. Sabarmati'deki Satyaghara Aşramı son yıllarda onu hayal kırıklığına uğratmış ve onu orayı terk etmeye sevk etmişti. İyice yaşlanan Gandi için Wardha'dan birkaç mil ötede daha yalıtık, daha kırsal Sewagram'da olmak, hızla gelişen sanayi bölgesi Ahmedabad'a yakın olmaktan daha iyiydi.

Şehir hayatının karmaşası ve Kongre'deki çekişmelerden çok uzaktaki bu invizanın kendisine huzur vereceğini ümit ediyordu ki, Sevagram'a yerleşir yerleşmez günahkâr oğlu Harilal, Bapu'suna bir mektup yazıp aşrama katılıp katılamayacağını sordu. Gandi ise ancak oğlunun aylardır içkiye el sürmediğine ve cinsel haz kadar tüttürmeyi de bırakmak için çok çaba harcadığına ikna olduktan sonra onu aşrama davet etti. Lakin dul Harilal yeniden evlenmeyi düşünüyordu. Gandi de ilk başta bu fikre sıcak baktı, tabii eğer uygun, olgun bir Hindu kadın bulunabilirse. Gandi Harilal'ı davet ederken kendisini asla aldatmaması ve kötü davranışlarda bulunmaması konusunda uyarmıştı. "Ben artık yaşlı bir

23. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 17 Ağustos 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 58, s. 318.
24. Bapu, "Dear Vallabhbhai" (Patel), 5 Eylül 1934'ten önce, *C.W.M.G.*, Cilt 58, s. 403-406.

adamım ve sen de çocuk değilsin" diye yazmıştı altmış beş yaşındaki Gandi, kırk altı yaşındaki oğluna.[25]

Aşram hayatı Harilal'ın çok hoşuna gitti, birçok arkadaş edindi ve birçok aşram sakini sırf Mahatma'nın oğlu olduğu için ondan etkilendi. O da Gandi'nin *Amala* (lekesiz) adını taktığı deli dolu, sarışın, güzel Alman müridi Margarate Spiegel'den hoşlandı ve onunla evlenmeyi düşündü. Hariral Bapu'suna bu arzusundan ve Amala'nın da buna razı geldiğinden bahsettiğinde Gandi afalladı. "Bu fikri bir kenara bırakmak zorundasın" dedi.[26] Harilal'a Amala'ya yazıp, bunun kötü bir fikir olduğunu söylemesini emretti. Eğer onsuz yaşayamayacağı gibi bir cevap alırsa da Gandi sabır öğütlüyordu. Harilal soğukkanlılığını bozmamaya çalıştı. On iki dil bilen, Orta Avrupa'daki ev hayatının sunduğu konforu Hindistan'ın Harijanlarına hizmet etmek için terk etmiş ve Mahatma'ya hayranlık duyan güzel bir kadınla evlenmek istemesinin son derece doğal bir şey olduğunu düşünüyordu. Margarete-Amala, Harilal'ı, Bapu'yla asla sahip olmayı hayal edemeyeceği Gandi soyundan çocuklar için duyduğu imkânsız tutkuyla seviyordu. Ne var ki onların evlenme ihtimali Gandi'nin dikkatini dağıtıyordu. "Her zaman seksten uzak durulmasını savunan ben, nasıl olur da seni seksi yüceltmeye teşvik edebilirim ki?" diye yazdı oğluna. Gandi'nin aklını daha da karıştıran şey, oğlunun onun yanında kalırken bir yandan kendine bir eş aramaya devam etmesiydi.[27] Gandi'yi kendi çocuklarının evlenmek ve çocuk yapmak istemeleri kadar rahatsız eden çok az şey vardı. Bu nedenle oğlu Harilal, Gandi'nin sadece Hindistan için değil bütün dünya için örnek bir topluluğa çevirmek istediği o ücra aşramdan kaçıp gitti. Harilal, Gandi'nin kuzeni Narandas'ın kendisine kalacak bir oda verdiği Rajkot'a geri döndü. Gandi Narandas'a, ona 100 rupi vermesini ama daha fazla vermemesini söyledi. "Hâlâ esrar bağımlısı."[28] Bir ay sonra da Hariral'ın yoldan çıktığını ve artık onlar için kayıp bir vaka olduğunu bildirdi.[29]

25. Bapu, "Harilal", 19 Eylül 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 59 (16 Eylül-15 Aralık 1934), Kasım 1974, s. 27.
26. Bapu, "Harilal", 3 Ekim 1934, *C.W.M.G.*, Cilt 59, s. 111-12.
27. Bapu, "Harilal", 12 Nisan 1935, *C.W.M.G.*, Cilt 60 (16 Aralık 1934-24 Nisan 1935), Aralık 1974) s. 410.
28. Bapu, "Narandas" (Gandhi), 5 Mayıs 1935, *C.W.M.G.*, Cilt 61 (25 Nisan-30 Eylül 1935), Mayıs 1975, s. 37.
29. Bapu, "Narandas", 27 Haziran 1935, *C.W.M.G.*, Cilt 61, s. 246.

Gandi artık kendini Hindistan'daki milyonlarca insanı açlıktan ve işsizlik bunalımından kurtarma mücadelesine adayıp, Kasım 1934'te kendi Hindistan Köy Endüstrisi Derneği'ni kurdu. Sanayici G. D. Birla ve Jamnalal Bajaj gibi zengin destekçiler edindi. Vinoba Bhave de Hindistan köylerini ihya etme hareketini örgütlemesine yardımcı oldu. Bhave, çiftçilere vitamini düşük işlenmiş un ve pirinç yerine işlenmemiş tahıllar yemenin daha sağlıklı, çiğ kabak ve karnabaharın bilhassa faydalı olduğunu öğretti.

Wardha'da yapılan bir mutfak toplantısında Gandi hayatı boyunca, Londra'daki öğrencilik yıllarından beri iyi bir aşçı olduğunu ve Güney Afrika mutfağını yirmi yıldır bildiğini anlattı. "Şu anda daha önce hiç benzerini yapmadığımız bir göreve kalkıştık. İdeal köylüler olmamız gerekiyor... Onlara, çok para harcamadan kendi sebzelerini, yeşilliklerini yetiştirip, sağlıklı kalabileceklerini göstermeliyiz. Onlara yeşillikleri pişirdiklerinde vitaminlerin çoğunun kaybolduğunu da göstermeliyiz."[30] Gandi ömrü uzatan beslenme reformuna ve antik Hindistan'nın Ayurvedik* doğa terapisine sıkı sıkıya bağlıydı. Müritlerine diğer devaların yanı sıra demirhindinin kabızlığa iyi geldiğini de öğretti. "Batılı tıpçılar ne kadar az ilaç yazarlarsa hastalar için o kadar iyi olduğunu yavaş yavaş keşfediyorlar" dedi bilge bir tavırla. Hindistan'ın binlerce yıllık tıbbi geleneklerinin kökenlerine uzanarak alternatif, bütünsel tedavi biçimlerine Batılıların çoğundan onlarca yıl önce inanmıştı Gandi.[31] Köylerde gerekli hıfzısıhha ve hijyenin sağlanmasının hayati önemini de vurguluyordu.

31 Mayıs 1935'te Güney Asya, Queatta'ta da yaşanan bir diğer feci depremle sarsıldı: Baluşistan şehri yerle bir olmuş ve on binlerce kişi hayatını kaybetmişti. "Queatta'daki afallatıcı felaket insanı adeta felce uğratıyor" diye yazdı Gandi. "Bütün yeniden inşa çabalarını boşa çıkarıyor."[32] Sonra da Bihar felaketi için söylediklerini tekrarladı, her felaketin arkasında ilahi bir amaç yattığını

30. "Speech at Kitchen Meeting", Wardha, 22 Şubat 1935, *C.W.M.G.*, Cilt 60, s. 251-52.

* Ayurveda veya Ayurvedik tıp: Hindistan'ın alt kıtasında ortaya çıkan antik bir sağlık sistemidir. Ayurvedik tıbbın önceliği hastalığı önleme, sağlığı koruma ve tedavi şeklindedir. Bedenin hastalığa yönelik dayanıklılığını, bedensel ve zihinsel unsurlardaki dengesizliğin azalttığına inanıldığından, bitkisel formüller, hayat stili değiştirilmesi ve diyet gibi yöntemlerle bedene hastalığı yok edecek şekilde denge kazandırılmasını amaçlanır. (y.h.n.)

31. "The Extent of Meical Aid", *Harijan*, 5.4.1935, *C.W.M.G.*, Cilt 60, s. 384-85.

32. "Let Us Pray", 6 Haziran 1935, *C.W.M.G.*, Cilt 61, s. 137.

ısrarla belirtti. Bu tip doğal trajediler için salık verdiği tek deva dualar aracılığıyla iç arınmaya ulaşmaktı.

Altı ay sonra, tansiyonu yirminin üzerine sıçradığında gündelik yaşamını sürdüremez oldu ve doktor gözetimi altında yaklaşık iki ay yatakta kaldı. "Benim, senin ve herkesin hayatının ipleri Mira'nın Tanrı'sının elinde" diye yazdı Vallabhbhai'ye.[33] Oysa yazması bile doktorun talimatlarına aykırıydı. Kendisinin, Mira, Vinoba ve aşramın diğer birçok değerli üyesinin yoğun çabalarına rağmen köy kalkındırma çalışmaları çok az somut netice doğuruyor ve bu durum da Gandi'yi hiç olmadığı kadar bezgin ve mutsuz kılıyordu. "İnsanların umarsızlığı devam ediyor" diye belirtti bir köy gönüllüsü bezgince. "Zorlukların sonu gelmiyor."[34] Mira, Sindi köyünde yaşamaya gönüllü olmuştu; bütün gün çalışıyor, köylülerin dışkılarını topluyor ve yol kenarlarına insan gübresi olarak döküyordu. Hasta düşüp, yüksek ateşle tepelere gitmek zorunda kalana kadar köylülere sağlıklı tuvalet sistemini öğretmek için elinden geleni yaptı. Birçok eğitimli Hindu, Gandi'nin kırsal kalkındırma çabalarını şüpheyle karşılıyordu. Bunlardan biri mektup yazıp önce siyasi güç kazanmanın daha akıllıca olup olmayacağını sordu. "Bunu anlamak için insanın ulaşmak istediği siyasi hedefi unutması gerek" diye cevapladı Gandi. "Korkarım bu mektubun yazarının sorusu kendi tembelliği ve ümitsizliğine işaret ediyor... Enerjimi soğuran aktiviteler ulusun özgürlüğe ulaşmasını sağlamaya yöneliktir."[35] Tutkulu enerjisini odakladığı devrim, kırsal Hindistan'ın iç bölgelerinde, valilik saraylarından, Londra'nın Yeni Delhi'ye olduğundan daha uzak olan bölgelerde gerçekleşecekti. Hindistan'ın çamur ya da toz kaplı iç bölgelerini bir Hindistanlı ya da İngiliz politikacıdan çok daha iyi biliyordu.

29 Mayıs 1936'da Harilal Müslüman oldu ve adını Abdullah olarak değiştirdi. Bu açıklama Bombay'daki Cuma Mescidi'nde toplanan büyük bir cemaat önünde yapıldı. Müslümanlar din değiştirmesini sevinçle karşılamış ve elini sıkmak için birbirleriyle yarışmışlardı. Bu haberler karşısında incinen Gandi, Harilal'ın İslam'ı içtenlikle mi yoksa bencilce kaygılarla mı kabul ettiğini ağır

33. Bapu, "Bhai Vallabhbhai", 11 Aralık 1935, *C.W.M.G.*, Cilt 62 (1 Ekim 1935-31 Mayıs 1936), Ekim 1935, s. 170.
34. "Problems Confronting a Sanitary Worker", 27.10.1935, *C.W.M.G.*, Cilt 62, s. 70.
35. "A Fatal Fallacy", *Harijan*, 11.1.1935, *C.W.M.G.*, Cilt 62, s. 92-93.

şüphelerle karşıladığını ifade etti.[36] Harilal'ın bazı Paştunlardan yüksek faizle borç aldığını biliyordu ve bu nedenle İslam'ı kabul edişinde ticari bir faydacılık olduğunu öne sürüyordu. "Harilal'ın din değiştirmesi Hinduizm için bir kayıp değildir ve İslam'a kabul edilmesi de bana göre, eğer Harilal eskisi gibi tam bir yıkıntıysa, İslam için bir güçsüzlük kaynağıdır."

Kongre'den çekilmesi ve kendini ücra kırsal hizmet hayatına adamasına rağmen Gandi, Cevahirlal Nehru Kongre'nin başkanlık tacını tekrar isteyip, kendi Çalışma Komitesi üyelerinin çoğunun güvenini kaybetmesinden kısa süre sonra patlak veren bir anlaşmazlığı çözmek için tekrar siyaset girdabına dönmek zorunda kaldı. Nehru, İngilizlerin atanmış bakanlıklar altında sorumlu bölgesel hükümetler önerisini, 1935 Hindistan Hükümeti Kanunu gereğince mutlak esarete giden bir adım olarak reddetmek istemişti. Kongre'nin önceki başkanı Rajendra Prasad, Vallabhbhai Patel, C. Rajagopalachari (C. R.) ve Çalışma Komitesindekilerin büyük çoğunluğu İngilizlerin bu önerisini kısmi özgürlük olarak görüyorlardı. Gandi, Nehru'yla konuşup istifadan vazgeçirmeye çalışırken, Nehru'nun yoldaşları Kongre'den ayrılması, Britanya İmparatorluğu'nu devirecek *gerçek* bir devrim hareketi içerisinde Hindistan'ın gençlerine ve fakir işçilerine önderlik etmesi için ona baskı yapıyorlardı. Gandi Hindistan'daki kitlelerin zayıf yönlerini çok iyi görüyor ve Rajendra Prasad, Vallabhbhai ve C. R. gibi insanların çoğu Hindistanlının arzularını, Nehru ve maiyetinin Batılı devrimci ideallerinden daha iyi yansıttığını biliyordu.

"Mübalağa ediyorsun" dedi Bapu, Cevahirlal'a gönderdiği telgrafta, "durumu soğukkanlılıkla gözden geçir ve sana hiç yakışmayan bir bunalım anında duruma teslim olma."[37] Gandi Nehru'nun aklının ve kalbinin ne kadar değişken, ne kadar inişli çıkışlı olduğunu biliyordu. "Kendini en çok yaralanan taraf gibi hissediyorsun" diye yazdı bir hafta sonra, Nehru'nun hassasiyetlerini gözeterek. "Meslektaşların senin cesaret ve dürüstlüğünden yoksundu... Senin azarların ve amirane tavırların onları yaralıyor... Onlara çok az sevgi gösterdiğini, onları sosyalistlerin saçmalıklarına karşı asla savunmadığını hissediyorlar."[38] Böylece

36. "Statement to the Press", Bangalore, 2 Haziran 1936, *C.W.M.G.*, Cilt 63 (1 Haziran-2 Kasım 1936), Ocak 1976, s. 5-7.
37. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 8 Temmuz 1936, *C.W.M.G.*, Cilt 63, s. 127.
38. Bapu, "Dear Jawaharlal", 15 Temmuz 1936, *C.W.M.G.*, Cilt 63, s. 144-45.

Bapu her iki tarafın yaralarını da sarıp Kongre'nin bölünme eğiliminden kaçınmış, partiyi bağımsızlıktan sonra defalarca parçalayacak ayrılıkları gidermeye çalışmıştı.

Bir ay sonra Gandi, Nehru'yla uzun uzadıya konuştuktan sonra ona yazarak sordu: "Bütün çabalarıma rağmen neden senin için bariz olan şeyi anlayamıyorum acaba? Bildiğim kadarıyla zihinsel açıdan bir çöküntü içinde değilim. Bu yüzden en azından neyin peşinde olduğunu anlamamı sağlamaya kendini vakfedemez misin?"[39] Gandi, Cevahirlal'dan ulusal önderlik konusundaki varisi olarak bahsetmeye ve onu Kongre'de tutmaya devam etmesine karşın, Hindistan'ın çözümsüz sorunlarını çözmek üzere ikisi bir daha asla yüz yüze gelmediler. Nehru, Gandi'nin kırsal kalkınmaya odaklanmasını ve Hindistan'ın köylü nüfusunu iyileştirme çabalarını küçümsüyor, bunu Kral Knud'un akıntıyı tersine çevirme çabasına benzetiyordu. "Bunu başka kim yapacak?" dedi Gandi. "En yakındaki köye gidersen altı yüz kişiden üç yüzünün hasta olduğunu görürsün... Hepsi hastaneye mi gidecek? Kendimizi iyileştirmeyi öğrenmeliyiz. Kendi günahlarımızın bedelini ödüyoruz... Bizzat örnek olmazsak, bu zavallı köylülere neyi nasıl öğretebiliriz ki?"[40] Altmış yedisine yeni girmiş olan Gandi, 300 milyon Hindistanlının sayısız hastalıklarını bizzat örnek olarak tedavi etmek için tutkuyla ve var gücüyle çalıştı.

39. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 28 Ağustos 1936, *C.W.M.G.*, Cilt 63, s. 249.
40. "Talk with Jawaharlal Nehru", 5 Ekim 1936, *C.W.M.G.*, Cilt 63, s. 347.

18
Savaş ve Ayrılık Öncesi Dönem

Gandi, 1937 Mart'ında kendini köy çalışmalarına odakladığını ve başka bir şey düşünemediğini açıkladı ancak bir ay bile geçmeden kırsal bölgedeki inzivasından çıkıp, tekrar siyasi mücadeleye girmek zorunda kaldı.[1]

Londra'daki üç Yuvarlak Masa Toplantısı sonucunda, 1935 Hindistan Hükümet Kanunu, yaklaşık 35 milyon Hindistanlıya oy hakkı tanıdı. Bu 35 milyonun yarısından fazlası Şubat 1937'de Britanya Hindistanı'nın çeşitli yerlerinde sandık başına gitti. Kongre adayları 716 sandalye kazanarak Britanya Hindistanı'ndaki on bir

1. "Interview to Pandit Indra", 20 Mart 1927, *The Hindu*, 21.3.1937, *C.W.M.G.*, Cilt 65 (15 Mart-31 Temmuz 1937), Temmuz 1976, s. 11.

parlementoda çoğunluğu elde ettiler. Yürüttüğü seçim kampanyasıyla Kongre'yi afallatıcı zaferine ulaştıran Nehru, Hindistan'da sadece iki parti (Kongre ve İngilizler) kaldığını söyleyerek bütün azınlık partilerinin hizaya gelmesini emretti. Cinnah, Müslümanları temsil eden Müslüman Birliği'nin üçüncü parti olduğunu söylerek buna karşı çıktı.[2] Hindistan'dan sorumlu yeni Tory Dışişleri Bakanı Lord Zetland, yeni anayasa altında İngiliz taşra valilerinin azınlıkların meşru haklarını korumakla yükümlü olduklarında ısrar etti.[3] Yeni Genel Vali Lord Linlithgow, Dışişleri Bakanı'nın mesajını tekrarladı. Kongre bu tavrı İngilizlerin ezelden beri uyguladığı böl ve yönet politikasının bir uzantısı olarak görüyordu. "En son sergilenen tavır iyi niyetli değil, eli kılıçlı bir tavırdır" diye açıklama yaptı Gandi Associated Press'e. "Kesinlikle demokratik çoğunluğun iradesine demokratik bir şekilde uyma eğiliminde değildir."[4]

Fakat Zetland geri adım atmaya yanaşmadı ve böylece 1935 Anayasası adı altında yapılacak, sevinçle karşılanan ve sabırsızlıkla beklenen eyaletsel özerklik deneyi askıya alındı. Bunun yerine resmi bakanlar atandı. Nehru'nun öfkesi akkor oldu; Gandi ise soğukkanlılık çağrısında bulundu. "Cevahirlal başka bir şey anlıyor, ben başka bir şey anlıyorum" dedi Nisan'daki Halka Hizmet Konferansı'nda. Gandi, Nehru'ya şiddetli bir iç savaş başlatmak yerine anayasanın şiddete başvurmadan alt edilebileceğini söyledi. Motilal'in eski *Swaraj*cı tekniğini kullanarak, işleyişi içeriden engellemek için hükümete katılmayı önerdi.[5] Gandi, Cevahirlal'ın savaşmaya hazır olduğunu ve Hindistan'ın özgürlüğü için İngilizlerin boğazını kesmeye mecbur kalırsa hiç tereddüt etmeyeceğini biliyordu.[6] Seçilen Kongre üyelerinin çoğu Gandi'yle hemfikirdi. Bu yüzden Nehru, Zetland'ın muhafızlar konusundaki ısrarcı tavrına boyun eğmek zorunda kaldı.

Temmuz ayında Kongre Çalışma Komitesi Wardha'da toplanıp, çoğunluğun elde edildiği altı Britanya Hindistanı vilayetinde bakanlıklar oluşturmaya girişti. Cinnah, 1585 sandalyeden sa-

2. Wolpert, *Nehru*, s. 222.
3. Nisan 1937, *C.W.M.G.*, Cilt 65, s. 63, dipnot 1.
4. "Message to Associated Press of America", 12 Nisan 1937, *C.W.M.G.*, Cilt 65, s. 75.
5. Gandhi, "Speech to Seva Sangh", Hudli, 20 Nisan 1937, *C.W.M.G.*, Cilt 65, s. 119.
6. A.g.e., s. 121.

dece 108'ini elde ederek hiçbir vilayeti kazanamayan Müslüman Birliği'nin, büyük Müslüman azınlıklarının güçlü konumda olduğu Birleşik Vilayetler, Pencap ve Bengal'in yönetimine katılmasını sağlayacak bir formülü tartışmak için Gandi'yle görüşmeye çalıştı. "Keşke bir şey yapabilseydim ama elim kolum bağlı" diye cevap verdi Gandi, "Birliğe olan inancım hiç olmadığı kadar parlak ama sorun şu ki bu nüfuz edilemez karanlıkta hiç gün ışığı göremiyorum."[7] Bu, Cinnah'ın, çoğulcu bir vilayet işbirliği için daha radikal Kongre üyelerinin desteğini kazanmak amacıyla Gandi'nin yardımına son kez başvuruşuydu. Nehru'nun çoğulcu vilayetleri yönetme planı, kayda değer bir Müslüman nüfusun olduğu bütün vilayetlere Kongre'yi temsil eden ulusal Müslüman bakanlar atamaktı. Kongre'de yer alan Molla Abul Kalam Azad, Nehru'nun bu güçlü kabinelerin her biri için en iyi Kongre üyesi Müslümanı seçmesine yardımcı oldu ve böylece tutucu Cinnah ve Müslüman Birliği devre dışı bırakıldı.

Ekim ayında, çok geçmeden dünyanın Cinnah takkesi olarak anmaya başlayacağı, siyah astragan kalpak takıp şerwani kuşanan Cinnah, Lucknow'da daimi liderliğini yaptığı Müslüman Birliği'nin beş bin üyesine seslendi. "Mevcut Kongre liderleri" diye kükredi Cinnah, "Hindistan'daki Müslümanları, Hindular dışındaki herkesi dışlayan bir politika izleyerek gitgide daha da devre dışı bırakmışlardır; ve altı vilayette Hükümetler oluşturduklarından bu yana Müslümanların onların elinden adalet ya da tarafsızlık bekleyemeyeceğini gitgide daha net bir şekilde göstermişlerdir... Müslüman Birliği'yle işbirliği yapmayı reddetmiş ve kayıtsız şartsız boyun eğmemizi talep etmişlerdir."[8] Cinnah öylesine bir güç ve otoriteyle konuşmuştu ki bundan sonra milyonlarca Müslüman takipçisi onu *Kaydi Azam* (Büyük Önder) olarak selamladı. Partisini kendilerini bekleyen mücadeleye hazırlayan Cinnah, onlara şunu hatırlattı: "Hiçbir birey ya da halk çaba, acı ve feragat olmadan bir şey elde edemez. Hindistan'daki seksen milyon Müslüman'ın korkacak bir şeyleri yok. Kaderleri kendi ellerinde; kuvvetli, örgütlü, birleşmiş bir güç olarak bütün tehlikelerle yüzleşip, bütün baskılara dayanabilirler."

Her zaman aşırı gerçekçi olan Vallabhbhai, Cinnah'ın ne kadar büyük bir siyasi güç olacağını görmüş ve Gandi'yi Ekim 1937'de

7. Gandhi, "Dear Shri Jinnah", 22 Mayıs 1937, *C.W.M.G.*, Cilt 65, s. 231.
8. Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, s. 153; bir sonraki alıntı, a.g.e.

onunla buluşmaya teşvik etmişti. Ama Bapu, "Cevahirlal bunu istemiyor" diye cevap vermişti.[9] Böylece Nehru'nun Cinnah'a karşı beslediği kişisel ve ideolojik antipati, Kongre ve Birlik'i Hindistan'ın en yoğun nüfuslu eyaletlerini yönetmek üzere bir araya gelmekten alıkoydu. Gandi de Cinnah'ın gücünün farkındaydı ama Birlik'in Önder'inin daha da yabancılaşması riskinden çok, Nehru üzerindeki etkisini kaybetmekten korkuyordu.

Gandi, sorunlu meseleler konusunda kendisine danışmak isteyen Nehru, Subhar Bose ve Kongre Çalışma Komitesi'nin diğer üyelerinin acil daveti üzerine Kalküta'ya gitti. Ayrıca Bengal Vali'siyle de görüştü. Kasım ortalarında Wardha'ya geri dönerken uzun orucundan beri olmadığı kadar zayıf hissetti kendini. "Uzunca bir süre bütün zihinsel uğraşlardan uzak durmaya ihtiyacım var" diye yazdı Cevahirlal'a, Bengal'deki anlaşmazlıkları çözme çabalarına dair rapor verirken. "Eğer durumu kontrol edemezsek, sandalyeleri elimizde tutmamız Kongre davasına zarar verecek."[10] Birkaç gün sonra *Harijan*'da yazdığı yazıda, Kongre Vilayet Bakanlarının kargaşa yaratmaya çalışan güçler üzerinde denetimi kaybettiğine işaret eden o Fırtına Belirtileri'nden bahsetti.[11] İktidarın doğurduğu sıkıntı ve sorunlar her gün daha da büyüyordu. En azından Gandi için Kongre'nin güçlendirilmeye ve arındırılmaya ihtiyaç duyduğu kesindi. Ama aşırı halsizlik, kan basıncının yine fırlamasına neden olmuş ve doktorlar da Juhu Plajı'nda dinlenmesini salık vermişlerdi. Gandi Aralık ayında Juhu'ya gitti.

Ocak ortalarında, Whitehall'un Dışişleri Bakanı Yardımcısı Lord Lothian'la görüşmek üzere aşramına döndü. "Benim arzum Kongre'nin kendinden bekleneni yapabilecek yegâne parti olarak tanınmasını sağlamaktır" dedi Gandi Lothian'a.[12] Hatırı sayılır eyalet ve vilayetlerden oluşan Britanya Hindistan Federasyonu, 1935 Kanunu'nun nihai meyvesi olarak başlatılacaktı fakat Gandi ve Kongre, mevcut kanununun yerini alacak bir anayasa taslağı oluşturacak bir Kurucu Meclis seçilmesini isteyerek, İngilizleri beklemeye teşvik ettiler.

---

9. Bapu, "Bhai Vallabhbhai", 9 Ekim 1937, *C.W.M.G.*, Cilt 66 (1 Ağustos 1937-31 Mart 1938), Ekim 1976, s. 212.
10. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 18 Kasım 1937, *C.W.M.G.*, Cilt 66, s. 296-97.
11. "Storm Signals", *Harijan*, 20.11.1937, *C.W.M.G.*, Cilt 66, s. 300; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 301.
12. "A Message for Lord Lothian", 20 Ocak 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 66, s. 344.

Birleşik Eyaletler'de bir Kongre Bakanı yönetimi elinde tutmasına karşın, bu en yoğun nüfuslu, çokkültürlü Britanya Hindistanı eyaletinde Hindu-Müslüman ayaklanmaları devam ediyordu. Nehru'nun doğum yeri ve artık Kongre'nin karargâhı konumdaki Allahabad da Mart 1938'de ölümcül ayaklanmalara sahne oldu. "Allahabad'daki toplu ayaklanmalar" diye yazdı Gandi, "polis ve hatta askerlerin yardıma çağrılmasının gerekmesi, Kongre'nin henüz İngiliz yönetiminin yerini almaya uygun olmadığını gösteriyor. Ne kadar tatsız olursa olsun, bu çıplak gerçekle yüzleşmek zorundayız."[13] Kongre bakanları sadece yozlaşmış ve etkisiz olmakla kalmayıp ayrıca iltimasçılıkla dolup taşıyorlardı; bu da birçok Müslüman'ın istihdam ve eğitim konusunda ihmal edildiklerini hissetmelerine yol açıyordu. "Hindu-Müslüman birliği tesis edilmeden *Swaraj* istemiyorum" dedi yapılan büyük bir Halka Hizmet toplantısında. "Bağımsız Hindistan'da Hinduların Müslümanları, Müslümanların da Hinduları baskı altında tutmamasını istiyorum."[14]

Gandi, Nisan 1938'de Cinnah'la Bombay'ın Malabar Tepesi'nindeki evinde baş başa görüşmeyi kabul etti. Bu Kongre-Birlik zirvesi Hindistan'da olduğu kadar Londra'da da basının ilgisini çekti ve bir Hindu-Müslüman anlaşmasının en azından ufukta göründüğü yönünde ümitler doğurdu. Gandi kimsenin yersiz bir iyimserliğe kapılmaması konusunda uyardı ve gazetecilere Cinnah'la yapacağı o görüşme arifesinde bizzat karamsar olduğunu söyledi.[15] Nehru bu buluşmaya şiddetle karşı çıktı ama Kongre tacını Subhar Bose'ye devretmek zorunda kalarak, Avrupa ve Londra'ya gitme hazırlıkları yapmaya başlamıştı. "Tarihimizin bu çok kritik dönemecinde, önemli meseleleri yüz yüze görüşememiz bana acı veriyor" diye yazdı Gandi Nehru'ya. "Sana bugünlerde seni yanımda taşıyamayacağım için ne kadar yalnız hissettiğimi anlatamam."[16]

Gandi, Cinnah'ın evine 28 Nisan 1938 sabahı ilerleyen saatlerde ulaştı. Basına yapmayı kararlaştırdıkları tek açıklama şu olmuştu: "Üç saat boyunca Hindu-Müslüman meselesi üzerine

13. "Our Failure", 22 Mart 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 66, s. 405-406.
14. "Speech at Seva Sangh", Delang, 28 Mart 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 66, s. 447.
15. "Statement to the Press", 22 Nisan 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 67 (1 Nisan-14 Ekim 1938), Aralık 1976, s. 36-37.
16. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 25 Nisan 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 67, s. 47.

dostça konuştuk ve bu konuyu ele almaya devam edeceğiz. Kamuoyunu da zamanı gelince gelişmelerden haberdar edeceğiz."[17] Oysa sinir bozucu diye niteleyeceği bu görüşmeden hemen sonra altmış dokuz yaşındaki Gandi halsiz düşmüştü. Müslüman müridi, *Cephe Gandhisi* Han Abdul Gaffar Han'la buluşmak üzere trenle Kuzey-Batı sınırına doğru yola çıktı. Cinnah, Gandi'den yedi yaş küçüktü ve tertemiz kıyafetleri, zarif, bakımlı haliyle çok daha güçlü ve genç görünüyordu. Ama o da halsiz düşmüştü, duman dolu ciğerleri iltihaplanmış ve on yıl sonra hayatına mal olacak verem de oluşmaya başlamıştı.

"Müslümanların Allah'ı, Hıristiyanların Tanrı'sı ya da Hinduların İşvara'sıyla aynıdır" dedi Gandi, Peşavar'ın İslam Koleji'nde toplanan büyük Paştun Müslüman kalabalığına. "Bu, Tanrı'ya olan inancı yaşamak ve bütün insanların kardeş olduğunu kabul etmek demektir. Ayrıca bütün dinlere eşit derecede saygı duymak anlamına gelir."[18] Gandi, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki Hilafet mücadelesinde sahip olduğu Müslüman desteğini geri kazanmak istiyordu. Güçlü Cephe Han'ı yeni Ali kardeşlere dönüştürmek için elinden geleni yaptı. Yine de binlerce sadık Paştun'un konuşmasını alkışlamasına ve dev Abdul Gaffar Han ufak tefek akıl hocasının *ahimsa* fikirlerini kucaklamasına rağmen, Gandi üzgün bir ifadeyle şu itirafta bulundu: "Krizin sona ereceğine dair henüz bir işaret yok."[19] Hindu-Müslüman çatışmaları ve toplu ölümlerin Bengal, Bihar ve Birleşik Eyaletler'de devam etmesinin yanı sıra Gandi, kendi aklı ve kalbinde karanlığın halen devam ettiğini fark etmişti. "Kendime dair açıklanamaz bir tatminsizlik duyuyorum... Bana göre tamamen olağandışı bir şey bu."

Gandi bu olağandışı ümitsizliğini, en yeni müridlerinden birine, Kapurthala Eyaleti'nden "Prenses" *Rajkumari* Amrit Kaur'a açıklamıştı. Gandi ona şaka yollu gerizekâlı diye hitap ediyor ve yazdığı mektupları ya Tiran ya da Hırsız diye imzalıyordu. Hıristiyan Amrit, Gandi'nin kırsal bölgeleri kalkındırma hareketinden ve kendini feda eden tavrından çok etkilenmiş, onun en cömert takipçilerinden biri olmuştu. Gandi yetmişlerine yaklaşırken, Amrit en gözde kız kardeşi ve en güvendiği sırdaşı olarak

17. "Joint Statement to the Press", 28 Nisan 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 67, s. 50.
18. "Speech at Islamic College", Peşavar, 4 Mayıs 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 67, s. 63-65.
19. Robber (Gandhi), "My Dear Idiot" (*Rajkumari* Amrit Kaur), 7 Mayıs 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 67, s. 69; bir sonraki alıntı, a.g.e.

Mira'nın yerini alacaktı. "Bu durumda üstesinden gelinmesi en zor şey cinsellik dürtüsü" diye itiraf etti. "Bitimsiz bir mücadeleydi bu... Sevgi'ydi."[20] Yogi güçlerini yeniden canlandırmak için antik bir büyülü yöntem denemeye karar verdi. Brahmaçarya'sını sınamak ve kuvvetlendirmek için aşramında kalan çok sayıda kadınla çıplak uyumaya başladı. Mira bu sınamadan haberdar olduğunda o kadar üzüldü ki Gandi'den uzaklaşmak zorunda hissederek İngiltere'ye gitti ve yurtdışı gezisini ABD'yi kapsayacak şekilde uzatarak yokluğunu daha da uzattı. Gandi tavırlarını değiştireceğine dair söz verdi Mira'ya. "Lilavati [aşramda kalan genç bir bakire] konusunda söylediklerinin hiçbirini hatırlayamıyorum. Ama bir keresinde kolumu boynuna doladığımı hissettim. Sabah sordum. Ona dokunduğumdan haberdar olmadığını söyledi. Fakat o günden sonra ondan belli bir mesafede uyumasını istedim."[21] Gandi, Mira'nın eleştirel mektuplarını Gerizekâlı Amrit'e gönderip mektupları okur okumaz imha etmesini söyledi ve ekledi: "Mira'nın histerisini bir kenara bırakırsak, sağlam mektuplar bunlar. Bazı değişiklikler yapmayı düşünüyorum."[22]

"Neredeyim ben, yerim neresi ve tutkudan muaf olmayan bir insan şiddetsizlik ve hakikati nasıl temsil edebilir?" diye soruyordu şimdi Gandi kendine. Aşramdaki başka bir kadına yazdığı mektupta da şöyle diyordu: "Beni takip eden sizlerin ilgisine layık mıyım, size önderlik etmeye uygun muyum?"[23] Çok yoğun bir şekilde geliştirmeye çalıştığı, büyülü kendine hâkim olma güçleri bütün duygularını tamamen kontrol etmesine olanak tanıyacaktı. Çıplak, çekici bedenlere yakın olmak bile onda anne sevgisi dışında bir his uyandırmamalıydı. Bekârlık yeminine dair bu en zorlu sınamanın *ahimsa*sının saflık ve mükemmeliyetiyle, Hindu-Müslüman şiddettini durdurup Cinnah'la kalıcı bir anlaşmaya varma gücüyle mistik bir şekilde bağlantılı olduğuna inanıyordu. "İkisi el ele gidiyor" diyordu. "Ne Tanrı'yı ne de şeytanı baştan çıkarabilirim."[24] Sekreterinin kız kardeşi, bir diğer genç müridi Dr. Sushila Nayar, bazen üzerine yatarak ya da ayak ve bacakla-

20. A.g.e.
21. Bapu, "Mirabehn", 12 Mayıs 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 67, s. 80.
22. Robber (Gandhi), "My Dear Idiot" (Amrit Kaur), Juhu, 16 Mayıs 1938 *C.W.M.G.*, Cilt 67, s. 84.
23. Bapu, "Amritlal" (A. T. Nanavati), 2 Mayıs 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 67, s. 58.
24. Bapu, "Mirabehn", 3 Mayıs 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 67, s. 60; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 60-61.

rına masaj yaparak Gandi'nin acılarını dindirmesine yardımcı oluyordu. Lilavati de ona masaj yapıyordu ve ikisi her gün küvetinde vücudunu temizlemesine yardımcı oluyorlardı. Dr. Sushila Nayyar'la olan yakınlığı sorulduğunda Gandi şu cevabı vermişti: "Sushilabehn'i [Sushila Kardeş] Ba ile aynı kefeye koyuyorum... Bu iki kişiyle temas kurduğumda kalbimde bir günah hissetmiyorum... Sushila çocukluğundan beri Brahmaçarya'ya uyuyor ama bu erkeklerle masumane temastan kaçınmayı içermiyor... Bir keresinde Sushila'nın yaptığı bütün kişisel hizmetlerden feragat etmeye niyetlendim ama yufka yürekliliğim on iki saat içinde bu niyete bir son verdi. Sushila'nın gözyaşlarına ve Prabhavati'nin bayılmalarına dayanamadım."[25] Prabhavati Narayan, Jaya Prakash Narayan'ın genç karısıydı, evlendikten sonra migren, uykusuzluk ve kabızlıktan mustarip olmuştu. Gandi çamur maskeleri, diyet kürleri ve lavmanlar önermişti ama Prabhavati'nin en etkili bulduğu tedavi Mahatma'nın gündelik darşanı ve şefkatli dokunuşuydu. Sushila ve Mira gibi Prabhavati de Gandi'nin sevgi dolu himayesine hayrandı. En ufak bir azarlamayla ondan uzaklaştığında öylesine bir ruhsal çöküntü içine giriyordu ki Gandi onun hayatından endişe ediyordu. "Çıplak yıkanırken Sushila banyoda yanımda olurdu ve o olmadığında da Ba, Prabhavati ya da Lilavati bana eşlik ederdi" diye açıklamıştı Gandi. "Ama ben bunda yanlış bir şey görmüyorum... Kadınların beni çıplak görmesinden hiçbir zaman utanmadım."[26]

Gittikçe artan şiddet Hindistan hükümetine musallat oldukça, Kongre'nin Vilayet bakanları kendi kadroları üzerindeki denetimlerini kaybediyorlardı. Giysi atölyeleri ve içki dükkânlarını işgal edenler, kol kola girip bütün girişleri kapayan bir duvar oluşturuyorlardı. Gandi bu şiddet haberlerini duyduğunda, bunu teşvik ettiği iddialarını reddetti. "Dharasana'da amaç, ele geçirilmesi gereken tuz fabrikalarıydı" dedi kendini savunarak. "Bu eylemi işgal diye tanımlamak pek mümkün değildi. Ama önlerini keserek işçilerin işlerine gitmelerini engellemek katışıksız şiddettir."[27] Ayrıca Kongre'nin komite ofislerini şiddet kullanarak ele geçiren kabadayıları da kınadı. Dahası, birçok vilayetteki toplantılar, sorun çıkarmayı sevdikleri belli olan gürültücü gençler tarafından

25. Bapu, "Balwantsinha", 11 Haziran 1938, *C.W.M.G.*, Cilt 67, s.116-17.
26. A.g.e.
27. "Is Voilence Creeping in?", *Harijan*, 13.8.1938, *C.W.M.G.*, Cilt 67, s. 245-46.

bozguna uğratılıyor. Bir sınıf olarak atölye sahibi kapitalistlere artık hakaret ediliyor ve eşkıyalar onları talan etmeye niyetleniyorlardı. "Eğer şiddet zamanında denetim altına alınmazsa, Kongre paramparça olur" diye uyarıyordu Gandi. Müslümanlara karşı ayrımcılık haberlerine, şimdi bir de inekleri kesimhaneye götüren Müslüman kasaplara uygulanan şiddet ve namazlar esnasında camilere provokasyon amacıyla atılan ölü domuz haberleri eklenmişti.

26 Aralık 1938 gecesi Patna'da toplanan Müslüman Birliği'ne, "Kongre artık tam bir Faşizm örneği sergileyerek Hindu-Müslüman uzlaşmasına dair bütün ümitleri katletmiştir" dedi Kaydi Azam Cinnah. "Kongre bütün Hindistan adına konuşabileceği, sadece Kongre'nin kendinden bekleneni yapabileceği yönünde akıl almaz bir iddiada bulunuyor... Kongre bir Hindu topluluğundan başka bir şey değildir."[28] Cinnah, 90 milyon Müslümanı, Müslüman Birliği'nin hilal ve yıldızdan oluşan yeşil beyaz bayrağı altında kendisine katılmaya çağırıyor, Güney Asya nüfusunun dörtte birini ayrı bir ulus devlet talep etmeye hazır olmaları için harekete geçiriyordu.

Gandi'yi, Kongre'nin dini idealinin, yani bütün Hindistan'da bir Hindu hâkimiyeti kurma idealinin arkasındaki kötü deha olarak tanımlayan Cinnah, Britanya Hindistanı'nın derin ayrılıklar yaşayan Müslüman kuvvetlerini kendi önderliği altında daha etkin bir şekilde birleştirmeye çalışıyordu. Oysa Gandi Kongre içinde, Nagpur'da 1920'de karşılaştığından beri karşılaşmadığı ölçüde büyük bir muhalefetle yüz yüzeydi. Haripura'daki son Kongre dönemine başkanlık eden Bengalli parlak genç *Netaji* (Önder) Subhas Chandra Bose, bir dönem daha başkanlık yapmakta ısrar etmiş ve Kongre başkanlığı için yapılan ilk çekişmeli seçimlerde, Gandi'nin bütün bariz eleştirilerine rağmen 1939'da seçimi kazanmıştı.

Nehru gibi Bose de Gandi'den daha militandı. Sosyalistliği, Marksizm ya da Fabianizm'den çok Mussolini'nin nasyonel sosyalizmine yakın duruyordu. Bose daha önce çiftçi, işçi ve de genç entelektüelleri sömürücü toprak sahipleri, fabrika sahipleri ve İngiliz Yönetimi'ne karşı mücadele etmeleri için örgütlemede Nehru'yla işbirliği yapmıştı. Gurudev Tagore, neredeyse bütün Bengalliler gibi Bose'nin adaylığını ve ideallerini destekledi. Gan-

28. Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, s. 162.

di Bose'ye hiçbir zaman güvenmemişti ve şiddete olan inancından korkuyordu. Nehru ise onu bir yoldaştan ziyade rakip olarak görüyordu. Bose, kendisini bir yıllık başkanlık görevini tamamladıktan sonra geri çekilmeye sevk eden Gandi'ye sadece kulak asmamakla kalmamış, seçimleri de kıl payı kazanmıştı. Bose, Nehru'nun, dahası yeniden seçilmesinden kısa süre sonra hepsi birden istifa eden Çalışma Komitesi'nin kendisine çok ağır ihanet ettiğini hissediyordu. Gandi'yi seçimlerde alt etmesine karşın, Çalışma Komitesi'nin kendisine karşı giriştiği Satyagraha'nın, onu daha radikal reformlar yapmaktan alıkoyacağını biliyordu.

"Shri Subhas Bose... rakibi karşısında bir zafer kazandı" diye yazdı Gandi Ocak 1939'da. "İtiraf etmeliyim ki yeniden seçilmesine kesinkes karşıydım... Bu yenilgi benim yenilgimdir..."[29] Bu, Kongre'nin ulu diktatöründen (Cinnah bir aydan kısa bir süre önce Gandi'yi böyle suçlamıştı) pek beklenecek bir itiraf değildi. Fakat Gandi Hindistan'ın –artık bir parçası bile olmadığı– en büyük siyasi organizasyonun kadiri mutlak lideri değilse bile, Çalışma Komitesi ve politikaları üzerinde halen etki sahibiydi. Vallabhbhai Patel, Rajendra Prasad, Maulana Azad, Sarojini Naidu ve diğer birçok Çalışma Komitesi lideri sadece Gandi'yi özel bir hayranlıkla dinlemekle kalmayıp, neredeyse her zaman tam da önerdiği şeyi yapıyorlardı. Nehru ise artık ne Gandi'ye hayrandı ne de onu her zaman dinliyordu. Yine de Bapu'nun desteği olmadan asıl gücü asla kazanamayacağını fark edecek kadar akıllı ve hırslıydı.

"Mahatma Gandi'nin bunu kişisel bir yenilgi olarak görmesi beni üzüyor" diye açıkladı yeniden seçilen Başkan Bose. "Bazı durumlarda, kamusal meseleler konusunda Mahatma Gandi'den ayrı düşmek zorunda kaldım fakat Hindistan'ın en harika insanına olan saygım hiç azalmadı."[30] Fakat Bose, Gandi'nin desteğini geri kazanamıyordu. Bir ay sonra Subhas fiziksel olarak çöktü; zayıflayan ciğerleri vereme teslim olmaya başladı ve Mart ayındaki Tripuri Kongresi'ne yapay akciğerlerle gitmek zorunda kaldı. Ama yine de *khadi* üniformasını, İkinci Dünya Savaşı boyunca Japonya'nın desteğiyle Hindistan Ulusal Ordusu'na Singapur'dan Bengal'in doğu sınırlarına kadar önderlik ederken hep kuşandığı o ünlü askeri kıyafeti, giymişti.

29. "Statement to the Press", 31 Ocak 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 68, s. 359.
30. S. C. Bose, "Statement", *The Hindustan Times*, 5.2.1939, *C.W.M.G.*, Cilt 68, Ek 4, s. 487-88.

1933'ten beri Hitler'in virüs gibi yayılan Yahudi karşıtlığı, Nazi Almanyası'nda diktatör gücü elde etmesinde yakıt işlevi gördü. Nazi Almanyası'nın 1938'de savunmasız Çekoslavakya'ya doğru saldırganca ilerlemesi, Britanya Başbakanı Neville Chamberlain tarafından Münih'te onaylanmıştı. İkinci Dünya Savaşı arifesinde Chamberlain, acınası ihanetini onurlu barış diye savunmuş ve bunun çağımıza sulh getireceğini iddia etmişti. Kendisine Hitler'in Yahudileri katletmesi konusunda ne düşündüğü sorulduğunda Gandi, "Tamamen Yahudilerin yanındayım... Eski zamanların tiranları hiç Hitler kadar çığrından çıkmamıştı" dedi.[31] Ama dünyayı barışa sevk etmek için ne yapacağı sorulduğunda, Chamberlain'in taviz verme politikasını desteklediğini ifade etmiş ve dünya çapında eşzamanlı silahsızlanma çağrısında bulunmuştu. "Şundan adım gibi eminim ki bu kahramanca davranış, Herr Hitler'in gözlerini açacak ve onu silahsızlandıracaktır."[32] Mayıs ayında Agatha Harrison'a şöyle yazdı: "Savaş durumunda, benim konumum kişisel olarak katılmamak olacaktır."[33] Hindistan'da Birini Dünya Savaşı sonrası yaşanan trajediyi unutamıyordu ve İngiliz ordusuna hizmet vermek için bir daha asla sıhhiye birliği falan oluşturmaya niyeti yoktu.

Gandi'nin bu zaman diliminde, gençliğinin büyük bir kısmını geçirdiği ve babasının eyalet lideri olarak görev yaptığı Guceratʼtaki Rajkor prensliğine barış getirmek için gösterdiği çabalar boşa çıktı. Kongre'nin seçimlerde elde ettiği zafere ve Kongre Bakanlarının Britanya Hindistanı'nın çoğu eyaletinde sahip oldukları kayda değer güce rağmen, yaklaşık 570 prenslik halen çoğunlukla küçük tiranlar tarafından yönetilen otokratik, dışarıya kapalı bölgelerdi. Gandi, Kongre ile Rajkot Prensi arasında bir anlaşmaya arabuluculuk eden ama anlaşmanın bu kukla hükümdarın kendi eyalet lideri tarafından sabote edildiğini gören Kardeş Vallabhbhai'ye yardım etmek istiyordu. Gandi, Guceratlı kardeşlerinin aile kavgalarını çözmesine izin verecek kadar duyarlı olacaklarından emindi. Bu nedenle, her şeyi halletmek için memleketine döndü. Ne yazık ki öğütlerine ne prens ne de eyalet lideri kulak astı. Kısa süre sonra inatçılıkları o kadar onur kırıcı bir hal

31. "The Jewish Question", *Harijan*, 27.5.1939, *C.W.M.G.*, Cilt 69 (1 Mart 1939-15 Temmuz 1939), Temmuz 1977, s. 289-90.
32. "Interview", *New York Times*, 23 Mart 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 69, s. 77.
33. Bapu, "My Dear Agatha" (Harrison), 20 Mayıs 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 69, s. 285.

aldı ki Gandi, oruca başlayarak onlara karşı bireysel Satyagraha'ya girişeceğini açıkladı. Fakat oruca başladıktan birkaç gün sonra bu acele kararından vazgeçti. Prensler üzerinde güç sahibi olan Genel Vali'nin yardımına başvurdu. Herhangi bir İngiliz yetkilinin onu ya da halkını Guceratlı kardeşlerinin kabiliyetsizlikleri, aptallıkları ve yozlaşmışlıklarından korumasını beklemesi pek de akıllıca değildi. Bu esnada Subhar Bose'un isyanı Kongre'yi felce uğratmış, bütün liderleri altı ay süren karalamacı çatışmalardan sonra çözümsüz bir halde, kişisel kan davaları içinde bırakmıştı. Gandi 1939 ortasına gelindiğinde "Mutlak sorumluluk sahibi bir hükümet talebimizi azaltmamız gerektiğini her geçen gün daha da iyi anlıyorum" diye itiraf etti. "Bunu istemiyoruz, bedelini ödemeye hazır değiliz."[34] Bu, acı verici derecede ayıltıcı bir itiraftı. Memleketinde yaşadığı hayal kırıklığı bu itirafın doğruluğunu kanıtlamıştı.

Haziran ayında "Sevgili Gerizekâlım" dediği Amrit Kaur'a sordu: "Prensler konusunda ne yapmalıyız? Tanrılar yok etmek istediklerini birbirine katar. Onların günleri sayılı olabilir. *Ahimsa*'ya inanan kişiler olarak, onların yol açacağı yıkıma alet olmayacak şekilde davranmalıyız."[35] Yetmişlik Gandi kamusal hayattan tamamen çekilmeyi düşünüyordu. "Cevahirlal, ilerleme takvimini yüzyıl geri çevirdiğimden gayet emin" diyordu Gandi yeni sırdaşına. "Bütün faaliyetlerden gönüllü olarak çekilebilirim."[36] Elli yaşına girmek üzere olan Nehru'nun da kendince hayal kırıklıkları vardı zira sadece Kongre liderliğini, ihaneti için ona hakaretler yağdıran Bose'ye kaptırmakla kalmamış, ayrıca kızı Indira'dan da ayrılmıştı. Indira Avrupa'ya, Nehru'nun onaylamadığı küstah genç sevgilisi Feroze Gandi'nin yanına geri dönmek istemişti.

Güney Afrika'da sağlanması için çok çaba harcadığı anlaşmanın, aniden beyaz ırkçılığının asidi içinde eriyip gitmesi, Gandi'nin hayal kırıklıklarını ve güçsüzlük hislerini daha da kabarttı. "1914 Antlaşması nasıl oluyor da sizin gözleriniz önünde *ihlal* ediliyor?" diye telgraf çekti Gandi eski Dostu Başbakan Smuts'a. "Hindistanlılar için *ateş* çemberinden geçmekten başka

34. "Speech at Kathiawar Political Conference", Rajkot, 31 Mayıs 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 69, s. 312-14.
35. Tyrant (Gandhi), "My Dear Idiot" (Amrit Kaur), 19 Haziran 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 69, s. 358-59.
36. Tyrant, "Idiot", 23 Haziran 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 69, s. 369.

çare yok mu?"[37] Ama trajik bir yangının eşiğinde, bütün dünya harekete hazır bekliyordu.

23 Temmuz 1939'da Gandi, Adolf Hitler'e "Sevgili Dostum" diye hitap ettiği bir mektup yazdı. "Şu anda insanlığı vahşete sürükleyecek bir savaşı engelleyebilecek dünyadaki tek insan olduğunuz çok açık... Savaş yönteminden her zaman kasten kaçınmış ve bunda da başarılı olmuş birinin çağrısına kulak verir misiniz?"[38] Bu göz ardı edilen çağrıyı, Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesine cevaben, İngiltere'nin 3 Eylül 1939'da savaş ilan etmesinden kısa bir süre önce yazmıştı. Genel Vali Linlithgow hemen Hindistan'ın da seferberlik halinde olduğunu ilan etti. Bu açıklama, Gandi, Genel Vali'nin daveti üzerine Simla'ya ulaşmasından on iki saat önce yapılmıştı. 4 Temmuz 1939'da Gandi ve Genel Vali buluştular. "Ekselanslarına, tamamen insani bir noktadan bakarak, İngiltere ve Fransa'nın yanında olduğumu söyledim" diye açıklama yaptı Gandi.[39] İngiltere'nin iyiliğini istiyordu ama Hitler'in savaştan sorumlu olduğuna ikna olmuş olsa da, her iki küresel rakibi desteklemeye de vicdanı el vermiyordu.

37. "Cable to General J. C. Smuts", 7 Temmuz 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 69, s. 399.
38. Gandhi, "Dear Friend" (Hitler), 23 Temmuz 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 70 (16 Temmuz-30 Kasım 1939), Eylül 1977, s. 20-21.
39. "Statement to the Press", Simla, 5 Eylül 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 70, s. 161-62.

19
Savaş ve Barışçıl Direniş

İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, Kongre'nin İngiliz hâkimiyetine karşı canlanıp, tekrar birleşmesini sağladı. Genel Vali'nin herhangi bir Kongre liderine başvurmadan otoktarik bir tavırla savaş ilan etmesi Nehru'yu çok öfkelendirmiş ve Subhas Bose'nin da istifa etmesine yol açmıştı. Çalışma Komitesi, 10-14 Eylül tarihleri arasında Wardha'da toplandı ve Rajendra Prasad'ı yeni başkan seçti. Nehru, Kongre'nin savaşa dair karar taslağı hazırlamasına ön ayak olmuş ve ilk önce Büyük Britanya'yı savaş amaçlarının Hindistan için özgürlük ve demokrasiyi de içerdiğini kesin surette deklare etmeye davet etmişti. Hindistan, faşizme ve Nazizme karşı verilen küresel mücadeleye ancak bundan sonra ta-

mamen katılabilirdi.[1] Gandi kişisel olarak tamamen şiddetsiz bir tepkiyi savunuyordu ama çok az destek gördüğü için Nehru'nun militan çoğunluk duruşuna sessizce boyun eğdi. Bose kendi Öncü Blok Partisi'ni kurdu ve açıkça Mihver Devletleri destekledi. Bu da Subhas'ın tutuklanmasına, Afganistan üzerinden Berlin'e, oradan da Japonya'ya kaçmasına neden oldu.

"Büyük Britanya savaşa sürüklenmiş isteksiz bir Hindistan mı istiyor yoksa gerçek bir demokrasinin uygulamaya konuluşunda kendisiyle işbirliği yapacak istekli bir müttefik mi?" diye sordu Gandi basına. Çalışma Komitesi kararı konusunda uzlaşmaya varılmıştı. "Kongre'nin desteği İngiltere ve Fransa lehine en büyük moral destek olacaktır."[2] Öte yandan Cinnah, Hindistan'ın savaşa katıldığını ilan etmesinden hemen sonra Genel Vali'yle görüşmüş ve Lord Linlithgow'u sadık Müslüman desteği konusunda temin ederek, onu Kongre'nin vilayetlerdeki bakanlarını hemen feshetmeye davet etmişti. "Başka hiçbir şey onların akıllarını başlarına getirmez... Asla sizin yanınızda durmayacaklar."[3]

Gandi, Eylül sonlarında Genel Vali tarafından tekrar Simla'ya davet edildi. Görüşmelerinden hemen sonra, Linlithgow'un Cinnah'ı ve tavsiyelerini ne kadar el üstünde tuttuğunu fark eden Gandi, Hindu-Müslüman birliğine dair alışılmadık bir yazı kaleme aldı. "Müslüman Birliği harika bir organizasyon" dedi Mahatma, *Harijan* okurlarına. "Başkanı bir zamanlar gayretkeş bir Kongre üyesiydi. Kongre'nin yükselen ümidiydi."[4] Hem Kongre hem de Birlik üyelerine hitap ederek onları birbirlerine saldırmayı bırakıp, farklılıklar konusunda uzlaşmaya davet etti. Gandi, eğer yeterince insan Hindu-Müslüman birliği için çalışır ve dua ederse Tanrı'nın bunu hemen yarın mümkün kılacağından emindi.

3 Ekim 1939'da, yetmişinci doğum gününden bir gün sonra Gandi, *Manchester Guardian*'ın muhabiri aracılığıyla Britanya halkına bir mesaj gönderdi. "Eğer Britanya demokrasiye dair beyanatlarında samimi olup olmadığına dair geçeceği bu ilk testte başarısız olursa, bu trajik savaşta tam bir trajedi yaşanacak."[5] Ne var ki 17 Ekim'de Genel Vali'nin açıkladığı Majesteleri'nin sefer-

1. Wolpert, *Nehru*, s. 256.
2. Gandhi, "Statement to the Press", 15 Eylül 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 70, s. 177.
3. Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, s. 171.
4. "Hindu-Muslim Unity", Wardha treninde, 28 Eylül 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 70, s. 212-14.
5. "Message to British People", 3 Ekim 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 70, s. 229.

berlik hedeflerinden hiçbiri Kongre'yi tatmin etmedi. Hindistan için 1935 Kanunu seferberlik anayasası olmaya devam etti. Büyük Britanya bu kanunu ancak savaş bittikten sonraki Hindu görüşleri ışığı altında değişime açmaya hazırdı. "Kongre ekmek istedi ama taş aldı" diye yorumladı Gandi.[6] Nehru, Lord Zetland'ın, Lordlar Kamarası'nda Kongre'ye dair yaptığı olumsuz açıklamalar konusunda Gandi'den daha kızgındı ve Zetland'ın geçen yirmi yılda yaşanan olaylardan hiçbir şey öğrenmediğini iddia ediyordu.[7] Böylece Kongre'nin vilayet bakanlarının istifasına neden olacak ve Anglo-Kongre işbirliğine dair yapılan iki yıllık denemeyi sona erdirecek yol döşenmişti.

22 Ekim 1939'da Kongre Liderleri, "Çalışma Komitesi, Genel Valilik'in açıklamasının tatmin edici olmaktan uzak, Hindistan'ın bağımsızlığını isteyen herkesi gücendirmeye yönelik olduğu görüşündedir" diyen bir açıklama yaptılar. "Bu koşullar altında Komite'nin Büyük Britanya'ya herhangi bir destek vermesi mümkün değildir... Komite, Kongre Bakanları'nı istifaya davet ediyor."[8] Cinnah derin bir nefes aldı ama bunu kimseye çaktırmadı. Ne kadar rahatladığını göstermeye –bütün Kongre Bakanları fevri Çalışma Kongresi'yle hemfikir olup, bütün yetkililerini görevden çekinceye dek– niyeti yoktu. Gandi, Nehru'nun fevri ve öfkeli tepkilerinden hoşlanmıyor ve Kongre'ye bağlı bütün vilayet bakanlarının istifa etmesinin Birlik'in elini güçlendireceğini ve Britanyalılara Hindistan'ı savaş boyunca militarize etmek konusunda tam bir özgürlük vereceğini biliyordu. Ama Nehru'yla tartışamayacak kadar yorgundu ve ona sadece kontrolü tamamen ele alıp, ülkeye önderlik etmesini söyledi.[9] Fakat Nehru, Gandi'den ayrılmaya pek hazır değildi; bu nedenle taktıkları Kongre uyumu maskesi onları birbirinden ayıran ideolojik uçurumu gizlemeye devam etti.

Gandi 30 Ekim 1939'da, Cinnah Saheb'in, Müslümanların haklarını garanti altına almak için İngiliz gücünden medet umduğu tespitinde haklıydı. "Kongre'nin yapacağı ya da kabulleneceği hiçbir şey onu tatmin etmeyecek."[10] Ertesi gün aşramından ayrılıp

6. "Statement to the Press", Segaon, 18 Ekim 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 70, s. 267.
7. Wolpert, *Nehru*, s. 257.
8. "Congress Working Committee Resolution", 22 Ekim 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 70, Ek 13, s. 419-20.
9. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 26 Ekim 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 70, s. 297.
10. "Hindu-Muslim Unity", 30 Ekim 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 70, s. 318.

Delhi'ye gitti ve oradan da Rajendra Prasad'la birlikte Cinnah'ın Aurangzeb Caddesi 10 numaradaki yeni evine geçti. Sonra üçü birlikte Cinnah'ın yeni yeşil Packard'ıyla, yine kısa ve sonuçsuz bir görüşme için Genel Vali'nin sadece bir mil ötedeki sarayına gittiler. Nehru bu esnada Birleşik Vilayetler'deki ateşli takipçilerini sivil ayaklanmaya hazırlıyor, anonim ilanlar dağıtarak ateşli yurtseverleri kabloları kesmeye ve tren raylarını sökmeye çağırıyordu. Gandi onu ölçülü olmaya davet etti yoksa yollarının ayrılacağı, komutayı elden bırakmak zorunda kalacağı uyarısında bulundu.[11] Böylece Nehru imkânsızı, aralarındaki uçurumu kapatmayı bir kez daha denemek için Cinnah'la görüşmeyi kabul etti.

2 Aralık 1939 Cinnah, Kongre rejiminin nihayet işlevini yitirmesini kutlamak için 22 Aralık Cuma gününü kurtuluş ve şükran günü ilan etti.[12] Müslüman Birliği'nin Kaydi Azam'ı, Kongre Bakanlarını, gücü her ele geçirişlerinde Müslüman karşıtı politikalar uygulamak, Müslüman kamuoyunun altını boşaltmak ve Müslüman kültürünü yok etmekle suçluyordu.

Gandi, basın aracılığıyla Wardha'dan Cinnah'ı bu Kurtuluş Günü'nü iptal etmeye çağırdı. Bunun Hindu-Müslüman çatışmalarını daha da yoğunlaştıracağından korktuğunu belirtmişti ama Cinnah bu çağrıyı geri çevirdi. Nehru planlanan görüşmelerini iptal edip şu açıklamayı yaptı: "Müslümanlara yaptığı çağrı karşısında sayın Cinnah'la konuşmayı sürdürseydim bütün milliyetçiliğimi ve öz saygımı ayaklar altına alırdım."[13] Nehru, Cinnah'ın Kongre Bakanlarına karşı yönelttiği ayrımcı suçlamaları kınayıp bunların asılsız olduğunu söyledi. Gandi daha temkinli davranarak, Cinnah'tan Müslümanları Kongre'yi lanetlemeye davet etmeden önce Genel Vali ve valilerin bu ciddi suçlamalar konusundaki kararını beklemesini rica etti. Ama Cinnah daha fazla beklemek istemiyordu; sadece Kongre Bakanlarının feshini kutlamaya değil ayrıca Güney Asya'nın Müslümanları için ayrı bir devlet talep etmeye kararlıydı. Bunun için de Kuzey Hindistan'dan toprak istiyordu.

Gandi, Cinnah'ın Hindistan'ın Müslümanları için ayrı bir devlet talep etme fikrini Ocak 1940'tan önce duydu. "Kaydi Azam

11. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 4 Kasım 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 70, s. 328; bir sonraki alıntı, a.g.e.
12. Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, s. 176; bir sonraki alıntı, a.g.e.
13. Wolpert, *Nehru*, s. 266.

Cinnah'ın bu görüşünün, Müslüman Birliği tarihinde geçici bir safha olduğunu ümit ediyorum" diye yazdı kaygıyla. "Farklı vilayetlerdeki Müslümanlar, kendilerini asla Hindu ya da Hıristiyan kardeşlerinden koparamazlar. Hem Müslümanlar hem de Hıristiyanlar, Hinduizm'den din değiştirmiş kişilerdir ya da bu kişilerin soyundan gelirler. İnançlarını değiştirdikleri için milletleri değişmez. Din değiştirip İslam'ı benimseyen İngilizler milletlerini değiştirmiyorlar."[14] Bu, Gandi'nin, daha sonra "Anavatanın Parçalanması" diyeceği o dehşetengiz ayrılık felaketini önlemeye yönelik ilk girişimiydi.

Halen savaş için Kongre'nin desteğini kazanmaya çalışan Genel Vali Linlithgow, Gandi'yi 5 Şubat 1940'da Yeni Delhi'de görüşmeye çağırdı ve ertesi gün de Cinnah'la buluştu. Genel Vali, Gandi'yi, dominyon statüsünün İngilizlerin savaş kazanıldıktan sonraki amacı olduğu konusunda ikna etmeye çalıştı. Gandi bunun Kongre'yi tatmin etmeye yetmeyeceği konusunda diretti. Lakin Çalışma Komitesi adına resmi bir açıklama yapamayacağını sadece Hindistan'ın suskun milyonları adına konuştuğunu da belirtti. Gazeteciler kendisine bu son görüşmenin başarısızlıkla sonuçlanmasının ne anlama geldiğini sordular. Gandi, "Ancak Tanrı'nın Hindistan, Britanya ve dünyanın yardımcısı olmasını temenni edebilirim" diye cevapladı. "Eğer Britanya Hindistan'ın meşru talebini tanımazsa, bu Britanya'nın ahlaki iflasından başka ne anlama gelebilir ki?"[15] Kongre ve Birlik arasındaki uzlaşma ihtimali sorulduğundaysa böyle bir ihtimal görmediğini söyledi. Nehru Genel Vali'nin talep ettiği bütün görüşmeleri, İngilizlerin emperyal ikiyüzlülüğünü yansıtan o "Eski Oyun"un devamı olarak görüyordu.

Mart 1940'a gelindiğinde Gandi, İngiliz süngüsü geri çekilmezse ülkede gerçek bir barış olamayacağından emindi. "Ayaklanma riski göze alınmalı. Şiddetsizlik böyle risklerden ortaya çıkar."[16] Ama Kongre'deki yoldaşlarının birçoğu artık Mahatmalarının özgürlük ve genel uyum için yazdığı barışçıl reçeteye tav olmuyordu. Dünyanın gördüğü en vahşi savaşın orta yerindeki

14. "Statement to tlıe Press", 9 Aralık 1939, *C.W.M.G.*, Cilt 71 (1 Aralık 1939-15 Nisan 1940), Ocak 1978, s. 18-19.
15. "Statement to the Press", 6 Şubat 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 71, s. 188; bir sonraki alıntı, a.g.e.
16. "When the British Withdraw", Wardha treninde, 3 Mart 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 71, s. 298.

İngilizler de, Gandi'nin bütün süngüleri düşürme vaktinin geldiği yönündeki tavsiyesine kulak asmıyorlardı. Kaydi Azam Cinnah ya da Müslüman Birliği'nin önde gelen teğmenleri de, baldırı çıplak yaşlı bir Hindu Vania'nın atıp tutmaları olarak gördükleri boş şeylerle pek ilgilenmiyorlardı.

Kongre Çalışma Komitesi, 15-19 Mart tarihleri arasında Maulana Azad başkanlığında Ramgarh'da toplandı. Gandi toplantıya özel bir davetle katıldı. Han Abdul ile Rajendra Pasal'ın yanı sıra elbette Nehru ve Patel'de oradaydı. Toplantıya katılanların çoğu sivil itaatsizlik başlatma fikrini destekliyorlardı ama Gandi buna karşıydı. "Birleşik Vilayetler'de yapılan şey, iyi bir şey ama Cevahirlal'ın yarattığı uyanıştan şiddetsizlik geliştiremem" diye uyardı Gandi. "İnsanların mahvolmasını istemiyorum. Eğer gerekli hazırlıklar yapılmadan bir savaş başlatılırsa, bunun acısını fakirler çeker."[17] Sonra komiteden tamamen çekilmeyi, komitenin niyetleri, gelecekteki kararları ve eylemlerinden şiddet doğacağı hissinin ağır yükünden kurtulmayı önerdi. Ama Kongre Çalışma Komitesi onu azat etmiyordu. "Eğer yirmi yıllık uğraşlarımdan sonra" diyordu Gandi, "Müslümanların sevgi ve güvenini kazanamadıysam, benim *ahimsa*m çok niteliksiz demektir... Eğer beni azat ederseniz kendimi sivil itaatsizliğe daha saf ve asil bir biçimde verebileceğimden eminim." Fakat Azad, buna kulak asmadı ve Kongre tacını takmayı, Gandi onu zorladığı için kabul ettiğini hatırlattı.

Bir hafta sonra Müslüman Birliği Lahor'da toplandı. Bu Birlik'in en büyük ve en önemli oturumuydu. "Her zaman Müslümanların azınlık olduğu hatalı bir şekilde peşinen kabul edildi" diye seslendi Kaydi Azam. Güney Asya'nın bütün vilayet ve eyaletlerinden gelenlerin kalabalığı yaklaşık 100.000 Müslüman'dan oluşmaktaydı. "Müslümanlar azınlık değildir. Müslümanlar bir ulustur... Hindistan'daki sorun bir toplum içi mesele değil açıkça uluslararası bir meseledir ve böyle ele alınmalıdır."[18] Bu nedenle savaştan sonra İngilizleri güçlerini Güney Asya alt kıtasının özerk ulus-devletlerine aktarmaya davet ediyordu. Ertesi gün Birlik'in Halk Komitesi, Kaydi'nin arzularını anayasal dile tercüme eden Pakistan çözümünü şekillendirmek üzere toplandı. "Hindistan'ın

17. "Discussion at Working Committee", Ramgarh, 15 Mart 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 71, s. 338; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 339.
18. Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, s. 182.

Kuzey-Batı ve Doğu bölgeleri gibi Müslümanların çoğunlukta olduğu bölgelerde, özerk ve egemen Bağımsız Devletler kurmak üzere bir araya gelmemeleri halinde, bu ülkede hiçbir anayasal plan uygulanamaz ve Müslümanlar açısından kabul edilemez."[19] Basın bunun bir mi yoksa birden fazla Müslüman Pak Diyarı –*Pakistan*– anlamına geldiğini sorduğunda Cinnah, sadece bir diye cevap vermişti.

Nehru bunu delice bir plan diye tanımladı.[20] C. R. bunu Cinnah'ın tek, birleşik bir Hindistan fikrini bir yanlış algılama ve çoğu sorunun kaynağı olarak hor görmek için kendisini sürüklediği hastalıklı zihniyetin bir işareti olarak görüyordu.[21] Gandi daha temkinliydi. "Hindu olmaktan gurur duyuyorum ama Hindu-Müslüman birliğini sağlama çalışmalarımı asla bir Hindu olarak sürdürmedim... Bir Hindu örgütünün Başkanı, Müslüman bir din adamı olabilir mi?.. Hindu-Müslüman birliği olmadan *Swaraj*'ın mümkün olmadığı kanaatindeyim halen... Benim tahayyül ettiğim Kurucu Meclis kimseye baskı uygulama niyetinde değildir."[22] Ama Cinnah bu meclise katılmayı asla kabul etmedi; yedi yıl sonra Pakistan'ın kontrolünü ele geçirecek olan Müslüman Birliği üyeleri de etmeyecekti.

Gandi ilk başta Birlik'in ayrılık talebini ciddiye almayı reddetti. Çoğu Britanyalı görevli gibi çoğu Kongre üyesi de Pakistan çözümünü, Birlik'in birleşik bir Hindistan hâkimiyeti altında siyasi taleplerini ve gücünü artırmak için kullanacağı bir pazarlık kozu olarak görüyorlardı. Gandi ayrılık planını gerçekdışı diye tanımladı ve bu konuda taviz verilemeyeceğinde ısrar etti. "İslam Müslümanları sadece Müslümanlara bağlayıp, Hinduları düşman mı ilan ediyor? Peygamber'in mesajı sadece Müslümanlara barış ve Hindulara ya da gayrimüslimlere karşı savaş mıydı?.. Bu zehri Müslümanların zihnine işlemeye devam edenler İslam'a karşı en büyük ihaneti işliyorlar. Bunun İslam olmadığını biliyorum."[23]

Nazi tanklarının Norveç ve Danimarka'ya doğru ilerlemesi, ölü sayısının günden güne artması, birçok Hindistanlının şid-

19. A.g.e., s. 184-85.
20. Wolpert, *Nehru*, s. 272.
21. "My Answer to Quaid-e-Azam", Sevagram, 26 Mart 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 71, s. 371-72.
22. "An English Suggestion", Sevagram, 29 Nisan 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 72 (16 Nisan-11 Eylül 1940), Mart 1978, s. 26-27.
23. "Of What Avail is Non-Voilence?", 30 Nisan 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 72, s. 29-31.

detsizliğe olan inancını kaybedip, Gandi'ye hayatı boyunca verdiği mesajın ve ettiği duaların ne işe yaradığını sormasına neden oldu. Ama Gandi *ahimsa*ya derinden inanmaya devam ediyordu. *Ahimsa*nın başarısızlığının suçlusu, ilahi gücüne inanmayan takipçilerinin çoğu ve Hindistan'ın çokkültürlü toplumundaki dini uyumsuzluktu.

Charlie Andrews Nisan 1940'da, Kalküta'da uygulanan başarılı bir operasyondan üç gün sonra hayatını kaybetti. Gandi ölümler için, Charlie'nin ölümü için bile yas tutmuyordu. Savaş, Birlik ve Kongre'deki çekişmeler duygularına, gücüne, ümitlerine ve hızla sönüp giden hayallerine acımasız darbeler indirdikçe daha da içine kapanıp, ulaşılamaz birine dönüşüyordu. Onu özlediğini söyleyemeyeceğini yazdı Amrit'e Mayıs ayında. Artık onu oyuncul bir edayla Gerizekâlı, Asi ya da Salak diye selamlamıyordu. "Her geçen gün hayattan daha da kopuyorum. Hiçbir şeyi ve hiç kimseyi özlemiyor gibiyim. Bunları düşünmeye vaktim yok... Sevgiler. Bapu."[24] Artık mektuplarını Tiran ya da Savaşçı olarak da imzalamıyordu.

Savaşın yol açtığı gözü dönmüş katliam, onu ruhsal açıdan o kadar çökertmişti ki Mayıs ayı sonunda Genel Vali'ye mektup yazıp, savaşı sona erdirmek için bizzat hizmete hazır olduğunu belirtti. "İnsanlığın çıkarı için... Barış çağrısı yapmak için Almanya ya da neresi gerekiyorsa oraya gitmeye hazırım. Bu bir hayalperestin görüşü olabilir... Ama belki de hayal değil bir hikmettir bu."[25] Linlithgow zafer kazanılana kadar savaşmaktan başka bir seçenek olmadığı cevabını verdi. Gandi, konuşamayacak kadar güçsüz hissettiği ve söylediklerinin dünyayı paramparça eden korkutucu vahşeti durdurmaya yetmediğini gördüğü için tam bir sessizliğe gömüldü.

Amrit'in neden sessizlik yemini ettiğini sorduğu mektubuna, sinirlenmekten kaçınmak ve enerjisini muhafaza etmek için böyle davrandığı cevabını verdi Gandi. "Şimdi üretkenliğim iki kat arttı. Sinir bozukluğum neredeyse geçti. Şimdi konuşmak tam bir külfet olurdu."[26] Kongre'de bir kadın kolu kurmasına yardımcı olmasını isteyen eski bir müridinin ricasını reddetti ve şu anda her şeyin çok karışık olduğunu söyledi. "Tanrı'nın ellerindeyiz...

24. Bapu, "Amrit" (Kaur), 15 Mayıs 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 72, s. 69-70.
25. Gandhi, "Linlithgow", 26 Mayıs 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 72, s. 100-101.
26. Bapu, "Amrit", 9 Haziran 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 72, s. 159.

Örgütlenme meselesine gelince, kalbinin sesini dinle."[27] Böylece yalnızlık ve eylemsizliğe daha da gömüldü. Bundan bir hafta sonra, Kongre Çalışma Komitesi bilgece tavsiyesini almak için üzerine üşüştü fakat Gandi'nin şiddetsizliğe olan inançlarının yeniden teyit edilmesi çağrısını kabul etmedi. "Genel isyanlar ve benzeri şeylerle baş etmek için barış köprüleri kurma girişimlerim tamamen başarısızlığa uğradı."[28] Gandi daha sonra, bu kadar temel farklılıklar ortadayken komitede kalmanın uygun olmayacağını hissederek azat edilmesini istedi. Bir arkadaşına artık kendini mezarlıkta yalnız yürüyor gibi hissettiğini söylemişti.[29]

Çalışma Komitesi'yle yaptığı son görüşmeden sonra her ne kadar sadece bir birey olarak konuşabileceğini açıklamaya çalışsa da, Haziran sonunda Genel Vali baş başa görüşmek için onu Delhi'ye davet etti. Genel Vali, Londra'ya, Hindistan için kendi kendini yöneten dominyon statüsünün savaş sona erdikten sonra bir yıl içinde ilan edilmesi tavsiyesinde bulunmaya hazır olduğunu belirtti.[30] Elbette azınlıkların hakları ve Prenslerin konumu gibi meselelerin yanı sıra ticaret, savunma ve dışişlerine dair sonuca bağlanması gereken birçok ayrıntı vardı. Eğer Kongre kabul ederse, Genel Vali kendi yürütme kurulunda yer alan Kongre lideri sayısını arttıracaktı ve bu, diğer parti temsilcilerini de içerecekti. Gandi önceden yapılacak bir bağımsızlık ilanı olmadan, Kongre'nin kurulda görev almayı kabul etmesinin pek muhtemel olmadığı cevabını verdi.

Görüşme esnasında Gandi Genel Vali'ye "Bütün İngilizlere" başlıklı açık mektubunu verdi. Linlithgow, mektubu İngiliz basını ya da Majesteleri'ne iletmedi çünkü Gandi bütün Britanyalılara şiddetsizliği kabul etmeleri ve savaşmayı bırakmaları çağrısında bulunuyordu. Bu savaşın insanlığa bir lanet ve uyarı olduğunu öne sürüyordu. Eğer düşmanlıklar bir an önce sona erdirilmezse, hiçbir şey ve hiç kimsenin kurtulamayacağından, bütün insanların vahşi hayvanlara indirgeneceğinden korkuyordu. Britanya'nın mağlubiyetini istemese de Nazilerin İngiltere'de yol açtığı yıkım

27. Bapu, "Dear Prema" (Premabehn Kantak), 10 Haziran 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 72, s. 168.
28. "Both Happy and Unhappy", Sevagram, 24 Haziran 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 72, s. 195.
29. Bapu, "Prema" (Kantak), 25 Haziran 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 72, s. 203.
30. Gandhi "Linlithgow", Birla'nın Konutu, Delhi, 3 Haziran 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 72, s. 212; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 212-14.

ile Müttefiklerin Almanya'da yol açtığı arasında bir fark görmediğini söylüyordu. Hitler ve Mussolini'nin, Büyük Britanya'dan istediklerini almaya davet edilmesini öneriyordu ciddi ciddi: "Eğer bu beyefendiler evlerinizi işgal etmek isterlerse, evleri boşaltacaksınız... Şahsınızın, erkek, kadın ve çocukların katledilmesine izin vereceksiniz."[31] Genel Vali Gandi'nin mektubu karşısında afallamış, cevaben tek bir kelime bile edememiş, artık daha da derin bir ümitsizliğe gömülmüş olan Gandi'yi eve götürmesi için arabasını çağırmayı bile reddetmişti.

Gandi ardından Nehru ve diğer Çalışma Komitesi üyeleriyle buluştu, Genel Vali'yle yaptığı iç karartıcı görüşmeden bahsetti, dünya ve Hindistan için beslediği ideal ümitleri açıkladı. Avrupa'da yaşanan bu berbat şeyleri kendisini ıstıraba boğduğunu ve orduların ona hiç kulak asmadığını söyledi. Kitleler her daim sömürülüyor, güya sağlıklarını ve yuvalarını savunması gereken orduları desteklemek için son kuruşlarını bile vermeye zorlanıyorlardı. Gandi bunun yerine, Kongre'den Hindistan'ın kendisini şiddet uygulamadan savunacağını açıklamasını istiyordu. C. R. ve Nehru ona katılmıyor ve şu konuda ısrar ediyorlardı: "Bizimkisi politik bir oluşum aksi taktirde politik düzlemde zaten faaliyet gösteremeyiz."[32] Hem Hindistanlı hem de İngiliz siyasi gerçekçiler artık Gandi'yi devlet meselelerinde bir hayalperest olarak görüyorlardı. Dolayısıyla, Genel Vali ve Britanya hükümeti artık destek kazanmaya çalışmadan ya da Kongre'nin devasa küresel savaşta Müttefiklere katılmasını beklemeden, savaşa devam etmeye karar verdi.

1940 Eylül ortalarında Kongre Bombay'da toplandı ve bu sefer, İngilizlerin tahakkümü ve Hindistan'ın özgürlük özlemi karşısındaki duyarsızlıklarına karşı verilecek Satyagraha'ya Gandi'nin liderlik etmesini isteme kararı alındı. Çalışma Komitesi'ndeki eski yoldaşlarının, bir kez daha sivil itaatsizlik yolunda onlara rehberlik etmesini istemeleri, Gandi için geri çeviremeyeceği kadar gurur okşayıcı bir teklifti. "Varlıkları sallantıdayken Britanyalıları küçük düşürmek gibi bir suç işlemeyeceğimi defalarca belirttim" itirafından sonra ekledi: "Fakat insanın zayıf düşüp hatayı erdem sandığı anlar oluyor... Eğer Kongre'nin yardımına koşup,

31. "To Every Briton", 2 Temmuz 1940, *Harijan*, 6.7.1940, *C.W.M.G.*, Cilt 72, s. 229-31.
32. "Discussion at Congress Working Committee Meeting", 7 Temmuz 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 72, s. 237.

her ne kadar korku ve titreme içinde de olsa yönetimi ele almazsam, kendime ihanet edeceğimi hissettim."[33] Bütün kararsızlık ve suskunluğunun üstesinden gelen Gandi, dünyanın en büyük yönetimine karşı verilecek mücadelede feci şekilde bölünmüş olan partisine liderlik etmeyi kabul etti.

Gandi, Linlithgow'la 28 ve 30 Eylül 1940'da Simla'da görüştü ama iki taraf da derin antipati tavrından vazgeçmedi. "Hükümetin Kongre'nin durumunu anlamakta başarısız olması beni derinden üzüyor" dedi Genel Vali'ye yanından ayrılmadan önce. "Siz ve Hindistan Dışişleri Bakanı, Hindistan'ın tamamının savaş faaliyetlerini desteklediğini açıkladığınız için, Hindistan halkının büyük çoğunluğunun savaşla ilgilenmediğini açıklığa kavuşturmak gerekiyor. Nazizm ile Hindistan'ı yöneten ikili otokrasi arasında bir fark görmüyorlar."[34]

Gandi şimdi kitlesel değil kişisel Satyagrahalar başlatmaya karar vermişti. İlk satyagrahacı olarak, seçilmeye son derece hevesli olan Nehru'yu değil, sessiz ve alçakgönüllü biri olan Vinoba Bhave'yi seçti.

Vekili olarak neden gösterişli Bilge Nehru'yu değil de hiç tanınmayan birini seçtiğini açıklamak için Gandi *Harijan*'a sık sık sorulan, "Vinoba Bhave kimdir ve neden o seçildi?" sorusuna cevaben bir yazı yazdı. Gandi, çok geçmeden Hindistan'ın Yürüyen Aziz'i[35] olarak onurlandırılacak, acı verici derecede zayıf, mütevazı adamın Sanskritçe bilgisi ve pamuk eğirme becerisi üzerinde durdu. Vinoba, Gandi'nin öldürülmesinden sonra hayatının son yıllarını Hindistan'ın iç bölgeleri ve köylerini yürüyerek baştan aşağı kat etmeye ve topraksızlar için toprak arayarak, kırılgan bedenini, Mahatma'nın "Herkesin kalkınması" hayalini sosyo-ekonomik bir gerçeğe dönüştürmeye adadı. "Toplumsal birliğe benim kadar tutkuyla inanıyor" dedi Gandi. "Siyasi arenada asla spot ışıkları altında durmadı... Sessizce sürdürülen yapıcı çalışmaların çok daha etkili olduğuna inanıyor... Vinoba tam bir savaş karşıtı."[36]

---

33. Gandhi, "Speech at All-India Congress Comittee Meeting", Bombay, 15 Eylül 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 73 (12 Eylül 1940-15 Nisan 1941), Nisan 1978, s. 15-16.
34. Gandhi, "Linlithgow", 30 Eylül 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 73, s. 71-72.
35. Hallam Tennyson'ın kaleme aldığı *Life of Vinoba* kitabının başlığı. [Hallam Tennyson, *Indian Walking Saint: The Story of Vinoba Bhave*, Doubleday, New York, 1955. (y.h.n.)]
36. "Civil Disobedience", Sevagram, 15 Ekim 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 73, s. 102-105.

Vinoba, 17 Ekim'de orta Hindistan'da üç yüzden fazla kişiden oluşan bir kalabalığa hitap ettiği konuşmasında, İngilizlerin savaş karşıtı konuşmalara getirdiği yasağı doğrudan doğruya ihlal ederek, Britanya'nın neden Hindistan'ı demokrasiden mahrum bırakırken demokrasi adına savaşmaya devam ettiğini sordu. Gandi, Genel Vali'ye bir yazı yazıp onu bu yasak ihlalinden haberdar etti. Vinoba tutuklandığı güne kadar, bu katı ama şiddetsiz üslupla savaş karşıtı konuşmalar yapmaya devam etti ve 21 Ekim 1940 sabaha karşı üçte tutuklandı.

Artık Gandi'nin elinde uzun bir gönüllüler listesi vardı. İkinci seçimi göreve elbette hazır olan Cevahirlal'dı. Ama Gandi Nehru'nun gerçek hislerinden emin olamıyordu, dolayısıyla aklından geçenleri deşelemek için ona bir mektup yazdı. "Bütün yazdıklarım ve yaptıklarımda seni ikna eden bir şeyler görüp görmediğini sormak isterim... Şu anki görüşüm, her ayrıntısına olmasa da genel olarak plana inanacak kişileri gerektiriyor."[37] Nehru hemen şu telgrafı çekti: "Genel olarak kabul ediyorum."[38] İki gün sonra Gandi, Nehru'yu Wardha'ya çağırdı ve ona ilk talimatları verdi. 31 Ekim 1940'da Nehru Birleşik Eyaletler'de tutuklandı ve Ekim ayında köylülere yaptığı üç konuşmadan ötürü halkı kışkırtmaktan suçlu bulundu. On yıldan kısa bir süre sonra Hindistan'ın ilk başbakanı olacak Nehru, elli bir yaşında Gorakphur'da dört yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı.

Fakat Gandi hâlâ serbestti. Kasım başından beri her an yakalanmayı bekliyor ve ümit ediyordu. Ama hükümet yetkililerinin acelesi yoktu; daha önceki tutuklamalarda halktan gelen tepkiyi unutmamışlardı ve savaşın orta yerinde ortalığı bir daha karıştırmaya niyetleri yoktu. Gandi İngilizlerin şiddetsizliğe hiç inanmadığını biliyordu. Genel Vali ve memurlarının, artık onun Kongre'deki çalışma arkadaşları tarafından şiddeti gizlemek için bir paravan bir kukla olarak kullanıldığına inandığından şüpheleniyordu.[39]

Savaş boyunca Hindu-Müslüman gerilimleri ve çatışmaları tırmandı, gitgide daha çok hayata mal oldu. 1 Mayıs 1941'de, Dhaka'daki Hindu-Müslüman ayaklanmaları o kadar çok can aldı ki Gandi, Kongre'nin etkisinin karanlık günlerde neredeyse hiç

37. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 21 Ekim 1940, *C.W.M.G.*, Cilt 73, s. 119.
38. Wolpert, *Nehru*, s. 279.
39. "Instructions to Satyagrahis", 12 Ocak 1941, *C.W.M.G.*, Cilt 73, s. 281.

hissedilmediğini üzülerek görmek zorunda kaldı. Ateşli bir şekilde haykırıyordu artık: "Barbar ve korkak olduğumuzu ispatlamış olduk... Kundaklama, yağma ve çocuklar dahil masum insanların öldürülmesi yaygın bir hal aldı."[40] Binlerce kişi evlerini terk etti, kendilerini Müslüman ya da Hindu fanatiklere karşı savunmaya çalışan köylüler soğukkanlılıkla katledilmişti. İngilizler masum vatandaşları savunma sorumluluğunu kabul etmemiş ve Kongre de sivil savunma boşluğunu doldurmak için hiçbir şey yapmamıştı. Hindistan'dan sorumlu yeni İngiliz Dışişleri Bakanı Leo Amery, Büyük Britanya'nın birleşik Hindistan kararını uygulaması için gereken tek şeyin Hindistan'ın siyasi partilerinin kendi aralarında anlaşması olduğu konusunda ısrar ediyordu.[41] Gandi öfkeyle cevap verdi: "Sayın Amery, Kongre'nin 'ya hep ya hiç' diyerek 'konuyu tartışmaya bile yanaşmadığı'nı söylerkenki küstahlığıyla beni çok şaşırttı."[42] Mayıs ayı sona ermeden, Hindu-Müslüman ayaklanmaları Bengal'in yanı sıra Ahmedabad, Bombay ve Bihar'ı alt üst etti.

Gandi, Agatha Harrison'a, "Bu seferki ayaklanmalar daha öncekilere hiç benzemiyor" diye yazdı. "Bu seferki düpedüz bir iç savaş provası."[43] İngilizlerin dürüstlük ve adilliğine bir aralar duyduğu sağlam inanç öylesine sarsılmıştı ki Britanya'nın Hindistan'a hiç dürüst davranıp davranmadığını merak eder olmuştu. Dışişleri Bakanı her konuştuğunda Gandi, ihlalin daha da genişlediğini ya da bir aldatmaca diyarında kaybolup gittiğini hissediyordu. Yine de tamamen ümitsizliğe kapılmaya yanaşmıyor, *ahimsa*sının sessizce ve acı verircesine yavaş bir şekilde de olsa halen işlediği konusunda ısrar ediyordu. Hindu-Müslüman birliği adına yirmi dört saatliğine oruç tutmaya karar verdi. Yedi aşramlı da bu tek günlük oruca katıldı ama ayaklanmalar devam ediyordu.

Gandi'nin müritlerinin birçoğu, birkaç kişi hapishaneye gönderilirken, Satyagraha'ya katıldıklarını iddia eden diğerlerinin, Hindistan'ın sokaklarını arşınlayarak savaş karşıtı vaazlar verdikleri halde polis ve yetkililer tarafından göz ardı edilmesi üzerine, bu stratejinin ne kadar akıllıca olduğunu sorguluyordu. "Böyle

40. "Comunal Riots", Sevagram, 4 Mayıs 1941, *C.W.M.G.*, Cilt 74 (16 Nisan-10 Ekim 1941), Haziran 1978, s. 26.
41. "Statement to the Press", Wardha, 25 Nisan 1941, *C.W.M.G.*, Cilt 74, s. 14.
42. A.g.e., s. 14-15.
43. Bapu, "My Dear Agatha" (Harrison), 30 Haziran 1941, *C.W.M.G.*, Cilt 74, s. 132.

bir mücadele nasıl etkili olabilir ki?" diye soruyorlardı Gandi'ye. "*Ahimsa*da ani mucizelere yer yoktur" diye açıkladı Gandi.[44] Onlara sabırlı olmalarını, kendisi gibi sabırla dua etmelerini öğütledi. "Yenilgi, *ahimsa* sözlüğünde olmayan bir kelimedir."

Gandi'nin yetmiş ikinci doğum gününü kutlamak üzere aşramının etrafındaki bütün köylüler, milyonlarca yarda uzunluğunda el yapımı pamuklu kumaş ve en fakirlere dağıtması için topladıkları 12.000 rubleyi getirdiler. Gandi onlara teşekkür etmek için düşlerine dair içten bir konuşma yaptı, sömürü insanların çoğunu fakirleştirdiği sürece gerçek bir *Swaraj*'ın olamayacağını belirtti. İngiliz sömürgecilerin yerini Hindistanlı sömürgecilerin almasının *Swaraj* anlamına gelmeyeceğini söyledi. "Fakirler fakir kaldıkça ya da daha da fakirleştikçe *Swaraj* mümkün değildir. Benim *Swaraj*'ımda milyonlar mutlu yaşayacak. Yemekleri, düzgün evleri ve yeterli kıyafetleri olacak."[45]

Fakat tutkulu hayatınınn verdiği mesaj yiyecek, barınma ve el örgüsü pamuk konusunda kendi kendine yeterliğe ulaşmanın ötesine geçiyordu. *Ahimsa*nın derin köklerinin büyük gücü hayallerini süsleyen yönetim şekli için de geçerliydi. "Açık olan iki rota var sadece, ya Hitler'in yolu, yani şiddet yolu ya da benim yolum, yani şiddetsizlik yolu. Hitlercilik ve Churchillcilik aslında aynı şeydir... Hindistan'daki herkesin tek doğru rotanın *ahimsa* olduğunu fark edeceği bir zamanın geleceğine inanıyorum."[46]

Görünen o ki Gandi, Japonların Pearl Harbour saldırısından haberdar değildi. 20 Aralık 1941'de basının sorularına cevap verene kadar Amerika'nın savaşa katılmasına dair hiçbir açıklamada bulunmamıştı. "Amerika'nın savaşa girmesini hoş karşılayamam ama Amerika bu akıl almaz vahşeti durdurabilecek tek ülkeydi."[47] Ardından şiddetsizliğe olan bağlılığını yeniden dile getirdi. Wardha'daki bir Kongre Çalışma Komitesi toplantısında yaptığı konuşmada, eğer bugün kendisi Hindistan Genel Valisi olsaydı, Hindistan'dan imparatorluğu canlı tutmak için kılıcını çekmesini istemeyeceğini söyledi. "Ahlaki açıdan intihar ediyor, hayatım boyunca sürdürdüğüm inancı bırakıyor gibi hissederdim."[48]

---

44. "Speech at Sevagram", 12 Ekim 1941, *C.W.M.G.*, Cilt 75 (11 Ekim 1941-31 Mart 1942), Ocak 1979, s. 8-10.
45. A.g.e., s. 6-7.
46. A.g.e., s. 10.
47. "Statement to the Press", 20 Aralık 1941, *C.W.M.G.*, Cilt 75, s. 180.
48. "Discussion at Working Committee Meeting", 30 Aralık 1941, *C.W.M.G.*, Cilt

Çalışma Komitesi'ndeki sevgili dostlarına seslendi Gandi. "Benimle Vania diye alay ettiler. Buna nasıl engel olabilirim ki? Ben bir Vania olarak doğdum. Vania olmaya devam edeceğim ve bir Vania olarak öleceğim. Mesleğim ticaret. Sizinle ve dünyayla ticaret yapıyorum. Elimdeki mal paha biçilmez bir inci... *Ahimsa* ticareti yapıyorum ben. Bedelini ödeyecek herkes buna sahip olabilir... *Swaraj*'a sadece *ahimsa* aracılığıyla ulaşacağınıza yemin ettiniz... Bugün yemininizi bozmaya hazırsınız... Bu pazarlık size mutlak bağımsızlık getirmeyecek."[49]

Gandi'nin bu ağır stres, zorluk ve acı çatışma döneminde herkese, Genel Vali'ye bile gösterdiği kişisel iyi niyet ve nezaket, Şubat 1942'de Linlithgow'a yazdığı mektupta da ışıl ışıl parlıyordu. Bir Vania olarak Genel Vali'ye yazdığı mektupta, Bombay'ın Bütün Hindistan Örgücüler Birliği'ne dayattığı vergilerin kaldırılmasına yardımcı olmasını rica etti. "Her anınız savaşı kazanma çabasıyla doluyken size bu zahmeti verdiğim için beni affedin" diye bitirdi mektubunu. Linlithgow'un kızı, damadı ve torunlarına da sevgilerini iletmişti.[50] Vergiden muaf olma ricası, Lord Hazretleri tarafından kabul edilmedi ama Bapu'nun nezaketi Linlithgow'un da eşit derecede nazik bir not yazmasına neden oldu. "Southby ve kızıma selamlarınızı ileteceğim ve eminim onlar da çok sevinecekler... Richard dünyanın en harika bebeği... Hepimizin neşe kaynağı!"[51] "Bu not, süregiden kasveti dağıtıyor. Keşke kamuoyu da genel neşeli halinizin sizi hiç terk etmediğini bilme ayrıcalığına sahip olsaydı" diye yazdı Gandi cevaben.[52] *Ahimsa*sına olan inancı böylece yeniden parlamış, savaş karanlığını delmesine ve Londra, Bombay, Kalküta ve Yeni Delhi'de yüzyıllardır şekillenen dostluk bağlarına indirdiği ölümcül darbeyi atlatmasına yardımcı olmuştu.

Japonya'nın Singapur'u Şubat 1942'de ışık hızıyla işgal etmesi ve 60.000 Hindistanlı piyadeden oluşan garnizonun –çok geçmeden bu birlikler Subhas Bose'nin Hindistan Ulusal Ordusu olarak yeniden hayat bulacaktı– küçük düşürücü bir şekilde teslim olması Britanya'yı, bir ay sonra Hindistan'ın savaş desteğini kazan-

75, s. 188.

49. "Speech at A.I.C.C. Meeting", Wardha, 15 Ocak 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 75, s. 220-21.

50. Gandhi, "Linlithgow", 8 Şubat 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 75, s. 299.

51. Linlitgow, "Gandhi", 20 Şubat 1942, Ek 5, *C.W.M.G.*, Cilt 75, s. 456.

52. Gandhi, "Linlithgow", 26 Şubat 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 75, s. 362.

mak için diplomatik inisiyatif almaya itecek kadar sarstı. Churchill ve Kabinesinin İşçi Partili Başbakan Yardımcısı Clement Attlee, Avam Kamarası'nın başkanı ve İşçi Partisi'nin olası başbakan adaylarından Sör Stafford Cripps'i Hindistan'a uçup, eğer Hindistan savaşın kazanılmasına yardımcı olmayı kabul ederse zaferden hemen sonra dominyon statüsü verileceğine dair bir teklif sunmak üzere görevlendirildi. Cripps 22 Mart'ta Karaçi'ye indi ve ertesi gün, Kaydi Azam'ın Urdu Parkı'nı dolup taşıran bir mil uzunluğundaki Müslüman kalabalığa sesleneşini dinlemek üzere "Pakistan Günü"nde Yeni Delhi'ye ulaştı. "Adalet ve adil oyun istiyoruz" diyordu Cinnah. "Bizim kardeş topluluklarımıza dair bir tasarımız yok... Biz bir azınlık değil, ulusuz."[53]

Cripps, Gandi'ye bir telgraf çekip görüşme talebinde bulundu. "Benim bütün savaşlara karşıt bir görüşte olduğumu biliyorsunuz" diye cevap verdi Gandi. "Eğer buna rağmen beni görmek isterseniz sizinle görüşmekten memnuniyet duyarım."[54] Cripps ilk önce Kongre Başkanı Azad, sonra da Müslüman Birliği Başkanı Cinnah'la, Delhi'ye ulaşır ulaşmaz iki gün sonra da hemen Gandi'yle görüştü. Sör Stafford, Gandi'ye Savaş Kabinesi'nin tekliflerini gösterdi; Gandi bunları iflas etmek üzere olan bir bankanın sunduğu tarihi geçmiş çekler olarak gördü.[55] Cripps'e, dominyona ait olmak istemeyen bütün eyaletlerin çekilebileceği yönündeki maddeden ötürü, Kongre'nin bu teklifi kabul edeceğine bir an için bile inanmadığını söyledi. Bu madde, Pakistan için Britanya'nın imdat çıkışı olarak görülüyordu. Cripps, Gandi'yle ilk görüşmesinden sonra, "Cinnah'ın büyük etkisini ve Pakistan hareketinin devasa boyutlara ulaştığını kabul ediyor" diye not düşmüştü. "Kendisine, eğer Cinnah planı kabul eder de Kongre etmezse, bana nasıl bir yol haritası önereceğini sordum. Sorumluluğu Cinnah'a atmamı, kendisiyle ya da diğerleriyle görüşerek Kongre'yi de plana dahil etmek için pazarlık etmemi söyledi. Cinnah'a başarılı olursa, bunun, kendisine Hindistan'da çok iyi bir konum sağlayacağı söylenirse bu işe girişip, başarılı olabileceğini söyledi."[56] Bu Gandi'nin Kongre-Birlik açmazını, temel

53. Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, s. 198.
54. "Telegram to Cripps", 25 Mart 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 75, s. 428.
55. "British War Cabinet's Proposal", *C.W.M.G.*, Cilt 75, Ek 6, s. 456-58.
56. "Gandhi's Interview with Cripps", 27 Mart 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 75, Ek 7, s. 459-60.

sorumluluğu Cinnah'a vererek çözme yönündeki ilk girişimiydi. Ama Cripps, Mahatma'nın parlak önerisini kabul etmeye, beş sene sonra Mountbatten'ın olacağından daha fazla hazır değildi. Cripps ayrıca Nehru'nun yargılarına ve Cinnah'a dair olumsuz tavsiyesine, Gandi'nin beklenmedik tuhaf tavsiyesine güvendiğinden daha fazla güveniyordu. Zaten Gandi'nin tavsiyesini ekibindeki hiç kimse ciddiye almasını önermemişti.

Cripps, Kongre tarafından reddedilmiş halde eve döndüğünde, İşçi Partisi'nin bir sonraki başbakanı olmaya dair büyük umutları da Hindu-Müslüman güvensizliğinden ötürü yanıp kül olmuştu. Nehru, Cripps'in Gandi'yle anlaşmaya varamaması karşısında Gandi'den çok daha büyük bir öfke ve hayal kırıklığına kapılmıştı. Avam Kamarası'nın kendisiyle benzer bir zihniyetteki liderine inancı tamdı. Bu sonuçsuz heyet ziyaretinin akabinde, "Cevahirlal artık *ahimsa*yı tamamen bırakmış gibi görünüyor" demişti Gandi Kardeşi Vallabh'a.[57] Nehru artık gerilla savaşını ve Japonların Hindistan'ı işgali halinde Rusya'nın, Hitler'in Sovyetler Birliğini işgal etmesi karşısında benimsediği taş taş üstünde bırakmama politikasını savunuyordu. Orissa'da Hindistanlı komünistler silahlanıyor ve gerilla taktikleri konusunda kendilerini eğitiyorlardı; Bengal'de ise Subhas Bose'nin Öncü Blok'unun çekirdek kadrosu Japonya'ya yardım etme hazırlıkları yapıyordu.

Nehru, 5 Nisan 1942'de Başkan Franklin Roosevelt'in kişisel Hindistan temsilcisi Albay Louis Johnson'ı arayıp, ABD'li birliklere gerilla desteği önermiş ve Kongre'nin Hindistan vagonunu Amerika'nın yıldızına bağlamaya hazır olduğunu söylemişti.[58] Gandi bunu duyunca Cevahirlal'a, "Her zaman görüş farklılıklarımız vardı fakat şu anda bana öyle geliyor ki artık uygulamada da farklıyız" diye yazdı. "Bence hata yapıyorsun. Amerikalı birliklerin Hindistan'a girmesinde ve bizim gerilla savaşına başvurmamızda hiçbir iyi yan görmüyorum. Seni uyarmak boynumun borcu."[59] Ama Roosevelt, kişisel olarak Hindistan'a bağımsızlık verilmesinden yana olmasına ve Churchill'i de bu yönde teşvik etmesine rağmen, Amerika Birleşik Devletleri, Britanya'nın yanında yer almaya devam edecekti.

57. Bapu, "Bhai Vallabhbhai" (Patel), 13 Nisan 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76 (1 Nisan-17 Aralık 1942), Temmuz 1979, s. 31.
58. Wolpert, *Nehru*, s. 308.
59. Bapu, "Dear Jawaharlal", 15 Nisan 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 40.

Gandi ne Amerikalı ne de Çinli birliklerin Hindistan'daki varlığını onaylıyordu. "Amerikan yardımının ne anlama geldiğini biliyoruz... Güya Hindistan'ın savunulması için yapılan bütün bu hazırlıklarda, Hindistan'ın özgürlüğüne dair hiçbir ışık görmüyorum. Bu açıkça ve basitçe Britanya İmparatorluğu'nun savunulmasına yönelik bir hazırlıktır."[60] İngilizlerin artık Hindistan'ı düzenli bir şekilde kaderine terk etmesi gerektiğine inanıyordu.[61]

Gazeteciler, Britanyalıların geri çekilmesine dair çağrısının Hindistan'ın iç güvenliği açısından ne anlama geleceğini sorduğunda, Gandi şu cevabı verdi: "Benim önerim şu; Tanrı'nın ellerine terk etmeliler ama bu modern dilde anarşiye terk etmek anlamına geliyor. Bu anarşi ölümcül bir savaşa ya da kontrolsüz yağmalara yol açabilir. Bütün bunların içinden gerçek bir Hindistan yükselecektir."[62] Eğer İngilizler çekilme önerisini göz ardı ederse ne yapacağı sorulduğundaysa şu açıklamayı yaptı: "Onları işbirliği yapmayarak ya da sivil itaatsizlikle ya da ikisini birden uygulayarak çekilmeye zorlarım."[63] Gandi, Charlie Andrews anısına bir anıt yaptırmak için para toplamak üzere Bombay'a gitti ve işadamlarıyla yaptığı görüşmeleri ayarlayan Vallabhbahi ve Birla'nın yardımıyla yarım milyon ruble topladı. Çoğunluğu Müslüman olan Sind Eyaleti'ni isyanlar ve kanunsuzluk sarmıştı. Gandi, Karaçi meclisindeki Kongre üyelerini istifa etmeye, mezhep ayrılıkları yaşayan eyaletin en sorunlu bölgelerine yerleştirilmek üzere bir barış birliği oluşturmaya ve suçlu unsurları başkalarını öldürmekten caydırmak için hayatlarını tehlikeye atmaya çağırdı. Bir gün sonra daha vahşi ölümler yaşandı; hiçbir Kongre üyesinin Gandi'nin çağrısına uyacak kadar cesur –ya da bazılarına göre aptal– olmadığı anlaşıldı.

1 Temmuz 1942'de Gandi, Franklin Roosevelt'e "Sevgili Dostum" diye başlayan bir mektup yazdı. Roosevelt'in sempatisini kazanmak için, Thoreau* ve Emerson'ın** eserlerinden çok fay-

60. "Foreign Soldiers in India", 19 Nisan 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 49.
61. A.g.e.
62. "Interview", *The News Chronicle*, 14 Mayıs 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 105.
63. "Interview to Bombay Suburban and Gujarat Congressmen", 15 Mayıs 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 107.
* Henry David Thoreau (1817-1862): Amerikan yazar, filozof, şair, tarihçi, kölelik karşıtı, vergi direnişçisi, kalkınma eleştirmeni ve natüralist. (y.h.n.)
** Ralph Waldo Emerson (1803-1882): ABD'li düşünür, yazar. Amerikan transandantalizminin en önemli temsilcisidir. (y.h.n.)

dalandığından ve ne kadar çok Amerikalı dostu olduğundan bahsetti. "Bütün savaşlardan nefret ediyorum. Müttefiklerin dünyayı bireysel özgürlük ve demokrasi adına daha güvenli bir yer haline getirmek için savaştıkları yönündeki beyanının, Hindistan ve Afrika, Büyük Britanya tarafından sömürülmeye ve Amerika kendi ülkesinde, Siyah sorununu yaşadığı sürece kulağa çok asılsız geldiğini düşünüyorum...Mevzu bahis Hindistan ise, biz en azından Amerika kadar özgür olmalıyız."[64] Gandi, bağımsız Hindistan'ın kendi hükümetiyle yapılacak bir anlaşma çerçevesinde, Müttefik birliklerinin savaş sona erene kadar Hindistan'da kalmasına izin verilebileceği konusunda Roosevelt'i temin etmişti. Gandi'yle görüşüp, onun hakkında yazmak için Hindistan'a gelmiş olan ve haftalardır aşramında kalan Louis Fischer, bu mektubu Gandi'nin emriyle Washington'a götürdü. Roosevelt mektubu kibarca yanıtladı ve mektubunu şu sözlerle bitirdi: "Demokrasi ve hakkaniyete duyduğumuz ortak ilgi, umarım ikimizin vatandaşlarını da ortak bir düşmana karşı, ortak bir davada bir araya getirir."[65]

Gandi'nin en aklıselim eski dostlarından ve Kongre'deki en sağlam yoldaşlarından biri olan C. R., ona, son derece önemli iki konuda katılmıyor; Müslüman Birliği'nin Pakistan talebini hemen kabul etmenin ve Cinnah'la alt kıtayı en az acı verici şekilde nasıl bölecekleri konusunda erken bir görüşme yapılmasının en iyi seçenek olduğunu düşünüyordu. Ayrıca Gandi'yi, savaş esnasında ulusal bir hükümeti yönetmek konusunda Genel Vali'ye yardımcı olmaya teşvik ediyor ve bunu Büyük Britanya için olduğu kadar Hindistan için de faydalı buluyordu. Ama eski dostunu her iki konuda da ikna etmesi imkânsızdı. "Benim yapım böyle... Bir fikir beni ele geçirdiğinde o fikirden kolay kolay kurtulamıyorum" diyordu Gandi inatla."[66] C. R.'nin söyledikleri uygulansaydı savaş yılları özgürlüğe hazırlık yapılarak ve de toprak ayrılığı dikkatle planlanarak yapıcı bir biçimde geçirilebilir, Kongre liderleri de demir parmaklıklar arkasında çürümeyebilirdi. C. R. hayal kırıklığı içinde Kongre'yi terk etti.

Gandi, Nehru'yu da istifaya davet etti ama sık sık istifa tehdidinde bulunan Nehru gücünü kaybetme riskini almaya yanaşmı-

64. Gandhi, "Dear Friend" (FDR), 1 Temmuz 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 264-65.
65. Franklin D. Roosvelt, "My Dear Mr. Gandhi", 1 Ağustos 1942, *Profiles of Gandhi* içinde, Der. Norman Cousins, Indian Book C., Delhi, 1969, s. 227.
66. Bapu, "My Dear C.R.", 5 Temmuz 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 275.

yordu. "Bu konu üzerine çok düşündüm, eğer Kongre'den çekilirsen hizmet etme gücünün artacağını hissediyorum. Arada sırada benim gibi Komite'ye [Çalışma Komitesi] katılabilirsin" diye yazdı Gandi ona.[67] Gandi, Nehru'yu Çalışma Komitesi'nden çıkarırsa, kendi gerçek varisi olarak Vallabhbhai Patel'in Kongre ve ulusun lideri konumuna gelebileceğini umuyordu. Ayrıca Nehru'nun Çalışma Komitesi'ndeki en yakın yoldaşı ve Kongre Başkanı Maulana Azad'dan da kurtulmayı denemiş ama başarılı olamamıştı. "Ne ben onu anlıyorum ne de o beni. Diğer meselelerde olduğu gibi Hindu-Müslüman meselesinde de yollarımız ayrılıyor... Gerçeklerle yüzleşmeliyiz. Bu nedenle Maulana'nın Başkanlıktan çekilmesini ama Komite'de kalmasını, Komite'nin de geçici bir başkan seçmesini öneriyorum."[68] Bu geçici başkan elbette, en güçlü ve güvenilir Kongre lideri Vallabhbhai Patel olacaktı. Bu, Gandi'nin Nehru'yu siyasi güçten mahrum bırakmaya yönelik en cesur girişimiydi. Ama ilerleyen yaşı ve fiziksel güçsüzlüğü önerilerinde ısrar etmesini ya da bunları artık üyesi olmadığı komiteye sunmasını engelledi. "Bu önerileri reddedebilirsin" dedi Nehru'ya. Nehru da aynen öyle yaptı.

Gandi, Kongre Komitesi'nin 3 Ağustos 1942'deki toplantısına katılmak için trenle Bombay'a gitti, yanında sivil direnişçilere yönelik gizli bir talimatlar taslağı vardı. "Satyagraha'mızın amacı İngiliz yönetiminin çekilmesini sağlamak ve Hindistan'ın tamamı için bağımsızlık kazanmaktır... Mücadeleye katılacak her Satyagraha üyesinin, mücadeleyi bağımsızlık elde edilene kadar durmaksızın sürdürmek zorunda olduğunu anlaması lazım. Ya özgür olacağına ya da öleceğine dair yemin etmesi lazım."[69] Gandi'nin sloganı, yap ya da öl anlamına gelen, "*Karega ya marega!*" idi. Bu son Satyagraha hareketi, "Hindistan'dan Git" hareketi olarak anılacak, Hindistanlılar çok geçmeden bütün İngiliz asker ve siviller karşısında bu sloganı atacaktı.

"Referandum ya da başka herhangi bir makul halk oylaması Kongre'yi tatmin edecektir... Gerçek demokrasi budur" diye yazdı Gandi 6 Ağustos'ta. "'Hindistan'dan Git' çığlığı milyonlarca Hin-

67. Bapu, "Dear Jawaharlal", 13 Temmuz 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 293.
68. A.g.e., s. 293-94.
69. "Draft Instructions for Civil Resisters", Bombay, 4 Ağustos 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 364-65.

distanlının dudaklarından değil acı dolu kalbinden yükseliyor."[70] Aynı gün Associated Press, Gandi'ye Kongre kararının barış mı yoksa savaş mı anlamına geldiğini sordu. O şu cevabı verdi: "Bütün şiddetsiz mücadelelerde her zaman barışa vurgu yapılır."[71] 7 Ağustos'ta Gandi Hindistan Genel Kongre Komitesi'ne hitap etti: "Yeterince fedakârlık yapıp, gücümüzü ispat ettiğimizde Britanyalılar bize özgürlüğümüzü vermek zorunda kalacaklar... Sardar Patel bu kampanyanın bir hafta içinde sona erebileceğini söyledi... Eğer bir hafta içinde sona ererse bu bir mucize olur ve İngilizlerin kalbinin erimesine yol açar."[72] Ayrıca Cinnah ve Müslüman Birliği'ne, Kongre'nin bütün Hindistanlılar hatta bütün insanlık için demokratik özgürlük kazanma hareketine katılma çağrısında bulundu. "Biz, Hindistan'ın önde gelen birimlerden biri olacağı bir dünya fedarasyonu hedefliyoruz. Buna sadece şiddetsizlik aracılığıyla ulaşabiliriz."[73]

Kongre'nin Satyagraha önerisini oylayacağı 8 Ağustos 1942 günü Gandi, *News Chronicle*'a konuştu: "Bütün insanlığa istisnasız eşit derecede sevgi duyuyorum."[74] O gece Gandi'nin önerisi oybirliğiyle kabul edildi. Kongre karşısındaki son sözleri şuydu: "Özgürlük hemen şimdi, gün doğmadan, bu gece."[75] Ama Gandi, Kongre Çalışma Komitesi'nin Bombay'daki bütün üyeleri ve elli liderle birlikte gün doğmadan tutuklandı. Ba, Mira, Sarojini ve Mahadev'le birlikte hapsedilmek üzere Ağa Han'ın Poona'daki sarayına götürülmeden önce, "Herkes *ahimsa*sını sonuna kadar sürdürme özgürlüğüne sahiptir" diye haykırdı. "Satyagraha üyesi yaşamak için değil ölmek için yola çıkmalıdır... Bir ulus ancak bireyler ölmek için yola çıkarsa hayatta kalabilir."[76]

70. "Introduction to Goverment Secret Circular", 6 Ağustos 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 374.
71. "Interview with the Associated Press", 6 Ağustos 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 375.
72. "Speech at A.I.C.C. Meeting", 7 Ağustos 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 377-81; alıntı, s. 380.
73. A.g.e., s. 381.
74. "Interview to the Press", 8 Ağustos 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 383.
75. "Speech at A.I.C.C. Meeting", 8 Ağustos 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 284-296; alıntı, s. 289.
76. "Message to the Country", 05:00, 9 Ağustos 1942, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 403.

20
Parmaklıklar Ardında Savaş

Gandi'nin Ağa Han Poona sarayındaki tutukluluğu neredeyse iki yıl sürdü; birçok açıdan yaşadığı en acı verici tutukluluk süreciydi bu. Eski saray pek hapishaneye benzemese de üzerinde durduğu sıtmalı bataklık, orayı Britanya Hindistanı'nın en karanlık hapishanelerinden daha ölümcül bir hale getiriyordu. Bu küçük, inançlı tutuklu aşram grubu içerisinde ilk helak olan Mahadev Desai'ydi. Mahadev'in sağlığı yıllardır kırılgan olsa da zaman zaman bayılıp, sürekli baş ağrılarından yakınsa da kendisi daha ellili yaşlalarının başındaydı. 15 Ağustos 1942 sabahı ölümü, Gandi'yi ağır bir depresyona sürükledi.

"Mahadev, Mahadev" diye inledi Gandi. Sadık yardımcısının ölü bedeninin dirilmesi için yalvardı. Mahadev'in bedenini kendi

elleriyle yıkayıp yakılmaya hazırladı. "Mahadev her zaman 'Yap ya da Öl" mantrasına göre yaşadı. Bu fedakârlık Hindistan'ın kurtuluş gününü daha da hızlandıracaktır" diye methiyeler düzdü.[1]

Bir gün önce Linlithgow'a yazdığı mektupta, Genel Vali'yi politikasını değiştirmeye ve Hindistan özgür bir ulus ilan edildikten sonra Kongre'nin desteğini kabul etmeye çağırmıştı. "İngiliz halkının samimi bir dostu olduğunu söyleyen birinin bu ricasını görmezden gelmeyin" demişti Gandi. "Tanrı rehberiniz olsun!"[2] Fakat Linlithgow koşulları yeniden gözden geçirmeyi kabul etmemiş, Churchill'in Gandi'nin haince tabiatına dair yaptığı sert değerlendirmeye katılmayı yeğlemişti.

Kongre tutuklamalarının akabinde, Satyagraha üyeleri 250 tren garına saldırdı, Bihar ve Doğu Birleşik Eyaletler'deki telgraf tellerini kestiler ve yüzden fazla polis karakolunu ateşe verip, otuz polis memurunu öldürdüler. 1942 sonuna gelinmeden altmış binden fazla Hindistanlı tutuklanacak, altı yüz Hindistanlı kırbaçlanacak ve resmi kayıtlara göre dokuz yüz Hindistanlı da öldürülecekti. Bihar'daki silahsız gösterileri yaylım ateşine tutmak için askeri uçaklar kullanıldı. Bu ana kadar uçaklar sadece sınır boyundaki silahlı kabilelere saldırmıştı. Birçok Kongre üyesi yeraltına çekilerek, demiryolu ve karayollarına, İngiliz askeri kuruluşlarına, Hindistan'da konuşlanan Müttefik birliklere mümkün olduğunca zarar vermeye çalıştılar. Hindistan'dan Git Satyagraha'sı böylece çok geçmeden şiddet yüklü bir iç savaşa, İkinci Dünya Savaşı'nın geri kalan yılları boyunca, çoğunlukla kuzey Hindistan'da yapılan, bir mini-savaşa dönüştü.

1942 Noel arifesinde, "Dost olduğumuzu düşünüyordum ve hâlâ da öyle düşünmek isterim," diye yazdı Gandi Linlithgow'a. "Fakat 9 Ağustos'tan bu yana yaşananlar beni şüpheye düşürdü."[3] Sonra da son altı aydır sabrını zorlayan bir dizi şikâyetlerini listeledi. Elbette, bütün diğer çareler tükendiğinde, bir Satyagraha üyesi için son çarenin ölüm orucuna yatmak olduğunu düşünüyordu.

Genel Vali, Gandi'nin mektubunu Londra'ya telgraf çekti ve Linlithgow, Gandi'ye 13 Ocak'ta şu cevabı yazdı: "Kongre'nin

1. Tendulkar, *Mahatma*, Cilt 6 (1940-45), Hindistan Hükümeti, Basım Yayın Dairesi, s. 181.
2. Gandhi, "Dear Lord Linlithgow", 14 Ağustos 1941, *C.W.M.G.*, Cilt 76, s. 406-410.
3. Gandhi, "Dear Lord Linlithgow", 1942 Noel Arifesi, *C.W.M.G.*, Cilt 77 (17 Aralık 1942-31 Temmuz 1944), Ekim 1979, s. 49-51.

Ağustos ayında benimsediği politika beni derin bir üzüntüye boğdu... Bu politika şiddet ve suça, polis memurlarının diri diri yakılmasına, trenlerin ve malların parçalanmasına yol açtı."[4] Genel Vali Gandi'ye bu suçları neden açıkça kınamadığını soruyordu.

Gandi hemen cevap verdi: "Sizinle irtibatımı kaybetmediğimi gösterdiği için mektubunuz beni sevindirdi."[5] Sonra Linlithgow'un iddialarına, hükümet yetkililerinin baskıcı eylemlerine dair daha güçlü suçlamalarla karşılık verip, bütün ülkede besin kaynaklarının azlığı nedeniyle milyonların açlıktan ölmesi dahil dışarıda olup biten şeyler karşısında çaresiz bir tanık olarak elinin kolunun bağlandığının altını çizdi. Bengal'de yaşanan ve ulaşım araçlarının yokluğu nedeniyle daha da kötüleşen yüzyılın en feci kıtlığı halihazırda sayısız hayata mal olmuştu ve yıl sonuna kadar ölümler milyonları bulacaktı. Bir hafta boyunca sessizce tefekküre dalıp, dua ettikten sonra Gandi, 9 Şubat 1943'te oruca başladı. Hiç katı gıda almayacak, sadece suya ilave edilen narenciye suyu tükecekti. Eğer hükümet kendisine gerekli desteği verirse orucunu üç hafta içinde bitireceğine söz verdi ama Genel Vali tavrını değiştirmedi. Gandi'nin sağlık durumu ve ilerleyen yaşı nedeniyle, oruç kararının kendisini üzdüğünü belirtti fakat şunu da ekledi: "Orucun siyasi amaçlarla kullanılmasını, ahlaki açıdan meşru gösterilemeyecek siyasi bir şantaj (*himsa*) olarak görüyorum."[6]

"Bu konuda daha önce yazdıklarımı bana karşı kullanıyorsunuz" diye cevap verdi Gandi. "Kendimi soktuğum bu çileden kurtuluş yolu bırakmadınız bana."[7] Gandi'ye göre, kendi ulusuna ve insanlığa içlerinden hangisinin daha iyi hizmet ettiğine gelecek nesiller karar verecekti. İçişleri Bakanlığı oruca başlamadan önce serbest bırakılmasını önerdi ama Gandi bunu geri çevirerek, "Hükümeti bu konuda acele bir karara zorlayamam" diye yazdı.[8] Linlithgow, hükümetinin Hindistanlı en iyi kalp uzmanı Dr. Gilber'in, Gandi'nin yanına gönderilmesine ve orucun üçüncü

4. Linlithgow, "Dear Mr. Gandhi", 13 Ocak 1943, Ek 1, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 445; bir sonraki alıntı, a.g.e.
5. Gandhi, "Dear Lord Linlithgow", 19 Ocak 1943, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 51; bir sonraki alıntı, a.g.e.
6. Linlithgow, "Dear Mr. Gandhi", 5 Şubat 1943, Ek 2, Cilt 77, s. 446-48; alıntı, s. 448.
7. Gandhi, "Linlithgow", 7 Şubat 1943, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 58-60.
8. Gandhi, "Dear Sir Richard Tottenham", 8 Şubat 1943, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 61.

gününde de natüropat Dr. Dinshaw Mehta'nın durumunu kontrol etmesine izin verdi. Kongre'nin Bengal'deki lideri Dr. B. C. Roy'un da tıbbi takıma dahil olmasına ve oruç boyunca Gandi'ye refakat etmesine izin verildi. On günün sonunda Gandi o kadar güçsüz düşmüştü ki Hükümet olası cenazesi için hazırlıklara başlamış; yakma töreni için sandal ağacı istiflemişti.[9] Ama Gandi hayatta kalmayı başardı.

Orucunu tamamladıktan kısa süre sonra, 4 Mayıs'ta, Cinnah'ın kendi gazetesi *Dawn*'da, eğer gerçekten anlaşmaya hazırsa Cinnah'ın kendisiyle görüşmeye hazır olduğunu okudu. Ardından Cinnah'a cevap verecek kadar gücünü topladığını hissetti. "Sevgili Kaydi Azam, davetiniz beni sevindirdi. Size yüz yüze görüşmeyi öneriyorum."[10] Linlithgow görüşmelerine taraftar olsa da, Gandi'nin mektubu Cinnah'a asla gönderilmedi zira Gandi'yi yalıtılmış bir halde tutmak isteyen Churchill bu buluşmayı veto etmişti. İngiltere Başbakanı, Gandi-Cinnah buluşmasının, Franklin Roosevelt'le yapacağı zirveyi gölgede bırakmasını istemiyordu.

Oruçtan sağ çıkması Gandi'ye yeni bir ilahi misyon hissi verdi. Birçok İngiliz yetkiliye uzun mektuplar yazıp, şiddetsizliğe olan inancını, hakikate olan güvenini ve dünya barışına dair ümitlerini, yineleyerek çaresizce onların güvenini geri kazanmaya çalıştı. Fakat hiçbir yazdığına olumlu yanıt alamadı; ne Genel Vali'den, ne İçişleri Bakanı Sör Reginald Maxwell'den, ne de Hindistan hükümetindeki herhangi nüfuz sahibi bir devlet memurundan. Bu İngiliz yetkililerin, Eksen Devletler'e karşı Müttefikleri desteklemeyi kabul etmemesi karşısında ne kadar ihanete uğramış hissetiklerini anlayamamıştı Gandi. Hindistan'dan Git Hareketi'ni başlattığı günden beri, bütün İngiliz yetkililer onu düşman olarak görüyordu.

Gandi gitgide artan yalıtılmışlığından ötürü, daha önceki Satyagrahaları ve şu anki Satyagrahası arasındaki farkı göremiyordu; artık Japon birlikler Hindistan'ın doğu geçidine dayanmışlardı. Britanya'yı geri çekilmeye, bütün birliklerini ve müttefik kuvvetleri Hindistan'dan çekmeye zorluyorlardı. Subhas Bose'nin Hindistan Ulusal Ordusu'nun dahil olduğu Tojo kuvvetleri, Malay Yarımadası'ndan Burma'ya ilerlemişti. Gandi elbette, Kongre'nin *Swaraj* sağlanmasına karşılık destek verme teklifini kabul etmedi-

9. Madeleine Slade, *The Spirit's Pilgrimage*, s. 252.
10. Gandhi, "Dear Qaid-e-Azam" (Cinnah), 4 Mayıs 1943, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 75.

ği için hükümeti suçluyordu. Fakat Churchill'in Kabinesi, Londra saldırısı esnasında Hindistan'la herhangi bir anlaşma yapmayı hiç düşünmemiş, dolayısıyla da Kongre'nin savaş esnasındaki bütün eylemlerini delilik ya da hainlik olarak görmüştü.

Agatha Harrison bile, Avrupa ve Asya'da savaşın yol açtığı travmalar Hindistan'da da her şeyi altüst ettiği için, Gandi'nin artık farklı bir insan olup olmadığını merak etmişti. "Beklenmedik mektubunu almak büyük bir zevkti" diye yanıtladı Gandi. "Ben hâlâ tanıdığın kişiyim. Andrews'un ruhunu hâlâ içimde taşıyorum. Ama yüksek mevkilerde zikrime dair şüpheler olması ve fikrime hiç güvenilmemesi şimdiye kadar bütün hamlelerimi hükümsüz kıldı."[11]

Bu esnada tutuklu olan Ba, yaşamla ölüp arasında gidip geliyordu.[12] Doktorlar mucizevi yeni sulfa ilacı ve penisilin de dahil olmak üzere birçok ilaç önerdi ama Gandi hepsini reddetti. Doğal tedavi ve dualara başvurdu, Ba'nın ölüm döşeğinin etrafında bütün gün ilahiler okudu. Devdas ailesini ziyarete gelmişti. Bapu'suna annesini tedavi etmesi için bir Ayurvedik doktorun çağrılmasını önerdi. Böylece Gandi, Dr. Mehta'nın ve Lahorlu Vaidyaraj Shiv Sharma'nın geri çağrılması için izin istedi. Ramdas da gelip annesini tutukluluk halinden kurtarmaya çalıştı ama Gandi buna itiraz etmişti. Harilal da ziyarete gelmeye çalışmıştı ama Gandi onu bir daha görmek istemiyordu. Manilal halen Güney Afrika'da yaşıyordu, Şubat'ta telgraf çekip gelmesine gerek olup olmadığını sormuş, Gandi bulunduğu yerde çalışmaya devam etmesini söylemişti. Vaidya Sharma bütün Ayurvedik tedavileri denedi ama sonuç alamadı. Ba, 22 Şubat 1944'te hayata gözlerini yumdu. Naaşı, Poona sarayında Mahadev'in yakıldığı aynı köşede yakıldı. Gandi küçük bir konuşma yapıp altmış üç yıllık karısı için dua ettikten sonra Devdas ateşi yaktı.

Gandi'yi bu süreçte yeğeni Jaisukhal'ın küçük kızı Manu teselli etmişti. Manu, annesinin ölümü ardından 1942'de Sevagram Aşramı'na gelip Gandi'yle yaşamaya başlamıştı. Gandi'nin tutuklanmadan önceki en gözde bastonu olmuştu ve hayatının son yalnız yılları boyunca yanında kalmak üzere geri dönecekti. Manu'ya, Ba ölmeden kısa bir süre önce ona eşlik etme izni ve-

11. Bapu, "Dear Agatha" (Harrison), 29 Aralık 1943, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 213-14.
12. Gandhi, "Khan Bahadur Ardeshir E. Kateli", 6 Ocak 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 215.

rilmişti ve şimdi de onunla kalıyordu. Gandi daha sonra ondan torunum diye bahsedecekti. Şu anda parmaklıklar ardında verdiği savaş, genç Manu'yu kendisiyle birlikte hapiste tutmak ya da dışarıda eğitim görmesi için azat etmek arasında kendi zihninde verdiği bir savaştı. "Dün gece bu mesele üzerine düşünüp durdum ve uyuyamadım" dedi kararını açıklamadan önce. "Ayrılığa katlanmalıyız. Hassas bir kızsın. Üzüntülerini unut... Ağlamayı bırak ve neşeli bir şekilde yaşa. Hapishaneden ayrıldıktan sonra öğrenebileceğin her şeyi öğren."[13] Bu andan sonra kendisinden anne diye bahsedecek, Manu'nun en yakın, en sevgili koruyucusu olarak Ba'nın yerini alacaktı. Manu o zamanlar on bir yaşındaydı. Gandi Manu'yu Rajkot'a gönderdi. Manu orada kuzeni Narandas Gandi'yle birlikte yaşadı; müzik ve Gucerat edebiyatının yanı sıra muhasebe öğrendi. Manu asla evlenmeyecek ve sonra geri dönerek, suiakaste uğradığı güne kadar Gandi'nin en yakın daimi eşlikçisi olacaktı.

Kongre liderleri parmaklıklar ardında çürürken, Subhas Bose'nin Japonya destekli Hindistan Ulusal Ordusu (HUO) Imphal eteklerine ilerlemişti. Anglo-Amerikan kuvvetleri Bose'nin HUO'sunu 1944 Mayıs başında, Netaji Bose'nin milyonlarca kişi tarafından ulusun kurtarıcısı olarak selamlanacağı Bengal'in doğu sınırını geçmeden önce durdurmuştu. Bose bir yıl sonra Formosa'da düşen uçağında hayatını kaybetti. 6 Mayıs 1944'te, Hindistan'ın yeni askeri Genel Valisi Lord Wavell, HUO artık batağa saplanmış olduğu için, en ünlü mahkûmunu ve müritlerini serbest bırakabilecek kadar cesur hissediyordu. Gandi elli kilonun altına düşmüştü ve neredeyse yetmiş beş yaşındaydı. Gandi ve bitip tükenmiş takipçileri, doğrudan doğruya Leydi Thackersey'in Poona malikanesine götürüldüler ve kadife çiçeği çelenkleri, besleyici meyve suları ve melodik mantralar eşliğinde karşılandılar. *Kız kardeşi* Premlila Thackersey'in ilgi ve alakası sayesinde Gandi çok geçmeden gücünü yeniden topladı.

11 Mayıs'ta trene bindi ve Bombay'a vardığında yine Juhu Plajı'ndaki Palm Bun sayfiyesinde kaldı. Serbest bırakılmış olmaktan utandığını itiraf etti. "Eğer beni tutuklamazlarsa, ne yapabilirim ki?.. Sessiz kalmayı tercih ediyorum."[14] Artık sık sık sessizlik kabuğuna çekiliyor, Rig Veda'da *Munis* (Sessizler) olarak anılan ka-

13. Bapu, "Dear Manu", 27 Şubat 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 239.
14. Gandhi, "Dear Dr. Jayakar", 20 Mayıs 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 275.

dim yogi ve bilgeler gibi kendi içine kapanıyordu. On yıl önce Charlie Andrews'la sık sık yaptığı gibi kumsalda yürümek ve günbatımını izlemekte özgürdü artık. Mahadev Desai'nin dul eşine, nadir görülen bir kendine acıma hali içerisinde içini döktü: "Şu an sakat biri olarak görülebilirim. Tanrı bir Mahatma'nın bile kibrinin uzun sürmesine izin vermiyor."[15]

Temmuz'da Wardha aşramına geri döndü ama o kadar güçsüz hissediyordu ki günlük mektup trafiğine bile zar zor yetecek enerjisi vardı. Yine de dostlarına tedavi önerecek kadar güçlüydü. "Vücudundaki fazla yağlar tamamen aldatıcıymış, öyle değil mi?" diye yazdı kısa süre önce kalp krizi atlatan eski bir dostuna. "Eğer en baştan tuzu falan bıraksaydın... Ama boşver. Dört ay dinlen ve vücudunu güçlendir. Belki bu sıkıntı işitme duyunu da geliştirir. Bunu doktora da göster. Bir hastayı sadece bir semptom için tedavi eden bir doktor değil o. Bütün hastalıkların temelinde yatan neden genellikle aynıdır."[16]

Gandi, Bombay'dan ayrılmadan önce İngiliz muhabir Stuart Gelder'a üç saatlik bir röportaj verdi. Gelder, *The Times of India*'da izinsiz bir haber yayınlayarak, şu iddia bulundu: "Sayın Gandi, tamamen sivil yönetimin kontrolünde olacak bir ulusal seferberlik hükümetini kabul etmeye ve Kongre'ye bu hükümete katılması tavsiyende bulunmaya hazır."[17] Genel Vali sadece silahlı kuvvetleri denetleyecek ve Gandi de sivil itaatsizliğe geri dönmeyeceğine söz verecekti. Gelder'e göre Gandi, C. R.'nin Müslümanların çoğunlukta olduğu Pencap ve Bengal bölgelerinde yapılacak bir halk oylaması bunu onaylarsa, Pakistan talebini kabul etme önerileri temelinde, Cinnah ve Müslüman Birliği'yle de masaya oturmaya hazırdı. Gandi, Gelder'in izinsiz haberi ve röportajında yaptığı çarpıtmalar karşısında şoka uğramıştı. Kongre'deki birçok eski dostu Hindistan'dan Git Hareketi'nden tamamen vazgeçmek anlamına gelen bu sözler karşısında öfkeye kapılmıştı. Gandi Pakistan formülünü asla kabul etmeyecekti fakat Cinnah'ı halen önemsiyor ve halen dostane bir anlaşmaya varabileceklerini ümit ediyordu. "Sayın Cinnah yolumuzu tıkamıyor" dedi Gandi o Temmuz ayında, "ama İngiliz hükümeti Hindistan'ın vakti çoktan gelmiş olan

15. Bapu, "Dear Durga" (Desai), 20 Mayıs 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 276.
16. Bapu, "Dear Vanamala" (Parikh), 10 Temmuz 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 364.
17. Stuart Gelder'ın *News Chronicle*'a çektiği telgraf, Ek 19, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 474.

bağımsızlık talebini adil bir şekilde anlaşmaya bağlamak istemiyor ve Sayın Cinnah'ı Hindistan'a özgürlük vermeyi reddedişlerini gizleyen bir paravan olarak kullanıyor."[18]

1944 Temmuz ayı ortalarında Gandi bizzat Churchill'e yazdı ama hiç cevap alamadı. "Basit 'baldırı çıplak fakir'i mahvetmeyi istediğiniz söyleniyor" diyordu Gandi. "Ben sizden bana güvenmenizi; beni, halklarımızın ve onlar aracılığıyla da dünyanın çıkarı için kullanmanızı istiyorum."[19] Gandi Cinnah'a da bir mektup yazdı ve ona "*Bhai* (kardeş) Cinnah'' diye seslendi. "İstediğin zaman buluşalım. Lütfen beni İslam'a ve buradaki Müslümanlara düşman görme. Her zaman senin ve bütün dünyanın dost ve hizmetçisi oldum. Beni görmezden gelme."[20]

Cinnah Ağustos'ta cevap verip, konuşmak için Eylül başında onu evine davet etti. Böylece Gandi hayatının en uzun, en meşakkatli zirve görüşmesi için tekrar Bombay'a gitti; Hindistan Ana'nın parçalarına ayrılmasını engellemeye kararlıydı. Ama akciğeri iltihaplanan Cinnah görüşmeyi ertelemek zorunda kaldı. "Tanrı tez vakitte ve tamamen iyileşmeyi nasip etsin" diye cevap verdi Gandi, Cinnah'ın hastalığını öğrendikten sonra. "Benim için acele etmeni istemem."[21]

Zirve birkaç gün sonra, 9 Eylül 1944'te başladı. Üç saatten fazla görüştüler. "Benim için bir sabır testiydi" dedi daha sonra Gandi C.R.'ye. "Ama dostane bir konuşmaydı. Senin Formül'üne ve sana karşı duyduğu nefret insanı afallatıyor."[22] Cinnah, kendisinin ve Müslüman Birliği'nin talebinden, 1940 Lahor Kararı'nda belirtildiği gibi Pakistan'dan daha azına razı olmayacaklarını belirtmişti. Gandi, Lahor Kararı'nı incelememişti ama bir sonraki görüşmelerinden önce inceleyeceğine söz verdi. Cinnah, Gandi'nin Hindu Kongresi'ni temsil ettiği konusunda ısrarlıydı. Ama Gandi görüşmeye bir birey olarak katıldığı cevabını veriyordu. Cinnah bu duruma sinirlendi; kendisi Müslüman Birliği başkanı sıfatıyla

18. Gandhi, "Interview to the Press", 13 Temmuz 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 377-78.
19. Gandhi, "Dear Prime Minister" (Churchill), 17 Temmuz 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 391-92.
20. Brother Gandhi, "Bhai (Brother) Jinnah", 27 Temmuz 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 77, s. 393.
21. Gandhi, "Bhai Jinnah", 23 Ağustos 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 78 (1 Ağustos-31 Aralık 1944), Aralık 1979, s. 44.
22. Gandhi, "Talk with M. A. Jinnah", Bombay, 9 Eylül 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 78, s. 87-88.

konuşuyordu ve eğer Gandi kongreyi temsil etmiyorsa, konuşmalarının dayanağı neydi? Verilen sözleri kim yerine getirecekti? "Ona 'Bir bireyi dönüştürmek senin için kıymetli bir şey değil mi?' dedim. O da eğer Pakistan'ı kabul edersem, sonuna kadar yanımda olacağını söyledi. Hapse girmeye, kurşunlarla yüz yüze gelmeye bile hazırdı."[23]

İdeolojilerini birbirinden ayıran ve gitgide büyüyen uçuruma rağmen Gandi ve Cinnah, birbirlerinin meziyetlerine ve güçlü taraflarına derin bir saygı duyuyorlardı. 1945'te Cinnah avukatı Yahya Bahtiyar'a, "Beni korkutan kişi... Gandi. Çok zeki birisi ve hep beni kandırmaya çalıştı. Daima dikkatli ve tetikte olmalıyım" demişti.[24] Bu büyük liderlerin her ikisi de diğerinin gücünü ve sabrını sonuna kadar sınadı. Her ikisi de kırılgan ve hastaydı, kendi partilerindeki fanatik ve suikastçilerin hedefiydiler. Ve ikisi de 1948'de ölecekti.

Cinnah, Gandi'yi, savaş sona ermeden önce, hemen şimdi Pakistan'ı kabul etmeye davet etti. "Bir anlaşmaya varmalı ve sonra Hükümet'e gidip, onlara danışmalı... Onları çözümümüzü kabul etmeye zorlamalıyız" demişti Gandi'ye görüşmelerinin ilk gününde. "Asla bunun bir tarafı olamayacağımı söylemiştim... Birlik'in en güçlü Müslüman örgütü olduğunu biliyorum. Birlik'in Başkanı olarak Hindistan'daki Müslümanları temsil ettiğini bile kabul edebilirim ama bu, bütün Müslümanların Pakistan'ı istediği anlamına gelmiyor. Bunu bölgedeki herkesin oyuna sun ve sonucu gör."[25] C. R.'nin önerdiği ve Cinnah'ın da hiç haz etmediği formül buydu. Gandi'ye şunu sormuştu Cinnah: "Neden gayri müslimlere soralım ki?" Gandi de şu cevabı vermişti: "Nüfusun bir kesimini oy hakkından mahrum bırakamazsın. Onları da yanına almalısın ve eğer siz çoğunluktaysanız, neden korkuyorsun?"[26] Cinnah daha sonra Gandi'yi C. R.'nin formülünün maddeleri konusunda sıkıştırmaya başlamış, Gandi de detayları açıklaması için C. R.'yi çağırmayı önermişti ama Cinnah kendi oturma odasında Gandi'den başka bir Hindu'yla müzakereye girişmek istemiyordu. Gandi en sonunda Cinnah'tan C. R.'nin formülüne olan itirazla-

23. A.g.e., s. 88-89.
24. Avukat Yahya Bahtiyar, "Dear Professor Wolpert", Quetta, Pakistan, 2 Nisan 1998.
25. Gandhi, "Talk with M. A. Jinnah", 9 Eylül 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 78, s. 88-89.
26. A.g.e., s. 89; bir sonraki alıntı, a.g.e.

rını yazıya dökmesini istedi. Cinnah bunu yapmaya pek istekli değildi ama kabul etti. "Seninle bir anlaşmaya varmak istiyorum" dedi Gandi'ye gitmeden önce. Bapu da bir anlaşmaya varana dek yollarını ayırmamaları gerektiği cevabını verdi. Cinnah başıyla onaylamış ama Gandi bunu da yazıya dökmelerini önerdiğinde, dökmemelerinin daha hayırlı olduğunu söylemişti. Samimi ve dostane konuşmalarını Ramazan Bayramı'ndan sonra, 11 Eylül saat 17:30'da sürdürmeye karar verdiler.

10 Eylül tarihli mektubunda Cinnah, C. R.'nin formülünün her maddesine titizlikle karşı çıktı.[27] Gandi cevabını ertesi akşamüstü konuşmalarına kaldıkları yerden devam etmeden önce Cinnah'ın evine gönderdi. "Hindu-Müslüman birliği hep hayatımın misyonu oldu" diyordu Gandi.[28] İngilizler Hindistan'da kalıp ortalığı kızıştırdığı sürece, kendi aralarında savaşmaya devam edeceklerini ısrarla belirtti. "Bu nedenle kendi kaderini tayin hakkını uygulamaya koymanın ilk koşulu, bütün partileri ve Hindistan'ı oluşturan grupların tamamının ortak eylemiyle bağımsızlığa ulaşmaktır."[29]

Halen hapiste olan Nehru, Gandi'nin Cinnah'la görüştüğünü duyunca fena halde sıkılmıştı. Cevahirlal C. R.'nin, Kongre'nin Pakistan'ı kabul etmesi yönündeki önerisini Cinnah'tan bile daha itici buluyor, bunun şeytanla dans etmek olduğunu söylüyordu. "Rajagopalachari'nin [C.R.] sık sık yaptığı açıklamalar beni daraltıyor" diye not etmişti Cevahirlal hapishane günlüğüne. "Boğuluyor gibi hissediyor, nefes alamıyorum."[30] Nehru artık yıllar önce kendisini politik açıdan evlat edinen ve varisi olduğunu söyleyen küçük babasının da sözünü dinlemiyordu. Gandi'nin Cinnah'a onunla sadece bir birey olarak konuştuğuna dair yaptığı hatırlatma, Mahatmavari bir alçakgönülülükten ziyade genç Kongre üyelerinin ona karşı duyduğu hayal kırıklığını yansıtıyordu.

Gandi ve Cinnah, 12 Eylül'de tekrar bir araya gelip, saat 10:30'dan 13:00'a kadar ve sonra da 17:30'dan 19:00'a kadar görüştüler. "Cinnah Saheb ve benim tek şahidimiz Tanrı" dedi Gandi dua meclisinde. "Bugünler de hep Tanrı'ya, konuşmalarıma reh-

27. "Letter from M. A. Jinnah', 10 Eylül 1944, Ek 3, *C.W.M.G.*, Cilt 78, s. 401-403.
28. Gandhi, "Dear Quaid-e-Azam' (Cinnah), 11 Eylül 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 78, s. 92.
29. A.g.e.
30. Wolpert, *Nehru*, s. 337.

berlik etmesi, ağzımdan Cinnah Saheb'in hislerini incitecek ya da ikimiz için de çok kıymetli olan davamızı zedeleyecek tek bir kelime çıkmaması için dua ediyorum. Bugün bana, 'Eğer anlaşmaya varmadan yollarımızı ayırırsak, kendi adımıza aklımızın iflasını açıklayabiliriz' dedi. Dahası, eğer böyle bir şey olursa, milyonlarca yurttaşımızın ümitleri de paramparça olacak."[31]

Bu iflas bir hafta sonra açıklandı. O paramparça olmuş ümitler birkaç yıl sonra kan nehirleri olarak geri dönecekti. Her iki titan da kendisinin daha aklıselim olduğuna ve Güney Asya'nın kaderine dair görüşünün geçerliliğine diğerini inandırmaya çalışmıştı. 19 Eylül'de yazdığı mektupta Gandi, "'İki ulus' meselesinde görüş ayrılığı yaşayıp, sorunu yine de kendi kaderini tayin hakkı üzerinden çözemez miyiz?" diye sordu sevgili Kaydi Azam'a. "Eğer Müslümanların çoğunlukta olduğu bölgeler Lahor Kararı uyarınca ayrılmak zorundaysa, bu ayrılık adımının o bölgede yaşayan kişilerin önüne sunulması ve onlar tarafından onaylanması gerekir."[32] Cinnah şu cevabı verdi: "Bana öyle geliyor ki 'kendi kaderini tayin etme hakkı'nın gerçek anlamına dair bir yanlış anlama içersindesin... Bizim bakış açımızı, bir bölgesel birim olarak değil bir ulus olarak kendi kaderimizi tayin hakkı ve Müslüman bir ulus olarak doğuştan sahip olduğumuz hakkı kullanmayı istediğimizi anlayamıyor musun?"[33] Gandi'nin cevabı şöyleydi: "Hindistan Müslümanlarının, geri kalan Hindistan nüfusundan ayrı bir ulus olduğu önermesini kabul edemiyorum. İddia etmek ispatlamak anlamına gelmez. Bu tip bir önermeyi kabul etmek son derece tehlikeli sonuçlar doğurur. Bu ilke bir kez kabul edildiğinde, Hindistan'ı parçalara ayırma girişimlerinin sonu gelmez... Bu da Hindistan'ın mahvına sebep olur."[34]

Gandi, konuşmalarının başarısızlıkla sonuçlandığını basına açıklarken, "Sayın Cinnah'ın iyi bir insan olduğundan şüphem yok" dedi, "ama Hindistan'ın doğal olmayan bir şekilde bölünmesinin Hindistan halkına mutluluk ya da refah getirebileceğini düşünürken, halüsinasyon gördüğünü söylemeliyim."[35]

---

31. Gandhi, "Speech at Prayer Meeting", 11 Eylül 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 78, s. 94.
32. Gandhi, "Dear Quaid-e-Azam (Jinnah), 19 Eylül 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 78, s. 117.
33. Jinnah, "Dear Mr. Gandhi", 21 Eylül 1944, Ek 7, *C.W.M.G.*, Cilt 78, s. 410-11.
34. Gandhi, "Dear Quaid-e-Azam", 22 Eylül 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 78, s. 122.
35. Gandhi, "Interview", *News Chronicle*, 29 Eylül 1944, *C.W.M.G.*, Cilt 78, s. 142-43.

21
Barış Yok

"SAVAŞ SUÇLUSU NEDİR?" sorusunu yanıtladı Gandi bir Batılı gazeteciye. "Savaşın kendisi Tanrı'ya ve insanlığa karşı işlenmiş bir suç değil miydi, dolayısıyla da savaşı sürdürenlerin hepsi savaş suçlusu değil miydi? Roosevelt ve Churchill, Hitler ve Mussolini'den daha az suçlu değildir."[1] Nisan 1945'te San Francisco'da dünyaya gelen Birleşmiş Milletler'in, barış getireceğinden pek umutlu değildi ve Amerika'ya barış sanatını öğretmek için Batı'ya gitmeye de istekli değildi. Hindistan'a barış getirme uğraşı esnasında zaten gitgide azalan gücünü de sonuna kadar zorladığını hissediyordu.

1. Gandi, "Interview to Ralph Coniston", 24 Nisan 1945, *C.W.M.G.*, Cilt 79 (1 Ocak-24 Nisan 1945), Mayıs 1980, s. 422-23.

Genel Vali Wavell, Kongre ve Müslüman Birliği'ni kendi idaresine çekmeye çalışmış ve böylece de Britanya'nın Hindistan'a bağımsızlık vermeden önce gücünü azaltma sürecinin son aşamasını da başlatmıştı. Wavell'in 1945 Temmuz ortalarında yaptığı ve göreve başladığından beri kurmakta olduğu planı açık ettiği radyo konuşması, ne kadar toy bir siyasetçi olduğunu gösterdi. 1935 Anayasası uyarınca işleyecek ve eşit sayıda üst sınıf Hindu ve Müslüman'dan oluşan yeni bir Yürütme Kurulu öneriyordu. Wavell'in planına göre sadece Genel Vali ve başkomutan İngiliz olacaktı.

Wavell ilk davetiyesini Gandi'ye göndermiş, o da hiçbir kurumu temsil etmediği uyarısıyla cevap vermişti. Wavell yine de onu Simla Toplantısı'na katılmaya çağırmış ve Gandi de kabul etmişti. Fakat Gandi'nin kabul telgrafı Genel Vali'yi siyasi bir zihniyete sahip üst sınıf ve parya Hindu diye bir şey olmadığı konusunda bilgilendiriyor, Kongre'nin tek başına bütün Hindistan'ı temsil ettiğinin altını çiziyordu. Gandi, Wavell'a Kongre lideri Maulana Azad'ı da çağırmasını önermiş ve Azad'a da Bombay'da bir Çalışma Komitesi toplamasını söylemişti. Böylece, herhangi bir güç ya da nüfuza sahip olmadığını defalarca belirtse de, Simla Toplantısı öncesi Gandi, Kongre'nin ardındaki güç olma konumuna geri dönmüştü. Genel Vali'den gelen telgraf Gandi'nin enerjisini yerine getirmişti. Cinnah'la görüştüğünden beri kendini daha güçlü hissediyordu, çok daha önceleri dile getirdiği, 125 yıl yaşama arzusundan tekrar bahseder olmuştu. "Herkesin ömrü bu kadar olmalı."[2] Poona yakınlarındaki mesire yeri Panchgani'de Vallabhbhai Patel'le görüştü. 22 Temmuz'da Kongre Çalışma Komitesi'yle buluşmak üzere Bombay'a gitmeden önce orada birkaç gün dinlendiler.

İngiltere'de Temmuz'da yapılan genel seçimler Churchill'i iktidardan düşürdü. İşçi Partisi'nden Clement Attlee, Downing Caddesi 10 numaraya taşındı ve Gandi'nin eski vejetaryan dostu Lord Pethick-Lawrence, Hindistan'dan sorumlu Devlet Bakanı olarak Whitehall'un kontrolünü devraldı. Bengal doğumlu İngiliz komünist R. Palme Dutt, Birmingham'daki Avam Kamarası koltuğunu muhafazakâr parti bakanı Leo Armey'den devraldı ve Nehru'nun yakın arkadaşı Krişna Menon ile L.S.E. profesörü Harold Laski,

2. Bapu, "Shantikumar N. Morarjee", 4 Haziran 1945, *C.W.M.G.*, Cilt 80 (25 Nisan-16 Temmuz 1945), Eylül 1980, s. 253.

İşçi Partisi'nin başkan yardımcıları oldular. İşçi Partisi'nin zaferi, Kongre'nin *Swaraj* özlem ve talebini, hayal âleminden gerçek hayata taşıdı. Böylece Wavell'in toplantısı, daha başlamadan Londra'da hızla değişen politik hayatın gölgesinde kaldı.

Fakat Simla gösterisi planlandığı gibi devam etti. Gandi yol boyunca her istasyonda sevgi ve keyifle kendinden geçip, sağır olmuş kalabalıklar tarafından selamlandı.[3] Hemen Genel Vali'yle görüştü ve 1945 Temmuz ortasına kadar İngiliz yönetimininin sağlığa yararlı yazlık başkentinde kaldı. Nehru, Gandi'den bir hafta sonra geldi ve Cinnah'la güç paylaşımı konusunda anlaşmaya çalıştı ama başarısız oldu. Cinnah gösterişçi Müslüman dediği Azad'la görüşmeyi reddediyordu. Wavell daha sonra Cinnah'ın uzlaşmazlığını anlaşmanın önündeki temel engel olarak tanımlayacaktı.[4] Simla'da olup bitenlere uzak duran Gandi, gücünü toplamış ve bir yıl sonra Azad'dan başkanlığı geri alacak Nehru'nun tekrar Kongre'nin merkez sahnesine çıkmasına izin vermişti. Wavell Nehru'yu, Gandi ve Cinnah'tan daha fazla seviyordu, en azından en başta onu idealist, dobra ve dürüst biri olarak görmüştü.[5] Gandi, Nehru ve Simla'daki diğer bütün Kongre heyeti üyeleri, toplantının başarısızlığa uğramasının suçlusu olarak Cinnah'ın Kongre'deki Müslümanların Genel Vali'nin konseyine katılmasına izin vermemesini gösteriyordu. Ama Gandi ayrıca daha derinde yatan nedenin, muhtemelen resmi dünyanın gücü elden bırakmaya yanaşmaması olduğuna inanıyordu.[6]

Özel bir tren Gandi'yi Wardha'ya geri götürdü. Tren, Gandi'nin orada bekleyen öğrenci kalabalığına konuşma yapması için Agra Cantonment İstasyonu'nda kısa bir mola verdi. "Ülkenizin özgürlüğü için okuyun ve çalışın" dedi Gandi kısa mesajında. Oradan Vallabhbhai Patel'le Poona'ya gitti. Poona'da Dr. Dinshaw Mehta, her ikisini de çeşitli sindirim sistemi rahatsızlıkları için tedavi etti. Gandi uzun zamandır amipli dizanteriden ve kancalı kurttan, Patel ise kronik bağırsak tıkanıklığı ve prostat sorunlarından mustaripti. Kongre Çalışma Komitesi, Bombay'daki toplantısını, iki hastanın da katılabilmesi için, Eylül 1945'te yapmaya karar

3. Bapu, "Dear Mannulal" (Shah), 25 Haziran 1945, *C.W.M.G.*, Cilt 80, s. 367.
4. Wolpert, *Nehru*, s. 349.
5. A.g.e., s. 347.
6. Gandhi, "Dear Friend" (Lord Wavell), 15 Haziran 1945, *C.W.M.G.*, Cilt 80, s. 426.

verdi. Nehru, Eylül ortasındaki toplantı başlamadan önce onlarla Mehta'nın kliniğinde buluştu.

Gandi Bombay'a doğru ilerledi ama yakalandığı grip onu Kongre toplantısına katılamayacak kadar güçsüz düşürdü. Poona ve Bombay'da saatlerce süren konuşmalarından sonra Gandi, Nehru'yla aralarında beliren keskin görüş ayrılığından bahseden bir mektup yazdı. Otuz beş yıl önce *Hind Swaraj*'da yazdığı her şeye olan inancını tekrarladı ve Cevahirlal'ın neredeyse inandığı her şeyi reddetmesinin kendisini ne kadar rahatsız ettiğinden bahsetti. "Hindistan'ın ve Hindistan aracılığıyla da bütün dünyanın gerçek özgürlüğe kavuşabilmesi için" diyordu Gandi Nehru'ya, "hepimizin gidip köylerde; saraylarda değil, kulübelerde yaşamamız gerektiğine inanıyorum. Milyonlarca insan, şehir ve saraylarda asla barış içinde yaşayamaz. Birbirlerini öldürerek, yani doğru yoldan sapıp şiddete başvurarak da yaşayamazlar."[7] İdeal köyün sadece hayal olduğunu kabul ediyordu. Yine de bu idealin yüce meziyet ve özelliklerini özetledi. "Hayallerimin köyünde köylüler yavan olmayacak... Bir hayvan gibi pislik ve karanlık içinde yaşamayacak. Kadınlar ve erkekler özgürlük içinde yaşayacaklar... Salgınlar, kolera ve çiçek hastalığı olmayacak. Herkes bedensel emek sarf edecek." Cevahirlal'ın İngilizler Hindistan'ı terk ettikten sonra bu hayali gerçekleştirebilecek kadar genç ve güçlü olduğunu bildiği için, tutkulu hayalini onunla paylaşıyordu. Birçok konuda anlaşamıyorlardı ama ileride başbakan olacak Nehru'ya, ikisinin de sadece Hindistan'ın özgürlüğü için yaşadığını söylüyordu. "125 yaşına kadar yaşayıp hizmet etme niyetinde olsam da yine de yaşlı bir adamım ben, sense bana göre gençsin. İşte bu yüzden varisim olduğunu söyledim... En azından varisimi anlamalıyım, varisim de beni anlamalı."[8]

Nehru, eğer Hindistan'ı hızla terk edecek kadar duyarlı davranmazlarsa İngilizleri zorla çıkarmaya hazırdı ve Ekim ayında Bombay'da, sevinç çığlıkları atan bir kalabalığı nihai özgürlük savaşı için hazırlık yapmaya çağırdı.[9] Amrit, Cripps'e, Gandi'nin Hindistan'daki kitleleri şiddetten uzak tutabileceğini ama Nehru'nun emriyle savaşmaya hazır Kongre'deki gençler üzerinde daha az etkili olduğunu söyledi. İngilizler yakaladıkları, Hindis-

7. Gandhi, "Dear Jawaharlal" (Nehru), 5 Ekim 1945, *C.W.M.G.*, Cilt 80, s. 319-20.
8. A.g.e., s. 320-21.
9. Wolpert, *Nehru*, s. 354.

tan Ulusal Ordusu görevlilerini ihanetle yargılamak üzere Delhi'deki Kızıl Kale'ye getirmek gibi siyasi bir hata yapmıştı. Nehru hararetli mahkemede savunmalarını üstlenmiş ve Delhi'nin Hindu, Müslüman ve Sihleri arasında devrimci şevk uyandırmıştı zira HUO sanıkları bu üç dini de temsil ediyordu. Wavell, Nehru'nun Netaki Bose'nin militan mantrası "*Jai Hind!*"i (Hindistan'a Zafer!) birliklerini, Kongre'nin daha hızlı güç aktarımı talebi doğrultusunda harekete geçirmek için kullanabileceğinden korkuyordu. Aralık'taki ulusal meclis seçimlerinin hazırlıkları yapılırken, Hindu-Müslüman ayaklanmaları Kuzey Hindistan'ın Bombay'dan Kalküta'ya kadar en kalabalık şehirlerinin kenar mahallelerini altüst etti.

Gandi Aralık 1945'te, en parlak İngiliz yöneticilerden biri olan Bengal Valisi Richard Casey'yle buluşmak için Kalküta'ya gitti. Vali Casey, bütün Bengal'de nehir suyu koruma planlarını teşvik etmiş, milyonlarca kişiye istihdam sağlamış, kısa süre önce kıtlığın vurduğu bu bölgeyi beslemeye yetecek kadar pirinç yetiştirilmesini sağlamıştı. Gandi Casey'ye daha uzun vadeli planlardansa elle pamuk eğirmeye odaklanmasını tavsiye etti, yılın en azından yarısında yapacak işleri olmayan çiftçilere acilen iş bulunmasını savunuyordu. Ayrıca, savaş sona erdiği ve bağımsızlık kazanılmak üzere olduğu için bütün siyasi tutukluların serbest bırakılmasını talep etti. Casey, Gandi'nin tavsiyelerinin çoğuna uyacak kadar sağduyuluydu. Noel Arifesi'nde Gandi Casey'ye "Sevgili Dostum" hitaplı bir mektup yazarak, tamamen insani nedenlerden ötürü tuz vergisini kaldırmasını istedi ama vali bu kadar ileri gitmeye hazır değildi.[10]

Gandi artık yaşlandığı için uzun konuşmalar yapmıyor, Bengal'de, genellikle yüz binden fazla kişinin katıldığı akşam toplantılarında sakin sakin dua ediyordu. "Burada yüce bir huzur buluyorum" diye itiraf ediyordu sadık hayranlarına. "Payımıza düşen küçük görevlerin yükünü keyifle üstlenmemiz huzur bulmak için yeterli değil mi?"[11]

Ama 1946'da Gandi'ye düşen görevler daha da büyüdü. İngiltere'nin İşçi Partisi, Hindistan üzerindeki iktidarını devretmek için vites yükseltti. Ocak ayında Robert Richards önderliğin-

10. Gandhi, "Dear Friend" (R. G. Casey), 24 Aralık 1945, *C.W.M.G.*, Cilt 82 (1 Kasım 1945-19 Ocak 1946), Eylül 1980, s. 215.
11. Bapu, "Dear Kaka" (D. B. Kalelkar), 28 Aralık 1945, *C.W.M.G.*, Cilt 82, s. 287.

deki bir İngiliz parlemento heyeti Hindistan'a ulaştı. Aralık 1945 boyunca Britanya Hindistanı'nda yapılan seçimler, Cinnah'ın Müslüman Birliği'nin ne kadar kuvvetli bir güç olduğunu gösterdi. Birlik, Merkez Meclis'teki otuz Müslüman sandalyenin hepsini, Kongre ise sadece elli beş genel sandalye kazanmıştı ki bu sayı daha önceki seçimde kazandığından dört eksikti. Delhi'de meclis heyeti Bose'nin savaş çığlığı "*Jai Hind!*" kadar, "*Pakistan Zinzabad!*" diye bağıranlarla da karşılaştı. Cinnah sevinçli takipçilerini Pakistan'ın çok yakında karşılarında olacağından temin etti.[12] Grup çatışmaları Bengal'de hız kazanmaya devam ederken Gandi, Hindu dostlarına iyimser tavsiyelerde bulunuyordu. "Sevgiyle her şeyi elde edebiliriz. Sevgi asla sabırsız ya da öfkeli olamaz. Müslüman kardeşlerinize bu şekilde davranırsanız, öfkeleri geçecektir."[13] Şubat ayında Bombay ya da Poona'da Hindu-Müslüman sorunlarını tartışmak için Ağa Han'la görüşme planlamıştı.

Ocak 1946 sonlarında trenle Madras'a gitti; Güney Hindistan Hindu Dili Cemiyeti'nin yirmi beşinci yıldönümünü kutlamak için Agatha ve C. R. orada onu beklemekteydi. Gandi, Madras'ta bütün Tamil Hindistanlıları yakında Hindistan'ın ulusal dili olacak Hintçe'yi öğrenmeye davet etti. Ayrıca Harijan Fonu için bağış istedi ve *dokunulmaz*lığın tamamen kaldırılması çağrısında bulundu. Ardından Richards ve İngiliz meclis heyetinin diğer üyeleriyle buluşup, Londra'da Hindistan'ın özgürlüğü ve siyasi tutukluların hemen serbest bırakılması için lobi çalışmaları yapmalarını istedi. Öğrenci ve öğretmenlere, dürüstlüğün ve şiddetsizliğin atom bombasından daha güçlü olduğunu söyledi. Gandi atom bombasının yol açtığı ürkütücü yıkım konusunda hararetli yazılar yazıp, konuşmalar yapıyor ve Hindistan'ın asla bu tip kitle imha silahlarına başvuracak kadar aptal olmayacağını ümit ediyordu. "Hakikat ve şiddetsizliğe olan inancıma hâlâ bağlı mıyım? Atom bombası bu inancı havaya uçurmadı mı?" diye soruyordu, yeniden hayata dönen *Harijan*'da. "Havaya uçurmak bir yana, bana bu ikisinin dünyadaki en büyük gücü oluşturduğunu açıkça gösterdi. Bu ikisi karşısında atom bombasının hiçbir etkisi yoktur."[14] Satya ve *ahimsa* ikilisine olan inancı hiç bu kadar kuvvetli olmamıştı.

12. Wolpert, *Nehru*, s. 356.
13. Gandhi, "Brother Sachindra Narayan" (Roy), 3 Ocak 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 82, s. 340.
14. *Harijan* Revived, 2 Şubat 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 83 (20 Ocak-13 Nisan 1946), Eylül 1981, s. 77.

Şubat 1946'da Hindistan'ın büyük bir kısmını kıtlık tehdit etmeye başlamış, tüm dünyadaki yiyecek stokları da ciddi ölçüde azalmıştı. Wavell, Gandi'yi Yeni Delhi'ye davet etti. Gandi'yi, kendisi ve Cinnah'la görüşmeye ikna etmeyi ümit ediyordu; böylece üçü, insanları yiyecekleri istiflememeye ve israf etmemeye çağıran ulusal bir bildiriye imza atabileceklerdi. Fakat Gandi Britanya'nın eski Hindu-Müslüman eşitliği oyunu olarak gördüğü bu şeye katılmak istemiyordu.[15] Bunun üzerine Genel Vali, Gandi'yi ikna etmesi için sekreteri George Abell'i Sevagram'a gönderdi. Abell, Gandi'nin kendisine tahmin ettiğinden daha dostane davranmasına ve *Harijan*'da, Wavell'in taleplerinin birçoğunu karşılayan bir makale yazdığını öğrendiğine sevinmişti. Gandi'den daha güçlü bir beyanatta bulunmasını istedi. Gandi'yi yiyeceklerin israf edilmesi ve suç teşkil edecek derecede adice istiflenmesine karşı yazdığı birkaç şeyi kabul etmeye ikna etti.[16] Gandi Genel Vali'ye, hemen beklenen felaketle baş edebilecek bir ulusal hükümet kurmasını öğütledi. Abell, önce Kongre ve Müslüman Birliği'ni de katılmaya ikna etmeleri gerektiği için bunun zor olacağını söyledi.[17]

Ay sona ermeden, Gandi, Abel'den, Hindistan ordusundan kıtlığa karşı yapıcı çalışmalar yapmasını istedi; ordu en çok ihtiyaç duyulan yerlerde su kuyuları kazmalıydı. Ayrıca, bütün kamusal bahçeleri sebze tarlalarına dönüştürüp, sebzeleri kooperatif topluluklar aracılığıyla dağıtarak daha fazla yiyecek üretme potansiyelinden de bahsetti. Askeri ambarlardaki yiyecek stokları, bir an önce açlık sınırındaki insanlara açılmalıydı; rüşvet ve yiyecek stoklama gibi şeyler ayrım gözetilmeksizin engellenmeliydi.[18]

Gandi, Vallabhbhai'ye, Şubat ayı sonunda Bardoli'de ona katılacağına dair söz vermişti ama bundan kısa süre önce 18 Şubat 1946'da Hindistan'ın ilk deniz kuvvetleri ayaklanması –grev– Bombay Limanı'nda, Hindistan Deniz Kuvvetleri'nin *Talwar* adlı kruvazöründe patlak verdi. Bose'nin isyankâr ordu kahramanlarına dair haberlerle ve Nehru'nun Kızıl Kale duruşmasında ihanetle suçlananları ateşli bir şekilde savunmasıyla iyiden iyiye heyecanlanan milliyetçi genç isyancılar, Hindistan'ın en büyük deniz

15. Gandhi, "Dear Friend" (Wavell), 10 Şubat 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 83, s. 114, dipnot 1.
16. G.E.B. Abell, "Note on Interview with Gandi", 11 Şubat 1946, Ek 2, *C.W.M.G.*, Cilt 83, s. 418-19.
17. A.g.e.
18. Gandhi, "Abell", 21 Şubat 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 83, s. 162.

aracının denetimini ele geçirmişler, İngiliz bayrağını indirip, yerine Hindistan'ın üç renkli bayrağını çekerek, geminin büyük silahlarını şehre doğrultmuşlardı. Kongre en güçlü sorun gidericisi Vallabhbhai Patel'i bu krizi çözmesi için bölgeye gönderdi. Patel isyancılara, İngiliz kruvazörü *Glasgow* bölgeye gelmeden teslim olmaları çağrısında bulundu. "İşler nasıl da sarpa sardı" diye acısını paylaştı Gandi Kardeşi Vallabh'la. "Umarım sen iyisindir."[19] Birkaç gün sonra bütün isyancıların Sardar Patel'i dinleyerek barışçıl bir şekilde teslim olması Gandi'yi çok rahatlattı. "Çok basiretsizdiler" diye yazdı Gandi. "Kendi güçleriyle Hindistan'ı yabancı hâkimiyetinden kurtaracaklarına inanmaları tam bir düşüncesizlik ve cahillikti."[20]

Başbakan Clement Attlee'nin, iktidarı Hindistan'a devretme çalışmalarına hız veren İşçi Partisi Kabinesi, üç bakanı, Pethick-Lawrence, Stafford Cripps ve A. V. Alexander'ı Britanya'nın Hindistan'a göndereceği son Kabine Heyeti'ni oluşturmakla görevlendirdi. "Meslektaşlarım Hindistan'a, mümkün olduğunca eksiksiz ve hızlı bir şekilde özgürlüğe kavuşmasına yardımcı olmak için ellerinden geleni yapma niyetiyle gidiyorlar" diye açıklama yaptı başbakan Mart ayı ortalarında.[21] Attlee Britanya'nın Avam Kamarası'na, Hindistan'ın dünyadaki durum ve konumuna kendisinin karar vereceğini açıkladı. Hindistan'ın İngiliz İmparatorluğu içinde kalacağını ümit ediyordu.

Kabine Heyeti Hindistan'a 23 Mart 1946'da, Müslümanların Pakistan Günü olarak kutladığı Müslüman Birliği'nin Lahor Kararı'nın altıncı yıldönümünde ulaştı. Cripps, Cinnah'la 30 Mart'ta görüşmüş ve onun mantıklı ama Pakistan konusunda tamamen katı olduğunu söylemişti.[22]

Heyet Gandi'yle üç gün sonra buluştu. Gandi konuşmasına onları tuz vergisini kaldırmaya davet ederek başladı. Cinnah'la kısa süre önce yaptığı konuşmalar konusunda onları bilgilendirdi. Onlara Cinnah'ın samimi ama tamamen yanlış mantıkta olduğunu söyledi. Yine de sonra Cinnah'ı ilk Hükümet'i oluşturup, yetkililerini seçmeye davet etmelerini önerdi.[23] Kabine Heyeti

19. Bapu, "Brother Vallabhbhai", 23 Şubat 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 83, s. 173.
20. "Statement to the Press", 26 Şubat 1946, *Harijan*, 3.3.1946, *C.W.M.G.*, Cilt 83, s. 184.
21. "Clement Atlee's Speech", 15 Mart 1946, Ek 11, *C.W.M.G.*, Cilt 83, s. 432.
22. Wolpert, *Nehru*, s. 362.
23. A.g.e.

Gandi'nin tavsiyesini dinlemeye, bir yıl sonra Mountbatten'ın olacağından daha istekli değildi. Cinnah'ın yerine, Attlee ve Cripps'e göre Harrow-Cambridge entelektüelliği, zekâsı ve karizmasıyla Hindistan'ın muhtemel en iyi başbakanı olan Nehru'yu davet etmeyi seçtiler. Pethick-Lawrence, Gandi'ye yardımları için teşekkür etti ve Britanya'nın geçmişte yaptığı birçok hatadan ötürü duyduğu pişmanlığı dile getirdi.[24]

Gandi, Kabine Heyeti'yle istedikleri sıklıkta görüşüp, gecikmiş kararlarına ulaşmaları ve nihai formüllerini oluşturmaları için elinden geleni yapmasına rağmen, bu dönemdeki birincil tutku ve ilgisi, Hindistan'ın fakir köylülerine doğal tedavi terapisi öğretmekti. Vallabhbhai'yle birlikte Dr. Mehta'nın kliniğinde uzun süre kalması, natüropat tedavilere duyduğu eski ilgiyi yeniden alevlendirmişti. Artık kliniği Dr. Mehta'dan satın alıp, fakir hastalara tahsis etmişti ama fakir köylülerin tarlalarını başıboş bırakıp tedavi için Poona'ya gelmeleri çok zordu. Bu nedenle Gandi köylülerin ayağına gitmeye karar verdi ve bu deney için ilk olarak Maratilerin yaşadığı, yakınlardaki Uruti köyünü seçti. "Hayatımın sonbaharında neden doğal tedaviye ilgi duydum?" diye yazdı *Harijan*'a bu kararı hakkında. "Yeni şeylere başlamak için çok yaşlı değil miyim? ...İçimdeki ses hâlâ şöyle fısıldıyor: 'Diğerlerinin ne dediğini neden önemsiyorsun? Kapasitene güvenin tam... Bu yeteneği gizler ve kullanmazsan, bir nevi hırsız olacaksın.'"[25] Doğal tedavilere karşı yeniden alevlenen tutkusunu tam bir taraf sızlıkla sürdürdüğü sürece, çalışmalarının 125 yıl yaşamasına yardımcı olacağına inanıyordu. Ne de olsa antik Hindistan'ın Ayuverdik tıbbının temel amacı yaşam süresini uzatmaktı.

Gandi'nin bütün hastalıklar için önerdiği evrensel tedavi duaydı; özellikle de Tanrı Rama'nın isminin tekrar edilmesiydi. Bunu her zaman sağlığa çok faydalı bulmuştu. İçsesi ona diğerlerinin iyileşmesine yardımcı olmasının, kendi hayatını da uzatacağını söylüyordu. Daimi duaya ek olarak önerdiği tedaviler, bireysel hastalıklara dair tuttuğu dikkatli kayıtların gösterdiği gibi, çok çeşitliydi. Önerdiği tedavilerin de kaydını tutuyordu: Vithabai için: "Önce çıplak bir şekilde güneş banyosu, sonra da soğuk suda kü-

24. "Viceroy's Note on Interview with Gandhi", 3 Nisan 1946, Ek 14, *C.W.M.G.*, Cilt 83, s. 437.
25. "Why One More Burden?", *Harijan*, 31.3.1946, *C. W.M.G.*, Cilt 83, s. 318.

vet banyosu ve kese."[26] Hira için: "Meyve çiğnemeli... ve karnına çamur lapası koymalı." Arjun için: "Sırayla sıcak ve soğuk suda otururşa idrarı normal bir şekilde akacaktır." Salu: "Bu sıcakta bile güneş banyosu yapmalı." Hirunana: "İki gün meyve suyu: sonra... güneş banyosu, küvet banyosu ve kese." Kendisi içinse, ikinci en genç bastonu Abha'yı köy çalışmaları boyunca yanında tutuyordu. Abha'nın genç kocası Kanu, Gandi'nin yeğeniydi ve Sevagram'da çok meşgul olduğu için Mahatma'nın yardımcısı olarak karısına katılamıyordu. "Yeni meşgalemi seviyorum" diye yazmıştı Gandi Kanu'ya. "Abha bugünlerde çok iyi; keyfi hep yerinde."[27]

Nisan ayının büyük bir kısmında Gandi, Delhi'nin Harijan Banghi çöpcü bölgesinin eteklerindeki Valmiki *Mandir*'inde (tapınak) kaldı. Pethick-Lawrence ve Cripps'le, kendisini her aradıklarında görüşüyordu. Ayrıca Kongre'deki yoldaşlarıyla irtibattaydı. Pamuk eğiriyor ve doğal tedavilerini Harijanlar üzerinde uyguluyordu. Dostu ve hamisi Birla sayesinde tapınağa telefon ve elektrik bağlanmış, ayrıca temiz içme suyu ve bir banyo da tahsis edilmişti. Genellikle Abha'nın yaptığı masajı ve şahsi doğal tedavi terapisinin parçası olan akşamüstü banyosunu hiç kaçırmıyordu.

Kongre'nin Çalışma Komitesi Nisan'da toplandı ve Nehru yeni başkan seçildi. Attlee'nin üç *ehil adam*ı Mayıs ortasına kadar durmadan çalıştılar ve nihayet Britanya'nın gücünü merkezi, zayıf bir hükümete devretmesini sağlayacak üç aşamalı bir konfederasyon şeması üzerinde uzlaşıldı. Bu merkezi hükümetin gevşek otoritesi altında güçlü vilayet grupları, temelde Müslümanların çoğunlukta olduğu, daha sonra Pakistan'ı oluşturacak vilayetler yer alacak, geri kalan vilayetler de Britanya Hindistanı'ndaki Hindu çoğunluklu vilayetler olacaktı. Bu gruplar çoğunlukla Müslüman ve Hindu nüfuslarını etkileyen hükümet işlerinin çoğunda, neredeyse tam bir özerkliğe sahip olacaklardı. Her grup kümesi içinde eski Britanya Hindistanı vilayetleri, vilayet meclislerini muhafaza edecek, beş ya da on yıl sonra eğer isterlerse vilayetlerde yapılacak kamuoyu yoklamalarına dayanarak grup bağlarını değiştirmekte özgür olacaklardı. Büyük ölçüde Cripss tarafından hazırlanan bu zekice şema, Güney Asya'yı bölünmenin getireceği katliam ve nefretten kurtarma potansiyeline sahipti.

---

26. "Nature Cure Prescriptions", 25 Mart 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 83, s. 320; sonraki alıntılar, a.g.e., s. 320-21.
27. Bapu, "Kanu" (Gandhi), 26 Mart 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 83, s. 322.

Kabine Heyeti Mayıs ayında Simla'ya gitti. Gandi onlara katılmaya davet edilmiş ama ilk başta bunu reddetmişti. Cripps'in ısrarı üzerine, on beş kişilik maiyeti için hükümetten konut istemiş ve özel yiyecek taleplerini de dile getirmişti. Bunlar arasında günlük süt ihtiyacını karşılayacak bir keçi de vardı. Simla'daki resmi konutu Chadwick, hükümet tarafından Gandi'nin maiyeti için hazır edildi, istediği yiyecekler de sağlandı. Ama bu lüks konuta taşındıktan kısa süre sonra Gandi, yarım gününü sekreterlerine dikte ettirmediği mektup ve notları yazmak için kullandığı küçük kalemi, kaygı içerisinde arayarak geçirmişti. "Duygularım konusunda çok muhafazakârım" diye itiraf etti Agatha Harison'a. Uzun zamandır kullandığı o küçük kalem parçasına neden o kadar ihtiyaç duyduğunu açıklamaya çalışıyordu. "Bu kayıpla bir türlü barışamadım."[28] Gandi tam bir köylüye dönüşmüştü; üstelik sadece kıyafetinin sadeliğiyle sınırlı değildi bu. Tamamen doğanın gündelik rutini ve mevsimlerine adapte olmuş hayatının dengesi, orta Hindistan'ın kavurucu yaz sıcağından Himalayaların soğuk rüzgârlarına hızla götürülmesi nedeniyle sarsılmıştı. Hindistan'ın kalabalık sefaletinden kaçmak isteyenlerin gittiği, yükseklerde yer alan bir nevi Anglo-Hindistan oyun alanı Simla'daki insanlar arasında yaygın görülen ahlaksızlıktan müteessirdi. Gandi'nin eski kalemi gerçek kimliğinin hatırlatıcısı; parmaklarını sabitlemek, aniden köydeki bağlarından kopup bu lüks içindeki çorak ülkeye hızla bir şekilde uçmuş ruhunu bir merkeze oturtmak için ihtiyaç duyduğu küçük bir çapaydı. Simla'da mümkün olduğunca yalnız kalmaya karar verdi ve çok geçmeden maiyetindekilerin çoğunu Delhi'ye geri gönderdi. Sadece Genel Vali'yle bağlantısını kuran genç Sudhir Ghosh'u ve kendisiyle birlikte Chadwick'te kalan Rajkumari Amrit Kaur'u yanında tuttu.

Mayıs ortasında Simla konuşmaları tıkanıp kaldı; Kongre ve Birlik arasındaki olağan açmazlar konuşmaları sekteye uğratmıştı. Yalnız ve huzursuz hisseden Gandi de Delhi'ye dönmeye karar verdi. Delhi'den Amrit'e şöyle yazdı: "Seni elbette hem özlüyor hem de özlemiyorum."[29] Abha ve Sushila Nayar da Delhi'de ona katıldı. Kongre ve Birlik arasında anlaşmaya varılamıyordu, dolayısıyla Kabine Heyeti 16 Mayıs'ta kendi planını yayınladı.

28. Gandhi, "Talk with Agatha Harison", 3 Mayıs 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 84 (14 Nisan-15 Temmuz 1946), Kasım 1981, s. 97.
29. Bapu, "My Dear Amrit" (Kaur), 15 Mayıs 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 84, s. 155.

Gandi de bu planı ılımlı bir şekilde onayladı. Üç aşamalı konfederal anayasa Müslümanlar'ın Pakistan taleplerini büyük ölçüde karşılayacak, bir yandan da Güney Asya'yı bölünme trajedisinden kurtaracaktı. Planın, bu üzüntü diyarını, üzüntüsüz ve acısız bir diyara dönüştürmenin tohumlarını taşıdığını söyledi o akşam Delhi'deki dua meclisinde.[30] Heyetin raporunda haklı olarak uyardığı gibi, bunun diğer alternatifinde şiddet, kaos ve hatta iç savaş tehlikesi vardı.[31] İkinci aşamadaki güçlü vilayet grupları, Kabine Heyeti'nin planındaki yaratıcı anahtardı ve hazırlayıcıları planın *eksiksiz* olarak kabul edilmesi gerektiğini temkinli bir şekilde açıklamışlardı.

Nehru, Gandi'nin, Heyet'in önerisine gösterdiği heyecanlı, olumlu tepkiyi paylaşmamış ve güçlü Pakistan grubunu İngilizlerin böl ve yönet politikasının başka bir kanıtı olarak yorumlamıştı. Nehru sadece Kongre'nin başkanı değil, Hindistan'ın da en olası başbakanıydı. Kabinet Heyeti'nin Delhi'ye ulaşmasının arifesinde, elli sekiz yaşındaki dul Nehru Singapur'a uçtu ve orada Lord Louis Mountbatten ile kırk dört yaşındaki gösterişli eşi Leydi Edwina Ashley Mountbatten'la görüştü. Nehru Singapur'un St. John Ambulance Bakım Merkezi'nde tökezleyen Edwina'nın yerden kalkmasına yardımcı olduğu sırada göz göze gelip birbirlerine âşık olmuşlardı.[32] Edwina, Nehru'nun otobiyografisini okuyup, hayran kalmıştı. Onun sosyalist fikirlerini ve Hindistan'ın fakir kitlelerine duyduğu şefkatli ilgiyi paylaşıyordu. Çok geçmeden Hindistan'ın bir sonraki (ve sonuncu) Genel Valisi olarak Wavell'in yerini alacak Lord Mountbatten da eğitimi, karizması ve İngiliz aksanıyla kendisinden aşağı kalır yanı olmayan Nehru'ya anında hayran olmuştu. Nehru, Kabine Heyeti'nin planını Cinnah'ın taleplerine karşı fazla cömert bulmuş ve planın ilanıyle beraber vakit kaybetmeden hayal kırıklığı içinde bunaltıcı Delhi'den daha serin olan Kaşmir'e geçmişti.

Gandi, 28 Mayıs'ta Mussoorie tepelerine gitmek üzere Delhi'den ayrıldı. 9 Haziran'da geri dönerek Genel Vali'nin yeni geçici kabinesi için Kongre'nin olası bakanlar listesini kararlaştırmak üzere yapılan Çalışma Komitesi toplantısına katıldı. Cinnah

30. "Speech at Prayer Meeting", 17 Mayıs 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 84, s. 162.
31. "Statement of Cabinet Delegation&Viceroy", 16 Mayıs 1946, Ek 7, *C.W.M.G.*, Cilt 84, s. 475.
32. Wolpert, *Nehru*, s. 360-61.

Kabine'nin, beş Müslüman Birliği bakanı, Kongre'den beş Hindu, bir Sih ve bir de Hıristiyan ya da Anglo-Hindistanlıdan oluşması konusunda ısrar ediyordu. Kongre Azad gibi bir Müslüman'ı seçme hakkından vazgeçmeyi kabul etmedi; bu, Gandi'nin Wavell'e söylediği gibi Kongre üyeleri için bir haysiyet meselesiydi.[33] Bu nedenle, Hindistan Birliği, Nehru ve Kongre'nin ısrar ettiği, Cinnah ve Müslüman Birliği'nin ise kabul etmediği tek bir Müslüman üye kayasına çarpıp parçalandı. Gandi bütün bilgeliğine rağmen bu açmazı çözemiyordu. Artık Hindistan'dan bıkıp usanmış olan Pethick-Lawrence'a "Sevgili Dostum" diye hitap ettiği mektubunda şöyle dedi: "Kongre'nin, Genel Vali geçici hükümeti oluşturana ya da çaresizce pes edene kadar beklemesini tavsiye etmem yanlış olur. Eğer iki uyuşmaz grup arasında bir koalisyon hükümeti kurmayı bekliyorsa, çaresizliğe kapılması kaçınılmazdır."[34] Agatha, Horace Alexander ve Sudhir Ghosh bu mektubu, yani Gandi'nin bağımsızlık arifesinde Kongre ve Birlik'i uzlaştırıp, geçici birleşik bir hükümet kurmaya ikna etmenin imkânsızlığına dair dürüst değerlendirmesini, okuduklarında mektubu göndermemesini tavsiye ettiler zira bunun Attlee'nin Kabinesi üzerinde olumsuz bir etki yaratabileceğinden korkuyorlardı. Gandi bu mektubu rafa kaldırmasına rağmen, Haziran ortasında Cripps'e yazdığı mektupta şu tavsiyede bulundu: "İkisi de sizin eseriniz olan Kongre ve Birlik arasında bir seçim yapmayın."[35] Cripps'in sağlık durumu da kötüydü ve Gandi ona İngiltere'ye geri dönmesini öneriyordu. Ama Stafford bavulunu toplamaya istekli değildi; buradaki zorlu sorunları çözmeye yardımcı olabilecek her şeyi denemeye kararlıydı.[36] Hindu-Müslüman açmazını çözmekte on yıldan kısa bir süre içinde ikinci defa başarısız olduğunu görmeye henüz hazır değildi. "Heyet elinden geleni yaptı. Ama yaptıkları Hindistan'ın ihtiyaçlarını karşılamıyor" dedi Gandi Norman Cliff'e üçlü heyetin ayrılmasından bir süre önce. "Britanya, Hindistan'ın milyonlarca poundunu çalıyor."[37] Hindistan'daki kemikleşmiş İngiliz devlet memurlarının, Kabine Heyeti 29 Haziran'da evine döner

33. Gandhi, "Dear Friend" (Wavell), 12 Haziran 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 84, s. 321.
34. Gandhi, "Dear Friend" (Pethick-Lawrence), 12 Haziran 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 84, s. 324.
35. Gandhi, "Dear Sir Stafford" (Cripps), 13 Haziran 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 84, s. 330-31.
36. Cripps, "Gandhi", *C.W.M.G.*, Cilt 84, s. 331, dipnot 1.
37. "Talk with Norman Cliff", 29 Haziran 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 84, s. 385-86.

dönmez, güç transferini hızlandıracak her türlü mantıklı öneriyi baltalamak için ellerinden geleni yapacağından korkuyordu.

Nehru, Temmuz 1946'da tekrar Kongre başkanı olduktan sonra yaptığı ilk basın açıklamasında Kongre'nin, yaklaşan Kurucu Meclis'e sözleşmelerle zincirlenmeden ve ortaya çıkacak her türlü durumla yüzleşmekte özgür olarak gireceği konusunda ısrarlıydı. Bu, Kabine Heyeti planının, özellikle de vilayet gruplarına sunulan ve Cinnah'ın planı kabul etmesini sağlayan fiili özerkliğin açıkça reddi anlamına geliyordu. Cinnah, Nehru'nun açıklamasına dair haberleri okuduğunda fena halde öfkelenerek, Müslüman Birliği'ni anayasalara ve anayasal yöntemlere veda ederek, doğrudan eylem için hazırlanmaya çağırdı.[38] Gandi de varisinin fevri davranışı karşısında eşit derece şaşkınlığa kapılmıştı. "Eğer doğru aktarıldıysa, bazı açıklamalar yapmak lazım" diye yazdı Bapu Cevahirlal'a. "Devlet belgeleri çerçevesinde davranmamız gerektiğini kabul etmeliyiz... Bu kadarını bile kabul edemiyorsak... Cinnah Saheb'in suçlaması doğru çıkacak."[39] Ama Nehru söylediklerinin tek bir kelimesini bile geri almaya yanaşmıyor, Cinnah'ın tehditlerinden korkmadığı gibi Gandi'nin kaygılarını da önemsemiyordu.

Gandi Temmuz sonunda, Kongre'nin elinden birçok şeyin kayıp gidiyor gibi göründüğünü bildirdi üzüntü içerisinde Kardeşi Vallabh'a.[40] Bir önceki hafta Ahmedabad'da şiddet alıp yürümüş, olaylar Bombay'a da sıçramıştı. Müslümanlar gibi Harijanlar da Kongre'nin barış çağrılarına kulak asmıyordu. Gandi bu duyarsız karmaşanın sona ermesi çağrısında bulunmuş, Dr. Ambedkar'a Bombay'daki bütün işletmelere karşı başlattığı Satyagraha'yı iptal etmesi için yalvarmıştı. Karmaşa bağımsızlık için iyi bir şey değildi ve sadece birçok İngiliz görevlinin keyifle ellerini ovuşturmasını sağlıyordu.

16 Ağustos 1946'da Kalküta bir ölüm tarlasına dönüştü. Olaylar, Müslüman Birliği'nin doğrudan eylem ilanına cevap veren Müslümanların, Hindu komşularını katlettiği Maniktolla'da başladı. Hindular da buna ertesi gün karşılık verdi. Dört gün dört gece boyunca şehir toplu katliamlara sahne oldu, dört yüz kişi öldü,

38. Wolpert, *Nehru*, s. 370.
39. Bapu, "My Dear Jawaharlal", 17 Temmuz 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 85 (16 Temmuz-20 Ekim 1946), Şubat 1982, s. 5-6.
40. Gandhi, "Brother Vallabhbhai", 21 Temmuz 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 85, s. 35.

binlerce kişi yaralandı ve on binlercesi evsiz kaldı. Kalküta'nın bütün polis ve askerleri, ilan edilen resmi tatil nedeniyle evlerinde kaldıkları ya da barakalarında uyudukları için Hindistan'ın en kalabalık şehrinde yeraltı kuvvetleri kontrolü dizginsizce ele geçirdi. Kongre, Müslüman Birliği Başkanı H. S. Suhrawardy'yi 16 Ağustos'u tatil ilan etmekle ve Genel Vali'yi de askeri birlikleri göreve çağırmakta başarısız olmakla suçladı. Kalküta'daki ölüm olaylarının başlamasından on bir gün sonra Wavell, Gandi ve Nehru'yla görüşerek olup biten şeylerin ancak topluluklararası gerilimin koalisyon hükümetleri aracılığıyla azaltılması yoluyla engellenebileceğini söyledi.[41] Cinnah'la müzakereleri yeniden başlatmalarını tavsiye etti. Fakat Gandi ve Nehru suçun Wavell'de olduğuna ve yerine başkasının getirilmesi gerektiğine inanıyorlardı. Gandi Londra'ya, Sudhir Ghosh'a telgraf çekerek ondan, Pethich-Lawrence ve Attlee'ye Kongre'nin Genel Vali'ye hiç güvenmediğini iletmesini istedi. Sudhir hemen eski devlet bakanıyla görüştü, bakanın tepkisi biraz inatçıydı ama iki gün sonra Sudhir Attlee'yle görüştü; Attlee daha anlayışlıydı.[42] Başbakan konuyu Kabine'sine sundu ve bir yıl içinde Lord Mountbatten'ı yeni Genel Vali olarak atadı.

Gandi, kendini Delhi'de kalmak zorunda hissetti ama şiddet ve ölüm yüklü Kalküta ayaklanmaları onu o kadar rahatsız etmişti ki, sessiz kalmayı seçti, kelimeler kifayetsizdi. Birkaç gün sonra *Harijan*'da şunları yazdı: "Eğer bilinçli bir cesaretle Hindular son ferdine kadar ölseydi, bu, Hinduizm'in ve Hindistan'ın kurtuluşu ve bu topraklardaki İslam'ın arındırılması anlamına gelirdi... Fakat bu karşılıklı vahşete üçüncü bir tarafın müdahale etmesi gerekli."[43] Nehru önderliğindeki geçici hükümetin 1 Eylül 1946'da Wavell tarafından göreve başlatılan bütün bakanlarını, toplumsal uyumu sağlamaya çalışmaya davet etti.[44] Vallabhbhai Patel İçişleri'nden sorumlu kılınmıştı, bu da ona Hindistan polisi üzerinde kontrol hakkı tanıyordu. Nehru Dışilişkiler ve Devlet İşleri makamlarını kendisine saklamıştı. "Purna Swaraj yolu nihayet açıldı" diye ilan etti Gandi. Ne var ki bu iyimserliği, zehrini Hindistan'ın tamamına yayan kaos ve şiddet altında boğulup kaldı.

41. "Wavell's Note on Interview with Gandhi and Nehru", 27 Ağustos 1946, Ek 2, *C.W.M.G.*, Cilt 85, s. 515.
42. Sudhir Ghosh, "Dear Bapuji", 7 Eylül 1946, Ek 3, *C.W.M.G.*, Cilt 85, s. 517-18.
43. "Antidote", 2 Eylül 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 85, s. 234.
44. "Congress Ministers and Ahimsa", 6 Eylül 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 85, s. 266-67.

Ayaklanmalar Bihar'ı sarsıyor ve ölümcül şiddet olayları Delhi'de sıradan hale geliyordu. Yolcuların çoğu tren bileti almıyor ve uzun yolculuklar için trene atlamakla yetiniyorlardı. Yağmacılık, kundaklama ve cinayetler Bihar'da olduğu kadar merkez vilayetlerde de çığrından çıkmıştı. Jubbulpore'de Hindu fanatikler, oyunları İsa için okunan bir ilahiyle biten oyunculara, "Hıristiyanlar'a Ölüm" çığlıkları eşliğinde saldırdılar. "Tamamen delirdik" diye yazdı Gandi, ruhsal çöküntü içerisindeki bir müridine.[45] Ama yine de, Kongre bakanlarının grevdeki işçilere müdahale etmesi ya da göstericileri durdurması için ordu ve polisi göreve çağırmasına kesinkes karşıydı. Bunun, Kongre'nin güçsüzlüğünü kabul etmesi anlamına geleceğini öne sürüyordu. Fakat her akşam Nehru ve Cinnah'ın geçici hükümeti beraber yönetmeyi, katliamları, açlığı, yolsuzluk ve karaborsayı durdurmak için beraber çalışmayı kabul etmeleri için dua ediyordu.

Şimdi ölümcül seller Assam'ı vurmuş ve Doğu Bengal'de insanların hoşgörüsüzlüğü daha büyük bir vahşete yol açmıştı. Delhi'deyken Noakhali bölgesindeki küçük Hindu topluluğunun Müslüman komşularının saldırısına uğradığını ve kadınların kaçırılıp, İslam'a geçmeye zorlandıklarını öğrendi. Bu nedenle, Sevagram'a dönüşünün arifesinde, Tanrı'nın ondan Bengal'e gitmesini istediğine karar verdi. Gandi'nin karşı çıkışlarını, Bengal'in güzel adının kirletilmesini kınayışını duyan bazıları bu kitlesel deliliği durdurmak için neden oruca başlamadığını sordular. "İçimde böyle bir ses yok" diye cevap verdi Gandi. "İnsanlar isterlerse bana korkak desinler. Vakti geldiğinde Tanrı'nın bana güç vereceğine inancım tam."[46] Yetmiş yedi yaşına girdikten iki hafta sonra Gandi, Doğu Bengal'deki Noakhali'ye ilk hac yolculuğunu yapmaya karar verdi; bu bölgedeki kan nehrinin içinde tek başına yürümeye, bu tutkulu özveri eylemiyle bu nehrin ölümcül akışını durdurmaya azmetmişti.

45. Bapu, "Dear Lilly" (Lilavati Asar), 7 Ekim 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 85, s. 428.
46. "Dicussion with Co-Workes", 18 Ekim 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 85, s. 481.

22
Yalnız Yürümek

"Buraya içinizden biri olarak, burada kalmak için geldim" dedi Gandi Laksham Kavşağı'nda toplanmış Bengalli mültecilere. "Burada kalacağıma ve gerekirse burada öleceğime, savaş baltası nihayet gömülene ve Hindu kızları Müslümanların ortasında serbestçe dolaşmaktan korkmayana kadar burayı terk etmeyeceğime yemin ettim."[1]

Noakhali yapacağı hac yolculuğunun arifesinde Gandi'ye, Bihar'ın Hindu çoğunluğun Doğu Bengal'de Hindu kadınlara saldırılmasına misilleme olarak Müslümanlara vahşice saldırdı-

1. "Talk to Refugees", 7 Kasım 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86 (21 Ekim 1946-20 Şubat 1947), Ağustos 1982, s. 96.

ğı söylendi. "Rüyalarımdaki Bihar yalanlanmış oldu" diye yazdı. Kırsal bölgeye yapacağı hac yolculuğu için Kalküta'dan ayrılması yakındı. "Bir tarafın kötü bir eylemi, karşı tarafın benzer bir eylemde bulunmasını meşrulaştırmaz."[2] Bengal'in Başbakanı Suhrawrady, Gandi'ye Noakhali'ye kadar eşlik etmek istemiş ama Kalkütada çıkan acil işleri onu bundan alıkoymuştu. Bunun yerine Çalışma Bakanı'nı Gandi'nin yolculuğunu kolaylaştırmak için görevlendirdi. Doğu'ya doğru önce tren ve gemiyle seyahat edip, yolda Gandi'nin mülteci ve köylülerle konuşması için molalar verdiler. "Çuvaldızı kendimize batıralım" demişti Gandi, her istasyonda onu dinlemek için toplanan Hindulara.[3] Bu hac yolculuğu için mantrası "Yap ya da Öl" idi. Aylarca bir yaralı köyden diğerine yürüyeceğini ve onu görüp duyanlara, silahsız, gözü kara cesaretine tanık olanlara ümit aşılayacağını öngörüyordu. "Burada yapacağım çalışma muhtemelen sonuncusu olacak" diye itiraf etmişti Kardeşi Vallabh'a. "Eğer bundan sağ çıkarsam, benim için yeni bir hayat başlayacak. Şiddetsizlik idealim burada daha önce hiç olmadığı şekilde sınanıyor."[4]

Gandi yanına sadece Bengal dilini bilen tercümanı N. K. Bose'yi ve yardımcısı Parasuram'ı alarak Müslüman köylerinde yaşamaya karar verdi. Abha onunla beraber Bengal'e gelmiş ama köylere gitmemişti, genç Manu ise Gandi Delhi'den ayrılmadan önce hastalanıp geçici bir süre evde kalmaya mecbur olmuştu. Gandi gittiği her köyde en azından bir Hindu ve bir Müslüman'dan oluşan Barış Komitesi kurmaya çalıştı. Onlara Satyagraha'yı ve *ahimsa* değerlerini öğretmeyi denedi. Onlarla birlikte dua edip, Bihar'da daha önce yaşadığı deneyimlerden ve takipçilerinin çoğunun Müslüman olduğu Güney Afrika'daki mücadelelerinden bahsetti. "Barış başarısızlığa uğradığında savaş ortaya çıkar. Çabalarımız her zaman barıştan yana olmalı ama bunun haysiyetli, yaşam ve mülkü adil bir şekilde güvence altına alan bir barış olması gerekir."[5]

Delhi'ye dönen Nehru, Wavell'den Hindistan'ın Kurucu Meclisi'ni Aralık ayında toplamasını istedi. Cinnah meclise katılmayı reddetti ve Gandi de Nehru'nun başkente dönmesi için yap-

2. "Bihar", 6 Kasım 1946, *Harijan*, 10.11.1946, *C. W.M.G.*, Cilt 86, s. 81.
3. "Talk to Relief Workers", 7 kasım 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 100.
4. Bapu, "Dear Vallabhbhai", 14 Kasım 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 118.
5. "Discussion with Sarat Bose and Others", 24 Kasım 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 158.

tığı çağrıyı geri çevirdi; Bengal'de ya başaracak ya da ölecekti. Wavell'le tartışmaktan usanan Nehru, Genel Vali'nin konseyinden istifa etmeyi en az elli kez düşündükten sonra, Attlee'nin Londra davetini Aralık 1946 başlarında kabul etti.[6] Cinnah da davet edilmiş ve Londra'ya ileride Pakistan'ın ilk başbakanı olacak Liyakat Ali Han'la birlikte gitmişti. Nehru Londra'ya giderken yanında, hiçbir zaman çok iyi anlaşamadığı Vallabhbhai Patel yerine, yakında Savunma Bakanı olacak Sih Baldev Singh'i götürmüştü. Ne var ki Londra'da yapılan kısa zirve Nehru ve Cinnah'ı birbirine yaklaştırmadı. Dolayısıyla Nehru evine dönüp, 9 Aralık 1946'da Hindistan'ın Kurucu Meclisi'ni Yeni Delhi Meclis Binası'nda topladı; Müslüman Birliği'ne ait sandalyeler kaygı verici şekilde boştu.

Gandi, Müslüman Birliği'nin boykotunu göz önüne alarak, Kurucu Meclis'in toplanmaması gerektiğini hissetmişti.[7] Birlik olmadan yapılan Delhi toplantısının, Pakistan gerçeğinin kabul edilmesi anlamına geleceğini ve bunun Hindistan'ın birliğinin sona erişinin altını çizeceğini haklı bir şekilde öngörmüştü. Noakhali'deki hac yolculuğu da başarılı değildi. "Bütün çabalarıma rağmen toplu göçler sürüyor ve çok az kişi köyüne geri dönüyor" diye bildirdi Suhrawardy'ye.[8] Müslüman katillerin çoğu serbest olduğu için korku içindeki köylüler yağmalanmış evlerine geri dönmeye cesaret edemiyorlardı. Gandi tarafsız bir resmi soruşturma yapılmasını öneriyordu. Agatha'ya şunları yazmıştı: "Hiç bugünkü kadar büyük bir karanlık içinde kalmamıştım... Bu benim yetersizliğimden kaynaklanıyor. *Ahimsa*ya olan inancım hiç bu kadar alev alev parlamamıştı fakat tekniğimde eksik bir yan olduğunu hissediyorum."[9] Gizemli bir anahtarın varlığına inanıyor ve bütün ölümleri durdurmak, nefreti sevgiye dönüştürmek için kusursuz arınma ve acı çekme yöntemini arıyordu.

Manu artık iyileşmişti ve Gandi'ye katılmaya can atıyordu. "Bence aptalın tekisin" diye yanıt verdi Bapu espriyle. "Eğitim aldın ama bilgelik kazanamadın. Yine de kusurlarını göstermek istemiyorum. Kusurlarını buraya gelince gösterip, kulaklarını

6. Wolpert, *Nehru*, s. 376.
7. Gandhi, "Note on the Constituent Assembly", 3 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 184-85.
8. Suhrawardy'ye yazılan mektuptan alıntılar, 3 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 185.
9. Bapu, "Dear Agatha" (Harrison), 5 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 196.

çekeceğim."[10] Manu'yu babasının getirmesine razı oldu ve babası Jaisuklal'a Manu'yu ancak artık hep onun yanında kalması şartıyla bırakabileceğini söyledi.[11] Manu, *anne*si Bapu'yla beraber uyuduğunu öğrendiklerinde diğerlerinin ne söyleyeceğinden endişeleniyordu. Ama Gandi onu endişelerini gidererek, kimsenin onu taciz etmesine izin vermeyeceğine ve Manu'nun tamamen güvende olacağına söz verdi.

Gandi'ye eşlik eden Nirmal Bose, Manu geldikten kısa süre sonra Gandi'nin ne kadar tuhaf davranmaya başladığını fark etmişti. Sushila Nayar, ona nasıl bakacağını sadece kendisinin bildiği konusunda ısrar ederek Aralık ortasında Gandi'ye katılmış ve Bose gecenin üçünde gürültülerle, Gandi'nin bağırış sesleri ve Sushila'nın acı dolu ağlayışlarıyla uyanmıştı. Bose sonra iki tokat sesi ve ağır bir ağlama duymuştu.[12] Sushila olayı şöyle anlatıyor: "Gece vakti Bapu'nun günlüğünü okurken 'Tuhaf bir rüya gördüm' cümlesini okudum ve gayri ihtiyari rüyanın ne olduğunu sordum. Söylemedi... Ertesi gece saat üçte Bapu'nun yatakta zıplama sesleriyle uyandım. Üşüdüğünü ve ısınmak için egzersiz yaptığını söyledi... Gitgide heyecanlandığını görebiliyordum. Bu yüzden uzaklaştım oradan. Aniden alnını tokatladığını duydum. Geri dönüp, onu durdurdum."[13] Gandi Bose'yi, Sushila'yı değil kendini tokatladığına ikna etmeye çalışıyordu. "Ben Mahatma değilim" dedi ertesi gün Srirampur köyündeki dua meclisinde. "Hepiniz gibi sıradan bir ölümlüyüm ve büyük çaba sarf ederek *ahimsa*yı uygulamaya çalışıyorum. Bugün sinirlerime hâkim olamadım."[14]

"Benden tek bir düşünceni bile saklama" dedi Ganhdi Manu'ya üç gün sonra. "İstediğim ya da söylediğim her şeyin sadece senin yararına olacağını kalbine iyice kazı... Aptal olsan da bu büyük fedakârlıkta rolünü eksiksizce oynayacaksın."[15] O gece 00:30'da uyanmıştı Gandi. "Manu'yu 00:45'te uyandırdım. Dharmasını anlamasını sağladım" diye yazmıştı günlüğüne. "Fikrini hâlâ değiştirebilir ama bu göreve atıldıktan sonra bazı riskler alması gereki-

10. Bapu, "Dear Manudi", 2 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 178-79.
11. Bapu, "Dear Jaisukhal" (Gandhi), 12 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 220.
12. N. K. Bose, *My Days with Gandhi*, s. 109, dipnot 3, 17 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 238-39.
13. Dr. Sushila Nayar, "Letter to N. K. Bose", 22 Aralık 1946, Ek 5, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 490.
14. "Speech at Prayer Meeting", 17 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 239.
15. Bapu, "Dear Manudi", 20 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 245.

yor. Söylediklerim onu hiç sarsmadı."[16] Ertesi sabah her zamanki mesafenin iki katını yürümüş fakat hiç bitkinlik hissetmemişti. Ertesi gece 01:30'da uyanmış ve mum ışığı altında dua vaktine kadar çalışmıştı. Bir gün sonra, sessiz Pazartesi günü, Gandi, Bose'ye şunu yazdı: "Tanrı'nın, bana ya da benim aracılığımla, ne yaptığını bilmiyorum."[17] Gandi günlüğüne yazdıklarını bildirmek için Bose'den Sushila'nın köyüne gitmesini istemiş, böylece Manu'yla baş başa kalmıştı. Artık ondan şefkatli bir şekilde Manudi diye bahsediyordu. "Manudi çok iyi" diye yazmıştı babasına. "Beni mutlu ediyor."[18] Noel günü, gece 3'te Manu'ya, Kardeşi Vallabh'a göndereceği bir mektup dikte etti. "Gelip benimle kalmasına izin verdim... Şimdi bu mektubu ona dikte ediyorum, gerginlikten kaçınmak için gözlerim kapalı bir halde yatakta uzanıyorum."[19] Durumun halen ne kadar zorlu ve sorunlu olduğundan bahsetti. "Hakikate ulaşmak imkânsız... Din adına iğrenç suçlar işleniyor." Ama yine de çok mutluydu ve sağlığı mükemmeldi.[20] Manudi'nin varlığı ve desteği Bapu'sunun sağlığına iyi geliyordu. Artık Gandi'nin yanında sadece o vardı ve bütün işleri o yapıyordu.

Nehru ve Kongre'nin yeni seçilen başkanı Acharya Kripalani, 28 Aralık'ta Gandi'yi ziyarete geldiler ve 30 Aralık'a kadar yanında kaldılar. Gece yarısı, Gandi uykuya daldıktan iki saat sonra gelmişlerdi. Manu rahat etmesi için Gandi'nin şifoniyeri ve lavabosunu Cevahirlal'ın kulübesine taşımıştı. Nehru daha sonra bunu öğrenince Manu'yu azarladı. "Bapu böyle emretti" dedi Manu. "Ona Cevahirlal'ın sana bunu yasakladığını söyleyebilirdin" diye cevap verdi Nehru.[21] Nehru, Gandi'ye, Kongre ve Birlik arasında büyüyen uçurumdan ve Sayman Liyakat Ali Han harcamaları onaylamadığı ve bütçeleri kabul etmediği için Kongre'de yaşanan son açmazdan bahsetti. Gandi Çalışma Komitesi'ne yazdığı notta, Kurucu Meclisi, Cinnah'ın Birlik'i katılmaya ikna edilene kadar ertelemenin halen en iyi çözüm olduğuna inandığını dile getirdi. "Ortak sorunlar ve siyasi duruma dair yargılarımın doğru olduğunu hissediyorum" diye yazdı Gandi. Ayrıldığı sabah Nehru'yu

16. Günlükten alıntı, 20 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 248.
17. "Silence Day Note to N. K. Bose", 23 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 255.
18. Bapu, "Dear Jaisukhbal" (Gandhi), 23 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 256.
19. Bapu, "Dear Vallabhbhai", 25 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 263-64.
20. Bapu, "Dear Vallabhbhai", 26 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 270.
21. Pyrarelal, *Mahatma Gandhi: The Last Phase*, Cilt 1, Navajiyan Publishing House, Ahmedabad, 1956, s. 479.

uyardı; haklı bir şekilde, Kongre'nin bölünme ve felakete doğru ilerlediğinden korkuyordu.[22]

Gandi Yeni Yıl Gecesi dua meclisine, "Eğer Hindu ve Müslümanlar Noakhali'de yan yana kardeşçe bir sevgiyle yaşayamıyorlarsa, Hindistan'ın geri kalanında da yaşayamayacaklardır ve Pakistan kaçınılmaz bir sonuç olacaktır. Hindistan bölünecek ve eğer bölünürse, Hindistan'ı sonsuza dek kaybedeceğiz" dedi.[23] Nehru'nun söylediklerinden, bugün nafile konuştuğunu çok iyi biliyordu. "Ama şunu tekrar etmek isterim ki Hindistan için hakikat, şiddetsizlik, cesaret ve sevgiden başka bir kurtuluş yolu yok." Gandi Brahmaçarya yogik deneylerine daha da gömüldükçe, *ahimsa*ya duyduğu tutkulu inanç artmıştı.

Gandi'nin daktilografı ve kısa süreli sekreteri Parasuram, 1947 Yılbaşı Gecesi istifa etti. Gandi'nin Manu'yla çıplak uyuduğunu öğrenmek onu şoke etmişti. Manu ayrıca Gandi'nin çıplak bedenine masaj yapıyor ve ona banyo yaptırıyordu; Bapu'nun ondan istediği her şeyi yapmakta bir sakınca görmüyordu. Gandi, Manu ya da Sushila veya Abha'nın yanında uyurken hiç tahrik olmadığında ısrar ediyordu. Bu en yakın yardımcılarına karşı bir *anne* gibi hissediyordu sadece. Gandi, "Üzgünüm" diye cevap verdi Parasuram'a. "Beni bugün terk etmekte özgürsün."[24] O gece saat ikide uyandı. "Beni ayakta tutan tek şey Tanrı'nın merhameti" diye yazdı günlüğüne. "İçimde bir yerlerde bütün bunların sebebi olan ciddi bir hata olduğunu hissediyorum. Etrafım zifiri karanlık."[25] Manu'yu uyandırıp ona tetikte ve uyanık kalmasını söyledi. Pyareral kendi kendine şöyle mırıldandığını söylüyor: "İçimde bir yerlerde keşfedemediğim ciddi bir kusur olmalı... Yolumu şaşırmış olabilir miyim?"[26]

Srirampur'dan Chandipur'a altı kilometre yalınayak yürüdü ve hedefine saat dokuz olmadan ulaştı. Otların bürüdüğü yol kenarlarına gizlenmiş hırsızlar olabileceği düşüncesiyle yirmi silahlı askeri polis hemen önünde yürümüştü. Gandi her köyde öne çıkmaktan korkmayan erkek, kadın ve çocuklarla konuşmuş, onları teselli etmiş ve onlara dua etmelerini, kaçmaktansa ölmeyi göze

22. "Note to Nehru", 30 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 287.
23. "Talk with Friends", 31 Aralık 1946, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 294.
24. Bapu, "Dear Parasuram", 2 Ocak 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 299-300.
25. Günlük'ten alıntı, 2 Ocak 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 302.
26. A.g.e., dipnot 1.

alacak kadar cesur olmalarını salık vermişti. Gittiği her yerde birçok ev yağmalanmış, yakılmış ve yıkıntılar içinde bırakılmıştı; önceki yıl patlak veren ayaklanmaların vahşetinin kanıtıydı bunlar. Sol eliyle Manu'nun omzuna yaslanıp, sağ elinde bastonunu tutarak yürüyen Gandi, her gün yürüdüğü sekiz kilometrenin açtığı yaralardan çok tanık olduğu yaraların şiddetinden yıpranmıştı. 4 Ocak günü Kazirbazar'da dua meclislerine katılanların sayısının hızla azaldığını fark etmiş ve bir gün kimsenin gelmeyeceğinden korkmuştu.[27]

Kuzeyde hasta inekler için kendi aşramını yöneten Mira, Parasuram'dan Gandi'yle yollarını ayırdıklarını duyunca endişelerini dile getirdi. "Her şey insanın düşünce, konuşma ve eylemlerinde saf olmasına bağlı" diye cevap verdi Gandi. "Biz genellikle 'saflık' kelimesini kullanıyor ve bütün boşlukları hoş görüyoruz. Nasıl olduğum ya da burada ne yaptığım konusunda hiç endişeye kapılma. Eğer kendimi tamamen boşaltmayı başarırsam, Tanrı beni ele geçirecek. O zaman her şey yoluna girecek ama kendimi ne zaman sıfıra indirgeyeceğim meselesi ciddi bir mesele."[28] Haberleri Rajendra Prasad da duymuş ve Manu'nun yerini yeğeninin oğlu Kanu'nun almasının daha iyi olacağını önermişti. "Endişeye mahal yok" dedi Bapu arkadaşına. "Manu buraya kendi isteğiyle geldi. Sadece benimle çalışmak için gelmeye çok hevesliydi ve ben de kabul ettim, şimdi de şevkle çalışıyor. Kanu kadar becerikli değil ama inanç ve saflık varsa, beceri ve güç de bunu takip eder."[29] Ramdas da olanları duymuştu ve babası için endişeleniyordu. "Hiç endişelenme" diye cevap verdi Ramdas'a Gandi. "Manu birçok işi üstlendi... Ve ondan benimle aynı yatağı paylaşma konusundaki hislerini yazmasını istedim."[30] Etrafını hâlâ bir karanlığın sarmaladığını hissediyor, bunun yöntemindeki bir kusuru emaresi olabileceğinden korkuyordu. Kendi oğluna şunu sorabilecek kadar dürüst ve kendini sorgular bir tavra sahipti: "Şiddetsizlik adı altında sadece güçsüzlüğü besliyor olabilir miyim?"[31] Gandi inancının sahihliğini deneyimin ateşinde sınıyordu. Her zaman pratik bir felsefeye, aktivist bir inanca sahip olmuştu. En ufak bir

27. "Speech at Prayer Meeting", 4 Ocak 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 311.
28. Bapu, "Dear Mira", 6 Ocak 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 314-15.
29. Bapu, "Dear Rajendra Prasad", 8 Ocak 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 327.
30. Bapu, "Dear Ramdas", 10 Ocak 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 334-35.
31. A.g.e.

cinsel arzu duymadan Manu'yla çıplak uyumanın, Hindistan okyanusunu çalkalayan kitlesel öfke dalgalarını yatıştırabileceğini ve böylece de bedenini güçlendirip, dünyaya hizmet ederek 125 yıl yaşayabileceğini ümit etmişti. Fakat Gandi'ye katılmasının üzerinden daha bir ay bile geçmeden, 19 Ocak'ta Manu yabancılaşma işaretleri sergilemeye başladı. "Bana sabah yürüyüşlerinde mi, akşam yürüyüşlerinde mi yoksa ikisinde birden mi eşlik edeceğini bilmek beni mutlu edecek."[32] Manu bu soruya cevap vermedi. Manu'nun kendini geri çekmesine üzülen Gandi şöyle yazdı: "Sürekli korku içinde yaşarsan sana nasıl yardım edebileceğimi bilmiyorum." [33]

26 Ocak 1947'de bir gazeteci, Purna Swaraj gününü kutlamak için Bansa köyünde Gandi'ye Hindistan bayrağı getirip, ondan bayrağı sallamasını istedi. "Buradaki zehirli atmosfer olmasa üç renkli bayrağı kendim açardım" dedi Gandi dua meclisinde. Fakat orada toplanmış kalabalık Hindistan'ın marşı *Jana-gana-mana*'yı söylerken, gazeteci bayrağı kendisi salladı. "Şu anda tek çağrımız şu olabilir; özgürlüğü kazanana kadar durmamalıyız" dedi Gandi. "Bugün kardeşler birbiriyle savaşıyor. Özgürlüğümüzü kazanmadan Pakistan diye bir şey nasıl olabilir ki?"[34]

Gandi, Manu'nun endişeleri ve umarsızlığından o kadar rahatsız olmuştu ki Kalküta'daki eski yoldaşı Satis Chandra Mukerji'ye bir mektup yazıp, fikrini almak istedi. "Benim için torundan farksız olan genç bir kız (19), hayvani bir tatmin için değil, (bana göre) geçerli ahlaki nedenlerden ötürü benimle aynı yatağı paylaşıyor. Onun yaşındaki bir kızın genellikle sahip olduğu tutkulardan muaf olduğunu iddia ediyor ve ben de deneyimli bir brahmaçari olduğumu iddia ediyorum. Bu bileşkede kötü ya da açıklanamaz bir şey görüyor musun?"[35] Mukerji bu soruyu yanıtsız bırakmayı tercih etti. Fakat Manilal Gandi haberleri duyduğunda şoke olmuştu. "Manu'nun benimle birlikte uyuduğu gerçeğinin aklını karıştırmasına izin verme. Beni bu adımı atmaya Tanrı'nın sevk ettiğine inanıyorum' diye cevapladı Bapu. "Üzme [kayınpederimi] ve bana güven. Bunu yazıyorum çünkü Kishoreral ve diğerleri

32. "Note to Manu Gandhi", 19 Ocak 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 371.
33. A.g.e.
34. "Speech at Prayer Meeting", 26 Ocak 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 396-97.
35. Bapu, "Dear Satisbabu" (S. S. Mukerji), 1 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 414.

çok üzüldüler. Üzülmek için bir sebep göremiyorum."[36] Gandi bu esnada tanıştığı Bengalli bir doktordan 125 yaşına kadar yaşamasına yardımcı olacak bir reçete istemiş, doktor da sağlığına tekrar kavuşması için Kalküta'ya dönmesini tavsiye etmişti sadece.[37]

Gandi, Amisphara'daki dua meclisinde yaşam süresini uzatmak ve çatışmaları azaltmak için kullandığı yöntemi anlattı. "Yanında torunu da vardı. Onunla aynı yatağı paylaşıyordu. Peygamber ameliyat geçirerek bu hale gelmiş hadımları saymıyordu. Ama o [Gandi] bu yolla hadım olmuşlara Tanrı adına dua ederek kucak açıyordu. Bu onun çok istediği bir şeydi. Görevi olarak gördüğü şeye Tanrı'nın hadımlarının ruhuyla yaklaşıyordu... Ve bu çabayı kutsamaları için onları davet etmişti."[38] Vallabhbhai aldığı haberlerden sonra Gandi için endişelenmeye başlamıştı. Bapu *kardeş*ine şunları yazdı: "Mutsuz olmanı istemem. Lütfen beni Tanrı'nın merhametine bırak."[39] Müslüman Birliği Bölge Sekreteri Mujibur Rahman, Gandi'den Noakhali'yi terk etmesini istedi, yerel Hindu ve Müslüman liderlerin kendi halkları için sorumluluk alabileceklerini söyledi. Bazı erkekler de şimdi Gandi'ye genç kızlarla beraber uyuyup uyuyamayacaklarını soruyordu. Eğer onun uyduğu koşullara uyarlarsa, yaptığı şeyi herkesin yapabileceğini söyledi Gandi. Onun yaptıklarını taklit eder gibi yapanlar, lanetlenip cehennem azabına çarptırılırlardı.[40]

Nirmal Bose'ye söylediği gibi, Gandi özel, kişisel ve kamusal yaşam arasında çözülmez bir bağ olduğuna inanıyordu. "Özel hayattaki sapmalar, doğru davranışlar değerlendirilirken göz ardı edilemez. Eğer buna kaniysen... Manu'yla olan bağlantımı incelemeli ve eğer herhangi bir kusur bulursan bana göstermeye çalışmalısın."[41] Nirmal bu uygulamaya karşı çıkıyor ama bu eylemleri –Manu'yla olan sevgi dolu (aseksüel) yakınlığını– Tanrı'nın yönlendirdiğine ve onayladığına inancı tam olan Gandi'yi yanlış bir şey yaptığına ikna edemiyordu. Gandi daha sonra Vinoba'ya bir mektup yazarak Manu'yla yatma sebebinin, Brahmaçarya için önemli olana, koruma çitleri gerektirmeden uygulayabilmeye dair inancını sınamak olduğunu söyledi. "Gü-

36. Bapu, "Dear Manilal", 1 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 415.
37. "Talk with a Doctor", 1 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 417.
38. "Speech at Prayer Meeting", 1 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 420.
39. Bapu, "Dear Vallabhbhai", 2 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 420.
40. "Speech at Prayer Meeting", 3 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 425.
41. Bapu, "N. K. Bose", 7 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 442.

nah işlediğime dair bir şuura sahip değilim... Zihnim masum bir şekilde her gün milyonlarca kadınla birlikte uyuyor ve benimle kan bağı olan Manu da bu milyonlarca kadından biri... Eğer insanlara tam olarak olduğum gibi görünmüyorsam, bu benim şiddetsizlik idealim için bir leke olmaz mıydı?"[42] Vinoba buna katılmıyor ama tartışmak da istemiyordu.[43] Gandi'nin hakikati kendini bitirircesine ısrarla dile getirdiğini –tıpkı hac yolculuğu özverisinin saflığını sınama ihtiyacı gibi– her gün milyonlarca kadınla tıpkı Manu'yla uyuduğu gibi masumane, saldırganlıktan uzak, kendini bütün erkeksi güçten, cinsel şiddetten ve egodan arındırarak uyumayı düşündüğüne dair itirafından daha iyi ispatlayan bir şey olamazdı. Kutsal Anavatını'nı saran şeytani nefret kuvvetlerini ancak tutkusunun acı verici hazzını bir karma yogisi olarak daha da pekiştirdiğinde, zihni ve kalbi acı ve hazza tamamen duyarsızlaştığında alt edebilirdi. 125 yaşına kadar yaşamaya layık olduğunu ancak o zaman ispatlayabilirdi.

Manu artık Gandi'nin deneyinden hastalık bahanesiyle kaçmak istiyor gibiydi. "Bu soğuk algınlığına bir çare bulmalısın" diye buyurdu Gandi. "*Ramanama* hiç aksamayan bir tedavidir."[44] Ama Tanrı Rama'nın adını tekrar etmek Manu'nun iyileşmesine pek yardımcı olmadı. Bu nedenle Gandi şu tavsiyede bulundu: "Göğsüne ve boğazına bir şey sarmalısın... Doğanın kanunları çiğnenmemelidir. Bunu aklında tutmayı öğren." Aynı gün Gandi neredeyse çökmüştü, Gopinathpur'a yapacağı iki kilometrelik yürüyüş ona imkânsız gibi geliyordu. Noakhali'ye geldiğinden beri ilk defa yolundan geri dönüyordu. Kendine inancı da zayıflamıştı. Ortak arkadaşları ve cömert hamisi G. D. Birla'ya yazdığı mektupta söylediği gibi, Vallabhbhai Patel ona üstüne basa basa şunu söylemişti: "Benim *dharma* olarak gördüğüm şey aslında *adharma* [kötü davranış] imiş... Seninle aramdaki bağ, hayatımın saf ve lekesiz olduğu, tamamen dharmaya adandığı yönündeki inancımdır... Dolayısıyla senin bu tartışmaya katılmanı istiyorum... Eğer günahkârca davranıyorsam, bana şiddetle karşı çıkmak dostlarımın görevidir." [45] Gandi'nin, Birla ve Patel'e duyduğu derin saygı

42. Bapu, "Dear Vinoba" (Bhave), 10 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 452-53.
43. Vinoba, "Bapu", 25 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 453, dipnot 2.
44. "Note to Manu", 10 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 454; bir sonraki alıntı, a.g.e.
45. Bapu, "Dear Ghanshyamdas" (Birla), 15 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 465-66.

ve sevgi, kendi saik ve eylemlerini onların şüphelerinin ışığı altında gözden geçirmeye sevk etmişti: "Ben Tanrı değilim. Hata yapabilirim; bazı hatalar da yaptım; bu benim hayatımın sonunda giriştiğim en yorucu iş olabilir."

Müslümanların, orada kalmayı sürdürürse bölgedeki bütün Hinduları boykot edeceği yönündeki tehditleri, Gandi'nin Noakhali'de yaşadığı hayal kırıklıklarını daha da artırdı. Eski Başkan Fazlul Hak gibi Bengalli Müslüman Birliği liderleri, Gandi'nin İslam'ı vaaz etmeyi bırakması konusunda ısrarcıydı. Gandi'nin moralini yerine getirmek isteyen yerel Kongre liderleri, bütün köyü Kongre bayrakları, flamalar ve çelenklerle süsleyerek Devipur'da büyük bir resepsiyon verdiler. Ama bu beyhude gösteri karşısında Gandi öfkelenmiş ve organizatörünü paylamıştı: "Benim *khadi*ye dair kuvvetli görüşlerimi ve fabrika kumaşlarından yapılmış kurdele ve bayrakların bana acı vereceğini biliyordun."[46] Bu kadar pahalı süslemelerin onun şerefine yapıldığını gördükten sonra Gandi, sahte bir cennette mi yaşadığını merak etmişti. "Görünen o ki, nerede durduğumu görmem için Tanrı beni ağır bir şokla uyandırdı." Artık misyonunun beyhudeliğini kabul ederek ve Manu'ya söylediği gibi, kendisinden iğrenerek Noakhali'yi terk etmeye karar verdi. "*Ahimsa* sınamamı geçebileceğimden bile emin değilim."[47] Birkaç gün sonra Manu beraber uyumayı bırakmalarını önerdi. Gandi de bunu hemen kabul etti.[48]

Nehru ve Kripalani'nin, Kongre toplantısına katılması için doğrudan Delhi'ye gelmesini ve Bihari'deki Kongre liderlerinin çoğu vilayetlerini rahat bırakmasını istemesine karşın Gandi, 2 Mart 1947'de Bihar'a doğru yola çıktı. Zira Gandi, eğer mümkünse, son ayaklanmalarda kaç Müslüman'ın öldürüldüğünü bulmaya kararlıydı. Rivayetler çok çelişkili olduğundan öldürülenlerin tam sayısını kestirmek güçtü. Bihar'daki Kongre hükümeti tarafsız bir araştırma komisyonu kurulmasını kabul etmiyor, Başbakan Shrikrishna Sinha ve Rajendra Prasad da Gandi'nin ısrarlı sorularını cevaplamak konusunda pek yardımcı olmuyorlardı. "Beni bütün Hindistan'a tanıtan Bihar'dı" diye çıkıştı Gandi.

---

46. "Advise to a Congress Worker", 17 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 470-71; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 471.
47. Bapu, "to Manu-A Note", 18 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 86, s. 473.
48. 24 Şubat 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87 (21 Şubat-24 Mayıs 1947), Şubat 1983, s. 16, dipnot 1.

Onlara yıllar önce yaptığı Champaran soruşturmasını hatırlattı. "Şimdi bizim Bihar'ımız berbat bir suç işledi. Müslümanlara göre, bir avuç Müslüman'a uygulananan vahşetin Tarih'in koridorlarında bir eşi benzeri daha yokmuş... Şiddeti sevgiyle alt etmeliyiz... Atom bombası yarışı mı yapacağız? Barbarlığa daha da barbarca eylemlerle mi karşılık vereceğiz?" Bunu yapmak yerine Hindistan dünyanın önüne yeni bir silah koymuştu.[49] Barbarlığı *ahimsa*yla mağlup etmek en azından Gandi'nin şiddetsiz ümidi ve biricik hayaliydi.

Mart ayında Hindu-Sih-Müslüman koalisyon bakanlığının istifasından sonra Pencap ayaklanmalarla sarsılmaya başladı. Lahor'un kalabalık çarşıları yanarken ve kargaşa Hindistan'ın en çok buğday üretilen vilayetini sararken İngiliz vali dikta rejimi ilan etti. Kuzey Hindistan boyunca gitgide yükselen kitlesel nefret, dehşetengiz korku ve acı çığlıkları, Gandi'nin asil sevgi fısıltılarını boğuyordu.

Gandi Nehru'ya bir mektup yazarak, Çalışma Komitesi'nin Pencap'ın olası bölünüşüne dair bir kararı neden geçirdiğini sordu. Kripalani'nin Madras'ta böyle bir toprak ayrılığının Bengal'de de olabileceğini söylediği ifade ediliyordu. Gandi Nehru'ya, topluluk bazında bütün toprak ayrılıklarına ve iki-ulus teorisine ne kadar katı bir şekilde karşı çıktığını bir kez daha hatırlattı. Fakat Gandi Delhi'deki Çalışma Komitesi toplantısına katılmadığı için, Nehru ve Kripalani yaşlı adamı göz ardı etmekte özgür hissetmişlerdi. Bu iki genç sosyalist, yaşlı adamın tutkularını anlarmış gibi bile yapmaya tenezzül etmiyorlardı. Ve Hindistan'ın bütün bölgelerinde siyasi durum daha da kötüleşmeye devam ediyordu. "Herkes açıkça savaşa hazırlanıyor ve silah toplamakla meşgul" demişti Gandi, Pakistan Günü'nde Patna'da toplanan dua meclisinde. "Eğer bu hazırlıklara devam edilirse, ordu ya da polis tarafından tesis edilen huzur... bir mezarlık huzuru olacak."[50]

Genel Vali Lord Mountbatten'ın, Mart sonunda gelen Yeni Delhi'de görüşme davetini Gandi kabul etti. Mountbatten Gandi'ye çığrından çıkmış şiddetin nasıl durduralacağını sordu. "Cinnah'ı merkezde kendi istediği bir hükümet kurmaya ve Pakistan planını iktidar transferinden önce oylamaya sunmaya davet etmelisiniz.

49. "Speech at Prayer Meeting", Patna, 5 Mart 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 44-45.
50. "Speech at Prayer Meeting", Patna, 23 Mart 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 146.

Kongre Cinnah hükümetine bütün kalbiyle destek verebilir."[51] Mountbatten bu öneri karşısında afallamıştı. Daha sonra bu öneriyi Nehru'ya ilettiğinde, aldığı tepki tamamen olumsuzdu. Nehru'ya göre Yaşlı Bapu, Yeni Delhi'den çok uzun süre uzak kalmış ve Delhi'yle temasını yitirmişti.[52] "Kongre neye karar verirse o yapılacak; hiçbir şey benim söylediğim şekilde olmayacak" diye kabulleniyordu artık ruhsal çöküntüsü iyice derinleşen Gandi. "Benim sözüm artık geçmiyor. Eğer geçseydi, Pencap, Bihar ve Noakhali'deki trajediler yaşanmazdı. Artık kimse beni dinlemiyor. Küçük bir adamım ben."[53]

O akşam Gandi yanında kaldığı Valmiki Mandir'in bahçesinde bir dua meclisi düzenlemeye çalıştı lakin Manu bir Müslüman amentüsü okumaya başladığında, kızgın genç bir Hindu, "Defol buradan, burası bir Hindu tapınağı" diye bağırarak onun üzerine yürüdü.[54] Gandi bu mütecaviz gence oradan gitmekte özgür olduğunu ama diğerlerinin dua etmek istediğini söyledi. Genç fanatik susturulmayı kabul etmedi ama tutuklanmadı da. Bu genç, radikal Hindu grup Hindu Mahasabha'ya, nam-ı diğer *Rashtriya Swayamsevak Sangh*'a (R.S.S.) üyeydi. Bu grubun üyelerinden biri çok geçmeden Gandi'ye suikast düzenleyecekti. Aynı hafta başka bir dua meclisinde iyi giyimli, iri yapılı iki Hindu genç ayağa kalkıp Gandi'den tapınağı terk etmesini istediler. "Bu tapınak Bhangilere [Harijan çöpçüler] ait" diye cevap verdi Gandi. "Ve ben de bir Banghi'yim."[55] Fakat bu kibirli kabadayılar orada kalıp Gandi'ye bağırmaya devam ettiler. Diğerleri de Gandi'nin duaya devam etmesi için bağırıyorlardı. Gandi kısık sesle dua etmeye çalıştı. "Pencap'a git!" diye bağırdı biri. Kızgın adamın yanında duranlar onu oradan çıkarmaya çalıştılar ama Gandi onlara sabırlı olmalarını söyledi, *ahimsa*sı şimdi son derece tutkulu bir sınamadan geçiyordu. Sonra, gayet bilgece davranarak, oradan ayrıldı Gandi; muhtemelen hayatının tehlikede olduğunu hissetmişti. Yine de Delhi polisi olanları dikkate almadı, huzuru bozanların hiçbiri tutuklanmadı.

---

51. "Interview with Lord Mounbatten", 1 Nisan 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 180; ve bkz. a.g.e., s. 199-200.
52. Wolpert, *Nehru*, s. 384-85.
53. "Speech at Prayer Meeting", 1 Nisan 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 187.
54. A.g.e., s. 183.
55. "Speech at Prayer Meeting", 2 Nisan 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 189; sonraki alıntılar, a.g.e.

3 Nisan 1947'de daha birçok kızgın protestocunun varlığını fark etti. Dualara mani olan kişilerin büyük bir örgüte, R.S.S.'e mensup olduklarını öğrenmenin kendisini ne kadar rahatsız ettiğini söyledi.[56] Fakat hararetli Hindu fanatiklerin onu sevdiğini düşünüyor, birçok eski Brahman takipçisinin artık ona saygı duymadığı gerçeğini kabullenmek istemiyordu. Otuza yakın genç, eğer dua etmek istiyorsa, odasına gitmesini söylüyorlardı bağırarak. Sonra polisler bu kabadayıları tapınaktan çıkardılar ama Gandi dualarına kaldığı yerden devam etmeye hazır değildi. Kan basıncı yine yükselmişti. "Tanrı herkese merhamet etsin ve Hindistan'a bağımsızlık bahş etsin" diye hızla dua etti platformu terk etmeden önce.

Gandi daha sonra Pencaplı Hindu mültecilerle görüştü, mülteciler onu Pencap'a davet ediyorlardı. "Öldürülmek öldürmekten daha cesurcadır" dedi Gandi onlara.[57] Bütün mültecilere evlerine dönmelerini, eğer saldırganları tutkulu ıstırap ve *ahimsa*larının gücüyle ikna edemezlerse ölümü şiddetsizce kabullenmelerini öğütlüyordu.

Gandi Mountbatten'la her görüşmesinde, Hindistan'ın sorunlarına en iyi çözüm olarak Nehru'nun yerini alması için Cinnah'ı davet etme planını tekrar ediyordu. Ama Mountbatten, Nehru'yu Cinnah'tan daha fazla seviyor ve ona daha fazla güveniyordu. Genel Vali Hindistan konusunda, Gandi'nin fikrinin hikmetini takdir edemeyecek kadar deneyimsizdi ve Nehru da muhtemel başbakanlık koltuğundan bu kadar çabuk vazgeçmeyecek kadar etrafını saran iktidar gücüne düşkündü.

Nisan 1947'de Gandi, toprak ayrılığını engellemek için yaptığı Cinnah planını, Nehru ve Mountbatten'ın kabul etmeye en ufak bir niyetlerinin olmadığının ayırdına vardı. "Başarısızlığa uğramak onu çok üzdü" diye not etmişti Mountbatten, son görüşmelerine dair gizli tutanaklarında. Gandi Delhi'de, onu çoğunlukla Cinnah'ın uşağı olmak, beşinci kolcu ya da komünist olmakla suçlayan çok sayıda öfkeli mektup alıyordu.[58] Zarflardan birinde ona Mahmud Gandi, diğerinde ise Cinnah'ın kölesi diye hitap ediliyordu. Nehru, Gandi'yi Pencap'ı ziyaret etmeye yönlendir-

56. "Speech at Prayer Meeting", 3 Nisan 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 195.
57. "Talk with Refugees", 4 Nisan 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 200-201.
58. "Speech a t Prayer Meeting", 7 Nisan 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 225; bir sonraki alıntı, a.g.e., dipnot 2.

mekteydi. Ayrıca, şiddetin daha fazla artmasından korkan Hindu dostları da onu tekrar Noakhali'ye çağırıyordu.

Mountbatten'ın kendisinden Delhi'de kalmasını istememesi karşısında hayal kırıklığına uğrayan Gandi, 13 Nisan'da Bihar'a geri döndü. "Ben *Gita*'ya tapıyorum. *Gita* insanın kendi görevini yapmasını buyuruyor" yorumunda bulundu. *Gita* insanın görevini ifa ederken ölmesinin daha iyi olduğunu öğretiyordu; başkasının işlevini yerine getirmeye çalışmak tehlikeli bir sahtekârlıktı.[59] Dolayısıyla, başkasının alanı olan Delhi'de kalmaya çalışmanın kendisi için hem tehlikeli hem de hayal kırıcı olacağı sonucuna varmıştı. Maalesef, aynı yıl ilerleyen aylarda kutsal metnin yaptığı bu bilgece uyarıyı unutacaktı.

Birçok Biharlı Gandi'nin, artık huzura kavuşmuş olan Patna'ya geri dönmek yerine neden sayısız yangının patlak verdiği ve ayaklanmaların yoğunlaştığı Pencap'a gitmediğini soruyor, Gandi de içsesinin kendisine Bihar ve Noakhali'ye dönmesini söylediğini belirtiyordu. Gandi artık çoğunlukla tacizkâr mektuplar alıyordu. Hayran mektuplarının sayısı azalmış, tavsiye isteyenlerin sayısı ise daha da azalmıştı. Hindu suçluların kamuoyuna açık edilmesi ve resmi makamların sessizlik kumpasına son vermesi çağrısında bulunmaya devam ediyor, Suhrawardy'den Kalkütadaki ölümcül olaylar esnasında yaşanan her şeyi anlatmasını istiyordu. "Zehir içemem, kendimi asamam ya da kendimi vuramam. Hayatıma ancak oruçla son verebilirim."[60] Artık 125'ine kadar yaşama ümidi yoktu.

Gandi etrafındaki birçok kişinin, artık bir zamanlar bütün dünyada saygı duyulan tavsiyelerini dinlemeyi bıraktığını bilecek kadar duyarlı ve hikmet sahibiydi. "Benim düşünce şeklim bu zamana uymuyor mu?"[61] diye sormuştu Saraladevi Sarabhai'ye. Bihar'daki Müslüman liderlere de şu itirafta bulundu: "Eskiden sahip olduğum nüfuza sahip değilim artık... Eğer bakan olsaydım muhtemelen ben de aynı şekilde davranırdım."[62] Nehru'nun Delhi'de onunla görüşmeyi kabul etmesinin ne kadar zaman aldığını ve başbakanın kıymetli zamanının ne kadar az bir kısmının

59. "Speech at Prayer Meeting", 14 Nisan 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 280.
60. A.g.e., s. 282.
61. "Letter to Saraladevi Sarabhai", 21 Nisan 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 322.
62. "Discussion at Hindustani Talimi Sangh Meeting", 22 Nisan 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 331.

kendisi için harcanabileceğini biliyordu. Elinde tek bir silahı kalmıştı sadece. Ama bunu kullanmaya hazır değildi.

Yeni Delhi'de Krishna Menon, Lord Mountbatten'a, Nehru'nun İngiliz Kraliyeti içerisinde kalmaya ve toprak ayrılığına dair görüşleri konusunda her gün bilgi veriyordu. Nisan ayı sonunda Mountbatten ve Nehru neredeyse tam bir mutabakata vardılar. Kongre Mayıs başında Delhi'de toplanacaktı ve Gandi de bu toplantı için Panta'dan dönmeyi kabul etmişti. 1 Mayıs'ta Valmiki Mandir'e ulaştı. "Ben Cevahirlal ve Sardar'ın [Patel] tutsağıyım" dedi 2 Mayıs'ta beraber yürüyüşe çıktığı Rajendra Prasad'a. "Eğer beni serbest bırakırlarsa, ilk trenle gitmek istiyorum."[63] O öğleden sonra Gandi'nin dua meclisi, "Yaşasın Hinduizm!" diye bağıran bir Hindu eşkıya yüzünden kesintiye uğradı.[64] Gandi ona sakin olmasını söyledi, sonra da polis bu muhalifi sürükleyerek dışarı çıkardı. Gandi o gün eğer İngilizler bunu ancak toprak ayrılığıyla verecekse, *Swaraj* falan istemediğini itiraf etti.

Nehru Gandi'ye bunun Mountbatten'ın planı olduğunu söyledi; kendisi ve Krishna Menon'un planı kabul ettiğini söylemeye henüz cüret edemiyordu. Gandi onları uyardı. "Şunu unutmayın ki eğer Hindistan'ı bugün bölerseniz, biz ölümün eşiğinde olduğumuz için sonuçlarından hemen yarın etkilenmeyebiliriz ama gelecek nesiller, onlara miras bıraktığımız *Swaraj* türünden ötürü bizi attıkları her adımda lanetleyecekler."[65] Toprak ayrılığının doğuracağı trajik sonuçları, ardında bırakacağını nefreti ve yarım yüzyıldan uzun sürecek kanlı bir Hindistan-Pakistan savaşını bir tek Gandi öngörmüştü.

Savaş-yorgunu mültecilerin akın ettiği Delhi'yi gördükçe, Pencap'ı saran alevlerden haberdar oldukça Gandi'nin ruhsal çöküntüsü daha da artıyordu. 4 Mayıs'ta Rajendra Prasad'a şunu söyledi: "Şiddetsiz mücadele olarak gördüğümüz şey aslında öyle değilmiş... Hakikat ve şiddetsizlik yolunu takip etmiş olsaydık, insanların kalplerinin bu kadar insanlıktan uzaklaştığını görmezdik."[66]

8 Mayıs'ta Delhi'den Kalküta'ya doğru yola çıkmadan önce Cinnah'la konuştu; muhtemelen ona birleşik Hindistan'ın baş-

63. "Talk with Rajendra Prasad", Bhangi Nivas, 2 Mayıs 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 396.
64. "Speech at Prayer Meeting", 2 Mayıs 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 398.
65. "Talk with K. S. Roy", 3 Mayıs 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 402-403.
66. "A Talk", 4 Mayıs 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 406-407.

kanlığını üstlenip üstlenmeyeceğini soracaktı. "Aramızda geçen her şeyi size söyleyemem" diye açıkladı Delhi'deki dua meclisinde. "Size şunu söyleyeyim ki herkes beni Cinnah Saheb'in yanına gitmekten alıkoymaya çalıştı. Onun yanına giderek ne elde edeceğimi sordular. Aklından geçenleri öğrenmek için gittim onun yanına... O da benim dostum sayılır. Ne de olsa o da Hindistan'ın bir parçası. Ne olursa olsun hayatımın sonuna kadar onu göreceğim... Dostluk ve sevgi içinde yaşamalıyız."[67] Eski dostu Cinnah'a, Mountbatten'a ısrarla sunup bir sonuç alamadığı parlak planından bahsetti mi bilmiyoruz ama Nehru'nun aksi yöndeki tavsiyesini göz ardı edip, Cinnah'la görüşecek cesareti sergilemişti ve bu son görüşmeleri oldu. Cinnah da hayatının sonuna neredeyse Gandi kadar yaklaşmıştı. Onun da tek bir hayali vardı. Gandi'nin hayali Anavatanı Hindistan'ın parçalanarak ölmesini engellemek, Cinnah'ınki ise Hindistan'ı bölerek çocuğu Pakistan'ı dünyaya getirmekti.

Kalküta treninden Mountbatten'a yazdığı mektupta Gandi, "Hindistan'ın bölünmesine şöyle ya da böyle taraf olmak İngilizler için çok büyük bir hata olacaktır" uyarısında devam etti.[68] Pencap ve Bengal'in ayrılmasının gereksiz bir kızışmaya yol açacağından bilhassa emindi. Pencap ve Bengal'in birbirinden ayrılmasının doğuracağı dehşet ve trajedi konusunda gayet ileri görüşlüydü. Ama Mountbatten kararını vermişti. Londra'dan gelen emirler Britanya'nın Hindistan'dan çekilişini en geç Haziran 1948'e kadar tamamlaması yönündeydi. Delhi'ye geldikten bir süre sonra, bu işi verilen tarihten on ay önce bitirmeye karar vermişti. Krishna Menon, Nehru ve eşi Edwina'nın yardımıyla, verilen süreyi Ağustos 1947'ye çekmeyi başardı.

Pencap'taki Sih azınlık, Pakistan'da Müslümanların yönetimi altına girmekten korkuyor fakat *Sihistan*'a dair ne Britanya ne de Hindistan'dan söz alabiliyorlardı. Pencap'ın, bu azınlığın orta yerinden geçecek şekilde bölünmesinin doğuracağı kanlı sonuçları Nehru da çok geç fark etti ve hızla ilerleyen İngilizleri durduramadı. Müslümanların çoğunlukta olduğu Pencap ve Bengal'in bölüneceği yönündeki planlar Cinnah'ı da Gandi kadar dehşete düşürdü ama o da Mountbatten'ın tekerlekleri altında milyonlarca kişiyi ezen bölme tırını durduracak güce sahip değildi.

67. "Speech at Prayer Meeting", 7 Mayıs 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 432-33.
68. "Letter to Lord Mountbatten", 8 Mayıs 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 435-436.

Mayıs ortasında Mountbatten Londra'ya uçarak, Attlee, Cripps ve Hindistan'dan sorumlu yeni devlet bakanı Lord Listowel'i bölünmenin aciliyeti konusunda tekrar ikna etti. Ayrıca Churchill'i de ziyaret ederek, onun Cinnah'a ileteceği son kişisel mesajı da beraberinde getirmişti: "[Mountbatten'ın] Teklifini tereddütsüz kabul et."[69] Mountbatten Londra'da, Cevahirlal'ın Hindistan'daki iç savaş için önerdiği cerrahi reçeteyi sunan Krishna Menon'la da çay içmişti. Bu baş ağrısından kurtulmak için, Hindistan'ın başının kesilmesini kabul ediyordu Nehru.[70] Bölünmeyi ve Pakistan'ı kabul ediyor, Mountbatten'dan bu ameliyatı daha fazla gecikmeden ve Cinnah'la bir daha görüşmeden tamamlamasını istiyordu.

Gandi 10 Mayıs'ta Kalküta'ya ulaştı. Ertesi gün Suhrawardy'le buluştu. Suhrawardy Bapu'ya birleşik özerk bir Bengal'in hayalini kurduğundan bahsetti. Mountbatten Suhrawardy'nin planını değerlendirmeyi reddetmiş, Londra'daki Kabine'ye sunmadan geri çevirmişti. Kaydi Azam Cinnah da Bangladeşli milliyetçilerin bu özlemlerini ciddiye almayacaktı. Gandi Kalküta'da Suhrawardy'le, Bengal'i bölünme dehşetinden kurtaracak bir anlaşmaya varmaya çalıştı. 12 Mayıs 1947'de göreve başlayan başbakanı, "Eğer Müslümanlar bir şeyleri zorla elde edebileceklerine inanıyorlarsa, hiçbir şey elde edemeyecekler" diye uyardı Gandi. "Ama barışçıl araçlarla bütün ülkeye sahip olabilirler."[71] Suhrawardy karşısındaki temel engelin, önerileri tamamen samimi olsa da Kalküta'daki hiçbir Müslüman'ın onu dinlememesi olduğunu itiraf etti. Gandi daha sonra evine taşınıp, onun sekreteri olarak görev yapmayı önerdi. Bu öneri karşısında afallayan Suhrawardy toplantıyı terk etti.

Başbakana arabasına kadar eşlik eden Nirmal Bose, Suhrawardy'nin, "Ne manyakça bir öneri!" diye mırıldandığını duymuştu. "Bunun ima ettiği şeyleri anlamak için on kez düşünmem lazım."[72] Daha sonra Gandi ona şöyle yazdı: "Bengal'i, Bengalli Hindular ya da Müslümanlar için şiddetsiz yöntemlerle muhafaza etmek istiyorsan, fahri özel sekreterin olmaya ve Hindularla Müslümanlar olması gerektiği gibi kardeşçe yaşayana kadar senin çatın altında kalmaya istekliyim."[73] Bir kez daha tutkulu bir

69. Wolpert, *Nehru*, s. 396.
70. A.g.e.
71. "Interview to Suhrawardy", 12 Mayıs 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 458-59.
72. A.g.e., s. 460, dipnot 1.
73. Gandhi, "Suhrawardy", 13 Mayıs 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 460.

şekilde "Yap ya da Öl" anlayışına başvurmuştu. "Görev başında, Rama'nın ismi dudaklarımdan dökülürken ölmek istiyorum. Bu *yajna*'ya [özveri] olan inancım o kadar kuvvetleniyor ki Tanrı'nın bu isteğimi yerine getireceğini hissediyorum. Artık kendi görüşlerimin tek destekçisi yine benim. Ama Gurudev'in [Tagore] *Ekla Chalore*'si [Yalnız Yürü] şarkısı beni ayakta tutuyor. Bu yüzden yalnız hissetmiyorum ve Tanrı bana birçok arkadaşımla çetin bir savaşa girme cesareti veriyor."[74] Böylece, Tanrı'yı rehberi yaparak yalnız yürümeye devam etti, Kalküta'nın boğucu sıcağı bölünme sonrası ortaya çıkacak sıcak hava için serin bir alıştırmaydı sadece.

74. "Talk with Dr. B. C. Roy", 14 Mayıs 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 87, s. 467-68.

23
Özgürlüğün Sert Ekmeği

"Biz kardeşler arasındaki bir tartışmaya neden üçüncü bir taraf müdahele etsin ki?" diye sordu Gandi Kongre liderlerine. Onların ricası üzerine Mayıs 1947'de Delhi'ye dönmüştü. "Bu Genel Vali çok akıllı bir adam. Her iki tarafı da gücendirmeden kendi istediğini yapacaktır." Mountbatten'ın, bilinmeyen bir dost ve daha önceki Genel Valiler Lord Linlithgow ve Wavell gibi bilinen düşmanlardan daha tehlikeli olduğu konusunda uyarıyordu Gandi. "Çünkü o düşmanların politikasının ne olduğunu biliyorduk."[1] Delhi'deki takipçileri, Gandi bunun olası en kötü

1. "Talk with Socialists", 27 Mayıs 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88 (25 Mayıs-31 Temmuz 1947), Mayıs 1983, s. 14.

şey olduğunu söylerken Kongre'nin neden bölünmeyi kabul ettiğini sorduğunda, "Bugün beni kim dinliyor ki?" diye cevap verdi. "Emekliye ayrılıp Himalayalara gitmem söyleniyor bana. Fotoğraf ve heykellerime çelenkler bırakmaya çok hevesli herkes. Kimse gerçekten benim tavsiyemi dinlemek istemiyor." Bölünme Hindistan'ı yok edecekti, bunu üstüne basa basa söylüyordu. "İktidar beklentisi ahlakımızı bozdu."[2]

Nehru ve Patel, Gandi'ye, duruma dair yorumunun yanlış olduğunu ve eğer bölünme kabul edilirse barışın kesinlikle geri geleceğini söylediler.[3] İlerleyen yaşında ötürü yıpranmasından korktuklarını sezmişti Gandi. Fakat o mayınlı bölünme yolunun sonunda herkesi feci bir trajedinin beklediğinden emindi. "Gelecek kuşakların Gandi'yi bu parçalanmanın bir parçası olduğu için lanetlenmesine izin vermeyin. Bölünme ile gelecek bağımsızlık" diye uyarıyordu Gandi, "ahşap *ladoos* yemeye benziyor, eğer yerlerse kalınbağırsak sancısından ölürler, yemezlerse de açlıktan ölürler."[4]

"Cevahirlal'ı taçsız kral diye tanımlamıştım" dedi Gandi 3 Haziran'daki dua meclisinde. Fakat Hindistan halen fakir bir ülkeydi, o kadar fakirdi ki liderleri arabayla yolculuk etmek yerine yürümek zorunda kalıyorlardı. "Sarayda yaşayan biri hükümeti yönetemez."[5] Bunu her buluştuklarında Nehru'ya da söylüyor; ona ve Patel'e, Yeni Delhi'deki sarayları ve büyük ofis binalarını evsiz mülteciler için barınağa çevirmelerini ve kendilerinin de, tıpkı Gandi gibi, Harijan bölgelerine ya da çiftçi kulübelerine taşınmalarını tavsiye ediyordu. Fakat Delhi'nin yöneticilerinden hiçbiri, kısa bir süre öncesine bir aziz gibi gördükleri bu yaşlı ahmağın zırvalarını artık dinlemiyordu. "Devlet memurları arasında yolsuzluk almış başını gidiyor" diyordu Gandi. Ve devletin bakanları da, açlıktan ölmek üzere olanlara yetersiz yiyecek bırakan, çıplak mültecilere barınak sağlamayan ve Delhi'de şiddet ve çürümüşlüğün yayılmasına neden olan aşağılık insanlar tarafından sarmalanmıştı. Bakanlar bu insanları kontrol edemiyordu. Gandi'nin olup bitenlerden ne kadar tiksinmiş ve sıkıntılı olduğunu gören bazı eski dostları, onu, Nehru'nun Yönetimi'ne karşı Satyagraha

2. "Talk with a Co-Worker", 29 Mayıs 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 33.
3. "Talk with Manu Gandhi", 1 Haziran 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 50.
4. A.g.e., s. 52.
5. "Speech at Prayer Meeting", 3 Haziran 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 67.

başlatmaya teşvik etti. Ancak Gandi bir zamanlar yeniden canlanmasına yardımcı olduğu ve uzun süre liderlik ettiği Kongre'ye karşı herhangi bir kitlesel hareket başlatmak istemiyordu. "Bu kuruma karşı herhangi bir ajitasyona girişemem."[6]

Dua meclislerinde bazı insanlar Gandi'ye meydan okumaya, Delhi'den ayrılmasını ve gerçek bir Sadu (bilge) gibi Himalayalardaki herhangi bir mağaraya çekilmesini istemeye devam ediyordu. Gandi cinsel perhizinin sağladığı yüce güç sayesinde, bu nihai, gözü pek özverili çabasında başarılı olup, Anavatan Hindistan'ı parçalanmaktan kurtarabileceğini ümit ediyordu hâlâ. "Kusursuz bir Brahmaçarya yaşamsal sıvısını asla kaybetmez" demişti Gandi. Erkeğin altından meni sıvılarının sihirli güçlerine duyulan antik Hindu yoga inancını hatırlattı. Bu sıvı hem yaşamı uzatıyor hem de yaşamı yaratıyor ve de Gandi'nin bilinen anlamda asla yaşlanmamasına olanak tanıyordu. "Akli yetilerim asla azalmayacak."[7]

Gandi artık Nehru'ya söylediklerinin eski siyasi müridi için kabul edilebilir olmadığını hissediyordu. "Ç. K. üyeleriyle aramdaki görüş ve fikir ayrılıklarını daha fazla düşündükçe" diye yazmıştı Cevahirlal'a, "varlığımın, hepimizin kalbinde yatan dava için zararlı olmasa da gereksiz olduğunu hissediyorum. İki üç gün içinde Bihar'a dönmek isterim."[8] Ölüm çanları Delhi'nin doğusu ve batısında şiddetini artırdıkça Gandi'nin başarısızlık hissi de artıyordu. "Sevgi ve şiddetsizlikten başka öfke zehrini akıtabilecek bir mucize yok" diye sesleniyordu akşamüstü dua meclislerinde bir araya gelen hacılara. "Zaman içinde Hindistan'ın bunu, atom bombasının icadıyla dünyanın davetiye çıkardığı yıkım tehdidine karşı kullanabileceğine inanıyorum."[9]

Uzaklarda, Uttarkaşi'deki aşramında yaşayan Mira'ya kederle, "Beni artık kimse kaale almıyor" diye yazdı. "Yoksa çok yaşlandım da meseleler üzerindeki hâkimiyetimi mi kaybettim?"[10] Sevgili Manu'ya ise şunu itiraf etmişti: "Mutsuz hissetmemek için taştan bir kalbe sahip olmam gerekirdi."[11] O Temmuz ayında Abha, Delhi'de onlara katıldı fakat o da Manu gibi çok hastaydı. Gandi kızlarının bakımını üstlenip, onları tekrar sağlıklarına kavuş-

6. "A Letter", 3 Haziran 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 63.
7. "Walls of Protection", 8 Haziran 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 101-102.
8. Gandhi, "Nehru", 9 Haziran 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 113.
9. "Talk with Visitors", 9 Haziran 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 116.
10. "A Letter", 15 Haziran 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 159.
11. "Talk with Manu Gandhi", 15 Haziran 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 159.

turmaktan memnundu; her gün kendi elleriyle çamur maskeleri hazırlayıp, doğal lavman tedavileri uyguluyor, gündelik öğünlerini ve uyku saatlerini takip ediyordu. Sevgi dolu ilgisine rağmen Manu'nun ateşi apandisitten ötürü o kadar yükselmişti ki Gandi nihayet ameliyata razı oldu. Bu da Manu'nun hayatını kurtardı. Fakat cerrahi yardıma teslim olduğunda Gandi hep yenilmiş, güçsüz ve kızgın hissediyordu. Halen Manu'yu azarlayacak kadar öfkelenebildiği için kendini kıyasıya eleştiriyordu. "Öfkesini zapt edebilen kişi hayatta büyük bir zafer kazanmış demektir."[12]

Hindistan Bağımsızlık Antlaşması, İngiltere Parlementosu'ndan 17 Temmuz 1947'de geçti. Böylece, Britanya Hindistanı'nın, Londralı vekil Sör Cyril Radcliffe'in başkanlığında toplanacak bir Hindu ve Müslüman hukukçular komisyonu tarafından çizilecek sınır çizgileri boyunca bölünmesini onaylanıyordu. Radcliffe daha önce Hindistan'ı hiç görmemişti ve biri Pencap'ın merkezinden, diğeri ise Bengal'in orta yerinden geçen iki yeni sınır çizdikten sonra bir daha asla Hindistan'a dönmeye cesaret edemeyecekti. Mountbatten, Gandi'den Keşmir'e bir görev yolculuğuna çıkmasını istedi. Bu görevi Nehru çok istiyordu ama Genel Vali ve Patel fevri başbakanlarının Hindistan'ın Yeni Delhi'deki dominyonun kontrolünü resmen devralmadan önce Keşmir Kralı'na çıkışıp tutuklanmasından korkuyorlardı. Gandi, Genel Vali ve ayrıca da Prenslikler Bakanı Sardar Patel'den gelen bu isteği geri çeviremezdi. Doktorlar hasta Manu'yu yanında götürmemesini önermişlerdi ama Gandi, kendisine yakın olmanın ve Keşmir'in serin havasının ona iyi geleceğinden emindi. "Uykusunda bile sık sık mırıldandığı duyuluyor, bana onu bırakmamam için yalvarıyor... Onun nasıl burada bırakabilirim ki?"[13] Böylece ikisi birlikte Ağustos başında Keşmir'e gittiler. Gandi, Srinagar'da Keşmir Kralı'nı Hindistan'ın yönetimi altına girmeye ve ilk iş olarak Şeyh Abdullah'ı serbest bırakmaya ikna etme misyonunu tamamladıktan sonra yine doğuya gitmek istiyordu. Fakat her iki hususta da başarısız oldu.

Gandi Srinagar'a gitmeden hemen önce, "Kral'a Pakistan'ın değil, Hindistan'ın yönetimi altına girmesini önermeyeceğim" diye bildirdi akıllıca bir hareketle. Keşmir'in işleri ağırdan alan Hindu Kralı Hari Singh, Hindu olmalarına rağmen radikal liderlerinden

12. "A Letter", 12 Haziran 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 320.
13. "Letter to Jaisukhlal" (Gandhi), 15 Temmuz 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 340.

korktuğu Hindistan'a mı yoksa çoğunluğu Müslüman olan tebaasının çok daha rahat edeceği Pakistan'a mı katılacağına karar veremiyordu. "Devlet'in gerçek hâkimi Devlet'in halkıdır. Eğer bir hükümdar halkının hizmetçisi değilse, hükümdar değildir."[14] Gandi, artık iktidar halkta için, Pakistan'a mı yoksa Hindistan'a mı katılmak istediklerinin Keşmir halkına sorulması gerektiğini söylüyordu. "Bırakalım istediklerini yapsınlar. Hükümdar bir hiçtir. Halk her şeydir."[15] Eğer Nehru bir zamanlar siyasi gurusu olarak gördüğü adamı dinleyecek kadar basiretli olsaydı, Hindistan ve Pakistan ve hepsinden de önemlisi Keşmir halkından kim bilir ne kadar insanın hayatını kurtaracaktı. Eğer bağımsız Hindistan, Gandi'nin Jammu ve Keşmir'in kendi kaderini tayin etme hakkına olan inancını destekleme cesaretine sahip olsaydı, Keşmir'in uzun zamandır acı çeken halkının kaderi konusunda, Pakistan'la takip eden yarım yüzyıl boyunca bir anlaşmaya varamadan boş yere savaşmak yerine, hemen bir halk oylaması yapmayı kabul etmesi gerekirdi.

Gandi Keşmir'den sonra, Lahor ve Patna'dan geçerek trenle Kalküta'ya doğru yola çıktı. Lahor İstasyonu'nda Kongre çalışanları onu selamlayıp, ne zaman Lahor'da kalacağını sordular. "Hayatımın geri kalanını Pakistan'da geçireceğim" diye söz verdi Gandi. "Belki Doğu Bengal'de, belki Batı Pencap'ta ya da belki de Kuzey-Batı Sınır Bölgesi'nde."[16] Ama şimdi orada duramazdı, 15 Ağustos'tan sonra geri döneceği yönündeki sözünü tutmak için hızla Noakhali'ye doğru gidiyordu. Gandi için bütün Hindistan kendi ülkesiydi zira iki gün sonra Patna'da Bihar Üniversitesi öğrencilerine söylediği gibi, bölünme fikrini içine sindiremiyordu, hem Hindistan hem de Pakistan'da yaşamak istiyordu, ikisi de onun Avavatanı'ydı.[17] Şimdi onu duyan herkesi 15 Ağustos'ta başlayacağı oruca katılmaya çağırıyordu. "Tahılımız, giyeceğimiz ya da yağımız yok. O halde kutlamalara ne hacet? On gün oruç tutmalı, çıkrık çevirmeli ve Tanrı'ya dua etmeliyiz."

Gandi Kalküta'ya 10 Ağustos Pazar günü ulaştı. Ertesi sabah Noakhali'ye geçmeyi planlıyordu ama birçok Müslüman dostu

14. "A Letter", 20 Temmuz 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 378.
15. "Speech at Prayer Meeting", 29 Temmuz 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 88, s. 461.
16. "Talk with Congress Workers", Lahor, 6 Ağustos 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89 (1 Ağustos-10 Kasım 1947), Eylül 1983, s. 10.
17. "Speech at Prayer Meeting", Patna, 8 Ağustos 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 18.

kalması için ona yalvardı. Zira Clive, Kipling ve Curzon'un yaşadığı bu önemli şehir bölünmüştü. Batı Bengal'in başkenti olarak yeni ve daha önemsiz bir hayata başlamak üzereyken Hindu çetelerin yeniden saldırıya geçeceğinden korkuyorlardı. Kalküta'nın eski Müslüman çoğunluğunun milyonlarla ifade edilen nüfusu, dörtte birin altına düşmüştü. O Pazartesi akşamı 11 Ağustos'ta, Suhrawardy Gandi'nin yanına gelerek, Batı Bengal'in diğer Müslüman liderlerinin dokunaklı çağrılarına katıldı. "Ancak sen ve ben beraber yaşamaya hazırsak burada kalırım" diye meydan okudu Gandi eski dostuna. "Kalküta'daki her Müslüman ve Hindu eskiden olduğu yere güvenli bir şekilde dönene kadar beraber çalışmalıyız."[18] Bu sefer Suhrawardy kabul etti ve ikisi birlikte terk edilmiş eski Hydari Evi'ne taşındılar. Bu cesur ortak yaşam, iç savaştan mustarip Güney Asya'nın uzun zamandır kavuşamadığı Hindu-Müslüman birliğini sembolize ediyordu.

"Burada sıkışıp kaldım ve şimdi büyük bir risk alacağım" diye yazdı Bapu Kardeşi Vallabh'a. Sardar Patel'i bağımsızlık arifesinde yaptığı tehlikeli hamle konusunda uyardı. "Dikkatli ol. Yazmaya devam edeceğim."[19] Yeniden alevlenen kitlesel çatışmalardan kaynaklanan kişisel tehlikeler yetmezmiş gibi, şimdi de susuzluk bütün alt kıtayı tehdit ediyordu. Haziran'da başlamış olması gereken Muson yağmurları, Hindistan'ın gördüğü en sıcak yazlardan biri olan o yaz, Bengal Körfezi'nin bulutsuz gökyüzünde henüz belirmemişti. Dehşete kapılan Hindu ve Sih mülteciler, şimdi Pencap'ın toz kaplı ovalarından geçerek Delhi'ye doğru ilerliyorlardı; yakında oluşturdukları kuyruk yüz mili bulacaktı.

"Suhrawardy ve ben Beliaghata'da bir Müslüman *bölges*inde beraber yaşıyoruz" diye bildirdi Gandi, Nehru'ya. Nehru, önceki gece yarısı Yeni Delhi parlemento binasının hınca hınç dolu merkez salonunda, meşhur "Kader'le Buluşma" konuşmasını yapmış ve Gandi uyuyakalmıştı. "Bugün talihsizliklerle geçen süreci sona erdiriyoruz ve Hindistan kendini yeniden keşfediyor" diye seslendi Başbakan Nehru karşısındaki ulusal kitleye. "Bizi kolay ya da rahat bir gelecek değil, sık sık içtiğimiz antları yerine getirmek için durmaksızın mücadele edeceğimiz bir gelecek bekliyor... Hindistan'a hizmet etmek demek, acı çeken milyonlara hizmet etmek demektir. Yoksulluğun, cehaletin, hastalıkların ve fırsat eşitsizliklerinin

18. "Interview to Suhrawardy", 11 Ağustos 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 28.
19. Bapu, "Dear Vallabhbhai" (Patel), 13 Ağustos 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 35.

sona erdirilmesi demektir. Bizim kuşağımızın en büyük insanlarının tutkusu bütün gözlerden bütün yaşları silmek olmuştur. Bu bizim gücümüzü aşabilir."[20] Sonra Nehru ve Rajendra Prasad, Britanya'nın son Genel Valisi Lord Mountbatten'ın sarayına gidip, onu Hindistan'ın ilk Genel Valisi olarak kalmaya davet ettiler. "Bu tarihi anda, Hindistan'ın Mahatma Gandi'ye borçlu olduğu şeyleri unutmayalım. O bizim şiddetsizlik aracılığıyla kazanılan özgürlüğümüzün mimarıydı" dedi Mountbatten. Bütün iyi niyetiyle ve Gandi'ye asla önerilmeyen görevi, bağımsız Hindistan dominyonunun ilk başkanı olma görevini kabul etti. Şöyle bitirdi sözlerini: "Bugün burada onun varlığını özlüyoruz."[21]

Aynı gün Kalküta'daki eski Hydari Evi'nde Gandi, "Sayısız Hindu ve Müslüman, en sevdikleri sloganları atarak bu yerleşkeye akın etmeye devam ediyorlar" dedi.[22] Kendisine moral vermek ve Hindistan'ı özgürleştirmek için çıkagelen bütün o Bengalli, Hindu ve Müslümanların sevgi dolu çoşkusu Gandi'yi cesaretlendirmişti. "Karşılıklı nefret zehrini içtik, bu yüzden bu kardeşlik nektarı çok daha tatlı geliyor insana ve bu tatlılık asla tükenmeyecek."[23]

Bir hafta sonra, Nehru Gandi'ye telgraf çekerek, ondan iyileştirici varlığını, kitlesel nefretin yakıp kavurduğu, pazar yerlerinde bırakılan cesetlerin ağır kokusunun Lahor'un dillere destan bahçelerinin hoş kokularını bastırdığı Pencap'a getirmesini istedi. "Kalküta'daki Pencaplılar bana berbat hikâyeler anlatıyorlar" diye cevap verdi Cevahirlal'a. "Binlerce kişi öldürülmüş. Binlerce kız kaçırılmış! Ne Hindular Pakistan bölgesinde ne de Müslümanlar diğer bölgede yaşayabiliyor... Bütün bunlar doğru olabilir mi?"[24] Çok daha kötü şeyler yaşanacaktı. Bölünmenin toksik radyoaktif serpintileri Güney Asya'yı daha yeni yeni zehirlemeye başlamıştı. Onu yardıma çağıran çaresiz telgraflar aldıkça, "Nereye gideceğimi nasıl seçebilirim ki?" diye haykırıyordu güçten düşmüş yaşlı Gandi.

Mountbatten tam bir dalkavukluk örneği sergileyerek Gandi'nin moralini düzeltmeye çalıştı. "Pencap'ta elli beş bin askerimiz ve büyük ölçekli bir ayaklanma var. Bengal'deki kuv-

20. Wolpert, *Nehru*, s. 4-5.
21. A.g.e., s. 405.
22. "Miracle or Accident?", 16 Ağustos 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 48-49.
23. A.g.e., s. 49.
24. "Letter to J. Nehru", 24 Ağustos 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 83.

vetlerimiz bir kişiden oluşuyor ve hiç ayaklanma yok' diye yazdı Mountbatten. "Tek-Kişilik Sınır Gücümüze ve Komutan Yardımcısı Sayın Suhrawardy'ye saygılarımı sunmak isterim."[25] Gandi yarattığı mucizenin uzun sürmeyeceğinden şüphelenmekte haklıydı. 31 Ağustos gecesi şiddet Gandi'nin evini de vurdu. Neyse ki Suhrawardy, bu barış çabasından Gandi kadar gurur duyarak, o akşam kendi güvenli evine dönmüştü. Öfkeli Hindu çetesi Hydari Evi'ne geceyarısından kısa süre önce saldırdığında Gandi uyuyordu. Bağırıp çağırarak camlara tuğlalar atmış, dış kapıyı kırmış ve iç kapıya darbeler indirmişlerdi. Manu, Abha, Müslüman hizmetçiler ya da dışarıdaki polis onları susturamıyordu. Çete üyeleri Suhrawardy'yi görmek istiyorlar, o gece Machhva Çarşısı'nda Müslümanların arkadaşlarını bıçakladığını iddia ederek, yanlarındaki kanlı cesedi gösteriyorlardı. "Yataktaydım" diye yazdı Bapu, Kardeşi Vallabh'a. "Sonra... kalktım... kalabalıkla yüzleşmeye gittim ama kızlar yanımdan ayrılmıyordu... Pencereleri kırmaya ve kapıları yumruklamaya başladılar."[26] Öfkeli çete üyelerinin hiçbiri onu dinlemiyor, tuğlalar atıyorlardı ama komiser geldiğinde genç serseriler gözden kayboldular.

Ertesi gün Gandi oruç tutmaya karar verdi. Fakat su içiyordu, su olmasa Kalküta'nın o sıcak hava dalgasında birkaç gün içinde ölürdü. "Mucize olarak görülen şey, kısa süreli, dokuz günlük bir şaşırtmaca çıktı" diye bildirdi Patel'e. "Rajaji [artık Bengal valisi olan C.R.] gece vakti aradı. Nasihat çekip, beni oruca başlamamaya ikna etmeye çalıştı."[27] Fakat Gandi ilahi bir kaynaktan esinlendiğini düşündüğü bu eylem çizgisinden vazgeçmeyecekti. Her zamanki gibi içsesini dinledi ve oruca ancak ayaklanmalar sona erdikten sonra son vereceğine söz verdi. "Eğer ayaklanmalar devam ederse hayatta kalarak ne yapabilirim ki zaten? Yaşamamın ne faydası olur? Eğer insanları sakinleştirme gücünden bile yoksunsam, yapacak başka neyim olabilir ki?" Suhrawardy, Sarat Bose, Bengal'in Hindu Mahasabha lideri Debendra Nath Mukerjee ve daha birçok Kalkültalı politikacı yatağının başucuna gelip, hayatta kalması için yalvardılar, şiddet içeren hiçbir şey yapmayacaklarına söz verdiler, dua ettiler, dil döktüler ve onu artık büyük bir tutkuyla istediği azattan geri döndürmeye çalıştılar.

25. Mountbatten, "Gandhi", 26 Ağustos 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 116, dipnot 1.
26. Bapu, "Dear Vallabhbhai" (Patel), 1 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 126-27.
27. Bapu, "Dear Vallabhbhai", 2 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 133-34.

4 Eylül günü saat 09:15'te, etrafındaki kalabalığa, "Bu orucu Pencap için bir şeyler yapabilmek adına bozuyorum. Bunu sizin bana verdiğiniz teminatla yapıyor... Ve buradaki Hindu ve Müslümanların beni tekrar oruca başlamak zorunda bırakmayacaklarını umuyorum" dedikten sonra, bir bardak sulandırılmış portakal suyu içti.[28] Önünde sessizce başını eğen pişman gençlere silahsız barış birlikleri gibi davranmalarını söyledi.[29] Kurdukları Barış Ordusu Partisi (*Shanti Sena Dal*) için kendisinden bir mesaj isteyenlere şunu söyledi: "Benim mesajım hayatımdır."[30] 7 Eylül 1947'de Delhi trenine bindi, oradan da Pencap'a gitmek istiyordu.

28. "Speech before Breaking of Fast", 4 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 154.
29. "Advise to Young Men", 5 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 156.
30. "Message to Shanti Dal", 5 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 156.

24
Büyük Ruhun Delhi'de Ölümü

Gandi, 9 Eylül 1947'de Hindistan'ın başkentine geri döndükten sonra, "Kalküta'dan yola çıktığımda Delhi'deki üzücü vaziyetten hiç haberdar değildim" diye itiraf etti. Delhi'deki trajedilere dair o kadar çok şey duymuştu ki daha o gün kararını verdi. "Delhi eski haline dönene kadar Pencap'a gitmemeliyim."[1] Batı Pencap'tan gelen Hindu ve Sih mültecilerin hikâyeleri, dehşet ve acı doluydu. Delhi, aileleri yüzyıllardır orada barış içinde yaşayan Müslümanlar için bir ölüm tarlasına dönüşmüştü. "Misilleme çözüm değil" diye uyarıyordu Gandi. "İşleri daha da fenalaştırır."

1. "Statement to the Press", 9 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 166; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 167.

Sardar Patel ve Rajkumari Amriti, çok sayıda Kabine bakanı ve binlerce kişiyle birlikte Gandi'yi selamlamak için eski Delhi'nin kalabalık Şahadara İstasyonu'nda bekliyordu. "Trenden inince diğerlerinin de benim kadar üzgün olduğunu gördüm. Her zaman şenlikli olan Delhi bir ölüm şehrine mi dönmüştü?"[2] Gandi istasyondan alınıp, eski şehirde arabayla bir tura çıkarıldığında bunu düşünüyordu. Yollarda ve kalabalık karanlık sokaklarda on binlerce evsiz gördü ve Delhi'nin Müslüman üniversitesi Jamia Millia'da dehşet hikâyeleri dinledi. Bundan 25 yıl sonra Hindistan'ın ilk Müslüman Başbakanı olacak Rektör yardımcısı Dr. Zakir Hüseyin, Pencap'ta öldürülmekten kıl payı kurtulduğunu anlattı. Bunları dinlerken Gandi başını utançla öne eğiyordu. Sonra Hindu ve Sih mültecilerin yaşadığı bölgeye gidip, onlardan ailelelerinin Pencap'taki Müslümanlar tarafından öldürüldüğünü öğrendi. "Bana onları nasıl teselli edebileceğimi sordular... Mültecilere hakikatten uzaklaşmadan ve korkusuzca yaşamalarını, intikam ya da öfke hisleri beslememelerini ve de büyük bir bedel ödenerek kazanılmış özgürlük elmasını bir kenara fırlatmamalarını söylemek isterim."[3] Böylece Gandi, Kalküta'da ve ondan önce de Bihar'da yaptığı şeyi denedi, Hindu, Müslüman ve Sihlere aynı şekilde seslenerek onlardan birbirlerini sevmelerini ve silahları bırakmalarını istedi.

Delhi'nin Harijan Bhangi bölgesi yakınlarındaki eski tapınağa geri dönmeye niyetliydi ama Nehru ve Patel bunu onaylamıyor, Birla da Yeni Delhi'nin en güvenli bölgesindeki, duvarlarla çevrili evine dönmesi için ısrar ediyordu. Birla Konutu'nda, Gandi'nin odasının hemen arkasında geniş bir bahçe ve bitişiğinde de bir veranda vardı. Buraya Gandi'nin akşam dualarını dinlemek isteyen yüzlerce kişi sığardı. Gandi'nin bu zarif misafirperverliği nihayet kabul etmesini, Harijan tapınağının Pencaplı mülteciler için kullanılması sağladı. Bapu kendisine yer açmak için onların oradan çıkarılmasını istemedi.

16 Eylül'deki dua meclisi, Abha'nın Kuran'dan ayetler okumasıyla açılınca, kalabalık arasından kızgın bir genç ayağa kalkıp şöyle bağırdı: "Bu ayetler eşliğinde annelerimiz ve kız kardeşlerimizin haysiyetiyle oynanıyor, sevdiklerimiz öldürülüyor. Burada bu ayetleri okumanıza izin vermeyeceğiz." Başka biri de, "Gandi

2. "Speech at Prayer Meeting", 10 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 167.
3. A.g.e., s. 169-70.

murdabad (Gandi'ye ölüm)" diye bağırdı.[4] Toplantı mecburen yarıda bırakıldı ve Gandi sevgili bastonlarının yardımıyla bitişikteki verandaya döndü. Her gün Pencap'tan Delhi'ye akın eden öfkeden deliye dönmüş Hindu mültecilere, sevgi ve şiddetsizlik öğretmekte bir kez daha başarısız olmanın yarattığını hayal kırıklığını kimseye göstermemeye çalışıyordu.

Ertesi akşam onu görmek için toplanan kalabalığa, "Bugün hepimiz aklımızı kaybettik, hepimiz aptallaştık" dedi Gandi. "Deliye dönenler sadece Sihler, Hindular ya da Müslümanlar değil... Hindistan bugün [çamura batan] fil kralın müşkül durumuna düştü. Elimden gelirse Hindistan'ı kurtarmak istiyorum. Ne yapmalıyım?"[5] Pakistan'a gitmek istiyordu; oradaki bütün Hindu ve Sihleri kurtarmak için ölmeye hazırdı. Bir daha asla 125 yıl yaşamak istediğinden bahsetmedi. "İnsanın çabaları sonuç vermediğinde, meyve vermeyen ağaç gibi kurur."[6]

Pakistan'dan Hindu ve Sih cesetleriyle dolu trenler gelmeye devam ediyordu. Aksi istikamette de ağzına kadar misillemeden kaçmaya çalışan Müslümanlarla dolu trenler ilerliyordu. Amritsar İstasyonu bir krematoryuma, Lahor İstasyonu ise mezarlığa dönüştürülmüştü. Ölülerin sayısı o kadar hızlı artıyordu ki hiç kimse bu katliamın kesin kaydını tutamıyordu ama yıl sona ermeden yüz binlerce Hindu-Sih cesedi doğuya doğru yol aldı, neredeyse aynı sayıda Müslüman cesedi de batıya gönderildi. Pencap'taki hiçbir trenden o sene o ağır çürümüş et kokusu çıkarılamadı. "Artık özgürlüğe kavuştuktan sonra herkes aynı deliliğe mi tutsak oldu?" diye inliyordu Gandi. "Zafer sarhoşluğu içinde, o kadar özverinin ardından gelen bu özgürlüğü çöpe mi atacağız? Ne kadar utanç verici!"[7]

Fakat gördüğü, okuduğu ve duyduğu her şeyden ötürü keder, yorgunluk, tiksinti ve hayal kırıklığıyla sarmalanan Gandi, bu haldeyken bile bu deliliğin durdurulabileceğine dair güçlü ümidinden vazgeçmemişti. Cevabı basitti. "Cesur davranarak kendimizi arındırmalıyız... Cesur olabilen biri kendini bu tip eylemlere kaptırmaz. Hükümet'in desteği sizin yanınızda" dedi Gandi onu dinleyen herkese. İngilizlerin artık gittiğini hatırlattı. Şimdi

4. "Speech at Prayer Meeting", 17 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 195, dipnot 2.
5. "Speech at Prayer Meeting", 18 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 200.
6. "Speech at Prayer Meeting", 21 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 213.
7. "Speech at Prayer Meeting", 24 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 230-32.

Yeni Delhi'de bir Kongre hükümeti iktidardaydı ve aç insanlarını doyurup azınlıklarını koruyarak, çocuklarına birbirlerini sevmeyi öğreterek Hindistan'ı kurtarma cesaretine sahip olmalıydılar. Oysa artık bu yaşlı, güçten düşmüş Mahatma'yı çok az insan dinliyordu. Sözleri ya Yeni Delhi'nin iktidar koridorlarında göz ardı ediliyor ya da sessizce dua etmek için Himalayalara nihai hac yolculuğuna çıkması gerektiği yönündeki gittikçe kuvvetlenen görüşleri desteklemeye hizmet ediyordu. "Müslümanlardan intikam alma fikrini bir kenara bırakmalıyız" dedi Gandi.[8] "Delhi'yi kasıp kavuran bir yangın var. Her yer yanıyor. Bu yangını söndürmek, suyumuzu üzerine dökmek bizim görevimiz... Eskiden ihtişamlı Hindistan toprakları bugün mezarlığa dönüşmüş durumda."[9]

Gandi, Birla'nın bahçesinde çoğu akşam dua edemiyordu zira duaya başlamadan sorduğu, Kuran'dan ayet okunmasına kimsenin itirazı olup olmadığı yönündeki soru karşısında en azından bir iki el havaya kalkıyordu. Bu yüzden, dua etmek yerine konuşuyor, kundaklama ve cinayetin yanı sıra adam kaçırmaları da içeren en son mezalimliklerden bashediyordu. Ayrıca Churchill'in Hindistan'ın korkutucu kitlelerine dair yaptığı son konuşmayı da duymuştu; Churchill bu korkutucu kalabalıkların onu hiç şaşırtmadığını söylüyordu. Churchill küstahça, Hindistan'da şu anda görülen ve yamyamlar dediği ırklar tarafından sürdürülen katliamlar ile İngiliz tacı sayesinde geçmişte yaşanan genel huzuru tezatlaştırıyordu.[10] Gandi kendisini dinleyenlere, Hindistan'ın parçalanmasının özgürlükten olduğu kadar İngiltere'nin bir armağanı olduğunu da hatırlattı. Churchill'e de yaptığı suçlamalar konusunda daha dikkatli olmasını ve vaziyeti önyargısız gözden geçirip incelemesini tavsiye etti.[11] İki gün sonra Gandi kendi hükümetine gayet adilce, "Ya halkınıza bakın ya da istifa edin. Hümüketimizi güçlendirmek de yıkmak da bizim elimizde. Demokrasi budur" dedi.[12] Bu, Nehru ya da Patel'i memnun edecek bir şey değildi. Gandi onların en ateşli eleştirmeni oluvermişti.

Gandi gribe yakalandı ama konuşmayı, dua etmeyi ve Delhi'yi daha güvenli, daha uygar bir şehir haline getirme çabalarını bırakmadı. 2 Ekim 1947'de 78'inci doğum gününü kutlamak için

8. A.g.e., s. 233.
9. "Speech at Prayer Meeting", 25 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 243.
10. "Speech at Prayer Meeting", 28 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 253.
11. A.g.e., s. 255.
12. "Speech at Prayer Meeting", 30 Eylül 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 261.

oruç tuttu. Onu kutlamaya gelen dostlarına, "Hâlâ yaşıyor olmam beni şaşırtıyor ve ayrıca da utandırıyor. Artık kimse beni dinlemiyor. Eğer kalbinizde herhangi bir nefret varsa, bundan kurtulmalısınız" dedi.[13]

Güney Asya'daki şiddet tırmanmaya devam etti. Hindistan'ın Patiala Eyaleti'ndeki Sihler, orada yaşayan Müslümanların çoğunu öldürdüler. "Bu ne gaddarlık böyle! Pakistan için ne güzel bir son! İnsanlar Pakistan'da Hindu, Hindistan'da da Müslüman bırakmamaya çalışıyorlar" diye inledi Gandi bu şok edici haberi aldığında.[14] Delhi'de gördüğü bu delice nefreti Tanrı'nın da yardımıyla hâlâ durdurabileceğini ümit ediyordu ve Cinnah'la bir zirve görüşmesi daha yapmayı denedi.

Gandi, Hindistan hükümetinde güç sahibi olmayı ya da bir mevki edinmeyi hiç düşünmemiş olsa da, Lord Mountbatten'ın yerini alması için onu davet edebilecekleri ümidiyle Nehru ve Patel'den çok uzaklaşmıyordu. Bu İngiliz Kraliyet Deniz Kuvvetleri mensubunun, bağımsız Hindistan'ın başında kalması, Gandi'ye incitici ve uygunsuz geliyordu. Kameralar artık bütün törensel konuşmaları ve bayrak değişimlerini çekmeye bıraktığına, hemen hemen bütün İngiliz birlikler evlerine döndüğüne göre, Hindistan'ın Hindistanlı bir Genel Vali ve devlet başkanına sahip olmasının vakti gelmişti kesinlikle. Ve Gandi de bu mevkiyi hak ettiğini biliyordu. Şakayla karışık defalarca Harijan bir kızın Hindistan için en iyi başkan olacağını sürmüş, her seferinde ona ücretsiz danışmanlık ya da sekreterlik yapmaktan da ne kadar mutlu olacağını dile getirmişti. Gandi'yi anlayanlar neden böyle bir şey söylediğini ve neden artık kimsenin onu *dinlemediği* gerçeğinden yakındığını biliyorlardı. Dahası, Gandi'yi iki katı inciten şey, Cinnah'ın ulusunun doğuşundan itibaren Pakistan'ın devlet başkanı olmayı seçip, Mountbatten'ın devlet başkanı olarak iki dominyona birden hizmet etme teklifine boyun eğmemesiydi. Eğer Hindistan'ın devlet başkanı Gandi olsaydı, eski dostu Cinnah'la kolayca bir zirve görüşmesi yapabilir ve ikisi bu katliamı durdurmak için –ki Gandi'nin en büyük özlemi buydu– bir formül üzerinde anlaşmaya varabilirlerdi.

Doğum gününden iki hafta sonra, Keşmir üzerinden ilk Hindistan-Pakistan Savaşı'nın başlamasına bir hafta kala, "Eğer

13. "Speech at Prayer Meeting", 2 Ekim 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 275.
14. Bapu, "Daughter Amtul Salaam", 6 Ekim 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 293.

Hindistan'a Tanrı'nın hâkimiyetini ya da *Ramarajya*'yı getirmek istiyorsak, ilk görevimiz kendi kusurlarımıza daha yakından bakmak ve Müslümanlara kusur bulmamaktır" diye seslendi Gandi dua meclisine. "Müslümanların hiç kötülük yapmadıklarını söylemiyorum. Birçok hasar verdiler... Ama... Ama bu kötülükler üzerine düşünmeye başlarsam, deliririm ve Hindistan'a hizmet edemez hale gelirim. Hiç düşmanım olmadığını varsaymaya başlasam, kendi hatalarımı dünyaya açık etsem ve diğerlerinin hatalarına gözlerimi yumsam, ne olur ki?"[15] Gandi o gün erken saatlerde Mountbatten'la görüştü ve ona Delhi'deki durumu sorduktan sonra şöyle dedi: "Başımı utanç içinde öne eğmek zorundayım. Zira, şimdi bile, Hindular ve Müslümanlar kalben bir değil... Bugün kanatlarım kesik. Eğer kanatlarım tekrar çıkabilseydi, Pakistan'a uçardım."[16]

Mounbatten, eski mevkisinin tarihsel kalıntısını olarak elinde tuttuğu genel başkanlığı, Gandi'nin gerçekten hak ettiğini fark edecek kadar anlayış sahibiydi. Ve denizde, donanma komutası görevine dönmeye istekliydi. Ne de olsa Attlee'nin ona verdiği görevi tamamlamış, İngiliz kuvvetlerini tek bir kayıp bile vermeden Hindistan'dan çekmiş ve İngiltere'nin egemenliğini iki dominyona devretmişti. Onun için yoluna devam etme vakti gelmişti. Delhi çok sıcak ve kuraktı. Bu nedenle Mountbatten, hiçbir zaman tam anlayamadığı ama Kalküta'yı şöyle ya da böyle sakin tutmayı başarmış bu yaşlı adamın, Hindistan'ın genel başkanı olmasına izin vermeye çoktan hazırdı. Ne de olsa bütün Hindistanlılar ondan ülkenin "Babası" olarak söz ediyordu. O halde hayatını neden devletin başkanı olarak tamamlamasına izin vermesindi ki? Ama savaş taktikleri ve stratejik desteğin yanı sıra birçok hassas devlet meselesinde Mounbatten'dan yardım isteyen Nehru, Gandi'nin devlet başkanı olma fikrini, bir sene önce Gandi'nin Cinnah planını reddettiğinden bile daha katı bir şekilde reddediyordu.

Nehru Gandi'nin, Cinnah'ın Hindistan için kendisinden daha iyi bir başbakan olacağına inandığını asla unutmadı. Bölünmenin doğurduğu dehşetengiz sonuçlar grotesk bir şekilde açığa çıktığı için, Nehru artık Bapu'nun haklı olduğunu anlamıştı. Mountbatten Gandi'yle buluşup, ona Hindistan'ın 'Devlet Başkanlığı'ndan emekliye ayrılma isteğini dile getirdikten yaklaşık bir hafta son-

15. "Speech at Prayer Meeting", 19 Ekim 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 366.
16. A.g.e., s. 366-67.

ra, Gandi ona hayatının "Sevgili Dostum" diye başlayan en acı dolu mektubunu yazdı. "Bilge Nehru'yla konuştum. Ama hiç ödün vermiyor. Havalar düzelene kadar hiçbir değişiklik yapılmaması gerektiğini savunuyor katı bir şekilde. Havaların düzelmesi de iki üç ay sürebilir."[17] Hava ile kastettiği şey, bölünme fırtınasının yarattığı yıkım ve hoşgörüsüzlük kasırgalarının kuzey Hindistan'da yol açtığı kaostu. Bu havanın düzelmesi üç aydan fazla sürecekti ama Gandi'nin sadece üç ayı kalmıştı. Cinnah'la zirve görüşmesi yapamayacak, Pakistan'a uçamayacak ve devlet başkanı olamayacaktı.

Ekim sonlarında Müslümanların çoğunlukta olduğu Jammu ve Keşmir eyaleti için savaş başladı. Jammu ve Keşmir'in Hindu Kralı Hari Singh, Hindistan ya da Pakistan'a katılmayı reddetmişti. "Keşmir'de olup bitenlerin farkındayım" dedi Gandi 26 Ekim'deki dua meclisinde. "Ama sadece gazetelerde yazılanları biliyorum." Hindistan basını üç gün önce Kuzey Batı sınırından gelen binlerce Afridi Peştu kabile üyesinin Keşmir eyaletini işgal ettiğini ve büyük çaplı yağma, kundaklama ve cinayetlere giriştiklerini yazmıştı.[18] Ayrıca Pakistan'ın, Keşmir'e Pakistan Dominyonu'na katılması için baskı yaptığı da belirtiliyordu. "Bu böyle olmamalı" diyordu Gandi ısrarla. "Hiç kimseden zorla bir şey almak mümkün değildir." Hiç kimsenin hiçbir şeye zorlanmaması gerektiğini söyledikten sonra, daha önce söylediği şeyi tekrar etti; Keşmir'in gerçek hükümdarı Kral değil, Keşmir halkıydı. "Eğer Keşmir halkı Pakistan'a katılma taraftarıysa, yeryüzündeki hiçbir güç onları bundan alıkoyamaz. Ama bunun için kendi kararlarını vermekte özgür bırakılmaları gerekiyor."[19] Gerçek bir demokrat olan Gandi, Keşmir için de Hindistan için olduğu kadar kendi kaderini tayin hakkını savunuyordu ve bütün iktidarların şiddet yüklü baskısına her zaman karşıydı. Fakat Nehru Gandi'nin kanatlarını kesmişti ve Hindistan'ın Keşmir politikasına dair meselelerde hiç kimseyi dinlemiyordu. Brahman ataları, Jammu ve Keşmir Eyaleti'ni o doğmadan bir asırdan uzun süre önce terk etmiş olmalarına rağmen Cevahirlal Nehru, kendini romantik bir bakışla Keşmirli görüyordu. Hindistan'ın Keşmir'i elinde tutmak için ödeyeceği

17. Gandhi, "Dear Friend" (Lord Mountbatten), 23 Ekim 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 389.
18. "Speech at Prayer Meeting", 26 Ekim 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 413, dipnot 1.
19. A.g.e., s. 413-14.

bedel ne kadar ağır olursa olsun, bu eyaleti Pakistan'a asla teslim etmemeye kararlıydı.

"Eğer Keşmir'i Pakistan'a verirsek, bu bence tam bir trajedi olur" diye uyarmıştı Nehru çalışma arkadaşlarını. 25 Ekim'de Attlee'ye bir telgraf çekerek Keşmir'de ciddi bir durum ortaya çıktığını bildirdi ve Hindistan'ın iç huzurunu yeniden sağlamak için yardım göndermek zorunda kalabileceğini öne sürdü. Bu yardımın, bu aciliyet içerisinde eyaleti Hindistan'a katılması için etkilemek amacıyla tasarlanmadığına dair de söz vermişti. Nehru'ya göre, bu meselenin halkın istekleri doğrultusunda karara bağlanması gerekiyordu.[20] Aradan bir gün bile geçmeden Nehru ve Mountbatten, Hindistan'ın en büyük hava nakliyatını başlattılar. Srinagar'ı ve havaalanını yaklaşan Müslüman kabilelerden korumaya yetecek kadar silah ve mühimmat taşıyan Sih askerlerle dolu yüzden fazla uçak, Delhi'den ve komşu havaalanlarından kalkıp, Keşmir'e gitti. Keşmir, takip eden üç ay boyunca Hindistan merkez hükümetinin birincil meşgalesi olacaktı. Sadece Nehru ve Mountbatten'ın vaktinin çoğunu almakla kalmayıp, Hindistan'ın bütün hava nakliyat gücünü ve neredeyse bütün benzin, silah ve askeri kaynaklarını zapt ediyordu; hava koşulları müsait olduğu sürece uçaklar, Hindistan'da Müslümanların çoğunlukta olduğu tek eyalet olan Keşmir'in başkenti Srinagar'a, bütün gün uçuyorlardı. "Keşmir'deki sorun mecburen bizim üzerimize kaldı" diyordu Nehru generallerine. "Fakat bu birçok açıdan bizim kurtuluşumuz da olabilir. Pakistan'la olan sorunumuzu çözmekte büyük yol kat edebiliriz."[21] Mountbatten'a telfgraflar çekip, Hindistan Dominyonu'nun neyi neden yaptığını soran kaygılı Attlee'ye, Nehru şu telgrafı gönderdi: "Askeri müdahalemiz amaç ve kapsamı bakımından tamamen savunma amaçlıdır, Keşmir halkının daha sonra verebileceği olası bir katılma kararını hiçbir şekilde etkilemeyecektir."

Cinnah, Nehru ve Hindistan'ı, Keşmir'i Pakistan'dan, olması gereken yerden, dolandırıcılık ve şiddetle çalmaya çalışmakla suçluyordu.[22] Mounbatten, Cinnah'a, Nehru'yla beraber Lahor'a gelip, Keşmir konusunda bir ateşkes ve anlaşma için müzakereler yapacağına söz verdi ama Nehru, uçuşlarından bir gün önce hasta

20. Wolpert, *Nehru*, s. 413; bir sonraki alıntı, a.g.e, s. 414-415.
21. A.g.e., s. 418; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 419.
22. Wolpert, *Jinnah of Pakistan*, s. 352.

numarası yaptı. Bu nedenle de Mountbatten Pakistan'ın –aslında o sıralar ölümcül bir hastalığa yakalanmış olan– genel başkanıyla görüşmek üzere tek başına yola çıktı.

"Birliklerimizin yakında taarruza geçeceğini umuyorum" diye yazdı Nehru saldırganca. Keşmir'deki subaylarını kışkırtmak istiyordu. "Bunun bizim için bedeli çok ağır oldu ve Hindistan'daki diğer birçok faaliyetimizi durdurdu. Bütün hava hizmetlerimiz durdu ve elimizdeki bütün uçaklar Keşmir'e gidiyor... Lahor'a gidip, Sayın Cinnah'la görüşmeniz için bir neden göremiyorum... Konuşacak çok az şey var... Kanun ve düzen eksiksiz sağlanana kadar bir halk oylamasının yapılamayacağı çok açık. Böyle bir şeyin olabileceğine hiç şans vermiyorum."[23] Nehru halk oylamasını, Mountbatten'ın ısrarı sonucunda ve Attlee'nin gönlünü almak için kabul etmişti; ne de olsa Hindistan, İngiliz Kraliyeti'nin bir dominyonuyla gayri resmi bir savaş içerisindeydi. Ama Nehru, Keşmir'deki savaşı her ne pahasına olursa olsun kazanmaya kararlıydı. Bir zamanlar yakın dostu olan ve başbakan olarak Srinagar'ın tahtına yerleştirdiği Şeyh Abdullah, Cinnah'la müzakereye girişmek için Pakistan'a uçmak istediğinde ona bile cephe almıştı. "Pakistan'la kurulacak bütün ilişkiler Hindistan Birliği aracılığıyla sağlanmalıdır" diye uyardı onu. "Doğrudan temastan kaçınmalısınız." Nehru, Srinagar'daki birliklerine teşvik edici konuşmalar yapmak için düzenli olarak Keşmir'e uçuyordu. "Sizinle gurur duyuyorum... Sadece Keşmir'i kurtarmakla kalmayıp, anavatanınız Hindistan'ın prestijini de kurtardınız." [24]

Gandi, Nehru'nun bu böbürlenişinin ne kadar içi boş olduğunu biliyordu. 5 Kasım'da kendisine, İngilizlere her zaman şiddetsizlik yolunu takip etmelerini tavsiye ederken, neden şimdi Hindistan hükümetine aynı şeyi tavsiye etmediği sorulduğunda şu cevabı verdi: "Kimse beni dinlemiyor... Şiddetsizlik idealimi asla bırakmadım... Eğer istediğim şiddetsizliği uygulayabilseydim ve herkes beni dinleseydi, şimdi olduğu gibi ordumuzu savaşa göndermiyor olmazdık. Göndersek bile bu şiddetsiz bir ordu olurdu."[25] Gandi, dua meclisinde söylediği gibi, şu anda bile böyle bir barış ordusuna liderlik etmeye hazırdı: "Şiddetsiz bir orduyla Keşmir,

23. "Speech at Prayer Meeting", 2 Kasım 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 458-60; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 461.
24. Wolpert, *Nehru*, s. 420; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 421.
25. "Speech a t Prayer Meeting", 5 Kasım 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 480-82.

Pakistan ya da herhangi bir yere bizzat gidebilirdim."[26] Militan Nehru elbette bundan korkuyordu, Mahatma'sının Hindistan'ın devlet başkanı olmasına kesinkes karşı çıkmasının nedeni de buydu. "Ama böyle bir şey ne zaman olabilir ki?" diye inliyordu Bapu, başını öne eğerek ve yorgun gözlerini kapatarak yumuşak bir tonla devam etti: "Bugün tamamen çaresizim... Bugün ben iflas etmiş durumdayım. Halkıma sözüm geçmiyor. Geçmişte söylediklerimin hiçbir kıymeti yok."[27] Güçsüzlük ve çaresizlik hissi hiç bu kadar elle tutulur olmamıştı fakat yine de ısrar ediyordu: "Bu atom bombası çağında mutlak şiddetsizliğin bütün şiddet numaralarını bozguna uğratacak tek güç olduğunu söyleme cüretini gösteriyorum."[28]

Gandi, her gün Hindistan'da olup bitenler hakkında konuşmalar yapıyor, özellikle de şiddetin patlak vermesi ve insani inceliğin kaybolmasından yakınıyordu. Her Kabine toplantısında da Nehru ve Patel birbiriyle çatışıyor, genellikle öfkeli tartışmalara girişiyorlardı. Vallabhbhai o kadar hayal kırıklığına uğramış ve sinirleri o kadar yıpranmıştı ki istifa etmek için Gandi'den izin istiyordu; kendisini ancak nadiren dinleyen ve artık pek de saygı duymadığı bir başbakanın yardımcısı olarak görev yapmak onun için gitgide zorlaşıyordu. Hiçbir zaman yakın arkadaş olmamışlardı ama artık birbirlerine sataşmadan pek konuşamıyorlardı. Gandi onlara didişmeyi bırakıp, beraberce daha önemli ulusal meselelere yönelmelerini tavsiye ediyordu. Fakat uyum içerisinde beraber hizmet etmeleri imkânsızsa, ya Patel ya da Nehru Kabine'den ayrılmalıydı. Bu duyarlı tavsiyenin işe yarayacağına dair bir yanılsamaya kapılmıyordu elbette: "Söylediklerim bir işe yaramaz ama..."[29]

Kongre Çalışma Komitesi, Kasım ayında Yeni Delhi'de toplandı ve Gandi birçok toplantıya katıldıktan sonra onlara bu kurumun tasfiye edilmesi gerektiğini söyledi.[30] "Hepimiz birden delirmiş olmasak bile, yeterince büyük bir kısmımızın aklının başında olmadığını fark edecek kadar çok şey gördüm. Bu delilik dalgasının sebebi nedir?" Gandi, bu soruyu Kasım ortasında yapılan Bütün Hindistan Kongre Komitesi toplantısında sordu; katılacağı son

26. A.g.e.
27. "Outside His Field", 7 Kasım 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 493.
28. "Note to Jawaharlal", Ek, *C.W.M.G.*, Cilt 89, s. 520.
29. "Fragment of a Letter", 15 Kasım 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 90 (11 Kasım 1947-30 Ocak 1948), Nisan 1984, s. 36.
30. "Speech at A.I.C.C. Meeting", 15 Kasım 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 38-40.

Kongre oturumuydu bu. "Müslümanların güven içinde yaşayamadığı birçok yer var. Müslümanları öldürmeye ya da bir trenin altına atmaya hazır gaddarlar var... Bu deliliğe karşı savaşmalı ve buna bir çare bulmalıyım... Bugün yaşananlardan utanıyorum; Hindistan'da böyle şeyler hiç olmamalıydı."[31] 1947 Kasım ayı ortalarında Kongre'de yaptığı son konuşmada şunun altını çizdi: "Eğer uygarca davranmaya devam ederseniz... Pakistan şimdi ne yaparsa yapsın er ya da geç dünya kamuoyunun baskısıyla size uymak zorunda kalacak. O zaman savaşa gerek kalmayacak ve siz de devlet hazinesini boşaltmak zorunda kalmayacaksınız."[32]

Kasım sonunda Gandi, Delhi'nin alev çukuruna döndüğünü gördü; her yerde kitlesel ayaklanmalar, cinayetler ve yağmalamalar vardı, her gün binlerce mülteci akın etmeye devam ediyordu. Ayrıca, Kongre'ye katılan kardeşler, güç ve şöhret için çekişirken Keşmir'in kaynayan bir kazana dönüştüğünü yazmıştı.[33] Militan Nehru'yu bir kez daha istifaya ikna etmeye çalışarak, dua meclisinde şunları söyledi: "Maalesef Bakanlarımızın hiçbiri köylü değil. Sardar [Patel] çiftçi kökenli, tarımdan biraz anlıyor ama alim ve yazar olan Cevahirlal tarım konusunda ne biliyor ki? Nüfusumuzun yüzde 80'inden fazlası köylülerden oluşuyor. Gerçek bir demokraside, bu ülkeyi köylülerin yönetmesi gerekirdi. Hukukçu olmalarına gerek yok. Nasıl iyi bir çiftçi olunacağını bilmeleri yeter."[34] Cevahirlal'ın en iyi ihtimalle köylü bir başbakanın yardımcısı olabileceğini öne sürüyordu. "Köylü bakanlarımız saraylarda değil kerpiç evlerde kalırlar ve bütün gün toprağı sürerlerdi. Ancak o zaman gerçek bir köylü yönetimi söz konusu olabilirdi."[35]

Fakat Nehru istifayı düşünemeyecek kadar Keşmir'deki savaşla meşguldü. İstifa etmek bir yana, İngilizlerin Yeni Delhi'de başkomutanları için inşa ettikleri Teen Murti Marg konağına taşındı; bu büyük konağın çok güzel büyük bahçeleri ve çelik, yüksek bir kapısı vardı. Nehru'nun Pakistan Yüksek Komiseri Sri Prakaşa, çoğunluğu Müslümanlardan oluştuğu için Keşmir konusunda yapılacak en akıllıca şeyin Keşmir'i Pakistan'a bırakmak olacağını

31. A.g.e., s. 41-42.
32. A.g.e., s. 42-43.
33. "Fragment of a Letter", 26 kasım 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 109.
34. "Speech at Prayer Meeting", 26 Kasım 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 112-13.
35. A.g.e., s., 113.

öne sürdü duyarlı bir tavırla. "Keşmir'in Pakistan'a teslim edilmesini önermene çok şaşırdım" diye kükredi Nehru. "Gerçek şu ki Keşmir Hindistan için hayati bir öneme sahip... Keşmir kaynaklarımızı tüketecek ama Pakistan'ınkileri daha da tüketecek."[36]

Sağlık durumu yerinde olmayan Pakistan Başbakanı Liyakat Ali Han, Kasım ayında Ekonomi Bakanı Ghulam Muhammed'le birlikte Mountbatten'ın daveti üzerine, Nehru ve Patel'le Pakistan'ın İngiliz kraliyet varlıklarından alacağı payı görüşmek üzere Delhi'ye uçtu. Bu varlıkların üç ay önce Hindistan tarafından serbest bırakması gerekiyordu ama Yeni Delhi'nin hazine kasasında kalmıştı. Mountbatten, Nehru'nun ne kadar olumsuz hislere sahip olduğunu bildiği için, Gandi'den Liyakat'la yapacağı ilk toplantıya katılmasını istedi. Pakistan'ı kraliyet varlıkları payından mahrum bırakmak büyük bir dolandırıcılık olurdu. Gandi elbette Hindistan'ın sözüne sadık kalması konusunda ısrar ediyordu.

Fakat Gandi, savaşı desteklemek için yapılan hava nakliyatı nedeniyle Keşmir'de çarçur edilen paralar konusunda daha çok kaygılıydı. Bu müsriflik daha ne kadar devam edilebilirdi ki? Peki Hindistan'da açlık sınırında olan milyonlarca kişinin gitgide artan acil ihtiyaçları ne olacaktı? Kongre hükümeti, Gandi'nin güçlendirmek için yıllarını harcadığı el örgüsü ve dokuma işlerine dair sosyal çalışmalara neredeyse hiç kaynak aktarmıyordu. Gandi, Aralık başında kendisini ziyarete gelen bir sosyal çalışma heyetine, "Kongre bu çalışmalara yıllarca bağlı kalacağına yemin etmişken, sosyal çalışmalarda neden bu kadar az yol katedildiğini açıklamak zor" demişti. "Sebebi belki de kalpsizleşmiş olmamızdır."[37] Hükümete olan inancını yitirmişti ve arkadaşlarına hükümete başvurma zahmetine girmemelerini tavsiye ediyordu. "Sizin işiniz kitlelerle. Kurucu Meclis bugün Anayasa'yı şekillendiriyor. Hiç dert etmeyin... Köyleri tekrar hayata döndürmeli, köylere daha fazla eğitim ve güç sağlamalıyız."[38] Gandi hâlâ Köy Yönetimi (*Panchayat Raj*) altında tamamen şiddetsiz bir Hindistan kurmayı hayal ediyordu.

Aralık ortalarında Gandi, Nehru'nun Kongre hükümetine karşı, uzun zamandır İngiliz yönetimine karşı giriştiği türde bir saldırıya girişti. "Bize sadece şiddetsizliğin verebileceği gücü içi-

36. Wolpert, *Nehru*, s. 423-24.
37. "Discussion at Constructive Workers Committee Meeting", 11-12 Aralık 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 215-21; alıntı, s. 216.
38. ag.e., s. 218-20.

mizde geliştirmeliyiz" diye sesleniyordu Birla evinde yaptığı konuşmaları dinleyen herkese. "Bugün artık çıkrığı unuttuk... Artık daha büyük bir ordumuz var. Ordumuzu daha da güçlendirmeye çalışıyoruz. Askeri harcamalarımız devasa boyutlara yükseldi... Bu, tam bir trajedi ve utanç kaynağıdır. Yıllarca çıkrık aracılığıyla savaştık ve gücü elimize geçirdiğimiz anda unuttuk onu. Bugün ordudan medet umuyoruz."[39]

Gandi, hükümeti, askeri harcamaları kısarak sosyal hizmetler için para ayırmaya çağırmakla kalmayıp, bütün hükümet maaşlarının da ciddi ölçüde azaltılıp, yüksek maaşlı devlet memurları yerine daha fazla gönüllünün işe alınmasını istiyordu. "Paramızı bu kadar umarsızca savurmamız bana acı veriyor."[40]

Zor bir dönemden geçtiğini itiraf etti Guceratlı eski bir arkadaşına. "Bu çatışmaların sıradan insanların ürünü olmadığını biliyorum. Bunun arkasında bir avuç insan var. O ikisi [Nehru ve Patel] arasında bir sevgi bağı göremiyorsam, benim suçum mu bu? Sahtekârlık o kadar yaygınlaştı ki insan bunun nerede sona ereceğini kestiremiyor... İnsanlar beni kandırıyorlar."[41]

Noel günü, güne hâkim olan barış ruhundan etkilenerek, dua meclisinde Keşmir'den bahsetti. "Meseleyi kendi aramızda halledemez miyiz?.. İnsan her zaman kendi hatalarını kabul etmelidir. Jammu'da, oraya sonradan giden Hindu ve Sihler, Müslümanları öldürdüler... Pakistan ve Hindistan'ın masaya oturup bu konuyu bir karara bağlamalarını tavsiye ediyorum... Kral bir kenara çekilip, meseleyi Hindistan ve Pakistan'ın karara bağlamasına izin verebilir. Eğer isterlerse beni de hakem tayin edebilirler."[42] Şeyh Abdullah'a da geçici bir hükümet kurup, kanun ve düzeni yeniden sağlamasını tavsiye ediyordu. "Ordular geri çekilebilir. Eğer iki ülke bu minvalde bir anlaşmaya varabilirlerse, bu her iki ülkenin de yararına olur." Eğer Hindistan'ın Bilge Başbakanı, çok yakında Hindistan'ın hayat ışığı olarak selamlayacağı adama kulak vermiş olsaydı milyonlarca pound harcamaz, iki savaşa girmez ve elli binden fazla insan da hayatını kaybetmezdi. Ama Nehru, Gandi'nin söylediklerini duyduğunda onu öfkeyle azarladı.

---

39. "Speech at Prayer Meeting", 13 Aralık 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 233.
40. "Speech at Prayer Meeting", 16 Aralık 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 244-45.
41. Bapu, "A Letter", 17 Aralık 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 248.
42. "Speech at Prayer Meeting", 25 Aralık 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 297-99; alıntı, s. 298.

Birla Konutu'nda toplananlara birkaç gün sonra, "Keşmir konusunda söylediklerim ağır bir şekilde kınandı" diye açıkladı. "Verdiğim tavsiye en alçakgönüllü insanların verebileceği türden bir tavsiyeydi. Arada sırada böyle bir tavsiye vermek insanın görevi haline geliyor... Keşmir bir Hindu eyaletidir, halkının çoğunluğu Müslümandır. Yağmacılar, Keşmir'deki Müslümanların Hindu yönetimi altında ezildiklerini ve onların imdadına yetiştiklerini söylüyorlar... Şeyh Abdullah çoğunluğa olduğu kadar azınlığa da hitap edemezse, Keşmir'in sadece askeri güçle kurtarılamayacağını açıkça görüyorum, bunu herkes de görmeli."[43] Gandi eğer doğru şeyler yapılır ve sürece doğru yön verilirse, Keşmir'deki mevcut karanlığın yerini ışığın alabileceğine inanıyordu. Pakistan ve Hindistan'ı bir araya gelip tarafsız bir aracının yardımıyla meseleyi karara bağlamaya davet ediyordu. Bu aracı rolüne alenen talip olarak, dua meclisinde yüksek sesle şunu sordu: "Hindistan'da tarafsız olan kimse yok mu?"[44]

Ama Mahatma Gandi'nin Keşmir açmazı için sunduğu, Hindistan'ın bu masraflı, ölümcül savaştan çıkması için haysiyetli bir yol formüle eden barışçıl çözüm, Nehru tarafından tamamen göz ardı edildi. Nehru, Bapu'nun bilgece ve hassas önerisini sessizce reddetmekle kalmayıp, Gandi'nin kendi alanı olarak görüp kuvvetle sahiplendiği dış politika alanına müdahale etme cüreti göstermesine de içerledi.

"Öz-yönetimin, sadece iyi yönetim için bir araç olduğunu düşünüyorum" diye yazdı Gandi yıl sonunda. "Gerçek demokrasi insanların refahını destekleyen bir şeydir. İyi yönetimin göstergesi asgari denetimle halka azami çıkar sağlamaktır... Bana göre, yoksulluk ve işsizliği kabul eden bir sistem, bir gün bile hayatta kalmaya uygun değildir."[45] Delhi, Keşmir ve Pencap'taki katliamları durdurmak için elinden geleni yapmıştı. Korkusuzca ve hakikatten sapmadan konuşmuş, kendilerini onun müritleri ve onu da ulusun "Babası" olarak tanımlamayı seven nüfuz sahibi insanları, bilgece tutkulu davranışlara sevk etmeyi ümit etmişti. Fakat Delhi'nin elit kesiminden henüz bir tepki alamamıştı. Elinde tek bir silah kalmıştı fakat onu da kullanmakta tereddüt ediyordu.

---

43. "Speech at Prayer Meeting", 29 Aralık 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 318-19.
44. A.g.e., s. 319.
45. Bapu, "Fragment of a Letter", 30 Aralık 1947, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 325.

2 Ocak 1948'de bir Hindu'nun, Pakistan'la süregelen savaş Hindistan'taki her Müslüman'ı bir haine çevirdiğine göre, Müslümanlarla halen nasıl dost olabildiğini soran kızgın mektubunu okudu Gandi. "Ülkenin bölünmesinin nedeni işte bu tavırdır" diye yorumladı. "Ancak iyi ve asil olanlar cesur olabilir. Aptal insanlar asla cesur olamaz. Bugün etrafımızdaki zehir artıyor. Keşmir buna daha fazla zehir ekledi."[46] Pakistan'la Keşmir konusunda bir anlaşmaya varılması çağrısında bulunmaya devam ediyordu. "Eğer yapabilseydim, Pakistan'ın tavrı ne olursa olsun Pakistan temsilcilerini Hindistan'a davet ederdim. Böylece görüşebilir, tartışabilir ve bir anlaşmaya varabilirdik."[47] Gerçek, korkusuz bir Satyagraha üyesi bütün uzlaşmazlıkları barışçıl bir şekilde çözmeye daima hazırdır. "En azından barışçıl komşular olarak yaşayabilmek için bir anlaşmaya varmalıyız... Her iki taraf da hatalar yaptı. Buna hiç şüphe yok. Ama bu, o hataları sürdürmemiz gerektiği anlamına gelmiyor zira o zaman, nihayetinde kendimizi savaşla yok etmekten başka bir şey yapamayız."[48]

Gandi hâlâ göz ardı ediliyordu. "Söylediklerimin hedefine ulaştığı zamanlar geride kaldı... Artık bana kimse kulak asmıyor."[49] Savaşı durdurmak konusunda çaresiz kaldığını da sözlerine eklemişti, Hindistan'ın yöneticilerinin tavsiyesine ne kadar az önem verdiklerini bilerek. Müritleri Gandi'ye neden Pakistan'a gidip, orada Hinduların öldürülmesini durdurmak için Satyagraha başlatmadığını sorduklarında, "Pakistan'a ancak Hindistan kendini temizledikten sonra gidebilirim" diye cevap verdi. "Burada ya bu şeyi yapacağım ya da öleceğim."[50] Gandi, Delhi ya da dünyayı kurtarabilecek tek şey olarak tanımladığı *ahimsa*ya hâlâ güveniyordu.

12 Ocak'ta dostlarına seslendi. "Hindu, Sih ve Müslümanlar arasında oluşacak içten bir dostluğun hasreti içerisindeyim... Bugün bu dostluk mevcut değil... Oruca başlamak bir Satyagrahacı başvuracağı son çaredir."[51] Süresiz orucuna ertesi gün başlamaya karar verdi. "Bu oruç bütün toplulukların kalplerinin tekrar birleştiğine kani olduğumda sona erecek." Oruca başlamadan

46. "Speech at Prayer Meeting", 2 Ocak 1948, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 346-47.
47. "Speech at Prayer Meeting", 4 Ocak 1948, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 357.
48. A.g.e.
49. "Speech at Prayer Meeting", 7 Ocak 1948, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 378.
50. "Speech at Prayer Meeting", 8 Ocak 1948, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 386.
51. "Speech at Prayer Meeting", 12 Ocak 1948, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 409.

birkaç saat önce Nehru ve Patel'le görüştü. "Bu sefer orucum sadece Hindu ve Müslümanlara değil, ayrıca kılık değiştirip, kendilerine, bana ve topluma ihanet eden hainlere karşı" demişti Bapu Manu'ya o sabah.[52] Nehru ve Patel, Ağustos ortasından beri Pakistan'ın bölünen İngiliz İmparatorluk bütçesinden alması gereken 550 milyon rupiyi serbest bırakmaya yanaşmıyorlardı. Birçok Hindistanlı, Gandi'nin Delhi'deki Kabine'yi, Pakistan'a bu parayı ödemeye sevk etmek için oruca başladığını düşünüyordu ama Gandi'nin bu son orucu, hayatının bu en nihai tutkusu, en güçlü eski iki müridinin yaptığı bir hatadan daha fazlasına yönelikti. Delhi'deki genel çöküş, Kongre'deki bencil yozlaşma ve her iki dominyonda da azınlıklara yapılan saldırılar için kendi kudretsiz benliğini cezalandırmak adına oruca başlamıştı. Binlerce kez tekrarladığı bilgece öğütlerle bu zehri akıtamayacaksa, gerçekten ölmek, Büyük Ruh'unu acı ve ağrılarla dolu bu aşağılık beden kabuğundan kurtarmak istiyordu.

Ocak ortasında Patel, eğer bu Gandi'nin orucunu sona erdirecekse istifa etmeyi önerdi ama Bapu kabul etmedi. Üç gün sonunda birkaç kilo kaybetmişti ama dördüncü gün dışarı çıkacak kadar olmasa bile dua konuşmasını yapabilecek kadar güçlüydü. Sesi, Birla'nın konutundaki yatağının başına konulan bir mikrofon aracılığıyla büyük bir kalabalığa ulaştı. "Kabinemiz, en içten teşekkürleri hak ediyor..." dedi. Kabine o gün Pakistan'a ödenmemiş bölünme fonlarını ödemeyi kabul etmişti. "Bu, bir Müslümanları yatıştırma politikası değil... Hindistan Hükümeti'nin yaptığı bu jest sadece Keşmir meselesinin değil, iki dominyon arasındaki bütün farklılıkların haysiyetli bir şekilde tatlıya bağlanmasına vesile olmalıdır... Mevcut düşmanlığın yerini dostluk almalıdır."[53]

Nehru'nun Kabinesi hızla harekete geçmiş olmasına ve doktoru da böbreklerinin kötüye gittiği konusunda onu uyarmasına rağmen, Gandi, iki dominyon arasında, bütün topluluk üyelerinin her iki dominyona da saldırıya uğrama korkusu olmadan gidebileceği türde bir dostluk tesis edilene kadar orucunu bırakmayı kabul etmiyordu.[54] Hinduların yanı sıra binlerce Sih ve Müslüman,

52. Manuben Gandhi, *Last Glimpses of Bapu*, Shiva Lal Agarwala & Co., Delhi, 1962, s. 116-17.
53. "Speech at Prayer Meeting", 16 Ocak 1948, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 435-36.
54. A.g.e., s. 437.

Birla Konutu'nun önünde toplandı ve hep bir ağızdan barış ve beraberlik sloganları atıyorlardı. Bütün topluluk ve parti liderleri Gandi'nin yanına gelip, ona, birbirlerini onu sevdikleri gibi seveceklerine ve birbirlerine güveneceklerine söz vererek, Gandi'ye tekrar yemeye başlaması için yalvardılar. Gandi de onlardan söylediklerini yazıya dökmelerini istedi. 18 Ocak'ta aralarında Delhi'deki tüm parti başkanlarının da bulunduğu Nehru'dan Patel'e, Azad'dan Prasad'a kadar yüzlerce lider, Hinduca ve Urduca yedi maddelik bir deklarasyona imza atıp, Delhi'de kardeş gibi ve tam bir dostluk içinde yaşayacaklarına ve Müslümanların yaşam, mülk ve inançlarını koruyacaklarına söz verdiklerinde, Gandi orucuna son verdi.[55]

Gandi 20 Ocak'ta Birla bahçesindeki bir platforma taşındı ama mikrofon çalışmıyordu. Kısık sesi ancak Manu ve Sushila'ya ulaşıyor, onlar da Gandi'ye doğru eğilip, söylediklerini yüksek sesle tekrar ediyorlardı. "Müslümanlara düşman olan kişinin Hindistan'ın da düşmanı olduğuna hiç şüphem yok" dedi Gandi.[56] Sonra arkasında bir el bombası patladı. Kalabalık sağa sola koşuşturdu. Bir tek Gandi sakin kalabilmişti; o dehşet verici ses ona dokunmamıştı. Bazı askerlerin atış çalışması yaptıklarını düşünmüştü. Arkasında patlayan el bombasının amacı, Poona ve Nasik'ten trenle gelen ve platformun arkasında, hizmetçilere ayrılan kısımda saklanan Hindu bir terörist çetenin eyleme geçebilmesi için dikkatleri dağıtmaktı. İlk bombadan sonra terörist Digambar Badge hızla ileri koşacak ve Gandi'nin kafasına ikinci bir el bombası atacaktı ama Badge buna cesaret edemedi. Badge ve beş işbirlikçisi bahçeden kaçarak, kapıda hazır bekleyen bir taksiyle oradan uzaklaştılar. Teröristlerden, sadece el bombasını atan Pencaplı mülteci Madanlal Pahwa yakalanıp göz altına alındı. Nathuram Vinayak Godse, kardeşi Gopal Godse ve işbirlikçileri Narayan Apte kaçmayı başarmış ve on gün sonra tekrar saldırana kadar Delhi'de özgürce dolaşmışlardı. İyi giyimli Hindu fanatiklerle dolu o taksiyi hiçbir polis takip etmedi. Taksinin plakasını bildiren ya da arkasından koşan biri bile çıkmadı. Sadece korkudan titreyen Pahwa yakalanmıştı ama sorgusunda Pencaplı bir mülteci, iyi bir Hindu ve bir Hindistanlı yurtsever olduğunun ötesinde pek bir şey söylemedi.[57]

55. "Speech before Breaking Fast", 18 Ocak 1948, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 444, dipnot 1.
56. "Speech at Prayer Meeting", 20 Ocak 1948, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 464.
57. "Speech at Prayer Meeting", 20 Ocak 1948, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 465, dipnot 1.

Müslümanların evleri her gün yağmalanmaya ve dahası dehşete kapılmış Müslüman aileler Delhi'den topluca göç etmeye devam ediyordu. Gandi mümkün olduğunca kısa bir süre sonra Pakistan'a gitmek istiyordu. Sind'in Eyalet Lideri M. A. Khuhro'dan kendisini Karachi'ye davet eden bir telgraf aldı ama Nehru onu gitmekten alıkoydu, bunun herhangi bir yararlı amaca hizmet edeceğini düşünmüyordu.[58] Birla evi askeri koruma altına alındı, Sardar Patel bahçeye giren herkesin aranmasını istiyordu ama Bapu buna şiddetle karşı çıkıyordu.

"Rama'nın tek koruyucum olduğuna inanıyorum" dedi Gandi ertesi gün kendisini dinleyen kalabalığa. "Eğer hayatıma son vermek istiyorsa, bir milyon insan beni korumak için görevlendirilse bile kimse beni kurtaramaz."[59] 2 Şubat'ta Wardha'ya ve bundan kısa süre sonra da batıya, Pakistan'a gitmeyi ümit ediyordu. Gücünü yavaş yavaş topluyordu ve 25 Ocak'ta dua meclislerine yürüyebilir hale gelmişti.

Nehru ve Patel çekişmeye devam ediyordu. İkisi de 26 Ocak 1948 Purna Swaraj Günü'nde Gandi'ye mektup yazarak istifa etmeyi ve diğerinin ülkeyi istediği gibi yönetmesini önerdi. İkisi de Gandi'nin içlerinden birini tercih etmesini arzuluyorlardı ama Gandi bu yükü üstlenmeyi kabul etmedi. Onlara Hindistan'ın tutkulu ve vazifeşinas hizmetçileri olarak işlerine devam etmelerini öğütledi.

30 Ocak 1948 Cuma günü, Gandi her zamanki gibi gün doğmadan uyandı. Dualarını 04:00'da tamamladı. Manu isteği üzerine ona, "Yorgun olsan da olmasan da, dostum! Hiç durma!"yı söyledi.[60] Sonra onu el dokuması şalla sarıp sarmaladı. Beşe çeyrek kala sıcak su, bal ve limon karışımı, bir saat sonra da bir bardak dolusu portakal suyu içti. Sonra Manu ayaklarına masaj yaparken biraz kestirdi. Tekrar kalktığında sabah yürüyüşüne çıktılar; döndüklerinde Manu banyosunu hazırladı. Öğle yemeği menüsünde keçi sütü, haşlanmış sebze, domates suyu ve dört portakal vardı. Sushila'nın Noakhali'den yeni dönmüş olan kardeşi Pyareral Nayar'la konuştu. Manu ayaklarına yine saf yağla masaj yapmadan önce, kısa bir süre tekrar uyudu. Uyandığında Manu onu ahşap platformdan banyoya giderken görmüştü. "'Bapu, ne

58. Manu, *Last Glimpses*, s. 223; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 224.
59. "Speech at Prayer Meeting", 21 Ocak 1948, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 473, dipnot 1.
60. Manu, *Last Glimpses*, s. 284-85.

kadar iyi görünüyorsun, tek başına yürüyorsun' dedim... Bapu döndü ve 'Kesinlikle!' dedi. 'İyi görünüyorum, değil mi? Yalnız yürüyorum.'"[61] Öğleden sonra ziyaretçileri gelmeye başladı. O günkü en önemli ziyaretçisi Sardar Patel saat dörtte gelip, içini dökmüş, Kabine'den ayrılmak için bir kez daha Bapu'dan izin istemişti. Nehru ise bitmek bilmez tartışmalarını kendi açısından anlatmak için akşamüstü gelecekti.

Abha öğleden sonra dört buçukta, her zaman saat beşteki dua meclisinden önce bitirdiği akşam yemeğini getirdiğinde, Bapu ve Patel hâlâ konuşuyorlardı. Abha, Bapu'nun ne kadar dakik olduğunu bildiği için saat tam beşte tepsiyi almak için geri geldi ve iki kardeş arasındaki yoğun baş başa konuşmaya son vermek için hafifçe öksürüp, Patel'in dikkatini çekmeye çalıştı. Ama Gandi, çektiği acı suratındaki derin çizgilerde görülebilen Vallabhbhai'ye odaklanmıştı. Beş dakika geçtikten sonra Abha, Gandi'nin saatini görebileceği bir şekilde havaya kaldırdı. "Gitmek zorundayım" dedi Gandi, yer minderinden kalkarak. Manu kalemini, tesbihini ve gözlüğünü alıp, not defteri ve tükürük hokkası elinde, Gandi'nin sağ tarafına geçti. Abha Gandi'nin sol bastonuydu ve yerini alırken, "Bapu, saatin ihmal edildiğini hissetmiş olmalı, hiç bakmıyorsun ona" diye espri yaptı.[62] "Siz benim kronometrem olduğunuza göre, neden bakayım ki?" dedi Gandi. Bahçeye doğru yürüdüler. "Ama kronometreye de bakmıyorsun" dedi Abha neşeyle. Gandi güldü.

Kalabalık bahçe patikasında ilerlerlerken, orada bekleyenlerin çoğu başını eğip selam veriyor, platforma rahat ulaşmaları için kenara çekilip yol veriyorlardı. "Sağ tarafında yürüyordum" diye hatırlıyor Manu. "Karşı yönden bej rengi bir kıyafet giymiş iriyarı bir genç, ellerini birbirine kenetlemiş bir halde kalabalığı yararak yanımıza geldi. Gandi'nin ayaklarına dokunmak istediğini sandım."[63] Lakin tabancasını tombul elleri arasında gizleyen, nefretten gözü dönmüş Nathuram Godse, Gandi'nin ayaklarıyla ilgilenmiyordu. Tabancasını yakın mesafeden Mahatma'nın çıplak göğsüne doğrulttu ve tetiği son hız çekip, üç el ateş etti. "Ortalığı duman kapladı ve gökyüzü patlama sesiyle inledi. Bapu hâlâ yürüyor gibiydi, dudaklarından 'Hei Ra... ma! Hei Ra...!' sözleri

61. A.g.e., s. 289-301.
62. "Remarks on Way to Prayer Meeting", 30 Ocak 1948, *C.W.M.G.*, Cilt 90, s. 535.
63. Manu, *Last Glimpses*, s. 308; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 309.

dökülüyordu." Mahatma Gandi'nin tutkulu kalbi, kıpkırmızı kanını beyaz şalının üzerine boşalttı. Narin bedeni yere yığıldı ve saat 17:17'de son nefesini verdi.

25
Hindistan'a Bıraktığı Miras

Mahatma Gandi'nin suikaste uğradığı haberi yayıldıkça çoğu Hindistanlının hissettiği vicdan azabı ve pişmanlık, Bapu'nun yaşarken söndüremediği nefret alevlerinin yatışmasına yardımcı oldu. Mahatma'yı öldüren kişi Pakistanlı bir Müslüman değil, sofu bir Hindu Brahman'dı ve yakında çıkacağı mahkemede mağrur bir edayla, hem Hindistan hem de Hinduizm'i kurtarmak için harekete geçtiğini söylecekti.

"Hayatımızın ışığı söndü" diye nutuk çekti o gece Cevahirlal Nehru. Gandi için Hindistan Radyosu'ndan yaptığı güzel ve dokunaklı veda konuşmasında gözyaşlarına hâkim olmaya çalıştı. "Sevgili liderimiz, Bapu'muz artık aramızda değil... Onu yıllardır gördüğümüz gibi bir daha asla göremeyeceğiz. Koşup onun öğüt ve tesellilerine başvuramayacağız... Işık söndü, demiştim ama

yanlış söyledim. Zira bu ülkede parıldayan ışık sıradan bir ışık değildi. Bu ülkeyi aydınlatan ışık, yaşayanları, edebi ve ezeli hakikatleri temsil ediyor, bu kadim ülkeyi özgürlüğe taşıyordu."[1] Nehru kitlesel nefretin yayılmasını durdurmak için elinden geleni yapacağına ant içti. "Bu zehri kökünden söküp atmalıyız... Omuz omuza vermeliyiz ve bütün küçük çatışmalarımız bu büyük felaket karşısında sona ermeli."

Bütün radikal Hindu partiler yasaklandı, tanınmış Rashtriya Swayamsewak Sangh ve Hindu Mahasabha liderlerinin ve terörist çete üyelerinin çoğu tutuklandı. Poona, Bombay ve Nasik'te öfkeli sokak çeteleri, Brahmanların evlerini yaktılar ve haki giyen birçok militanı tartakladılar. Hindistan polisi çelik uçlu coplarını acımasızca kullanıp, şimdiye dek kasıla kasıla yürüyen genç Hindu bağnazların kafataslarını parçaladı. Onlarca kişi hayatını kaybetti, yüzlerce kişi yaralandı, binlerce kişi evsiz kaldı ve on binlerce kişi Hindistan'ın huzurunu bozmak suçundan hapse atıldı.

Kana bulanmış bedeni Birla Konutu'na getirilip, üzerinde uyuduğu sert tahtaya bırakıldığında Gandi çoktan ölmüştü. Manu, Gandi'nin en sevdiği *Gita* dörtlüklerini okurken ağlamaya devam ediyordu. Dr. Bhargava artık nefes almadığını teyit etmek için Gandi'nin cesedinin üzerine eğilirken, Vallahbhbai Patel ve kızı Maniben de oradaydı. Büyük Ruh, Tanrı Rama'nın cennetine uçmuştu ya da bütün Hindular buna inanıyordu çünkü en son tutkulu çığlığı, "*Hei Rama*" idi. "Bapu artık aramızda değil!" diye ilan etti Bhargava resmi bir tonla. Oğullarından ilk gelen Devdas'tı. Nehru da onunla birlikte gelmişti, gözleri şişmiş, elleri titriyordu, dağılmıştı, gözleri yaşlıydı ve tam bir şok içindeydi. Patel ise onun aksine sakindi. Nehru, İçişleri Bakanı Patel'e sarıldı ve ikisi de Gandi'nin onlardan istediği gibi, birbirlerinin yanında durmaya, küçük tartışmalarını bir kenara bırakmaya yemin ettiler. Böylece Gandi'nin ölümü, Hindistan hükümetinin ve de Delhi'nin artık pişman olan Hindu, Müslüman ve Sihlerinin çoğunun birleşmesine yardımcı oldu. Yas tutan milyonlar, konutun önünü ve oraya giden bütün yolları doldurdular, Bapu'nun tutkulu öğretisine uygun yaşamaya söz verdiler.

Kapıdaki kalabalık iyice sabırsızlanmış, ısrarla bağırıyor ve yüzlerini demirlere dayıyordu. Bunun üzerine Patel akıllıca davranarak Gandi'nin naaşını çatıya taşımaya karar verdi; naaş bin-

1. Wolpert, *Nehru*, s. 429-430.

lerce insanın görebilmesi için ışıklandırıldı ve havaya kaldırıldı. "*Mahatma Ganhi-ki-jai!*" diye kükredi kalabalık. Gandi nihayet şehit mertebesine ve tutkuyla arzuladığı kurtuluşa kavuşmuştu. Yapılan resmi cenaze törenini, eğer devlet başkanı olsaydı Gandi'nin muhtemelen dağıtacağı ordu üstlendi. Çiçeklerle kaplı naşını, Amerika'da yapılmış bir top arabasına konuldu, Ahimsa Havarisi'nin şerefine yapılan yetmiş iki pare top atışı, ertesi gün Delhi'nin yaslı sessizliğini dağıttı.

Ramdas, Birla Konutu'na sabah on birde ulaştı ve akabinde kilometrelerce uzunluktaki geçit töreni başladı. Tören alayının en önünde dört zırhlı araç vardı, bunları devlet başkanı muhafızı mızraklı süvariler takip ediyordu ve Hindistan'ın en uzun boylu ordu, donanma ve hava kuvvetleri mensuplarından oluşan, iki yüz kişilik özel bir birlik, Gandi'nin naaşının olduğu arabayı ağır ağır çekiyordu. Bunları takip eden polis memurları gittikçe artan kalabalığın emniyetini sağlamaya çalışıyordu. Manilal, Güney Afrika'da kaldı fakat Harilal, çağrılmamış olmasına karşın, Madras'tan babasının yakılacağı yere, Jumma Nehri üzerindeki *Raj Ghat*'a (Kraliyet Merdivenleri) geldi. Naaşın yakılacağı odun yığınının etrafında darmadağınık ve sakallı bir halde gizli gizli dolaştığı görülmüştü. En büyük erkek çocuk olarak ateşi onun tutuşturması gerekirdi ama bunu Ramdas yaptı. Çiçek ve çelenklerle süslenmiş, saf yağ ve kokularla yıkanmış sandal ağaçlarından oluşan yakma yeri, beşe çeyrek kala Delhi'nin gökyüzünü kıvılcımlarla aydınlattı, Gandi'nin sevgi ışığı ve barışa duyduğu şiddetsiz tutku kül olurken, gecenin serinliği boyunca yanmaya devam etti.

12 Şubat 1948'de, Manu, Abha, Sushila, Devdas ve Ramdas, Nehru ve kabinesiyle birlikte Allahabad'a gittiler. Yanlarında Bapu'nun külleri vardı, bir kısmı Ganj ve Jumma Nehirlerinin, antik Hindu efsanelerine göre görünmez kardeşleri Saraswati Nehri'yle buluştuğu çamurlu kesişme noktasına döküldü. Helikopterler havada turlayıp, aşağı gül yaprakları saçarken, Nehru ve Patel, Mahatma'nın kül kabını sırayla omuzlarında taşıdılar. Allahabad'ın Queens Caddesi'nden nehirlere yapılan yürüyüşe dört askeri cip öncülük etti, bunu süvari muhafızlar ve Kumaun Alayı takip ediyor, polis ve askerler de güvenliği destekliyorlardı. "*Ram Dhun*'ı* söyleyerek sedyeyi, sonra da ülkenin bütün liderle-

* Rahm Dan (Raghupati Raghav Raja Ram): Mahatma Gandi'nin favori Hindu ilahisi. En yaygın bilinen melodisi Vişnu Digambar Paluskar tarafından bestelenmiştir. Tuz Yürüyüşü sırasında sıkça Gandi ve takipçileri tarafından söylenmiştir. (y.h.n.)

rini takip ettik" diye hatırlıyor Manu. "Arka tarafa başka bir askeri birim daha getirildi. Yol boyunca yığınla insan çatılara, ağaç dallarına ve telgraf direklerine tırmanmıştı."[2]

Gandi'nin külleri çalkantılı sarı sulara savrulurken, "Nihai yolculuk sona erdi" dedi Nehru. "Ama neden üzülelim ki? Onun için mi... Yoksa kendimiz, kendi güçsüzlüklerimiz, kalbimizdeki kötü niyetler ve diğerleriyle olan çatışmalarımız için mi üzülüyoruz? Mahatma Gandi'nin bizi bütün bunlardan kurtarmak için kendini feda ettiğini unutmamalıyız."[3]

Üç ay sonra çıkarıldığı duruşmada suikastçı Nathuram Godse, Hindistan Yüksek Mahkemesi huzurunda küstahça kendini savundu. "Beni kışkırtan Gandi'nin Müslümanlara daima ve tutarlı bir şekilde her istediklerini vermesiydi... Burada insanların ve Tanrı'nın huzurunda şunu belirtmek isterim ki Gandi'nin hayatına son vererek Hindistan'ı bir lanetten, şeytani bir güçten, otuz yıl boyunca uyguladığı kuş beyinli politikalarla sefalet ve mutsuzluktan başka bir şey getirmemiş birinden kurtardım... Nehru hükümetinin beni anlayacağını sanmıyorum ama tarihin bana hakkımı vereceğinden şüphem yok."[4] Godse'nin militan, ultra-Hindu fanatizmi maalesef, Mahatma Gandi'nin bütün insanların sevgi dolu bir şefkat ve eşit derecede saygıyla davranılmayı hak ettiği yönündeki ısrarından haz etmeyen, binlerce ortodoks Hindu tarafından paylaşılıyordu. Natruham Godse idam edildi ama kardeşi Gopal Poona'da (şimdiki Pune) yaşamaya, Hindu Mahasabha ve R.S.S.'in birçok müridi gibi bu son derece menfur suikasti bir Hindu kurtuluş eylemi olarak kutlamaya devam etti.

Gandi'nin en parlak ve sadık müridi Vinoba Bhave, Sevagram'daki gurusundan esinlendiği kapsamlı toplumsal reform hareketi *Sarvodaya*'yı sürdürdü. Sevagram Aşramı'nda kalarak, öğretmeye, yazmaya, pamuk eğirmeye, kumaş dokumaya ve Harijanlara karşı yapılan ayrımcı uygulamalara karşı ülke çapında verilen mücadeleye yardımcı olmaya devam etti. 1951'de, eski Prens Eyaleti Hyderabad'ın doğu yakasında patlak veren devrimci köylü ayaklanmalarına cevaben bir dizi yeni Gandici tarım

2. Manu, *Last Glimpses*, s. 312-31.
3. Wolpert, *Nehru*, s. 431-32.
4. Nathuram Godse'nin Makhemedeki İfadesi, *Rex versus Godse*, *The Word Quarterly: Gandhi Murder Trial*, "Godse, Apte ve Diğerlerinin Cinayet ve Komplo'dan Yargılanışının Resmi Kayıtları, Godse ve Savarkar'ın Konuşmalarının Birebir Kaydı", The Strcikland Press, Glasgow, muhtemelen 1950 sonrası, s. 49-50.

reformu hareketi başlattı. Hyderabad'da, cimri ve zengin Muslim Nizam, fakir çiftçi nüfusunu, ortaçağı andıran bir Müslüman toprak ağaları zümresiyle birlikte yönetiyordu. Komünist parti liderleri Hyderabad'ın Telegana Bölgesi'nde şiddetli devrim çağrısı yaptılar. Vinoba bu çağrıyı, toprak ağalarını, topraksız çiftçilere dağıtılacak toprak bağışlarına davet ederek dengelemeye çalıştı. Gandi'den daha da kırılgan görünen Vinoba, her yaştan müridiyle birlikte köy köy dolaştı; müritleri çoğunlukla Hindistanlıydı ama bazı Avrupalı, Japon ve Amerikalılar da ona katılıyordu.[5] Her köyün en büyük toprak ağalarından kendisini beşinci oğulları olarak görmelerini ve topraklarının beşte birini, köyün topraksız köylüleri arasında paylaştırması için ona devretmelerini istiyordu. Vinoba azizvari görüntüsü ve *ahimsa* mesajı sayesinde en taş kalpli toprak ağalarından bile genellikle olumlu tepkiler aldı. Vinoba'ya verilen parseller genellikle çok sarp ya da işlenemeyecek kadar kuraktı ve aç çiftçilere aktarılması beklenenden daha uzun sürüyordu. Fakat birkaç yıl içinde Vinoba milyonlarca dönümlük arazi topladı ve bu bağışların neredeyse onda birini dağıtarak, Hindistan'ın en çaresiz çiftçileri arasında şiddetsiz bir toprak devrimi başlattı.

Yıllarca *Bhoodan* mücadelesi verdikten sonra daha da yenilikçi olan *Gramdan* (Köyün Bağışı) hareketini başlattı. Ziyaret ettiği köylerdeki toprak sahiplerinden bütün topraklarını gönüllü bir şekilde kendisine vermelerini istiyor, bunları köydeki bütün işçi ve çiftçiler arasında eşit bir şekilde yeniden dağıtmayı öneriyordu. 1957'de Bihar'ı ve Maharaştra'nın büyük bir kısmını katederek, 50.000 köyden, dört milyon dönümden fazla toprak aldı. Vinoba moralini ya da sinirlerini hiç bozmuyor, çalışmalarını kusursuz bir *ahimsa* ve sonsuz bir sabırla sürdürüyordu.

Yaratıcı Sarvodaya hareketinin son aşaması *Jivandan* (Yaşam Bağışı) adını taşıyordu. Vinoba ve Gandi'nin, Hindistan'ın en fakir ve en muhtaç kesimlerinin hizmetine girerek yaptıkları türden bir bağıştı bu. Vinoba'nın 1958'de Jivandan gönüllüleri için yaptığı çağrıya ilk cevap veren kişi sosyalist Jaya Prakaş (J. P.) Narayan oldu. J. P. en azından geleneksel Batılı anlamıyla politikayı bırakıp, hayatının geri kalan yıllarını fedakâr bir hizmet anlayışıyla Hindistan'ın kırsal ekonomisini barışçıl bir şekilde kalkındır-

5. Eşim ve ben, 1957 Aralık ayında, güney Maharaştra'da Vinoba'yla birlikte yürümüştük.

maya adadı. Tıpkı Vinoba gibi J. P.'nin de amacı, Gandi'nin *Ram Rajya* (Tanrı Rama'nın hükmettiği efsanevi Altın Çağ) hayalini gerçekleştirmekti. Bu idealist harekete daha birçok kişi katıldı. Fakat Hindistan'ın hızla artan nüfusu düşünüldüğünde, Jivandan gönüllüleri çok küçük bir azınlık olarak kaldılar; tutkulu adanmışlıkları ve yaratıcı özverilerine rağmen Hindistan'ın kırsal ekonomisini kalkındırmaya ya da hızla gelişen Delhi, Bombay, Kalküta, Bangalore ve Madras gibi kentsel çekim merkezlerinde baş gösteren sorun ve eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya muktedir değillerdi. Kentlerdeki sinai kirlilik ve uygarlığın diğer barbarlıkları, Gandi'nin uğrunda yaşadığı ve tutkulu bir biçimde savunduğu her şeye karşıttı.

Mahatma Gandi'nin doğumunun yüzüncü yılında yapılan anma töreninde, Gandi Barış Vakfı'nın sekreteri G. Ramachandran şu üzücü açıklamayı yaptı: "Dünyanın Gandi ve Satyagraha ile pek alakası yok gibi... Uygarlık şu anda gitgide artan şiddetin kıskacı altında... Şiddetsizlik dünyayı silip süpüren şiddet dalgaları karşısında küçük bir damla olmaktan öteye gidemiyor. Ama militarizm ve nükleer silahlar, yok olup giden bir çağın kanlı işaret direkleridir. Gandi ve şiddetsizlik ise yavaş yavaş ortaya çıkan bir adalet ve barış çağının ışıltılı sembolleridir."[6] Fakat bundan sadece beş yıl sonra Hindistan, ilk yer altı plütonyum bombasını patlattı ve bunun üzerinden çeyrek yüzyıl bile geçmeden aynı çöldeki test bölgesinde beş güçlü nükleer patlama daha gerçekleştirerek, dünyanın en ölümcül ve en tehlikeli silahlanma yarışına katıldığını iftiharla ilan etti.

Hindistan'ın ikinci Cumhurbaşkanı, felsefeci Dr. S. Radhakrishnan, vatandaşlarını ve dünyayı bilgece uyardı. "İnsanın en büyük düşmanı, savaş esnasında uygarlığı tamamen yok edebilecek ve barış zamanında da insan ırkına ağır ve kalıcı hasarlar veren nükleer silahlardır. Gandi bizi silahlardan arındırılmış bir dünyada yaşamaya hazırlamaya çalıştı. Çatışma ve öfke dünyasından çıkıp, işbirliği ve uyum temelinde çalışmaya hazır olmalıyız..."[7]

Ama Hindistan'ın Atom Gücü Bakanlığı'nı yaşatan, denetleyen ve fon veren kişi pasifist Cumhurbaşkanı Radhakrishnan değil, Başbakan Nehru'ydu. 1974'e gelindiğinde, Nehru'nun ken-

6. G. Ramachandran, "The Core of Gandhi," *Mahatma Gandhi: 100 Years*, Dr. S. Radhakrishnan, Gandi Barış Vakfı, Yeni Delhi, 1968, s. 320-21.
7. S. Radhakrishnan, "Introduction", a.g.e., s. 1-2.

disi kadar militan olan kızı, Başbakan Indira Gandi, Buda'nın doğumunun kutlandığı gün, 1998'de Hindistan'ın beş termonükleer patlamasını gerçekleştireceği Pokhran Çölü'nde ilk plütonyum bombası denemesi için gizli bir emir çıkardı. Nehru sık sık, "Hindistan'ın saklayacak hiçbir şeyi yok" diye ısrar ediyor, Keşmir'deki ilk savaşı tırmandırırken her aşamada şunu iddia ediyordu: "Gandiji'ye danışıp, doğruluk ve şiddetsizlik azizinin onayını aldık."[8] Nehru'nun öldüğü yıl, 1964'te, Keşmir'de yüz binden fazla düzenli Hindistan askeri vardı ve kızı Indira'nın başta olduğu on yıl boyunca bu rakam iki kattan fazla arttı. 1999 yılına gelindiğinde Hindistan Keşmir'de yarım milyondan fazla asker barındırıyordu. Indira ilk bombayı patlattıktan sonra bunun barışçıl amaçlarla yapıldığı, Hindistan'ın bir nükleer silah gücü olmak gibi bir niyetinin olmadığını iddia etti. Fakat Mayıs 1998'de –Bharatiya Janata Partisi (BJP) ile yozlaşmış ve gözden düşmüş Kongre'yi alt eden– Başbakan A. B. Vajpayee, Hindistan'ın çok büyük bir bombasının olduğunu iftiharla kabul ederek, nükleer silah sahibi güçlerin oluşturduğu küçük küresel kulübün bir üyesi olmayı talep etti. İki hafta sonra Pakistan da eşit sayıda yer altı atom bombası patlatıp, kaygı verici şekilde Keşmir üzerindeki hak iddiasından asla vazgeçmeyeceğini ilan etti. Pakistan'ın da bir nükleer güç ülkesi olduğunu iftiharla duyurdu. Daha sonra Hindistan ve Pakistan, 1999 yazında iki ay boyunca, dünyanın en yüksek rakımlı savaş alanı olan, karlarla kaplı Kargil'de bulunan Keşmir'in tartışmalı kontrol hattı boyunca yüksek maliyetli acı bir savaşa giriştiler.

Hindistan'ın Kargil zaferi, Yeni Delhi hükümetini ve ABD'de yaşayıp, refah seviyelerini gitgide arttıran denizaşırı Hindistanlılar da dahil olmak üzere Hindistan'ın elit kesminin büyük bir kısmını adeta sarhoş etti. Mahatma Gandi'nin felsefesinin her yönüne ters düşen bir aşırı milliyetçilik ve militan özgüven sergilemeye başladılar. "Beni endişelendiren şey, Pakistan karşısındaki güvenliğin politik ajandamızdaki en önemli madde olma ihtimalidir" diye doğru bir tahminde bulunmuştu Delhi'deki Gelişmekte Olan Toplumlar Araştırma Merkezi'ndeki profesörlerden biri. "Bu, Hindistan gibi bir ülke için çok üzücü bir şey. Halletmemiz gereken, açlık, yoksulluk ve temiz içme suyu gibi daha birçok baş-

8. Wolpert, *Nehru*, s. 433.

ka mesele var."[9] Delhi'deki Gandi'yi Yaşatma Vakfı'nın sekreteri S. K. Bandopadhaya da, eğer Hindistan'ın liderleri Gandi'nin kırsal kalkınma planlarının yanı sıra toplumsal ve eğitim reformlarını da göz ardı ederek, sadece askeri savunmaya odaklanırlarsa Hindistan'ın kalkınmasının karşı karşıya kalacağı potansiyel tehlikeleri açıkça ifade ediyordu. "Liderlerimiz nükleer bombalardan bir kurtuluş olarak bahsederlerken" diye uyarıyordu, "350 milyon insanımız yoksulluk sınırının altında yaşıyor, nüfumuzun yaklaşık yüzde ellisi okuma yazma bilmiyor ve 100.000 köyümüz temiz içme suyuna bile sahip değil."[10]

Hindistan, suikaste uğramasından yarını yüzyıl sonra bile Gandi'nin doğum gününü milli bayram olarak kutluyordu. En son çıkan banknotların üzerinde Gandi'nin gülen yüzü ve barış mesajları vardı. Hindistan'ın liderleri hâlâ naaşının yakıldığı yere saygıyla çelenkler bırakıyorlardı. Ama artan silahlanma ve dış politikasında izlediği çizgiyle Yeni Delhi, Bapu'nun ideal çizgisinden ve öğretisinden büyük ölçüde uzaklaşmıştı. Sabarmati Aşramı, Mahatma Gandi'nin anısına adanmış bir müze ve kütüphane olarak varlığını sürdürüyor; Gandi'nin bütün yazdıkları, Ahmedabad'daki Navajivan Fonu'nun desteğiyle sevgiyle saklanıyor, özenle düzenleniyor ve yayınlanıyor. Sevagram Aşramı ise Gandi'nin tutkulu ruhani varislerinin hayatlarını Sarvodaya'ya adadığı yaşayan bir miras olmaya devam ediyor. Pordanbar ve Bombay'da, Ahmedabad, Kalküta ve Yeni Delhi'de Mahatma Gandi'nin doğduğu, yaşadığı, çalıştığı ve öldüğü binalar, turistlerin ve inançlı hacıların gelip saygılarını sundukları milli anıt ve müzeler olarak korunuyor. Yeni Delhi'deki Birla Konutu müzeye dönüştürüldü; Gandi'nin az sayıdaki son kıymetli eşyaları ve suikaste uğradığında üzerinde olan kanlı *khadi* burada saklanıyor. Hindistan'ın fakir çiftçileri ve topraksız Harijanları, bir zamanlar çok zarif olan bu binanın önüne her gün gelip, yas tutuyorlar. Otobüsle, bisikletle ya da yayan gelip, bahçede Mahatma'nın öldürüldüğü, üzeri örtülüp korunan noktayı tavaf etmek için büyük evin arka verandasından geçerken dua ediyorlar. Çoğu okuma yazma bilmeyen bu köylüler, Bapularının ne kadar bilge ve büyük bir insan olduğunu,

9. Profesör Yogendra Yadav, alıntı için bkz., Celila Dugger, *New York Times*, 18 Temmuz 1999, s. 4.
10. "Hindistan'ın Atom Bombası Testlerini Lanetlemek için Gandi'nin Sesi Yardıma Çağrılıyor", John F. Burns, *New York Times*, 24 Mayıs 1998, s. 3.

birçok eğitimli, zengin Hindistanlının asla anlayamayacağı bir şekilde anlıyor gibiler. Hindistan'ın ayrıcalıklardan yoksun, milyonlarca paryası ve azınlıklarının çoğu, Gandi'nin tutkulu hayatını onlara adayıp, onlar için öldüğünü unutmuyor. Bazıları her gün şafak vakti toplanıp, Gandi'nin en çok sevdiği antik Upanişad dualarını okuyorlar:

Beni yalandan hakikate,
Karanlıktan aydınlığa,
Ölümden ölümsüzlüğe taşı.

Mahatma Gandi, dünyanın en büyük, en güçlü modern imparatorluğunun devasa silahlı kuvvetleri karşısına Büyük *Maha-Atma* Ruhu'yla dikilerek, görünmez ruh kuvvetinin gücünü ispatladı. Hayatı boyunca acıyı bu kadar tutkuyla kucaklayarak ve onu nereye götürürse götürsün içsesini korkusuzca takip ederek, Tanrı'nın ikiz yüzleri olduğuna inandığı Sevgi ve Hakikat mesajını yaşattı. En büyük lüksü ona ihtiyaç duyanlara hizmet etmekti: hastalara, açlara, işi, onuru ya da umudu elinden alınmış insanlara. Hindistan'ı, imparatorluğun sömürü zincirlerinden ve insanlığı da önyargı, korku ve nefret prangalarından, acımasız ırksal, dini ve sınıfsal çatışmaların yarattığı dehşetten kurtarma arayışını hiç bırakmadı. Çoğu insan hazla flört ederken, o acıyla flört etti, insanlar neşeyi kucaklarken o hüznü kucakladı ve hasımlarını ya da kendi ölümünü, karşısındakinin süngüsünü düşürecek sevgi dolu bir gülümsemeyle karşılamaya her zaman hazırdı. "Yap ya da öl!" mantrasının hakkını vererek yaşadı. Fakat Hindistan'ın çoğunu, kadim yogik *tapas* ve *ahimsa* güçlerinin atom bombasından daha güçlü olduğuna ikna etmeyi başaramadı. Elbette, aşırı tutucu bir katil tarafından öldürülen ilk ya da tek barış elçisi değildi ve maalesef sonuncusu da olmayacaktı. Ama MÖ 5'inci yüzyılda yaşamış, "Aydınlanmış Kişi" Buda'dan sonra en büyük Hindistanlıydı.

26
Gandhi'nin Küresel Mirası

Martin Luther King, Jr., ilk kez İlahiyat Fakültesi son sınıftayken hakkında bir şeyler okuduğu Mahatma Gandi'den derinlemesine etkilenmişti. King, Gandi'nin tutkusunun gücünü son derece önemli bulmuştu. "Gandi'nin felsefesinde daha derinlere daldıkça... şunu anladım ki... Gandi'nin şiddetsizlik yöntemi aracılığıyla işleyen Hıristiyan sevgi doktrini, ezilen bir halkın özgürleşme mücadelesinde kullanabileceği en güçlü silahlardan biridir."[1] Montgomery (Alabama) Dexter caddesinde, Baptist Kilisesi'nin papazı olan King, ABD'nin ırk ayrımcılığı zehrinden

1. Marthin Luther King, Jr., *Strength to Love*, Harper Row, New York, 1964, s. 165-69.

kurtulmasına yardımcı oldu ve Amerika'daki insan hakları mücadelesini şiddetsiz bir şekle dönüştürdü, sonuçta da 1968'de suikaste uğradı. King, Gandi'yle hiç tanışmadı ama hayatından ve çalışmalarından o kadar etkilenmişti ki 1959'da Gandi'nin müridleriyle tanışmak için Hindistan'ı ziyaret etti. "Başka ülkelere turist olarak gidebilirim" dedi otuz yaşındaki King, Hindistanlı dostlarına, "ama Hindistan'a hacı olarak geliyorum. Çünkü benim için Hindistan demek, çağımızın en yüce insanlarından biri olan Mahatma Gandi demek."[2]

Martin Luther King, ABD'de Gandi'nin hayatı ve sevgi, ümit, inanç ve cesaret mesajından etkilenen ilk ya da tek siyah lider değildi. Daha önce W. E. B. Du Bois, Siyahları Geliştirme Ulusal Derneği (NAACP) adına Gandi'yi ABD'ye çağırmıştı. "ABD'de insanlar arası gerçek eşitlik ve kardeşlik ancak başka bir Gandi'nin liderliği altında sağlanabilir" diye kâhince bir öngörüde bulunmuştu Du Bois, King'in suikaste uğramasından önce.[3]

King, 1964'te Nobel Barış Ödülü'nü aldığında, daha sonra Amerika'nın bütün şehirlerinde yapacağı gibi, Gandi ve Thoreau'nun meşhur ettiği o şiddetsiz ayaklanma diliyle konuştu. "Adaletsiz yasalara uymayacağız ve adaletsiz uygulamalara da teslim olmayacağız. Bunu barışçıl, açık, neşeli bir biçimde yapacağız çünkü bizim amacımız ikna etmek. Biz şiddetsiz araçları benimsiyoruz çünkü amacımız kendisiyle barışık bir toplum yaratmak... Gerektiğinde acı çekmeye ve hakikatin şahitleri olmak için hayatlarımızı bile tehlikeye atmaya hazırız... Irksal adalet sorununa getirilen bu yaklaşımı Mohandas K. Gandi... İngiliz İmparatorluğu'nun gücüne meydan okumak ve halkını yüzyıllardır maruz kaldıkları siyasi tahakküm ve ekonomik sömürüden kurtarmak için muhteşem bir şekilde kullanmıştı."[4] King'in sivil itaatsizlik konusundaki akıl hocasına yaptığı bu cömert saygı duruşu, Nobel Komitesi üyelerinden bazılarının Gandi'yi asla bu şekilde onurlandırmamış olmalarından ötürü utanmalarına neden oldu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Nobel Komitesi başkanı Gunnar Jahn, komitenin diğer iki üyesi Gandi'nin ismini öner-

2. David Levering Lewis, *King: A Biography*, University of Illionis Press, Urbana, 2. Baskı, 1978, s. 99.
3. Homer A. Jack, "Mohandas K. Gandhi ve Martin Luther King Jr.", *Mahatma Gandhi: 100 Years*, Der. S. Radhakrishnan, Gandhi Barış Vakfı, Yeni Delhi, 1968, s. 135. Bundan sonra *M.G.:100* olarak anılacaktır.
4. A.g.e., s. 137.

diğinde, Gandi'nin ödülü almasına mani olmuştu. Kısa süre önce yayınlanan günlüğünde Jahn şöyle diyor: "Gandi kesinlikle aday gösterilen en büyük şahsiyet... Ama onun sadece bir barış elçisi değil aynı zamanda bir milliyetçi olduğunu da unutmamalıyız."[5] Fakat Hindistan'daki kitleleri uyandırmak ve milyonlarca insana, *Swaraj* dağına doğru yaptığı tutkulu yürüyüşü takip etmek için ilham vermek konusundaki özverili dehasıyla, Hindistan'ın uzlaşmaz üst sınıfları ve paryalarını bir ulus-devlet oluşturacak şekilde birleştirmeye çağdaşlarının hepsinden daha fazla katkıda bulunmuştu –bu öyle sıradan bir başarı ya da küresel mirasının göz ardı edilebilir bir parçası da değildir. Gandi'nin hakikat ve sevginin kapsayıcı gücüne dair hayatı boyunca verdiği mesaj, ulusal sınırları aşıyor ve yirminci yüzyıl boyunca yankılanıyor.

Güney Afrika'nın ilk siyahi başkanı ve Gandi'nin ilk hücre hapsine çarptırıldığı, Güney Afrika'daki aynı hapishanede yatmış olan Nelson Mandela, "Gandi'nin işbirliği yapmama stratejisi ve şiddetsiz direnişi, sömürgecilik ve ırkçılık karşıtı hareketlere uluslararası düzeyde ilham vermiştir" diye yazmıştı.[6] Mandela, Gandi'nin kendi tutkulu hayatı üzerindeki ilham verici etkisine saygı duruşunda bulunarak, "Aynı zaman diliminde yaşamamış olsak da, ortak hapishane tecrübelerimiz ve haksız kanunlara meydan okuyuşumuz açısından aramızda bir bağ var" diye not düşmüştü.[7]

Gandi suikaste uğradıktan kısa süre sonra Albert Einstein şunları yazmıştı: "Gandi'ye dünya çapında gösterilen hürmetin dayanağı, içinde yaşadığımız bu ahlaki çürüme çağında, Gandi'nin, siyasi alanda insan ilişkilerine dair hepimizin var gücümüzle ulaşmaya çalışması gereken o daha yüce kavrayışı temsil eden tek devlet adamı olduğunun fark edilmesidir... İnsanlığın geleceği ancak dünya meselelerinde olduğu kadar diğer meselelerde de izleyeceğimiz yol, şimdiye kadar olduğu gibi çıplak güç tehdidine değil, adalet ve hukuka dayanırsa katlanılır olabilir."[8]

---

5. Aktaran, Alister Doyle, *Los Angeles Times*, 15 Ocak 1999, Bölüm D, s. 12.
6. Nelson Mandela, "The Sacred Warrior", *Times*, 31 Aralık 1999, Cilt 154, sayı 27.
7. Nelson Mandela, "Gandhi: The Prisoner: A Comparison", *Mahatma Gandhi: 125 Years*, Der. B. R. Nanda Hindistan Kültürel İlişkiler Konseyi, Yeni Delhi,1995, s. 5-6. Bundan sonra *M.G.:125* olarak anılacaktır.
8. Einstein'ın 11 Şubat 1948 tarihli anma konuşması, alıntı, Sarojini G. Henry, "Gandhi and Albert Einstein", *Gandhi Marg*, Gandi Barış Vakfı Dergisi, 15, sayı 3, Ekim-Aralık 1993, s. 336.

UNESCO, Mahatma Gandi'nin doğumunun yüz yirmi beşinci yılını "Uluslararası Hoşgörü" günü ilan ederek kutladı. UNESCO Genel Başkanı Dr. Federico Mayor, Gandi'ye ilişkin methiyesinde şunları yazdı: "Mahatma Gandi bize, hayatımız boyunca muhalif, hatta isyancı olabileceğimize ama bunu asla şiddetle yapmamamız gerektiğine dair bir örnek sundu ve biz, çocuklarımıza, işte bunu... '*Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar*' gerçeğini öğretmeliyiz."[9] Böylece, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ilk maddesi, Birleşmiş Milletler tarafından resmen Gandi'nin küresel mirasıyla özdeşleştirilmişti. Bundan yirmi beş yıl önce, Birleşmiş Milletler'in ilk Budist genel sekreteri şunu belirtmişti: "Buda müritlerine asla öfkeye kapılmayıp, kötü niyet beslememelerini öğretti... Gandi de şiddetsiz yöntemlerin, zor kullanılarak elde edilenlerden daha kalıcı sonuçlar doğuracağına inanıyordu."[10]

Dindar bir deha ve yenilikçi olan Gandi'nin, ahlaki ilke ve şiddetsiz yöntemlerin bütün maddi hedeflerden önce geldiğini vurgulaması, Hakikat ve Sevgi olarak Tanrı inancı, küresel mirasını ölümsüzleştiriyor. Zambia'nın ilk Cumhurbaşkanı, kendisini ve ülkesinin Nobel Barış Ödülü sahibi Şef Luthuli'sini, Gandi'nin müritleri olarak görmekten gurur duyan Kennet Kaunda, "Gandi ölemez!" diye yazmıştı. "Düşünce, ifade ve eylemleri dünyamızdaki milyonlarca insanı etkilemeye ve özgürleştirmeye devam ediyor; bunlar kesinlikle şiddetsizlik aracılığıyla pozitif bir güç olmaya devam edecektir..."[11] King'in 4 Nisan 1968'de suikaste uğramasının ardından, karikatürist Bill Maudin Mahatma Gandi'yi, hasır paspasının üzerinde oturmuş, King'i cennette sevgi dolu bir selamlamayla karşılarken tasvir etmişti: "Suikastçilerin garip yönü Dr. King, seni öldürdüklerini düşünmeleridir."[12]

O öldüğünde henüz doğmamış milyonlarca kişi için Gandi'nin ismi, bizim yüzyılımıza özgü ilham verici güçlerle yankılanmaya devam ediyor. Plastik modernlikle sarmalanmış ve şiddet ile acıya, haz düşkünü zenginler ile tek bir gece tok uyumayan yüz

9. Alıntı kaynağı; N. Radhakrishnan, *Gandhi: The Quest for Tolerance and Survival*, Gandhi Smriti, Yeni Delhi, 1995, s. ix.
10. U Thant, "Non-Violence and the World Peace", *M.G.:100*, s. 372-74.
11. Kenneth D. Kaunda, "Mahatma Gandhi Will Not Die", *M.G.: 125*, s. 20.
12. Bill Mauldin'in karikatürü ilk kez *Chicago-Sun Times*'ta (5 Nisan 1968) yayınlandı ve *Profiles of Gandhi*'de tekrar kullanıldı, Der. Norman Cousins Indian Book Co., Delhi, 1969, s. 205.

milyonlarca insan arasındaki uçuruma duyarsız kalan bu dünyada, Gandi'nin modern Delhi'den çok Via Dolorosa'yı akla getiren tutkulu yaşamı ve sevgi mesajı, küresel çapta hayranlık ve öykünmeye yol açıyor. Gandi'yi yirminci yüzyıldaki ikinci Einstein seçen *Time*'ın yazarı Johanna McGrey, "Benim gibi altmışlar çocukları" demişti, "insan haklarını savunmak için Özgürlük yazında Güney'e gittiğimizde ve Vietnam'daki savaşı durdurmak için yürüdüğümüzde Gandi'nin müritleri gibiydik. Tutkulu bağlılığımız, şiddetsiz aktivizmimiz, sivil itaatsizlik için cezalandırılmaya hazır olmamız, onun öğrettiği derslerdi... Gandi'nin çalışmaları ve ruhu, 20. yüzyılın, bütün dönemlerinde ahlaki bir yol gösterici olacak fikirlere uyanmasını sağladı."[13] *Time*'ın, Gandi'nin küresel çocukları ve ruhsal varisleri olarak seçtiği isimler arasında Amerika'dan Dr. King, Rosa Parks ve Cesar Chavez'in yanı sıra, Tibet'ten Dalai Lama, Polonya'dan Lech Walesa, Burma'dan Aung San Suu Kyi, Güney Afrika'dan Desmond Tutu, Nelson Mandela ve Filipinlerin suikaste uğrayan Devlet Başkanı Benigno Aquino Jr. da vardı. Bu listeye Kuzey İrlanda'nın Nobel Barış Ödülü Adayı Mairead Maguire de eklenmeliydi. Maguire, Gandi'nin öldürülmesinin 50. yıl dönümünde şöyle yazmıştı: "Şu anda dünyadaki üçüncü ya da dördüncü en güçlü askeri makine olan Hindistan hükümetinin, halkının büyük bir kısmı temel yaşam ihtiyaçlarını karşılayamıyorken militarizme bu kadar çok kaynak harcaması delilik değil mi?.. Evet, düpedüz delilik! Şiddet deliliğinin ancak şiddetsizliğin aklı başındalığıyla durdurabileceği konusunda Gandi'ye katılıyorum."[14]

Bugün dünyada Mahatma Gandi'den haberdar olmayan ve hayatının yarattığı küresel etkiden muaf bir bölge yok. Otobiyografisi Hiroşima'da, Pekin'de, Moskova'da ve Madrid'de okunuyor; gülümseyen yüzünü ve çıplak gövdesini, Hindistan'a hiç gitmemiş ve başka bir Hindistanlı liderin isminden ya da görüntüsünden haberdar olmayan insanlar bile tanıyor. Tarihçi Rajmohan Gandi, büyükbabasına dair yazdığı aydınlatıcı portre çalışması *The Good Boatman*'de, Hindistanlıların çoğunun Gandi'nin herkesle özdeşleme tutkusunun yanı sıra ahlak duygusundan da etkilendi-

13. Johanna McGeary, "Mohandas Gandhi", *Time*, 31 Aralık 1999.
14. Mairead Maguire, "Reflections on the Fiftieth Anniversary of Gandhi's Assasination", *Fellowship*, 64, sayı 7-8, Temmuz/Ağustos 1998, s. 4.

ğini belirtiyor.[15] Horace Alexander, *Gandhi Through Western Eyes* adlı kitabında Gandi'den sadece Hindistan'ın Musa'sı ve George Washington'ı olarak değil, ayrıca söylediklerine bütün dünyanın kulak vermesi gereken bir dünya figürü, hepimize ait olan bir insan diye bahsediyor.[16] Gandi'nin en önemli evrensel mesajı şiddetsizlikte vücut buluyordu. Alexander'a göre, Gandi son pasifist mesajını ölmeden birkaç ay önce vermişti. "Dünya orman kanunlarından bıkıp usandı. Nefrete karşı sevgiyi, yalana karşı hakikati, hoşgörüsüzlüğe karşı hoşgörüyü salık veren kanunlara susamış durumda."

Profesör Judith M. Brown, yetkin biyografisi *Gandhi: Prisoner of Hope*'u, "Gandi sahte bir aziz değildi" diye bitiriyor. "Kamusal hayatta kaçınılmaz olan bazı tavizler vermek zorunda kaldı. Ama topluluk içinde yaşama mücadelesi verirken insanoğlunun karşılaştığı en derinlikli soruları soran, vizyon sahibi bir eylem adamıydı... Hepsini cevaplayamasa da en derin soruları soran bir 'çağının insanı' olan Gandi, bütün zamanların ve yerlerin 'insanı' oldu."[17] Ülkemizin en büyük Hindubilimcisi Profesör W. Norman Brown, Gandi'nin hayatı boyunca süren arayışının temelinde yatan şeyin basit olduğuna inanıyordu. Gandi'nin söylediği gibi: "Evrensel ve her yere nüfuz eden Hakikat Ruhu'nu yüz yüze görmek için insanın en aşağı yaratıkları bile kendisi gibi sevebilmesi lazım. Ve bunu arzulayan bir insan hayatın herhangi bir alanından uzak duramaz. Hakikate olan bağlılığımın beni siyaset alanına çekmesinin nedeni de bu... Dinin siyasetle hiçbir alakasının olmadığını söyleyenler dinin ne anlama geldiğini bilmiyorlar."[18]

Gandi, bütün kötülükler için dua kadar güçlü bir tedavi olduğuna inandığı Sevgi kanununa –*ahimsa*– olduğu kadar, Tanrı'nın Hakikati'ne de tutkulu bir biçimde inandığı için, ölümle korkusuzca yüzleşti. Büyük Ruh'un acıyla yirmili yaşlarda kurmaya başladığı –ve hayatının son elli yılında gece gündüz geçtiği sınamalar, çektiği çileler, tuttuğu oruçlar ve karşılaştığı başarısızlıklarla daha

15. Rajhoman Gandhi, *The Good Boatman: A Portrait of Gandhi*, Viking, Yeni Delhi, 1995, s. 446; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 459.
16. Horace Alexander, *Gandhi through Western Eyes*, Asia Publishing House, Londra, 1969, s. v; bir sonraki alıntı, a.g.e., s. 187.
17. Judith M. Brown, *Gandhi: Prisoner of Hope*, Yale University Press, New Haven ve Londra, 1989, s. 394.
18. W. Norman Brown, *The United States and India, Pakistan, Bangladesh*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 3. Baskı, 1972, s. 95; bir sonraki alıntı, a.g.e.

da alevlenen– tutkulu aşk ilişkisi, hep aradığı Kurtuluş'ta (*Mokşa*) nihayetine erdi; her şey sona erdiğinde dudaklarından Tanrı'nın adı dökülüyordu. Bölünmeyi engellemekte başarısız ya da kendi varislerini şiddetsiz inancın bilgeliğine ikna edememiş olması, ne uğruna her şeyi feda ettiği tutkusunun gücünü ne de bütün savaşlara karşı yaptığı uyarının doğruluğunu ortadan kaldırıyor.

Bundan yüzyıl sonra dünyadaki insanlar, Albert Einstein'ın bir zamanlar Gandi için söylediği gibi, böyle bir insanın etten kemikten var olduğuna ve bu yeryüzünde yürüdüğüne inanmakta hâlâ güçlük çekebilirler. Birla Konutu önünde bekleyenlerin her gün haykırdığı gibi:

"*Mahatma Gandhi amar rahe!*"

"Mahatma Gandi ölümsüzdür!"

Kaynakça

Gandi'nin hayatına dair en önemli ana kaynak olarak, "*Collected Works of Mahatma Gandi*" adıyla Ocak 1959-Nisan 1984 yılları arasında yayınlanması tamamlanan 90 ciltlik eserden faydalanıldı. Gandi'nin birçok edebi eseri bu ciltlerde bulunmasına rağmen, daha önce yayınlanmış ve hâlâ basılmakta olan kitapları şunlardır: *Gandhi's Autobiography: The Story of My Experiments with Truth*, Çev. Mahadev Desai, Public Affairs Press, Washington, 1948; *Hind Swaraj and Other Writings*, Der. A. J. Parel, Cambridge University Press, Cambridge, 1997; *Satyagraha in South Africa*, Çev. V. G. Desai, Academic Reprints, Stanford, 1954; *Sarvodaya (The Welfare of All)*, Navajivan Publishing House, Ahmedabad, 1954; *Gandhi's Speeches&Writings*, Natesan, Madras,

1922; Mahatma Gandi, *Young India*, B. W. Huebsch, New York, 2. baskı, 1924; *Indian States' Problem*, Navajivan Press, Ahmedabad, 1941; M. K. Gandi, *Delhi Diary*, 10.9.1947-30.1.1948 tarihleri arasındaki dua konuşmaları, Navajivan Publishing House, Ahmedabad, 1948. Gandi'nin sekreteri Mahadev H. Desai'nin onunla çalışmaya başladığı ilk beş yıl boyunca tuttuğu günlük notları da 7 cilt olarak yayınlanmıştır: *Day-to-Day with Gandhi*, Der. N. D. Parikh, Cilt 1-7, Sarva Seva Sangh Prakhashan, Varanasi, Ocak 1968-Ocak 1972. Gandi'nin diğer sekreteri Pyarelal de kayıtlarından oluşturduğu 3 ciltlik bir eser yayınlar. Bunların ilk ikisi: *Mahatma Gandhi: The Last Phase*, Navajivan Publishing House, Ahmedabad, Cilt 1&2, 1956. Pyrelal *The Early Phase* adlı eserinin de ilk cildini tamamlayabildi; kız kardeşi Dr. Sushila Nayar ise ikinci cildi tamamladı, Navajivan Publishing House, Ahmedabad, 1965. Sushila Nayar daha sonra iki cildi daha tamamladı, *Mahatma Gandhi's Last Imprisonment: The inside story*, Har-Anand Publications, Yeni Delhi, 1996; *In Gandhiji's Mirror*, Oxford University Press, Delhi, 1991. Gandi'nin hayatının en uzun kroniği D. G. Tendulkar tarafından yazıldı; *Mahatma: Life of Mohandas Karamchand Gandhi*, 8 Cilt, Hindistan Devleti Bilgi ve Yayıncılık Bakanlığı Yayın Departmanı, Delhi, 1954.

Gandi'nin ölümü ardından yayınlanmış birçok biyografiden yararlanıldı: Judith M. Brown, *Gandhi: Prisoner of Hope*, Yale University Press, New Haven ve Londra, 1989; Geoffrey Ashe, *Gandhi*, Stein&Day, New York, 1968; Robert Payne, *The Life and Death of Mahatma Gandhi*, E. P. Dutton, New York, 1969; Dhananjay Keer, *Mahatma Gandhi: Political Saint and Unarmed Prophet*, Popular Prakashan, Yeni Delhi, 1973; Rajmohan Gandi, *The Good Boatman: A Portrait of Gandhi*, Viking, Yeni Delhi, 1995; Louis Fisher, *The Life of Mahatma Gandhi*, Harper, New York, 1950; B. R. Nanda, *Mahatma Gandhi*, Beacon Press, Boston, 1958. Gandi'nin psikolojisi üzerine en kapsamlı çözümleme için bakınız: Erik H. Erikson, *Gandhi's Truth: On the Origins of Militant Nonviolence*, W. W. Norton, New York, 1969. Gandi'yi en hassas anlatan ilk eser Fransızca olarak Romain Rolland tarafından yazılmıştır, İngilizcesi için bakınız: *Mahatma Gandhi*, Çev. Catherine Groth, Century, New York ve Londra, 1924. Hindistan'da olduğu kadar Londra'dan Afrika'ya çeşitli yerlerdeki Batı Avrupalı müritleri ve çağdaşları tarafından yazılmış çok sayıda biyografi

de mevcuttur. En iyileri: Madeleine Slade, *The Spirit's Pilgrimage*, Coward-McCann, New York, 1960; Horace Alexander, *Gandhi through Western Eyes*, Asia Publishing House, Londra, 1969; C. E. Andrews, *Mahatma Gandhi: His Own Story*, Allen&Unwin, Londra, 1930 ve *Mahatma Gandhi at Work*, Allen&Unwin, Londra, 1931; Rahip Joseph J. Doke, *An Indian Patriot in South Africa*, Londra, 1909; Henry S. L. Polak, *M. K. Gandhi: A Sketch of His Life and Work*, Natesan, Madras, 1918; Millie Graham Polak, *Mr. Gandhi: The Man*, Londra, 1931. Gandi'ni çocukluk ve ilk gençlik yıllarına dair en başarılı yazılar: Prof. Stephen Hay, "Gandhi's Five Years", *Encounter with Erikson: Historical Interpretation and Religious Biography* içinde, Der. D. Capps, W. H. Capps ve G. Bradford, University of California, Scholars Press, Santa Barbara, 1977; Stephen Hay, "Jaina Goals and Disciplines in Gandhi's Pursuit of Swaraj", *Rule, Protest, Identity: Aspects of Modern South Asia* içinde, Der. Peter Robb ve David Taylor, Curzon Press, Londra, 1978; Stephen Hay, "Jain Influence on Gandi's Early Thought", "Between Two Worlds: Gandhi's First Impressions of British Culture" ve "Ethical Politics: Gandhi's Meaning of Our Time", South Asia Series içinde, Güney ve Güneydoğu Asya Çalışmaları Merkezi, Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü, University of California, Berkeley, yeniden basım no: 359. Ayrıca Gandi'nin Londra deneyimi hakkında en iyi eserler: James D. Hunt, *Gandhi in London*, Promilla Publishers, Yeni Delhi, gözden geçirilmiş baskı, 1993 ve *Gandhi and the Nonconformists*, Promilla Publishers, Yeni Delhi, 1986. Gandi'nin Güney Afrika'daki 20 yılı için bakınız: *Gandhi and South Africa*, Der. E. S. Reddy ve Gopalkrishna Gandi, Navajivan, Ahmedabad, 1993; Maureen Swan, *Gandhi: South African Experience*, Ravan, Johannesburg, 1985; Henry S. L. Polak, *The Indians of South Africa*, Natesan, Madras, 1909; Robert A. Huttenback, *Gandhi in South Africa*, Cornell University Press, Ithaca, 1971. Gandi'nin bazı büyük açıklamalarını da içeren en başarılı fotoğraflı derleme: Eknath Easwaran, *Gandhi: The Man*, Glide Publications, San Francisco, 1972. Gandi'nin Hindistan'daki erken dönem siyasi aktivitesi için bakınız: Judith M. Brown, *Gandhi's Rise to Power*, Cambridge University Press, Cambridge, 1972 ve *Gandhi and Civil Disobedience: The Mahatma in Indian Politics*, 1928-1934, Cambridge University Press, Cambridge, 1977. Gandi'yle yaptığı tüm mektuplaşmaları da içeren Ghansha-

yam Das Birla'nın biyografisi, *Bapu: A Unique Association*, 4 Cilt, Bharatiya Vidya Bhavan, Bombay, 1977. Shriman Narayan'ın beş ciltte derlediği *The Selected Works of Mahatma Gandhi*, Navajivan Publishing House, Ahmedabad, 1968. Chandrashanker Shukla kendisininki dahil elli dört kişinin Gandi hakkındaki yazılarını derledi: *Incidents of Gandhiji's Life*, Vora&Co Publishers, Bombay, 1949. Prafulla Chandra Ghosh'un Bengalce biyografisi Dr. S. C. Sen Gupta tarafından İngilizce'ye çevrildi: *Mahatma Gandhi as I Saw Him*, Chand&Co., Delhi, 1970. Sibnarayan Uluslararası Sempozyum'un mükemmel bir derlemesini yaptı: *Gandhi, India and the World*, Temple University Press, Philadelphia, 1970. Bir diğer mükemmel antoloji de bir Doğu-Batı Merkezi Yayını olarak Paul F. Power tarafından derlendi: *The Meanings of Gandhi*, University Press of Hawaii, Honolulu, 1971. Gandi'nin doğumunun 100. yılı vesilesiyle Dr. S. Radhakrishnan, R. R. Diwakar ve K. Swaminathan işbirliğiyle yayınlanan ve Gandi'nin takipçilerinin yanı sıra dünya liderlerinin onun hakkında yazdıklarını içeren *Mahatma Gandhi: 100 Years*, Gandi Peace Foundation, Yeni Delhi, 1968. Ertesi yıl yine küresel anlamda bir anma sayılabilecek bir antoloji yayınlandı: *Profiles of Gandhi*, Der. Norman Cousins, Indian Book Company, Delhi, 1969. B. R. Nanda takdir yazılarını içeren daha kapsamlı bir antoloji yayınladı: *Mahatma Gandhi: 125 Years*, Indian Council For Cultural Relations, Delhi, 1995.

Bu konuda daha kapsamlı çalışmalar için aşağıdaki kitaplar önerilir:

Ahluwalia, B. K. ve Shashi Ahluwalia, *Netaji and Gandhi*, Indian Academic Publishers, Yeni Delhi, 1982.

Ambedkar, B. R., *What Congress and Gandhi Have Done to the Untouchables*, Thacker&Co., Bombay, 1945.

Bhattacharya, Sabyasachi (Der.), *The Mahatma and the Poet: Letters and Debates between Gandhi and Tagore, 1915-1941*, National Book Trust, Yeni Delhi, 1997.

Birla, G. D., *In the Shadow of the Mahatma*, Vakils, Bombay, 1968.

Bondurant, Joan V., *Conquest of Violence: The Gandhian Philosophy on Conflict*, University of California Press, Berkeley ve Los Angeles, gözden geçirilmiş baskı, 1969.

Bose, N. K., *My Days with Gandhi*, Nishana, Kalküta, 1953.

Bose, N. K. ve P. H. Patwardhan, *Gandhi in Indian Politics*, Lalvani Publishing House, Bombay, 1967.

Chatterjee,Margaret, *Gandhi's Religious Thought*, Macmillan, Yeni Delhi, 1983.

Chopra, Dr. P. N., *The Sardar of India: Biography of Vallabhbhai Patel*, Allied Publishers, Yeni Delhi, 1995.

Chopra, Dr. P. N. ve Dr. Prabha Chopra (Der.), *The Collected Works of Sardar Vallabhbhai Patel*, 12 Cilt, Konark Publishers Ltd., Delhi, 1990-98.

Choudhari, M., *Exploring Gandhi*, Gandhi Peace Foundation, Yeni Delhi, 1989.

Dalton, Dennis, *Mahatma Gandhi: Nonviolent Power in Action*, Columbia University Press, New York, 1993.

Desai, Mahadev, *The Gospel of Selfless Action, or, The Gita According to Gandhi*, Navajivan, Ahmedabad, 1946.

Devanesen, Chandran D. S., *The Making of the Mahatma*, Orient Longmans, Yeni Delhi, 1969.

Engineer, Ashgar Ali (Der.), *Gandhi and Communal Harmony*, Gandhi Peace Foundation, Yeni Delhi, 1997.

Galtung, Johan, *The Way Is the Goal: Gandhi Today*, Gujarar Vidyapith Ahmedabad, 1992.

Gandi, Rajmohan, *The Good Moatman: A Portrait of Gandhi*, Viking, Yeni Delhi, 1995.

Gandi, Rajmohan, *Rajaji: A Life*, Penguin, Yeni Delhi, 1997.

Ghosh, Sudhir, *Gandhi's Emissary*, Rupa, Bombay, 1967.

Green, Martin, *Gandhi: Voice of a New Age Revolution*, Cotinuum, New York, 1993.

Harrison, Irene, *Agatha Harrison: An Impression by Her Sister*, Londra, 1956.

Hunt, James D., *Gandhi and the Nonconformists*, Promilla, Yeni Delhi, 1986.

Iyer, Raghavan, *The Moral and Political Tought of Mahatma Gandhi*, Oxford University Press, Yeni Delhi, 1973.

Iyer, Raghavan (Der.), *The Essential Writings of Mahatma Gandhi*, Oxford University Press, Yeni Delhi, 1996.

Jha, D. C., *Mahatma Gandhi The Congress and The Partition of India*, Sanchar Publishing House, Yeni Delhi, 1995.

Juneja, M. M., *The Mahatma and the Millionaire*, Moders Publishers, Hissar, 1993.